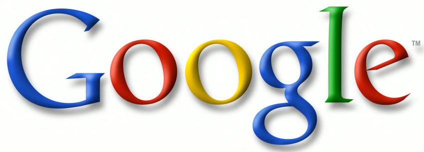

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

HARVARD COLLEGE LIBRARY

FROM THE
George Schünemann Jackson
FUND
FOR THE PURCHASE OF BOOKS ON
SOCIAL WELFARE & MORAL PHILOSOPHY

GIVEN IN HONOR OF HIS PARENTS, THEIR SIMPLICITY
SINCERITY AND FEARLESSNESS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SKRIFTER

AF

CHRISTOPHER JACOB BOSTRÖM

UTGIFNA

AF

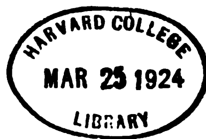
H. EDFELDT OCH G. J. KEIJSER.

TREDJE DELEN.

STOCKHOLM
ADOLF JOHNSONS FÖRLAG.
Printed in Sweden

Digitized by Google

Phil 4515.10

Jackson fund
(III)

NORRKÖPING 1901.
JOHAN JÖNSONS BOKTRYCKERIAKTIEBOLAG
(f. d. M. W. Wallberg & C:o Boktryckeri).

Digitized by Google

Åt minnet

af

vår högt vördade och älskade lärare

Christopher Jacob Boström

sitt folks och sitt tidehvarfs störste och sjelfständigaste tänkare

egnas den nu afslutade samlingen
af hans skrifter

af

Utgifvarne.

Digitized by Google

Digitized by Google

Förord.

Härmed öfverlemnas till offentligheten den tredje och sista delen af Chr. Jac. Boströms efterlemnade skrifter. De flesta af dessa skrifter ha förut varit tryckta dels i tidskrift och tidningar, dels i särskilda broschyrer, dels — en — såsom program, men ha här blifvit ordnade till ett helt. De äro här ordnade kronologiskt, efter tiden för deras författande. De enda här intagna skrifter, som förut icke varit af trycket utgifna, äro, utom en del af brefven, de inlagor och reservationer, som äro hemtade ur Upsala Universitets protokoller. Af dessa skrifter finner man, huru Boström uppfattade förekommande speciella Universitetsärenden, samt huru han äfven med afseende på dem, med den konseqvens, som var honom egen, tillämpade sina allmänna filosofiska principer. De speciella uppgifter, vi om hvarje skrift ha att lemna, ses dels af innehållsförteckningen och dels af de i slutet af Delen införda »Upplysningar».

Utgifvarne.

Digitized by Google

Innehållsförteckning.

Digitized by Google

Digitized by Google

Satser om Christopher Jacob Boström och hans filosofi

af **Hans Edfeldt**.

Enär första delen af Chr. Jac. Boströms skrifter, hvilken utkom 1883, innehöll en inledningsskrift: »Om den Boströmska filosofiens förhållande till de historiskt gifna filosofiska systemer, som äro hennes förutsättningar», så hade meningen varit, att äfven denna sista del skulle inledas med en filosofisk afhandling, författad med något större utförlighet. Motiga förhållanden hafva dock gjort, att denna plan endast ofullständigt kunnat realiseras. Den inledningsskrift: »Satser om Christopher Jacob Boström och hans filosofi», som här nedan följer, innehåller nemligen hufvudsakligen endast korta antydningar, hvarför Horatii ord: brevis esse laboro, obscurus fio, äfven här torde ega sin tillämpning. Författaren hoppas dock, att den bildade läsaren skall välvilligt öfverse med framställningens ofullständighet och korthet.

* * *

Såsom filosof hade Boström att utgå från den erfarenhet, som för honom var gifven och som fordrade vetenskaplig förklaring. Men erfarenheten är dels yttre, reel eller sinnlig och dels inre, andlig, ideel eller förnuftig. Genom den förra äro vi bestämda af den sinnliga verlden, som är till i rummets och tidens former; genom den senare bestämmas vi af en osinnlig verld, som hvarken är i rum eller tid.

Det högsta innehåll, som är gifvet i och genom den inre och andliga erfarenheten, är kristendomen, som är personlighetsprincipens religion och som derigenom är skild från alla

Digitized by Google

andra eller icke-kristna religioner. I och med kristendomen framträder nemligen i vår erfarenhet sjelfva det ursprungliga väsendet, det i och för sig sjelft varande, som är personen såsom sådan och en verld, ett system eller en andlig och ideel organism af personliga väsenden eller Guds rike.

Den vetenskapliga uppgift, som nu förelåg för Boström var denna: hvilken är den för förståndet och för det förnuftiga och religiösa förståndet giltiga verldsförklaring, som kristendomen och dess innehåll och dermed erfarenheten i det hela förutsätta och fordra. — Filosofien är en universell vetenskap, som har att förklara *allt* gifvet eller erfarenheten *i det hela* och detta icke endast ur lägre och relativa orsaker eller grunder, causae proximae et relativae, såsom de icke-filosofiska eller empiriska vetenskaperna i vidsträckt mening, utan ur de högsta och absoluta grunderna, causae ultimae et absolutae.

Vid lösningen af denna sin vetenskapliga uppgift fördes Boström till uppställandet af en *personlighetsprincipens filosofi.* Vi ha härmed antydt ett af de stora och beståndande dragen i Boströms filosofi, nemligen personlighetsprincipens upptagande inom vetenskapen och denna princips konseqventa genomförande, så vidt möjligt är, inom erfarenhetens alla områden.

Då man talar om, att den eller den har gått utöfver Boström eller uppställt en högre princip och intagit en högre filosofisk ståndpunkt inom vetenskapen än han, så är ett sådant tal lika oförståndigt, som då man talar om möjligheten af en principielt högre religion än Kristi religion. Kristi religion är den principielt eller med afseende på anda, princip och ståndpunkt högsta religion, som för menniskan är möjlig, emedan den innehåller det högsta af allt, det i och för sig sjelft varande, som är personen såsom sådan och ett ideelt system af personliga väsenden eller Guds rike. Ingen kan hafva till mission att uppenbara eller upptäcka någonting högre än det högsta af allt, som i egentlig mening är eller det absolut varande. Så är ock Boströms filosofi den principielt högsta filosofi, som för menniskan är möjlig, emedan hon har upptagit

Digitized by Google

det principielt väsentliga, som finnes i den kristna bildningen eller erfarenheten.

Men det kristna innehållet, som är osinnligt, ideelt, förnuftigt eller personligt, måste hafva en form, som med detsamma är likartad och samstämmig. Formen är, rätt fattad, endast en sida eller ett moment af innehållet och är endast i abstraktionen från detsamma skild. Vid denna fordrans genomförande måste Boström komma i konflikt med alla historiskt gifna vetenskapliga bildningsformer eller systemer, som fattat det osinnliga och personliga i den yttre och sinnliga erfarenhetens former eller som vid uppfattningen af det osinnliga och personliga användt natursynpunkter, naturkategorier och bestämningar, hvilka endast med afseende på det opersonliga och sinnliga ega giltighet och betydelse. Detta kan endast medföra en förfalskning af det kristna innehållet eller af filosofiens föremål och måste konseqvent leda antingen till scepticism eller mysticism och i begge fallen till filosofiens och vetenskapens negation eller upplösning.

Vi komma nu till en ny karakter, som utmärker Boströms filosofi. Boströms filosofi innebär en *reformation* och *regeneration* af de filosofiska vetenskaperna i vidsträcktaste mening, till hvilka äfven höra de dogmatiska eller teologiska religionsvetenskaperna. Alla systemer äro förkastliga, som på det oändliga och gudomliga tillämpa det ändligas och det sinnligas former. Man tager här formen från ett område och innehållet från ett annat, ehuru dessa områden eller sferer äro toto genere skilda eller artskilda. Personen är icke till genus lika med varelserna i den sinnliga verlden. Menniskan är af Guds slägte. *Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.* Lägre och högre empirism och ofulländad rationalism i alla deras olika former äro förkastliga. Eller, hvilket med andra termini technici uttrycker detsamma, materialism, panteism och empirisk teism i alla deras olika former äro förkastliga. Boström är en *filosofisk reformator* i egentligaste mening. Boström har med afseende på de gifna vetenskapliga bildningsformerna icke endast användt negativ kritik, som har uppvisat det falska och osanna i dessa syste-

Digitized by Google

mer och deras förutsättningar utan äfven positiv kritik, emedan han har uppställt ett eget filosofiskt system eller en egen filosofisk verldsförklaring, som utgör dessa systemers positiva vederläggning.

I sammanhang härmed ha vi att framhålla, att Boström äfven är en *filosofisk systematiker*, som uppvisat ordning och logiskt sammanhang i de filosofiska vetenskapernas mångfald och dermed äfven hos de ideella väsenden eller hos den ideella verld, som fattas i och genom de rationella eller filosofiska begreppen, på samma sätt som vi genom de sinnliga eller empiriska begreppen fatta den sinnliga verldens mångfald.

Våra antydningar må här belysas genom ett exempel. Karl von Linné var en vetenskaplig systematiker. Han har systematiserat den naturliga verlden, åtminstone ett af hennes riken, en af hennes afdelningar. Det har om honom blifvit sagdt, att hans namn var kändt och äradt inom delar af vår jord, hvarest det folk, som han tillhörde och hos hvilket han lefvat och verkat, icke var kändt ens till namnet. Att Boström såsom filosofisk systematiker icke har haft att glädja sig af en liknande namnkunnighet och ryktbarhet beror dels derpå, att hans vetenskap handlar om föremål, som, ehuru de i egentligaste mening äro vetbara, likväl icke förnimmas utifrån och med sinnena eller öfver hufvud taget genom någon blott sinnlig kunskapsprincip, utan omedelbart endast inifrån i oeh genom vår förnuftiga ande eller vårt osinnliga sjelfmedvetande, och dels derpå att namnkunnighet och verldsrykte icke äro väsentliga kriterier på sann storhet.

Vi ha vidare att framhålla, att Christopher Jacob Boström är den rationella eller filosofiska religionslärans *grundläggare* såsom sjelfständig praktisk vetenskap. Att någon rationel eller filosofisk religionslära före Boström icke var gifven kan ses redan deraf, att det läroembete, som han innehade vid Upsala Kongl. Universitet, benämndes Ethices et Politices professuren. Religionsläran var före Boström, äfven om den hade vetenskaplig form, endast positiv religionslära och med afseende på

Digitized by Google

en rationel eller filosofisk religionslära förelågo inom vetenskapen endast förberedelser och ansatser.

Men Boström är icke blott grundläggare af den filosofiska religionsläran såsom sjelfständig praktisk vetenskap med de speciellare vetenskaper, som under densamma sortera, utan han har äfven uppvisat, att någon annan filosofi icke är möjlig såsom verklig eller sann filosofi än religionsfilosofi i vidsträckt bemärkelse, byggd på personlighetsprincipens absoluta grund. Menniskans religion är den högsta organiska enheten af alla hennes såväl teoretiska som estetiska och praktiska förmögenheter och verksamheter, såvida de äro förnuftiga eller aktuelt bestämmas af förnuftet. Menniskans religion är sålunda icke endast det teoretiska eller det estetiska eller det praktiska förnuftiga lifvet hos henne, utan är det organiska hela, hos hvilket dessa former af det andliga och förnuftiga lifvet hos henne äro särskilda organiska sidor eller momenter. Nu är menniskans filosofi det religiösa lifvet hos henne, såvida det har vetenskaplig form. Derför lärer Boström äfven, att menniskans filosofi är systemet af hennes rationella eller förnuftiga kunskaper, att det (sannt) förnuftiga är det (sannt) religiösa och tvärtom, samt att en religionsläras sanning mätes efter hennes öfverensstämmelse med förnuftet och med de religiösa ideer, som af evighet innehållas hos detsamma. Häraf följer, att all verklig eller sann filosofi är religionsfilosofi i vidstr. bemärkelse. Hvad som icke är religionsfilosofi i denna mening är filosofi endast till intention eller syfte, d. v. s. man utger filosofiens konträra motsats för att vara verklig filosofi, på samma sätt som man utger föreställningar för att vara tankar och sinnliga tankar för att vara förnuftiga tankar, d. ä. tankar om det, som icke endast är företeelse såsom det sinnliga är utan egentligt väsen, och icke heller endast tjenande medel och material såsom det sinnliga är utan ändamål i sig sjelft eller sjelfändamål. Det är religionsfilosofien i vidsträckt mening, som Boström indelar i teoretisk och praktisk filosofi, af hvilka hvardera ha underordnade organiska delar eller momenter, hvilket likväl icke utesluter, att religionsfilosofien i inskränkt bemärkelse är den fundamentala

Digitized by Google

praktiska vetenskapen, af hvilken de tvänne andra delarna af den praktiska filosofien eller »etik och politik» äro speciellare tillämpningar.

Deraf att Boström är religionsfilosof par préference och att hans läror äro följder eller momenter af religionsfilosofien i vidsträckt mening, låter förklara sig, att han är, så att säga, en *troshjelte* i eminentaste mening, ty då han har trängt fram till ett föremåls väsen eller begrepp, så var dermed allt tvifvel för honom uteslutet. Det kan icke finnas några falska eller osanna begrepp eller tankar, emedan allt verkligt tänkande är ett deltagande i Guds eget allvetande, hvarför också måttet för bestämmandet af såväl enskilda individers som folks värde i teoretiskt afseende är deras filosofi, d. v. s. graden af den klarhet och det sammanhang, som deras medvetande har af det osinnliga eller gudomliga. Häraf följer äfven det *helgjutna* i Boströms personlighet och den *kärlek* och *entusiasm,* som utmärkte så väl hans offentliga och enskilda lärarverksamhet som hans lif i det hela. Nemo potest inflammare alios, nisi ardet ipse.

Vi ha här att tillägga, att Boströms filosofi äfven är *nationelt svensk.* Boström har upptagit det personlighetsmedvetande, som har framträdt hos svenska nationens individuella medlemmar och de praktiska ideer, som medvetet eller omedvetet ha bestämt deras lif och de samfund eller samhällen, personæ morales, i hvilka de varit organiserade, hvarför också en medlem af vårt norska Broderfolk med rätta kunnat säga, att Boström har uttalat de tankar, på hvilka Gustaf Adolfs folk hade gömt. Men att här vidare utveckla allt detta medger icke utrymmet.

Vi ha hittills betraktat Boströms filosofi från allmänna och hufvudsakligen teoretiska synpunkter. Det återstår oss nu att betrakta Boström och hans filosofi äfven från specielt praktisk synpunkt.

Boström är en *etisk reformator,* som är att jemföra med en etisk reformator i forntiden, Sokrates, och med en etisk reformator i den moderna tiden, Immanuel Kant, ehuru han inom

Digitized by Google

vetenskapen står högre än båda dessa stormän. Sokrates visade, att sedlighet eller dygd är ett handlande, εὐπραξία, som är följd af sann sjelfkännedom eller som bestämmes af vetande om menniskans osinnliga och gudomliga natur. Och Immanuel Kant hänvisade i en evdemonistisk tid till faktum af ett kategoriskt imperativ, en ovillkorlig och absolut praktisk fordran, som förutsätter en osinnlig praktisk lag, liksom denna förutsätter en förnuftig vilja, som är sjelfständig och fri samt i och för sig god, under det att allt annat är godt endast genom sitt förhållande till den goda viljan och under förutsättning af denna.

Viljans relativa sjelfständighet eller frihet är ett af hufvudvillkoren för möjligheten af menniskans sedlighet och religiositet, som äro olika sidor eller momenter af ett och samma andliga eller förnuftigt praktiska lif. Men före Boströms uppträdande såsom filosofisk lärare och vetenskapsman var friheten antingen helt och hållet förnekad inom vetenskapen eller ock, om den af vissa vetenskapsmän var antagen och erkänd, skedde detta i uppenbar strid mot de verldsåsigter, på hvilka läran om frihetens möjlighet skulle grundas. Det var isynnerhet den felaktiga uppfattningen af kausalsammanhanget i verlden och denna felaktiga uppfattnings tillämpning äfven på menniskan, som gjorde antagandet af frihetens möjlighet till en orimlighet. Boström har uppställt en filosofisk verldsförklaring, den absoluta idealismen eller personlighetsprincipens filosofi, enligt hvilken friheten är både möjlig och begriplig.

Men friheten är en formel förmåga, som äfven kan missbrukas eller som kan användas både i godt och ondt. Det är derför det innehåll, som friheten har, som bestämmer dess värde. Boström har visat, att, såvida friheten eller menniskan, hos hvilken friheten är bestämning, skall hafva egentligt värde, dess innehåll bör vara det praktiskt rätta, det förnuftiga, det i och för sig goda, eller ett ändamål, som i sig sjelft är tidlöst eller evigt och som för menniskans fria vilja kommer till verklighet genom utveckling och handlande. Tänkes frihet och ändamål i denna mening bort från menniskan, då bortfaller

Digitized by Google

dermed äfven motsatsen mellan ondt och godt i moralisk mening eller rätt och orätt, sjelfansvarighet och skuld, äfvensom odödlighet och ett evigt lif med alla de lägre och underordnade lifsformer och ändliga verldar, d. ä. Nådens riken (»I min Faders hus äro många boningar.» *Εν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί εἰσιν.*) som göra det eviga lifvets uppnående för alla ändliga väsenden utan undantag möjligt och absolut nödvändigt. — De förnuftigt praktiska intressena äro de högsta för menniskan och den filosofi eller öfver hufvud taget de läror, som icke medgifva möjligheten af dessa intressens tillfredsställande, äro redan på grund deraf förkastliga och ha deri fröet till sin upplösning. Detta är för Boström a och o, begynnelsen och änden. Och derför har han ock kunnat lära, att den, som gör hvad som i och för sig är rätt och pligt utan afseende på följderna i det yttre, är konung och sedligt majestät, huru ringa och obemärkt än hans ställning må vara i de samhällen, personae morales, i hvilka han lefver, såsom ledamot medlem eller organ.

Några satser om personae morales eller samhällen må äfven här erhålla sin plats, ehuru de måste blifva kortfattade. Samhället kan icke göras till föremål för filosofisk undersökning förr, än det har framträdt i vår erfarenhet och inom densamma kommit till en viss grad af utveckling. Förståndet ger endast klarhet och sammanhang åt det innehåll, som förefinnes i menniskans erfarenhet eller i hennes verld. Det väsentliga hos det faktiskt gifna menskliga samhället är en bestämd rättsordning. Ett nomadfolk, som icke har en fix och bestämd rättsordning eller som icke lefver i ordnade rättsförhållanden, är icke ett faktiskt gifvet samhälle. Ett rättsförhållande är förhållandet mellan ett berättigadt subjekt och ett eller flera förpligtade subjekt. Rättsförhållandet innebär sålunda, att personer växelverka eller handla inom det yttre och i detta förhållande ha ömsesidiga rättigheter och pligter. Det berättigade subjektet har befogenhet, auktoriserad tillåtelse eller bemyndigande att handla inom det yttre och de förpligtade sub-

Digitized by Google

jekten ha förbindelse eller pligt att akta eller respektera det berättigade subjektets handlande.

Hvad förutsätta nu de faktiskt gifna rättsförhållandena för sin filosofiska förklaring? Rättigheterna hos det förpligtade subjektet grunda sig på en osinnlig praktisk lag och detsamma gäller äfven om de pligter, som motsvara rättigheterna hos det eller de förpligtade subjekten. Lagen åter förutsätter en person eller ett förnuftigt väsen, hvars verkliga eller möjliga lag han är. Detta väsen är samhället. Det är samhället, som genom sin lag auktoriserar handlandet eller ger rättigheter åt sina medlemmar och ålägger dem pligter, rättspligter. Samhällsrättigheter och samhällspligter grunda sig följaktligen på lif och ledamotskap i samhällen, som derför äro personae morales, ändligt personliga väsenden, ehuru af annat slag än menniskan, som är fysisk person. Samhällena äro organiska, ideella och förnuftiga enheter omedelbart af förnuftiga viljor, under det att menniskan är en organisk och förnuftig enhet omedelbart af sinnliga krafter.

Innan vi gå vidare i vår framställning skola vi ännu ytterligare upptaga till granskning den här förda argumentationen för samhällenas personlighet. Argumentationen utgår från ett i vår andliga erfarenhet gifvet faktum af samhällsrättigheter och samhällspligter. Den, som träder in i samhället, får dermed rättigheter, som han förut saknade, och träder han ut ur samhället, vare sig frivilligt eller ofrivilligt, så förlorar han dermed ifrågavarande rättigheter. Detsamma gäller ock om pligterna. Dessutom gäller att inträde i och utträde ur samhället bör ske genom en handling af pligt, under det att man vid inträde i föreningar eller de konstellationer, i hvilka menniskor stå till hvarandra vare sig tillfälligt eller för omedelbart blott verldsliga eller sinnliga syftemål, såsom t. ex. ett bolag, endast konsidererar hvad som är nyttigt, förmånligt, fördelaktigt o. s. v. Det är således rättens och pligtens förhandenvaro eller fakticitet, som här skall filosofiskt förklaras. Nu gäller med apodiktisk nödvändighet, att rättigheter och pligter, som äro förnuftiga funktioner, måste utgå från eller ha sin upprinnelse i

Digitized by Google

en förnuftig princip eller grund, normeras eller ledas af en förnuftig lag och syfta till ett förnuftigt ändamål.

Hvad nu för det första grunden beträffar, så kan denna icke vara någonting sinnligt, emedan det sinnliga icke kan verka det förnuftiga, det lägre icke kan verka det högre, det i sig sjelft ofria icke kan verka det fria o. s. v. Orsak och verkan måste nödvändigt ha homogenitet eller vara till arten lika. Ingen princip eller orsak kan inlägga i sin verkan sin egen konträra motsats.

Ville någon häremot invända, att grunden eller orsaken väl måste vara någonting förnuftigt, men endast ett förnuftigt i abstrakt mening, så innebär detta en motsägelse, emedan det abstrakta icke kan verka, utan endast det konkreta och individuella. Det är t. ex. icke det abstrakta begreppet om solar, som verkar ljus och värme i verldsrymderna, utan endast de verkliga solarna, som äro konkreta och individuella. Det är icke det abstrakta begreppet om arméer, som verkar försvar och skydd för fäderneslund och riken, utan endast de *lefvande* arméerna, som äro konkreta och individuella o. s. v.

Gå vi nu till det andra momentet, som rättigheter och pligter förutsätta eller den förnuftiga praktiska lagen, så måste äfven denna ha individualitet, emedan han leder och normerar eller ordnar förhållandena mellan de förnuftiga funktionerna, så att de utgöra ett system af rättigheter och pligter. De s. k. abstrakta lagarna äro icke verkliga lagar utan endast lagformler, som äro abstraktioner ur de *verkliga* och *lefvande* lagarna och förhålla sig till dessa så, som religiösa trosformler förhålla sig till den *lefvande religiösa tron*, som är konkret och individuell.

Ville någon nu häremot invända, att lagen väl må vara konkret och individuel i rationel bemärkelse, men att deraf dock icke följer, att han är en person eller en förnuftig ande eller vilja utan endast en förnuftig magt, såsom man ju talar om samhällsmagter, t. ex. folkmagt och statsmagt o. s. v., så vilja vi här deremot endast anmärka, att den, som så argumenterar, ådagalägger obekantskap med filosofiens första och enk-

Digitized by Google

laste propedeutiska läror, enligt hvilka magt i ofvan angifna bemärkelse endast är en abstraktion. Magt i denna bemärkelse är nemligen ett väsendes reala eller ontologiska bestämdhet med bortseende från dess ideala eller noologiska bestämdhet, enligt hvilken väsendet icke endast är ett förnummet eller varande utan äfven ett sjelfmedvetande och förnuftigt väsende eller en person, såsom äfven Boström har visat.

Vidare anmärka vi, att denna argumentation tydligen ock är för vid, så att Aristoteles' sats: qui nimium probat, nihil probat, äfven här eger sin tillämpning. Af denna argumentation följer nemligen, att äfven Gud endast är en magt och allmagt och icke en *lefvande*, d. ä. sjelfmedvetande och personlig ande, hvilket Kristi religion har bragt till full klarhet. Enligt denna argumentation skulle vi således ha att förkasta frukterna af kristen bildning och försätta oss tillbaka till hednafolkens ofullkomliga Gudsuppfattning, quod absurdum est.

Hvad slutligen beträffar den tredje förutsättningen för rättigheters och pligters möjlighet och verklighet, nemligen det förnuftiga ändamålet, så eger äfven denna förutsättning sin vetenskapliga giltighet. Den filosofiska civilrätten, för att endast åberopa denna del af vetenskapen, visar, att den, som eger en rättighet, äfven måste ega ett förnuftigt ändamål, för hvars skull han eger och behöfver rättigheten. Bortfaller denna rättsliga presumtionsgrund, så bortfaller äfven rättigheten. Det samma gäller äfven om pligten. Äfven denna syftar till ett förnuftigt ändamål, som ger pligten den ideala nödvändighet, som äfven den sanna friheten involverar. Nu är hvarje förnuftigt ändamål ett personligt väsen såsom bestämmande den i och för sig sjelf verksamma viljan. Exemplet på ett förnuftigt ändamål är Guds ande såsom bestämmande menniskans vilja eller ock menniskans egen eviga ande såsom bestämmande den tillvarande menniskans vilja. Då nu äfven samhällena äro förnuftiga ändamål i och för menniskan, så äro de ock personliga väsenden. Eller, med andra ord uttryckt, hvarje förnuftigt ändamål kallas äfven det förnuftigt goda. Nu är ingenting annat i och för sig godt än en god vilja, såsom äfven

Digitized by Google

Kant och Boström sammanstämmande ha visat. Då nu det absolut eller religiöst goda är en personlig ande, den absoluta anden såsom bestämmande menniskan, och då det sedligt goda i inskränkt mening är menniskans egen eviga idé eller ande i samma afseende betraktad, så måste äfven det samhälleligt och rättsligt goda i alla dess former vara personliga och förnuftiga väsenden såsom på andligt och ideelt sätt bestämmande menniskan. Att egentliga ändamål äro personer följer äfven deraf, att de äro causæ finales. Det opersonliga är endast causæ efficientes, d. ä. föregifna orsaker eller s. k. skenorsaker. Det opersonliga är nemligen endast vilkor för verkningars framträdande eller det conditionerar verkningars framträdande, men causerar dem icke.

Ville man nu mot vår lära, att egentliga eller förnuftiga ändamål äro personliga väsenden invända, att det äfven gifves sinnliga ändamål, som icke äro personliga väsenden, t. ex. det sinnligt angenäma och det nyttiga i alla dess mångfaldiga former, så ha vi härpå att svara, att, då man talar om sinnliga ändamål, man säger det vara ändamål, som är blott medel. Äfven om det sinnliga är vetande och vetenskap eller till och med systemer af (sinnliga eller empiriska) vetenskaper, så är det dock omedelbart medel för ett annat och artskildt högre, det osinnliga, förnuftiga och gudomliga, för hvars skull det är till.

Efter dessa korta anmärkningar återgå vi nu till fullföljandet af vår lära om personae morales eller samhällen.

Vi hade visat, att det, som väsentligen är utmärkande för de i vår verld faktiskt gifna samhällena och som fordra filosofisk förklaring, är rättsordning eller rättsförhållanden. Nu gifves det faktiskt två slag af rättsordningar eller rättsförhållanden, nemligen etiska och juridiska. Rättsförhållandena äro etiska eller moraliska, såvida de berättigade subjekten ha tillåtelse eller befogenhet att inom det yttre göra, hvad de af lagen äfven åläggas att göra. Tillåtelsen har här icke vidsträcktare sfer än den förbindelse eller pligt, som samma subjekt har. Vi ha här en rätt, som på samma gång är pligt, och här är pligten

det primära, under det att rätten är det secundära och följer af pligten. Denna rätt grundar sig på en etisk eller moralisk lag. Och de olika formerna af de moraliska rättsförhållandena grunda sig på de sedliga eller privata samhällena, som äro familjer, kommuner och privata korporationer eller privata stånd och hvilka höra till eller behandlas af den sociala etiken.

I det juridiska rättsförhållandet åter har det berättigade subjektet tillåtelse att företaga yttre handlingar, som icke på samma gång äro pligter. Handlingarna äro här tillåtna, äfven om de strida mot den moraliska pligten eller mot den moraliska lagen. Det är lätt att uppvisa en mångfald af yttre handlingar, t. ex. de, som angå bruket af egendom samt af medborgarens sinnliga kropps- och själskrafter, hvilka äro juridiskt berättigade och erhålla juridiskt skydd, oaktadt de strida mot den moraliska lagen, som är de sedliga väsendenas lag. Derför är det ock sjelfklart, att den juridiska rätten icke kan hafva samma grund, som den moraliska rätten, nemligen den moraliska lagen, emedan denna lag i sådant fall skulle hafva stridiga följder och derigenom förlora sin auktoritet för menniskan. Den specielt juridiska rätten är formel i motsats mot den moraliska rätten, som är den materiella rätten. Vidare är den juridiska rätten den stränga rätten eller tvångsrätt, i motsats mot den moraliska rätten, som icke låter sig vindiceras eller försvaras genom fysiskt tvång eller tvångsåtgärder, emedan detta är stridande mot det sedliga ändamålet. Det är den fulla insigten härom, som har framkallat ett nytt problem för den praktiska filosofien, nemligen det rättsfilosofiska problemet, i motsats mot det moralfilosofiska problemet, ty dermed att man inom moralfilosofien eller sedeläran har uppvisat moraliska lagar och sedliga ändamål, har det rättsfilosofiska problemet, d. ä. filosofiska förklaringen af den juridiska rättsordningen och af de juridiska rättsförhållandena, icke vunnit sin lösning.

Det rättsfilosofiska problemet kan icke vinna sin lösning förr, än det offentliga eller publika samhället har framträdt i menniskans erfarenhet eller verld, i motsats mot de privata eller sedliga samhällena, samt äfven vunnit en viss grad af ut-

Digitized by Google

veckling, så att det har en fix och bestämd juridisk rättsordning med fasta juridiska rättsförhållanden, som äro distinkt skilda från moraliska rättsförhållanden.

Det rättssamhälle, som först framträder är den egentliga staten eller rättsstaten, som är det lägsta publika samhället. Filosofiska rättslärans utgångspunkt är nu de faktiskt gifna staterna. Och den fråga, som nu inom vetenskapen uppstår är denna: hvad är stat till skillnad från de sedliga samhällena? Hvad är det specifika och väsentliga för staten? Detta är rättsväsendet, rättsförfattning och rättsförvaltning eller rättsskipning i formelt juridisk mening. Domar afkunnas i staten i civilmål och i kriminalmål eller brottmål i egentlig mening och juridisk straffverksamhet utöfvas. Det är sålunda formelt juridiska rättsfunktioner, som utgöra det väsentliga för staten. Det är med afseende derpå, att den juridiska rätten eller rättsfunktioner framträdde i familjestater, kommunalstater och korporationsstater, som de kallas stater, ty tänkes rätten bort från dessa stater, så blifva de endast sedliga eller privata samhällen, som genom sin öfverhet handhar sedliga lagar och förverkligar sedliga ideer eller sedliga ändamål. Enligt den rationelt teleologiska utvecklingsordningen är det högre närvarande och verksamt i det lägre för att slutligen framträda i sin sjelfständighet såsom distinkt skildt från det lägre, så snart vilkoren för dess aktuella framträdande äro gifna. Det högre framstår då äfven såsom grund till det lägre och såsom äfven varande det ändamål, till hvars förverkligande det lägre har syftat eller tenderat. Det är med afseende härpå, som äfven t. ex. Greklands samhällen kallas stater, ehuru de endast synas framstå såsom kommuner.

Vi ha sett att det specifika eller väsentliga för staten och det, som gör honom till ett publikt eller offentligt samhälle samt skiljer honom från de privata, enskilda eller sedliga samhällena, är den formella eller juridiska rätten, juridisk rättsordning, juridiska rättsförhållanden, juridiska rättsfunktioner. Hvad förutsätter detta nu konstaterade faktum för sin filosofiska förklaring eller huru löses det rättsfilosofiska problemet? Boström

Digitized by Google

har visat, att de juridiska rättsförhållandena förutsätta ett särskildt system af förnuftiga praktiska lagar, nemligen rättslagar i juridisk mening, som äro ett annat slag af praktiska lagar än systemet af de moraliska lagarna. Rättslagarna åter grunda sig på staten eller fullständigare angifvet, på de offentliga eller publika samhällena, stater, statssystemer och statssystemernas system, som följaktligen äro ändligt personliga väsenden eller ändliga publika moraliska personer, emedan endast ändliga personer bestämmas af förnuftiga praktiska lagar. Rättsfunktionerna eller, såsom de framträda inom den publika sferen, jura et officia publica, grunda sig på de publika moraliska personerna, emedan endast en person kan vara rättsgrund samt obligations- eller förpliktelsegrund. — Vid lösningen af det rättsfilosofiska problemet har Boström uppvisat den filosofiska rättslärans sjelfständighet såsom en särskild hufvuddel af den praktiska filosofien i det hela. Den filosofiska eller rationella rättsläran handlar om ett särskildt slag af förnuftiga praktiska lagar, nemligen rättslagar, om ett särskildt förnuftigt ändamål, den juridiska rätten, och om en särskild form af det förnuftigt goda, nemligen det rättsligt goda. Och alla förnuftiga lagar och förnuftiga ändamål, och hvarje form af det i och för sig goda äro personliga väsenden eller förnuftiga viljor, som bestämma menniskan och som för henne komma till verklighet genom utveckling. Samhällena äro icke menskliga skapelser eller produkter af menskligt arbitrium och icke heller äro de produkter, manifestationer eller utvecklingsformer af en opersonlig och sinnlig verldsande, vi syfta här hufvudsakligen på Schellings och Hegels empiriska och panteistiska samhällsteorier, utan de äro personæ morales, högre personliga väsenden, i hvilka menniskan har att aktuelt lefva, emedan hon endast genom lif och ledamotskap i dessa kan vinna ett högre och rikare förnuftigt lif, än hon har omedelbart endast i och genom sig sjelf. Ställes menniskan genom en falsk abstraktion utom samhället i ett s. k. naturtillstånd, som endast är en fiktion, så finnes för henne ingen rätt, ingen pligt och ingen sann frihet, emedan de förutsätta hennes lif och ledamotskap i högre

Digitized by Google

personliga väsenden, som af evighet innehållas i hennes förnuftiga ande och komma till verklighet för henne genom evolution eller utveckling. Äfven sann frihet innebär bundenhet af förnuftiga lagar och förnuftiga ändamål. Också verka alla personæ morales för ett och samma allmänna ändamål i och för menniskan, hennes eviga lif och salighet, hennes högsta tidlösa lifsform, och de skilja sig endast i anseende till formen eller sättet, hvarpå de verka för detta allmänna ändamål.*)

Till våra bevis för sanningen af läran, att samhällena till sina egentliga väsenden äro personae morales, må vi här tilllägga ännu en argumentation. Men först anmärka vi, att man icke får, på samma sätt som den empiriska och sinnliga menniskan, som lefver i det yttre och sinnliga och som har sina intressen bundna vid detta, förväxla det faktiskt gifna eller empiriska samhället med det ideella samhället. Det faktiskt gifna eller empiriska samhället är icke en person. Redan den faktiskt gifna familjen, som är konstituerad genom det heliga äkta ståndet eller äktenskapet, är ju icke *en* person utan *två* perso-

---

*) Då vi nu ha kommit till läran om publika samhällen och ibland dem staten, så må vi här anföra, hvad som tilldrog sig vid Universitas docentium et discentium Upsaliensis för omkring 40 år sedan, efter som äfven det i visst afseende angår staten. Det var då en sluten krets, i hvilken befann sig äfven undertecknad, som hade gripits af åstundan att få göra ett enskildt besök hos »Nordens Plato» och lyssna till hans filosofiska läror. Vi hade nemligen hört, att detta var möjligt och äfven välvilligt upptogs. Vi infunno oss en afton hos Boström och blefvo mottagna på det förbindliga och tillvinnande sätt, som för honom var utmärkande. Vid detta tillfälle stälde en af de närvarande till Boström den frågan, om han icke skulle vilja anföra ett bevis, hvarför staten nödvändigt bör vara monarkisk och hvarför icke republiker kunde vara lika goda stater som monarkier. Boströms svar var följande: »Staten bör vara monarkisk derför, att folket och dess medlemmar ha förbindelse eller pligt att med kärlek omfatta statens öfverhufvud. Denna förbindelse eller pligt kan vinna sin uppfyllelse i monarki, der en individuel vilja eller en lefvande person innehar och utöfvar statsmagten; men denna förbindelse eller pligt kan deremot icke vinna sin uppfyllelse i republik, der en generell vilja innehar och utöfvar statsmagten, emedan ingen kan älska och vörda en generalitet.»

Vi beundrade den enkelhet, lättfattlighet och klarhet, hvarmed Boström utvecklade sina tankar. Vi iakttogo äfven det strängt allvarliga sätt, hvarpå Boström bemötte motståndarne mot sina läror, men tillika huru denna stränghet förmildrades genom röstens och minspelets oefterhärmliga godmodighet. Det var, för att förklara denna stränghet, som vår gemensamme vän, Karl Pontus Wikner, hvilken, så länge Boström lefde, var en af hans mest entusiastiske beundrare, vid ett tillfälle yttrade till författaren af förevarande uppsats med afseende på Boström: »Hjertat i hans barm och gisslet i hans hand voro rörliga nog, men den inre drifkraften i allt detta var kärleken till det eviga.»

Digitized by Google

ner, makarne eller man och hustru. Vår argumentation rör sig endast derom, att det, som är den ideella grunden för det faktiskt gifna samhället, t. ex. det, som ger makarne de rättigheter och skyldigheter, som de i denna ställning ega, de husfaderliga och husmoderliga rättigheterna och skyldigheterna och som således är makarnas ideella lag och ändamål, samt realgrunden eller ratio till det rättsförhållande, i hvilket de lefva, är ett ideelt och förnuftigt väsen eller en persona moralis. Dermed att det faktiskt gifna samhället upplöses, upplöses icke det ideella samhället, som är grundadt i sjelfva förnuftet och i Guds eget väsen. Alla faktiskt gifna samhällen, familjer, stånd och folk och stater o. s. v., upplösas, såvida de betraktas i anseende till sin empiriska sida, men den andliga gemensamhet och substantialitet, de praktiska ideer eller personae morales, som för desamma ligga till grund, upplösas icke, emedan de äro grundade i Guds eget väsen.

Efter dessa anmärkningar gå vi nu till vår nya bevisföring. I det menskliga förnuftet innehållas trenne praktiska ideer, religionens, rättens och sedlighetens ideer. Dessa ideers närvaro i förnuftet känna vi genom deras verkningar. Det gifves faktiskt en religiös förbindelse, som verkas af religionens idé, en juridisk förbindelse, som verkas af rättens idé och en moralisk eller etisk förbindelse, som verkas af sedlighetens idé. Och genom den faktiskt gifna verkan känna vi hennes orsak. Då verkan är gifven, är ock orsaken (ideelt) verklig, enligt den formella logikens lagar, använda med afseende på ett konkret verkligt, som är osinnligt eller förnuftigt. Vi ha sålunda här gjort ett kausalitetsslut, en conclusio ab effectu ad causam.

Nu ha motståndarne mot Boströms lära om personae morales sökt göra gällande, att tvenne af dessa praktiska ideer, religionens och sedlighetens, i och för sig sjelfva eller till sitt innehåll äro verkliga personer, men så icke den tredje ideen eller rättens idé. Sedlighetens idé medgifves vara personlig, såvida dess innehåll är menniskans egen idé eller eviga ande, sådan han är, betraktad i sin sanning och i det gudomliga förnuftet; men såvida sedlighetens idé är samhällsidé, så är

Digitized by Google

äfven hon opersonlig, på samma sätt som rättsideen i inskränkt mening, ty alla samhällsideer äro rättsideer i vidsträckt bemärkelse.

Vi skola nu visa, att redan af detta medgifvande följer, att alla samhällsideer äro personliga väsenden eller personae morales. Hvad nu religionens idé beträffar, så är denna med sitt innehåll eller objekt identisk, och detta innehåll är Gud såsom absolut person eller ande. Men nu kan Gud af oss betraktas från tvenne synpunkter, nemligen dels logiskt eller i och för sig sjelf, och dels metafysiskt eller såsom bestämmande alla ändligt personliga väsenden, och, betraktad i det senare afseendet eller med afseende på de personliga väsendena, är Gud eller Guds ande konung och monark eller öfverhufvud i ett rent andligt och ideelt rike, som kallas Guds rike, och de ändliga personerna äro, såvidt de vare sig aktuelt eller potentielt lefva i Gud, medlemmar och undersåtar i detta andliga och ideella rike eller Guds rike. I detta rike är Guds ande sålunda samfundsande, såvida han, vare sig omedelbart eller medelbart genom religionens organer, åstadkommer de nådens verkningar, actus gratiæ, för hvilka icke han sjelf, emedan han är evig och oföränderlig, utan hans rikes medlemmar äro subjekt eller de väsenden, inom hvilka verkningarna falla. Då vi här ofvan ha talat om en religiös förbindelse, så förstå vi dermed den förbindelse, som utgår från Guds ande eller öfverhufvudet i Guds rike, och hvilket är förbindelse för alla ändliga väsenden att aktuelt upptaga Guds ande såsom högsta motiv eller bestämningsgrund för sina viljor och göra till sina egna de nådens verkningar, som utgå från honom. Denna förbindelse gäller för alla ändliga väsenden utan undantag och således äfven för de menskliga samhällena. Intet ändligt väsende är fritaget från förbindelsen att vara religiöst. Såvida de menskliga samhällena verka för religionen kallas de kyrkor, hvilket icke utesluter att det högsta aktuella samhället eller staten är kyrka i eminent mening, såvida han verkar för religionen eller är organ för Guds ande, hvarför kyrkan är och bör vara statskyrka.

Digitized by Google

Häraf följer med nödvändighet, att alla menskliga samhällen, äfven då de äro verksamma för att i och för menniskan förverkliga sina egna ideer, äro Guds riken eller nådens riken. »I min faders hus äro många boningar.» De menskliga samhällena, personae morales, äro underordnade Gudsriken eller systemer af personliga väsenden, hvilka såsom organer höra under det högsta och universella Gudsriket, i hvilket Guds ande är samfundsande. Detta följer ock redan deraf, att i ett verkligt organiskt helt momenterna eller organerna ha samma karakter som det hela och artlikhet med det hela, så att, om det hela är en ande eller person, som har lif i sig sjelf, äfven momenterna eller organerna äro personliga väsenden, som ha lif i sig sjelfva. Då sammanhanget här är ett personligt väsen, så måste äfven de sammanhängande vara personliga väsenden och äfven omvändt, ty om de sammanhängande äro personer, som ha substantielt lif i sig sjelfva, så kan icke det hela, som de tillhöra, vara accidentelt, liflöst eller opersonligt.

Vi ha nu, utgående från våra motståndares medgifvanden, kommit till det resultat, att äfven de menskliga samhällena, såvida de genom sina ideella väsenden verka förbindelse, äro Guds riken eller Nådens riken och sålunda personliga väsenden, emedan hvarje Guds rike måste vara ett personligt väsen och så äfven dess medlemmar. Samhällena, personae morales, äro Guds riken, så att säga, i miniatyr, eller de äro provinser i det universella och alltomfattande Guds rike, hvarest Guds ande är regering eller regent och alla ändliga personer hans undersåtar. Skilnaden mellan personae morales såsom mindre omfattande Guds riken och det universella och alltomfattande förnuftiga verldsrike, under hvilket de lyda, är hufvudsakligen den, att det senare är ett rent andligt och ideelt rike, ett rike, som är verkligt i anda och syfte eller ett rike, som icke är af denna verlden, såsom förhållandet i viss mening är med de menskliga samhällena. Det universella och alltomfattande Gudsriket eller samhället har ingen lagstadgad öfverhet i vår verld, som i rättsenlig ordning och med rättsliga maktmedel kungör dess vilja, handhar systemet af dess lagar och realiserar dess ända-

Digitized by Google

mål med afseende på dess medlemmar, emedan detta innebure katolicism, ett lägre utvecklingsstadium i religiöst afseende, som vi, in majorem Dei gloriam, ha höjt oss öfver.

Vi skola än ytterligare framhålla bevisningskraften i förevarande argumentation. Vi ha sett att inom ett område den faktiskt gifna förbindelsen och den idé, religionens idé, som är dess grund, är en person, som är enhet och öfverhufvud i ett rike af personliga väsenden. Följer nu icke häraf med nödvändighet, att, då det äfven gifves andra former af förbindelser och praktiska ideer, de menskliga samhällenas, från hvilka de utgå, äfven dessa måste vara personliga väsenden? Grunden kan ju icke inom ett område vara ett och inom andra områden ett annat. Detta är motsägelse. Samma och likartade verkningar eller följder måste ju ha samma och likartade grunder. Detta gäller ju äfven inom det empiriska området. Samma och likartade företeelser förutsätta äfven här samma och likartade grunder eller hypoteser.

Att äfven de menskliga samhällena äro heliga samfund eller nådens riken på samma sätt som det heliga samfundet i himmelen, kunde vi äfven tydliggöra genom mångfaldiga exempel. Vi välja här ett exempel taget från det lägsta rättssamhället eller staten. Då staten straffar den brottslige, vederfares denne dermed intet ondt, utan han erhåller tvärtom en högst behöflig välgerning af staten genom hans omedelbara organer. Den brottslige är juridiskt ond och har tillskyndat staten och hans medlemmar ett ondt, hvarigenom han är en för staten farlig princip. Då nu staten straffar den brottslige, så innebär icke detta, att staten vedergäller ondt med ondt, utan staten åsyftar tvärtom att frälsa och förlossa den brottslige från det onda, det juridiskt onda, och att göra honom delaktig af det goda, nemligen det rättsligt goda och detta af oförskyld nåd. Det är derför så långt ifrån att straffet är ett ondt, att det tvärtom är en nådeverkan, en verkan af oförskyld nåd.

Vi kunna äfven på ett annat sätt uttrycka hvad straffet är, både när det ses från statens synpunkt och från den brottsliges. Vid brottets begående har hos den brottslige en strid

Digitized by Google

egt rum mellan hans sinnliga vilja, som bestämmes af lust och olust och som är princip till brottet å ena sidan och hans förnuftiga och rättsliga vilja, som har verkat återhållande på den brottslige, å den andra. I denna strid har den sinnliga viljan vunnit seger öfver förnuftet och derigenom framträdt i yttre handlingar, som äro brottsliga. Genom sin straffverksamhet kommer nu staten den brottslige till hjelp för att bereda hans förnuftiga och rättsliga vilja magt och herravälde öfver hans sinnliga vilja eller för att genom ett sinnligt lidande såsom medel ställa den sinnliga viljan i rätt förhållande till den rättsliga viljan och derigenom äfven i rätt förhållande till staten och dess medlemmar, hvarigenom den brottslige är juridisk obrottslig samt verksam inom rättens gränser och försonad med rättssamhället och dess medlemmar. Allt straff är följaktligen, när det ses från den straffandes synpunkt, en rättande och försonande pligthandling, hvilken, såsom all pligt, närmast är sitt eget ändamål' eller sjelfändamål, och när det ses från den straffades synpunkt en rättelse. Äfven då staten straffar, verkar han för sitt eget specifika ändamål, som är den juridiska rättens, rättsideens eller det rättsligt godas förverkligande. Straffet är rättens aktualitet hos den brottsliga viljan. Straffet är endast en särskild form eller ett särskildt sätt, hvarpå staten här verkar för sitt allmänna rättsändamål och att staten här använder ett sinnligt lidande såsom medel (ty strafflidandet är icke straffet, liksom icke läkemedlet är hälsan) kommer sig deraf, att den vilja, som är straffverksamhetens objekt, är ond. Samma betydelse och ändamål har straffet äfven då, när det är statens pligt att absolut betaga den brottslige förmågan att begå brott, såsom vid dödsstraff. Det har nu visat sig vara omöjligt att ställa den brottsliges sinnliga vilja i aktuelt rätt förhållande till hans förnuftiga och rättsliga vilja och dermed ock i rätt yttre förhållande till staten sjelf och hans medlemmar och derför göres den brottslige potentielt lefvande både för sig sjelf och för andra eller hans sinnliga vilja ställes i rätt potentielt förhållande till hans rättsliga vilja, hvilket äfven är en rättelse, d. ä. en förändring till det rätta af ett visst förhål-

Digitized by Google

lande. Staten kommer äfven här af oförskyld nåd den brottslige till hjelp och befriar honom från en sinnlighet, öfver hvilken förnuftet, juridiskt sedt, icke har bestämmande magt. Men ytterst åsyftar staten med all sin rättsverksamhet att möjliggöra det eviga lifvets uppnående för menniskan. Och för detta ändamål kooperera alla personae morales och alla förnuftiga väsenden. Också kan menniskan endast genom lif och verksamhet i samhällen nå sin högsta möjliga förnuftighet eller den högsta möjliga aktualisationen af sitt väsen. Häraf låter äfven förklara sig, att menniskan kan hålla till godo med samhällets välgerningar äfven då, när hon efter empiriskt liberalistiska bolagsteorier arbetar på dess förstöring.

Hvad nu är uppvisadt med afseende på *en* samhällelig funktion gäller med samma nödvändighet med afseende på *alla* samhällsfunktioner och i afseende på samhällenas verksamhet i det hela. De verka alla för det eviga lifvets aktualisation i och för menniskan, på samma sätt som öfverhufvudet i Guds rike i eminent bemärkelse, och derför äro äfven de Guds riken och nådens riken, ehuru i intermediär bemärkelse. Äfven samhällenas verksamhet i och för menniskan är förlossande, försonande, frälsande och saliggörande. Skilnaden är blott den, att Guds rike i himmelen, såsom man menskligt säger, är typiskt i förhållande till sina underordnade riken, personae morales, som äro dess organer. Guds rike i himmelen är det rike, som alla menskliga samhällen ha att, såvidt möjligt är, likna och efter hvilket de ha att konformera sig.

Att vi här något utförligare ha uppehållit oss vid Boströms lära om personae morales har sin förklaring dels deri, att knappast någon af Boströms läror i samma grad, som denna, var föremål för hans intresse, om vi undantaga de hufvudläror, som gingo ut på att uppvisa ett rent och teistiskt Gudsbegrepp gent emot den på hans tid allherrskande panteismen, (som följdriktigt föres ned till ren materialism; ett motsatt antagande grundar sig endast på vetenskaplig ofullgångenhet och andlig impotentia) jemte bevisen för den absoluta idealismens sanning såsom dessa lärors nödvändiga förutsättning, och dels deri, att

Digitized by Google

knappast någon af Boströms läror varit både oförstådd och missförstådd i samma grad, som denna.

Det torde af vår föregående framställning tillräckligt ha framgått, att Boström äfven i praktiskt afseende är en filosofisk reformator. Boström har uppvisat de metafysiska och filosofiska grunderna för sedelärans och filosofiska rättslärans möjlighet såsom sjelfständiga praktiska vetenskaper. De äro följder närmast af den filosofiska religionsläran och äro derigenom organiska delar af den praktiska filosofien i det hela. Och deras objekter, sedligheten och rätten, ha organiskt sammanhang med filosofiska religionslärans objekt, som är den absoluta religionen eller Guds ande, fattad såsom alla ändligt personliga väsendens högsta praktiska lag och högsta praktiska ändamål.

Upsala i Januari 1901.

Digitized by Google

Digitized by Google

UPPSATS I TIDSKRIFTEN SKANDIA

1833.

Digitized by Google

Digitized by Google

Om Förnuftets förhållande till Uppenbarelsen, af D:r A. Tholuck. Öfversättning. Upsala, Palmblad & C. 1833. 44 sidd. 8:o.

Denna afhandling är visserligen af ett ganska obetydligt omfång, och af ett kanhända ännu obetydligare vetenskapligt värde; men genom vigten af det ämne, hvilket den afhandlar, och genom Förf:s anseende inom ett visst vetenskapligt parti, kan den likväl anses förtjena uppmärksamhet. Det är också med afseende på dessa omständigheter, som vi våge hoppas, att man skall ursäkta vidden af denna recension, eller, om man så vill, af denna uppsats, till hvilken den gifvit anledning. Det skall nemligen här blifva vårt bemödande, att icke allenast angifva och bedömma bokens innehåll, utan äfven att genom några anmärkningar befordra en noggrannare undersökning af sjelfva ämnet.

Hufvudsatserne i Tholucks afhandling synas oss vara ungefär följande*):

I) Tvistepunkten emellan Rationalismens och Supernaturalismens anhängare är »det subjectivas förhållande till det objectiva, det subjectiva menskliga förnuftets förhållande till en objectif gudomlig undervisning» (sid. 9).

Rationalismen tillerkänner nemligen menniskoförnuftet förmåga att finna och rättighet att bedömma den religiöst-moraliska sanningen. Supernaturalismen gör tvärtom, eller medger det åtminstone icke rättigheten att pröfva och bedömma (sid. 9).

*) Vi anmärke här en gång för alla, att vi ofta anföre Förf:s ord i sammandrag, emedan hans skrifsätt tillåter det. Att någon hufvudsaklig origtighet derigenom skall hafva uppkommit, vilje vi ej förmoda; åtminstone skulle sådant vara mycket emot vår vilja. — Parentheser inom meningar, hvilka vi citere ur Förf., äro våra egna tillsatser eller anmärkningar.

Digitized by Google

Rationalismen påstår, »att alla de religiösa phänomenerna stå i sammanhang med naturen, och låta tillräckligt förklara sig såsom producter (?!) af hennes verksamhet». Supernaturalismen nekar detta och antager »sådana Guds inverkningar på mennisko-själen, hvilka efter inga naturliga lagar kunna förklaras» (sid. 10).

Dessa bägge föreställningssätt böra dock ej tagas alltför strängt, hvilket skulle leda till sanningens upphäfvande. De hafva i sjelfva verket sällan alldeles uteslutit hvarandra, och de behöfva ej eller göra det (sidd. 11, 12). — (Huru detta är möjligt utan inconseqvens, begriper man icke; och det blir icke eller förklaradt i sjelfva afhandlingen).

II) Rationalistens fordran af grunder för Uppenbarelsens antagande måste erkännas för naturlig och rättvis. Frågan är blott, hvilka och huru giltiga dessa grunder kunna vara.

»Rationalisten yrkar, att ingenting må påtrugas oss såsom sannt, så länge vi icke känne oss nödgade att derföre erkänna det. Den vill ej anse en lära för sann, blott derföre att en lärare föredragit den såsom sådan. Och hvilken skulle väl kunna ogilla denna fordran?» (sid. 13).

»Men skulle nu icke tron på Uppenbarelsen äfven för kunskapsförmågan hafva egenskapen af någonting nödvändigt?» (sid. 14). Med andra ord: Skulle det icke för oss gifvas några giltiga grunder för Uppenbarelsens antagande?

III) För att besvara denna fråga anmärkes, att menniskan onekligen har något, som empiristen frånkänner henne, nemligen ett omedelbart varande eller lif i Gud — ett omedelbart medvetande af det Gudomliga, en inre gudomlig väckelse eller undervisning o. s. v.

Detta omedelbara är: »grunden, roten och enheten för alla andens phänomener» (sid. 15), »det charakteristiska för anden såsom ande» (ders.), »primum movens för allt tänkande och beslut» (ders.), »en gudomlig ingifvelse, ifrån hvilken allt sannt stort och godt uppkommer» (sid. 16), »ett Guds lif i menniskosjälen» (sid. 25), »ett vetande genom sjelfva varandet, ett medvetande, en förnufts-instinct — en känsla» o. s. v.

Digitized by Google

Och att det verkligen finnes hos menniskan, kan bevisas redan af den skillnad, som vanligen göres emellan förnuft och förstånd. Man definierar det förra såsom en förmåga af ideer; men äfven dessa äro tankar, såväl som förståndsbegreppen, och förnuftet är således genom dem ej tillräckligt skildt ifrån förståndet. »Skall någon verklig skillnad dem emellan gifvas, hvaruti kan denna ligga, om icke deruti, att förnuftets vetande är omedelbart, ett medvetande, ett vetande genom sjelfva väsendet, eller en känsla?» (sidd. 22, 23).

»Således ligger äfven i denna definition ett erkännande af det omedelbara, som i det inre är såsom enhet och blott af det reflecterande förståndet upplöses i en mångfald af ideer, eller, rättare sagdt, sjelf framgår ur sin omedelbarhet och utvecklar sig i tankar» (sid. 23).

Dessutom måtte man väl icke vilja »förlägga Samvetet helt och hållet på tänkandets område», och anse det »såsom ett resultat af förstånds-reflexionen?» Då »måste man äfven tillstå, att ideen om det goda icke är någon annan än ideen om det nyttiga; ty ett förstånd, som icke har sitt innehåll i det omedelbara medvetandet, känner icke det goda, utan blott det nyttiga» (sid. 23).

(Så grundligt vet Förf. att deducera sina påståenden! Lyckligtvis äro dessa, när de rigtigt förstås, i sig sjelfva vida bättre, än de grunder, som anföras till deras bestyrkande).

IV) Grunden för vår öfvertygelse om Uppenbarelsens sanning och gudomlighet är vårt medvetande af hennes enhet, hennes förvandtskap med ofvannämnde omedelbara vetande hos menniskan. Detta är nemligen här »en anvisning af det Gudomliga i vårt inre, hvilket vill leda oss till samma mål, som anvises oss af Uppenbarelsen, en anvisning, hvilken tillika är en själens naturliga drift» o. s. v. — Förf:s resonnement är med hans egna ord följande:

»Det gifves intet bättre bevis för den uppenbarade sanningen, än att förstå den» (sid. 26). (Och då behöfves naturligtvis ej eller något annat).

»Åtminstone får man icke börja på att bevisa förr, än man

Digitized by Google

lärt sig att förstå» (ders.). — (Denna sats upphäfver likväl den föregående. Kan jag förstå *förr* än jag bevisar, så är det förra ännu icke detsamma, som det sednare).

»Men för att förstå phänomener af andelig natur, är andelig enhet eller förvandtskap (en »viss disposition» &c.) ett alldeles oundgängligt villkor. *Το ὁμοιον τῳ ὁμοιῳ χαιρέι*, blott det beslägtade kan förstå det beslägtade» (ders.).

»Enda sättet åter att ernå andelig likhet (enhet, förvandtskap?) är kärleken, som enligt sin natur drager det beslägtade till det beslägtade och sammanbinder bägge till ett» (ders.). -- (Hvilken djup vishet! Men huru ernå kärleken? Kanske är detta svaret):

»Den religiösa sanningen vinner tillträde till vårt inre (älskas och omfattas?) blott i den mån vår andeliga natur är vid helsa» (sid. 27).

»Och emedan vi alle äre behäftade med ett moraliskt ondt, och allt (?) tillfrisknande begynner dermed, att den sjuke (?) känner och förstår (?!) sitt onda, så begynnes äfven menniskans andeliga tillfrisknande dermed, att hon känner och förstår sitt andeliga förderf» (sid. 28).

V) Denna åsigt af förnuftets väsende (III) och af Uppenbarelsens pröfning inför förnuftet (IV) bekräftas fullkomligt af det Nya Testamentet (sidd. 30—42), och öfverensstämmer äfven med vår Kyrkas lära i denna punkt (sidd. 42—44).

Detta är, efter hvad vi kunnat finna, det väsendtliga innehållet af Th:s afhandling. De speciellare satserne äro förbigångne; men de kunna anföras längre fram, i händelse det skulle anses nödvändigt. För det närvarande vilje vi framställa några anmärkningar, rörande:

1. *Tvistefrågan emellan Rationalismens och Supernaturalismens anhängare.*

Denna har icke Förf. träffat särdeles lyckligt, för att ej derom säga något värre. Frågan, som skall besvaras, är helt enkelt: huru bör jag i egenskap af vetenskapsman enligt förnuftet förhålla mig i anseende till hvarje religionslära, hvilken utgifves

Digitized by Google

för öfvernaturlig, gudomlig Uppenbarelse? Endast angående svaret på denna fråga kan någon tvist emellan Rationalisten och Supernaturalisten äga rum.

Om nemligen förnuftet tages i sträng och objectiv bemärkelse, sådant det är i och för sig sjelft eller för Gud, så är ingenting lättare, än att bestämma dess förhållande till en Uppenbarelse: »denna skall vara identisk med förnuftets innehåll, såvida den skall vara sann och gudomlig.» Ty det förnuftiga är identiskt med det rätta. Hvad som icke är sannt och godt, det är såvida icke eller förnuftigt.

Om åter man med förnuftet förstår menniskans kunskapsförmåga, så måste väl frågan i allmänhet vara denna: hvilket förhållande bör menniskan med sin kunskapsförmåga enligt förnuftet iakttaga i anseende till läror, hvilka utgifvas för öfvernaturliga och gudomliga? Dock som icke alla nödvändigt hafva samma pligter i anseende till samma föremål, så måste frågan inskränkas till sådane, hvilkas egentliga kall det är att befatta sig med detta ämne. Desse äro här slägtets representanter. De öfrige kunna i allmänhet hvila vid dessas auctoritet, och — de måste i sjelfva verket merendels så göra.

Det är ock klart, att man vid frågans uppställande icke får hafva i sigte en viss uppenbarelse t. ex. den christna, och efter eller dock med afseende på denna bestämma svaret. Frågan, som skall undersökas, är i sin natur allmän, och måste först besvaras såsom sådan, innan något afseende kan göras på det speciella: jag bör veta, huru jag skall förhålla mig i anseende till *hvarje* föregifven Uppenbarelse, innan jag kan veta, huru jag skall förhålla mig till någon viss. Också måste frågan i denna sin allmänhet besvaras endast och allenast ur förnuftet; ty detta är pligternas ursprungliga och enda kunskapsprincip, åtminstone så länge Uppenbarelsen icke är godkänd. Jag kan icke en gång veta, om och huruvida någon viss Uppenbarelse äger ett företräde framför de öfriga, innan jag vet, hvad jag bör fordra af den, som skall kunna godkännas. Medan jag således sysselsätter mig med att undersöka det sednare, måste jag fullkomligt abstrahera ifrån det förra. Och lika

Digitized by Google

litet får det tagas i betraktande, att en viss Uppenbarelse är omfattad af millioner och skyddad af makten. Medborgarens pligter i anseende till ett offentligt gällande föreställningssätt kunna vara andra, än forskarens pligter emot Uppenbarelsen såsom blott *lära;* men här handlas alldeles icke om de förra, utan endast och allenast om de sednare.

Att Förf. i sin undersökning idkeligen inblandar den christna Uppenbarelsen talar således icke särdeles för hans skarpsinnighet. Han har likväl för ingen del undersökt förnuftets förhållande till Christendomen; ty dertill hade det varit nödvändigt, att han undersökt och jemnfört bägges innehåll, hvilket här icke skett. Men han har genom denna inblandning förvridit den rätta synpunkten, och möjligen hos en eller annan väckt den villfarelsen, att Rationalisten bestrider den Christna Religionen. Rationalisten kan dock såsom sådan vara en äkta christen, lika väl som Supernaturalisten; då han blott frågar efter vetenskapsmannens pligter i anseende till *hvarje* Uppenbarelse, behöfver han icke neka verkligheten eller innehållet af en *viss*. Skulle han hafva rigtigt angifvit de ifrågavarande pligterna, och skulle en viss Uppenbarelse med deras iakttagande ej kunna godkännas, så är detta naturligtvis icke *hans* fel.

2. *Rationalismens begrepp.*

Äfven detta har icke Förf. varit nog lycklig att angifva begripligt och rigtigt. Ty för att blott fästa oss vid en enda sak:

Hvad har man att tänka sig vid det af honom begagnade uttrycket *natur* (se ofvan I)? Den *yttre* materiella naturen? Men hvilken Rationalist har betraktat de religiösa kunskaperna såsom »producter» af stockar och stenar eller dylikt? Att medvetandet af religionens sanningar utvecklar sig hos menniskan under hennes vexelverkan med naturen, måtte väl icke innebära detsamma? Eller menas kanske den *inre* naturen — sinnligheten hos menniskan med dess föreställningar och begär? Då gäller, med någon förändring, ungefär samma fråga. Man skall väl ej neka, att t. ex. Plato, som icke kände någon Up-

Digitized by Google

penbarelse, bör räknas till Rationalisternas antal. Men aldrig har någon bestämdare än han påstått, att ingen kunskap, ingen sanning grundar sig på sinnligheten. Och detsamma gäller om alla de bättre ibland Rationalisterne. Redan genom namnets förändring (de kallades förut Naturalister) hafva de ådagalagt, att de hos menniskan erkände en högre kunskaps-princip.

Om för öfrigt icke alla fästat ett nog tydligt och rigtigt begrepp vid ordet förnuft, så kan dock detta icke lända Förf. till ursäkt: ty hans åliggande var att framställa Rationalismens begrepp i och för sig sjelft, för att derefter afgöra en vetenskapsfråga; och då hade hans bemödande bort vara att framställa det rent och fullkomligt, icke så, som en eller flere fattat det ofullkomligt.

Men hvad är då Rationalism? Hvad lärer den om förnuftet i allmänhet, och menniskans pligter i anseende till Uppenbarelser i synnerhet? – Vi svare följande, såsom en möjlighet, utan att här ingå i några deductioner eller bevis.

Det evigt och absolut sanna är endast ett, och detta är den andeliga verlden — det Gudomliga Förnuftet eller sjelfmedvetandet med dess lefvande tankar eller idéer. Menniskans förnuft åter är hennes medvetande af det gudomliga, skildt ifrån detta genom sin mindre omfattande klarhet, men icke genom sitt innehåll, emedan det sanna är endast ett. Detta innebär den bekanta sanningen, att det verkligt förnuftiga är det absolut rätta, och det absolut rätta det verkligt förnuftiga; eller att ingenting är i sjelfva verket förnuftigt till så stor del, som det är falskt eller origtigt. Och vidare innebär det, att hvarje verkligt förnuftig tanke hos menniskan är – till innehållet identisk med samma tanke hos Gud, samt så vida en Uppenbarelse för henne af det Gudomliga. Om derföre någon känner en gudomlig sanning, så vill detta ej säga annat, än att han så vida tänker förnuftigt och sannt, liksom Gud; och om han uppenbarar denna sanning för en annan, så leder han honom blott genom vissa tecken till att också i samma afseende tänka förnuftigt eller att concentrera sitt medvetande på samma tanke. Ty förnuftets innehåll, som äfven är dess före-

Digitized by Google

mål, skapas icke af menniskan: det är evigt, i sig sjelft nödvändigt och oföränderligt; det kan endast af henne *finnas* eller *upptäckas*, genom att hennes medvetande derpå rigtas och concentreras.

Sålunda är det en grundsats i all äkta Rationalism, att en läras sanning i och för sig sjelf är alldeles detsamma, som hennes förnuftighet — hennes identitet med förnuftets innehåll; och *vårt* medvetande af denna identitet detsamma, som *vårt* medvetande eller vår *öfvertygelse* om hennes sanning.

Men detta medvetande kan hafva oändliga nuancer af klarhet och tydlighet, ifrån den dunklaste *känsla* eller *aning*, intill den mest klara och lefvande insigt. Och det är icke sagdt, att en dödlig någonsin kan uppnå den absolut högsta graden af klarhet, eller att hvar och en menniska behöfver för sin bestämmelse uppnå samma grad, som hvar och en annan. Likväl kan icke slägtet i sin helhet vara belåtet med blotta känslan och den derpå grundade tron; det kan detta ej mera, än det i physiskt afseende kan vara belåtet endast med morgonrodnaden. Känslan är enligt sin natur en dunkel princip, och kan utan vetenskapen förfalskas och missleda; den har i sjelfva verket ledt till Fetischismen, Lamaismen, Brahmaismen, kort sagdt till det falska såväl som till det sanna i alla Uppenbarelser. Om derföre också alla andra kunna åtnöja sig med sin känsla och tro, så tillhör det dock dem, som här hafva att vårda slägtets interesse, att icke stanna på denna punkt. Vetenskapsmannens *allmänna pligt* är att alltid i sin sak söka att höja sig till begreppets klarhet eller till vetande och insigt; och samma pligt har han således äfven, då han reflecterar öfver förnuftets förhållande till Uppenbarelsen.

Men Uppenbarelsens innehåll kan vara *dels* rationelt d. ä. läror, som göra anspråk på upphöjdhet öfver tid och rum; *dels* historiskt, eller berättelser om facta i vissa tider och rum. Genom dessa elementers olikhet blir det nödvändigt att bestämma den allmänna pligten något närmare.

Hvad nemligen det förra elementet beträffar, så bör vetenskapsmannens bemödande vara att pröfva dess sanning, d. ä.

Digitized by Google

att inse och visa dess öfverensstämmelse eller strid med förnuftets innehåll. Och finner han dervid något, som verkligen är identiskt med detta innehåll, så är det hans pligt att sjelf erkänna det för sannt, och för andra framställa det såsom sådant, och detta med all den evidens, som för honom är möjlig. Men skulle han finna något strida emot evidenta förnuftssanningar, så bör han förklara detta för falskt, och med den styrka och klarhet, hvaraf han är mäktig, ådagalägga dess falskhet. Att han dervid kan misstaga sig, måste medgifvas; men detsamma kan ske i mathematiken och hvarje annan vetenskap; deraf uppkommer blott den nya pligten för honom och andra att idkeligen anställa nya pröfningar och undersökningar. I allmänhet är ju hvarje vetenskaps problem för menniskan oändligt, så att dess lösning kan blott mer och mer adproximeras. Äfven i anseende till Uppenbarelsens läror måste det inträffa, att forskaren om många ej bör eller kan fälla ett bestämdt omdöme; och i anseende till dessa har han således att lemna *känslan* och *tron* deras rätt. Han kan för egen del antaga eller förkasta dem, allt efter som han finner dem vara i öfverensstämmelse eller strid med hans känsla: men han bör icke vilja utgifva sin subjectiva *tro* för den objektift rätta; icke fordra, att andra nödvändigt skola instämma i hans föreställningssätt. Han bör alltid bemöda sig att sjelf iakttaga den vetenskapliga modestiens pligter, och hos andra motverka, så vidt han förmår, den andeliga despotismen.

Hvad åter det historiska elementet beträffar, så bör vetenskapsmannens bemödande vara att först och främst fatta dess rätta betydelse; och sedan pröfva, huruvida grunderna för dess antagande äro förnuftiga eller icke. Den sanna giltigheten af en historisk berättelse kan icke ligga i den berättande sjelf, hvilken såsom menniska måste anses kunna berätta det falska, såväl som det sanna. Den kan ej eller ligga i berättelsens egen sanning i och för sig sjelf, emedan det just är denna, som vid pröfningen sättes i fråga och skall undersökas. Den måste följaktligen ligga uti *förnuftigheten* af de grunder, genom hvilka vi finne oss böra tillägga berättaren trovärdighet. I allmänhet

Digitized by Google

kan ingen *rätteligen* antaga en historisk underrättelse af annan orsak, än emedan förnuftet finner grunderne för dess antagande *förnuftiga*. Och således hänvisar Rationalisten äfven här på förnuftet såsom den yttersta grunden för all förnuftig öfvertygelse. Men äfven här gäller, hvad vi sagt om den vetenskapliga forskningens oändlighet och om de pligter, som i följd deraf åligga de forskande. Den vetenskapliga modestien är i anseende till det historiska elementet så vida nödvändigare, som frågorna derom *sällan* kunna besvaras mer än probabelt.

Sammanfattas nu det föregående uti ett resultat, så har man den äkta Rationalismens begrepp och dess föreställningssätt om förnuftets dignitet: all grundad öfvertygelse om det sanna och rätta hvilar ytterst på förnuftet, hvilket ensamt för oss har borgen för sin sanning och giltighet i sig sjelft; allt annat, om det för oss har någon grundad giltighet, får denna endast och allenast ifrån förnuftet. Sjelfva vår egen erfarenhet är icke sann och giltig genom sig sjelf (ty den *kan* bedraga); den är detta endast *derföre att*, och i *den grad* och i *den mening* förnuftet erkänner henne för sådan.

3. *Menniskans Kunskapsförmögenheter.*

Ehuru vi anse för en dårskap, att Rationalisten och Supernaturalisten tvista om förnuftets förhållande till Uppenbarelsen, så länge de icke äro ense om förnuftets begrepp och väsende, kunne vi likväl här icke egentligen försöka att åstadkomma en sådan enighet. Dertill skulle fordras en större utförlighet, än utrymmet för denna tillfälliga uppsats kan medgifva. — Men för att väcka till ytterligare undersökningar vilje vi dock framställa några anmärkningar, hufvudsakligen afseende Tholucks yttranden i detta ämne.

Det är, såsom vi sett, hans mening, att förnuftet och förståndet måste åtskiljas icke blott genom innehållets eller föremålets olikhet, utan äfven genom olika verkningssätt. Men detta kunne vi för vår del icke finna nödvändigt. De äro ju bägge kunskapsförmögenheter, d. ä. de äro bägge theoretiska

Digitized by Google

yttringar af andens innersta substans och princip — eller lifvet i högsta bemärkelse såsom absolut sjelfmedvetande och sjelfverksamhet. De måste följaktligen öfverensstämma med hvarandra deruti, att deras innehåll utgör modi af denna princip, eller tankar; och skillnaden, om den är någon, kan endast bero af dessa tankars egen olikhet, nemligen huruvida de höra till den eviga eller den timliga verlden — huruvida de äro förnufts-idéer eller förstånds-begrepp. För att blott väcka den tanken, att detta är möjligt, skole vi försöka följande resonnement.

I och för sig sjelf eller omedelbart för Gud gifves blott en enda verld, och denna är evig och oföränderlig, icke i rummet varande — icke utsträckt, yttre, aflägsen, icke materiell, icke ogenomskådlig eller ogenomtränglig, utan blott andelig, blott lif eller sjelfmedvetande och sjelfverksamhet, och detta i det hela såväl som i alla sina delar. Den är med ett ord, såsom vi ock redan nämnt, ingenting annat än Gud eller det eviga Lifvet och Förnuftet med dess likaledes lefvande (sjelfmedvetande och sjelfständiga) tankar eller idéer *). Af denna verld är således äfven menniskan — till sitt sanna och eviga

*) Då denna åsigt möjligtvis kunde för en eller annan synas pantheistisk, så anse vi oss här böra anmärka, att den är absolut idealistisk eller spirituell, och derföre, enligt vår tanka, fullkomligt oförenlig med Pantheismen. En Idealistisk Pantheism är en verklig motsägelse: detta var klart redan för Leibnitz, ehuru man sedan antagit begreppet, utan att dialektiskt rättfärdiga det. Att bevisa detta påstående är icke här möjligt; men vi skole antyda vår mening genom en *fiction:* den som kan *tänka*, och noga begrundar denna, skall finna den nära motsvarande ett bevis. — Man tänke sig de naturliga talen och antage, att deras enhet — princip, substans, — vore *Lif* eller *sjelfmedvetande*, och följaktligen *Vara i och för sig sjelf* eller sjelfständighet; så skulle de alla, och hvar för sig, vara (mer eller mindre) lefvande och sjelfständiga väsenden. Men detta oaktadt skulle hvarje tal, t. ex. talet 100, när det tänkte sig sjelft, tänka äfven de öfriga talen, hvilka det innehöll, ja äfven, ehuru möjligtvis mer eller mindre origtigt, de högre talen, i hvilka det innehölls, emedan det ej eller utan dem kunde vara, hvad det vore. Och dessa skulle det tänka såsom *sina bestämningar*, antingen så, att det tänkte sig innehålla dem uti sig, eller att det tänkte sig sjelft innehållas uti dem. Inom den ideella verlden är det således ingen motsägelse, utan en nödvändig sanning, att samma väsende kan på en gång vara sjelfständigt och tillika en bestämning hos ett annat väsende, som också är sjelfständigt. Talet 10 t. ex. är ett sjelfständigt tal, såväl som något annat, men ändå är det en bestämning i 20, 30 och egentligen *hvarje* annat. — Äfven må det här observeras, att om det funnes ett absolut sista tal, hvilket här är omöjligt, så vore detta det *egentligen* absoluta talet, och svarande mot Gudomligheten inom andeverlden; ty detta talet behöfde *endast* och allenast tänka sig sjelft, så tänkte det alla de öfriga; men alla de öfriga vore relativa, förutsättande hvarandra, och det sista.

Digitized by Google

väsende (såsom ande) — en *relatif medlem*, så att hon ej kan vara eller, som här är detsamma, förnimma sig sjelf, utan att också mer eller mindre förnimma de öfriga väsenden, med hvilka hon står i relation. Men emedan hon icke är allvetande, såsom Gud, utan ändlig och inskränkt, så kan hon icke förnimma hela den andeliga verlden sannt och klart eller sådan han är (för Gud), utan hon måste förnimma honom mer eller mindre sådan han icke är, allt efter som hon i en enda förnimmelse deraf omfattar en större eller mindre del. Vill hon förnimma honom sannt och klart, d. ä. vill hon förnimma honom på samma sätt, som Gud, eller så att den blir äfven *hennes* tankar, liksom den är Guds, så kan detta för henne ej lyckas annorlunda än i en högst inskränkt vidd: hon måste då icke allenast concentrera sitt medvetande på de aldra allmännaste (abstractaste) och följaktligen på innehåll tommaste af dess beståndsdelar, utan hon måste äfven ibland dessa fästa sig vid blott en och en i sönder. Den andeliga verldens beståndsdelar äro nemligen modi af lif eller sjelfmedvetande, d. ä. tankar eller begrepp, och af dessa äro somliga allmännare, i flere andra ingående och på innehåll tommare, andra åter speciellare, flere i sig innefattande och följaktligen på innehåll rikare. Och endast i den mån de höra till det förra slaget, kunna de af menniskan förnimmas sannt och klart; i den mån de deremot äro till innehållet rikare, måste de i högre grad visa sig för henne såsom *hvad de icke äro*, d. ä. såsom motsatsen af deras absolut sanna vara.

För den ändliga menniskan gifves således, utom den absoluta och öfversinnliga verlden, äfven en relatif och sinnlig verld, hvilken tillhör henne omedelbart, och Gud medelbart (genom henne), och hvilken är det i och för sig sjelft origtiga, men dock relatift till menniskan nödvändiga och rigtiga *phänomenet* af den förra. Och emedan denna verlden är den relativa motsatsen af den absolut sanna, så måste dess delar vara mer eller mindre timliga och förgängliga, i rummet varande (utsträckta, yttre, aflägsna), icke andeliga, utan materiella, icke absolut lefvande, utan (relatift) liflösa, medvetslösa, ofria (pas-

Digitized by Google

siva), ogenomskådliga o. s. v. Förhållandet är här ungefär detsamma, som inom den sinnliga verlden sjelf: äfven denna är endast *en,* när han skådas i och för sig sjelf eller från alla möjliga synpunkter på en gång; men när han skådas ofullkomligt och ifrån blott en enda synpunkt i sönder, så visar han sig under äfven så många särskilda, relatift giltiga former. Och huru mycket visar sig icke i dessa litet, som dock är stort; oregelbundet, som dock är regelbundet; nära, som dock är aflägset o. s. v.

I händelse nu detta ägde sin rigtighet, så skulle man säga, att menniskan i sitt medvetandes enhet förenar tvenne verldar, en högre, hvilken är sjelfva väsendet, och en lägre, hvilken är väsendets phänomen. Och detta, och ingenting annat, vore då meningen af det vanliga uttrycket, att menniskan för bägges uppfattande har tvenne kunskapsförmögenheter. — Men dessa hennes kunskapsförmögenheter, d. ä. hennes medvetande af dessa verldar, kunna yttra sig med olika klarhet och styrka, allt efter som hennes ursprungliga mått är vidsträcktare eller inskränktare och hennes rigtningsförmåga mer eller mindre utbildad.

Hvad nemligen först och främst den lägre kunskapsförmågan beträffar, så yttrar sig denna till en början endast dunkelt och oredigt såsom Sinne uti sensitivitet eller (kroppslig) Känsla, och utvecklar sig sedan äfven till Föreställningsförmåga eller Inbildningskraft. Men egentlig kunskapsförmåga blir den först såsom Förstånd, då den, såvidt den förmår, fattar den sinnliga verlden i *begrepp* och *omdömen;* ty först uti dessa förnimmer hon det sinnliga klart och sannt eller sådant det *är.* I sjelfva verket äro de sinnliga föreställningarne ingenting annat, än en större mängd af på en gång omfattade begrepp; dessa äro blott alltför många, för att af oss kunna fattas klart och sannt, och de måste derföre blifva för oss något *annat* än begrepp, något i förhållande till dessa yttre och mera objektift. Och detsamma gäller om sensationerne, relatift till de sinnliga föreställningarne; ja äfven om de yttre objecterne, relatift till sensationerne. Hela den yttre verlden är ingenting annat, än en oänd-

Digitized by Google

lig, för vårt medvetande ogenomskådlig mängd af förståndsbegrepp, närmast grundade uti vår perceptions-förmågas inskränkthet, och endast uttryckande *vårt* sätt att fatta den eviga verlden. Också är detta orsaken, hvarföre *hvarje* sinnlig föreställning och *hvarje* förståndsbegrepp, när dess föremål tages för annat än ett phänomen, har en inre orimlighet eller motsägelse. Och det är just denna motsägelse, som genom sitt obehag negatift väcker menniskan till att forska, och slutligen tvingar den conseqventa speculationen till att erkänna det öfversinnliga.

Hvad åter medvetandet af den öfversinnliga verlden eller den högre kunskapsförmågan beträffar, så yttrar sig äfven denna (ehuru i tiden sednare) på samma sätt till en början endast dunkelt och oredigt såsom (andelig) Känsla eller aningsförmåga, hvarefter den, förenad med det sinnliga, tillika verkar såsom Phantasi i högre bemärkelse eller symboliserande och allegoriserande Inbildningskraft. Men egentlig kunskapsförmåga blir äfven denna först såsom Förnuft, då den fattar det öfversinnliga, såvidt den förmår, i klara och tydliga tankar, d. v. s. sådant det är i och för sig sjelft, eller såsom idéer. Förnuftet är nämligen väsendenas substans och princip — Lifvet eller sjelfmedvetandet, såvida detta förnimmer sig sjelft klart och lefvande i sina eviga former, hvilka tillsammans utgöra Gud och hans idéer, eller den eviga och absoluta verlden. — Men för öfrigt kan menniskan icke eller såsom förnuft fatta med klarhet och sanning mer, än de aldra enklaste och abstractaste idéerne, och mer än en af dessa i sönder; och om hon i en enda förnimmelse omfattar flere, så måste dessa, efter hvad vi redan nämnt, för henne blifva något icke öfversinnligt, utan sinnligt. Dock kan detta sinnliga antingen begränsas af ett förståndsbegrepp och liksom genomträngas af en förnuftsidé, i hvilken händelse förnuftet såsom phantasi framställer det öfversinnliga uti och genom det sinnliga; eller ock kan det vara på innehåll ännu rikare och icke bestämmas af ett sådant begrepp och en sådan idé, i hvilken händelse förnuftet yttrar sig blott dunkelt och oredigt såsom (andelig) känsla. Denna

Digitized by Google

form antager nemligen förnuftet, då menniskan först och främst icke rigtar sitt medvetande på det sinnliga och yttre, utan endast på det andeliga och inre, och sedan ej eller fattar blott en och en i sönder af det andeliga lifvets eviga modi (ideerna), utan omfattar på en gång flere, så att hon icke mäktar förnimma dem med klarhet och redighet.

Dessa äro de satser om förnuftets natur och väsende, hvilka vi ansett oss här böra framställa såsom möjliga. Ehuru de icke äro rättfärdigade genom några deductioner eller bevis, ådagalägga de dock, att, utan en ny undersökning, förnuftet ej kan sägas skilja sig ifrån förståndet genom annat än begreppens (innehållets) olikhet. Längre fram torde vi få tillfälle att återkomma till detta ämne. Nu vilje vi försöka, huruvida det anförda kan sprida något ljus öfver ett eller annat hit hörande phänomen, och i synnerhet öfver Tholucks yttranden om kunskapsförmågan.

Det är ett bekant, ehuru icke tillräckligen förklaradt factum, att de så kallade känslo-menniskorne i allmänhet äro fiendtligt sinnade emot deras antipoder begrepps-menniskorne. Denna fiendskap röjer sig icke blott i Theologernes, ofta mindre ädla, förhållande mot Philosopherne, utan äfven i känslophilosophernes förhållande mot de egentligen speculativa tänkarne. Likväl är detta factum icke alldeles oförklarligt. Känslomenniskan, som förnimmer det öfversinnliga rikt och djupt (ehuru derföre så mycket dunklare), känner, att den, som tvingar henne att tänka — att i medvetandet upptaga blott ett och ett begrepp i sönder, förminskar hennes inre rikedom och likasom förgrundar hennes själ. Hon kan visserligen icke så bestämdt veta, hvad det är, som hon besitter i sin känsla, och hon blir derföre merendels svarslös, när man spörjer henne derom. Men så mycket känner hon likväl, att detta är någonting gudomligt och godt, och någonting outsägligen dyrbart för hennes lycksalighet. Tillika känner hon, att det klara begreppet är jemnförelsevis oändligt fattigare, och att jagandet efter detta är oroande och farligt, emedan det åtminstone *kan* förtorrka hennes känsla. Genom medvetandet häraf erhåller

Digitized by Google

hon således ett visst *interesse att icke begripa,* ja hon anser ofta det medfödda sträfvandet derefter såsom en förmätenhet, ett slags arfsynd, hvilken vill inleda henne i olycka. Den som nu beständigt hotar henne med denna olycka, kan han väl annat än vara hennes naturliga fiende? Och sedan, hvilka andra försvarsmedel kan hon använda mot en sådan, än gift, klor, eller andra dylika, hvilka ej höra till saken? Annorlunda kan hon ju icke åtkomma honom, utan att förvandla sitt hjertas rika skatt i begreppens torftiga vapen, hvilket är just hvad hon skyr? Med känslan kan man dock icke objectift eller inför andra vederlägga någon.

Det bör visserligen anmärkas, att den icke är att lyckönska, hos hvilken förnuftskänslan genom ensidig rigtning af själskrafterne förlorat sin liflighet. Hon är nemligen den innerliga, värmande, lifvande och glädjande principen hos menniskan: ty hon rigtar sig på sjelfva den eviga källan för allt lif, till hvilken vi utan henne ej hafve någon tillgång; hon kan derföre icke umbäras, menniskan måste åtminstone äga henne i hoppet, om ej lifvet skall förlora sitt värde. Men med allt detta är det icke blott fruktlöst, utan äfven förderfligt, att vilja i anseende till det öfversinnliga qvarhålla menniskan *endast* på känslans ståndpunkt. Den mera bildade kan i det hela omöjligen värja sig för tänkarens makt, han må förfölja honom så mycket han vill. Detta röjer sig redan i de philosophiska speculationernes inflytelse på Theologien och dess bearbetningar. Men äfven den mindre bildade kan icke stanna vid blotta känslan; ty phantasien åtminstone söker *ovillkorligt* att i föreställningar utveckla hennes innehåll. Och då denna, såsom bekant är, blandar sinnligt med osinnligt, timligt med evigt, det falska med det sanna, och då den obildade alltid är benägen att mera fästa sig vid det förra, så finner man, huru så många falska eller ofullkomliga religioner kunnat uppkomma. Skall nu slägtet icke för alltid vara fjättradt i dessa, skall det framskrida till allt större klarhet och renhet i religiöst afseende, så böra åtminstone *några* söka att höja sig till begreppets klarhet eller till vetande och insigt. Och detta bemödande medför icke nöd-

Digitized by Google

vändigt någon fara för dem sjelfve eller andra, allenast de icke alldeles försumma att lifva och underhålla sin känsla. Dessutom har äfven vetandets klarhet sitt egna behag, i hvilket forskaren kan finna ersättning; ty att vinna allt bör ingen ändlig varelse begära. De så kallade Känslo-philosopherne vilja njuta utan att arbeta; vinna forskningens lön, utan att underkasta sig dess möda. Men namnet vetenskapsman förtjenar ingen genom blotta känslan; dertill fordras något mer än negativa protester mot begreppets fattigdom och ensidighet.

Hvad för öfrigt angår Tholucks yttranden om förnuftet, så äro dessa till en del rigtiga; men de behöfva likväl några inskränkningar eller förklaringar. Så säger han, att det omedelbara medvetandet af det öfversinnliga, d. v. s. förnuftet såsom känsla, hos menniskan är grunden eller roten till alla det andeliga lifvets phänomener, att det är *primum movens* för allt tänkande och beslut o. s. v. Detta gäller, när man blott frågar efter, huru det visar sig för oss. I tiden går alltid känslan före begreppet; ty den ändliga menniskan måste först förnimma dunkelt och oredigt, innan hon kan förnimma redigt och klart. Till detta sednare kommer hon endast genom en *egen fri* verksamhet *öfver* känslan, — genom medvetandets concentrerande på blott ett enda af hennes många dunkla begrepp och genom dess relativa abstraherande ifrån alla de öfriga. Derigenom framträder detta begreppet för medvetandet med större klarhet och sanning (såsom begrepp), under det deremot de öfriga så mycket mer derutur försvinna. I bemärkelsen af en *terminus a quo*, eller ett för oss i tiden först gifvet, må således känslan kallas de andeliga phänomenernes »rot och grund»; och äfven kan hon såvida kallas »ett vetande genom sjelfva väsendet» eller varat, i motsats mot det *egentliga* vetandet, som *förvärfvas* genom den fria reflexionen. Men noga bör det dock anmärkas, att förnuftet i egentlig bemärkelse såsom tankeförmåga är det i och för sig ursprungliga – att det är sjelfva det eviga väsendet, då deremot känslan är endast en ofullkomlig form, hvarunder det till en början yttrar sig hos den ändliga varelsen. Redan det factum, att man väl talar om det gudomliga

Digitized by Google

förnuftet, men aldrig om den gudomliga *känslan,* visar tillräckligt, att den sednare är någonting relatift, förgängligt och menskligt subjectift, hvilket icke är fallet med det förra.

Vidare säger Förf. äfven icke origtigt, att förnuftskänslan är en *ingifvelse af Gud,* ehuru hon då visserligen icke bör anses för någonting *utomordentligt,* utom så vida hon hos någon yttrar sig i en ovanlig grad. En gudomlig ingifvelse är hon icke blott derföre, att hennes innehåll, eller det som kännes, är Gud och hans ideer, såsom vi sagt; utan äfven derföre, att hon finnes hos menniskan ursprungligen, innan ännu den ofvannämnde fria verksamheten, att liksom tillegna sig hennes innehåll, i någon särdeles märkbar grad föregått. Hon måste således visa sig såsom en gudomlig gåfva, ett *Guds verk* hos menniskan, i motsats mot vetenskapen (genom begreppet), hvilken, såsom *förvärfvad* medelst fri forskning och ansträngning, kan så vida kallas *menniskans* verk. Äfven phantasien, som, när förnuftskänslan är ovanligt liflig, ovillkorligen söker att *föreställa sig* dess innehåll, är ännu en för litet fri verksamhet, för att i enthusiasmens eller inspirationens ögonblick betraktas såsom menniskans egen, så mycket mer, som den sättes i rörelse genom känslan. Också förklaras häraf, hvarföre ingen egentligen speculatif tänkare utgifvit sina producter för gudomliga ingifvelser, hvilket deremot varit händelsen med vissa Religionslärare och Skalder, på en relatift lägre grad af tankeförmågans utbildning.

Ett annat Förf:s yttrande om förnuftskänslan innehåller, att den är principen för allt sannt stort och godt hos menniskan, och att detta är, utom flere andras, äfven Platos mening. »Allt sannt stort och godt eller Gudomligt är, enligt hans åsigt, icke förvärfvadt genom τεχνη (öfverläggning och färdighet, enligt Tholuck), utan framträder i själen, såsom något inifrån gifvet. Och då menniskan vet med sig, att sjelf icke hafva skapat och bildat det, hvarifrån kan det då härröra, om icke ifrån en högre ingifvelse, från Gud, som verkar i vårt inre!» (sid. 16). Men äfven här bör det anmärkas, att känslan blott är *terminus a quo,* eller den första och ofullkomligaste

Digitized by Google

formen för det godas manifestation hos menniskan. Hvad Plato beträffar, så är, enligt hans system, Gud eller det öfversinnliga det enda i och för sig sjelft sanna, goda och sköna, och allt annat verkligen godt endast en manifestation eller participation af detta. Menniskan är god och fullkomlig blott i den mån hon i förnimmande, viljande och bildande *tillegnar* sig och *uppenbarar* i *sin* verld det absolut Goda -- blott i den mån hennes förnimmande och verkande sammanfaller med Guds. Det *menskliga goda* är med andra ord vetenskap, sedlighet och konst, men i dessa ords högsta bemärkelse, då de nemligen äro relatift olika sidor af Religion. Till dessa har visserligen menniskan af naturen anlag eller tendens, på samma sätt, som växten äfven under form af frö har tendens till stam och blomma. Men först i den mån denna tendens, hvilken i början yttrar sig såsom dunkel känsla och instinct, öfvergår till fritt och medvetet sträfvande, d. ä. till *Kärlek,* eller (när detta är lifligt i högre grad) till *Enthusiasm,* gör den det goda, som sökes, till menniskans eget. Utvecklingen af det medfödda anlaget, och således *förverkligandet* af det möjliga Goda inom menniskans krets, är hos henne vida mer än hos växten och djuret öfverlemnadt åt egen frihet och arbetsamhet. Väntar någon, att det goda skall sjelfmant komma till honom antingen inifrån eller utifrån, så kan han vara försäkrad, att det aldrig blir *hans* tillhörighet. Detta må vara nämndt till förekommande af möjligt missförstånd, och att icke Plato måtte anses för gynnare af någon contemplation eller *rationis ignavia.*

Vi skulle nu lemna detta ämne, vid hvilket vi måhända för länge uppehållit oss; men dessförinnan torde vi böra fästa uppmärksamheten på ännu en vigtig sida af förnuftets väsende. Förf. säger (sid. 23), »att äfven i den vanliga definitionen på förnuftet ligger ett erkännande af det omedelbara vetande», hvilket han betraktar såsom förnuftets distinctiva kännemärke i förhållande till förståndet. Och om detta omedelbara säger han, att det »i det inre är såsom enhet, och blott af det reflecterande förståndet upplöses i en mångfald af ideer, eller, rättare sagdt, sjelf framgår ur sin omedelbarhet (outreddhet, otydlig-

Digitized by Google

het?) och utvecklar sig i tankar.» Vid detta kan först och främst anmärkas, att det reflecterande förståndet är vida mer egentligen *inre* och andeligt, än känslan, hvilken, såsom man känner, alltid refererar sig till kroppen och utan honom ej låter tänka sig. Vidare kan känslan eller det omedelbara vetandet ej kallas tankarnes eller ideernas enhet i annan bemärkelse, än att de i henne ännu icke urskiljas klart och tydligt; på samma sätt, som ett mycket aflägset sinnligt föremål visar sig såsom en enhet, så länge man icke förmår urskilja dess mångfald. Vidare är troligen det reflecterande förståndets verksamhet, när det upplöser denna complexa enhet i dess mångfald, ingenting annat än medvetandets successiva concentrerande på blott en och en i sönder af enhetens beståndsdelar eller bestämningar, hvarigenom dessa då förnimmas så mycket klarare och sannare, utan att för öfrigt undergå någon förändring. Och ändtligen, hvilket är vigtigast att anmärka, kan väl ej denna enhet genom det reflecterande förståndets verksamhet upplösa eller utveckla sig (för medvetandet) i en mångfald af ideer eller tankar, om icke den i sjelfva verket endast består af sådana, ehuru det visserligen för oss kan till en början visa sig annorlunda.

I allmänhet kunde man fråga, om genom ett föremåls noggrannare (successiva, partiella) betraktande någonting annat kan för oss derutur utveckla sig, än hvad som redan innehölls deruti, innan det genom betraktelsen utvecklades (= urskiljdes)? Detta är så otroligt, att blotta tänkbarheten deraf skulle absolut förinta all sanning i våra förnimmelser. Hvad jag tänker eller *begriper* i tanken, får icke vara annat, än det, som i sjelfva verket finnes i objectet; i annat fall tänker jag icke *det,* som objectet *är* — jag tänker således falskt. Men uti och genom tanken fattar jag endast tanken sjelf; jag tänker t. ex. utsträckning, ogenomtränglighet, färg, rörelse o. s. v., hvilka i denna sin allmänhet ej äro annat, än begrepp. Följaktligen måste äfven objectet ytterst bestå af sådane, ehuru möjligtvis af för många, för att icke visa sig såsom *annat* än begrepp, såsom någonting yttre och objectift. I sjelfva verket säge vi

Digitized by Google

uti hvarje omdöme om äfven ett yttre object, att det är det eller det, hvarvid enligt Logiken prædicatet *alltid* är ett begrepp. Dermed är väl icke meningen, att prædicatet är identiskt med objectet, så att omdömet kunde omvändas; ty objectet kan vara mycket mera och följaktligen *annat*, än *detta* prædicatet: omdömet tillkännagifver blott, att det ibland annat *äfven* är detta. Men kunde vi likväl hafva sagt *allt*, hvad objectet är — kunde vi hafva uppräknat *alla* dess prædicater eller bestämningar *utan undantag*, så hade vi dermed också sagt, att det är just dessa prædicater, dessa begrepp eller tankar tillsammans, och ingenting vidare; ty vore det någonting mera, så hade vi ju icke sagt *allt*, hvad det är. — Och hvarföre kunne vi icke säga allt, hvad ett yttre föremål är? Hvarföre är *så mycket* deruti, och följaktligen *det hela*, annat än *våra* tankar? Utan tvifvel derföre, att den stora rikedomen af dess innehåll eller bestämningar vida öfverstiger vår förmåga att tänka d. v. s. att förnimma med klarhet och sanning. För ett allvetande väsende kan förhållandet vara annorlunda, och för detta kan möjligtvis hela föremålet vara endast dess tankar. Denna åsigt af kunskapsförmågans, och i allmänhet af tingens, väsende förtjente en undersökning; kanhända skulle man derigenom kunna förklara en mängd af hittills icke förklarade phänomener.

Man kallar förståndet eller rättare tankeförmågan en formell förmåga och tyckes föreställa sig henne såsom ett bildbart ämne, hvilket efter föremålen antager olika former och liksom afbildar dessa eller deras bestämningar i allmänhet. Deremot betraktar man föremålen såsom de sanna realiteterne, hvilka, liggande likasom utanföre tankeförmågan, utgöra de af henne oberoende urbilderne för hennes tankar. Detta föreställningssätt, hvilket origtigt tager phänomenet för sjelfva väsendet, har sin grund uti en ganska vanlig förblandning af föreställningar och begrepp, af Inbildningskraft och Tankeförmåga. Men dessa bägge förmögenheter äro åtskilda; och det är ej svårt att finna, uti och genom hvilkendera vi förnimme det sanna. Inbildningskraften och föreställningarne visa oss alltid det i tid och

Digitized by Google

rum bestämda, det yttre och föränderliga, ehuru detta ännu icke är så rikt på innehåll, och följaktligen ej eller så yttre och objectift, som sensationernes innehåll eller de yttre objecterne. Genom tankeförmågan och begreppen åter förnimme vi det icke i tid och rum bestämda, det inre, eviga och oföränderliga, ehuru blott generella, ty, såsom vi redan sagt, vi förmå icke *tänka* (klart och sannt förnimma) det i högre grad individuella. Begreppet uttrycker således alltid det *varande;* det är en i sig sjelf nödvändig tankeform, det skapas icke af menniskan utan är evigt och oföränderligt: begreppet hvithet t. ex. kan aldrig blifva begreppet svarthet eller något annat. Derjemte är begreppet till sitt inre väsende en identitet af tanke och vara — en modus af lif eller sjelfmedvetande, hvilken alltid har sig sjelf till sitt object: ty t. ex. en menniska i allmänhet finnes ingenstädes utom i tanken och är således ej annat än en tanke; hvad jag förnimmer genom begreppet om henne, är just detta begreppet sjelft. Deremot uttrycka föreställningarne och de yttre föremålen det *blifvande* och *föränderliga*, så att t. ex. ett hvitt föremål kan efter en tid upphöra att äga denna färg och antaga en annan. Och detta är lätt förklaradt, om, såsom vi redan nämnt, de i och för sig sjelfva ej äro annat än orediga, för oss ogenomskådliga massor af lefvande krafter eller begrepp. Deras förändring innebär då endast det, att deras beståndsdelar uti och utur dem efterhand liksom framträda för vårt medvetande med större eller mindre klarhet. Det är nemligen de yttre objecterna, som förändras, genom att deras beståndsdelar eller bestämningar (de oföränderliga begreppen) uti dem visa sig (för oss) och försvinna. Men beståndsdelarne eller begreppen sjelfva förändras deremot icke: ty uppkomst och förgängelse innebära ingen inre förändring hos det, som uppkommer och förgås; dessa begrepp uttrycka blott ett yttre förhållande till oss och till *vårt* medvetande. — Men om detta så förhåller sig, hvilket utgör då det sanna, det ursprungliga och varande — antingen begreppen eller föreställningarne och deras objecter? Utan tvifvel de förra, som äro det eviga, då ingenting kan *uppkomma,* utan att förut, åtminstone i sina be-

Digitized by Google

ståndsdelar, *vara.* Ty *det som icke är,* det kan ju ej hafva *någon* enda positif bestämning, således ej eller bestämningarne uppkomst och förgängelse.

Att för öfrigt det sanna varat är endast Lifvet och dess modi eller lefvande väsenden, och att det är blott i begreppen vi fatte dessa sannt, såvidt det är möjligt för oss, kan bekräftas äfven genom flere andra betraktelser. Man medgifver t. ex. att Lifvet eller Sjelfmedvetandet finnes, och att det måste finnas i principen för universum och alla dess delar, så framt det annars skall kunna deruti förekomma. Men uti principen kan det ej vara *förenadt* med någonting liflöst; ty lifvet och döden, det lefvande och liflösa hafva ingenting gemensamt — utom lifvet; det sednare är endast en ofullkomlig phänomenform, hvarunder det förra visar sig för oss, när vi ej kunne fatta det, sådant det är. Följaktligen måste lifvet ensamt utgöra *hela* denna principen; hvaraf åter följer, att allt det *sanna varat* — hela universum och hvarje dess del, till sitt sanna väsende är endast Lifvet och modi af lif d. ä. lefvande väsenden *(principium* och *principiata).* Ty om t. ex. Rummet såsom tanke (ej föreställning) är principen för alla de geometriska figurerne (såsom tankar), så äro ock dessa ingenting annat än modi af Rummet d. v. s. tanken Rum med vissa närmare bestämningar. Och på samma sätt, om den abstracta Enheten (ej talet ett) är principen för alla tal, så äro ock alla tal blott bestämdare *enheter,* d. ä. Enheten med vissa tillagda bestämningar o. s. v. Då nu hvarje tanke eller begrepp, efter hvad vi redan nämnt och straxt skole visa äfven på ett annat sätt, är en bestämd modus eller form af sjelfmedvetande*); så är ock hvarje sådant ett *sannt* vara, ehuru icke mer än ett allmänt eller i flera andra

*) Någon kunde fråga, om t. ex. en mathematisk figur är ett lefvande väsende? Vi svare nej, om man menar en sådan, som fattas med inbildningen och sinnena; ty sinnena visa oss endast materien och dess accidenser, och inbildningskraften blotta bilderna deraf. Men menas en mathematisk figur såsom tanke eller begrepp, så är han en modification af lif eller sjelfmedvetande, och såsom sådan lefvande. Ty en modification af lifvet kan lika så litet vara utan lif, som en modification af rummet, t. ex. en cirkel, kan vara utan rum, ehuru man kan reflectera blott på peripherien, och abstrahera ifrån det öfriga. Begär man att se en tanke eller ett begrepp, såsom sådant, med sinnena, så begär man en orimlighet; men detta har man för egen räkning.

Digitized by Google

ingående (tänkt), hvarföre det ej eller kan i anseende till den inre rikedomen och bestämdheten täfla med den sinnliga föreställningen eller det yttre objectet.

På en annan väg kan man komma till samma resultat, om man analyserar begreppet *sanning*, — en analys, hvilken här är så mycket mer på sitt ställe, som vi flere gånger sagt, att det förnuftiga är identiskt med det sanna, hvarföre man kunde fråga efter grunden till detta yttrande. — Man säger allmänt, att sanning är tankens öfverensstämmelse med sitt föremål eller med *det som är*, och detta är utan tvifvel rigtigt; men frågan är, hvad man vid detta uttryck egentligen bör tänka sig? Öfverensstämmelse emellan tvenne föremål innebär en likhet i bägges bestämningar eller egenskaper, och ju flere de lika bestämningarne äro, desto större är öfverensstämmelsen. Om derföre *alla* det ena föremålets bestämningar utan undantag äro absolut lika med alla det andras, så är öfverensstämmelsen *fullkomlig* eller *absolut*. Men i denna händelse äro föremålen uppenbarligen absolut identiska, d. ä. de utgöra icke tvenne, utan blott ett och samma föremål; ty det ena har alldeles ingen egenskap eller bestämning, genom hvilken det kunde skiljas ifrån det andra. Detta innebär således den viggtiga sanningen, att absolut öfverensstämmelse är detsamma, som absolut *identitet;* hvaraf åter följer, att tvenne föremål alltid äro absolut identiska eller utgöra blott ett enda väsende *till så stor del*, som de öfverensstämma med hvarandra fullkomligt.

Det bör visserligen anmärkas, att om tvenne föremål ock hafva blott en enda bestämning olika, så äro de genast tvenne särskilda väsenden: ty det ena *är* då i något afseende annat än det andra; ja äfven de *lika* bestämningarne äro i sin förening med den *olika* sjelfve annorlunda bestämda och sålunda olika. Men denna särskildhet hindrar icke, att de ju ändå kunna hafva en relatif identitet, hvilken man kallar deras *likhet*, deras (relativa) *öfverensstämmelse*, deras *förvandtskap* eller homogenitet o. s. v. Man behöfver blott abstrahera ifrån det *olika* i deras bestämningar, så är det för tanken återstående det, hvaruti

Digitized by Google

de öfverensstämma fullkomligt — hvaruti de äro absolut identiska.

Om man t. ex. tänker begreppet Triangel, utan någon enda vidare bestämning, så gifves det blott *en enda* sådan; han är ett evigt, oföränderligt och oförgängligt väsende, en gudomlig idé; han är icke här eller der, hvarken i bestämd tid eller i bestämdt rum. Men om man till detta begreppet tänker bestämningarne *liksidig* och *oliksidig,* så har man genast tvenne andra och särskilda väsenden eller begrepp, och i anseende till dessa gäller alldeles detsamma, som vi sagt angående det förstnämnda. Och på samma sätt, om man till dessa tänker än ytterligare bestämningar, och så i oändlighet. Men detta hindrar icke, att de tvenne särskilda begreppen, den liksidiga triangeln och den oliksidiga, hafva någonting, som är absolut identiskt i bägge; och detta är just det förstnämnda begreppet Triangel i allmänhet, hvilket är *endast ett,* såsom vi sagt.

Man kunde invända, att allt detta gäller endast i och om begreppen; men vi svare, att om det gäller i och om dem, så är det sannt, ty det är endast *genom* dem, som vi kunne tänka det som är; och skulle den sinnliga verkligheten motsäga detta, så är hon så vida för oss *obegriplig* och orimlig. En mathematicus, som med evidens bevist en mathematisk sanning ur begreppen, behöfver ej frukta att blifva vederlagd genom en ritning och mätning på fältet. Han vet, att en sådan mätning tillhör sinnena, och *kan* vara falsk, och att den *måste* vara det, om den är stridande mot begreppet, hvilket *alltid* är sannt, om det verkligen är begrepp.

I förbigående kunde man fråga, hvarföre Mathematiken har sin bekanta sanning och evidens för oss, och om icke evidensen här och öfverallt har samma grund? De mathematiska kunskaperne äro sanna för oss först och främst derföre, att deras föremål äro *begrepp,* och icke sinnliga föreställningar eller yttre objecter; ty om t. ex. en cirkel, uppritad uti inbildningen eller på taflan, har eller icke har alla peripheriens punkter till lika afstånd ifrån centrum, kan jag ej veta med visshet: sinnena

Digitized by Google

gifva *ingen* kunskap, än mindre någon evident. Vidare har Mathematiken evidens för oss derföre, att dess föremål äro mycket enkla och abstracta, så att de lättare än många andra kunna fattas såsom begrepp och uttömmas till deras innehåll. Är innehållet rikare, såsom när man multiplicerar mycket stora och udda tal, så är äfven här evidensen för oss till en början mindre, och egentligen blott grundad på medvetandet af operationssättets rigtighet och allmängiltighet. Ändtligen bör det ock tagas i betraktande, att de mathematiska begreppen så enkelt och lätt kunna försinnligas genom exempel, hvilket menniskan behöfver, emedan det för henne är lättare att begagna sina sinnen och inbildningskraften, än sin tankeförmåga. Dock har denna omständighet icke så mycket afseende på evidensen i och för sig sjelf, som på den större eller mindre lättheten för oss att vinna denna, antingen detta sker genom andras undervisning eller genom eget eftertänkande.

I händelse således hvad vi antydt om begreppet *öfverensstämmelse* äger sin rigtighet, så är derigenom gifvet, att om sanning är öfverensstämmelse emellan tanken och tankens föremål eller *varat*, så äro tanken och föremålet identiska till så stor del, som de öfverensstämma fullkomligt, eller det sednare tänkes sannt. Hvaraf åter följer, hvad vi här velat visa, att den sanna tanken, och följaktligen äfven det sanna varat, alltid har sig sjelf till sitt föremål, eller är en viss modus eller form af sjelfmedvetande, och ingenting annat.

Vidare, om det finnes ett allvetande Väsende, hvilket tänker allt som *är* (allt Vara) med absolut klarhet och sanning, så måste, i enlighet med hvad vi här sagt om sanningens betydelse, allt *Vara* sammanfalla med detta väsendets tankar, d. ä. vara dess Ideer och ingenting vidare. Och emedan ett sådant väsende äfven måste tänka sig sjelft sannt, så måste det ock sjelft vara identiskt med sin tanke (om sig sjelf) och således vara en identitet af tanke och vara, samt följaktligen af samma slag eller väsende med sina ideer, som, efter hvad vi sagt, äro sådana identiteter. Och så vida identitet af tanke och vara eller sjelfmedvetande är Lif i ordets högsta och egent-

Digitized by Google

liga bemärkelse, så är också allt *sannt* Vara Lif eller modus af lif, och ett dödt Vara detsamma som ett falskt — eller ett phänomen af det sanna. Och om lif är *Vara i och för sig sjelf* eller sjelfständighet, så äro ock alla *ideer* sjelfständiga såsom sådana, och sjelfständiga äfven för sig sjelfva till så stor del, som de förnimma sig sannt, eller som deras tanke sammanfaller med Guds tanke om dem sjelfva. Derföre känner ock menniskan, att såvida hon tänker och handlar rigtigt, d. ä. enligt sin idé, så tänker och handlar hon fullkomligt fritt och sjelfständigt; men att detta oaktadt hennes tänkande och handlande då tillika är Gudomlighetens tänkande och handlande uti och genom henne. I sjelfva verket, om tvenne eller flere personer tänka sannt i samma sak, så tänka de ock såvida samma tanke; ty hvad som gör deras tankar olika och särskilda är antingen icke sannt, eller hör åtminstone icke till saken. Så är t. ex. den tanken 2 . 2 = 4 en enda evig och oföränderlig tanke, den må för öfrigt derjemte tänkas af mig eller någon annan, och så vida vara en särskild tanke, hvilket här icke kommer i fråga. — Denna anmärkning kan äfven tjena till att väcka ett begrepp om menniskans förhållande till Gudomligheten och till sina medmenniskor. (Jemnf. sid. 361, noten).

Men att vidare utveckla följderne af det antydda begreppet om öfverensstämmelse och sanning, hör icke hit, och det har dessutom redan till en del skett i det föregående. Vi anmärke endast såsom ett resultat, innan vi lemne detta ämne, att den sanning, hvilken vi finne oss nödgade att tillerkänna förnuftets begrepp eller ideerna i och för dem sjelfva och utan afseende på något förhållande till utom dem varande föremål, har sin grund deruti, att tanken och det tänkta eller varat uti dem äro ett, och att detta vara är Guds eviga och oföränderliga väsende, icke våra egna relativa och föränderliga phänomen-bestämningar. — Identiteten af tanken och varat är just sjelfva *sanningen;* och när densamma inträder uti *vårt* medvetande, är den *evidens* eller sanning för oss.

Digitized by Google

4. *Grunderna för en Uppenbarelses sanning och gudomlighet.*

Hvilka dessa grunder enligt vår tanka måste vara, nämnde vi redan, då vi angåfvo Rationalismens begrepp; ty vi kunne icke annat än vara anhängare af denna åsigt, sådan hon här blifvit framställd. Det återstår således att undersöka halten och värdet af *det* bevisningssätt för en Religionsläras sanning och gudomlighet, hvilket D:r Tholuck anser för det bästa eller åtminstone för tillräckligt till ändamålet.

1:o. »Det gifves», säger han, »intet bättre bevis för den christna sanningen, än att förstå den», och deruti har han onekligen rätt -- så framt han med »förstå» menar *förstå grundligt*, eller inse en sak af dess grunder. Annars kan man ock sägas förstå en sak, fastän man icke känner grunderna för dess sanning; man kan t. ex. förstå thesens mening i 47:e prop. 1:a Bok af Euclidis Elem., ehuru man icke känner beviset; ja enligt Förf. får man ej ens *börja* bevisa förr, än man förstår. Tages således ordet i *denna* bemärkelse, så har Förf. uppenbarligen orätt: ty deraf, att jag förstår något, följer icke, att det är sannt; jag måste ju äfven förstå det falska, innan jag kan förkasta det. Och lika orätt har Förf., om han vill hänföra begreppet *förstå* till känslan eller till hvad han kallar det omedelbara hos menniskan: ty att det icke är känslans utan förståndets sak att förstå, derom vittnar redan språket, och deruti instämma äfven alla Psychologier. Genom känslan kan man väl *ana,* och, om den är klarare, *tro* en sak; men *tro* är icke detsamma som *förstå,* än mindre detsamma som *förstå grundligt* eller *kunna bevisa.* Att känslan och tron således icke ensamme äro tillräcklige till bevisande, finner man lätt; och att de ej äro det högsta, hvartill vi med afseende på Uppenbarelsen kunne och *böre* sträfva, torde vi hafva visat i det föregående. Förf. tyckes annars hafva trott, att här var frågan om åstadkommandet af en *subjectif öfvertygelse,* och att denna vore för ändamålet tillräcklig. Men först och främst kan ingen vetenskaplig strid äga rum om sättet att åstadkomma en sådan: ty

Digitized by Google

detta kan efter subjecternas olikhet vara ganska olika; ja ofta med bättre framgång bestå i ett falskt argumenterande *ad hominem,* än uti anförande af verkliga grunder. Och sedan har icke ordet *bevisa* denna betydelse, utan det innebär ett grundligt, tydligt och objectift visande af en sats för en annan eller för sig sjelf såsom tviflande. Och detta bör vara ändamålet, när det är fråga om en sådan sats, som att en Religionslära är gudomlig.

För öfrigt bör det anmärkas, att här alldeles icke handlas om något »bevis för den christna sanningen» (denna bör icke neddragas i striden emellan Rationalisten och Supernaturalisten), utan här handlas endast om *rätta bevisningssättet* för *den satsen,* att en religionslära är sann och på öfvernaturligt sätt af Gud meddelad. För denna fråga, hvilken är allmän, och måste besvaras endast ur förnuftet, är det fullkomligen indifferent, om läran sjelf är den christna eller någon annan, ja äfven om den är falsk eller sann, om den är verklig eller blott ponerad. Förf. har således här, liksom i det följande, förfelat eller oredat sjelfva tvistefrågan.

2:o. »Det första villkoret åter för möjligheten att rätt förstå Christendomen (och att förstå är här detsamma, som att bevisa) är en andelig likhet, enhet eller förvandtskap med den, en viss disposition — en anvisning af det Gudomliga i vårt inre, hvilket vill leda oss till samma mål, som Uppenbarelsen, en anvisning, hvilken tillika är en själens naturliga drift» o. s. v. För att bedömma detta, är det nödvändigt att skilja emellan det historiska och det rationella elementet i Christendomen. Hvad det förra beträffar, så kan naturligtvis icke dess sanna giltighet för oss bero af någon disposition eller inre förvandtskap, utan den måste bero af den kännedom vi äge om de historiska källornas trovärdighet. Ju klarare vi kunne inse de förnuftsgiltiga grunderne för denna, desto förnuftigare och fastare kunne vi tro på sanningen af det som berättas. Men utan en sådan insigt och sådana grunder är man ej disponerad att tro en historisk berättelse, eller bevisar åtminstone en sådan disposition ingenting för dess rigtighet. Hvad åter det ratio-

Digitized by Google

nella elementet beträffar, så gäller Förf:s sats i anseende till detta; men när den befrias ifrån sin dunkelhet och bringas till något begripligt, så är den i sjelfva verket blott Rationalismens. En rationell läras sanning är nemligen enligt detta föreställningssätt ingenting annat, än hennes förnuftighet eller identitet med förnuftets innehåll, hvilket är sannt i och genom sig sjelft; och det är således ganska naturligt, att lärans öfverensstämmelse eller likhet (identitet) med förnuftet är första villkoret för möjligheten af hennes bevisande.

Man kunde härvid anmärka, att Förf. talar om den bevisandes *likhet* eller *förvandtskap* med läran, då deremot *vi* tale om lärans *identitet* med det bevisande förnuftets innehåll; men vi svare, att dessa begrepp här komma på ett ut, och att våra ord endast noggrannare uttrycka det rätta. Man måste nemligen antaga, att förnuftssanningarna i och för sig sjelfva (i det gudomliga förnuftet) utgöra ett oföränderligt system, eller ett organiskt helt, uti hvilket ingen enda beståndsdel kan saknas eller förändras, utan att hvar och en af de öfriga och det hela upphäfves. Förhållandet är här detsamma, som inom Geometrien och Arithmetiken: får man blott neka en enda sanning deruti, så kan man, genom conseqvent slutande ifrån denna, kullkasta alla de öfriga; ty de hänga alla tillsammans och förutsätta hvarandra såsom de naturliga talen, den ena antingen innehåller de andra uti sig, eller innehålles sjelf uti dem. Och efter detta systemet är det första och sjelfva urbilden för hvarje annat, så måste det äfven vara ett strängt *slutet* helt, uti hvilket ingenting kan *insättas* eller *tilläggas,* utan att vara deremot stridande. Hvad man så ofta fått höra, att det är nog, om Uppenbarelsens sanningar *ej strida* mot förnuftet, gäller åtminstone icke, när man bland dessa menar de rationella. I allmänhet kan jag ej en gång *veta,* att en sats ej strider mot ett vetenskapligt systems innehåll, så framt jag ej har insett, att han deruti är nödvändig. I Geometrien åtminstone vet jag det ej förr, än jag *bevist* min sats, d. ä. förr än jag insett hans *nödvändiga* sammanhang med andra, hvilka jag redan funnit obestridliga. Och hvarföre skulle ej det samma gälla med lika

Digitized by Google

och större skäl om systemet af de *eviga* sanningarne i det Gudomliga förnuftet? Kort sagdt: att *icke motsäga,* att hafva *förvandtskap* eller öfverensstämmelse, och att *utgöra en nödvändig beståndsdel* är här detsamma. Det sista är blott ett mera egentligt och positift uttryck af det rätta.

Ville nu någon häremot erinra, att detta väl gäller om det Gudomliga förnuftet, men att här endast är fråga om det *menskliga,* hvilket är ändligt eller inskränkt; så måste detta medgifvas: men deraf följer dock ingenting, som kan vederlägga våra anmärkningar. Ty äfven menniskan känner flere förnuftssanningar (hon vore ju annars icke förnuftig); och när hon således känner några, så har hon, för det nyssnämnda sammanhangets skuld, äfven de öfriga, om också endast *potentiâ,* d. ä. dunkelt och medvetslöst. Man kan derföre icke egentligen säga, att någon enda förnuftssanning ligger *utom* eller *öfver* hennes förnuft; man kan blott säga, att icke alla äro för henne klara, eller komna till hennes medvetande. Detta åter är med andra ord detsamma, som att hon *icke (actu) känner dem* — något, som gäller om en oändlighet af sanningar inom hvarje vetenskap, utan att dessa derföre anses vara *öfver* förnuftet. Den som kan t. ex. räkna till en million, kan också, utan att gå utom sin sphär, räkna till decillioner, ehuru visst ingen menniska *har* verkställt eller *skall* någonsin verkställa det. Af menniskans ändlighet får man således icke draga den slutsatsen, att någon enda sanning *kan* ligga *öfver* eller *utom* henne, och att den då kan och måste inbringas i henne utifrån. Man kan endast hos henne väcka eller bringa till medvetande de tankar, som hon redan *(potentiâ)* har; man kan endast leda henne till att rigta och concentrera sitt medvetande på det, som ligger inom hennes möjliga synkrets. Till det sistnämnda inskränker således Rationalisten allt gudomligt och menskligt biträde; ty äfven han nekar för ingen del verkligheten och nödvändigheten af någotdera; han yrkar blott, att man ej må antaga möjligheten af ett sådant biträde, som är oförenligt med menniskans väsende.

Digitized by Google

Men har nu menniskan på detta sätt genom andra kommit till medvetande af en sanning eller m. a. o. vunnit en kunskap, så fordras vidare, om den för henne skall äga någon visshet, att den af henne skall förnimmas i sitt *nödvändiga* sammanhang med någon annan, hvilken antingen är sjelfklar, eller redan för henne *bevist*. I annat fall befinner hon sig i anseende till denna i samma belägenhet, som den, för hvilken man uppger producter af mycket stora tal — han känner sig behöfva *tänka* eller *räkna efter*, för att inse deras rigtighet. Det är väl sannt, att man ofta blott på en annans ord tror mycket, för hvilket man annars ej känner några grunder. Men om ej denna tro skall vara en fördom, så måste man först och främst vara förnuftigt förvissad, att han *har* sagt det, och sedan på samma sätt förvissad, att han har trovärdighet. Hvad det sednare villkoret beträffar, så kan något tvifvel derom ej äga rum i anseende till Gud; men Rationalismens och Supernaturalismens tvistefråga rör icke sanningen af det som Gud har sagt, utan sättet att inse, om han verkligen har sagt, hvad en Uppenbarelse innehåller, så att detta icke behöfver någon vidare pröfning. Då vi nu derom ej kunne begära ett svar af Gud, emedan vi icke stå i beröring med honom genom annat, än vårt förnuft, och då vi ej eller kunne *i denna punkt* lita på Uppenbarelserne sjelfva, emedan *de alla* utgifva sig för gudomliga; så måste den satsen, att en viss Uppenbarelse är Guds egna ord, antingen sakna all grundad giltighet för oss, eller ock bringas i något *nödvändigt* sammanhang med en eller flere för oss evidenta förnuftssanningar. Det förstås, att detta sammanhang, om det är möjligt, kan förnimmas med större eller mindre klarhet, och sanningen således för menniskan komma af känslan eller af insigt. Men *egentligen bevisande* är det dock först, när det tänkes d. ä. förnimmes i klara och tydliga begrepp. Härvid ankommer det naturligtvis på att finna mellansatserna emellan den redan evidenta satsen och den, som skall bevisas; hvilket kan dels ske genom eget eftersinnande, dels äfven underlättas genom andras biträde. Så lärer Rationalisten i förening med Logiken. Men hvad D:r Tholuck anser för

Digitized by Google

ändamålet tillräckligt och nödvändigt, torde man finna af det följande.

3:o. »Enda sättet», säger han, »att ernå andelig likhet» (med Uppenbarelsen, således med andra ord: villkoret, hvarförutan vi ej kunne vinna den ofvannämnde förvandtskapen med henne och dispositionen för hennes antagande, hvilken utgör det första villkoret för att *förstå* och *bevisa* hennes sanning) »är kärleken, hvilken enligt sin natur drager det beslägtade till det beslägtade och sammanbinder bägge till ett.» Då Förf. icke gifvit någon begriplig förklaring af ordet *kärlek* på detta ställe, så måtte det finnas ursäktligt, i händelse vi skulle misstaga oss om dess betydelse. Med anledning af dess betydelse i andra ämnen, dit det egentligare hörer, synes det oss i anseende till Uppenbarelsen ej kunna innebära något annat, än ett *behof* eller *interesse*, och en deraf följande, med *välbehag* förenad, *benägenhet* att tro och antaga henne för sann. Också synes oss detta bäst instämma med gången af Förf:s resonnement. Men äfven så förmå vi icke begripa, att kärleken skall kunna hos menniskan åstadkomma likhet eller förvandtskap med Uppenbarelsen; den synes oss tvärtom sjelf förutsätta, hvad den skall åstadkomma, således ej vara *conditio*, utan *conditionatum*. Förf. säger ju sjelf, att kärleken drager det (redan) beslägtade till det beslägtade, och sammanbinder bägge till ett. Och dessutom — detta »*ett*» — sedan de blifvit det, hvad göra de då? . . . Men kanske vi finne förklaringen af alltsammans i det följande.

4:o. »Den religiösa sanningen vinner tillträde till vårt inre (vinner vår kärlek och öfvertygelse?), blott i den mån vår andeliga natur är vid helsa.» Dock skulle vi äfven här vilja sätta *conditio* till *conditionatum;* ty är menniskan redan vid andelig helsa, hvartill behöfver hon då Uppenbarelsens läkemedel? De gamle, conseqvente Theologerne räknade alltid *Ordet* och Sacramenterne till Salighetens (till den andeliga helsans) *medel* eller villkor; Förf. tyckes ej vara af samma tanke. Dessutom talar han idkeligen om de religiösa sanningarne såsom

Digitized by Google

sådana, då här likväl är fråga om sättet att kunna se, *om* de äro sådana eller icke.

5:o. »Och emedan vi alle äre behäftade med ett moraliskt ondt, och allt tillfrisknande begynnes dermed, att den sjuke känner och förstår sitt onda» (den vansinnige t. ex., som icke det gör, kan således ej blifva frisk), »så begynnes äfven menniskans tillfrisknande dermed, att hon känner och förstår sitt andeliga förderf.» Här och i det föregående nämnes icke, om sjukdomen är ovilja eller oförmåga, om den är viljans eller förståndets; men längre fram (sidd. 33 o. f.) sättes viljans förderf i närmaste samband med förståndets såsom dess grund, och man kan således antaga, att sjukdomen är bägges.

Så framt vi nu icke hafva misstagit oss om Förf:s mening, så är *hans* begrepp om sättet att bevisa en Uppenbarelses gudomlighet med få ord följande. Det bästa, och följaktligen det rätta *beviset,* att en Uppenbarelse är gudomlig, ligger deruti, att man *förstår* henne, hvartill fordras en viss disposition, en *andelig likhet* eller *förvandtskap* med henne, hvilken åter ej kan vinnas utan *kärlek* — utan behof och benägenhet för hennes antagande, hvilken kärlek vidare förutsätter, att man är *vid andelig helsa* eller fri från inre hinder för antagandet, hvilken helsa ändtligen ej kan börja utan att man *känner och förstår sitt andeliga förderf*, sin naturliga obenägenhet att antaga Uppenbarelsen och sin oförmåga att pröfva, om den är, hvad den utgifver sig att vara; ty om något annat kan icke här vara fråga.

Huru föga hela detta resonnement leder till ändamålet, finner en hvar vid minsta eftertanke. Ja, Förf. skulle sjelf hafva funnit detsamma, om han föreställt sig, att t. ex. en Brahmin velat på detta sätt bevisa gudomligheten af sina Wedas. Ty, såsom vi ofta nämnt, när man vill undersöka, om en Uppenbarelse är, hvad den utgifves att vara, så är det fullkomligen likgiltigt, om denna är den christna eller någon annan. Den ena och den andra måste alltid anses problematisk, så länge pröfningen icke är fulländad. Ännu mera måste detta gälla, när det icke är fråga om sjelfva pröfningen, utan om att

Digitized by Google

bestämma sättet eller förfarandet, som dervid bör iakttagas. Detta är något, som kan och bör ske oberoende af *hvarje* Uppenbarelses beskaffenhet. Hvad Förf. har sagt, synes oss icke vara stort annat, än det gamla, omsagda: »det är förnuftshögmodet, som gör, att menniskan ej vill antaga Uppenbarelsen, utan att pröfva henne. Den som är vid andelig helsa — är omvänd till hjerta och förstånd, han sätter sig icke *öfver* Uppenbarelsen, han tager sitt förnuft till fånga och tror enfaldigt, hvad hon lärer. Den åter, som icke vill antaga henne utan bevis, han måste således vara andeligen sjuk, eller ock en förhärdad syndare.» Att detta åtminstone icke är höfligt, torde medgifvas; man föreställe sig, att flere förde samma språk för särskilda Uppenbarelser. Och att det ej eller bevisar något, torde man inse, om vi framställe Förf:s resonnement litet tydligare:

När man vill pröfva en föregifven Uppenbarelse, skall man börja med att *känna och förstå* — att erkänna *menniskans andeliga förderf,* hennes viljas förvändhet, och hennes förnufts förblindelse. Genom det misstroende till menskliga krafter, som deraf uppkommer, *botas* man ganska lätt från den *sjukan,* att före lärans antagande vilja sjelf eller genom andra hafva undersökt och insett dess gudomlighet, och efter antagandet finna dess pröfning och bevisning af särdeles vigtighet. I stället uppstår i ens inre *ett behof* efter något af mer än mensklig auctoritet, vid hvilket man kan trygga sig, ett behof af en *öfvernaturlig,* gudomlig Uppenbarelse, och en *kärlek* för denna, en benägenhet att hålla henne för sann. I händelse då den Uppenbarelse, som erbjudes, befinnes vara öfverensstämmande eller »beslägtad» med hvad man behöfver, så familiariserar man sig med den, så »införlifvas man med den», så »förenar den sig med ens inre, så att man ej vidare kan släppa den.» Men hvad som bidrager till att mätta själens behof »till harmoni och fulländning», det håller man gerna för sannt — det »*är* det sanna», säger Förf.; och denna bevisning är, enligt hans tanka, om icke den enda, åtminstone den bästa, så mycket mer, som

Digitized by Google

den skall öfverensstämma med den Heliga Skrift och med vår Kyrkas lära i denna punkt.

Huru det nu kan förhålla sig med det sista, lemne vi här billigt derhän; onekligen har detta bevisningssätt den fördelen, att det ej kan med några argumenter vederläggas, och att det gäller ej mindre för den olärde, än den lärde, endast att läran befinnes sammanstämma med hvad han känner sig behöfva. Ja det är till och med säkrare, att det är tillfredsställande för den förre, än för den sednare; ty denne kan möjligtvis tycka, att hvarje annan Uppenbarelse kan vara bättre belåten dermed, än den christna, som bjuder att pröfva allt och behålla det sundt är. Han kan också tro sig observera, att det är i full motsägelse med sig sjelft, emedan det genast i början upphäfver sjelfva bevisningsgrunden.

Det utgår nemligen från menniskans andeliga förderf, och medger således, att hennes andeliga *behof* och *väckelser* kunna vara mer eller mindre orenade, och mer eller mindre origtigt fattade. Men det minsta, som fordrades, om det skulle bevisa något, vore, att behofven icke allenast i sig sjelfve hade den högsta sanning och nödvändighet, utan äfven vore af menniskan rigtigt uppfattade och förstådde. Först då kunde man, såsom här sker, sluta till sanningen af en lära, som tillfredsställde dem, i händelse detta slutningssätt dugde till något. I sjelfva verket, hvad var det, som gjorde, att våra förfäder på sin lägre bildningsgrad funno sig belåtna med den katholska läran; och hvad är det, som gör, att söderns invånare ännu i dag finna sig bättre belåtna dermed, än nordens? Månne icke den näring, som denna läras ceremonier förskaffar åt phantasien, och hvaraf våra förfäder hade ett större behof fordom i följd af deras lägre odling, och söderns menniskor än i dag i följd af deras retligare temperament? Ty den obildade hopen söker i alla religioner dels denna näring, dels äfven surrogater för den besvärliga dygden och tröstemedel för det anklagande samvetet. Och huru frikostigt erbjuder ej Katholicismen sådant allt genom sina otaliga ceremonier, och genom den vikt den lägger på dessa? Om också den Lärde eller Theologen be-

Digitized by Google

stämdt yrkar lefvernets förbättring, så har dock detta hvarken samma vigt eller samma betydelse för mängden. Denna väljer och omfattar egentligen endast hvad den i följd af sitt bättre eller sämre tillstånd *behöfver*. Derföre har också Muhammedanismen slagit så djupa rötter hos Österns vekliga och vällustiga folkslag, och derföre räknar den nihilistiska Buddhaismen 280 millioner anhängare bland sydöstra Asiens slappa och qvietistiska invånare.

Särskildt kunde det anmärkas, att ifrågavarande bevisningssätt gör Uppenbarelsen sjelf nästan öfverflödig, och känvisar oss endast på det inre sinnet, genom hvilket vi känne, hvad vi behöfve. Ty kan jag sluta, att det, som tillfredsställer mina andeliga behof, är sannt och gudomligt, så behöfves ej mera, än att jag väl studerar dessa; jag får då ock med detsamma veta, huru den lära skall vara beskaffad, som skall tillfredsställa dem, och jag behöfver ej grunda min öfvertygelse på främmande undervisning. Men såsom vi sagt, fordras likväl då, att behofven skola vara icke blott i sig sjelfve sanna och nödvändiga, utan äfven i medvetandet rigtigt uppfattade eller förstådda.

Detta är hvad vi om innehållet af D:r Tholucks skrift öfver närvarande ämne ansett oss böra anmärka. Och resultatet synes vara, att Christendomen, utan att betvifla den goda afsigten, men med afseende på utförandet, kan säga om sådane sina försvarare: Gud bevare mig för mina vänner, för mina fiender skall jag nog värja mig. I sjelfva verket har den gjort det hittills, och skall utan tvifvel göra det hädanefter. En lära, hvilken nyare tidens störste Tänkare, Leibnitz, älskat och försvarat, och med hvilken hans själsförvandt i forntiden, Plato, i de flesta punkter nästan ordagrannt sammanstämmer, — en sådan lära behöfver ej frukta något från *förnuftets* sida. Endast oförnuftet har kunnat göra några anfall mot henne; och endast detta har å andra sidan genom andens misskännande fördröjt hennes seger. Men der anden är god, finner han förr eller sednare den rätta formen. Oförnuftets seger är alltid endast skenbar.

Digitized by Google

5. *Tholucks värde såsom författare.*

Vi kunne ej lemna detta ämne, utan att beklaga ett tidehvarfs vetenskapliga förfall, i hvilket en sådan författare, som Tholuck, kunnat vinna anseende inom vetenskapens område. För två till tre sekler tillbaka hade han svårligen kunnat erhålla en plats inom de theologiska författarnes antal. Man studerade då för tiden sin logik, man visste behörigt pröfva och ordna sina satser, man tänkte och uttryckte sig redigt och sammanhängande, och man upphäfde icke i den följande meningen, hvad man sagt i den föregående. Om ock en viss inskränkthet och oskuld i åsigterna då var rådande, och mycket förutsattes utan betänkande, hvilket hade bort noggrannare undersökas; så åtminstone utvecklade sig föredraget med klarhet och conseqvens ifrån *de* grunder, som voro antagna. Derföre kan man ännu med nöje läsa den tidens Theologer, en Melanchton, en Chemnitz m. fl.; men den, som i vetenskapliga ämnen fordrar vetenskaplig behandling, torde svårligen kunna göra detsamma med de nyare. Undantag finnas visserligen, och lysande undantag; men dessa äro jemnförelsevis få, och dessutom icke tidens älsklingar.

Hvad Tholuck särskildt vidkommer, så förmode vi visserligen, att närvarande uppsats är ett hastverk, tillkommen för att fylla en förbindelse mot den Tidskrift, i hvilken den finnes införd. Men äfven i detta fall kan den ej annat än vittna ofördelaktigt om Förf:s förmåga. Det skall alltid synas anmärkningsvärdt, att på de 30 första sidorne, hvilka innehålla det, som hörer till ämnet, man ingenstädes, citaterne undantagne, skall kunna läsa trenne meningar i rad, utan att stöta på något, som är origtigt Detta kan synas öfverdrifvet sagdt, men vi kunne bevisa det factiskt i hela dess vidd. Exempelvis vilje vi taga afhandlingens början, ehuru denna för ingen del är det sämsta.

»Menniskoanden kan lika litet försjunka till absolut osanning, som till absolut ondska.» Här bör tydligen stå *menniskan* i stället för *menniskoanden;* ty anden kan såsom ande icke alls

Digitized by Google

förfalla till *någon* ondska och osanning, mycket mindre till någon *absolut.* Men menniskan är ande och icke-ande, förnuft och icke-förnuft (sinnlighet), och *hon* kan derföre tänka det falska och vilja det onda, allt eftersom hon gör det oförnuftiga hos sig rådande öfver det förnuftiga. Detta erkänner ock Förf. sjelf i följande sats.

»Andens väsende, såsom ande, är, att *veta* och *vilja:* och detta vetande är ingalunda innehållslöst — alldenstund ett vetande utan någonting, hvilket man vet, icke är tänkbart —, utan det är fastmera ett vetande af sjelfva sanningen; och denna vilja är äfvenledes icke utan föremål, utan vill just moralitetens högsta lag.» Att denna sats är rigtig, medgifve vi gerna; men troligen är den utplockad ur någon philosophs skrift; ty hade Förf. funnit honom genom egen undersökning, svårligen hade han kunnat framställa så många andra satser, som äro med denna oförenliga. Allt, hvad *vi* sagt om menniskans väsende, kunde genom en lätt analys af denna sats utvecklas. Föröfrigt, om skämt här vore tillåtet, skulle vi säga, att Satan står i mycken förbindelse hos Theologerne och Förf.: ty de förre göra honom till ande — bara ande; och Förf. lärer, att han såsom sådan ej kan tänka och vilja annat, än det rätta. Enligt Tholuck måste han dock vara andens (eller det godas) motsats, d. ä. endast materia — ett ganska gammalt föreställningssätt.

»En absolut villfarelse, ett absolut *arbitrium* är således en absolut frånvaro af allt vetande och viljande, och innebär i och med detsamma den andeliga naturens fullkomliga förintelse.» Af denna absoluta mening förstå vi ingenting. Hvad vi hade väntat, var: ett andeligt (*actu* andeligt) väsende, som alltid tänkte blott det falska, och alltid ville blott det onda, vore en motsägelse; eller något dylikt. *En* eller *flere* absoluta villfarelser äro ganska möjliga: t. ex. när man i Arithmetiken calculerar orätt, så är facit, om det ej corrigeras genom en ny villfarelse, alltid absolut origtigt; ty der gifves ej något *mer* eller *mindre* af felaktighet.

»Härmed hafve vi icke sagt någonting annat (?), än hvad

Digitized by Google

man vanligtvis uttrycker sålunda: äfven hos den mest förvillade och ondskefulle finnes ett anlag, en receptivitet för det sanna och goda.» Här sättas anlag och receptivitet såsom synonyma. Men vi åtminstone förstå icke, hvad receptivitet för det sanna och goda kan betyda. Finnes då det sanna och goda utanför menniskan, och emottages eller intages det af henne på samma sätt, som skänker, föda, medicamenter, eller annat? Huru ser det då *ut*, och hvar finnes det, innan det recipieras? — »Ty hvarje receptivitet vittnar om en förvandtskap med det, som recipieras, och förutsätter således, att hos subjectet redan finnes åtminstone ett *minimum* af någonting dermed likartadt.» Denna mening innehåller antingen någonting ganska trivialt, eller någonting ganska nytt. Det sednare vore fallet, om Förf. ville säga, att t. ex. ett käril, som hade receptivitet för vatten, alltid måste hafva åtminstone ett *minimum* af något *liquidum* uti sig. Dessutom kunne vi ej finna, hvartill detta skall utgöra grunden; och en grund skall det väl utgöra, eftersom det begynner med »ty».

»Kan derföre menniskoanden aldrig absolut försjunka uti osanningen, så kan den ock aldrig ur sig sjelf framalstra, hvad som icke i något afseende berörer och innehåller sanningen.» Men ur annat, än sig sjelf, kan den kanske göra det? Menniskan åtminstone kan dock framalstra lögner och brott, och Förf. har således åtminstone uttryckt sig dunkelt.

»Hade man alltid erkänt detta, så skulle striderna i vetenskapen (i Theologien), såväl som i lifvet, varit färre och mindre passionerade.» Denna tanke är icke rätt skicklig. Man bestrider icke *det* i sin motståndares föreställningssätt, hvilket man erkänner för sannt; utan man bestrider blott det falska deruti, om också detta vore blott en tusendedel i förhållande till det förra. Strider kunna och måste finnas, så länge menniskor äro menniskor; och stridsämnen skola aldrig tryta. Men hettan och passionen *borde* kunna vara borta; dertill fordrades, att man bortlade högmod och egensinnighet, samt att så kallade känslomenniskor ej inblandade sig i vetenskapliga ämnen. I allmänhet hafva emellan Philosopherne striderna varit förda utan hetta

Digitized by Google

och passion; det är hufvudsakligen inom Theologiens område humanitetens fordringar i alla tider blifvit åsidosatta.

»Då skulle hvar och en hafva frågat, hvaruti den sanning bestode, hvilken hans motståndare, äfven under sin villfarelse, åsyftade och sökte (men denna hade man ej bestridt), och om icke en skugga (?) af villfarelse ännu vidlådade hans egen föreställning om sanningen.» Hvarföre ej snarare: om icke han sjelf hade orätt i sina påståenden; detta hade varit modestare, och kanske hade då ingen strid uppstått.

Men vi vilje ej längre härmed trötta läsaren. Vi hafve blott recenserat en och en half sida i skriften; ville vi uppdaga alla origtigheter på sidorna 26 och 27, så skulle vi nödgas skrifva hela ark. Det anförda må vara nog såsom prof.

Digitized by Google

UPPSATSER I SVENSKA LITTERATUR-FÖRENINGENS TIDNING

1834.

Digitized by Google

Förnuft och Uppenbarelse, Fortsatt Afhandling af Bengt Jacobsson Bergquist. Första Del. Första Afdeln. — Äfven med Titel: Menniskans Grundförmögenheter (rättare: Menniskosjälens Förmögenheter) *). Theologisk-psychologisk Undersökning. Lund. 1833. 529 sidd. 8:o.

För omkring sju eller åtta år tillbaka utgafs af Hr B. ett arbete, hvilket på första sidan och äfven inuti på flera ställen kallades Inledning, men på titelbladet hade öfverskriften: Afhandling om Förnuft och Uppenbarelse. Orsaken till denna dubbla benämning sades vara, att arbetet ursprungligen endast borde »förutskickas såsom Inledning till en egentelig Afhandling i flere delar, hvilken skulle handla om Messias i Gamla Testamentets canoniska skrifter, och hvaraf Förf. hade föresatt sig att med detsamma utgifva den första delen. Men under sjelfva utförandet växte denna Inledning likasom af sig själf» (!) till en volum af 222 sidor, »i synnerhet då det ingick i Förf:s plan (?) att med detsamma författa en Recension af de Wettes skrift: Ueber Religion und Theologi. Och då såväl mängden af arbeten på Boktryckeriet i Lund, som Förf:s enskilda omständigheter icke tilläto honom att på en gång bringa sitt arbete (Inledningen) till det slut han egenteligen hade föresatt sig, så vågade han år 1826 utgifva det, sådant han då kunnat det fulländа, under löfte, att i fall det eljest fann läsare, den saknade fortsättningen skulle följa, så snart omständigheterna medgåfvo.»

Denna fortsättning har under det sist förflutna året utkommit, äfvenledes försedd med tvenne titlar, nemligen dem,

---

*) Allt, som af tecknen ( ) omslutes, utgör Rec:s anmärkningar.

Digitized by Google

som i öfverskriften till denna recension äro anförda. Såsom något oväntadt kunde dervid anmärkas, att den sålunda »fortsatta Afhandlingen» icke äfven erhållit benämningen af fortsatt »Inledning». Men då Förf. hade anledningar »att egna en särskild Afhandling åt det ämne, hvilket han i början endast ernat att såsom i förbigående undersöka», och då den fortsatta Afhandlingen således skulle vara äfven en »särskild Afhandling», så var det kanhända mindre passande att längre kalla den en Inledning.

Föröfrigt må icke Läsaren inbilla sig, att frågan om Förnuftet och Uppenbarelsen är fullständigt afhandlad i de tvenne volumer, hvilka hittills utkommit. Förf. förundrar sig sjelf, att »undersökningsfältet kan vara så stort och så vidsträckt.» »Hela Afhandlingen är bestämd att utgöras af tvenne Delar, af hvilka den ena har till hufvudsynpunkt Förnuftet — icke såsom isoleradt ifrån Uppenbarelsen, utan såsom just (?) bestråladt (!) af dess ljus, och endast (?) så motsvarande sitt namn och sin bestämmelse.» (Alla således, för hvilka Uppenbarelsen varit obekant, hafva haft ett förnuft, som *icke motsvarat* sin bestämmelse, ja icke engång *rätteligen* förtjent benämningen af förnuft. De hafva m. a. o. *i sjelfva verket* varit förnuftslösa eller oförnuftiga). »Den andra Delen åter har till hufvudsynpunkt Uppenbarelsen, icke såsom för förnuftet otillgänglig, (emedan den då ingenting uppenbarade), änskönt öfver detsamma upphöjd (fastän ingen rätt vet, i hvilken bemärkelse), utan såsom utgörande dess gloria (!) och lifsprincip.» (Derföre då t. ex. Plato icke kände Uppenbarelsen, så hade förnuftet hos honom icke blott ingen gloria, utan ej engång någon lifsprincip; det var m. a. o. — stendödt — en upptäckt af Hr B:s så kallade theologiska psychologi!). »I Afhandlingens första del, hvilken Förf. i början hade för afsigt att utgifva i ett enda band, hade han ernat låta undersökningen om menniskans Grundförmögenheter utgöra ett särskildt capitel, hvarefter han i tvenne följande capitel ernat göra Religion och Philosophi till undersökningsämne. Men oförmärkt (!) växte under utförandet äfven afhandlingen om menniskans grundförmögenheter till en utförlighet, hvarom dess närvarande

Digitized by Google

digra corpus är ett i ögonen fallande vittnesbörd.» — »I en eller tvenne Afdelningar (ty hvilken kan veta, hvartill det så der »oförmärkt torde växa»?) ernar Förf. framdeles, så snart han känner sig dertill upprymd och ledig, utgifva de återstående undersökningarne om Religion och Philosophi. Och slutligen tänker han utgifva, såsom den andra hufvuddelen af sitt arbete, den egentliga (?) Afhandlingen om Uppenbarelsen, med de underafdelningar, hvartill ämnet sjelft kan föranleda.»

Dessa äro de underrättelser, hvilka Rec. kunnat med Förf:s egna ord lemna om den »fortsatta särskilda Afhandlingens» uppkomst och förhållande till det hela, af hvilket den skall utgöra en del. Men hvad deremot *innehållet* af denna afhandling beträffar, så står det icke i Rec:s makt att göra Läsaren någon *reda* för detta, emedan någon *redighet* deruti ingenstädes varit för honom märkbar. Huruvida nu detta är hans eller Förf:s fel, torde Läsaren sjelf bäst kunna dömma af följande ordagrannt anförda prof, hvilka Rec. ernar beledsaga med några anmärkningar. Han har velat hämta dem genast ifrån skriftens början, på det de ej måtte kunna anses vara med någon afsigt *utsökta*.

»Funnet», så börjar Förf., »Funnet! utropade Pythagoras, då han uppfunnit beviset för det geometriska Theorem, som bär hans namn: och det gifves i hvarje kunskapsfynd ett nöje, som måste vara nära beslägtadt med det, som rena Andar njuta, då de i oférdunklad klarhet skåda, hvad som endast på de himmelskas språk kan uttalas: det Eviga, Höga och Djupa, der menniskotanken svindlar (?) och förlorar sig, skåda ansigte (?) mot ansigte» etc. etc. Det rätta innehållet af denna mening, hvilken intager mer än tre fjerdedelar af första sidan, är, att sanningens upptäckande i allmänhet skänker menniskan ett eget nöje, hvilket naturligtvis såsom känsla ej kan i ord uttryckas. Men huru och hvarifrån har Förf. kunnat få veta, att det gifves flere andar, än en, som äro *rena*, och *skåda* det Gudomliga i *ofördunklad* klarhet; att det nöje, dessa vid åskådandet erfara, är *nära beslägtadt* med det, som vi menniskor njute af hvarje kunskapsfynd; att de himmelska hafva ett eget *språk*, och att

Digitized by Google

detta är *det enda*, hvarpå det, som de förnimma, kan uttalas o. s. v.? Den nästföljande meningen lyder:

»Fogelns morgonqvitter, hvarmed han helsar den uppgående solen, hvad är detta i naturens stora Panharmonikon annat, än symbolen af den (?) själens (?) musik, som klingar (så?) mot de högre ljusets rymder (hvar finnas de?), då i rosenglansen (!) af Evighetens morgon (om tidens morgon talar man någongång, men om evighetens?) hon spejar (?) uppgången af Rättfärdighetens sol (denna går således upp och ned?) med salighet under sina vingar (hvilkens salighet och hvilkens vingar? Den rättfärdiga solens? Eller den spejande själens?).» Såväl det hela, som delarne af denna period innehålla ganska artiga upptäckter; ty utan tvifvel vill icke Förf. blott dikta eller poetisera i en vetenskaplig afhandling. — Förf. fortfar:

»Hvilken förvillelse, hvilket olyckligt och i ordets rätta (?) mening ensidigt (?) själens krankhetstillstånd, då man anser ett evigt sökande såsom vetenskapens (?) högsta bestämmelse, så mycket klarare och fördomsfriare uppfattad, ju mera dess mål (bestämmelsens mål?) betraktas såsom beläget i ett evigt oupphinneligt fjerran!» Härvid anmärkes, först och främst att det är vetenskapsmannen, som söker vetenskapen, hvilken sjelf icke har *denna* bestämmelse, och sedan att när man talar om menskliga forskningen såsom *oändlig,* så är icke meningen att genom densamma ingenting skall vinnas; alla andra än Förf. tillkännagifva dermed endast, att vetandets grufva är för oss menniskor outtömmelig, att den ädla metallen, som derutur brytes, kan erhållas uppblandad med främmande tillsatser, att man derföre måste låta honom undergå flerfaldiga reningar och pröfningar, samt att man äfven sedan, vid dess emottagande såsom renad, bör sjelf eller genom andra, på hvilka man kan lita, undersöka dess halt, så framt man vill undgå faran att blifva bedragen. Och är väl detta någonting så olyckligt för den ändliga och i tiden fortlefvande menniskan? Skänker ej hvarje kunskapsfynd åt forskaren ett eget *nöje*, och är icke således det fortsatta sökandet och finnandet villkoret för hans fortfarande lycksalighet?

Digitized by Google

Men, torde någon tänka, Förf. har svårligen kunnat antingen förglömma eller förneka denna sanning; han har troligen på detta stället endast velat uttrycka den deciderade Scepticismens förkastlighet. Detta är ganska möjligt; men då har han åtminstone uttryckt sig olämpligt. Den deciderade Sceptikern »anser icke ett evigt sökande såsom vetenskapens bestämmelse», utan han nekar tvärtom sjelfva möjligheten af all egentlig vetenskap, och han råder fördenskull att *afstå ifrån dess sökande,* såsom onyttigt. -- Huru olycklig föröfrigt hans sinnesförfattning må vara, i händelse den verkligen är möjlig, beror naturligtvis af hans egen känsla, och kan derföre icke bestämmas af någon annan. Förf. åtmindstone talar här såsom den blinde om färgen; ty på honom kan det tydligen märkas, att han mycket litet har allvarligen tviflat, och ännu mindre någonsin allvarligen scepticerat.

Sedan han nemligen uti några följande meningar sökt — rhetoriskt bekräfta sanningen af det anförda, och sedan han äfven uti dem låtit Läsaren veta, »att tankens Noachsdufva (tanken) utgått från Trons säkra, fridlysta (?) ark» (från tron), att »Afgrundsfursten har primatet» ibland Sceptikerne, att philosophien är »den högsinta (?) hedendomens dotter» (förnuftet således hedniskt, ochristligt?), att »sjelfklokheten (den förkastliga?) kan höja sig ett stycke mot himmelen», och dylika sällsamheter — så slutar han ändtligen paragraphen sålunda: »Tviflet deremot (i motsats mot sjelfklokheten), som nedstött från ljusets rike, starrblindt, egensinnigt (?) sträfvar likt en fallen ande (!) till ett evigt, obestämdt *framåt,* bär sin fördömelse i sjelfva sin rigtning, och de mörksens kedjor, som qvarhålla dess flygt inom Dunklets luftregioner, äro den enda välgerning, som den fallne kan emottaga» (sid. 3). Häraf synes tydligt, att Förf. icke har haft eller vill hafva någon umgängelse med tviflet; och man må icke undra, att han utan *synbara* anledningar genast i början af sin bok utmålar det med afgrundsandarnes attributer. I sjelfva verket har han samma skäl dertill, som fordom den Spanska Inquisitionen, hvilken också på detta sättet gjorde — *åskådligt,* att de fördömda Tviflarne tillhörde helvetet. Men Rec.

Digitized by Google

besättes tyvärr ovillkorligt af en tviflande ande, så snart han får höra eller läsa något didaktiskt; och denna ande drifver honom äfven här att uppträda för tviflet såsom en Advocato di Diavolo.

I oegentlig bemärkelse brukar man någongång med ordet *tvifvel* utmärka en viss *liknöjdhet* för det sanna, hvilken af lättja eller lättsinnighet eller fruktan för okära upptäckter eller af andra oädla motiver antingen med flit ej bryr sig om att forska, eller i värsta fall söker genom sophismer öfvertyga sig sjelf och andra, att allt forskande är förgäfves. Denna sinnesförfattning, som är vida allmännare, än man tyckes föreställa sig*), är onekligen i alla afseenden förkastlig; men om denna kan icke här vara fråga; ty den, som har den, *tviflar* dock icke egentligen, och han »sträfvar» på intet sätt »framåt». I egentlig bemärkelse åter är tviflet det själstillstånd, i hvilket man befinner sig, när man antingen verkligen inser otillräckligheten af de kända grunderna *för* en mening, eller finner sig hafva mot hvarandra stridande grunder, hvilkas styrka man ännu icke hunnit eller förmått uppskatta. Detta själstillstånd åtföljes, som bekant är, af en egen obehaglig känsla; men frågan är, om det, med afseende på menniskan, derföre bör fördömas. Genom sin obebehaglighet »drifver det oss framåt», icke till ett »obestämdt» eller oupphinneligt mål, utan till att söka och finna det rätta, hvilket är det enda *grundliga* medlet till dess häfvande. I sjelfva verket är tviflet hos menniskan ett likaså oundgängligt villkor för det andeliga eller vetenskapliga lifvets utveckling, som hungern och i allmänhet *hvarje* naturligt behof är ett villkor för utvecklingen af det physiska. Sådan menniskan nu är — »efter syndafallet», behöfver hon tyvärr sporras, om hon skall skynda

*) Supernaturalismen, då den vänder sig mot förnuftet och dess förmåga, är ingenting annat, än en sådan scepticism af det dåliga slaget. Man vill hafva *mycket* af sanningar och *för godt köp;* men den menskliga forskningens resultater äro torftiga, och det lilla, som vinnes, måste köpas med mödor, förirringar, bekymmer och någongång förtviflan. Man föresätter sig derföre att stanna vid *tron*, på det man ej måtte utsättas för obehaget att stanna vid *tviflet.* Sedan söker man ock att rättfärdiga detta förfarande, så godt man kan, och nöden eller behofvet gör menniskan ofta ganska skarpsinnig. Huru hade man annars för dåliga meningar påhittat så snillrika försvar, som man ofta fått se och höra?

Digitized by Google

framåt; — och det underbara är, att detta icke engång bekommer henne illa, utan på visst sätt utgör ett villkor för hennes lycksalighet. Man kan nemligen säga, att om tviflet icke föregått, så känner man icke mer nöjet af sanningens upptäckande, än man utan att hungra känner nöjet af födans åtnjutande. Derföre må man ej vara alltför onådig mot den fördömda Scepticismen; den har dock befordrat den menskliga bildningen nära likaså mycket, som den lycksaliga Dogmatismen. Och en föga erkänd eller begrundad sanning ville Rec. lägga Förf. och dem, som deltaga i hans åsigt, på sinnet: den som icke *sorgfälligt* hos sig utbildat förmågan att försätta sig i tviflets tillstånd, så ofta detta *verkligen* är möjligt, han kan icke *rätteligen* göra anspråk på det ärofulla namnet af vetenskapsman. Han han hafva, lik barnet, inhämtat mer eller mindre af den spis, som andra redan tillredt; men arbetat, forskat och förtjenstfullt förvärfvat något åt sig sjelf och åt andra har han icke. — Dock Rec. återgår till Förf.

»I första skapelsens morgon sade Gud: varde ljus och — det vardt ljus. I andra skapelsens morgon sade han detsamma, då Guds herrlighets sken och Hans väsendes rätta beläte, det sanna Ljuset, som upplyser alla menniskor, som komma i verlden, uppenbarade sig i menniskonatur. Är nu Han, det sjelfständiga (substantiella?) Guds ord — Fadrens väsendtliga Uttryck och Aftryck (?), såsom (?) menniskosjälen uttrycker och aftrycker sig i ordet — är nu Han, såsom sådan, tillika (?) den sjelfständiga Visheten, lifslefvande (!), personligen och väsendtligen; huru skulle vetenskapernas vetenskap, Philosophien, som ju efter sjelfva sitt namn är vishets-kärlek, är sökande och sträfvande efter visheten, efter sanningen sjelf, objectivt och väsendtligen, såsom högsta, fulla, lefvande förklarings-grunden till det i phänomenverlden endast relativt sanna, huru skulle Philosophien i sin sanna mening och rigtning kunna förhålla sig fiendtligt till det Evangelium, der just den sjelfständiga Visheten uppenbarar sig såsom personlig och menniskovorden?» — Af denna i anseende till formen charakteristiska tirad, hvars partiella origtigheter Rec. ej anser nödigt att närmare angifva, tyckes me-

Digitized by Google

ningen vara ungefär denna: Såvida Philosophien *verkligen är,* hvad den enligt sin idé *bör vara,* nemligen en vetenskap om tingens sanna vara eller väsende, och såvida följaktligen dess innehåll sammanfaller med det Gudomliga Förnuftets innehåll, så kan ej någon strid äga rum emellan *dess* läror och de läror, som verkligen framställdes af Christus, såvida han var samma Gudomliga Förnuft, uppenbaradt i menniskonatur. Men huru prydligt har icke Förf:s rhetorik vetat utstyra denna enkla tanke!

»Måste icke fastmer den philosopherande, om han annars förstår sina frågor, åtminstone känna sig lockad att söka svaren derpå hos den himmelske Salomo, som i Evangelium går honom till mötes?» Ja utan tvifvel, om han *icke vet* hvad Philosophi är, eller om han *skyr mödan* att söka henne på den *rätta vägen*, eller om han är en af dessa andeligen svaga, hvilka nödvändigt vilja äga säte och stämma ibland Philosopherne, men hafva en långt större förmåga och benägenhet att *läsa,* än att *tänka,* att *tro* på auctoritet, än att sjelfve *forska.* I dessa fall skall han göra det, i synnerhet om han tillika älskar skenet af christelig fromhet och renlärighet. Men i annat fall gör han det visst *icke.* Med ordet Philosophi har man nu i mer än 2000 år utmärkt den vetenskap, som grundar sig på förnuftet och (utan afseende på subsidiernas beskaffenhet) kan utvecklas utur detta. Det betyder härvid ingenting, om denna vetenskap ger mycket eller litet till resultat, om den i anseende till detta är *öfver* eller *under* Uppenbarelsen. Philosophiskt var och är och blir dock vetandet blott såvida det kan utvecklas ur förnuftet; måste det deremot hämtas endast ur Uppenbarelsen, så är det ej mera philosophiskt, utan — theologiskt.

»Att philosophiens Ordförande hittills, med få undantag, icke utstakat för sig denna väg (att söka svaren på sina frågor i Uppenbarelsen), utan snarare velat vara Evangelii Mästare än Lärjungar, bevisar endast att det egoistiska (?) princip, som just utmärker den fallna menniskoanden såsom fallen, söker göra sig gällande, äfven då han philosopherar, (ganska artig compliment mot Philosopherne!), men bevisar mot det harmo-

Digitized by Google

niska förhållandet emellan Philosophiens och Uppenbarelsens läror ingenting i och för sig sjelf» (sid. 4). Att Philosophiens och Uppenbarelsens läror måste harmoniera, om den förra skall söka svaret på sina frågor i den sednare, är ju ganska naturligt! — Men, *enligt sitt begrepp, kan* och *får icke* Philosophien mer, än t. ex. Logiken eller Mathematiken, *directe* bekymra sig om sina satsers öfverensstämmelse med Uppenbarelsens; hon bör endast se till, att hvad hon lärer, är nödvändigt grundadt i förnuftet — m. a. o. är verkligen *förnuftigt*. — Föröfrigt må det anmärkas såsom en sällsamhet, att sedan Förf. förklarat Philosophernes underlåtande att ur Uppenbarelsen hämta svaren på sina frågor för egoism (omoralitet, ogudaktighet), så vill han likväl icke, att Philosophien skall vara detsamma som Theologien. Nej hans mening är endast, »att den förra skall fritt och sjelfständigt (af Uppenbarelsen oberoende? eller godvilligt eller hvad?), erkänna, uppfatta och tillegna sig sanningens fullhet i Uppenbarelsen, såsom den på en gång himlaburna och menniskovordna (i Uppenbarelsen?) *Σοφία*, den hon (när och hvilken?) just derföre sökte, emedan hon anade, att hon en gång skulle finna den». Och huru skall detta tänkas ske? Jo »sedan hon *funnit*, skall hon icke blifva overksam eller lägga sig till hvila; ty att hafva funnit sanningen i dess medelpunkt — implicite — är icke detsamma, som att hafva funnit den — *explicite* — i alla dess radier» etc. etc. Men kan väl någon annan mening hämtas af dessa orediga och osammanhängande phraser, än att Philosophien skall sysselsätta sig med att *utveckla* Uppenbarelsens innehåll? Och har icke den vetenskap, som gör detta, af ålder varit kallad Theologi?

Rec., som hitintills genomgått de 5 första sidorne af Hr B:s skrift, vill icke på samma sätt genomgå de 5 eller 6 följande, ehuru äfven de tyckas honom erbjuda en ganska rik skörd af anmärkningar. Man får utaf dem lära, t. ex. att *verkligheten i Idéen* (Idéen) kan framstå för själen så klar och tydlig, som helst, utan att man ändå fixerat och tillegnat sig henne; att hon är tom och luftig, ja i en hast blänkande och försvinnande såsom meteoren, när man vill försöka att göra detta; att tan-

Digitized by Google

ken kan höja sig öfver motsatsernas sphär, så länge han lefver i Idéen (inom hvilken således inga motsatser finnas?) o. s. v. Men då dessa sidor också innehålla flera besynnerliga meningar, i hvilka theologiska termer förekomma, och då Rec. icke är någon Theolog ex professo, så anser han sig icke blott berättigad, utan äfven förbunden att gå dem förbi. Deremot vill han något noggrannare fästa sig vid de följande 12 och 13 sidorne, hvilka vida mer ligga inom hans sphär.

»Det skulle vara», säges der, »för Förf. en hugnad, och han skulle ej anse sig hafva alldeles lefvat förgäfves, om han, som redan genom sin Inledning vunnit af den upplysta (?) Allmänheten innom och utom fäderneslandet, en större uppmärksamhet, än han vågat hoppas, skulle äfven genom denna sin skrift kunna bidraga att för en eller annan redlig men vilseförd sanningsälskare åtmindstone *beteckna* vägen, som leder till målet (att nemligen den philosopherande söker svaret på sina frågor i Uppenbarelsen?), vägen hvarifrån Förf. sjelf varit förirrad, men den han genom sin Herres barmhertighet återfunnit.» Den korta, men möjligtvis sanna, historien om denna Hr B:s omvändelse läses i den så kallade Inledningen (sidd. 36, 37), och torde, såsom i flere afseenden märkvärdig, här böra anföras.

»Författaren erkänner», heter det, »att det var en tid, då äfven han (månne också någon annan?) på Speculationens egen väg (hvilken är Speculationens *icke-egen* väg?) mente (?!) sig finna lösningen af lifvets gåtor — mente sig ur förnuftets egna idéer (hvilka äro förnuftets *icke-egna* idéer?) kunna construera ett vetande (hvad kan det vilja säga?) nog stort och vidsträckt att derunder subsumera allt annat (ett sådant vore det abstractaste, generellaste och på innehåll tommaste, såsom Identitets-Grundsatsen eller något dylikt, och detta behöfde väl icke Hr B. construera?), och mente sig hafva (!) funnit en ren förnuftsreligion, till hvilken alla dess positiva former skulle kunna låta sig hänföras, såsom mer eller mindre ofullkomliga afspeglingar af den rena Urtypen.» Den tid, då Förf. hade sådana *meningar*, kunde han omöjligt hafva inträdt på speculationens bana; ty af dem, som *verkligen* varit der, har ingen enda hyst äfven

Digitized by Google

blott *hoppet* att ens vid slutet af sin vandring kunna så framkomma till målet; de hafva endast arbetat, att i någon mon *närma* sig sjelfve och andra dertill. Dessutom »*menade*» ju Hr B. endast, och menade förhastadt, fåviskt, origtigt, hvilket han hade bort finna redan deraf, att han måste *afstå* ifrån sin mening. Tror han då, att ett sådant menande är detsamma, som speculation? — — »På denna samma speculationens väg (på nyssnämnda Hr B:s egna speculativa väg) har han för sin del — efter som han kunnat fatta vetandets stora problemer — kommit tillbaka (?) till tron på Uppenbarelsen i dess gamla, äkta mening, och till öfvertygelse om den derpå grundade lära, som han bekänner.» Och ett sådant vandrande på speculationens väg — ett sådant grundlöst och dåraktigt *menande*, kallar han sin Herres barmhertighet, som återfört honom till Uppenbarelsen! Rättare söker man dock orsakerne till omvändelsen i sådana dåraktiga och derföre otillfredsställda anspråk som de nu nämnda, i oförmögenheten att genom forskande tillfredsställa dem, samt i begäret eller behofvet att utan möda kunna *säga* och *tro* sig besitta en rikedom af sanningar, hvilken Philosopherne ännu med så många irringar och ansträngningar måste söka. Af dessa eller dylika orsaker torde ej blott Förf:s, utan äfven många andras lika beskaffade omvändelse eller tänkesätt kunna förklaras. — Föröfrigt är det märkvärdigt, att Förf. *icke trodde* på Uppenbarelsen, medan han speculerade, men förmodligen öfvergaf speculationen, när han återgick till tron; eller huru skall man förstå hans ord? Möjligtvis anser han speculationen just bestå i en sådan otro; åtminstone skulle det så blifva begripligt, hvarföre han kallar Philosophien »den högsinta hedendomens dotter». — Dock vi återgå till Afhandlingen.

Den på sidan 12 begynnande paragraphen måste Rec. anföra hel och hållen, emedan den på visst sätt befriar honom ifrån nödvändigheten att anföra något utur det öfriga. »De läsare, som fordra sträng, logisk bevisning in abstracto (?), der Förf. efter sjelfva sin *grundåskådning* (ett ord, vid hvilket intet begrepp kan fästas) önskade (!) föra läsaren uppöfver (?) bevis-

Digitized by Google

ningens sphär till det *rent contemplativa* (?), skola med hans ofta bildrika framställningssätt finna sig obelåtna, då han enligt sin förr yttrade grundsats (föresats) heldre *visar* (på sitt vis), än *bevisar* (hvilket är betydligt svårare). Det är dock ännu Förf:s öfvertygelse, att den *högsta, fulla verkligheten* i idéernas verld (och med denna har Förf. här att göra?), liksom i den empiriska, är i sitt innersta väsende lif, och tillhör en sphär, der man endast kan *visa,* hvad man sjelf — empiriskt, intellectualt eller idealt — åskådar (intellectualt eller idealt åskåda! hvad kan det vilja säga?), under förutsättning, att de, *för hvilka* man *visar,* också skola kunna *åskåda.* (Men Förf. har ju i sin bok ej visat läsaren annat, än *sina satser* om den fulla verkligheten, och meningen kan väl ej vara, att *dessa* behöfva *endast visas,* för att straxt blifva godkända; de behöfva väl åtmindstone till en del *också bevisas*, så framt de ej äro — *sjelfklara axiomer?*) Hvad blifver deremot hela bevisningens sphär, om dess principer icke hämtas från det i sig för tanken gifna (och hvad är detta annat än lifvets eller sjelfmedvetandets modi — tankarne, begreppen, idéerne), som således (?!) endast kan visas, *för tanken i Schema eller bild åskådligtgöras* (för tanken åskådligtgöras! Anser Förf. tanke och inbillning för detsamma?), just derföre (?) att det icke har något annat *utom*, *bredvid* eller *uppöfver* sig (icke står i förhållande till något i rummet?)?» Rec. bekänner, att han lika litet kan begripa innehållet, som han kan upptäcka sammanhanget i detta Förf:s raisonnement; det synes honom så mycket obegripligare, ju flere gånger han genomläser det.

Om en författare skall framställa en *vetenskap om ett föremål,* så innebär detta, att han skall framställa en *ordnad sammanfattning* af *kunskaper,* d. ä. af sanna omdömen eller satser, genom hvilka han (mer eller mindre fullständigt) tillkännager, hvilka bestämningar föremålet har, eller m. a. o. hvad eller hurudant det är. Dessa omdömen eller satser kunna hänföras till trenne slag: 1) Sjelfklara, hvilka i allmänhet äro *kända,* och genom sin egen beskaffenhet icke behöfva något bevis, men hvilka dock böra anföras, såvidt detta är nödvändigt, om läsa-

Digitized by Google

ren skall kunna med lätthet inse sanningen af de öfriga. 2) Icke-sjelfklara, men likväl redan kända och erkända, och hvilka derföre, väl icke genom sin egen beskaffenhet, men för den bildnings skull, som med skäl förutsättes hos läsaren, kunna betraktas och behandlas på samma sätt, som de föregående. 3) Hvarken sjelfklara eller redan kända och erkända, men bestämda att blifva det sednare d. ä. att framställas och bevisas genom Förf:s åtgärd, hvilken icke rätteligen får hafva ett annat hufvudsyftemål. Såvida nemligen författaren icke vill antingen blott säga för läsaren, hvad denne redan vet, eller blott genom phantasiens sysselsättande roa honom, eller blott berätta för honom sagor och historier, eller ändtligen utgifva sina satser för gudomliga ingifvelser, hvilka böra tros utan bevis; så måste han framställa sina satser af det tredje slaget så fullständiga och så ordnade i förhållande till dem, som äro af det första och andra, att sanningen af de förra kan med lätthet inses utur sanningen af de sednare. Men detta, och ingenting annat, bör man förstå med sanningars *bevisning;* och denna är, såsom man lätt finner, väsendtlig och nödvändig icke blott vid den eller den vetenskapens framställning, utan vid allas utan undantag. När frågan är om de strängt *rationella,* hvilkas föremål ej kunna egentligen försinnligas, visar sig detta uppenbart; men äfven i anseende till de *empiriska* gäller i sjelfva verket samma fordran; ty äfven der måste man gå ifrån det allmännare och bekantare till det speciellare och obekantare — så framt afsigten är att *undervisa.* Hvad vetenskapsföremålets *åskådlighet* eller åskådning beträffar, så ger denna visserligen en större lätthet att *föreställa sig* det, som säges derom, och äfven en större lätthet att åtnöja sig med *historia* och *tro,* i stället för med *vetenskap* och *insigt;* men i och för sig sjelf *bevisar* den ingenting. Det *sanna vetat,* liksom det sanna varat, ligger aldrig i åskådningarne, utan alltid i tankarne eller begreppen; detta *beviste* redan Plato tillräckligt. Eller äro ej t. ex. de på taflan uppritade eller uti inbillningen föreställda geometriska figurerne *åskådliga?* Men hvilken Geometer anses eller anser sig hafva framställt sin *vetenskap,* då han blott uppritat figurerne och

Digitized by Google

berättat om dem, huru de äro beskaffade. Fordras icke tillika, att han framställt sina satser så fullständiga och så ordnade, att den enas sanning kan inses utur de andras? Om för öfrigt Förf. med den stränga, logiska bevisningen in abstracto menar den framställningsform, som begagnas t. ex. af Euclides, så är denna likaså litet väsendtlig för Mathematiken, som för någon annan vetenskap. Den kan med fördel begagnas för vissa särskilda ändamål; men i allmänhet är den mera menlig än nyttig för insigten i det sanna.

I händelse nu detta ABC i Logiken äger sin rigtighet, och i händelse således Förf. icke meddelat någon vetenskap, då han ingenstädes bevist sina satser, så frågas: om han vill anses hafva uppenbarat gudomliga ingifvelser, hvilka böra tros utan bevis, eller om det varit hans afsigt att endast skrifva en »theologisk-psychologisk» historia eller lärodikt, eller ändtligen om han ansett sina satser för rent af sjelfklara eller åtminstone redan kända och erkända. Det första skulle man kunna förmoda, när han på sidd. 12 och 14 icke otydligt låter förstå, att han anser sig för ett Herrans redskap till de vilseférdas omvändelse, ehuru visserligen för ett svagt redskap, »på det den stora (?) kraften måtte vara af Gudi och icke af menniskor». Det andra åter tyckes han tillkännagifva, då han, såsom vi redan sett, säger sig icke vilja eller kunna framställa sina kunskaper om den ideala och empiriska verkligheten i annat, än *schemata* och *bilder*, således icke i tankar eller *begrepp* (såsom Vetenskapsman) utan i phantasiens åskådliga producter (d. ä. såsom Poet). Det tredje ändtligen tyckes vara innehållet af det, som på sid. 13 läses i omedelbart sammanhang med hvad här ofvanföre från samma sida är anfördt: »Sjelfva Mathematiken, den strängaste af alla vetenskaper och typen för all ren bevisningsmethod (huru och hvarifrån har Förf. funnit detta?), börjar (ja! men fortsätter?) ej blott i sina definitioner, axiomer och postulater, utan äfven i sjelfva sin grundförutsättning med det, som endast kan visas, icke bevisas. Huru vill t. ex. Mathematiken bevisa det oändliga Rummet, substratet för alla hans constructioner?» För att se, hvad Rec. mot denna me-

Digitized by Google

ning har att anmärka, jemnföre man dermed följande, måhända rigtigare uttryck: »Sjelfva Mathematikern, som dock har större lätthet, än någon annan, att gifva fullkomlig visshet åt sina satser, och hos hvilken man derföre minst ursäktar några brister i detta afseendet, börjar vid sin vetenskaps framställning icke blott med en enda, utan med flere *grundsatser,* nemligen med sina definitioner, axiomer och postulater, hvilka han icke bevisar, och detta emedan antingen deras bevisning icke tillhör honom och hans vetenskap, eller deras sanning är i sig sjelf så påtaglig, att den af ingen, som förstår hans ord, kan sättas i fråga.» Också är detta något, som icke blott Mathematikern, utan hvarje vetenskapslärare kan och bör göra, såsom vi redan nämnt. Men följer väl deraf, att Förf. har rättighet att icke blott börja, utan ock *fortsätta* hela sin afhandling utan alla bevis? Följer deraf, att alla hans satser äro sjelfklara, så att de endast behöfva visas, för att godkännas? Och i allmänhet, följer väl deraf, att *ingen* lärosats om den »högsta, fulla ideala eller empiriska verkligheten» *kan* eller *behöfver* bevisas?

Genom de prof, hvilka Rec. hitintills anfört, hoppas han hafva gjort läsarne så tillräckligt bekanta med Förf:s förmåga att tänka och uttrycka sig, att det allmänna omdöme, hvarmed han åtnöjer sig att affärda det återstående, skall kunna betraktas såsom erforderligen motiveradt. Detta omdöme lyder, att Rec. visserligen läst många dåliga skrifter äfven i vetenskapliga ämnen; men att han likväl ännu icke läst några, som med så stora anspråk varit af sämre beskaffenhet, än Hr B:s. Den här ifrågavarande innehåller 529 sidor; och minst trenne gånger så många origtigheter skulle Rec. kunna deruti uppvisa, om ett så föga behagligt arbete vore till någonting nyttigt. Der finnas jemnförelsevis få meningar, hvilka äro hvad man kallar felfria; men der finnas flere, hvilka innehålla nästan så många fel, som rader. Och annat kan det ej vara, när Förf., efter hvad redan är visadt, tänker eller rättare skrifver med Inbillningskraften i stället för med tankekraften, och när han saknar speculatif förmåga, såväl som metaphysiska insigter. Ty philosophiska Författare har han antingen aldrig studerat eller

Digitized by Google

aldrig förstått; när han citerar någons satser, sker detta merendels så, att det väcker både löje och medömkan. I allmänhet vore hans afhandling icke så illa utmärkt genom benämningen theologisk-psychologisk Undersökning, om blott det sista ordet utbyttes mot ett annat. Den så kallade undersökningen är nemligen ingenting annat, än en ofantlig Predikan i nya stilen, d. v. s. ett prosaiskt phantasistycke, i hvilket en mängd af klingande ord och talesätt med ett slags pathos nästan ad libitum sammansättas af Inbillningskraften. Som bekant är, göres i productioner af detta slag intet särdeles afseende på sanningen och bevisningen af de meningar, hvilka orden möjligtvis innehålla. De mest paradoxa satser blifva deruti bevista genom rhetoriska troper och figurer, och mången sann tanke vederlägges lika lätt med några energiska expectorationer, genom hvilka han icke otydligt stämplas till ogudaktighet eller dårskap. Några sammanhängande raisonnementer komma dervid så litet i fråga, att, i händelse man under predikandet inslumrat, kan man dock vid uppvaknandet genast fatta det, som säges, med samma lätthet eller svårighet som förut. Men om man sålunda saknar något från Logikens sida, så får man desto rikare ersättning ifrån Rhetorikens. Hvad som med större tydlighet kunde sägas inom ett par rader, blir ofta genom denna konst uttänjdt utöfver halfva sidor och mera. I alla dessa afseenden, men i synnerhet i det sista, har Förf. en verklig virtuositet; och han tyckes äfven i öfrigt hafva föresatt sig att så litet, som möjligt, afvika ifrån formen. Så börjar han t. ex. med ett ingångsspråk af Pythagoras, låter på propositionens framställning följa ett långt suspirium, och slutar ändtligen alltsammans med ett slags paraphrastiseradt Amen.

Detta omdöme skall måhända för mången synas föga humant, då det ej varit nödvändigt att kriticera en skrift, hvilken man funnit vara så under all kritik. Men Rec. hoppas, att han dock icke har sagt någonting öfverdrifvet eller orättvist, så att han kunnat motverka sin afsigt; och det är, enligt hans öfvertygelse, af vigt, att stränga, men rättvisa omdömen offentligen utsägas om sådana producter, som den ifrågavarande. För ve-

Digitized by Google

tenskapens fortkomst är det nödvändigt; att dess fält icke får öfverväxas af ogräs, att dess *betydelse* och *värdighet* icke får bortfuskas, att den *vetenskapliga framställningens lagar* icke få föraktas, och att den *redlige forskaren*, som uppfyller sin pligt, icke får ostraffadt utskrikas såsom egoist eller ogudaktig. Inom vetenskapen må ingen annan, än den, som vill framställa det sanna i klara och rediga *begrepp*, få anses för *verkligt* from och rättskaffens; hvarje annan profanerar dess helgedom, och bör så, som han förtjenar, afvisas derifrån. För flere ibland de läsande är det ock nyttigt, att de genom detaljerade granskningar lära sig misstro en vetenskaplig Författare, när han hörer till deras antal, som recommendera *tro* i stället för *veta*, som vilja sätta inbillningskraften i stället för tankekraften, som hysa föraktliga föreställningar om förnuftets förmåga, och i allmänhet som hafva en eller flere af de oarter, hvilka här blifvit anmärkta. Ty en sådan är alltid svag, om icke till känslan och viljan, dock till tanken och förståndet, och således en opålitlig ledare inom en sphär, der det sednare utgör hufvudsaken. Ändtligen kunna omdömen, grundade på sådana granskningar, någongång blifva nyttiga för sjelfva Författaren, så vida han derigenom bäst kan lära sig uppskatta sina krafter, och använda dem på ämnen, för hvilka de äro passande. Åtmindstone kan han derigenom lära sig att icke om andras vetenskapliga bemödanden, hvilka han litet eller intet förmår begripa, föra ett språk, som icke engång för den visaste ibland de dödlige vore passande. Detta fel måste Rec. strängeligen anmärka hos Hr B., äfvensom han ej kan annat än ogilla de grunder, som anföras till dess försvarande *). Men derjemte förklarar Rec., att han med denna an-

---

*) Dessa grunder äro: »att han för bedömandet af sin åsigt underkastar sig en lika stränghet» (Inledn. sid. 44 not. 17), och att Luther och andra stora män äro hans mönster (Forts. Afh. sid. 14). »I de stycken, säger Luther, som röra en sjelf såsom menniska, der skall man vara ödmjuk, foglig och eftergifvande; men i de stycken, som röra Gud (?) efter hans Ord, der skall man vara trotsande, oböjlig och stolt.» Men att detta Ord verkligen är Guds, att det innehåller, hvad man *trott* sig deruti finna, att detta innehåll bör så och icke annorlunda förstås o. s. v., sådant allt är väl dock *våra egna menskliga* meningar, oeh i sådant *kunna* vi ju möjligtvis misstaga oss. Och har väl någon strid kunnat äga rum om något annat än sådant. Vida bättre hade den Store Mannen gjort, om han helt enkelt bevist *sina meningar* om Ordets betydelse och innehåll med evidenta grunder. Dessa hade nog talat för sig

Digitized by Google

märkning icke vill hafva kastat någon skugga på Hr B:s *moraliska* charakter; utan är öfvertygad, att grunden till felet hufvudsakligen ligger på den *theoretiska* sidan. Hr B. har känsla och inbillningskraft jemte nit för det rätta, men saknar det egentligen vetenskapliga organet, en stark och utbildad *reflexion*. Han skrifver derföre, såsom vi nämnt, med inbillningskraften och minnet i stället för med tankekraften; han låter inbillningskraften verka och ur minnets förråd sammanbinda beslägtade föreställningar, och han åtnöjer sig med det sammanhang, som dessa erhålla genom associationen, emedan han icke har klart medvetande af något högre och nödvändigare. På detta sätt kan han inbilla sig, att han *verkligen har tänkt*, då han likväl snarare har *endast phantiserat* och skrifvit. Deraf hans bilddigra och öfverlastade framställningssätt, deraf hans lifliga behof af yttre auctoritet, hvarförutan inbillningskraften skulle sakna hållning och innehåll. Också förklaras deraf hans oskuldsfulla visshet om sina satsers rigtighet, och hans benägenhet att uti tviflare och annorlunda tänkande endast se olycksaliga (sid. 3) och högmodiga egoister (sidd. 3, 4, 11, 14, 19, m. fl.). Ty känslomenniskan saknar mer eller mindre det högre organ, genom hvilket man uti föreställningen urskiljer tankens tillhörighet (det sanna) ifrån inbillningskraftens tillsatser (eller det falska); och om hon *lyckats* att lifligt *föreställa sig* och i minnet inöfva något, så har detta alltid för henne en omedelbar visshet, så länge ej några motsatta föreställningar hunnit blifva lika lifliga och inöfvade. Hvad hon med sin inbillningskraft combinerat och skapat, utgör *så* länge hennes enda andeliga realitet och rikedom; och hon är så mycket benägnare att hålla det för ett slags gudomlig gåfva eller ingifvelse (sid. 14), ju mindre hon vid dess åstadkommande varit mödad och *sjelfverksam*, — ju mindre hon dervid användt den fria *reflexionen*. Tillika bör det anmärkas, att hon finner sig outsägligt lycklig (sid. 1) af sin skapelse; ty inbillningskraftens lifliga och af re-

---

sjelfva. Trotsigheten, oböjligheten och stoltheten hade kunnat vara borta. Med dem beviste han ingenting — för de tänkande. Han gaf blott ett elakt efterdöme åt de icke-tänkande.

Digitized by Google

flexionen obehindrade verksamhet åtföljes, som bekant är, af ett eget nöje, i synnerhet om producten deraf öfverenstämmer med det, som efter ens öfvertygelse eller önskan är det rätta. Hos en eller annan kan också den medfödda fåfängans tillfredsställelse något medverka. Då nu den, som tviflar eller har andra tankar, nedrifver och liksom förintar, hvad känslomenniskan med så mycken tillfredsställelse uppbyggt och besitter, och då han måhända icke på samma gång kan gifva henne ersättning i andra föreställningar; — måste han icke för henne erhålla utseende af en varelse, som, sjelf *tom* och *olycklig*, roar sig med att också göra andra *tomma* och *olyckliga?* Och då en verksamhet, som stiftar ondt (i hennes mening), måste tänkas härleda sig ifrån en ond källa *); — huru naturligt det antagandet, att denna källa är egensinnighet, högmod och förakt för det gudomliga! Hon har sjelf börjat med att *förödmjuka sig* under en gudomlig auctoritet; hon vet med sig sjelf, att hon arbetat med det renaste nit för det goda; och hon är nästan fullkomligt öfvertygad, att hon varit drifven och handledd af Sanningens Ande (sid. 14). Kan då den, som ej *vill* godkänna hennes verk, eller som kommit till ett annat resultat, hafva börjat med samma *ödmjukhet.* som hon? Kan han hafva arbetat med lika rena och välmenande afsigter? Kan han hafva i lika grad rönt Gudomlighetens bistånd? Omöjligt. På detta sätt föranledes känslomenniskan att fälla omilda omdömen om sin nästas innersta, hvilket hon ej kan känna. Hon betänker icke, att äfven forskaren alltid har *sin tro,* ehuru han icke har nog oblyghet att i vetenskapen låta honom betyda något. Hon betänker ej, att han kan hafva den högsta aktning för Uppenbarelsen och dess innehåll, under det han likväl undersöker grunderna för dess antaglighet. Hon begriper ej, att han kan vara praktiskt öfvertygad om mycket, för hvilket han ej finner de kända grunderna tillräckliga. Hon begriper ändtligen icke, att den oändliga skapelsen måste af menniskor på olika stånd-

*) Om man för barnet framställer en *diktad* berättelse mycket åskådligt och rörande, så tror det utan betänkande, att den är sann. Säger någon sedan, att den endast är diktad, så blir det misslynnt, och betraktar det såsom en elakhet. Grunden dertill är densamma.

Digitized by Google

punkter uppfattas och framställas ganska olika, utan att likväl hvar och en förfelat det rätta ifrån *sin* ståndpunkt. Hon begriper, kunde man tillägga, icke, att *den* alltid har orätt, som hos den annorlunda tänkande förutsätter oädla afsigter eller ett icke rent hjerta; (ty detta är origtigt, äfven om det någon gång icke vore misstag). — Men den bitterhet, hvarmed känslomenniskan sålunda yttrar sig — *under skrifvandet,* kan ofta vara förenad med den största humanitet — *i lifvet;* och att detta verkligen är händelsen med Hr B., sätter Rec. icke i fråga.

Digitized by Google

Svar

på Anmärkningar vid den i Tidskriften Skandia I. 2 införda recensionen af D:r Tholucks afhandling:

Om Förnuftets förhållande till Uppenbarelsen.

(Se Bihangen N:o 1, 2, till Svenska Litteratur-Föreningens Tidning, 1834).

1. »Recensenten», säger Anmärkaren, »har pröfvat mindre det hela såsom ett helt, än dess delar från hvarandra afsöndrade; mindre andan, än orden och uttrycken, helst lösryckte ur sitt sammanhang, och såvidt, som möjligt, sönderplockade.» — Rec. har måhända tydligare än Förf. sjelf framställt de hufvudsakliga satserne; och han har äfven efter förmåga underkastat dem en sorgfällig pröfning. Dessutom när en skrift icke har trenne felfria meningar å rad, så utgör den icke mera *ett helt* såsom afhandling, än en blandning af stenar och spånor utgör ett helt såsom byggnad, om man ock laggt dem tillsammans i någon ordning.

2. »Rec. har merendels bestämt meningen nästan på fri hand, endast med den otillräckliga ledningen af Logikens lagar och »»Psychologiernas»» definitioner.» — Rec. hade kanhända bort vara inspirerad, för att fatta den rätta meningen? Huruvida han begått några väsendtliga misstag, skall det följande utvisa.

3. »Förf. har ingenstädes sagt, att Rationalismen och Supranaturalismen såsom sådana icke »»*behöfva*»» utesluta hvarandra, utan endast (?), att en skarp motsats emellan dessa åsigter »»*icke får*»» finnas, så framt de ej bägge skola förfalla till ensidighet, och med detsamma afvika från sanningen.» — Förf.

Digitized by Google

har dock här sagt detsamma eller mera, än Rec. Ty »*får icke*» en skarp motsats finnas emellan dessa åsigter, så »*behöfver*» den icke eller finnas, m. a. o. »*få de icke*» utesluta hvarandra, så *är det ej eller nödvändigt,* att de skola göra det. För öfrigt är det ännu för Rec. lika obegripligt, huru deras förening kan ske utan inconseqvens. Skall det ske genom »ömsesidig uppoffring af det charakteristiska», så äro bägge åsigterna origtiga, följaktligen icke blott motsatta mot hvarandra, utan äfven motsatta mot det rätta. Men huru kunna de då förenas? Om t. ex. A påstår, att ett föremål röres *åt höger,* och B deremot, att det röres *åt venster; förenar* man då deras meningar, om man visar dem, att det väl *röres,* men *hvarken* åt höger *eller* åt venster?

4. »Rec. tyckes i allmänhet förbise den omständigheten, att Förf. merendels söker bestyrka giltigheten af sitt raisonnement mera genom reflexion på det historiskt gifna, än genom egenteligen philosophisk deduction.» — Ett vetenskapligt raisonnement — en deduction — kan utgå från *olika håll,* och framställas med *olika utförlighet;* men det får *aldrig* dispenseras ifrån att vara *grundligt.* Endast bristen i sista afseendet har Rec. anmärkt.

5. »Rec. har sjelf begagnat rättigheten att framställa åsigter alldeles (?) utan bifogade deductioner eller bevis.» — Rec. har sjelf anmärkt, att han icke genast egentligen deducerat, hvad han framställt på sidd. 356—359 och 361—365. Men han har deremot gifvit deductionerne eller bevisen längre fram (sidd. 375—381). Att Anm. ej varseblifvit detta, väcker med skäl Rec:s förundran. För öfrigt kunde erinras, att samma fordringar icke göras af en Recension och af en vetenskaplig afhandling, skrifven enkom för att besvara en vetenskapsfråga.

6. »Förf. har haft för afsigt att framställa tvistefrågan emellan Rationalisterne och Supranaturalisterne, sådan den historiskt är gifven; han borde derföre icke afkläda henne någon sådan närmare bestämning, som väsendtligt ingår i dess historiskt gifna charakter. Den Christna Uppenbarelsen är icke

Digitized by Google

»»*inblandad*»», utan utgör, enligt bokens titel, ämnets ena beståndsdel.» — Rec. har icke blott bevist, utan ock ofta omsagt, att tvistefrågan *historiskt* blifvit uppställd oskickligt, och att hon ej ens *kan* afgöras, så länge detta ej blifvit ändradt. Hade Anm. vederlagt detta, så hade Förf. varit försvarad, hvilket han nu icke är. Också skall det längre fram visa sig, att denne med hela sitt arbete icke det minsta bidragit till tvistens lösning.

7. Då frågan om Förnuftets förhållande till Uppenbarelsen är i sig sjelf hvarken historisk eller theologisk, utan *philosophisk*, så måste den bestämmas efter sjelfva sakens natur, icke efter något historiskt gifvet bestämningssätt. I sjelfva verket om den ock väckts med afseende på den Christna Läran, så rör den dock denna icke såsom *christen*, eller såsom *lära*, utan den rör henne blott såsom *Uppenbarelse*, m. a. o. den rör endast *den* bestämningen hos henne, att hon är *uppenbarad*. — den afser endast *begreppet Uppenbarelse* såsom sådant. Denna distinction kan icke begripas utan en viss grad af tankestyrka; men följande mening är icke obegriplig, om än något lång, och Rec. uppmanar Anm. att begrunda och, om han förmår, vederlägga den: När man ej frågar, om förnuftet kan tillerkänna en lära (låt vara den Christna) giltighet, *derföre* att hon är sann, eller *derföre* att hon är den eller den läran; utan när man endast frågar, om förnuftet kan tillerkänna henne giltighet, *derföre* att hon angifver sig såsom tillkommen på ett visst sätt (såsom uppenbarad), så är det likgiltigt (så får det ej tagas i betraktande, så får man icke *inblanda* något afseende på), om hon är sann eller ej (ty derom är ingen fråga), eller om hon är den eller den läran (ty äfven derom är ingen fråga).

8. Ännu en gång, Rationalisterne hafva såsom sådane *aldrig* bestridt, att den Christna Läran är *sann*, och följaktligen ej eller att det finnes en *grund* till hennes sanning och giltighet. De hafva endast påstått, att sättet, hvarpå den sjelf angifver sig såsom tillkommen (Inspirationen), aldrig kan utan motsägelse af förnuftet antagas till denna grund. De hafva anmärkt, att detta sätt är angifvet af Uppenbarelsen sjelf, och

Digitized by Google

måste följaktligen sjelft hemta sin giltighet för oss ur *samma* källa, som hon. De hafva vidare anmärkt, att det gifves *flere* läror eller Uppenbarelser, hvilka uppgifva sig såsom tillkomna på samma sätt, och att man således behöfver en *annan princip,* än denna uppgift, för att bedömma uppgiftens rigtighet. De hafva ändtligen anmärkt, att vi ingenting kunne afgöra om *verkligheten* af detta sätt, så länge vi icke ens förmått afgöra någonting om dess *möjlighet.* Ty menniskoväsendet är, som man vet, ännu alltför litet kändt; och det är då ett uppenbart öfverdåd, att redan vilja bestämma, hvad genom detsamma *kan* eller *icke kan* ske naturligt. Man kan ej eller utan motsägelse i denna punkt beropa sig på Gudomlighetens allmakt; ty denna kan icke göra det omöjliga till möjligt, och här är det just frågan om, hvad som är möjligt, så länge menniskan är menniska. Men derföre hafva ej Rationalisterne verkligen *förnekat* inspirationen såsom den Christna Lärans character; de hafva endast påstått, att man icke i denna kan sätta grunden till lärans giltighet eller sanning för oss. Denna grund, hafva de sagt, kan, enligt sjelfva begreppet om sanning (Skandia I. 2 sidd. 376—379), icke vara någon annan, än Lärans öfverensstämmelse med Förnuftet i ordets egentliga bemärkelse, hvilket för oss är sanningens enda och ursprungliga princip (Skand. sidd. 356, 357, 359 m. fl.). Också hafva de i följd deraf yrkat icke blott rättigheten, utan äfven för vetenskapsmannen skyldigheten att pröfva läran, d. ä. att undersöka, om denna öfverensstämmelse finnes der eller icke. De pligter, som dervid åligga den forskande, har Rec. antydt i Skandia, anf. st. sid. 358. — *Detta* är nu Rationalismens egentliga begrepp, och detta har det i sjelfva verket *alltid* varit, — om också en eller annan fattat det mindre tydligt och bestämdt. Må Anm., om han kan, bevisa, att denna bestämning deraf är i någon *väsendtlig* del origtig.

9. Genom dessa reflexioner äro alla de följande anmärkningarne på Bihangets 3:e och 4:e sidor tillräckligt besvarade. Men Rec. vill ändå ytterligare i anseende till dem tillägga ett par erinringar.

Digitized by Google

10. Rec. hade anmärkt, att Förf. för ingen del undersökt förnuftets förhållande till Christendomen, emedan dertill varit nödvändigt, att han undersökt och jemnfört bägges innehåll, hvilket han icke gjort. Dertill svarar Anm., att »en Domare med takt och omdöme icke bort förvänta en i detalj gående undersökning på 44 sidor, helst han sjelf begagnat 50 sidor för sin granskning, utan att på minsta sätt supplera den förmenta bristen hos Förf.». — Men Rec. hade ännu mindre bort förvänta, att Anm. ej skulle kunna märka hans upprepade erinringar om obehörigheten af Christendomens inblandning i det ämne, med hvilket han sysselsatte sig. Också tadlade han alldeles icke Förf:s underlåtande såsom en brist; han anmärkte det endast såsom ett bevis, att Förf. sjelf icke behöft vid sin frågas besvarande inblanda den Christna Läran.

11. »Ehuru Förf. ingalunda gör anspråk på att hafva utfört sitt ämne fullständigt, så har han likväl antydt den synpunkt, ur hvilken frågan, enligt hans tanka, bör betraktas, samt anvisat de villkor, som förutsättas för möjligheten af hennes rätta besvarande, och således lemnat ett bidrag, som utan tvifvel undersöker *någon* del af det ämne, titeln angifver.» — Men en Anm. med takt och omdöme borde inse, att så länge man icke gör annat, än detta, så bestämmer man ännu *för ingen del* något om förnuftets förhållande till Christendomen. Man kan alltför väl hafva besvarat mycket *om* en fråga, t. ex. huru hon bör uppställas, lösas o. s. v., utan att man ännu svarat på hvad frågan sjelf frågar. Ty frågor *om* en viss fråga och svaren på dem äro någonting helt annat, än denna fråga sjelf och svaret på henne.

12. Rec. hade anmärkt, att Förf. ej varit nog lycklig att angifva Rationalismens begrepp *rigtigt* och *begripligt*. Det förra är redan tillräckligt ådagalagdt; det sednare finner man, om man uppmärksamt genomläser Afhandlingens 9:e och 10:e sidor. Exempelvis hade Rec. fästat sig vid ordet *natur*, och anmärkt, att detta har tvenne mycket vanliga bemärkelser, af hvilka Förf. visst icke menat den ena, och icke haft skäl att mena den andra. Frågas således, om det ej varit af nöden, att

Digitized by Google

Förf. uttryckt sig bestämdare och begripligare? *Utom* Theologien räknas icke förnuftet i egentlig bemärkelse till naturen; och frågan om förnuftets förhållande till Uppenbarelsen hör icke *inom* Theologien. Har Förf. ej kunnat märka detta, — så mycket sämre för honom. — Rec. går vidare.

13. Att Anm. finner Rec:s föreställningssätt om menniskans själsförmögenheter och hans skiljaktighet i detta afseendet ifrån Förf. icke vara af synnerligt inflytande i hufvudsaken, bevisar åtminstone, att han icke synnerligt reflecterat öfver ämnet. Detsamma kunde sägas om Anm:s bemödande att specielt till Tholuck hänföra de anmärkningar, hvilka Rec. endast i förbigående framställt om känslomenniskorne i allmänhet.

14. »Det fordras ej Rec:s skarpsinnighet för att inse, att när Förf. säger: »»Det gifves intet bättre bevis för den uppenbarade sanningen, än att förstå den. Åtminstone får man icke börja på att bevisa förr, än man lärt att förstå»», så menar han med bevis i förra satsen någonting *subjectift* nödgande, och med bevisa i sednare satsen bemödandet att bibringa andra en öfvertygelse.» — Men det fordras ännu mindre skarpsinnighet för att inse, att Förf. då icke allenast uttryckt sig ganska obestämdt, utan äfven i sednare satsen sagt en onödig och löjlig trivialitet. Hvilken vet icke, att man ej får börja på att bevisa för andra (här: bringa andra att förstå) förr, än man sjelf lärt att förstå? Dessutom är hela denna distinction onödig och obehörig: ty här kan ju ej vara fråga om annat, än sättet att bevisa Läran för sanningsforskaren i allmänhet; och detta sättet får väl ej vara annat, när öfvertygelsen skall väckas hos en sjelf, än när den skall väckas hos en annan.

15. »Förf. har sagt: »»Om, såsom Leibnitz påstår, ingen bättre bok finnes skrifven till försvar för Bibeln, än Bibeln sjelf, så gifves ock intet bättre bevis för den uppenbarade sanningen, än att förstå den»»; men Rec. har här utelemnat försatsen.» — Förf. och Anm. hade dock bägge bort finna, att denna Leibnitz's satiriska anmärkning om Theologernes apologier intill hans tid sjelf förutsatte en grund, hvilken visserligen — hos

Digitized by Google

Leibnitz icke var annat, än rationalistisk: Bibelns praktiskt-religiösa läror, ville han säga, äro, i deras sanna mening tagne, öfverensstämmande med förnuftet, och genom denna öfverensstämmelse försvara de sig inför den tänkande sjelfve vida bättre, än alla supranaturalistiska apologier. — Också följde här icke eftersatsen utur försatsen, hvarföre ock Rec. af skonsamhet utelemnade den sednare. Ty absolut *ingen enda* sats eller lära har sin subjectiva eller objectiva sannings- och bevisningsgrund *deruti*, att man förstår den. Denna grund ligger i något helt annat. Se Skandia anf. st. sidd. 357, 381.

16. Eftersatsen i den nyssnämnda (15) satsen, »betraktad skild från sin försats, är en erfarenhets-sats, hvilken såsom sådan kan bedömas endast från den christliga erfarenhetens ståndpunkt». — Rec. visste icke förut, att en sats, som för sig sjelf betraktad är en erfarenhets-sats, och på köpet origtig (15), kunde blott genom ett yttrande af Leibnitz, förutsatt såsom grund, upphöjas till sann och till någonting mera, än en erfarenhetssats (rationell?).

17. Rec. hade ur Förf:s afhandling anfört: »Det första villkoret för möjligheten att rätt förstå Christendomen är en andelig likhet, enhet eller förvandtskap med den» m. m. Härvid observerar Anm., »att Förf. ingenstädes rangerat orden likhet, enhet, förvandtskap i denna ordning, hvilken bevisar, att Rec. icke förstår dessa ords betydelse hos Förf.». — Det sista är alltför möjligt, men låtom Förf. sjelf tala (sid. 26): »För att förstå phänomener af andelig natur är *andelig förvandtskap*, *andelig enhet* ett alldeles oundgängligt villkor». — (Här gör man nu den frågan: men huru ernå denna, eller hvad är villkoret för denna? Och till svar tar man naturligtvis den omedelbart följande satsen): »Men enda sättet att ernå *andelig likhet* (förvandtskap?) är kärleken, som, enligt sin natur, drager det beslägtade till det beslägtade och sammanbinder bägge till ett. En *andelig förvandtskap* med Christendomen, en *disposition* för densamma är således första villkoret för möjligheten att rätt förstå den.» Så framt icke Tholuck har en utomordentlig förmåga att skrifva otydligt, så sättas här orden förvandtskap, en-

Digitized by Google

het, likhet, disposition uppenbart såsom synonyma. Och då måtte det vara likgiltigt, i hvilken ordning man rangerar dem.

18. »Förf. anser *icke* den på praktisk väg vunna öfvertygelsen om den Christna Lärans sanning tillräcklig till ändamålet, om med ändamålet här menas ett vetenskapligt ändamål; men detta hindrar honom likväl icke, å en annan sida, att anse denna subjectiva öfvertygelse i religiöst afseende tillräcklig, (alldeles detsamma är Rec:s tanka, se Skandia anf. st. sidd. 357, 387), och äfven med hänseende till vetenskapen »»nödvändig»», nemligen såsom villkor för möjligheten af en vetenskaplig bevisning.» — Äfven detta är rigtigt — *i den mening,* att menniskan såsom ändlig *måste* först *dunkelt känna* den sanna lärans *öfverensstämmelse med förnuftet* (= hennes *sanning),* d. v. s. hon måste först *tro* läran, innan hon kan komma till klar och tydlig insigt i hennes sanning, -- innan hon kan *vetenskapligt veta* och *bevisa* henne (Skandia, anf. st. sidd. 362 — 368; 376, 381). — Men märker nu icke Anm., att om Förf. ej velat med sin afhandling säga någonting annat, än detta, så har han icke på minsta vis bidragit till att slita tvisten emellan Rationalisterne och Supranaturalisterne? De förra hafva aldrig stridt med de sednare angående sättet att komma till *subjectif* öfvertygelse om den Christna Lärans sanning; ty detta kan efter olika subjecter vara ganska *olika,* och derom *kan* ingen vetenskaplig strid föras. Den ene kan hafva den grunden för sin subjectiva öfvertygelse, och den andre en annan; utan att dermed ännu är afgjordt, hvilkendera bland dessa grunder är den rätta, eller — om ens någondera ibland dem är det. För att afgöra detta fordras en *i och för sig sjelf giltig* — en *objectift och vetenskapligt gällande* princip; och liksom det endast är om denna man vetenskapligt *kan* strida, så hafva ock Rationalisterne *aldrig* stridt om någon annan.

19. Rec. hade anmärkt, att han ej kan begripa, »huru kärleken skall kunna hos menniskan åstadkomma likhet eller förvandtskap med Uppenbarelsen», då den synes sjelf förutsätta, hvad den skall åstadkomma, således ej vara conditio, utan con-

Digitized by Google

ditionatum. Härtill svarar Anm., »att Förf. väl säger, att kärleken åstadkommer *likhet,* men icke tillägger det af Rec. inflickade ordet »»eller förvandtskap»» (se likväl ofvanf. 17), och vidare, »att Förf. med likhet synbarligen (?) förstår en högre grad af samma förhållande, hvilket han utmärker med namnet förvandtskap.» -- Men *grunderne* till denna synbarlighet äro likaså litet synbarliga hos Förf. som hos Anm.; och äfven om förhållandet vore annorlunda, skulle dock detta ej kunna upphjelpa sjelfva saken. Anm. tillägger nemligen omedelbart efter det anförda:

20. »Ehuru nu således kärleken sjelf conditioneras af förvandtskapen, så kan väl detta icke hindra, att kärleken i sin ordning är villkoret för denna förvandtskaps högre fullkomning, eller likheten.» — Ett sådant raisonnement hade Anm. icke fört, om han gjort sig litet mer reda för dessa begrepp. Om i allmänhet förvandtskapen är grunden till kärleken, så är ock den *högre* graden af förvandtskapen (likheten) grunden till den högre graden af kärleken; och icke tvärtom. Såvida t. ex. ett föremåls *upplysning* är grunden till dess *synbarhet*, så vida är den högre graden af den förra också grunden till den högre graden af den sednare; men efter Anm:s sätt att raisonnera, skulle den högre graden af föremålets synbarhet då vara grunden till den högre graden af dess upplysning. — Det eviga förhållandet emellan grund och följd är detsamma inom den physiska och den andeliga verlden; och man kan icke efter behof ändra det, för att försvara ett origtigt raisonnement.

21. Vid Förf:s sats: »Den religiösa sanningen vinner tillträde till vårt inre, blott i den mån vår andeliga natur är vid helsa», hade Rec. anmärkt, att han äfven här ville sätta conditio till conditionatum, emedan menniskan, om hon redan vore vid andelig helsa, icke behöfde Uppenbarelsens läkemedel. Rec. ville m. a. o. hafva Förf:s sats omvänd: Vår andeliga natur kommer till helsa blott i den mån den religiösa sanningen vinner tillträde till vårt inre. Härtill svarar återigen Anm. med ett exegetiskt konststycke, som tyvärr endast bevisar någon oredighet i begreppen. Förf:s föreställningssätt skall nemligen,

Digitized by Google

enligt hans tanka, vara följande: »Oaktadt menniskonaturens djupa förderf finnes dock, i andens ursprungliga förvandtskap med Christendomen, hos menniskan en möjlighet till andelig helsa; hvilket i allmänhet är villkoret för Christendomens tillträde till vårt inre.» Läsaren anmärke noga, att här talas endast om *möjligheten* af andelig helsa, hvilken möjlighet ännu icke är detsamma, som *andelig helsa,* eller *ens någon grad* af denna. »Vår tillväxt i Christelig sanning fortgår endast i den mån denna möjlighet till andelig helsa, under Christendomens inflytelse, öfvergår till verklighet.» Alldeles så: vår tillväxt i christelig sanning (i christelig upplysning, i christeliga kunskaper) fortgår — m. a. o. vår gradvis tilltagande helsa i theoretiskt afseende tilltar -- endast i den mån vår andeliga helsa öfvergår från möjlighet till verklighet = endast i den mån den fortgår eller tilltar. Detta är så rigtigt och klart, som att tavtologi är tavtologi. Det enda progressiva i satsen, och det enda följaktligen, som behöfver att anmärkas, är, att den andeliga helsan och dess tillväxt, således ock hvarje grad deraf, kommer från Christendomens inflytelse, d. v. s. är af denna en följd, hvilket är just *Rec:s* ofvannämnda sats. »Hvarje högre grad af andelig upplysning (helsa, åtminstone i theoretiskt afseende,) är således (?!) visserligen betingad af en viss föregående grad af andelig helsa (nyss talades endast om *möjligheten* deraf, hvilken icke är detsamma, som en *grad deraf);* men då denna åter sjelf alltid är verklig endast genom Christendomen, så inser man ganska väl, hvartill menniskan behöfver Uppenbarelsens läkemedel.» — Det sista har Rec. alltid insett; men han inser ännu icke, huru hans anmärkning är genom hela detta raisonnement vederlagd. Att i allt, som tillväxer, den lägre gradens verklighet förutsättes för möjligheten af den högres verklighet, är klart som dagen; men aldrig kan väl meningen vara, att den sednare tillkommer genom den förra, utan liksom Christendomens inflytelse är grunden till den lägre graden af vår andeliga helsa, så är ock samma dess inflytelse, samma dess tillträde till vårt inre, grunden till den högre graden.

Digitized by Google

22. I förbigående vill Rec. här anmärka, att några ibland de nyare Theologerne hafva uppställt en sats, hvilken de gamle icke kände, att nemligen endast den kan rätt fatta Christendomens läror, som sjelf är religiös eller har ett christeligt sinne. Då man nu anmärkt, att detta strider emot den gamla theologiska läran, att religiositeten eller det christeliga sinnet måste sjelf uppkomma medelst läran eller Ordet, naturligtvis rätt fattadt, så hafva de sagt, att de här menade religiositeten eller det christeliga sinnet såsom möjligt, således blotta *möjligheten* deraf. Dermed hafva de likväl icke sagt mycket, eller hvad de egentligen menat; och de hade så gerna kunnat säga, att man bör ega sundt förnuft, för att fatta den Christna läran; ty *möjligheten* af det christeliga sinnet måste finnas hos *hvarje* menniska, emedan det annars vore orimligt att fordra det af *alla*, såsom man dock gör. Också hafva derföre de nämnde Theologerne alltid i sjelfva verket utbytt begreppet *möjlighet* mot begreppet *en lägre grad* af verklighet, utan att kunna märka, att det sednare är något helt annat, än det förra. Huruvida nu Förf. och Anm. fallit i detta felet eller icke, öfverlemnar Rec. åt dem sjelfve och åt den uppmärksamme läsaren att afgöra.

23. »Man kan häraf förstå, att Rec. utan skäl erinrar Förf. derom, att de gamle conseqvente Theologerne räknade Ordet och Sacramenterne till salighetens (den andeliga helsans) medel eller villkor; men väl skulle man kunna påminna Rec., att de alltid sade, att de voro *dessa* och icke några andra. Och dessutom — detta »»villkor»» — hvad har det här att göra?» — Rec. skulle önskat att här en gång kunnat få gifva Anm. fullkomligt rätt, hvilket han dock till sin ledsnad ej kan. Ordet »*medel*» är nemligen öfverflödigt, emedan ordet *villkor* är, såsom genus, redan tillräckligt, och egentligen ensamt passar till det föregående uttrycket: »räknade till». Hvarje medel är ett villkor, men icke hvarje villkor ett medel; och för menniskans andeliga helsa gifvas onekligen flera *andra villkor,* än Ordet och Sacramenterne. Ja det gifves, strängt sagdt, äfven flere *medel;* ty t. ex. om man skall *läsa* Ordet, så måste det ske *me-*

Digitized by Google

delst ljuset, och om man skall *höra* det, så måste det ske *medelst* någons reciterande. Dock hade Rec. egentligen ordet villkor i tankarne, emedan detta ensamt förekommit i den föregående meningen; men — sådant kunde naturligtvis icke Anm. upptäcka.

24. Förf. hade, såsom vi nämnt, uppställt den satsen, att menniskans andeliga tillfrisknande (ett ibland villkoren för möjligheten af Uppenbarelsens godkännande) begynnes dermed, att menniskan känner och förstår sitt andeliga förderf. Dervid hade Rec. anmärkt, att här icke kan vara fråga om annat andeligt förderf, än obenägenhet att antaga Uppenbarelsen, och oförmåga att pröfva, om den är, hvad den utgifver sig att vara. Detta kallar nu Anm. »en hypothes om rätta betydelsen af uttrycket andeligt förderf», och denna finner han »visserligen egen i sitt slag; men derjemte fullkomligt falsk — emedan Förf. här brukat uttrycket i dess hos Theologerne vanliga betydelse». Hade Anm. dock gjort sig litet bättre reda för Rec:s mening, så hade han icke framställt denna halft löjliga anmärkning. Rec. ville ju endast säga: när man talar om *det slags* andeliga förderf, som måste häfvas hos menniskan, om hon skall kunna godkänna den Christna läran, så kan dermed — *icke rätteligen* menas annat, än obenägenhet att pröfva och antaga denna lära, eller oförmåga att uppfatta och undersöka grunderne för hennes sanning, eller ock dessa bägge felaktigheter tillsammantagna. Ty äro icke *dessa* hinder i vägen, så ser Rec. icke för sin del, hvad som vidare kan hindra den sanna lärans godkännande. Naturligtvis gäller dock allt detsamma i anseende till hvarje annan lära eller vetenskap; ty om någon är så beskaffad, att han ej *vill* eller *förmår* komma till insigt och öfvertygelse i en sak, så är han i denna sak, som man finner, så länge ohjelplig. Men annars inser icke Rec., hvad en sådan subjectif tillfällighet kan betyda inom vetenskapen, der sakerna vanligen undersökas endast i allmänhet.

25. För öfrigt säger Förf. sjelf (sidd. 26, 27) uttryckligt: att första villkoret för öfvertygelsen om den christeliga sanningen är hennes rätta förstående, att villkoret för detta förstående

Digitized by Google

är andelig förvandtskap med henne, att villkoret för denna förvandtskap (åtminstone i dess högre grad såsom likhet, enligt Anm.,) är kärlek till henne (benägenhet att hålla henne för sann?), att villkoret för denna kärlek är andelig helsa, hvilken åter begynnes dermed, att man känner och förstår sitt andeliga förderf. »Den religiösa sanningen», säger han (sid. 27), »vinner tillträde till vårt inre (uppfattas, antages, *älskas* och utöfvar sin välgörande inflytelse?), blott i den mån vår andeliga natur är vid helsa; och menniskans andeliga tillfrisknande (verkliga helsa) begynnes dermed, att hon känner och förstår sitt andeliga förderf.» Huru skall man nu härmed förena detta yttrande af Anm.: »Förf. lärer ingalunda bestrida, att den obenägenhet och den oförmåga, hvarom Rec. talat, verkligen är en ibland de mångfaldiga följderne af menniskonaturens förderf; men han har dock icke betraktat kännedomen af denna obenägenhet och oförmåga såsom ett villkor för möjligheten att förstå och antaga Christendomen»? Och hvad betyder det, att Anm. säger: »Förf. antar tvärtom (?) en för alla menniskor gemensam andelig förvandtskap med Christendomen, såsom grundvillkor för möjligheten att förstå och antaga densamma»? Vet icke Anm., att samma sak *kan* hafva *flere* grunder eller villkor, att dessa kunna vara af flere slag, såsom närmare eller aflägsnare, positiva eller negativa o. s. v.?

26. Dock — Rec. vill icke längre fortsätta besvarandet af alla de erinringar, Anm. funnit sig böra göra i anseende till hans Uppsats eller Recension. Ifrån beskaffenheten af de redan besvarade kan man med trygghet sluta till beskaffenheten af alla de återstående. Rec. åtminstone finner ingen ibland dessa sådan, att dess tillrättavisande eller vederläggning skulle för honom medföra någon svårighet. Men då han dermed ej skulle uträtta något — *i hufvudsaken*, så vill han ej eller dermed besvära sina läsare. Hvad han såväl genom sin Recension som genom detta sitt svar tror sig hafva tillräckligt ådagalagt, är: att Förf. icke haft ett redigt begrepp om Rationalismen och Supranaturalismen, att han icke rigtigt uppställt tvistefrågan emellan dessa åsigter, att han icke lemnat något bidrag

Digitized by Google

till besvarandet af denna fråga, att han obehörigt inblandat Christna Läran i det ämne, med hvilket han sysselsatt sig, att han derföre (sid. 31—44) onödigt hämtat grunder för sitt svar på frågan ifrån denna Lära, att han icke haft ett redigt begrepp om det, som han kallat det *omedelbara* hos menniskan, att han i sitt raisonnement ibland gjort conditio till conditionatum, således ställt sakerna på hufvudet, att han icke haft något begrepp om *sanningens* egentliga betydelse och grund, att han derföre icke förmått redigt fatta de psychologiska begreppen *Tro* och *Veta* o. s. v. Också skulle Rec., om han velat, lätt kunnat visa, att Förf. icke har någon grundlig kännedom om menniskans andeliga väsende och natur, att han icke vet, hvad *Förnuftet* är, fastän han skrifvit om dess förhållande till Uppenbarelsen, att han sammanblandat *omedelbarheten* i vår förnimmelse med *omedelbarheten* i våra kunskapers visshet, då likväl dessa äro himmelsvidt åtskilda saker etc. etc. Men det, som redan är sagdt, är måhända mycket mera, än saken genom sig sjelf förtjenar.

27. Hvad som dock återstår för Rec. är, att betyga Anm. sin upprigtiga tacksamhet och högaktning för hans rättsinniga förfarande, att endast fästa sig vid Rec:s hufvud eller tankekraft, men deremot lemna å sido alla insinuationer om hans afsigter och hans hjertas beskaffenhet. För det förra är det alltid möjligt att försöka ett försvar, emedan dess innehåll eller föremål är någonting objectift, så att det kan och får kännas och bedömmas af andra. Men för det sednare, eller hjertats beskaffenhet, vill ingen delicat och tänkande man säga någonting till försvar, emedan alltsammans dock måste stanna vid försäkringar, hvilka i sig sjelfva ingenting bevisa. Hjertats innehåll och beskaffenhet är någonting subjectift, och kan således icke kännas af någon annan, än dess ägare och Gud, såframt det icke uppenbarar sig i sådana handlingar eller yttringar, som såra sedligheten. Men också är derföre denna del af menniskan en helgedom, uti hvilken, enligt Gudomliga (Matth. 7: 1) och menskliga lagar, ingen obehörig har rätt att intränga. Anmärkaren har således genom *sitt* förfarande bevist, att han

Digitized by Google

icke blott känner, utan äfven respecterar de pligter, som förnuftet efter sakens natur ålägger vetenskapsmannen; och genom denna aktningsvärda charakter har han gjort sig värdig och berättigad till uppmärksamhet på hvad han haft att i ämnet anföra. Huruvida detsamma kan vara händelsen med Förf. till Afhandlingen i Skandia: »*Om Principerna för Kyrkohistorien*», må den tänkande läsaren afgöra. Se Skandia II. 2, sid. 234, Årgång. 1833.

Digitized by Google

UPPSATSER I TIDNINGEN TIDEN

1850.

Digitized by Google

Digitized by Google

Aphorismer.

Om Voteringar.

1. Att *votera* eller *omrösta* i ordens egentliga*) bemärkelse är att vilja och *besluta* någonting gemensamt med flere andra.

2. Det är således omöjligt att genom votering bestämma det sanna och falska, det sköna och fula, då hvarken det ena eller det andra beror af menniskans vilja.

3. Och icke mindre omöjligt är det att genom votering bestämma det rätta och orätta, det nyttiga och skadliga, då äfven dessa ej kunna förändras genom något beslut.

4. Det orätta kan nemligen aldrig bli rätt, och det skadliga aldrig bli nyttigt eller tvärtom, blott derföre att man så vill och besluter**).

5. Det enda, hvarom man rätteligen kan votera med flere andra, är hvad man gemensamt med dem vill göra eller låta, så snart man till beggedera har rättighet.

6. Detta åter vill säga med andra ord, att det enda, hvarom man rätteligen kan votera, är bruket af rättigheter; ty endast med sådana får man förfara såsom man vill.

---

7. Vid hvarje egentlig votering fordras och förutsättes likväl, att rättigheterna äro förytterliga, emedan all disposition

*) I oegentlig bemärkelse kunna de äfven betyda att yttra sin mening om någonting tillsammans med flere andra; men derom är icke här fråga.

**) Detta torde medgifvas af de Conservativa; men månne äfven af de så kallade Liberala eller — Destructiva?

Digitized by Google

af de oförytterliga är uppenbart förnuftsstridig och således fullkomligt ogiltig.

8. Men framför allt fordras och förutsättes, att rättigheterna äro de voterandes egna; ty annars blir allt voterande om dem en *rättskränkning* — en *stöld* eller ett *våld,* så vida beslutet verkställes.

9. Det är nemligen en rättslag, som icke tillåter något undantag, att man ej får besluta och följaktligen ej eller votera om *andras* rättigheter, ehuru mängden ej vill erkänna den lagen i våra dagar *).

10. För öfrigt fordras ock ovillkorligt, att endast sådana votera tillsammans, som ega vissa lika eller gemensamma rättigheter, och att dessa derjemte votera endast om sådana rättigheter, som äro för alla lika eller gemensamma.

11. Och äfven när detta är fallet besluta de icke för hvarandra eller öfver hvarandras rättigheter, utan hvar och en besluter dock endast för sig och öfver sina egna.

12. Dessa äro de oundgängliga vilkoren för giltigheten af hvarje votering om rättigheter eller interessen, och utan dessa är och förblir allt voterande om sådana en *uppenbar oförnuftighet.*

13. Vi säge *rättigheter* eller *interessen;* ty alla interessen äro rättigheter, så vida de äro förnuftsenliga, emedan de så vida ock äro *rätta* eller *rättvisa.*

14. Betänkte man detta bättre, så kunde man icke falla på den oförnuftigheten att anse alla stånds-interessen för egennyttiga, såsom många dock göra nu för tiden.

15. Bevakandet af förnuftsenliga interessen eller af rättigheter är nemligen en pligt för deras egare, och kan således

---

*) Det vore interessant att veta, om och huruvida Hr Professor Wingquist, som åtagit sig att uppsätta en ny representationsform för Sverige, verkeligen erkänner eller förnekar hvad 8:de och 9:de af dessa aphorismer innehålla, samt huru och på hvad sätt han tänker så ordna sin representation, att inga rättskränkningar och våldsamheter genom den kunna bli *lagligen* möjliga. Äfven den 10:de aphorismen föreställe vi oss. att han öfver allt tagit noga i öfvervägande, och att han således ej kommer att föreslå någonting sådant, som vore deremot stridande; ty detta skulle ådagalägga, att han antingen ej kände ABCD i Rätts- och Stats-läran, hvilket vore illa nog, eller för tillfället ej *ville* känna det, hvilket vore än värre.

Digitized by Google

aldrig få namn af egennytta, så vida man icke vill bruka orden origtigt.

16. Tvärtom ligger alltid en mer eller mindre medveten egennytta till grund för det nu vanliga skriket mot ståndsinteressena i allmänhet.

---

17. När flere votera tillsammans kan visserligen pluralitetens beslut bli gällande för alla — men icke i följd af pluralitetens rätt eller vilja, utan af andra grunder.

18. I allmänhet kan aldrig majoriteten såsom blott sådan bestämma lagen och rätten för minoriteten, emedan det *rätta* icke på något sätt är beroende af antalet eller styrkan *).

19. En annan åsigt har visserligen mängden i våra dagar; men detta bevisar endast, att mängden i våra dagar är tanklös och oförnuftig.

20. Och sådan har den väl varit i alla tider, ehuru den icke alltid haft lika tillfälle och möjlighet att ådagalägga det.

21. Pluralitetens beslut kan vid en votering icke bli gällande för alla med annat villkor, än att de voterande tillsammans utgöra ett helt, från hvilket hvar och en särskilt antingen *ej vill* eller ock *icke får* skilja sig.

22. Om nemligen minoriteten *icke vill* skilja sig från det hela, så fattar hvar och en efter voteringen ett särskilt beslut för sig att förena sig med majoriteten, hvars vilja först derigenom blir den allmänna.

23. Om åter minoriteten *icke får* skilja sig från det hela, så har den redan före voteringen en allmän förbindelse att be-

*) Man hade här mycken lust att fråga f. d. Utgifvaren af tidningen Dagligt Allehanda äfvensom alla andra liberalt destructiva Publicister och Representations-ifrare, om de verkligen vilja erkänna eller förneka hvad vi här sagt, att nemligen det rätta icke på något sätt kan vara beroende vare sig af den numerära eller af den physiska styrkan. Det skulle afgöra, om man hade att räkna dem till de förnuftiga eller de förnuftslösa varelserna. Så mycket är säkert, att om nio tiondedelar af ett helt ega nio gånger mera rätt på sin sida än den tionde, blott derföre att de äro nio gånger manstarkare, så vore hvarje enskilt person eller minoritet att betrakta såsom rättslös, så snart en pluralitet ville förfoga öfver dess rättigheter. Och det vore ju ganska liberalt?

Digitized by Google

trakta majoritetens vilja såsom det helas och att derunder subordinera sin egen.

24. Denna förbindelse grundar sig likväl då ytterst på hvars och ens eget förnuft, äfvensom på det helas förnuftiga natur och dess deraf beroende rätt, hvilken icke får kränkas af dess medlemmar.

25. Men derföre upphör ock förbindelsen att finnas, i händelse majoriteten besluter någonting sådant, som bevisligen strider emot det helas begrepp eller förnuftiga ändamål *).

26. Och skulle majoriteten i detta fall göra sin vilja gällande genom tvång, så vore detta ej rätt, utan våld, och dermed vore det hela ock söndradt eller upplöst.

---

27. Ett helt, från hvilket man *alltid får* skilja sig, men möjligtvis *icke vill* göra det för tillfället, är antingen ett Sällskap eller en Anstalt — antingen ett *Bolag* eller en *Inrättning*.

28. Ett sådant helt är endast ett yttre eller sinnligt och tillfälligt *förhållande* emellan enskilta personer, och utur ett sådant har hvar och en rättighet att utträda, när helst han så finner för godt.

29. Det enda, som dervid erfordras, är, att han uppfyller åtagna förbindelser, så vida de icke äro uppenbart förnuftsstridiga; ty derifrån får naturligtvis ingen ensidigt frisäga sig.

30. Ett helt, från hvilket man deremot *icke får* skilja sig, eller åtminstone icke får skilja sig efter eget behag, utan endast med vissa vilkor, är hvad man egentligen kallar en *Moralisk Personlighet* eller ett *Samhälle*.

31. Ett sådant helt har sin yttersta grund i förnuftet och är följaktligen sjelft ett förnuftigt väsende (en viss form af förnuftighet), som äfven mot sina medlemmar har rättigheter,

*) Detsamma inträffar naturligtvis ock, om majoriteten besluter om någonting sådant, hvarom den icke har rätt att besluta, t. ex. om minoritetens enskilta rättigheter. Jemf. Aphorismerna 8, 9 och 10.

Digitized by Google

och derföre ej får af dessa upplösas eller behandlas efter godtfinnande.

32. Också är det blott uti ett helt af denna beskaffenhet som hvar och en har förbindelse att rätta sig efter majoriteten, så länge denna icke besluter någonting bevisligen oförnuftigt eller ändamålsvidrigt, och icke handlar emot de allmänna vilkoren för hvarje votering *).

33. Majoriteten kan nemligen så länge göra det helas rätt gällande emot minoriteten, hvilken sednare i annat fall har det helas rätt på sin sida emot det förra, och äfven kan *rättsligen* försvara den genom tvång, i händelse den det förmår.

34. Dessutom bör noga märkas, att uti samhällen minoriteten alltid erhåller samma fördelar som majoriteten, så vida medlemmarne icke besluta om annat, än hvarom de kunna och böra besluta, d. v. s. icke om annat än det helas interessen eller rättigheter, hvilka för alla äro gemensamma.

35. Detta är deremot icke alltid händelsen i sällskaper eller bolag, då dessa blott äro tillfälliga och arbiträra föreningar af *enskilta* interessen, hvilka endast af deras enskilta egare rätteligen kunna bedömmas.

---

36. Samhällen äro familjen, communen och corporationen eller ståndet, samt staten och statssystemet, af hvilka det sistnämnda i sin största omfattning kan sträcka sig öfver hela slägtet.

37. Samhällen äro de enda väsenden, som kunna representeras d. ä. företrädas af målsmän; alla physiska personer

*) Om t. ex. mannen och hustrun i en familj genom frivillig öfverenskommelse fattade det beslut, att hustrun skulle vara representant för familjen och såsom sådan utöfva dess rättigheter, så vore denna öfverenskommelse eller detta beslut utan all giltighet och förbindelse, och hvarken mannen eller hustrun eller staten eller något annat förnuftigt väsende behöfde derpå fästa det minsta afseende. Detta visar, huru litet ett gemensamt beslut betyder i ett samhälle, när det är uppenbart stridande emot samhällets begrepp eller väsende. Detsamma gäller således ock om Staten, inom hvilken Monarchen och Folket och Statens tjenare förhålla sig i rättsligt afseende till hvarandra ungefär på samma sätt, som mannen och hustrun och familjens tjenare inom familjen. Och samma förhållande finnes inom communen och corporationen eller ståndet emellan representationens (pluralitetens) gemensamma vilja och dessa samhällens enskilta medlemmar samt dem, som hafva att verkställa den gemensamma viljan.

Digitized by Google

äfvensom alla bolag och inrättningar kunna blott företrädas af fullmäktige eller ombudsmän *).

38. Familjen och den *egentliga* Staten representeras rätteligen af en physisk personlighet **), men communen samt corporationen eller ståndet af en moralisk d. ä. af medlemmarnes gemensamma vilja.

39. De sednare äro ock derföre de enda, som kunna styras eller bestämmas genom voteringar, med iakttagande af de vilkor, som ofvanföre äro angifna; och utur sådana samhällen kunna äfven enskilta medlemmar lättast få utträda.

40. Det högsta *privata ståndet* i den egentliga staten är Folket, från hvilket ingen får skilja sig på annat sätt, än att han antingen ingår i det publika ståndet eller ock lemnar hela staten.

41. I denna kan man dock både moraliskt och juridiskt förbindas att qvarstadna, såvida den icke sjelf finner sig kunna och böra medgifva, att man utflyttar.

42. Ingen har nemligen rättighet att företaga en handling, hvarigenom staten finner sitt ändamål kunna motverkas; men finner den icke detta, så kan och bör den visserligen tillåta utflyttningar.

43. Emedlertid förutsättes härvid, att staten är och förblir ett verkligt samhälle, och att den icke betraktas och behandlas som vore den endast ett bolag eller en inrättning, hvartill den så kallade liberala åsigten tenderar.

---

*) I den allmänna Svenska lagen säges det visserligen, att mannen är hustruns målsman och eger för henne söka och svara; men detta bevisar endast, att Lagstiftaren icke haft synnerligt reda på saken. Mannen är blott familjens representant eller målsman, och besluter om hustruns rättigheter endast så vida som dessa tillika äro familjens. Handlar deremot hustrun såsom physisk person eller menniska, så är det omöjligt, att mannen kan vara hennes representant. Om t. ex. hon nödgades processa med honom sjelf, såsom tyvärr ofta händer, skulle han äfven då ega att söka och svara för henne?

**) *Egentliga* Stater äro blott Monarchier; ty endast i sådana är det publika sjelfständigt mot det privata och tvärtom, såsom det enligt förnuftet *bör* vara. Alla Republiker äro deremot *egentligen* blott stora Communer, i hvilka endast privata eller particulaira interessen äro herrskande, nemligen antingen de aristokratiska eller de demokratiska. — Det är en vanlig, men likväl falsk föreställning, att det publika interesset är detsamma, som summan af de privata; det förra är af en väsendtligen annan och högre art, än de sednare, ehuru det innehåller dem uti sig såsom subordinerade momenter. Förhållandet emellan begge är ungefär detsamma, som förhållandet emellan menniskan och hennes organer.

Digitized by Google

44. Enligt denna åsigt bör visserligen hvar och en vara berättigad att utträda ur statsbolaget, närhelst han behagar; men in praxi har likväl den falska liberalismen alltid visat sig såsom inconsequent och tyrannisk äfven i detta afseendet.

45. Och huru skulle den kunna vara annat, när den sjelf till hela sitt väsende och sin deraf följande tendens icke är annat än en motsägelse? Den sträfvar att sätta bolaget i stället för samhället, således det oorganiska i stället för det organiska — det sinnliga i stället för det förnuftiga.

46. Men staten kan aldrig blifva ett bolag, inom hvilket alla hafva fullkomligt enahanda ändamål och derföre äfven fullkomligt enahanda verksamhetssätt eller rättigheter. Att arbeta på dess förvandlande till någonting sådant är således att arbeta på dess förstörande.

47. Det är åtminstone lika så omöjligt, att alla kunna i staten hafva enahanda rättigheter, som det är omöjligt att alla kunna i en armée vara på en gång generaler och corporaler, på en gång officerare och soldater.

Digitized by Google

Aphorismer

rörande förändrandet af Folkrepresentationen i Sverige.*)

1. I Sverige finnas för det närvarande utbildade Corporationer eller Stånd med lagligen begränsade och fastställda ståndsrättigheter.

2. Vi säge Ståndsrättigheter och icke Privilegier, emedan det sednare ordet uttrycker någonting annat, och derföre lätt väcker origtiga föreställningar**).

3. I Sverige ega således ej prester, borgare och bönder m. fl. de adeliga rättigheterna, ej eller adelsmän, borgare och bönder m. fl. de presterliga o. s. v. i ordning genom alla stånden.

4. I Sverige kunna ock Stånden lagligen bevaka och försvara sina rättigheter, så länge Folket der representeras organiskt eller förnuftigt d. v. s. såsom hitintills af de *väsendtliga* Stånden ***).

---

*) Dessa Aphorismer förutsätta Aphorismerne om Voteringar, införde i N:o 14 af tidningen Tiden för innevarande år, och kunna utan dessa icke fullkomligt förstås. Vi anhålle således, att man härpå måtte fästa tillbörligt afseende, och framför allt, att man ej måtte inlåta sig i någon kritik af de närvarande, innan man läst dem till slut. I det följande undanrödjas flera invändningar, som torde inställa sig under läsningen af det föregående. För öfrigt är det naturligt, att aphorismer såsom blotta antydningar fordra en stark och utbildad tankekraft för att rätt fattas och förstås. Också äro de blott skrifna för tänkande personer och kunna endast för sådana ega någon sanning. För de öfriga måste de vara idel styggelse och galenskap, det vete vi ganska väl förut, och skälen dertill känna vi mycket bättre än de sjelfve.

**) Hvad Ståndsrättigheterna äro, skola vi närmare angifva i det följande, då det skall visa sig, att de ej äro några obehöriga förmoner eller privilegier, utan tvärtom ganska behöriga och nödvändiga förnuftsfordringar.

***) Se längre fram aphorismerne 90—93.

Digitized by Google

5. Hvartdera af dessa kan nemligen nu sätta sitt lagliga veto mot alla de öfriga, så snart det blir fråga om dess *Ståndsrättigheter;* det kan ej *lagligen* beröfvas en enda ibland dem, utan att det sjelf dertill lemnar sitt bifall.

6. Och blott så länge detta förhållande eger rum, äro ock dessa rättigheter verkliga; ty kan en rättighet ej *lagligen* skyddas i Staten genom egarens blotta Nej eller Veto, så kan den ej eller der vidare anses för laglig, och dermed har den således ock upphört att vara verklig *).

---

7. Detta betänkes nu för tiden i allmänhet så litet, att det beklagligen synes, som kände de höga så väl som de låga i våra dagar icke ens ABCD i Rättsläran.

8. Och likväl hafva Svenskarne i detta afseendet fordomdags haft ett ganska lifligt och säkert om än icke just klart och tydligt medvetande, så att man i Sverige dock hade bort kunna förvänta sig något bättre.

9. Svenskarne hafva åtminstone hitintills så ordnat sitt Samhälle, att allas rättigheter der lagligen äro betryggade, och att den class af medborgare, som ensam eger ett visst slag af rättigheter, också af lagen erkännes för den enda, som öfver dem rätteligen kan förfoga.

10. Ståndsrepresentationen har nemligen det väsendtliga företrädet, att allas rättigheter genom den kunna *lagligen* bevakas och försvaras emot alla, således ej blott emot Statens offentliga organer eller tjenare, utan äfven mot Folkets enskilta medlemmar och samhällsclasser.

11. Derföre är ock detta representationssätt af alla det enda, som kan fullkomligt uppfylla det hufvudsakliga ändamålet för Folkets representerande i Staten **), och strängt sagdt

*) Nemligen såvida den varit det förut, hvilket åtminstone hitintills egt rum med ståndsrättigheterna i Sverige. — En icke lagligen verklig rättighet, är endast ett sken af rätt eller ett tomt, obehörigt anspråk, och en usurpation, om den begagnas factiskt, blott derföre att ännu ingen förhindrar det.

**) Folkrepresentationens ändamål och bestämmelse kan redan inses af det föregående, men angifves bestämdare i det följande (se aphor. 87). — Representeras kunna endast moraliska personer eller samhällen såsom familjer,

Digitized by Google

det enda, som verkligen motsvarar sin benämning af Folkrepresentation *).

12. Alla andra äro mer eller mindre någonting annat, än hvad de benämnas och *borde* vara; de äro i mer eller mindre grad endast mechaniska sammansättningar af tvenne hvarandra upphäfvande elementer — af egentlig representation och mandatariat, eller af målsmanskap och fullmäktigskap **).

13. Också hafva de allesammans i verkligheten visat sig vara mer eller mindre odugliga för sitt ändamål, och desto mera odugliga, ju mindre de innehållit af det representativa elementet ***).

---

communer, corporationer eller stånd och stater, hvilkas medlemmar äro förbundne att i vissa afseenden hafva blott en och samma förnuftiga vilja, och följaktligen att låta denna vilja uttryckas antingen genom en physisk person eller genom en moralisk d. v. s. genom flere, hvilka handla och betraktas blott såsom en, emedan pluralitetens beslut der gäller såsom det helas. Se aphorismer om Voteringar N:o 30 och följ.

*) Vi säge Folkrepresentation och icke Nationalrepresentation, emedan det sednare ordet uttrycker en absurditet, så att dess begagnande är för den bildade en skam. Till Svenska Nationen t. ex. höra väl äfven Monarchen och de Svenskar, som finnas i Finland, Amerika och annorstädes. Skola nu också dessa anses representerade af Folkförsamlingen i Sverige? — — Hvad ordet Folkrepresentation beträffar, så är det visserligen icke i allo svenskt; men det är likväl icke nödvändigt missledande. Dock vore det bäst att begagna ordet Folkmålsmanskap; ty den, som i vissa andra språk kallas Representant, heter på gammal god svenska Målsman. För svenska saker borde man utan tvifvel äfven begagna svenska benämningar, i synnerhet när de redan finnas i språket. Många falska eller åtminstone orediga föreställningar skulle derigenom undanrödjas och förebyggas.

**) Vi kunne icke här närmare visa omöjligheten af målsmanskapets och fullmäktigskapets förening, äfvensom oförnuftigheten af det sednares införande i Folkrepresentationen, utan vi måste för tillfället åtnöja oss med en anmärkning, till tjenst för dem, som behaga och kunna sjelfve tänka på saken. Husfadern är rätteligen familjens representant eller målsman, men han kan deremot aldrig vara dess fullmäktig eller ombud; och en främmande kan tvärtom väl vara familjens fullmäktig eller ombud, men aldrig dess representant eller målsman. Detta visar att begge charactererne ömsesidigt utesluta hvarandra och således ej kunna förenas hos samma person. Skulle en lag ålägga familjen att låta sina rättigheter handhafvas med målsmansrätt af främmande, så vore ju den förra utan all garanti öfverlemnad åt den sednares välbehag och således i sjelfva verket rättslös. Den främmande skulle då kunna med samma rätt, som husfadern, och således utan allt ansvar, besluta om familjens rättsliga interessen, ehuru han icke såsom husfadern sjelf egde dem och således ej eller förlorade någonting på deras afstående; och hvad säkerhet hade man då, att han icke blott kände dem, utan äfven interesserade sig för deras bevakning, i synnerhet om han sjelf hade fördelen af deras upphörande? — Men hvad vi här sagt om familjen, gäller lika såväl om ståndet och om alla andra samhällen.

***) I England t. ex. är adeln verkligen representerad och till en del äfven preseståndet, nemligen till sitt aristokratiska element, som likväl är sammanslaget med adeln. Borgare och landtmän deremot äro icke representerade, utan sända till Parlamentet endast ett slags fullmäktige, hvilka å ena

Digitized by Google

14. Deras hufvudsakliga frukter hafva varit oanständiga tracasserier och intriger mot Regeringarne, äfvensom oerhörda rättskränkningar och våldsamheter emot enskilta samhällsclasser, utan att de dock kunnat tillskynda en enda ibland dem några väsendtliga och varaktiga förmoner.

15. Hvad under således, om Folken börja betrakta dem med likgiltighet, och om mängden nu hellre vill göra försök med rena oefterrättligheter d. v. s. antingen med rena despotier eller med rena demokratier? Mängden har åtminstone den förtjensten att den är consequent i sin — oförnuftighet.

---

16. Skulle det närvarande representationssättet i Sverige upphäfvas, och ett *väsendtligen* annat införas i dess ställe *), så

sidan ej äro verklige fullmäktige, emedan de handla med målsmansrätt, och å andra sidan ej eller äro verkliga målsmän, emedan de icke representera moraliska personer. Denna oformlighet i den Britiska författningen är den hufvudsakliga grunden till de kännbara olägenheter, som för det närvarande trycka England och länge sedan hade blifvit än större, om folkcharacteren der varit annorlunda beskaffad. Med ett annat och fullkomligare representationssätt hade dessa olägenheter ej varit möjliga, åtminstone icke i samma grad. Hade preseståndet uppträdt i sin renhet och helhet, så hade utan tvifvel de lägre medlemmarne länge sedan kunnat tillvinna sig billiga rättigheter af de högre, hvilka vetat ganska väl bibehålla *sina* förmoner, under det de förra nedsjunkit i elände. Och hade de lägre stånden uppträdt såsom sådana och sjelfständigt, så hade äfven deras ställning till hvarandra och till de öfriga kunnat vara förmonligare. De hade då icke behöft välja till Parlamentsledamöter hufvudsakligen blott allmänt bildade personer, hvilka väl sörjt för statens förkofran i det hela (ty till det allmänna hafva sådana personer en naturlig tendens), men deremot mer eller mindre förbisett de lägre ståndens interessen och behof inom sig sjelfve och emot hvarandra. De lägre arbetarne inom dessa begge hade då svårligen kunnat nedsjunka till den helotism och förnedring, hvari de befinna sig för det närvarande. Och likaså skulle den conflikt ej kunnat inträffa, som nu eger rum emellan stadsmanna- och landtmanna-interessena, och hotar hela författningen med undergång. Dessa interessen använda för det närvarande den numerära röststyrkan *inom* Parlamentet; men hvem svarar för, att de ej framdeles tillgripa den physiska armstyrkan *utom* det? Den enas är ju lika så god och berättigad, som den andras, när alla villkoren för den förras rättsgiltighet äro borta.

*) Huru det nya representationssättet *mechaniserades* (ty om något *organiserande* kunde då icke blifva fråga), vore i det fallet temmeligen likgiltigt, och endast enfaldigheten kunde derpå lägga någon den minsta vigt. Det som är orätt och falskt må vara det mer eller mindre, men det är och förblir dock alltid blott orätt och falskt. Det rent befängda eller rasande vore i denna sak såvida det bästa, att det kännbarast visade nödvändigheten att återgå till det rätta eller ock snarast gjorde ett tillbörligt slut på hela eländet. Skulle författaren af dessa aphorismer för sin del nödgas att välja emellan det nu hvilande representationsförslaget och det strängt radicala, som påyrkas af bolagsmenniskorna, så skulle han utan betänkande föredraga det sednare, hvilket med ens gör slut på staten, och i dess ställe sätter det rena bolaget. Dock måste han i det fallet undanbedja sig alla halfheter och inconsequencer;

Digitized by Google

hade man att välja emellan tvenne alternativer, af hvilka ettdera måste blifva den nödvändiga följden.

17. Antingen skulle Folkförsamlingen nödgas fullkomligt afhålla sig från allt öfverläggande och beslutande om andra rättigheter eller interessen, än om sådana, som äro lika och gemensamma för alla stånd eller samhällsclasser d. v. s. för hvilka medborgare som helst *).

18. Eller ock skulle det förnuftsstridiga förhållande inträffa, att prester, borgare och bönder m. fl. lagligen kunde votera och besluta om adelns rättigheter, att adelsmän, borgare och bönder m. fl. lagligen kunde votera och besluta om presterskapets rättigheter o. s. v. i ordning genom alla stånden.

19. Det förra alternativet skulle betaga Folkförsamlingen all möjlighet att rättsenligt begränsa och skydda de hvarandra motsatta ståndsinteressena, hvilka sålunda öfverlemnade åt sig sjelfva lätt kunde lyckas att öfverflygla hvarandra och derigenom blifva förderfliga för det hela **).

20. Också skulle Folkförsamlingen genom detta alternativ erhålla en vida inskränktare verkningskrets, än det hitintills varit fallet i Sverige, hvilket väl aldrig varit åsyftadt af

---

ty sådana äro honom i högsta grad vidriga, och hafva aldrig medfört någon nytta för menskligheten. Så t. ex. må ingen då tvingas att emot sin vilja ingå eller qvarstanna i föreningen, och framför allt må icke eller qvinnan beröfvas sin rättighet deruti. Erkänner man icke samhället, så finnes intet förnuftigt skäl att ej ställa henne lika med mannen. I ett bolag måste hon likaså väl ega rösträttighet för sina actier, som mannen för sina. Hon är likaså väl menniska och förnuftig varelse, som han, och den blott physiska könsskillnaden gör ingenting till eller ifrån; den har med bolaget ingenting att skaffa. Att vilja bibehålla samhället under form af familj eller commun, när man upphäfver det under formen af stånd eller stat, är endast en jemmerlig inconsequens. Anser man sig kunna mörda ett visst slag af moralisk personlighet, så kan man gerna mörda dem allesammans; de ega alla blott en och samma gudomliga rätt att bestå. — Upplysningsvis må anmärkas, att communer och corporationer eller stånd icke omedelbart bestå af enskilta personer, utan antingen af familjer eller, om de äro högre, af lägre communer och corporationer. Då således icke enskilta menniskor såsom blott sådana inom dessa äro de beslutande, utan antingen familjer, hvilka representeras af sina husfäder, eller de lägre communernes och corporationernes representanter, hvilka måste väljas ibland husfäderne, så ser man deraf skälet, hvarföre ej qvinnans verksamhet inom staten kan efter regeln komma att sträcka sig utom familjen. Helt annorlunda blir förhållandet, om samhället upphäfves och blotta bolaget sattes i dess ställe.

*) Se aphorismer om Voteringar N:o 8—12.

**) Det vill säga, att det skulle betaga Folkförsamlingen all möjlighet att utöfva den ena af sina 2:ne väsentliga functioner eller åligganden. Jemf. aphor. 87 längre fram.

Digitized by Google

dem, som i våra dagar så ifrigt yrkat på vårt representationssätts förändrande.

21. Det sednare alternativet åter skulle åt Folkförsamlingens medlemmar bereda tillfälle och *rättighet* att *lagligen* tillåta sig *rättskränkningar* och våldsamheter; ty detta och ingenting annat äro alla voteringar eller beslut om *andras* rättigheter, så vida de bringas till verkställighet *).

22. Men dermed upphörde ock Svenska Staten att vara ett rättsligt och rättskyddande samhälle, såsom den varit allt hitintills; den blef i stället ett slags röfvarenäste, i hvilket våldet *lagligen* gällde för rätt; ty ingen samhällsclass kunde då vidare ega der några rättigheter, i händelse en pluralitet inom Folkförsamlingen ville borttaga dem.

23. Och utan tvifvel handlade då hvarje tänkande förnuftigast, om han lemnade vårt hitintills fria Sverige, för att åtminstone rädda sin menskliga värdighet, och om han hellre nedsatte sig till och med i Ryssland eller Turkiet, såsom ock Herr Thiers i Frankrike rådde en vår landsman att göra i sådant fall.

24. Ty om än rättskränkningar och våldsamheter äfven der kunna begås af sjelfständiga medborgare emot hvarandra, så stämplas de likväl ej genom lagen till rättsliga, hvilket åtminstone har den fördelen att man ej *lagligen* förnedras.

---

25. Mången torde härvid tänka, att faran af förändringen är mindre än man föreställer sig, emedan praxis hos oss dock måste bli bättre än theorien, eller lagens tillämpning bättre än sjelfva lagen; men endast de enfaldige och kortsynte kunna derom göra sig förhoppningar.

26. Till en början torde allt visserligen aflöpa drägligt nog, nemligen så länge det rättsmedvetande, som utbildat sig

*) Denna sats är af yttersta vigt, och vi önske, att den måtte noga betänkas af läsaren. Jemf. aphor. 3—11 samt aphor. om Voteringar 6—12. Den, som kan betrakta denna följd af ståndsrepresentationens upphäfvande såsom en vinst eller åtminstone såsom en obetydlig förlust, har dermed förlorat all rätt att betraktas såsom en förnuftig varelse.

Digitized by Google

under den förra ordningen och lärt oss att respectera de särskilta Stånden, ännu ej vore särdeles utplånadt hos folket, hvartill naturligtvis någon tid måste erfordras.

27. Men förr eller sednare skulle den råa egennyttan nog veta att göra sig gällande; ty såsom naturligen gränslös i sina anspråk sträfvar den alltid att tillegna sig hela det område den finner sig kunna åtkomma, i synnerhet om en felaktig lagstiftning dertill ger skenet af rättighet *).

28. Också hejdas den dervid ej gerna af några betänkligheter eller af något motstånd; ty den är icke blott blind eller kortsynt, utan äfven ihärdig och consequent, samt dessutom aldrig nogräknad om medlen.

29. Hvarigenom skulle den ock kunna inskränkas och tyglas, sedan rättsmedvetandet eller förnuftet en gång vore borta? Utan tvifvel blott genom en motsatt egennytta, som i styrka vore den jemngod eller öfverlägsen. Men hvad vore väl derigenom vunnet för friden och rätten?

30. Tvertom skulle ju derigenom nödvändigt uppkomma tvister och intriger, samt slutligen uppenbara våldsamheter, hvilka enligt sakens natur måste leda antingen till militäriskt envälde eller till Statens upplösning **).

31. Erfarenheten har redan derpå gifvit mångfaldiga bevis för den, som icke är alltför okunnig i Staternas historia; men beklagligen finnes ej någon historia och erfarenhet för mängden, när det är fråga om det offentliga.

---

*) Vi skulle kunna uppvisa flera exempel på hvad egennyttan eller andra ej ärofullare motiver äfven under det närvarande representationssättet kunnat tillåta sig och genomföra, emedan lagstiftningens bristfällighet och vederbörandes okunnighet eller slapphet gjort sådant möjligt. Huru mycket mera skulle icke detsamma då inträffa under ett representationssätt, som gjorde all rätt i staten beroende af blotta antalet eller nummerstyrkan?

**) Uppstår en *allvarlig* strid emellan mäktiga och vidtomfattande privata interessen i staten, så blir förr eller sednare den nödvändiga följden, att antingen staten upplöses och går under för andra, eller ock att Monarchen blir oinskränkt och enväldig, såvida han icke är endast medelmåttig eller under medelmåttan i kraft och talenter, i hvilket fall flykten torde vara det enda räddningsmedlet för honom och hans familj, emedan en annan och kraftigare då måste träda i stället. Bevisande exempel derpå kunna hämtas från Greker och Romare i forntiden, äfvensom från Polen, England, Frankrike, Danmark, Sverige och flera andra stater i nyare tider.

Digitized by Google

32. Men, torde man säga, om de särskilta Stånden frivilligt frånträdde sina rättigheter, så kunde dessa rättigheter ej heller kränkas, och det är ju detta man fordrar och förutsätter i våra dagar.

33. Detta har visserligen sin fulla sanning, hvad följdrigtigheten beträffar; men det der förutsatta frivilliga frånträdandet vore fullkomligt stridande mot förnuftet, och kunde således hvarken anstå förnuftiga varelser eller i allmänhet leda till någonting godt.

34. För Frälseståndet vore det åtminstone i högsta grad skamligt, och för de öfriga vore det icke blott moraliskt utan äfven physiskt omöjligt, så vida samhälle och menskleghet vidare skulle ega bestånd *).

---

35. Hvad nemligen först vidkommer medlemmarne af Ridderskapet och Adeln, så skulle de genom afträdandet af sina ståndsrättigheter icke blott mörda en respectabel moralisk personlighet, hvilken i och för den egentliga staten är nödvändig **), utan äfven stämpla sig sjelfve till politiska sjelfspillingar.

36. Och långt ifrån att de derigenom skulle tillvinna sig något bifall af de tänkande ibland de ofrälse, skulle de till och med af den tanklösa mängden, som i sådana fall dömer sä-

*) Vi förstå här med det moraliskt omöjliga det, som ej är förenligt med förnuftets fordringar, och med det physiskt omöjliga det, som ej är förenligt med menniskans sinnliga behof.

**) Att visa adelns nödvändighet i den egentliga staten eller i monarchien, der det publika är bestämdt åtskiljdt och sjelfständigt i förhållande till det privata, är icke här möjligt, emedan dertill skulle fordras ett större utrymme. Vi vilje således endast anmärka, att staten är ett förnuftigt och följaktligen organiskt väsende, samt att i hvarje sådant bindelänken emellan motsatserna äro nödvändiga, om det hela skall ega enhet och sammanhang, d. ä. utgöra en verklig organism. Men att vara en sådan bindelänk emellan det publika och det privata är adelns bestämmelse, hvarföre den också under *någon* form alltid har funnits i hvarje stat ifrån verldens begynnelse. Och den form, hvarunder den nu för tiden finnes i Sverige, är utan tvifvel den rättaste samt den så väl för staten som för de öfriga samhällsclasserna förmonligaste. — Dess esprit kunde och borde visserligen vara bättre, än den är; men detta gäller ej mindre om hela folket, och organet kan naturligtvis ej vara stort bättre än sjelfva organismen.

Digitized by Google

kert nog efter sin instinct, endast skörda förakt och medömkan *).

37. Tillika skulle de derigenom visa en grof otacksamhet mot sina Stamfäder, hvilka med mödor och uppoffringar förvärfvat dem deras företräden, och trott sig derigenom tillskynda dem ett godt, på hvilket de borde sätta värde.

38. Ändtligen skulle väl hvar och en enskild kunna för sin del utträda ur Ståndet, om han nödvändigt så ville; men dermed egde han icke att ålägga de öfriga någon förbindelse eller besluta om ståndets upphörande såsom sådant.

39. De öfriga vore dock alltid lika berättigade att för sin del upprätthålla Ståndet; ty hvar och en har alltid rättighet att oförkränkt bibehålla den rätt, som en gång lagligen tillkommit honom i Staten, så länge det icke är tydligen bevist, att den är oförenlig med Statens förnuftiga ändamål.

40. Denna rättighet är den första af alla medborgliga rättigheter, och den som utgör vilkoret för alla de öfriga; ty utan denna kunna de öfriga icke lagligen försvaras, och duga följaktligen utan densamma till ingenting.

41. Ville Frälseståndets ledamöter frånträda sina ståndsrättigheter endast för att undvika de öfriga medborgarnes missnöje och hot eller öfvervåld, så vore detta en feghet — ett poltroneri, som allraminst kunde förlåtas Ridderskapet och Adeln.

42. Medlemmarne af detta stånd äro framför andra moraliskt förbundna att modigt kämpa för det rätta så väl emot dess inre som emot dess yttre fiender, och de böra således ej kunna vika för annat, än för öfvermagten.

43. Och skulle de nödgas vika för denna, så vore åtminstone ej äran derigenom uppoffrad, hvilket deremot svår-

*) En furste, som skiljt sig eller blifvit skiljd ifrån sitt folk, en man, som skiljt sig eller blifvit skiljd ifrån sin hustru, och i allmänhet hvar och en som utträdt eller blifvit utstött ur ett moraliskt förhållande, blir alltid ett föremål för menniskors förakt eller medömkan och bedömes vanligtvis skoningslösare från mängdens sida, än ifrån de tänkandes. Åtminstone inträffar detta, såvida det icke varit för honom moraliskt omöjligt att vidare fortfara i föreningen, i hvilket fall föraktet och tadlet naturligtvis träffar det parti, från hvilket han skiljt sig. Men beklagligen händer det vid sådana tillfällen sällan, att hela skulden faller blott på den ena sidan.

Digitized by Google

ligen kunde sägas, om de cederade sina rättigheter utan nödvändighet.

44. Tvertom skulle de derigenom blott ådagalägga, att de ej vidare vore, hvad deras benämning ålägger dem att vara, eller att de redan förut i sjelfva verket upphört att vara adelsmän.

---

45. Hvad åter de öfriga Stånden beträffar, så skulle dessa omöjligen kunna frånträda sina rättigheter, utan att Staten dermed upphörde att vara ett verkligt Samhälle — en organisk enhet af underordnade moraliska personligheter.

46. På sin höjd skulle den sedan kunna qvarstå såsom en yttre eller blott sinnlig *förening* af physiska personer d. v. s. såsom ett slags Sällskap eller Bolag, hvartill ock våra så kallade Liberale äflas att förvandla den.

47. Dock skulle den icke heller under den formen kunna länge ega bestånd, emedan det oförnuftiga aldrig har rätt att bestå mot det förnuftiga, och aldrig kan deremot i längden bibehålla sig.

48. Det är nemligen klart af sig sjelf, att ingen kan vara prest, om han icke har presterliga rättigheter, ingen borgare, om han icke har borgerliga rättigheter, ingen landtman, om han icke har landtmanna-rättigheter o. s. v.

49. Skulle nu Staten hvarken ega prester eller borgare eller bönder eller något annat stånd, så vore den icke en *organisk* enhet af *alla* förnuftsgiltiga lefnadsyrken eller verksamhetssätt, hvilket likväl är just dess egentliga begrepp och betydelse.

50. Den vore tvertom då endast en rå *massa* af likartade individer — ett yttre helt af likformiga atomer, följaktligen någonting blott och bart sinnligt eller förnuftslöst; ty liksom allt oförnuftigt är oorganiskt, så är ock allt oorganiskt oförnuftigt.

51. Hvad skulle man säga t. ex. om en armée af blotta menniskor utan all organisation och gruppering, der ingen vore

Digitized by Google

general eller corporal, ingen officerare eller soldat, eller der hvar och en vore det ena och det andra på samma gång, och alla således hade fullkomligt enahanda verksamhetssätt?

52. Men ungefär ett sådant helt vore ock Staten, om de särskilta Stånden deruti skulle upplösas; och hvad förnuftigt skulle väl kunna med någonting så oförnuftigt åstadkommas?

53. För öfrigt ligger det i sjelfva ståndsrättigheternas begrepp eller väsende, att deras upphörande i staten är rent af omöjligt, åtminstone hvad de ofrälse stånden beträffar.

54. Ett sinnligt-förnuftigt väsendes rättigheter äro dess fria yttre verksamhetssätt — dess fria göranden och låtanden i sinneverlden, så vida de öfverensstämma med en förnuftig lag, och derföre motsvaras af en förbindelse hos andra.

55. Andra äro nemligen i det fallet förbundne att icke göra eller underlåta någonting sådant, som kunde förhindra den berättigades förnuftsgiltiga verksamhet, eller m. a. o. som kunde kränka hans rättigheter; ty samma förnuft, som ger rättigheten åt den ena, ger naturligtvis den motsvarande förbindelsen åt den andra.

56. För att nu tillämpa detta på de särskilta stånden i staten, vilje vi exempelvis fästa oss vid det rätteligen så kallade Andeliga ståndet eller vid Preseståndet i detta ords vidsträcktaste bemärkelse, sådant det förekommer eller åtminstone *borde* förekomma vid våra riksdagar *).

57. Vi räkne till detta stånd icke blott de egentligen så kallade Presterne eller Religions-lärarne och Själasörjarne, utan i allmänhet alla, som valt till sitt *lefnadsyrke* att verka directe för menniskans andeliga ändamål, således ock alla Vetenskapsmän och Konstnärer, så vida de erkännas för sådana af staten.

*) I preseståndet representeras för det närvarande vetenskapslärarne genom representanter från begge universiteterna, och vetenskapsforskarne såsom blott sådana till en del genom representanter från Vetenskaps-akademien. Men hvarföre ej äfven deruti intaga representanter från Historie- och Antiqvitets-akademien äfvensom ifrån alla akademierna för de sköna konsterna? Sannt är, att konsten i sednare tider varit mer hednisk än christlig; men detta är ju ej någon nödvändighet? Den var det åtminstone icke den tiden, då den var närmare förenad med kyrkan och af denna i synnerhet omhuldades. Och månne den icke borde återföras till sin bestämmelse?

Digitized by Google

58. Så framt man nu icke vill rent af förneka, att (det gudomliga och menskliga) Förnuftet fordrar vissa fria verksamhetssätt i staten för menniskans *andeliga* ändamål d. v. s. för samhällets och individens förnuftiga bildning, så kan man ej heller förneka, att dessa verksamhetssätt ock måste i och af staten erkännas för förnuftsgiltiga, hvilket vill säga m. a. o. för rätta eller rättvisa.

59. Men äro de i och för staten rätta eller rättvisa, så äro de äfven både medborgliga och menskliga *rättigheter* hos dem, som egna sig åt deras utöfning, så snart dessa bevisat sig ega den dertill erforderliga skickligheten, och för det ändamålet fullgjort, hvad staten funnit sig böra fordra.

60. Och om då dessa personer sammanverka till det gemensamma ändamålet på ett förnuftigt sätt och sålunda bilda ett *organiskt* helt eller ett stånd, hvilket väl också är en af Förnuftets fordringar, så hafva de just de ifrågavarande verksamhetssätten till sina *ståndsrättigheter.*

61. Tillika är det klart, att dessa rättigheter äfven omfatta *rättigheterna till de medel,* utan hvilka ändamålet ej skulle tillbörligen kunna uppnås; ty det är inom Rättsvetenskapen ett axiom, att rättigheterna till ändamålet alltid medföra och innefatta rättigheterna till de nödvändiga medlen.

62. Detta torde vara tillräckligt att angifva betydelsen af ståndsrättigheterna i allmänhet; ty hvad vi här sagt exempelvis endast om Preste ståndet, kan med erforderliga förändringar lätt öfverflyttas på hvilket annat stånd eller lefnadsyrke som helst.

63. Men hafva ståndsrättigheterna denna betydelse och ingen annan, så är det klart, att de likasåväl som sjelfva stånden äro i och för staten fullkomligt nödvändiga, och att deras upphörande derstädes är rent af omöjligt så väl i moraliskt som i physiskt afseende.

64. Icke ens Ståndsmedlemmarne sjelfve skulle då kunna fatta något beslut om deras afträdande, utan att derigenom ådraga sig det strängaste moraliska ogillande, emedan de der-

Digitized by Google

med offentligen bevisade, att de vore antingen okunniga om förnuftets fordringar eller likgiltiga om deras uppfyllande.

65. Och detsamma måste med lika skäl sägas om en Regering, som kunde från statens sida tillåta eller godkänna ett sådant beslut; ty äfven denna skulle derigenom ådagalägga, att den antingen ej hade något egentligt begrepp om statens natur och väsende eller ock saknade erforderlig förmåga att derefter rätta sig i sina handlingar.

---

66. Nu torde man säga, att syftemålet med representations-förändringen i Sverige väl aldrig har varit, att de särskilta stånden skulle upphäfvas eller göras rättslösa, så att de icke vidare skulle få utöfva sin förnuftiga verksamhet eller obehindradt fortsätta sina lefnadsyrken.

67. Vi vete ock ganska väl, att detta icke varit egentligen åsyftadt af reformations-ifrarne, ja att de i sjelfva verket icke alls haft något *egentligt* syftemål med sina sträfvanden, — emedan de icke mägtat göra sig redo för deras betydelse eller inse de följder, hvartill de måste leda.

68. Man torde således t. ex. ej velat directe förhindra det Andeliga ståndet att hädanefter såsom hitintills fritt få utöfva sina functioner; men när man beröfvar det möjligheten att *lagligen* försvara sina rättigheter, och in specie möjligheten att ensamt få besluta om de nödvändiga medlen, så leder detta i sjelfva verket om än indirecte till samma resultat.

69. Det är nemligen klart, att det Andeliga ståndet måste uppbära vissa inkomster af de öfriga såsom ersättning dels för sin ursprungliga andel i landets fastighet, dels för sin på förhand utlaggda bildningskostnad, och dels ändtligen för sina nödvändiga tjenster åt de öfriga medborgarne och åt samhället.

70. Denna ersättning vilja säkerligen många undandraga sig helt och hållet, andra åter erlägga endast efter eget godtfinnande; och detta blir äfven möjligt genom hvarje representationssätt, som är ett *väsendtligen* annat, än det närvarande,

Digitized by Google

emedan ståndets ledamöter vid hvarje votering om *sina* interessen eller rättigheter få alla de öfriga emot sig, och derföre naturligtvis stadna i minoriteten *).

71. Men blifva ståndets interessen eller rättigheter sålunda *lagligen* beroende af *andras* blotta vilja eller godtfinnande, så hafva de dermed äfven lagligen upphört att vara några rättigheter, och ståndet såsom sådant har derigenom då blifvit i sjelfva verket rättslöst, enligt hvad ofvanföre (Aphor. 6) är anmärkt.

72. Det säger sig nemligen sjelft, att åtnjutandet af en förmon, som enligt lagen kan eller måste upphöra, när helst en eller flere andra så finna för godt, aldrig kan rimligen få namn af en rättighet, emedan det alltid ligger i begreppet om en sådan, att den skall vara beroende endast af sin egare **).

73. Någon tröst kan det ej heller vara för ett stånd, som genom representationens beskaffenhet blir rättslöst, att samma missöde äfven träffar de öfriga stånden; ty endast vansinnet kan trösta sig med det medvetandet, att oförnuftigheten inom staten icke är endast partiell, utan fullständig ***).

74. Detta är nu exempelvis sagdt endast om Presteståndet; men det gäller likasåväl om alla de öfriga, emedan intet-

*) Om annars några ledamöter af ståndet då komma att finnas i Folkförsamlingen, hvilket med de allmänna valen ingalunda är gifvet, man må bestämma hvilken valcensus som helst. — I sjelfva verket borde ej eller några sådana personer då finnas der, sedan det blott blir fråga om att genom användande af nummerstyrkan göra hvarandra orätt, så mycket man förmår. Se aphor. 18 och 21.

**) Man kunde tänka, att de, som skola erlägga utskylderna till presterskapet, väl också måste hafva något att säga vid deras bestämmande, och detta är ganska sannt, när det är fråga om åtagandet af nya eller förut icke bestämda; men gäller det endast erläggandet af sådana, som redan äro lagligen fastställda, så är de skyldigas enda rätt att icke behöfva utgöra någonting utöfver det lagliga. En gäldenär kan icke vara berättigad att afgöra, huru mycket han skall betala af sin skuld till fordringsegaren; ty han är genom lagen förbunden att betala den hel och hållen. I allmänhet borde man betänka, att ingen medborgare eger någonting annat såsom sitt eget, än det som återstår, sedan alla hans lagliga fordringsegare, således ock staten, communen och corporationen erhållit, hvad *dem* rätteligen tillkommer. Se likväl aphorismerne 75—79.

***) Om en lag stadgade, att den ena medborgaren kunde ostraffadt få bestjäla eller röfva den andra, så hade ingen någon väsendtlig förmon deraf, att tillåtelsen i denna del vore allsidig. De kunde då visserligen få blifva tjufvar eller röfvare allesammans, om de deruti funne någon fördel; men vinsten deraf i öfrigt skulle dock komma att bero af andra och tillfälligare omständigheter.

Digitized by Google

dera ibland dem kan vara utan sina särskilta interessen och rättigheter, hvilka således ganska väl kunna våldföras, om Lagstiftningens felaktighet dertill lemnar tillfälle.

---

75. Men om ett stånd skulle hafva tillvunnit sig öfverdrifna och således obilliga förmåner, skall det då genom lagen ega tillfälle och magt att medelst sitt veto i evighet fortsätta obilligheten?

76. Vi svare, att detta hvarken kan eller bör ega rum, men att likväl frågor af denna beskaffenhet ej böra afgöras genom *voteringar,* emedan de öfriga ståndens blotta förklarande af sin vilja eller sitt godtfinnande ännu icke bevisar det minsta för rigtigheten af deras påstående.

77. Alla sådana frågor kunna och böra endast afgöras genom framläggandet af klara och tydliga *bevis,* att de rättigheter eller förmåner, som tagas i anspråk, icke äro förenliga med statens förnuftiga ändamål, och derföre ej heller inom denna längre verkligen berättigade. — Ett annat förfarande i sådana fall är och förblir i sig sjelf en ren oförnuftighet och således åtminstone en *formell* rättskränkning *).

78. Att efter framläggandet af sådana skäl ett stånd icke skulle vilja frånträda sin ditintills för laglig ansedda rätt, låter icke väl tänka sig, emedan dess medlemmar då utan tvifvel sjelfve måste inse, att fördelen deraf vore skenbar, alldenstund det, som är skadligt för staten, också måste bli skadligt för dem sjelfve.

79. För bibehållandet af en sådan förmon torde de således icke vilja ådraga sig de öfriga medborgarnes missnöje eller fiendtlighet och våld, i synnerhet om deras stånd är det manstarkaste; tvertom är det i våra dagar vida mer fara värdt, att de af feghet visa en större eftergifvenhet, än det verkligen för staten i det hela är nyttigt.

*) Vi mena dermed, att sjelfva sättet, hvarpå fordran göres gällande, är absolut orätt, och således i det afseendet alltid en rättskränkning, ehuru fordran i och för sig sjelf kan vara ganska rättvis, och således rätteligen kunde utkräfvas på annat sätt.

Digitized by Google

80. Att häremot åberopa exempel från förra tider i Sverige eller från sådana stater, som ännu befinna sig i mindre utvecklade rättsförhållanden, vore icke för ändamålet rätt passande eller någonting egentligt bevisande, emedan omständigheterna icke på långt när äro desamma.

81. I staternas ungdomsålder, om man så får uttrycka sig, eller så länge de ännu ej vunnit en högre utbildning, är styrkan å alla sidor långt mera bestämmande än rätten, och det är under sådana förhållanden ganska naturligt, att ett eller flere stånd i synnerhet tillegna sig samhällets förmoner.

82. Också kan man ej rätteligen säga, att denna sakernas gång då är origtig, emedan de högre stånden den tiden i synnerhet bidraga till statens bestånd och utbildning, och emedan de öfriga äfven skulle å sin sida begagna sig af styrkans rätt, om de förmådde, utan att likväl derigenom kunna tillskynda det hela samma förmoner.

83. Detta ändrar sig likväl efter hand, i mon af Folkets tilltagande bildning, och i Sverige har rätten vida mera och tidigare gjort sig gällande, än i andra stater, hvartill utan tvifvel folkets representerande genom Ständer i synnerhet medverkat.

84. Den Svenska adeln är nu för tiden någonting helt annat, än t. ex. adeln i Polen, Ungern och Ryssland; och det Andeliga ståndet hos oss är icke vidare en stat i staten, utan en ganska väsendtlig organisk medlem af folket.

---

85. Men, torde man fråga, hvarföre skola endast de fyra närvarande Riksstånden vara representerade, och hvarföre få icke äfven de öfriga deltaga i statens lagstiftning och styrelse? Är icke detta en åtminstone förödmjukande olikhet i rättigheter, som icke bör ega rum i ett förnuftigt samhälle?

86. Vi svare, att först och främst folket icke egentligen och directe har någonting att göra med statens lagstiftning och styrelse; det kan rätteligen blott *proponera* Monarchen att antaga och stifta den eller den lagen, samt afhålla honom ifrån

Digitized by Google

att stifta och handhafva sådana lagar, som kunde motverka statens förnuftiga ändamål eller förnärma folkets enskilta rätt *).

87. Vidare att folkrepresentationens hela ändamål och bestämmelse är endast och allenast att bevaka och handhafva folkets allmänna rättigheter emot Monarchen och hans organer, samt att inom sig sjelf förhindra de sinsemellan motsatta stånden att göra intrång i hvarandras förnuftiga interessen eller rättigheter.

88. Folket består nemligen icke omedelbart af enskilta personer, såsom många barbariskt nog **) föreställa sig, utan omedelbart består det af de privata stånd eller samhällsclasser, som äro så allmänna och omfattande, att endast folket sjelft kan utgöra deras enhet.

89. Deraf följer således, i förbigående sagdt, att det publika ståndet eller statens tjenare *såsom blott sådana*, likaså litet kunna rimligtvis få deltaga i folkets förhandlingar med monarchen, som t. ex. familjens tjenare såsom blott sådana kunna få deltaga i husmodrens förhandlingar med husfadren ***).

---

*) Detta finnes utförligen bevist i den lilla skriften: Satser om Lag och Lagstiftning, utgifven i Upsala år 1845, — en uppsats, hvilken man väl kunnat förvrida och nedskrika, men af hvilken man ännu ej mäktat vederlägga en enda rad.

**) Vi säge: »barbariskt nog», ty någonting sådant vore det verkligen, om man t. ex. på den frågan: hvaraf består menniskan? icke svarade, af själ och kropp, eller af förnuft och sinnlighet, utan i stället: af naglar och hår, af fingrar och tår, af händer och fötter o. s. v. Sådane beståndsdelar finnas väl också hos menniskan, men icke så, att hon derföre kan sägas omedelbart eller närmast vara en enhet just af dem.

***) Det är ett sorgligt bevis på den låga politiska bildning, hvartill Svenskarne nedsjunkit i sednare tider, att ibland höga och låga, ibland conservativa och destructiva ganska många finnas, som anse för rätt och i sin ordning, att Embetsmännen *såsom blott sådana* införas i Folkförsamlingen och dertill göras valbara så väl som väljande. Sådant torde af många betraktas såsom förmonligt för Regeringen, hvars anhängare embetsmännen väl måste vara, och andra torde deruti finna en vinst för Folkförsamlingen, som sålunda kan tillegna sig dessa personers kunskaper. Men hvad skulle man säga om en husfader, som ville associera familjens tjenare med husmodren, för att genom sin inflytelse på dessa så mycket lättare leda henne efter sin vilja? Eller hvad skulle man säga om en husmoder, som ville förena sig med samma tjenare, för att genom deras tillhjelp så mycket lättare få makt öfver husfadren? Utan tvifvel måste man säga, att de handlade skamligt, och att de i beggedera fallet å ömse sidor förnedras. Gifvet är det ej eller, att någondera, med det medlet, verkligen uppnådde sitt syftemål. Men dermed må vara huru som helst, så är det dock alltid förnedrande för monarchen att nödgas nedlåta

Digitized by Google

90. Men de privata stånd, hvaraf folket utgöres, äro i och för staten antingen fullt *väsendtliga* och *nödvändiga,* såsom ungefär de fyra Riksstånden i Sverige, eller mer *oväsendtliga* och *tillfälliga,* såsom t. ex. läkare, advokater m. fl., hvilkas verksamhet icke nödvändigt behöfves af hvarje menniska och alltid.

91. För hvarje menniska är det nemligen väsendtligt och nödvändigt att till sin förnuftighet ega en viss grad af andelig bildning, äfvensom till sin bergning en viss mängd af sinnliga ting eller medel, och för dessa behofs tillfredsställande fordras således ovillkorligt, att i staten finnes ett *Lärostånd* och ett *Näringsstånd* i dessa ords vidsträcktaste bemärkelse.

92. Kommer nu härtill *Adelsståndet* såsom det högsta, emedan det i visst afseende är publikt, så kan och bör *Näringsståndet* fördelas i tvenne, eller i Borgare- och Landtmanna-stånden, för hvilka det sålunda blir möjligt, att icke blott uppväga de tvenne högre, utan äfven att emot hvarandra bevaka sina interessen, så vida de hafva dem olika eller motsatta.

93. Dessa äro således *de fyra väsendtliga stånden* inom folket, och utom dessa äro inga sådana möjliga, ehuru det ganska väl är möjligt, att vissa personer i olika afseenden tillhöra tvenne ibland dem eller flere, i hvilket fall de kunna sägas utgöra *de Blandade stånden* *).

---

sig till underhandlingar med sina tjenare, och oformligt för folket att låta löntagarne votera med sig om deras aflöning. Hade någon framkommit med ett förslag i den riktningen för hundra år tillbaka, så hade man utan tvifvel ansett honom vara icke rätt — hemmastadd i Politiken. — Man märke, att vi här säga: Embetsmännen *såsom blott sådana;* ty i annan egenskap kunna de ganska väl deltaga i Folkförsamlingen t. ex. såsom adelsmän eller privata corporationschefer, i hvilken egenskap de antingen uppbära inga inkomster eller ock uppbära dem endast af corporationen.

*) Medlemmarne af de blandade stånden *behöfva icke* deltaga i Folkförsamlingen, emedan deras interessen bevakas af dem, som hafva samma interessen i deras renhet. Också *böra de ej eller* få deruti deltaga, emedan de skulle komma att inom ett stånd i vissa fall arbeta och votera mot ståndets interesse. (Se dessutom aphorismer om Voteringar N:o 8—10). — I sjelfva verket har Bruksidkarnes införande i Borgarståndet hos oss varit en af de hufvudsakliga orsakerna till detta stånds närvarande betryck och möjligtvis framtida ruin; ty det var dessa patroner, som deruti införde den falskt liberala jargon, hvilken slutligen ledde till den nya näringsförordningen. I förening med tidningsskrifvarne och hufvudstadens grosshandlare, hvilka naturligtvis ega andra interessen, hafva de hitintills så hållit småstädernas representanter i underdånighet och beroende, att dessa antingen ej mäktat eller ock icke vågat tillbörligen förfäkta sina interessen. Fråga är likväl, hvad dermed å

Digitized by Google

94. Då nu de ofvannämnde stånden i sin renhet nödvändigt hafva sådana interessen eller rättigheter, som till en del äro hvarandra motsatta, så att det enas förlust kan blifva det andras vinst eller tvertom, så hafva de äfven ett naturligt sträfvande att förfördela hvarandra, så vida de ej alltid följa förnuftet, hvilket man om sinnligt förnuftiga varelser icke har skäl att förutsätta.

95. Men är detta händelsen, såsom det utan tvifvel är, så måste de äfven sättas i tillfälle att emot hvarandra bevaka och försvara sina interessen, hvilket icke är möjligt på annat sätt, än att de uppträda såsom sjelfständiga personligheter, med rättighet och magt att ensamme besluta om hvad dem blott enskildt tillkommer. Deraf Ståndsrepresentationens ovilkorliga nödvändighet i den förnuftigt inrättade staten.

96. Hvad åter de oväsendtliga eller tillfälliga stånden beträffar, så hafva dessa blott allmänt menskliga och medborgliga rättigheter, som derföre bevakas af hvilka medborgare som helst, således ock af medlemmarne i de väsendtliga stånden, när dessa bevaka den delen af sina interessen, som äro af samma slag.

97. De tillfälliga stånden *behöfva* således icke deltaga i Folkrepresentationen, och de *böra* ej heller deruti införas, emedan de skulle blott verka menligt för de väsendtliga och förhindra dessa att komma till sin rätt. De hafva deremot den fördelen, att de icke behöfva bekosta några representanter vid Riksdagen, utan endast deltaga i de allmänna riksdagsomkostnaderna.

---

alla sidor är vunnet, och om ej de öfriga stånden så väl som Regeringen slutligen äfven få skäl att ångra sig. För det närvarande är naturligtvis Borgarståndet det mest oroliga elementet i staten, emedan det känner sig framför andra vara det lidande, och således af instinct sträfvar efter hvilken förändring som helst. Dess ihärdiga arbetande vid sistlidne riksdag på genomdrifvandet af skatteförenklingen, hvilken annars icke egentligen angick det, var utan tvifvel endast ett bemödande att göra de öfriga stånden så godt tillbaka. Ty att äfven Bondeståndet skulle bli ruineradt på förändringen, så vida det icke kan rent af befrias från de närvarande jordskatterna, är uppenbart för hvar och en, som ej är eller vill vara förblindad. Vid nästa riksdag torde ock Borgarne komma att ifrigt arbeta på ståndsrepresentationens och dermed äfven på statens upphäfvande. — — Åter ett bevis derpå, att man aldrig ostraffadt afviker från det rätta, och att en vinst eller frihet, som icke är förnuftsenlig, endast är skenbar samt förr eller sednare visar sig såsom en förlust.

Digitized by Google

98. Kort sagdt: i Sverige äro med det närvarande representationssättet allas rättigheter verkligen i Folkförsamlingen bevakade, och alla medborgare således ock verkligen der representerade *); men med hvarje annat representationssätt blifva de allesammans i sjelfva verket rättslöse, så vida man vid dess tillämpning icke är inconsequent.

99. *Ty om i en stat eller ett samhälle den grundsats införes i lagstiftningen, att blotta antalet eller nummerstyrkan bestämmer rätten, så är det en galenskap att der vidare tala om några rättigheter,* emedan hela ordet derigenom förlorar sin betydelse och öfvergår till sin motsats.

*) Vi vete ganska väl, att flere finnas i Sverige, som sakna rättighet att välja och väljas till riksdagsmän, och vi erkänne äfven, att den rättigheten gerna kunde tilldelas dem, så vida de hafva bestämda rena lefnadsyrken, som falla inom de närvarande väsendtliga stånden. och så vida de tillika icke af staten uppbära några löneförmoner eller pensioner. Men ville man derföre påstå, att sådana personer hos oss icke äro representerade, så skulle man dermed endast bevisa, att man icke rätt visste, hvad det vill säga att vara representerad. Detta är nemligen hvar och en, hvars rättigheter verkligen bevakas i Folkförsamlingen, han må nu dertill sjelf välja och vara valbar eller icke, hvilket är i det afseendet oväsendtligt. I annat fall skulle ju hvarje prest och borgare och landtman, som nu för tillfället icke deltar i ett riksdagsmannaval och ej eller sjelf väljes, också *för det tillfället* eller *den* riksdagen icke vara representerad, hvilket väl hvar och en finner vara en orimlighet.

Digitized by Google

Professor Boström i Upsala och en Aftonbladist i Stockholm.

Emot Professor Boström och hans i Tiden införda Aphorismer om Voteringar och om Representationsförändringen i Sverige har en väldig kämpe uppträdt för någon tid sedan i Aftonbladet, med hvilkens betraktande vi tänke en stund förlusta våra läsare. För korthetens skull vilje vi kalla mannen A. B., liksom vi för samma ändamål skole beteckna Professor Boström med P. B.

A. B. är en äkta Liberalist, ett verkligt mönster i den vägen efter nutidens fordringar, ty han är mäkta stor såsom grondeur, men jemmerligt liten såsom logicus och om möjligt än mindre såsom rättslärare. Han är således ett ypperligt ämne till representant, när en gång det nya representationssättet blir infördt, och utan tvifvel komma åtminstone *arbetarne* att då hedra honom med sitt förtroende.

A. B. vill uti P. B:s aphorismer finna en mängd ogiltiga *förutsättningar* och *språng* ifrån det ena till det andra, men finner icke för godt att derpå anföra något exempel. Detta kan synas underligt af en publicist, som bör verka för allmänhetens upplysning; men det öfverensstämmer fullkomligt med liberalismens taktik. För denna äro alla medel till ändamålet lika goda, och falska eller obevista insinuationer i synnerhet användbara. För öfrigt torde man finna af det följande, huru pass competent A. B. kan vara att döma om andras grundlighet och consequens.

A. B. undviker sorgfälligt att någonstädes vidröra de skäl, på hvilka P. B. har grundat sina satser, och söker att derföre

Digitized by Google

urskulda sig, så godt det kan ske. För detta ändamål påstår han bland annat, att hvarje aphorism bör »utan afseende på sammanhanget vara en sann sats i och för sig», hvilket är en ny och märkvärdig upptäckt. Skall nemligen deruti finnas *någon* mening, så måste det innebära, att hvarje aphorism bör ega sin *giltighet* genom sig sjelf och således vara ett — axiom. Endast med detta villkor kan dess sanning inses och erkännas utan afseende på sammanhanget. Häraf ser man, att A. B. icke har genomgått någon studentexamen; ty deruti hade han för en sådan upptäckt ofelbart blifvit differerad.

P. B. har sagt, att en mer eller mindre medveten egennytta ligger till grund för det nu vanliga skriket mot ståndsinteressena i allmänhet. Detta vill A. B. omöjligt låta passera för någon aphorism, hvartill han också har giltiga skäl, enligt hvad vi nyss sett. Tillika skrapar han P. B. dugtigt för hans oskicklighet att tillåta sig omdömen om andras »*Uppsåt*», hvilket Gud ensam, menar han, är i tillfälle att känna. Men P. B. kände för sin del en liten fin distinction, hvilken A. B. ännu ej tyckes hafva lärt sig att göra: han visste att skilja *grunderna* till menskliga handlingssätt ifrån *uppsåtet* hos de handlande personerne, hvilket han hvarken behöfde känna eller bedöma, för att kunna uppställa sin sats. Han kunde nemligen räsonnera helt enkelt på ungefär följande sätt: Den falska liberalismen sträfvar att sätta bolaget i stället för samhället och således det sinnliga i stället för det förnuftiga. Från detta sträfvande härleder sig det moderna skriket mot ståndens rättigheter, hvilka med bolagstheorien ej låta förena sig. Men alla sträfvanden och handlingssätt, som icke äro förnuftiga, hafva sin grund i menniskans sinnlighet och således i hennes egoism. Ergo etc. etc. etc. — Att meningen med orden »mer eller mindre medveten» ej skulle begripas af A. B., var ganska naturligt; ty huru kunde man vara en liberalist, om man ej vore okunnig och tanklös?

A. B. vill icke uppenbart förneka den praktiska lag, som inom rättsvetenskapen anses för ett axiom, att man ej någonsin får besluta och följaktligen ej eller votera om andras rättig-

Digitized by Google

heter. P. B. hade låtit förstå, att den lagen ej kan förnekas af någon *förnuftig* varelse, och för en sådan tyckes dock A. B. vilja passera. Men att han skulle helt enkelt *erkänna* lagen, var icke eller att vänta af honom; ty hvilken nytta hade han väl af att vara liberal, om han ej kunde få vara det med *andras* rättigheter? A. B. söker således att hjelpa sig ur klämman med distinctioner, med historiska bockar och andra krumbugter, hvarvid han presenterar den ynkligaste figur man kan tänka sig.

»Man måste veta att skilja», menar han, »emellan rättigheter och rättigheter, äfven om man ej känner det ringaste af vetenskapen» — äfven om man är ingenting annat än en äkta liberalist. Detta lofvar ju någonting godt; ty *qui bene distinguit, bene docet*, säger ett gammalt ordspråk. Den vigtiga skillnaden består deruti, att »somliga rättigheter äro ovillkorliga och oförytterliga, andra åter villkorliga och förytterliga». Och med de sednare förstår nu A. B. sådana, »som kunna borttagas», då de förra naturligtvis äro sådana, som ej kunna det. Är icke detta så liberalt, som någonting kan vara? Man kunde visserligen erinra, att *alla* rättigheter kunna borttagas, att många liberalt borttagit till och med lifvet, att alla rättigheter borttagas tillika med detta, o. s. v. Deraf skulle då, tyckes det, följa, att hela distinctionen upplöser sig till ingenting. Men A. B. har måhända ej velat uttrycka sig tydligare för samhällsmenniskorna; bolagsmenniskorna förstå nog hans distinction ändå, när det blir fråga om användningen. Hans egentliga mening är utan tvifvel, att man bör skilja emellan de rättigheter som genera och dem som icke genera, eller emellan dem man vill komma åt och dem man icke vill komma åt — för tillfället. De sednare lemnas naturligtvis i fred, åtminstone tills vidare; de förra åter borttagas med rätta när som helst — om blott de tagande äro liberala. Gränsen emellan begge slagen är visserligen nog obestämd; men derigenom har man tillfälle att bestämma den efter omständigheterna. Äfven detta är således rätt liberalt och i sin ordning.

I sina aphorismer har P. B. påstått, att stånden äro mo-

Digitized by Google

raliska personer eller förnuftiga väsenden, och samma charakter har han äfven tillagt familjer, communer och stater. Tillika har han *bevist,* att stånden måste ha vissa ovillkorliga och oförytterliga rättigheter, nemligen sådana, som nödvändigt erfordras för deras förnuftiga ändamål. Detta är nu det vedervärdigaste, som kan framhållas för en äkta liberalist, och A. B. stretar fördenskull emot det med händer och fötter. Vi vilje se, huru han dervid beter sig.

Först och främst utgår han från den *förutsättningen,* att alla ståndsrättigheter äro *beviljade* åt stånden af Regeringen och Folket, och att de med annat villkor ej kunde finnas till. Detta synes honom så gifvet och klart, att det icke behöfver något bevis. Men om stånden icke äro några förnuftiga väsenden, huru kunna då några rättigheter beviljas dem? Och om de verkligen äro det, hafva de då inga rättigheter genom sin förnuftighet? Skola de t. ex. icke ens få värja sig mot sina rånare? Icke ens få försvara sig mot sina mördare? — Dessutom är det bekant, att man ej kan bevilja åt andra, hvad man icke sjelf eger, — så framt man icke är mycket liberal. Hvarifrån hafva således Regeringen och Folket sjelfva erhållit de der beviljade ståndsrättigheterna? Och hvarföre hafva ej stånden ock kunnat erhålla dem directe från samma källa? De sednare stå ju vår Herre ungefär lika så nära, som de förra, och hvilken förunnar väl rättigheter, om icke Han gör det? — Med dessa och dylika frågor besvärar sig icke en liberalist; han kan icke ens fatta deras betydelse och syftemål. Det väsendtliga hos stånden, det som just gör dem till stånd, deras anda och personlighet, deras lefvande enhet och organiskhet, deras förnuftiga vilja och verksamhet, deras förnuftiga bestämmelse och ändamål — allt sådant finnes för honom icke alls till. Han kan icke se det med sina ögon, icke gripa det med sina fingrar; huru skulle det då för honom ega någon verklighet?

Vidare påstår A. B. att ståndsrättigheterna ej blifvit beviljade *ovillkorligt,* och att P. B. hitintills icke har visat motsatsen. Häraf ser man, att A. B. icke vet skilja de *ovillkorliga*

Digitized by Google

rättigheterna från sådana, som äro blott *villkorligt beviljade*. Han vet således ej eller, att de förra ej kunna af någon beviljas, åtminstone icke af någon dödlig. Han vet ej, att de följa omedelbart af egarens personlighet, att de äro gifna genom hans blotta förnuftighet. Det kan man verkligen kalla en liberal okunnighet! – Vi för vår del känne väl icke, att de egentliga ståndsrättigheterna någonsin blifvit *beviljade;* vi vete endast, att de i Sverige blifvit lagligen erkända och utstakade. Men om vi ock skulle antaga, att de verkligen blifvit det förra, huru vill A. B. för sin del bevisa deras *villkorlighet?* Lagen säger uttryckligen, att ingen enda ibland dem kan borttagas, om icke det egande ståndet sjelf medgifver det, och hvarje försök att borttaga dem på annat sätt stämplar han till *lagbrott,* till våld eller rofferi. Huru kan någon enda ibland dem då vara *beviljad villkorligt?* Eller talar måhända A. B. ett annat språk, än andra menniskor?

Vidare söker A. B. att visa, huru och på hvad sätt det gått till, att stånden erhållit sina rättigheter. Detta är högst interessant att höra; det visar honom i hela hans liberalistiska gloria. »Ett visst antal personer af några särskilda classer hafva sammanträdt på kallelse af några andra, som för tillfället haft makten i händerna.» »En sådan församling har beslutat den regeringsform och representation, som nu eger rum.» »Och detta beslut har blifvit sanctioneradt af folkets tysta samtycke — ty härvid måste den regeln anses gälla, att den, som tiger, han samtycker.» »På sådant sätt hafva de närvarande ståndens rättigheter blifvit *lagligen beviljade.*» O sancta — dementia! På sådant sätt läsa och förstå bolagsmenniskorna historien! För dem finnes ingenting förnuftigt i statens utveckling, emedan ingenting sådant finnes hos dem sjelfve. För dem är allting der endast tillfälligt, emedan de sjelfve äro blotta tillfälligheter. – Och hvilka utgöra då det der folket, som så menlöst har »sanctionerat» ständernas tilltag? Naturligtvis icke stånden och de, som höra till dem. Naturligtvis de, som nu anses för icke representerade. Och hvilka äro då dessa? Förmodligen proletärerne, hamnbusarne och dylika.

Digitized by Google

Slutligen söker ock A. B. att visa, huru ståndsrättigheterna må *lagligen* kunna borttagas, så att ingen får skäl att deröfver beklaga sig. Det behöfver ej ske genom anförande af några bevis för tagandets rättmätighet; ty med sådana besegrar man icke ståndens egennytta, menar A. B. I sjelfva verket är det ock vida mindre beqvämt att disputera och bevisa, än att votera och borttaga. I det förra kunde man komma till korta, och då vore ju hela ändamålet förfeladt. Borttagandet skall ske genom användning af lagstiftningsrätten; ty denna har A. B:s folk aldrig frånsagt sig, och den måste det följaktligen ega i behåll. Men om nu ett eller flera stånd ej ville cedera sina rättigheter? Om de ej funne för godt att låta mörda sig godvilligt? Och om de till stöd för sin rätt beropade sig på gällande lagar? Då förstås af sig sjelft, att borttagandet skall ske genom våld — genom revolution eller uppror; ty liberalismen liknar vargen i fabeln; den skall hafva sin vilja fram, det må nu ske *per fas* eller *per nefas*. Dess valspråk är: *fri disposition öfver andras rättigheter.*

Vi skulle nödgas fullskrifva hela numror af Tiden, om vi ville anföra alla de sottiser, alla de bockar emot Logiken och Rättsläran och det sunda förnuftet i allmänhet, hvilka förekomma i A. B:s Jeremiad öfver P. B:s aphorismer. Så säger han t. ex. ibland annat: »om den ena generationen endast villkorligt kan lagstifta för den andra» (P. B. påstår till och med att hvarje förnuftigt väsende endast kan lagstifta för sig sjelf) »så måste det stå fast, att om (men icke *som)* Regeringen och Folket (A. B:s folk) kunna lagligen (förnuftsenligt? rättvist?) bevilja sådana rättigheter, som de ifrågavarande (hvarföre just endast dessa?), så måste de ock genom en förändrad (oförnuftig? orättvis?) lagstiftning kunna *lagligen* taga den åter.» Hvilken slutföljd och hvilket galimathias! Måtte Guds godhet förskona oss från en sådan lagstiftning! Skulle A. B. med *sitt folk* få hand om staten, så vete vi, hvad vi hafve att vänta. Då behöfves ej något förnuft till lagarnes stiftande. Då blir det ej nödigt att bekymra sig om skäl och grunder. Den allmänna viljan, massans vilja är nog, och mot denna kan ingen

Digitized by Google

ha rätt. Förnuft och styrka äro ju ett och detsamma. Så fordrar liberalismen.

A. B. lägger P. B. högeligen till last, att han ej följer de Tyska och Franska Rättslärarne, utan vill vara originell och tänka på egen hand. A. B. känner förmodligen dessa bättre än P. B., som icke haft någon anledning att göra deras bekantskap. Dessutom tar han för gifvet, att ingen Svensk kan vara förnuftig och tänkande likasåväl som en Tysk eller Fransman. Det är en mycket berömvärd modesti, som hedrar på en gång honom sjelf och hans landsmän. Dock kunde man fråga, hvarföre han icke för egen del följer de mönster, hvilka han fordrar så ovillkorligt att P. B. skall ställa sig till efterrättelse? Dessa hafva ju lärt, att lagstiftningens ändamål är rättigheters *bestämmande* och *skyddande;* men för A. B. tyckes det vara rättigheters *bortskänkande* och *borttagande.* Voro måhända mönstren icke nog liberala för honom i det der afseendet? Eller gillar han möjligtvis endast de praktiska speciminanterne af år 1848?

»Om utlandets tänkare och statsmän kunde få läsa P. B:s aphorismer, så skulle de», menar A. B., »förvåna sig öfver, att det behagat Försynen, att, åtminstone hvad folkrepresentationen beträffar, låta, och det för ett och annat århundrade sedan, statsidealet förverkligas, och just i en vrå af norden, i Sverige, hvilket lands invånare, under det man hyst all aktning för deras allvar, redbarhet och kraft, likväl plägat anses alltid stanna något efter de förnämsta europeiska nationerna i bildning och utveckling.» — Härom vore mycket att säga; men utrymmet tillåter oss ej någon vidlöftighet. A. B. gör icke anspråk på att sjelf ega något förnuft och omdöme, och deruti gör han, efter hvad vi nu sett, onekligen rätt. Han appellerar således till utländningarnes omdömen — till Tyskarnes och Fransmännens, hvilka nu lyckats så förträffligt att väl ordna sina samhällen. När dessa äro vansinniga, så böra väl äfven vi vara det; ty vi hafva ju intet annat förnuft, än det vi få utifrån af dem. Om Svenskarne tar han helt blygsamt för gifvet, att de ej äro ämnade af vår Herre till annat än till apor. Också tar

Digitized by Google

han för gifvet, att stater ej kunna utveckla sig förnuftsenligt, om icke Statslärarne först underrätta dem, huru det skall gå till. Förmodligen tar han väl ock för gifvet, att menniskor ej kunna uppväxa organiskt utan biträde af physiologerne. Historien säger oss visserligen, att staterna redan börjat förfalla, när Statslärarne påbörjat sina theorier. Men hvad betyder historien för en äkta liberalist?

Hvad P. B. angår, så har han rätt egna tankar äfven om Svenskarne, till trots för A. B. och hans utländningar. Han tänker, att de åtminstone i förra tider varit framför andra begåfvade med ett *sundt* förnuft, hvilket är vida mer värdt, än alla utländska statsläror. Han tänker ock, att de varit icke blott »allvarliga, redbara och kraftfulla», utan äfven i hög grad sansade och frisinnade och noggranna om sina rättigheter. Dessutom har han sig bekant, att de aldrig varit egentligen kufvade af främmande eröfrare, och att de således ej derigenom blifvit förhindrade att organisera och utveckla sig ändamålsenligt. Att under sådana förhållanden deras samhällsskick blifvit förnuftigare, än alla andras, anser han således för ganska möjligt, ja han finner det till och med hafva varit naturligt och nödvändigt; ty huru hade med annat villkor deras starka frisinnighet och rättskänsla kunnat finna sig tillfredsställd? Med denna rättskänsla är den *falska* liberalismen icke förenlig, och, A. B. må skrika hvad den behagar — den är ej eller rätt svensk. Den är en smitta, som har sitt ursprung i Frankrike, den är ett raseri, som angriper den halfbildade pöbeln. I utlandet känner man redan dess följder tillräckligt; hos oss få vi väl också känna dem med tiden. Vederböraude tyckas ej ännu förstå sig på sjukdomen.

Vare detta nog sagdt om och till A. B. Att vidare befatta oss med honom anse vi under vår värdighet.

Digitized by Google

Ytterligare om Professor Boström i Upsala och en Aftonbladist i Stockholm.

För någon tid sedan uppträdde i Aftonbladet en på förstånd och kunskaper något vanlottad varelse för att utgjuta sin harm och förtrytelse öfver Prof. Boström i Upsala, hvilken med några i Tiden införda aphorismer vågat motsätta sig våra s. k. Liberala och derigenom motverka deras bemödande att förstöra vårt samhälle. Öfver denna varelses beteende tillät sig då Tiden att anställa några betraktelser, hufvudsakligen »för att dermed en stund förlusta sina läsare», men äfven för att uppnå ett annat och secundairt ändamål, i händelse det kunde vinnas på samma gång. Man ville nemligen göra ett försök att om möjligt bringa mannen sjelf till någon besinning och låta honom märka och förstå, huru högst obehörig han var att yttra sig i ett ämne, öfver hvilket han endast kunde frambringa dumheter. Att likväl detta försök i anseende till honom varit fruktlöst, finner man nu deraf, att han återigen framkommit uti ett sednare nummer af samma blad, och att han deruti betett sig med samma vett eller ovett, för att ej säga vanvett, såsom väl ock ifrån det hållet var att förvänta. Vi vilje för våra läsare derpå anföra några exempel; det kan vara interessant att en stund betrakta våra Liberalisters capaciteter.

Den ifrågavarande Aftonbladisten har denna gången i synnerhet vändt sig emot Prof. Boströms *Hejduk* eller *Försvarare*, såsom han behagat uttrycka sig, och han har således ej kunnat förmärka, att den lilla uppsatsen i Tiden ingalunda var ämnad till något försvar vare sig för P. B. sjelf eller för hans satser. Detta omnämndes likväl med tydliga ord i uppsatsen,

Digitized by Google

och äfven Aftonbladisten sjelf säger, att han ej väntat sig något svar, än mindre således något försvar. P. B. anser sig säkerligen ej vara åtkomlig för någon Liberalist eller på något sätt af en sådan anfallen, så länge han icke offentligen beskylles för något *brott*. Och hvad hans satser beträffar, så tro vi, att dessa tillräckligt försvara sig sjelfva inför alla, som äro i stånd att göra sig redo för deras innehåll. Och efter de öfriga frågar visst icke P. B., om annars vi känne honom rätt. Men härmed må vara huru som helst — uti en enda sak kunna vi dock låta Aftonbladisten få råda; vi kunne alltför väl kalla den, som författat uppsatsen i Tiden, för P. B:s *Försvarare;* vi undanbedje oss endast att behöfva kalla honom hans *Hejduk,* emedan det ordet i Sverige numera begagnas endast af slödder.

Aftonbladisten förmenar, »att P. B:s Försvarare icke är särdeles stark uti *ironien,* och att han derföre hade gjort klokt, om han, för hvarje gång han använde den, tillkännagifvit det i en parenthes, emedan hans framställning derigenom skulle hafva vunnit i begriplighet». Den klokheten hade väl också P. B:s försvarare haft, om det hade varit hans afsigt att tala till A. B. och hans likar, och om han i sådant fall kunnat tänka på att begagna sig af ironien. Men emot så grofva varelser använder ingen förståndig så fina vapen. Det vore, som ville man tukta gråstenar med rakknifvar.

»Försvararen omtuggar», heter det vidare, »P. B:s lika sanna som triviala rättssats, att man ej får votera öfver andras rättigheter. Det är obeskrifligt, huru litet philosophi behöfs för att begripa, att Pål och Per ej ega att votera öfver, om de skola fråntaga eller icke fråntaga Anders dess sockor.» Men det är ännu obeskrifligare, huru litet *förstånd* man behöfver, för att tydligen inse, huru jämmerligt A. B. här talar i nattmössan, och huru litet han känner ABCD i Rättsläran. Pehr och Pål kunna ju *aldrig* votera med hvarandra, då endast tvenne personer ej kunna utgöra någon majoritet eller minoritet. Men flere än tvenne måste alltid ega och kunna begagna den rättighet, om hvilken Aftonbladisten här i sin fåvitsko säger, att den ej kan tillkomma dem. Man har nemligen alltid

Digitized by Google

full frihet att *besluta* hvad man behagar, äfven om det, som beslutes, går ut på en rättskränkning, och det är endast *utförandet* af ett sådant beslut, som rätteligen kan förbjudas och bestraffas. Om t. ex. flere personer formerade ett tjufband, så kunde de ganska väl sinsemellan afgöra genom votering, om de skulle frånstjäla en viss person hans egendom eller icke. Ty äfven om deras beslut i det afseendet utfölle jakande, så hade de likväl ej ännu derigenom begått någon stöld eller rättskränkning, så länge de icke i mer eller mindre mon bringat beslutet till verkställighet. Helt annorlunda vore förhållandet, om de med våld tvingade någon att *votera* med sig om sin enskilda egendom, och om de sedan tillegnade sig denna egendom på grund af sitt större antal eller blott derföre att de öfverröstat honom. Detta vore väl icke någon stöld, men det vore ett *hånande våld* — det vore ett *liberalt rån*, som ville passera för rätt. Och härvid vore det fullkomligt likgiltigt, om den, som rånades, vore en physisk person eller en moralisk, emedan den enas rätt är lika så helig och oantastelig som den andras. Ungefär härtill inskränker sig P. B:s påstående, att alla voteringar om andras rättigheter äro oförnuftiga; och det är just detta påstående den liberale Aftonbladisten för sin del ej kan medgifva, ty hela hans liberalitet skulle ju i annat fall tjena honom till ingenting.

»Emedlertid skall», säger Aftonbladisten, »af Boströms sats om orättmätigheten af att votera om andras rättigheter följa, att de voteringar, som å Sveriges enskilda reformsällskaper förekommit till utrönande af landets *önskningar* i afseende på en förändring af den af regering och folk gemensamt förkastade (?) ståndsrepresentationen, äro *voteringar öfver andras rättigheter,* och att uttalandet af dessa »önskningar» är detsamma som *våld* och *rån*. Det må man kalla en philosophi, som duger.» Nej detta må man kalla en *lögn* och en infamie, som endast kan duga för en liberalist. Af den ifrågavarande rättssatsen har P. B. ej dragit någon annan slutsats, än att Ståndsrepresentationen är absolut nödvändig, om en Stat skall vara förnuftigt inrättad såsom constitutionell, emedan det annars måste inträffa, att t.

Digitized by Google

ex. Adelsmän, Borgare och Bönder komma att (lagligen) få votera och besluta om sådana rättigheter, som *endast kunna tillkomma* Presteståndet, och på samma sätt med de öfriga Ridsstånden. Detta har han förklarat för uppenbart *våld* eller *rån*, emedan det hör till charakteren af sådana beslut, att de för Folket skola medföra en rättsverkan och respecteras såsom dess lag och rätt af dess medlemmar. Om de s. k. enskilda Reformsällskaperna har deremot hvarken *han* eller hans Försvarare hitintills yttrat ett enda ord; de hafva icke haft någon anledning att ens tänka på dessa complotter. Reformisterne må gerna *hopräkna* sina meningar och gerna *uttala* sina så kallade »önskningar»; den rättigheten har P. B. åtminstone ej velat bestrida dem. Att det är helt andra voteringar, om hvilka *han* talat, det visar redan hans första aphorism om voteringar. Han har förkastat *blott sådana* omröstningar, som innehålla *beslut* om andras rättigheter, och han har sagt dem vara *rättskränkningar* blott så vida de bringas eller dock *skola* bringas till verkställighet. Men då han icke på något sätt kan vederläggas med grunder, så skall han göras föraktlig och förhatlig med lögner; ty för en liberalist äro alla medel till hans ändamål lika goda.

»Hvad sjelfva rättigheterna beträffar, så anses de af Boström vara ståndens förnuftiga, nödvändiga, oförytterliga rättigheter. Ja! B. anser sig, genom en sällsam sjelfförvillelse, verkligen hafva *bevisat* det; hvarföre naturligtvis ingenting annat återstår för Försvararen än att antaga bevisningen vara försiggången.» P. B:s Försvarare behöfde för sin del härvid endast hänvisa sina läsare till de bekanta Aphorismerne; men då möjligtvis icke alla för tillfället hafva dessa till hands, så vill han här ännu en gång korteligen upprepa, hvad P. B. har sagt, och hvad han äfven anser sig hafva *bevist* rörande Stånden och deras rättigheter.

P. B. har nemligen först och främst sagt och bevist, att Stånden enligt sitt eviga begrepp äro moraliska personer eller förnuftiga väsenden, och att de äro det likasåväl som familjer och communer. Detta erkännes ock alltid af hvarje *tänkande*

Digitized by Google

menniska så väl som af vetenskapen, och det har äfven i århundraden varit erkändt af hela den Svenska Nationen *). Det är först i sednare tider, som vissa tanklösa varelser vågat sätta den sanningen i fråga — väl icke så att de verkligen försökt att bevisa dess origtighet, men likväl så att de sökt i verkligheten frånkänna den all giltighet. De hafva i detta afseendet liknat vissa Americanare, som väl i theorien erkänna, att menniskan är ett fritt och berättigadt väsende **), men likväl i praxis förfäkta slafveriets fortfarande — emedan det convenerar dem.

Vidare har P. B. sagt och bevist, att Stånden såsom sådane måste ha *vissa* rättigheter, som följa af deras förnuftiga begrepp och äro nödvändiga för deras förnuftiga ändamål. Det är nemligen absolut otänkbart, att ett förnuftigt väsende *rätteligen* kan vara utan ett sådant ändamål och utan dè verksamhetssätt, som dertill nödvändigt erfordras, d. v. s. utan alla slags rättigheter. Dervid är det fullkomligt likgiltigt, om dessa verksamhetssätt i verkligheten erkännas och respecteras af andra eller icke; de äro i alla fall alltid rättigheter, så snart de i sjelfva verket äro förnuftiga. Hvarje obrottslig menniska t. ex. är alltid berättigad till lif och frihet och egendom, om än dess rättighet dertill ej alltid erkännes och respecteras af mördaren och slafegaren och tjufven.

Vidare har P. B. sagt och bevist att *vissa* bland Ståndens rättigheter måste vara ursprungliga, ovillkorliga och oförytterliga samt följaktligen icke blott oförvärfvade utan ock rent af oförvärfliga. Det förhåller sig i detta afseendet med Stånden fullkomligt på samma sätt, som med de physiska personerne:

*) Hade *Stånden såsom sådane* antingen ej varit eller åtminstone ej ansetts vara moraliska personer, så hade väl ingen kunnat falla på den galenskapen att tillerkänna dem några rättigheter. Man erkänner ju icke sådana hos förnuftslösa eller oförnuftiga väsenden? Och att Svenskarne under secler skulle så groft hafva misstagit sig i detta afseendet, det låter åtminstone ganska otroligt, för att ej säga rent af orimligt.

**) Första orden af den Americanska oafhängighetsförklaringen lyda: »Vi hålle följande sanningar för sjelfklara, nemligen att alla menniskor äro födda jemnlika, att de af sin skapare erhållit vissa oförytterliga rättigheter, att till dessa höra lif, frihet och sträfvande efter lycksalighet» o. s. v. Men huru skamligt våldföra ej vissa Americanska Stater dessa sjelfklara sanningar i verkligheten!

Digitized by Google

de skulle med annat villkor icke alls kunna erhålla eller förvärfva *några* slags rättigheter, — de skulle med annat villkor alltid förblifva i saknad äfven af dem, som kallas härledda, villkorliga och förvärfliga *). Detta är klart af sig sjelft för alla, som ega ett någorlunda utbildadt moraliskt medvetande och hafva inhämtat de första begreppen af rättsvetenskapen. Också är det klart att, om *detta slags* rättigheter anses för *beviljade* eller gifna, så kunna de icke anses för beviljade af någon annan än af Gudomligheten eller sjelfva Förnuftet. De kunde ju icke med annat villkor vara ursprungliga, ovillkorliga och oförvärfliga. Man akte sig att förblanda rättigheters *förunnande* eller *beviljande* med rättigheters *erkännande* och *respecterande.* Den t. ex., som respecterar eller erkänner en menniskas rättighet till lifvet, har dermed ej gifvit eller beviljat henne den rättigheten. Man kan nemligen ej sägas *bevilja* någonting annat, än hvad man äfven har rättighet att *förvägra.* Härom kan endast en Aftonbladist vara okunnig.

Vidare har P. B. sagt och bevist, att den första och allmännaste ovillkorliga rättighet, hvilken tillkommer Stånden så väl som alla förnuftiga väsenden i allmänhet, är rättigheten att få af andra betraktas och behandlas såsom personer, d. v. s. såsom förnuftiga eller fria och *berättigade* väsenden. I denna ligger icke blott rättigheten att få uppkomma, utbilda och bibehålla sig i den sinnliga verlden, så länge det enligt naturens ordning är möjligt, utan äfven rättigheten att sjelfve få disponera öfver sina rättigheter, samt följaktligen att icke nödgas afträda någon enda ibland dem, så länge det icke är tydligen gifvet eller bevist, att den genom förändrade förhållanden upphört att vara förnuftig **). Vid denna rättighet äro ock de väsendtliga Stånden i Sverige uttryckligen tryggade genom slut-

*) För att kunna *förvärfva* någon rättighet, måste man väl *först* ega åtminstone rättigheten att existera och försvara sin existence. Men för beggedera erfordras ju, att man är ett förnuftigt väsende? Eller kunna de förnuftslösa väsenderne ega och förvärfva några rättigheter? Och kan det falla någon in att *bevilja* några åt sådana?

**) Att en sådan förändring aldrig kan inträffa med de ovillkorliga och oförytterliga rättigheterna, utan endast med de villkorliga och förytterliga, derom torde man väl icke behöfva erinra andra än Aftonbladisten.

Digitized by Google

stenen — den 114:de §:n i Svenska Regeringsformen, enligt hvilken hvarje Stånds eget *fria* medgifvande erfordras, innan någon enda ibland dess erkända ståndsrättigheter kan fråntagas det. Också kunde anmärkas, att alla Sveriges fullmyndiga medlemmar ända ifrån och med Konungen edeligen förbundit sig att bibehålla Riksstånden vid denna och öfriga deras rättigheter, så länge de icke finna för godt att sjelfve afträda dem.

Ändtligen och såsom resultatet af allt detta har P. B. äfven anfört och bevist, att, genom upphäfvandet af den nyssnämnda §:n och följaktligen af hela Ståndsrepresentationen såsom sådan, måste den Svenska Staten ovillkorligt upphöra att lagligen vara ett rättsligt och rättskyddande samhälle, såsom den varit allt hitintills, och i stället förvandlas till ett slags röfvarnäste, i hvilket våldet genom lagen är stadgadt såsom rätt. Det är nemligen klart, att det sedan kommer att endast bero af en pluralitets godtfinnande, om ett visst stånd eller en viss class af medborgare skall få behålla sina enskilda rättigheter eller icke, hvilket åter vill säga m. a. o., att rätten då göres lagligen beroende af blotta antalet eller nummerstyrkan, som icke på något sätt är förnuftigare och heligare än armstyrkan.

Detta är nu hvad P. B. har tydligen utsagt och äfven tillräckligen bevist för hvar och en, som är mäktig af rediga tankar i dessa ämnen och tillika har lust och tillfälle att närmare göra sig bekant med hans satser. Också har han ej underlåtit att öppet utsäga, hvilket moraliskt omdöme man efter hans tanka måste fälla om Regeringens ej mindre än om Ståndens medlemmar, i händelse de skulle ådraga oss ett sådant samhällsskick, som det nyss nämndes. Man kunde väl icke säga, att de derigenom öfverträdde sin *juridiska* rätt, så länge de icke dertill använde våld; men man kunde dock alltid med skäl påstå, att de öfverträdde sin *moraliska*. De förintade derigenom vissa moraliska personligheter; de upphäfde ett helt slag af förnuftiga lifsformer — lifsformer, som äro nödvändiga *lemmar* i statens förnuftiga organism, och utan hvilka den sjelf ej kan vara ett förnuftigt väsende. De handlade derutinnan för ingen del bättre, än t. ex. en Regering och ett Folk, om de upplöste sin

Digitized by Google

stat, eller en man och en hustru, om de upplöste sin familj. Juridiskt eller med tvång hade väl ingen rätt att derifrån hindra dem; men moraliskt måste deras handlingssätt dock alltid ogillas. Okunnigheten kunde göra det förlåtligt; men den kunde likväl ej göra det till rätt.

För öfrigt har icke P. B. hitintills närmare bestämt, hvilka och huru många de ovillkorliga och oförytterliga ståndsrättigheterna äro; han har endast angifvit och försvarat den första och allmännaste ibland dem, emedan detta för hans ändamål var tillräckligt. Det är ock blott denna, som för det närvarande tages i anspråk, hvarvid ej alla inse och betänka, att dermed ock alla de öfriga hotas på samma gång, emedan de utan denna ej *lagligen* kunna försvaras, och således i sjelfva verket förlora all *positiv* giltighet. — Äfven har P. B. icke påstått, att alla de rättigheter, som för det närvarande verkligen tillkomma de Svenska Riksstånden, äro till sin natur ursprungliga och oförytterliga; ty dessa personligheter måste så väl som alla andra kunna besitta rättigheter af beggedera slaget, således ock sådana, som äro härledda, förvärfliga och förytterliga. P. B. har icke ens velat bestrida, att ju ett eller flere af stånden möjligtvis för det närvarande åtnjuta en och annan rättighet, af hvilken de icke i sjelfva verket *borde* vara i besittning. På detta ämne har han hvarken behöft eller kunnat inlåta sig. Alla frågor derom angå icke på något sätt honom; de angå blott Ständerne sjelfve och Hans Maj:t Konungen.

Efter dessa erinringar återgå vi nu till att betrakta vår Aftonbladist och hans beteenden.

»Försvararen ogillar», säger han, »vårt omdöme (?) att ståndsrättigheterna äro stånden beviljade af regering och folk (vi hade tillika gifvit tillkänna, huru detta borde förstås)» och Försvararen har visat, att detta tillkännagifvande innebar idel dumheter. »Han, Försvararen, anmärker med skarpsinnighetens hela tillförsigt, att det är Gud sjelf som beviljar rättigheterna.» Men P. B:s Försvarare har sagt detta endast om de ursprungliga, ovillkorliga och oförvärfliga rättigheterna, och ingen enda Rättslärare har hitintills lärt något annat. Det är

Digitized by Google

först Aftonbladisten, som funnit, att äfven sådana rättigheter kunna *beviljas* af dödliga, först han, som funnit, att de ursprungliga, ovillkorliga och medfödda rättigheterna kunna vara härledda, villkorliga och förvärfvade.

»Försvararen förblandar der rättigheter, som *böra* beviljas förnuftiga väsenden för deras förnuftighet skull — vi ponera för en momang, att stånden äro förnuftiga väsenden — med de rättigheter, som i ett visst samhälle äro en viss class eller stånd tillerkända och bekräftade.» Denna förblandning har P. B:s Försvarare så mycket mindre kunnat begå, som han 1:o) aldrig har talat om några rättigheter, som äro *beviljade,* 2:o) aldrig om några andra än dem, som *böra* tillkomma Stånden, 3:o) aldrig om några andra än sådana, som måste tillkomma dem *ovillkorligt,* och 4:o) aldrig egentligen om mer än en enda bland dessa, nemligen den första och allmännaste. Om *Svenska* Riksståndens närvarande rättigheter i öfrigt har han ej yttrat ett enda ord, så framt det ej möjligtvis skett exempelvis. Den oskicklighet, som här påbördas honom, är således en pur fiction — en ren uppfinning af Aftonbladisten sjelf. Också är det ej svårt att se anledningen till denna uppfinning. Aftonbladisten söker att hjelpa sig ur klämman med distinguerande, och derigenom tillika gifva sig en air af klyftighet och djupsinnighet. Men dervid beter han sig äfven här lika så klumsigt, som när han indelade rättigheterna i ovillkorliga och villkorliga, och med de sednare ville förstå sådane, som kunna — *borttagas.* Hvarföre har han nu icke försökt att försvara *den* liberala uppfinningen? Vågade han måhända ej trotsa det allmänna vettet i *det* afseendet? Och likväl vågar han trotsa det i afseende på Ståndens förnuftighet, hvilken af hela Svenska nationen varit erkänd under århundraden!

»Det är så långt ifrån att de förnuftiga rättigheterna genast (?) äro politiska rättigheter, att förhållandet oftast och på de flesta ställen visar sig vara ett motsatt, hvilken sanning Försvararen ... skall finna bekräftad i den hitintills bestående svenska ståndsrepresentationen, hvarom nu disputeras, nemligen mellan en nästan omärklig minoritet å ena sidan och hela (?!)

Digitized by Google

folket, bildade och mindre bildade, å den andra.» Att Aftonbladisten åtminstone hör till de mindre bildade, för att ej säga de mindre vetande, det märker man tydligt i hvarje rad, hvilken han bringar på papperet. Han förblandar t. ex. de *politiska* rättigheterna med de *positiva* eller »lagfästade» och känner således icke en gång de första elementerna af vetenskapen. Det obegripliga är blott, huru de, som äro så litet vetande, kunna *disputera,* då detta innebär att anföra grunder, hvilka naturligtvis här måste vara förnuftiga. Men för Aftonbladisten och hans likar är räsonnera detsamma som opinera, och disputera detsamma som calumniera.

»Försvararen vet ej att skilja mellan *det i sig sjelf förnuftiga* (som är oföränderligt förnuftigt...) och *det, som är af menniskor såsom förnuftigt redan insedt och erkändt,* hvilket sednare slag endast (?!) tills vidare af samhället är genom lagstiftningen framhållet och försvaradt.» — Men Aftonbladisten vet deremot att *tala* om ett *insedt* och *erkändt* förnuftigt, som icke är förnuftigt i sig sjelf och följaktligen i sig sjelf oförnuftigt. Då måste väl både insigten och erkännandet vara blott Aftonbladistiska eller tillkomma endast de der disputerande mindre bildade och vetande. Äkta aftonbladistiskt är det också, att endast det *så beskaffade förnuftiga* skall framhafvas och försvaras genom lagstiftningen. Men huru kunde man annars få förfara så liberalt, som man behagar, — med andras rättigheter?

»Försvararen begriper således ej eller, att ståndens politiska rättigheter i Sverige tills vidare ega bestånd, icke genom sin förnuftighet, hvilken icke af herr Boström blifvit *bevisad,* utan *bevisligen* icke finnes, utan just genom constitutionen, som härstammar från den tid, på hvilken en ståndsrepresentation närmare motsvarade nationalmedvetandet och samhällsbehofvet, d. v. s. var, om uttrycket tillåtes oss, relativt förnuftig.» — Här lär oss nu den djupsinnige Aftonbladisten, att någonting kan vara relativt och föränderligt *förnuftigt,* ehuru deruti ej finnes någonting, som är i och för sig sjelft och således oföränderligt förnuftigt. Detta är ungefär likaså begripligt, som att någonting kan vara relativt gyllene (t. ex. af 18 karater),

Digitized by Google

ehuru deruti ej finnes någonting, som är absolut gyllene, d. v. s. ehuru deruti ej finnes något (rent) guld. Men vidare lär oss ock samme djupsinnige Statslärare, att svenska constitutionen d. v. s. svenska regeringens och folkets gemensamma vilja ända hitintills lagligen erkänt och bibehållit Riksstånden och deras rättigheter, ehuru dessa *bevisligen* äro i sig sjelfva orätta och förnuftsstridiga. De hafva nemligen erkänt och bibehållit dem endast derföre, att de närmare motsvarat deras nationalmedvetande och samhällsbehof. Detta vill nu säga med andra ord, att Svenska Folket och dess Regenter sjelfve ock varit verkligen bortkomna och oförnuftiga, och att detsamma äfven har varit händelsen med deras nationalmedvetande och samhällsbehof. Med annat villkor hade väl icke de förra kunnat införa och upprätthålla så oförnuftiga institutioner, eller de sednare kunnat framkalla dem och derutaf finna sig tillfredsställda. Det säger sig nemligen sjelft, att endast det oförnuftiga kan *motsvaras* af det oförnuftiga och likaså tvertom endast det förnuftiga af det förnuftiga. Och sådana *bevisliga* oförnuftigheter hafva nu Sveriges närvarande Konung och alla hans Embetsmän och alla folkets fullmyndiga medlemmar vid Gud och hans heliga evangelium förpligtat sig att skydda och upprätthålla, så länge ej ståndsmedlemmarne sjelfve vilja befrias ifrån dem! Kan någon grymmare skymf uttalas öfver hela den svenska nationen och öfver dess lefvande såväl som aflidne medlemmar? Man ser, att våra Aftonbladister åtminstone icke generas af någon skam och försynthet.

I sin förra predikan hade A. B. lagt P. B. till last, att han ej rättat sig efter de utländska Statslärarne, hvilka icke på samma sätt, som han, betraktat ståndsrepresentationen såsom den enda förnuftiga. Tillika hade A. B. förklarat för orimligt, att svenska statsförfattningen kunde vara förnuftigare, än dessa statslärares theorier, då Svenskarne alltid plägat stå efter de förnämsta europeiska nationerna i bildning och utveckling. Deremot anmärkte då P. B:s Försvarare, att stater ganska väl kunna utveckla sig förnuftsenligt, utan att Statslärarne säga dem, huru det skall gå till, liksom enskilda menniskor ock

Digitized by Google

ganska väl kunna uppväxa organiskt, utan att physiologerne dervid biträda dem med sin handledning. Såsom ett af bevisen derpå anförde han det historiska factum, att stater till och med redan varit på vägen att förfalla, innan Statslärarne börjat att tänka på sina theorier. Häruti vill nu Aftonbladisten finna det »komiska öde för Försvararen, att han under hettan i striden genom en bråd vändning kommer just under aftonbladismens fana och sålunda kämpar emot sig sjelf» — hvilket väl vore den största skam och vanära, som kunde träffa honom. »P. B:s theori om ståndsrepresentationen är», menar A. B., »det tillförlitligaste intyg derpå, att *denna* representation sjunger på sista versen, och att staten genom en *ny* måste räddas ifrån förfall.» Det kan man i sanning kalla ett äkta aftonbladistiskt räsonnement!

Man kunde nu fråga, hvad Aftonbladisten egentligen vill vinna med alla sina sottiser, och hvarföre han på sådant sätt blottställer sig inför de tänkande i landet?

Att Stånden och deras rättigheter för det närvarande äro lagligen erkända och bekräftade i Sverige, derom kan väl ej någon disput eller ovisshet ega rum. Hela frågan, hvarom kan disputeras, måste således vara blott denna: äro Stånden ock *i och för sig sjelfva* förnuftiga och berättigade, och böra de följaktligen icke blott bibehållas utan äfven åtnjuta sin representationsrätt? På denna fråga har P. B. för sin del svarat jakande, och han har äfven angifvit de grunder, på hvilka han dervid förnemligast stödjer sig. Har han icke gjort detta, så har han ju ingenting sagt, som på något sätt hör till saken, och hvarföre skulle då Aftonbladisten så förgrymmad uppträda emot honom? Han är ju då den oskyldigaste varelse man kan tänka sig; han har ju då icke på minsta vis verkat mot Liberalisternes ändamål. Men har han verkligen sagt någonting, som kan inverka på det allmänna tänkesättet, och kan detta hafva en menlig inflytelse på samhället, hvarföre väljer ej Aftonbladisten det *rätta* sättet att göra honom oskadlig? Hvarföre vederlägger han icke hans argumenter tydligt och grundligt, och hvarföre åtnöjer han sig med den *tomma försäkran*, att

Digitized by Google

ståndens tillvaro i staten är förnuftsstridig? Utvisar ej detta tillräckligt, att han icke på något sätt vill *upplysa* sina läsare — att han ej vill *med skäl* inverka på deras öfvertygelse?

Egentligen beropar sig Aftonbladisten blott derpå, att Liberalisterne i Sverige utgöra nu »hela folket» — *minus* »en nästan omärkbar minoritet af Conservativa»; och tacite har han det — liberalistiska axiom i bakgrunden, att mängdens vilja bör gälla som lag i samhället, den må nu i sig sjelf vara så oförnuftig som helst. Detta gör väl också i sjelfva verket all annan *bevisning* fullkomligt onödig, för att ej säga omöjlig; ty frågan förflyttas derigenom ifrån det moraliska området in på det physiska, på hvilket P. B. aldrig befunnit sig. För honom är det tvertom ett axiom, att mängden eller antalet i allmänhet bevisar jemt ingenting, när det är fråga om sannt och falskt eller om rätt och orätt. Han vet, att t. ex. Copernicus var ensam, när han uppträdde med det påståendet, att solen ej röres omkring jorden utan tvertom, och likväl hade han ensam rätt. Äfvenså vet han, att den mängd, som fordomdags ropade: korsfäst! korsfäst!, icke just hade rätten särdeles på sin sida, ehuru den onekligen hade antalet. Att deremot Aftonbladisten blott vädjar till ultima ratio, låter ganska naturligt förklara sig deraf, att han utan tvifvel känner bäst sjelf, hvarest han har sin styrka, och hvaruti han finner sig svag. För öfrigt våge vi högeligen betvifla, att Liberalisternes antal kan vara så stort, som Aftonbladisten påstår, ehuru visserligen många nog finnas, som stå efter andras rätt. Vi föreställa oss att under hela påståendet blott ligger ett plumpt stratagem, som på sin höjd kan hafva någon inverkan på skrattmusklerna. Aftonbladisten vill troligen dermed blott hålla sitt parti vid courage, och om möjligt injaga förskräckelse hos sina motståndare. Men i det sednare afseendet är hans bemödande fåfängt, åtminstone hvad P. B. och hans Försvarare beträffar.

Att nemligen Aftonbladisten verkligen haft detta till sitt egentliga syftemål, det finner man tydligen deraf, att han förfärligen hotar med Liberalisternes uppror, i händelse man icke låter dem få sin vilja fram. Också lägger han allvarligen P. B.

Digitized by Google

på hjertat, att han ej genom förfäktande af sina grundsatser måtte ådraga oss en så ryslig olycka. »Så vidt som herr Boströms eller hans *Försvarares* grundsatser», säger han ibland mycket annat af samma slag, »skulle göra sig gällande såsom det conservativa partiets i Sverige program — hvilket vi naturligtvis (?) blott för ro skull (kan man tänka!) antaga som en möjlighet — så skulle oundvikligen (!) en revolution slutligen utbrista. Och detta är åtminstone Professor Boström (som är fullkomligt känd) en alltför hederlig och vältänkande man för att åsyfta.» Här gör P. B. helt säkert en bugning för Aftonbladisten och säger ödmjukaste tjenare. Men att P. B. i alla fall icke så lätt kan låta sig skrämmas af sådana der hotelser, utan måste fortfarande kämpa för hvad han anser för det rätta, så länge han ännu ej finner sig vederlagd, det inser ej Aftonbladisten vara en oundgänglig följd just deraf att han är hederlig och vältänkande? Det enda, med hvilket P. B. allt hitintills har befattat sig, är ju den vigtiga frågan för vårt samhälle: äro de nuvarande Riksstånden såsom sådana i och för sig sjelfva förnuftiga och berättigade väsenden, eller äro de det icke, så att de böra upphäfvas? Om den frågan måste man väl alltid få strida, så länge det icke sker med hotelser och våld, utan med grunder och bevis. Och skulle det dervid slutligen visa sig, att grunderna tala till ståndens fördel, och att dessa måste anses för ovillkorligt berättigade, så vore ju Liberalisterne, om de ville arbeta på deras upphäfvande, *brottsliga* upprorsmakare, hvilka af hvarje lagbunden medborgare *borde* bekämpas. Och att då vilja tillstyrka Stånden att *icke försvara sig* emot sådana, utan frivilligt afstå från sina rättigheter, för att icke ådraga samhället några revolutioner, det vore ju att gifva dem ett skamligt och insidiöst råd, som endast kunde komma lagbrytarne till pass. Det vore som ville man råda en enskild person att godvilligt låta sig nedstickas af röfvare, för att ej gifva anledning till slagsmål och blodsutgjutelser. På någonting sådant kan P. B. för sin del säkerligen icke inlåta sig, så länge han icke finner sig hafva orätt, om än A. B. för sitt ändamål kan hafva god lust att göra det. Han vill lika

Digitized by Google

så litet, att Stånden skola förnedras till sjelfspillingar genom sig sjelfva, som att de skola nedgöras eller förlora sina rättigheter genom andra. Kort sagdt: han fruktar långt mindre striden än vanäran, om ettdera nödvändigt måste väljas.

För öfrigt kunne vi lugna Aftonbladisten med den upplysningen, att alla de revolutioner, som ansetts utgå från folket, alltid uppkommit och lyckats endast af tvenne orsaker, nemligen antingen genom regeringarnes kortsynthet och oförstånd, eller genom deras tafatthet och poltroneri. Detta skulle vi kunna ovederläggligen bevisa ur hela historien, i händelse vi hade tillfälle att derpå inlåta oss. Det var t. ex. icke det missnöjda folket, som gjorde den Franska revolutionen; det var just Ludvig XVI sjelf och hans jemmerliga ministrar. Med något mera förstånd och modighet och kraft hade dessa ganska väl kunnat afhjelpa de *skäliga* klagomålen, utan att derföre upphäfva de väsendtliga stånden och derigenom desorganisera och upplösa samhället. Men just i detta upphäfvandet bestod den *egentliga revolutionen*, och alla de rättskränkningar och gräsligheter, som sedan inträffade, voro endast de deraf *nödvändiga* följderna. Detta är gifvet och bekant för alla, som läst den revolutionens historia med något förstånd; de öfriga hafva ögon, men se icke, och öron, men höra icke.

Om således ett eller flere stånds medlemmar i Sverige ej skulle finna för godt att sjelfve uppoffra sitt stånd och dess rättigheter, utan förklarade, att de ville i enlighet med den nu gällande grundlagen bibehålla dem, så skulle de visst icke derigenom utsätta sig för någon synnerlig fara från *mängdens* sida. De skulle tvertom efter vår öfvertygelse dertill behöfva endast ett obetydligt mod, så vida de icke alltför mycket misskände vårt svenska samhällsskick. Ty först och främst skulle då hvarje *rättsinnad* medborgare nödgas erkänna, att de endast begagnat sig af en rättighet, om hvilken de genom lagen uttryckligen äro försäkrade, och om hvilkens ogiltighet i och för sig sjelf ännu ingenting är bevist; och sedan skulle densamme äfven nödgas erkänna, att han sjelf och alla andra vore *lagligen* och *edeligen* förpligtade att uppträda till deras försvar emot alla,

Digitized by Google

som derföre ville angripa dem. Så vida nu icke det Svenska samhället förnemligast utgöres af sådana, som antingen blifvit politiskt vansinniga eller rent af förlorat all aktning för lagar och eder — i hvilket fall det ej länge kunde eller ens *borde* ega bestånd — så hade ju ståndsmedlemmarne redan ifrån det hållet att påräkna en icke så obetydlig styrka till sitt beskydd. Men ännu starkare för detta ändamål måste de finna sig genom det vigtiga förhållande, att äfven Konungen på det högtidligaste och kraftigaste försäkrat dem om sitt konungsliga skydd i sådana fall, och följaktligen är *ovillkorligt* förpligtad att dertill använda hela sin makt, i händelse de deraf skulle blifva i behof. Han är nemligen genom sin konungaförsäkran *ovillkorligt* förbunden att skydda hvars och ens rätt enligt gällande lagar; men han är deremot genom densamma endast *villkorligt* förbunden att införa så kallade reformer eller förbättringar. På annat sätt kan han ej rimligtvis förpligtas eller förpligta sig i det sednare afseendet; ty äfven den visaste monarch kan icke veta med visshet, om och huruvida han är i stånd att verkligen förbättra sitt rike. Erfarenheten har visat mer än tillräckligt, att många förändringar och reformer, som varit ansedda för ganska helsosamma, i verkligheten befunnits vara helt annorlunda. — Äfven ifrån statsmaktens sida måste således ståndsmedlemmarne hafva att förvänta en kraftig hjelp mot sina fiender, i händelse de vilja bibehålla sina ståndsrättigheter. Konungen kan icke i Sverige lemna dem utan en sådan hjelp, och ännu mindre skulle han kunna tillåta sig att begagna sin makt och inflytelse emot dem. I annat fall vore ju icke mängden utan just *han* den egentliga revolutionären och lagbrytaren, till hvilken man hade att hålla sig. Och huru kunde han då vänta sig, att någon *förnuftig* menniska sedan skulle erkänna honom för sin *lagliga* monarch? — —

Detta må vara nämndt med afseende på Aftonbladistens hotelser, om P. B:s och hans Försvarares grundsatser skulle göra sig gällande. För öfrigt söker Aftonbladisten också intala Redactionen af Tiden, att den icke bör gifva offentlighet åt dessa begges incendiaira artiklar och derigenom ohjelpligt för-

Digitized by Google

derfva de Conservatives sak. Detta är äkta aftonbladistiskt d. v. s. på en gång liberalistiskt och enfaldigt. Dock härom må Redact. af Tiden sjelf yttra sig, om han så finner för godt. För vår del hafve vi redan sagt mer, än vi behöft, om en Aftonbladist. Vi vilje endast tillägga *en* anmärkning, hvilken våra läsare utan tvifvel sjelfve redan hafva gjort. Aftonbladet måste lida en utomordentlig brist på dugliga medarbetare, då en så hufvudlös varelse, som vår Aftonbladist, kunnat få föra dess talan uti en fråga, som för vårt samhälle är af så utomordentlig vigt. Vi för vår del skulle råda det, att hädanefter antingen tiga som muren, eller ock sätta fram någonting bättre.

Digitized by Google

Ytterligare om förändrandet af Folkrepresentationen i Sverige.

1. Vi vilje antaga för möjligt, att Rikets Ständer i Sverige äro berättigade att afsäga sig sin närvarande representationsrätt, eller att de åtminstone ej kunna förhindras att göra det, om de så finna för godt.

2. En annan fråga är det visserligen, om ett sådant afgörande kunde betraktas såsom rätt och förnuftigt, och om deras medlemmars förfarande i det fallet förtjente beröm eller tadel; men med den frågan vilje vi icke nu egentligen befatta oss. Mången kan förhålla sig oförnuftigt eller omoraliskt, utan att sådant kan lagligen förhindras; ty hvar och en måste få bruka sin frihet, så länge han icke dermed förnärmar andras rätt, utan blott disponerar öfver sin egen.

3. Hvad vi här vilje påstå och bevisa, samt äfven upplysa genom ett motsvarande exempel, det är att Rikets Ständer såsom sådane ej hafva någon den minsta rätt att besluta och afgöra, huru det representationssätt bör vara beskaffadt, som skall inträda för Svenska folket, sedan de sjelfve derutur afträdt såsom stånd, eller sedan de sjelfve afsagt sig sina ståndsrättigheter.

---

4. Det är en bekant sak, att Husfadren rätteligen är sin familjs Representant eller Målsman, så länge han icke befunnits bevisligen dertill oförmögen, emedan giltiga skäl kunna uppgifvas, hvarföre just han och ingen annan så länge bör vara det.

Digitized by Google

5. Men att han är representanten för sin familj vill icke säga någonting annat, än att han är pligtig och berättigad att sjelfständigt bevaka och handhafva alla hennes rättigheter, hvilka ock genom henne tillika äro hans egna, och att han äfvenledes har rättighet att afstå eller afyttra dem, när han så finner det vara ändamålsenligt — dock endast såvidt de enligt familjerättens natur äro förytterliga*).

6. Skulle han företaga sig att afyttra en sådan rättighet, som enligt förnuftet måste betraktas såsom alltid nödvändig för familjen och således för henne oförytterlig, så är det klart, att han då icke handlade i egenskap af hennes representant eller målsman, emedan han i det afseendet icke motsvarade sitt begrepp, och att han ej eller kunde genom den handlingen till någonting förbinda familjen sjelf eller dess öfriga medlemmar, emedan han i det fallet gått utom sin målsmansrätt och befogenhet.

7. Detsamma gällde naturligtvis ännu mer, om han ville besluta för sin familj, att den såsom sådan icke vidare skulle existera, eller att den åtminstone ej vidare skulle utgöra en moralisk personlighet och i denna egenskap inom samhället vara representerad. Ty då han såsom hennes representant just är förpligtad att vårda och upprätthålla hennes personlighet, så kunde han väl aldrig såsom sådan vara berättigad att tvertom upphäfva eller uppoffra den.

8. Ville han åter endast afsäga sig sin rätt och förbindelse att vidare vara familjens representant, så vore detta detsamma som att han ej vidare ville i henne utgöra en hennes

*) Af förekomne anledningar önske vi, att läsaren måtte fästa en något noggrannare uppmärksamhet på denna sats. Man kan derigenom erhålla ett rigtigt begrepp om hvad det egentligen vill säga att i ordens juridiska bemärkelse representera och representeras. Med ett *sjelfständigt* bevakande af rättigheter förstå vi ett sådant, som icke grundar sig på en eller fleras uppdrag eller fullmakt, och följaktligen ej eller kan genom en sådan inskränkas och bestämmas, utan har sin egentliga grund i en förnuftig praktisk lag, äfven om den bevakande dertill utses af flere genom ett val. Att endast moraliska personer eller samhällen kunna representeras, hafva vi redan nämnt på ett annat ställe (se Tiden N:o 14 för detta år Aphor. 36, 37 och not.); och likaså att den, som är representant eller målsman, omöjligen kan vara en fullmäktig eller ett ombud, och tvertom (se Tiden N:o 25, Aphor. 12 och noten dertill).

Digitized by Google

medlem, hvartill han väl också — under vissa omständigheter — kunde erkännas vara berättigad. Men äfven denna handling kunde han icke utöfva i sin egenskap af familjens representant, utan endast i sin öfriga egenskap af menniska eller enskilt person, och det är klart, att han sedan ej kunde rättsgiltigt föreskrifva familjens öfriga medlemmar, hvad dessa för sin del i det fallet måste göra, och huru de efter hennes upplösning hade att inrätta sig.

9. Detta är åtminstone obestridligt hvad de sjelfmyndiga medlemmarne beträffar; men det gäller i sjelfva verket ej mindre i anseende till de omyndiga; ty öfver dessa inträdde statens rätt att besluta och handla i det antagna fallet, och det är ingalunda nödvändigt, att denna sedan skulle tillåta honom att vara deras förmyndare; den kunde tvertom just uti hans utträdande ur familjen finna tillräckliga skäl att i det afseendet förvägra honom sitt förtroende.

10. Ty i allmänhet måste man väl säga, att husfadren genom den ifrågavarande handlingen skulle bevisa sig icke vara en verkligt förnuftig eller sedlig menniska, såframt icke det kunde uppenbarligen ådagaläggas, att hela skulden dertill vore på husmodrens sida, och att han omöjligen kunde tillsammans med henne uppnå familjens förnuftiga ändamål. Häröfver måste han visserligen sjelf vara den närmaste domaren; men alltid kunde hans förhållande rättvisligen lastas, så länge han icke derföre offentligen rättfärdigat sig.

---

11. Detta allt, som väl icke af någon lär kunna förnuftigtvis bestridas, egnar sig genom sin större lättfattlighet till ett upplysande exempel, när vi nu gå att göra oss redo för den så vigtiga frågan: äro Rikets Ständer på något sätt berättigade att för Svenska folket besluta och föreskrifva ett sådant representationssätt, som till hela sitt väsende är ett annat än det närvarande? — en fråga, som hitintills, oss vetterligen, icke ens varit offentligen uppkastad, än mindre grundligen undersökt och besvarad.

Digitized by Google

12. Den lagliga Representanten *) för Svenska folket har hitintills varit den gemensamma, uttryckta och således sinnligt eller empiriskt verkliga viljan **) hos de fyra väsendtliga privata Stånden eller åtminstone hos deras pluralitet d. v. s. hos trenne ibland dem — det sednare i alla de frågor, som angått alla stånd och medborgare lika, och hvilkas afgörande följaktligen ej kunnat inverka olika på de särskilta stånden, d. v. s. förnärma ett visst stånds förnuftsgiltiga interessen eller rättigheter till (någon supponerad) förmon för de öfriga.

13. Skulle nu denna Riksståndens gemensamma vilja verkligen besluta att icke vidare såsom hitintills vara den lagliga representanten för Svenska folket, så gällde äfven i anseende till henne, i enlighet med hvad ofvanföre är sagdt om husfadren, att den ej rätteligen kunde anses i det fallet besluta någonting för sjelfva folket eller handla i egenskap af dess lagliga representant, utan den vore endast en enskilt vilja och handling af Riksstånden för deras egen del, hvilka dermed förklarade, att de ej vidare ville såsom sådane utgöra några medlemmar af folket, och inom detsamma sjelfständigt bevaka och handhafva sina rättigheter.

14. Också är det klart, att, sedan de sålunda hade upphört att rättsligen existera i denna sin egenskap, kunde de icke eller på något sätt rättsgiltigt besluta och föreskrifva för sjelfva folket och för dess öfriga medlemmar, hvad dessa för sin del i det fallet måste göra, och huru de efter ståndsorganisationens upplösning hade att inrätta sig. Tvertom skulle hvarje försök i den vägen vara ingenting annat, än en verklig usurpation eller rättskränkning, hvilken några få enskilta medborgare hade

*) Vi säga *Representanten;* ty folket i staten kan lika så litet, som hvarje annan moralisk personlighet, hafva representanter in plurali. Det skulle i annat fall hafva flera capita repræsentativa eller flera hufvuden, af hvilka det ena möjligtvis ville hit, när det andra ville dit, och det skulle således då snarare uppträda såsom en hydra eller ett vidunder, än såsom ett förnuftigt väsende.

**) Folkets förnuftiga vilja är dess egentliga väsende och substans; men den genom dess organer uttryckta och således sinnligt verkliga viljan är den förras organ och representant inom *vår* verld. Så är ock menniskans sinnliga vilja organet och representanten för hennes förnuftiga vilja, af hvilken hon visserligen *kan* och *bör* vara ett uttryck, men hvilket hon likväl ej alltid och nödvändigt är.

Digitized by Google

den oförskämdheten att tillåta sig emot alla de öfriga, af hvilka de icke *för det ändamålet* erhållit någon fullmakt eller auctorisation.

15. Deras närvarande rätt grundar sig nemligen först och främst derpå, att Svenska folket hitintills har varit och ännu lagligen är, hvad det väl också alltid bör förblifva, en moralisk personlighet och ett förnuftigt organiseradt väsende, att dess närmaste organer varit och ännu äro de högsta privata stånden eller corporationerna, att under dessa andra lägre och inskränktare stånd eller corporationer varit och ännu äro såsom organer subordinerade, och under dessa på samma sätt andra o. s. v. ända ned till familjerna och ägtenskapen, uti och under hvilka först de enskilta personerne uppträdt och ännu uppträda såsom organer.

16. Men vidare grundar sig ock deras närvarande rätt derpå, att, i enlighet med förnuftets fordringar, husfäderne varit och ännu äro de lagliga representanterne för sina familjer, att familjernas gemensamma vilja yttrad genom husfäderne har varit och ännu är den lagliga representanten för det inskränktare ståndet, att denna vilja utsett och ännu utser en eller flere organer inom sig till att representera sig i det högre, och att dessa organers gemensamma vilja då varit och ännu fortfar att vara det högre ståndets lagliga representant o. s. v. uppåt, ända intill det högsta privata ståndet i staten, hvilket är Folket.

17. Man bör nemligen betänka, att en Riksdagsman t. ex. inom Bondeståndet icke på något sätt är Bondeståndets representant och än mindre det Svenska folkets; ty han är endast representant för det vida inskränktare Bondeståndet inom det Härad, af hvilket han dertill blifvit utsedd. Det är först den (absolut eller relativt) gemensamma verkliga viljan hos honom och alla de öfriga likartade representanterne, som representerar det Svenska Bondeståndet öfver hela riket och således rättsgiltigt besluter med och öfver det helas rätt. Detta stånd har nemligen icke mer än en enda röst i Folkförsamlin-

Digitized by Google

gen *) och kan således ej eller der hafva mer, än en enda vilja eller representant. Att representanten för Adelsståndet är den gemensamma viljan hos Capita familiarum, har sin naturliga grund deruti, att adelskapet är endast familjerätt eller slägträttighet men detta upphäfver ingenting af hvad vi här sagt.

18. Så vida nu grunden för Riksdagsmännens rättighet att infinna sig och deltaga i besluten inom Folkförsamlingen för det närvarande är den nu nämnda och ingen annan, så säger det sig sjelf, att, om denna grund skulle genom deras egen gemensamma vilja bortfalla, kunde intet förnuftigt skäl tänkas och angifvas, hvarföre de mera än andra medborgare sedan hade något slags rätt att befatta sig med folkets angelägenheter. De utöfva nu lagligen sitt kall i egenskap af ståndsledamöter; men med stånden sjelfva upphörde ock detta kall att ega någon rätt och betydelse; och ville de sedan besluta någonting i folkets namn, så vore detta, såsom vi redan sagt, endast en usurpation af en rätt, som icke tillhörde dem.

19. För öfrigt kunde ej eller Riksdagsmännen såsom sådane förnuftigtvis vara *berättigade* att upphäfva sina stånd eller frånsäga dem deras rätt att representeras; ty de äro sjelfve utsedde af dessa stånd just *för att representera* dem, d. v. s. för att i allmänhet bevaka och handhafva deras rättigheter, men i

---

*) Här och i det följande tillåta vi oss att använda ordet Folkförsamling, ehuru det visserligen ej är det rätta; men det torde dock kunna få passera, såvida man dermed blott menar samlingen af de personer, som äro berättigade att deltaga i Folkets representation. Det hvilande representationsförslaget proponerar i stället ordet Riksförsamling, hvilket lindrigast sagdt är ganska misslyckadt. Ty har man väl någonsin hört ett rike vara församladt, eller har man någonsin hört det vara icke-församladt? Ett rike är blott ett enda väsende, och kan derföre lika så litet som en enda menniska någonsin församla sig eller skingra sig. — Dessutom hör ju äfven Monarchen till riket likasåväl som hufvudet till menniskan. Skall nu han också höra till Riksförsamlingen — till det församlade riket, eller skall han det icke? Det sednare torde väl vara meningen; men då är också ordet rent af obrukbart. Man kan tala om rikets inbyggare, om rikets ständer, om rikets regering o. s. v., men man kan deremot aldrig tala om rikets församling. Kort sagdt: hela ordet måste afföras ur språket, såsom alls icke hafvande någon rätt mening och betydelse. Det obegripliga är blott att de Svenska Statsråden icke ens mäktade inse de högst vådliga följderna af ett sådant uttryck; ty att de ej *ville* inse det, kunna vi svårligen föreställa oss. Men det är kanske ej allom gifvet att inse, hvilken makt, som ofta kan ligga uti ett ord. — Redan det absurda ordet National-representation har hitintills gjort oss vida mer ondt, än mången kan föreställa sig.

Digitized by Google

synnerhet för att upprätthålla deras personlighet och följaktligen äfven deras representationsrätt. Ville de för sin del icke fullgöra sin förbindelse i detta afseendet, eller vore det deras öfvertygelse, att stånden ej vidare böra finnas och representeras, så vore det ock deras skyldighet att genast afsäga sig befattningen, men dermed också att genast utträda ur ståndet, hvars rätt de sålunda förklarat sig icke erkänna. Och ville de sedan taga någon del i dess rättigheter och förmoner, så vore detta endast en egennyttig inconsequence, som icke med något skäl kunde medgifvas dem.

20. Det enda möjliga sätt, hvarpå ståndsrepresentationen kunde upphäfvas, utan att någon dervid handlade mot sin *juridiska* befogenhet, det vore om ingen enda Adelsman inom Adelsståndet ville uppträda såsom representant för sin familj, och om ingen enda husfader inom de öfriga stånden ville för sin del utse någon Riksdagsman. I detta fallet inträdde allas fullkomligt lika rätt att deltaga i Folkförsamlingen eller rättare sagdt i den folksamling eller folkhop, som då kunde komma i fråga; och först i det fallet hade man äfven fältet verkligen fritt för nya skapelser, i händelse man om några sådana kunde förena sig. Att skapelserna då icke kunde bli några förnuftiga väsenden, utan blott mer eller mindre vidunderliga missfoster, t. ex. sådana, som det i det hvilande representationsförslaget projecterade *), derom hysa vi för vår del icke det minsta tvifvel.

---

*) Detta kan för mången låta såsom en smädelse, men vi bedyre, att vi här icke åsyfta någonting sådant. Vi utsäge endast efter vår öfvertygelse det verkliga förhållandet, såsom vi tro det vara vår pligt och vår rätt. Det föreslagna representationssättet är en förblandning af representation och mandatariat eller af målsmanskap och fullmäktigskap, således af tvenne med hvarandra så oförenliga functioner, att, der en person rätteligen utöfvar den ena, kan han ej rätteligen utöfva den andra, och tvertom. En sådan förblandning måste leda till den följd, att vissa personer få utan allt ansvar fritt disponera öfver andra personers rättigheter, som icke tillika äro deras egna, och af hvilkas föryttring de möjligtvis sjelfve kunna draga fördel. Men dermed blifva de sednare personerne formelt rättslösa, hvilket är just det, som bör förekommas genom en verklig representation. Härtill kommer, att genom det föreslagna representationssättet icke moraliska personer utan endast mechaniskt afdelade valdistricter blifva representerade; och likväl är det blott sådana personer, som förnuftigtvis kunna och böra representeras. Enskilta personer kunna visserligen ock låta sina rättigheter bevakas genom andra; men de kunna aldrig rätteligen *åläggas* att göra det, om de ej vilja det. De skulle i annat fall kunna åläggas att vara omyndiga eller åtminstone att låta sig behandlas såsom sådana. Men

Digitized by Google

21. Sannt är, att likasom husfadren handlade oförnuftigt, om han utan nödvändighet upplöste sin familj, så handlade äfven ståndsledamöterne alltid oförnuftigt, om de någonsin upplöste sina stånd, emedan de aldrig dertill kunde få några giltiga skäl, såsom det någon gång kan vara händelsen med den förra. Stånden äro nemligen likaså väl moraliska personer och likaså nödvändigt fordrade af förnuftet, som familjerna, ehuru man visserligen behöfver mera förstånd för att *inse* de förras nödvändighet, än för att *känna* de sednares, hvilken hos hvar och en mäktigare understödjes af naturdriften. Men annat är den *moraliska* pligten och annat den *juridiska* skyldigheten, och likasom ingen rätteligen kan *tvingas* att fortfarande lefva i sin familj, så kan ock ingen rätteligen *tvingas* att fortfarande tillhöra sitt stånd.

22. Hvad Svenska Regeringen i det här supponerade fallet hade att göra, om äfven den ville dervid förhålla sig rättsenligt, är visserligen icke så lätt att säga; men oss synes, att den då måste antingen regera på egen hand och utan att någonsin höra ett sådant folk, i händelse den dertill funne sig ega nog makt, eller ock genast sammankalla ett verkligt Allshärjarting, vid hvilket alla, som hade lust och förmåga, kunde få vara närvarande och säga sin mening, till den kraft och verkan det kunde medföra.

23. Ett sådant Ting vore nu visserligen ett uppenbart oting i våra dagar — en kolossal absurditet och ett barbariskt spectakel, hvarigenom vi åter försattes till samhällets barndom i den halfvilda hedendomen. Men så vore det icke eller i minsta mon någonting förståndigare och bättre, om man lättsinnigt

---

sin myndighetsrätt måste de behålla, äfven när de med andra bilda ett yttre helt, såsom en inrättning eller ett bolag, och ännu mer således när de blott bilda en yttre hop såsom ett valdistrict. Helt annorlunda är förhållandet, om de tillsammans äro medlemmar af en sådan enhet, som är gifven och fordrad genom förnuftet, d. v. s. af en moralisk personlighet eller ett samhälle. I detta fallet har enheten rättigheter omedelbart genom sig sjelf, hvilka den äfven meddelar åt sina medlemmar, och hvilka böra bevakas så väl emot dessa som emot alla andra. Men i detta fallet kan också just derföre ej hvar och en vara lika berättigad att uppträda såsom enhetens rättsinnehafvare och representant. Den rättigheten kan då icke tillkomma någon annan än den, som dertill eger de rättsgiltiga qvaliteterna. Jfr. Aphor. 16. — Men härom måhända mera vid ett annat tillfälle.

Digitized by Google

upphäfde den närvarande ståndsrepresentationen, till hvilken det Svenska folket genom sin fortgående bildning under sekler har upparbetat sig.

24. Ty hvad t. ex. skulle man säga om ett Generalitet, som hade att anföra en redan väl organiserad armée, men af någon anledning antingen tillät eller befallde, att all slags fördelning och organisation inom den skulle upphäfvas, och att det hela skulle förvandlas till en likartad *massa* af enskilta beväpnade menniskor, som genom sjelfvalda Fullmäktige eller Ombud hade att bestämma det helas rörelser och företag? Det lindrigaste man kunde säga, vore väl utan tvifvel, att det Generalitetet ej handlade rätt välbetänkt, såväl för sig sjelf som för det hela och alla dess delar.

25. Hvad förnuftigt skulle det väl också för egen del kunna uträtta med en så oförnuftig och oorganisk massa, låt också vara att Ombuden af någon anledning fördeltes i tvenne särskilta klumpar? Ingenting, skulle vi tro, så framt det ej kunde befalla öfver någon väl organiserad, väl disciplinerad och väl aflönad, samt derföre äfven fullt trogen och tillförlitlig corps, med hvilken det antingen kunde förhindra delarne af det hela att någonsin välja några ombud, eller ock genom fruktan förvandla deras utsedda ombud till blotta voteringsmachiner och instrumenter för sin vilja.

26. Men äfven dertill behöfde man således någonting förnuftigt och organiseradt *), hvilket för den moderna liberalismen

*) Vi hafva i denna uppsats ofta begagnat orden organisk, organisation och organiserad, ehuru Liberalisterne gifvit tillkänna, att de för sin del ej kunna förstå hvad de betyda. De bildade torde dock känna den väsendtliga skillnaden emellan det sätt, hvarpå *lemmarne* sammanhållas hos ett lefvande väsende t. ex. hos ett djur eller en menniska, och det sätt, hvarpå *delarne* sammanhänga uti ett icke lefvande ting t. ex. uti en sten eller ett stycke jord. Äfven torde åtminstone militärer känna, huru väsendtligt en verklig *armée* skiljer sig ifrån en blott hop eller *massa* af väpnade menniskor, samt att det plus, som tillkommer den förra, är just det som gör henne till ett förnuftigt helt — till en moralisk personlighet. Uti ett förnuftigt och derigenom äfven organiskt väsende måste finnas en enda sjelfständig kraft eller vilja, som uti och under sig har flera andra sjelfständiga krafter eller viljor, hvilka åter på samma sätt hafva andra uti och under sig o. s. v. I alla dessa är enheten närvarande och verksam, ehuru i hvardera på ett bestämdt speciellare sätt, och äfven uti hvarandra äro de sins emellan närvarande och verksamma, så att hvar och en mer eller mindre måste deltaga i de öfrigas trefnad eller li-

Digitized by Google

alltid måste vara en styggelse; ty för den blott sinnliga menniskan äro alla förnuftets lagar och fordringar ingenting annat än bojor och band på *den* frihet, som ensam för henne har något interesse.

dande. Men alla tillsammans stämma de så öfverens med hvarandra och med enheten, att de utgöra blott ett enda harmoniskt helt. — Att närmare utreda detta skulle dock fordra en vida större utförlighet, än vi här kunna tillåta oss.

Digitized by Google

Om gränsorna för Rikets Ständers rätt att förändra Folkrepresentationen, och om Liberalisternas sätt att läsa och förstå Grundlagarne.

Stockholms Aftonpost, som ifrigt fäktar för det nu hvilande representationsförslaget — förmodligen emedan det är ett betydande steg till det republikanska statsskicket, hvilket för våra Liberalister är det enda politiskt saliggörande, och till hvilket äfven den constitutionella monarchien endast får gälla »såsom en god öfvergångsform» — har icke funnit sig kunna undgå att försöka en vederläggning af de ledsamma aphorismer rörande Ständernas rätt att antaga ifrågavarande förslag, hvilka Tiden för några postdagar sedan *) meddelade åt sina läsare.

Att A. P. dervid ej skulle inlåta sig på det rationella området, inom hvilket aphorismernas Författare har hållit sig, var visserligen att förvänta, då detta område för alla Liberalister är och väl alltid måste förblifva en terra incognita. Men att A. P. skulle bevisa sig vara helt och hållet utan förstånd äfven i den Svenska Statsrätten, som för en Publicist bör vara temmeligen bekant, det var dock vida mer, än man skäligen kunde förmoda, då inom dess redaction åtminstone *en* ledamot lär finnas, som icke blott undergått en juridisk examen, utan äfven är anställd såsom tjensteman vid en af våra domstolar.

Aphorismernas Förf. anser sig hafva bevist, att Rikets Ständer ej kunna *rättsenligt* antaga och fastställa det hvilande representationsförslaget, emedan de sjelfve måste först hafva

*) I N:o 88 för d. å.

Digitized by Google

likasom gjort sig till politiska sjelfspillingar eller afsagt sig sin närvarande rätt att uppträda och handla såsom riks-ständer, innan det nya representationssättet kan komma till någon rättsgiltighet och användning, och emedan folkets öfriga medlemmar icke, såvidt man känner, hitintills gifvit de nuvarande Riksdagsmännen några fullmakter, på grund af hvilka de *sedermera* och såsom *icke Ståndsledamöter* kunde besluta någonting i deras angelägenheter. Ett Bolag t. ex., som upplöser sig, kan icke besluta bolagsreglorna för ett, som derefter bildar sig, och i allmänhet kunna de döende icke *lagstifta* för de efterlefvande, emedan lagar innebära förbindelser, hvilka hvar och en måste antingen hafva sig ålagda genom förnuftet eller sjelf åtaga sig genom sitt fria och uttryckliga samtycke. Men intetdera vilkoret kan åberopas såsom rättsgrund för det nya representationssättets giltighet, då alla andra än Riksdagsmännen icke ens blifvit tillsporda om åtagandet, än mindre derom uttryckligen tillkännagifvit sin vilja.

Härom åberopar sig nu A. P. på 1:a §. Riksdagsordningen, som innehåller, att Rikets Ständer ej kunna i utöfningen af deras riksdagsmannabefattning bindas af andra föreskrifter än rikets grundlagar, hvilket för honom naturligtvis har den betydelsen, att de ej eller behöfva låta sig bindas af det sunda förnuftet och af de rättsföreskrifter, som af detta meddelas åt alla förnuftiga väsenden. Han begriper således icke, att den citerade §:n endast förbjuder Riksdagsmännen att emottaga enskilda befallningar eller instructioner, äfvensom att rätta sig efter den så kallade allmänna opinionen, hvilken af Liberalisterne anses för samhällets souveräna lagstiftare. Derföre öfverser han också fullkomligt, att samma § förbinder Riksdagsmännen att handla *i öfverensstämmelse med* rikets grundlagar, hvilka icke berättiga dem att införa det nya representationssättet, så framt de ej tolkas i strid med deras *verkliga* ordalydelse och förstånd. A. P. beropar sig visserligen derjemte på §§. 81 och 56 i Regeringsformen, och menar att aphorismernas Förf. »måste vara snart sagdt litet tokig», om han ej deruti kan finna den mening, att Rikets Ständer kunna rättsenligt

Digitized by Google

besluta äfven en sådan lag, som icke på något sätt skall angå dem sjelfve, utan skall gälla endast för dem, som *fortlefva* och handla, sedan de sjelfve upphört att existera såsom Riksständer. Men samme Författare är beklagligen så »tokig», att han i de citerade §§. ej kan upptäcka *den* meningen, utan tvertom finner en sådan uppfattning af deras innehåll bevisa en ytterlig grad af okunnighet och tanklöshet.

Sant är, att Rikets Ständer äro enligt Regeringsformen berättigade att tillsammans med Konungen besluta *förändringar* och *förbättringar* i våra grundlagar, och det är till och med sant, att den rättigheten är grundad i deras förnuftiga väsende, och måste tillkomma dem äfven enligt förnuftet eller den rationella rätten. De äro nemligen Folkets *väsendtliga* organer eller *lemmar*, och derjemte de högsta och mest omfattande ibland dem, hvarföre det är naturligt, att alla de öfriga *böra* subordinera sig under deras vilja och *alltid* erkänna deras beslut för rättsgiltiga, så länge de icke innehålla någonting uppenbart förnuftsstridigt. Men dervid förutsätter och fordrar likväl den positiva Regeringsformen, lika så väl som den rationella Statsrätten, att Ständerne fortfarande äro och förblifva, hvad de äfven benämnas och *böra* vara, nemligen Rikets Ständer; ty för den händelse att de ej vilja existera och handla i sin rätt och sin egenskap af sådana, bestämmer naturligtvis den nu gällande lagen ingenting om deras rättigheter, och skulle ej eller kunna utan orimlighet derom bestämma någonting. Det kan nemligen ej falla förnuftiga varelser in att stifta rättslagar under den förutsättning, att de väsenden, som derigenom skola få sina rättigheter bestämda, antingen ej vidare existera i verkligheten eller åtminstone förlorat den egenskap, som ensam kan gifva dem deras rättigheter. Den närvarande grundlagen kan således icke berättiga Rikets Ständer att för Svenska Folket besluta ett representationssätt, som är af den art och beskaffenhet, att dess inträdande i verkligheten nödvändigt måste *föregås* af deras eget utträdande derutur såsom Ständer. Deras närvarande rätt grundar sig derpå, att de äro de högsta väsendtliga Stånden inom Folket, och den kan så-

Digitized by Google

ledes ej sträcka sig till någonting sådant, som för att ega betydelse och giltighet just förutsätter och innebär, att denna grund icke mer finnes till. Den, som kan påstå motsatsen, är antingen ytterligt tanklös och okunnig i rättsläran, eller ock söker han genom skengrunder beskönja ett förfarande, som icke låter försvara sig på annat sätt. Grundlagarne skola visserligen förstås efter ordalydelsen; men de skola likväl icke förstås utan förstånd eller i uppenbar strid med sig sjelfve och det sunda förnuftet.

Det förhåller sig i detta afseendet med Ständernas representationsrätt inom Folket fullkomligt på samma sätt, som det förhåller sig med husfadrens representationsrätt inom familjen, hvilken också finnes erkänd och stadfästad i den positiva lagen. Ty äfven husfadren är genom denna berättigad att besluta förändringar och förbättringar i familjens ordning och angelägenheter; men då hans rättighet i det afseendet grundar sig just derpå, att han fortfarande är hennes målsman eller representant, så kan han ej lagligen för henne besluta en *sådan* ordning, som först skall vidtaga och *blifva gällande* för hennes medlemmar, sedan han sjelf upphört att representera henne. Han kan t. ex. icke rättsgiltigt förordna, att — *efter hans död* hustrun skall idka det eller det lefnadsyrket, vistas och bo på det eller det stället, förvalta sin egendom på det eller det sättet o. m. d.*). För det fallet må han kunna besluta ett och annat om sin enskilda egendom, emedan det beslutet har en helt annan grund, men ingenting får han besluta om andra personers handlingar och rättigheter.

Detta inser och erkänner man utan svårighet, när det är fråga om privata förhållanden, emedan hvars och ens egen rättskänsla då kommer omdömet till hjelp. Men när det blir fråga om publika förhållanden, äro många menniskor helt och hållet bortkomna, emedan de vant sig att betrakta rätten så-

*) Ingen enda Jurist inom Sveriges rike — med undantag måhända af Aftonpostens — kan vara så slät, att han på grund af 9 Kap. 1 §. Giftermålsbalken skulle förklara ett sådant förordnande för rättsgiltigt. Åtminstone skulle han då löpa fara, att blifva förklarad ovärdig att vidare sitta såsom Domare.

Digitized by Google

som *der* beroende endast af antalet eller af mängdens godtfinnande. De hafva visserligen gjort någon bekantskap med Statens phænomener eller utansida; men de hafva deremot aldrig inträngt i dess inre väsende. Om detta veta de ungefär lika så mycket, som barnet och den obildade om den andeliga sidan af menniskan.

Mot hvad vi sagt i det föregående torde möjligtvis invändas, att Rikets Ständer dock icke upphört att vara riksständer, när de besluta sig för det nya representations-sättet, och att de således då ännu handla med sin närvarande lagliga rätt. Men detta är redan tillräckligt vederlagdt genom det föregående, och grundar sig dessutom helt och hållet på tanklöshet eller på missförstånd. Det ifrågavarande beslutet innebär *genom sin egen natur* 2:ne väsendtligen åtskiljda handlingar, äfven om dessa ej skulle falla i särskilda tider, hvilket i rättsligt afseende är likgiltigt. Det är dock en helt annan handling, om Rikets Ständer endast afsäga sig sin närvarande representationsrätt och dermed helt enkelt upplösa sig såsom Ständer, och en helt annan, om de dessutom fastställa det representationssätt, som sedan skall blifva gällande för Svenska Folket. Men till den sednare handlingen ega de ingen rättighet, sedan den förra redan har förutgått, hvilket den åtminstone i begreppet alltid måste anses göra. Vilja de Fyra Stånden af leda vid lifvet nu blifva (politiska) sjelfspillingar, men dessförinnan besluta det nya representationssättet såsom sitt *Testamente*, så böra de först betänka, att endast physiska personer kunna upprätta testamenten, och sedan att sådana till ingenting förbinda, om de ej accepteras af de efterlefvande. Men så omyndiga måtte väl icke Svenska folkets medlemmar vara, att andra nödvändigt måste uppträda såsom acceptanter i deras ställe; åtminstone kan väl ej denna befattning tillkomma just Testatorerne sjelfva, såvida ej allting skall dervid tillgå befängdt och rättsvidrigt.

Efter dessa anmärkningar hemställe vi till alla tänkande och rättsinniga Riksdagsmän, om det kan vara rådligt och välbetänkt, att de för Svenska Folket besluta och antaga ett sådant representationssätt, som 1) saknar allt stöd i förnuftet och

Digitized by Google

den rationella statsrätten, då det förvandlar staten till en blott sinnlig förening af individer, det vill säga till ett blott bolag; 2) icke eller har något stöd i samhällets föregående historiska lif och utveckling, då det afbryter alla Folkets hitintills förvärfvade vanor, och upphäfver alla dess nu gällande allmänna rättsförhållanden, samt 3) införes och göres gällande på ett sätt, som icke är enligt med positiv lag, och derföre kan på fullt *giltiga grunder* underkännas af hvilken som heldst.

Ett sådant beslut är i sjelfva verket ingenting annat, än en revolution, om det än icke bär namnet deraf; ty det upphäfver hela det närvarande statsskicket och öfverändakastar en stor mängd af lagligen bestående rättsförhållanden. Men har man en gång inlåtit sig på *den* banan, så får man med eller mot sin vilja derpå fortgå, utan att man kan veta, när och hvarest man slutligen stadnar. Åtminstone gäller detta om alla sådana revolutioner, som icke innebära endast en återgång till det gamla och rätta, eller rigtigare sagdt till det evigt rätta uti det gamla *). Frankrike lemnar oss derpå i nyare tider ett varnande exempel, men alla tiders historia bekräftar den sanningen tillräckligt för den, som kan och vill höra henne med någon uppmärksamhet.

Sedan ofvanstående artikel uppsattes — ty dess införande i Tiden har genom tillfälliga orsaker blifvit fördröjd under några veckor — har i A. P. en sednare uppsats förekommit, som också haft till ändamål att vederlägga de ifrågavarande aphorismerne. På denna anser sig dock Aphorismernas Förf. icke behöfva fästa något afseende, då den icke innehåller några skäl eller grunder, hvarpå Liberalisterne lida en synnerlig brist, utan blott ovett och vanvett, hvarpå de hafva ett outtömmeligt förråd. Dessutom har samme Förf. icke nu tid att befatta sig med andra göromål än med dem, som äro nödvändiga för bestridandet af hans tjenstebefattning. Under nästinstundande år torde möjligtvis något tillfälle erbjuda sig att än ytterligare förarga

*) Sådan var händelsen t. ex. med 1772 års revolution. År 1809 var mera fråga om en dethronisation, än om någon egentelig statshvälfning. Det förra statsskicket bibehölls då i det hela, och befriades endast från vissa bristfälligheter.

Digitized by Google

Liberalisterne genom att framhålla för allmänheten, hvad förnuftet och rätten fordra af samhället och dess medlemmar. Emedlertid gör det Aphorismernas Förf. hjerteligen godt, att han kunnat försätta Liberalisterne i oro och bekymmer, hvilket han knapt vågat hoppas i anseende till dem. Att de nu öfver honom utgjuta sin galla bekymrar honom icke det minsta; ty det är just hvad han ganska naturligt har väntat sig, och hvad han med skäl kan räkna sig till heder.

Digitized by Google

UPPSATS I SVENSKA TIDNINGEN
1852.

Digitized by Google

Digitized by Google

Aphorismer
i Statsrätten med särskildt afseende på Sverige.

Om Monarkens oansvarighet och helgd.

1. I den egentliga staten, d. v. s. i Monarkien, måste monarken vara i alla afseenden juridiskt oansvarig för sina handlingar, så att der aldrig i anseende till honom kan blifva fråga om någon anklagelse eller någon ransakning och dom.

2. Det är nemligen klart, att ingen domstol kan vara behörig att döma öfver monarken, så länge han verkligen är i utöfning af regeringen, emedan han sjelf då icke blott är den högsta domaren i alla mål, utan äfven är i viss mening den enda domaren inom staten, såvida all annan *offentlig* domsrättighet ifrån honom utgår. Att under sådana förhållanden vilja mot honom anställa något slags åtal eller någon rättegång vore således en uppenbar orimlighet.

3. Men detsamma gäller ej mindre, om han en gång upphört att innehafva statsmakten, han må nu sjelf hafva frivilligt lemnat den, eller af andra blifvit tvungen att frånträda den. Han kan då möjligtvis blifva misshandlad af sina fiender, såvida de dertill drifvas af fruktan och feghet eller af hämndlystnad; men han kan aldrig blifva förbunden att stå dem till ansvars för sina handlingar, och aldrig falla under vare sig deras eller några andra dödligas domsrätt.

4. För att rätteligen kunna anklagas och dömas i staten, måste man hafva frivilligt underkastat sig dess närvarande regering, eller hafva på något sätt låtit förstå, att man vill betraktas och behandlas såsom dess undersåte. Är det nu gifvet,

Digitized by Google

att monarken icke är någon undersåte i staten, sålänge han ännu är dess Regent eller Öfverhufvud, så är det ock klart, att han ej eller kan rätteligen vara det sedermera, så framt han ej sjelf har förklarat, att han *vill* vara det. Och äfven efter en sådan förklaring ansvarar han dock staten endast för hvad han ifrån den tiden gör eller låter såsom undersåte, men aldrig för hvad han dessförinnan har företagit sig såsom regerande.

5. Skulle en rättegång anställas mot monarken, så måste hans domare tagas ibland folkets medlemmar och således ibland hans egna undersåter, hvilka naturligtvis också då vore hans vederparter. Men inför dessa kan monarken likaså litet stå till rätta inom staten, som t. ex. husfadren inför husmodren eller tjenstehjonen inom familjen. Der samma personer måste på en gång vara anklagare och parter och domare, kan icke rimligtvis blifva fråga om något slags rättegång och följaktligen ej eller om någon ransakning och dom.

6. Men det är icke nog, att monarken sålunda är juridiskt irresponsabel för sina handlingar, han bör äfven vara så helig eller inviolabel till sin person, att om honom icke ens ett omdöme får *offentligen* yttras, såvida det innebär något moraliskt klander eller ogillande. Att lasteligen tala eller skrifva någonting om hans person eller gerningar, sålänge han ännu är statens lagliga Regent, bör icke blott vara ovilkorligen förbudet, utan äfven vara belagdt med ett ganska högt straff.

7. Då nemligen monarken sjelf är den högsta domaren i alla mål och derjemte den högsta allt öfvervakande myndigheten i staten, inför hvilken alla andra der skola ansvara, så kan hans befattning och värdighet i samhället icke tillåta, att han sjelf offentligen försvarar sina handlingar, och då bör han ej eller någonsin kunna för dem få offentligen anfallas. Ett motsatt förfarande vore icke blott förnuftsstridigt och således folket ovärdigt, utan äfven högst menligt för samhället i det hela, för hvilket hans helgd och anseende är af yttersta vigt*).

---

*) Om den stora mängden i en stat genom liberalistisk uppfostran och bearbetning blifvit så förvillad eller rättare sagdt förvildad, att den icke vidare har någon aktning för öfverheten i allmänhet och för monarken i syn-

Digitized by Google

8. Någon skillnad får man ej eller i detta fall tänka sig emellan lastande eller tadlande eller klandrande å ena sidan, samt smädande eller förtalande eller beskymfande å den andra; ty när det är fråga om monarken, äro alla offentligt yttrade ogillanden brottsliga, om än efter omständigheterna i mer eller mindre mån. Det är och förblir alltid en smädelse, om man rörande en person offentligen yttrar någonting förklenande, hvartill man icke är genom lagen berättigad, och hvilket man icke eller kan lagligen bevisa, i händelse man derför tilltalas.

9. Om hvarje egentlig undersåte har man full rättighet att offentligen yttra, hvad man om honom ock kan offentligen bevisa; ty ingen sådan är berättigad att i det allmänna få gälla för bättre, än han der verkligen har visat sig genom sina handlingar. Men i anseende till monarken är all laglig bevisning enligt sakens natur rent af omöjlig, då han ej kan uppträda såsom part inför någon domstol, och då han icke ens får inför en sådan gifva tillkänna, huruvida han medger eller bestrider tillvitelsens rigtighet.

10. Att på något sätt offentligen tadla eller lasta *honom* är följaktligen alltid icke blott absolut straffbart, utan äfven, af skäl som nyss (Aphor. 7) nämndes, vida mer straffbart, än att huru som heldst smäda eller förtala någon annan. För undersåten är det i allmänhet möjligt att genom domaren vinna upprättelse emot smädaren och få ett offentligt erkännande af sin

---

nerhet, så har den förlorat ända till och med känslan af samhällets helighet och vigt för menniskan, och då kan den staten icke ens af den Allsmäktige sjelf, och än mindre således af någon dödlig, styras och ledas till sitt förnuftiga ändamål. Tvertom måste under sådant förhållande Försynens verksamhet nödvändigt gå ut på förstörandet af en sådan stat, d. v. s. på upphäfvandet af dess existens i sinneverlden, emedan den icke der vidare kan motsvara sin sanna bestämmelse, eller åstadkomma någonting förnuftigt och godt, vare sig för sig sjelf eller för menskligheten Detta borde regeringarne och folken gemensamt och hvar för sig allvarligen betänka, och icke af flathet eller maklighet eller feghet eller falsk liberalitet låta myndigheternas anseende undergräfvas och nedsättas, hvarigenom de ovilkorligt måste bringa sig sjelfve och sina samhällen i förderfvet. — Den *tänkande* menniskan kan skilja emellan monarkens offentliga och enskilda personlighet, och ganska väl bära all aktning för den förra, äfven när han icke kan göra det för den sednare. Men den obildade mängden förblandar dem likaså säkert med hvarandra, som t. ex. den råa hedningen förblandar gudomligheten med idolen. Det är icke känslan och föreställningsförmågan, utan blott tankeförmågan eller förståndet, som kan distinguera i andliga saker, och af det sednare finnes rätt litet eller intet hos flertalet.

Digitized by Google

oförvitlighet, i händelse han skulle anse sig behöfva det; men för den regerande monarken, som sjelf är beständigt domare, är det ej någonsin möjligt att försvara sig på samma sätt.

11. Med fulla skäl kan sägas om ett folk, som låter sina medlemmar uttala vanvördiga eller lasteliga yttranden om sin monark, utan att deröfver tillkännagifva någon förtrytelse, och utan att efter förmåga söka afstyra det, att det är ett föraktligt och oförnuftigt pack, som icke förtjenar att regeras, utan i stället bör tuktas, för att lära sig folkvett. Ty att låta en person ostraffadt anfallas med klander och smädelser, när man sjelf har anmodat honom att intaga en plats, på hvilken han icke utan motsägelse och förnedring kan eller får deremot försvara sig, är icke blott lättsinnigt och skamligt, utan rent af vanvettigt och nedrigt.

12. För öfrigt är hvarje sådant anfall på monarken egentligen ett beskymfande af sjelfva folket och dess medlemmar, sålänge de ännu erkänna sig för hans undersåter och skola med honom samverka för uppnåendet af statens ändamål. Det förutsätter och utsäger den kränkande opinion om deras sedliga beskaffenhet eller karakter, att de icke känna sig stå i något moraliskt förhållande till sin monark, icke vilja med honom utgöra en förnuftig enhet eller personlighet, och att de följaktligen icke hafva något sinne eller interesse för sin *offentliga* heder. Ty utan en sådan opinion vore anfallet endast ett bevis på vansinnighet, då ingen med sundt förnuft gerna kan tillåta sig yttranden, om hvilka han verkligen har det medvetandet, att de såra ett helt folks medlemmar i deras innersta.

13. I sjelfva verket är det undersåtarne, som förnämligast hafva förbindelsen att från alla personliga angrepp beskydda monarken, liksom han å sin sida är förbunden att i egenskap af statsmaktens utöfvare beskydda undersåtarne. Men derföre är det ock just de sednare, som förnämligast förnärmas, när lasteliga och vanvördiga yttranden offentligen utsägas om den förre; ty de beskyllas derigenom implicite att icke mot

Digitized by Google

honom uppfylla sin första och heligaste undersåtliga förbindelse*).

14. Också är detta det ena skälet, hvarföre monarken rätteligen kan upptaga och bestraffa alla förbrytelser af detta slag, hvilket han icke utan orimlighet kunde göra, om de vore att betrakta såsom träffande blott honom personligen eller åtminstone honom öfvervägande, ty han skulle då uppträda såsom domare i sin egen sak eller vara på en gång domare och part, hvilket inom samhället ingen får vara. Det andra skälet är naturligtvis, att sådana förbrytelser på det högsta motverka uppnåendet af statens förnuftiga ändamål (Aphor. 7), för hvilket monarken framför alla andra har åliggandet att sörja.

15. En naturlig följd häraf är nu ock, att anklagelserne för dessa och alla dylika så kallade majestätsbrott icke böra utgå ifrån monarkens egna embetsmän eller de offentliga åklagarne, utan efter regeln ifrån andra eller privata personer, emedan de annars ganska lätt kunna få utseendet af att utgå ifrån honom sjelf, hvilket aldrig bör vara händelsen. Han bör nemligen såsom regerande anses för likaså upphöjd öfver alla personliga förolämpningar, som öfver alla menskliga passioner och affekter, om han än, såsom menniska betraktad, icke kan vara det; ty derom får icke något offentligt yttrande i staten förekomma (Aphor. 6—10)**).

---

*) Om monarken nedsättes i det allmänna tänkesättet genom sitt eget förvållande, så kan folket betrakta detta såsom en olycka, för hvilken det icke behöfver tillräkna sig sjelf skulden; men om han nedsättes genom medborgarnes kitslighet eller vanvett, så är detta dessutom för folket en skam och vanära. Ty då det en gång bestämt sig för det monarkiska regeringssättet, och antingen omedelbart eller medelbart kallat monarken till thronen, så har det till sin egen förmån anmodat honom att intaga den plats i samhället, på hvilken han icke i likhet med alla andra kan eller får sjelf försvara sig emot smädelsen. Men hvad är naturligare, än att folket då å sin sida har åtagit sig att hålla honom fredad från alla sådana anfall, och hvad annat innebär den tro- och huldhetsed, hvilken det till honom aflägger, så vidt den eden afser hans enskilta personlighet? Om han nu likväl icke blir verkligen fredad, om han den ena gången efter den andra anfalles med klander och smädelser, — hvilkens är felet och skammen, om icke just folkets, som har förbindelsen att afstyra det, och icke tar sådana mått och steg, att förbindelsen uppfylles?

**) I Sverige är den allmänna meningen, att alla brott emot 5 Cap. 1 §. Missgerningsbalken böra åtalas endast af de offentliga åklagarne, och att

Digitized by Google

16. Det rätta är, att anklagelserna utgå ifrån sjelfva folket, såvida det har ett lagligen inskränkt eller så kalladt konstitutionelt regeringssätt och följaktligen i sin helhet uppträder och handlar såsom konstituerad personlighet. Ty i det fallet kan det icke blott sjelf bevaka och handhafva sina rättigheter, utan äfven sjelf sörja för uppfyllandet af sina pligter, och i det fallet bör det anses såsom i sin helhet förnärmadt genom de ifrågavarande brotten, följaktligen ock såsom i sin helhet berättigadt till att beifra dem.

17. Dervid är det i sin ordning att fullgörandet af folkets åtalarepligt i denna del uppdrages åt den person, som i alla andra mål är dess lagliga rättegångsombud, och således hos oss åt justitie-ombudsmannen, för hvilken detta till och med bör uppställas såsom hans första och vigtigaste åliggande. För det närvarande finnes ej någon förbindelse dertill stadgad för honom uti hans instruktion; ty han ålägges nu genom denna endast att rigta sin uppmärksamhet på de publika personerne eller embetsmännen. Men detta är en påtaglig ensidighet och brist i vår lagstiftning, som med det första bör genom ständernas åtgärd afhjelpas, såvida ej Sveriges inbyggare vilja uppenbarligen undandraga sig sin skyldighet och derigenom visa sig ovärdiga att utgöra ett sjelfständigt folk. (Jemf. dessutom Aphor. 11).

18. Ty om folket i staten icke först å sin sida uppfyller

---

den enskilte medborgaren på sin höjd behöfver angifva dem, ehuru ej heller detta synnerligen plägar gillas. Häraf torde man ock kunna förklara sig, att sådana brott numera sällan eller aldrig beifras, ehuru de tidt och ofta på det skamlösaste begås. Vi skulle derpå kunna uppvisa flere exempel af en ganska infam beskaffenhet, om vi ej ville undvika att här synas uppträda som angifvare. För konungen måste det vara högeligen motbjudande, att såsom menniska visa sig personligen förolämpad, då han såsom monark betraktad verkeligen aldrig bör visa sig vara det, och för embetsmännen måste det vara motbjudande att väcka någon misstanke derom mot konungen, så vida de utan att uppenbart bryta mot lagen kunna undvika det. Derigenom får smädelsen fritt drifva sitt spel, hvilket ej skulle inträffa, om dess beifrande vore uppdraget åt *folkets* åklagare, såsom det också bör vara. Att konungabrefvet af den 25 September 1777 ännu qvarstår såsom oupphäfvet, sedan de nya grundlagarne af åren 1809 och 1812 blifvit gällande, är och förblir en verkelig skandal för vår lagstiftning; ty det inblandar konungen uti en sak, som icke på något sätt angår honom förr, än den i laga ordning kommer under hans pröfning, och det kan ofta nog lända till ett slags förmån för den brottslige, men aldrig för den obrottslige medborgaren, för hvilken dess tillämpning tvertom *kan* medföra den kännbaraste kränkning.

Digitized by Google

sina förbindelser emot monarken, och icke tar sådana mått och steg, att dess medlemmar ock nödgas göra det, så är det en oberättigad, för att ej säga en oförskämd fordran, att han å sin sida dock skall uppfylla sina förbindelser emot folket, och dermed tillhålla embetsmännen att göra sin skyldighet. Man betänke, att folket ock har en heder och ära att vårda, likaså väl som den enskilte medborgaren, och att det icke kan hafva rättigheter utan motsvarande pligter, då i allmänhet de sednare utgöra de förras vilkor eller förutsättningar.

Digitized by Google

PROGRAM VID RECTORATETS NEDLÄGGANDE.

1855.

Digitized by Google

Digitized by Google

Till vetenskapernas vårdare, gynnare och vänner.

Det academiska år, som slutar med morgondagen, började des med en glädjefest — med en af dessa, hvart tredje år återkommande och alltid välkomna, högtider, då vetenskapens unge idkare, efter genomgångna prof, af sina Lärare emottaga lagerns segerkrans och förklaras värdige att nu sjelfve såsom lärare inträda i vishetens tjenst.

Antalet af dem, som sålunda bekransades, var denna gången större än det på länge, om ens någonsin, varit, och äfven samlingen af gäster och främmande, som med sin närvaro förhöjde festens lif, var utomordentligt lysande och talrik. Kunde man i detta se ett bevis på den kärlek och aktning, med hvilken våra medborgare omfatta den vetenskapliga bildningen, så hade man i sanning allt skäl att i det afseendet lyckönska vårt fädernesland.

Men äfven i det academiska lifvet, likaväl som i det enskilta, omvexla med hvarandra glädje och sorg. Den omnämnda högtidligheten var knapt slutad, förrän — redan på morgonen efter promotionsdagen — vårt samfund måste beklaga förlusten af en bland sina mångåriga aktningsvärda medlemmar, Professoren i Juridiska Faculteten, Juris Utriusque Doctorn *Carl Olof Delldén*, som, efter långvarigt kroppsligt lidande, då öfvergick till en bättre verld. I honom förlorade Upsala Universitet en af sina mest nitiska och verksamma lärare, och den, som nu är tolk af dess saknad, den äldste och trofastaste af sina vänner, utan hvars vårdande omsorger han sannolikt icke kunnat frambära denna offentliga gärd åt den i förtid bortgångnes minne.

Digitized by Google

Vid början af höstterminen hemsöktes Universitetsstaden af den hemska farsot, som ifrån sitt stamland Hindostan efterhand utbredt sig öfver hela den bildade verlden, och visserligen en gång förut infunnit sig äfven i våra bygder, men nu dock uppträdde här med en långt mera oroande styrka och häftighet. Om än närvaron af ett så fruktansvärdt ondt ej kunde undgå att medföra någon hämning i Universitetets verksamhet, möttes det dock onekligen med ett berömvärdt lugn af äldre och yngre, och hvarken föreläsningar eller examina inställdes under tiden. Oväntad var den lycka, som äfven denna gång beskärdes oss, att icke en enda af Universitetets Lärare och blott en enda ibland dess talrika lärjungar i omedelbar följd af sjukdomens härjningar för alltid aflägsnades utur vår krets.

Denna enda var Studeranden af Uplands Nation *Carl Fredrik Sundin*, allmänt och lifligt beklagad såsom första offret för den mordengel, hvars lia då ännu sväfvade öfver allas våra hufvuden. Dock bortrycktes snart, och till en del under dyningarne efter farsoten, äfven Studeranderne *Carl Samuel Thiodolf Laurenius* af Östgötha Nation, *Nils Gustaf Schöne* af Stockholms Nation och *Anders Robert Bergquist* af Westmanlands och Dala Nation, alla tre älskvärda, hoppgifvande ynglingar och söner af aktningsvärda föräldrar, hvilkas sorg uppriktigt delades af alla, som personligen lärt känna föremålen för densamma. För öfrigt hafva ock utom de nu nämnda under året med döden afgått Studeranderne *Carl Johan Johansson* af Smålands Nation och *Nils Peter Modin* af Södermanlands och Nerikes Nation.

Härmed har jag dock omtalat de vigtigaste af de tilldragelser, som under mitt nu slutande Rectorat gifvit oss anledning till sorger och bekymmer. Jag öfvergår till dem, som tillskyndat oss oblandad glädje och tillfredsställelse.

Till de sidstnämnda räknar jag i främsta rummet de hugnesamma besök, med hvilka, mot vårterminens slut, HANS KONGL. HÖGHET KRONPRINSEN, Universitetets Canzler, och, vid samma termins början, HANS KONGL. HÖGHET HERTIGEN AF

Digitized by Google

Östergöthland behagat i Nåder hedra och glädja oss. Dessa kära besök af de båda älskliga Furstebröderne, vittnande om den enes fortfarande hägn för det lärosäte, hvars högste Styresman Han redan i mer än ett årtionde varit, och om bägges fortfarande kärlek för vetenskaperna och välvilja mot deras idkare, hafva verkat lifvande och uppmuntrande såväl på lärare som lärjungar, samt, om möjligt, ännu fastare tillknutit de band af kärlek och tillit, med hvilka Universitetet redan från längre tid tillbaka känner sig vid dessa höga personligheter fästadt.

Då jag bland Academiens anledningar till glädje och hugnad under det förflutna läseåret äfven räknar den befordran, som Professoren i Theologiska Faculteten härstädes, Theologiæ Doctorn m. m. Herr *Lars Anton Anjou* erhållit, då han af Kongl. Majestät blifvit i Nåder utsedd att vara StatsRåd och Chef för Ecclesiastik-Departementet, förbiser jag ingalunda den rättmätiga saknad, som den nitiske och utmärkte läraren här efterlemnat, der hans plats nu står tom både i lärosalen och i Academiens rådslag; jag erkänner blott den ära, som vederfarits Upsala Academie genom att se en af sina lärare förflyttad till en ännu vidsträcktare verkningskrets och kallad till den maktpåliggande plats, hvilken han genom sina embetsmannaegenskaper visat sig vuxen och genom sin upphöjda character i allo värdig.

Med tystnad bör jag icke heller förbigå de särskilta vedermälen af Kongl. Majestäts nåd, hvarmed under detta år flere af Universitetets lärare eller tjenstemän blifvit hugnade. Professoren i Botaniken och Practiska Oeconomien, En af de Aderton i Svenska Academien, Riddaren af Kongl. Nordstjerne Orden och af Kongl. Danska Danebrogs Orden Mag. *Elias Fries* har blifvit upphöjd till Commendeur af Kongl. Nordstjerne Orden, och till Riddare af samma Orden hafva blifvit utnämnde Professoren i Physiken, Ledamoten af Kongl. Vetenskapsacademien Mag. *Adolf Ferdinand Svanberg*, samt E. O. Professoren i Moderna Litteraturen, En af de Aderton i Svenska Academien, Riddaren af Kongl. Danebrogs Orden Mag.

Digitized by Google

Carl Wilhelm Böttiger, efter hvilken sidstnämnde äfven Docenten i Æsthetiken, En af de Aderton i Svenska Academien Mag. *Bernhard Elis Malmström* blifvit utsedd att vara Historiograf vid Kongl. Maj:ts Orden. Jag omnämner ock här med nöje och tillfredsställelse, att Academiens f. d. Apothekare Hr *Carl Wilhelm Engelbrecht* blifvit utnämnd till Riddare af Kongl. Wasa Orden, hvartill han så väl genom sina medborgerliga förtjenster, som genom sin aktningsvärda personlighet bevisat sig vara värdig.

Till lyckliga händelser räknar jag ändtligen alla de befordringar inom Universitetet, genom hvilka detta under året har vunnit yngre och friskare krafter ej mindre för sin vetenskapliga verksamhet än för sin oeconomiska förvaltning. KONGL. MAJ:T har täckts i Nåder utnämna till Academiens Räntmästare Academie-Notarien, Auditeuren vid Uplands Regemente, vice Häradshöfdingen *Johan Wilhelm Gyllensvärd*, och i ledigheten efter honom har HANS KONGL. HÖGHET KRONPRINSEN, Academiens Höge Canzler, täckts till Academie-Notarie befordra Academie-Canzlisten, Auditeuren vid nämnde Regemente *Gustaf Harald Gyllensvärd.* Äfven har HANS KONGL. HÖGHET under året nådigst utnämnt och förordnat: till Ordinarie Adjunct i Grækiska Språket och Litteraturen Docenten i Romerska Litteraturen Mag. *Carl Wilhelm Linder;* till Lärare i Gymnastik och Fäktkonst Majoren, f. d. Capitainen vid Westmanlands Regemente *Constantin August Osbeck;* till Docens i Latinska Språket Mag. *Anders Frigell;* till Docens i Latinska Skaldekonsten Mag. *Henric Ragnar Törnebladh;* till Docens i Fäderneslandets Statistik Mag. *Carl Leonard Rundbom*, samt till E. O. Amanuenser vid Academiska Bibliotheket Philos. Magistrarne *Nils Gustaf Helén, Johan Victor Björnström* och *Johan Albert Ekström.* I alla dessa har Läroverket fått tillegna sig utmärkta och välbepröfvade män, af hvilkas på en gång skickliga och nitiska verksamhet det kan lofva sig de lyckligaste frukter.

Mindre lyckligt har Universitetet varit i sina bemödanden att med Lärare fylla de vigtiga Adjuncturerne inom Juridiska

Digitized by Google

och Medicinska Faculteterne, hvilka nu allesammans stå obesatta, sedan vid början af höst-terminen E. O. Professoren *Carl Axel Juel* på egen begäran erhöll nådigt afsked från sin befattning att vara Adjunct i Handels- och Oeconomie-Lagfarenheten. Consistorium Academicum har flere gånger genom offentliga anslag och kungörelser gifvit tillkänna, att dessa tjenstebefattningar nu äro lediga för hugade sökande; men hitintills har ingen enda sådan funnit för godt att anmäla sig till någonderas öfvertagande. Såsom enda orsaken till detta för Universitetet visserligen betänkliga förhållande, har man allmänneligen angifvit de alltför obetydliga löneförmoner, med hvilka tjensterne äro försedde; och nekas kan det väl icke, att unge män med de kunskaper och talenter, som göra dem skicklige till academiska lärare, ganska lätt finna en rikligare utkomst i det practiska lifvet, der de dessutom ej nödgas underkasta sig så mödofulla och kostsamma pröfningar, eller uthärda så långvariga väntningar och obehagliga tvister. Men andra dertill medverkande orsaker torde ock kunna upptäckas dels i de ifrågavarande tjensternas egna beskaffenhet och alltför ringa yttre anseende, dels i det rådande tänkesättet hos de yngre vetenskapsmän, som borde kunna påräknas till deras bestridande, och dels ändtligen i flere andra omständigheter och förhållanden, på hvilka jag icke här kan inlåta mig.

Att för öfrigt icke blott den erforderliga skickligheten, utan äfven det tillräckliga antalet ingalunda är någonting likgiltigt, när det är fråga om ämnen till academiska Lärare, och att sådana derföre böra med all sorgfällighet uppsökas och vårdas och omhuldas, derom kan man lätt öfvertyga sig, om man tager i betraktande den ungdoms talrikhet, som här skall erhålla icke blott sin undervisning, utan äfven och ofta i flere omgångar sin pröfning. Man har nemligen detta år räknat såsom vid Läroverket närvarande 866 Studerande under höst-terminen och 903 under vårterminen, af hvilka 112 härstädes såsom beväringsskyldige deltagit i årets vapenöfningar. Ibland dessa hafva nu under bägge terminerne tillsammanstagne inför Theologiska Faculteten 1 undergått Candidatexamen och 39 Dimis-

Digitized by Google

sionsexamen för inträde i Prest-Embetet; af Juridiska Faculteten hafva 2 efter aflagd examen blifvit förklarade för Juris Utriusque Candidater; inför Medicinska Faculteten hafva 18 undergått Licentiatexamen och 16 Candidatexamen; i Philosophiska Faculteten hafva blifvit examinerade 18 Philosophiæ Candidater, 6 Juridico-Philosophiæ och 32 Medico-Philosophiæ Candidater, således visserligen mindre än förra året, då Faculteten pröfvade helt nära 100. Inför Consistorium Academicum åter hafva 16 undergått Canzliexamen, 22 den så kallade Hofrättsexamen och 81 Cameralexamen. Dessutom hafva ej mindre än 415 anmält sig till inträde såsom studerande vid Academien, af hvilka, sedan de nära allesammans blifvit pröfvade, 276 ådagalagt den mognad i studier, att de vunnit sin önskan och blifvit inskrifne i de Studerandes Album. Man ser, att skörden är rik, och att skördemännens antal icke får vara ringa, om de skola fullgöra sina åligganden och icke af möda och öfveransträngning förfalla till slöhet och likgiltighet. Detta sednare är så mycket mera att befara, och bör så mycket sorgfälligare förebyggas, som mödan ingalunda är lika fördelad, då den ena kan hafva att arbeta med flere under mindre än tre månader, än den andra under tre hela år.

Emedlertid bör man också med glädje och tacksamhet erkänna, att ganska mycket under de sednare tiderne blifvit gjordt och ännu fortfarande göres, för att åt Universitetet och Läroståndet såväl som åt hela det offentliga Samhället förvärfva skicklige vetenskapslärare och embetsmän, af hvilka de bägge äro i behof för sina ändamål. I detta afseendet är det som skulle den offentliga och den enskilta frikostigheten underhålla ett slags täflan med hvarandra, så att väl svårligen ett år kan sägas förlöpa, då man ej derpå erhåller några prof. Det är redan bekant, att vårt Lärosäte blifvit understödt med betydliga allmänna anslag såväl för bygnader och inköp af böcker, som för inrättandet af nya Lärostolar, och att de till en början mindre tillräckliga lönerne efterhand blifvit upphjelpta och förbättrade. Jag skall derföre här inskränka mig till att endast anföra de särskilta understöd eller utmärkelser,

Digitized by Google

hvilka under året förunnats dels åt yngre vetenskapsmän och dels åt de Studerande i allmänhet.

Det Statsanslag af 600 Riksdaler Banco årligen, som af Rikets Ständer är bestämdt för en Lärare i något vetenskapsämne, i hvilket inga pröfningar ännu äro föreskrifne, har nådigst blifvit prolongeradt för Academiens utmärkte Docent Mag. *Anders Uppström*, åt hvilken ock Svenska Akademien behagat tilldela KONUNG CARL JOHANS pris för år 1854, till ett bevis på dess erkännande af hans förtjenstfulla upplaga af Codex Argenteus. Det Byzantinska Resestipendiet har denna gången tillfallit Philos. Mag:n *Tobias Robert Thalén* af Westmanlands och Dala Nation, och af Riks-Statens tvenne resestipendier har det större med 1200 Riksdaler Banco blifvit tilldeladt åt Docenten Mag. *Anders Frigell*, och det mindre med 800 Rdr samma mynt åt Docenten Mag. *Gustaf Fredric Koræn*. Af tvenne andra resestipendier, det Stjernecreutzska och det Sederholmska, har det förra tillfallit Philos. Mag. *Matts Adolf Lindblad* af Södermanlands och Nerikes Nation, och det sednare Philos. Mag. *Gustaf Lindström* af Gotlands Nation. Dessutom hafva Riks-Statens sex stipendier för Academiens Docenter blifvit åt förra innehafvarne dels continuerade och dels än vidare prolongerade, och Sederholmska, Carlsonska och Luttemanska stipendierne hafva under detta året blifvit för första gången tillsatta och utdelade.

Såsom bevis på den enskilta välviljan mot Universitetet anför jag med skyldig tacksamhet, att framledna Enkefru Doctorinnan *Maria Gustafva Wijkman*, född Söderström, uti sitt testamente äfven har ihogkommit Ungdomen med en gåfva af 5000 Riksdaler Banco, af hvilka räntan skall såsom stipendier tilldelas utmärktare Studerande af Uplands Nation. Af en lika välvilja mot Universitetet och dess unga medlemmar, om än mindre omedelbart till studiernas befrämjande, har äfven framledne Conditorn *Aron Forss* till Academiska Sjukhuset testamenterat större delen af sin efterlemnade förmögenhet eller omkring 13,000 Riksdaler Banco. Han har dermed velat bereda en vidsträcktare kostnadsfri sjukvård dels åt Studerande vid Uni-

Digitized by Google

versitetet, dels ock, och förnemligast, åt obemedlade personer af arbetsclassen inom Staden.

För öfrigt röjer sig ock samma välvilja och frikostighet emot vårt Lärosäte uti de fortfarande tillökningar, som äfven under detta året tillfallit de så kallade Academiska Institutionerne, och hvilka till en ej ringa del härflutit från denna källa.

Det Academiska Bibliotheket, för att börja med detta såsom det vigtigaste, har fått nåden emottaga dyrbara föräringar af H. M. KONUNGEN, äfvensom sådana genom HANS MAJ:TS Sändebud i Paris, London och Berlin, ifrån deras Resp. Hof blifvit öfversände. Derjemte har Bibliotheket directe emottagit sändningar af Böcker ifrån Kongl. Norska Kyrko-Departementet, Engelska Ostindiska Compagniet, British Museum, Universiteterna i Christiania, Leiden, Kiel, Bonn, Dorpat m. fl., The Society of Antiquaries i London, The Smithsonian Institution i Washington, Finska Litteratur-Sällskapet i Helsingforss, Carolinska Institutet i Stockholm, framl. Envoyéen Frih. *G. von Rehausens* Sterbhus, GeneralMajoren m. m. *G. af Nordin*, Öfversten Frih. *G. Liljehorn*, Med. Doctorn *N. P. Hamberg* i Stockholm, EtatsRådet *C. C. Rafn* i Köpenhamn, Mr. *G. Andrew* i Oxford, Mr. *M. Paine* M. D. i Newyork m. fl. Dessutom har Bibliotheket, genom dess Föreståndares omtanka, på framl. Prof. *Tullbergs* och Doct. *Hyckerströms* auctioner härstädes och på framl. Biskop *Mynsters* stora Bokauction i Köpenhamn gjort betydliga inrop.

Academiens Mynt- och Medaille-Cabinet har erhållit föräringar af nyare Mynt- och Skådepenningar af HANS MAJ:T KONUNGEN, äfvensom afl. Professorn *B. E. Fogelberg*, vid dess hemkomst till fäderneslandet sistl. år, förärat 13 stycken Italienska, numera sällsynta och indragna, mynt från åren 1848 och 1849. Likaledes hafva nyare Franska, Tyska och Engelska mynt blifvit skänkte af E. O. Bibl.Amanuensen Mag. *Grafström*, Docenterna *Wahrenberg* och *Holmgren*, samt Språkläraren *Bergendahl* i Carlstad, vid hemkomsten från deras utrikes resor. Dels genom köp, dels genom utbyte af duppletter, har

Digitized by Google

isynnerhet samlingen af antika mynt vunnit en icke obetydlig tillväxt.

Till Academiens Konst-Museum har HofMarskalken m. m. Frih. *M. Wahrendorff* förärat 4 st. Landskapsteckningar af *Belanger*, dels i touche och dels i sepia, samt 22 st. Vuer från Svenska Bergslagen, i 2:ne stora Portefeuiller förvarade. Likaledes har framl. ExpeditionsSecreteraren *Knut von Troils Enka*, Fru *A. Ulrica von Troil*, född *Tersmeden*, till Museum öfverlemnat 3 st. antika Bronz-statuetter, äfvensom åtskilliga Egyptiska fornsaker blifvit till Museum af dess n. v. Föreståndare aflemnade.

Botaniska Trädgården, som under året blifvit förökad med 2000 nya arter, och der växtantalet för det närvarande uppgår till 12,000, har vunnit denna tillökning genom utbyte med Europas trädgårdar, utan kostnad för Academien. Sedan växterna nu hunnit ordnas och bestämmas, har en fullständig local-catalog blifvit utarbetad. Botaniska Museum har deremot icke vunnit någon betydligare tillväxt af brist på medel till inköp af de samlingar, som årligen hemföras från länder utom Europa. Likväl har Orphanidis dyrbara Flora Græca Exsiccata blifvit anskaffad, vigtig såväl för sin skönhet som för de upplysningar den lemnar om vegetationen i ett classiskt land.

De Anatomiska Samlingarne hafva blifvit förökade med 52 Præparater, och de Pharmacologiska med 202 stycken droguer och fabrikater, skänkte af Medic. Doctorn Hr *N. P. Hamberg* i Stockholm. Zoologiska Museum har vunnit en ny local i Gustavianska Huset, och visserligen ej saknat bidrag af vetenskapens vänner, men väntar dock ännu på rikligare medel till sin utbildning.

Vid Academiens Sjukhus hafva under året blifvit vårdade, på Medicinska afdelningen 213, och på den Chirurgiska 106, eller tillsammans 319 Patienter, af hvilka 98 tillhört StudentCorpsen och 221 den fattigare arbetsclassen. Sätra Helsobrunn besöktes under sommaren af 1278 personer, hvaribland 175 s. k. Ståndspersoner och 1103 af allmogen.

Digitized by Google

Medicinæ Doctors-Diplomer hafva blifvit utfärdade för Med. Licentiaterne Friherre *Gustaf Wilhelm von Düben, Carl Axel Rosborg,* Holm., *Carl Fredr. Hallman,* Upl., *Pehr Reinhold Bergman,* O.G., *Carl Theodor Anjou,* O.G., *Ludvig August Åman,* O.G., *Pehr Hedenius,* W.G., *Bernhard Mauritz Ström,* Gothob., *Pehr Olof Sjöstrand,* Calm., *Carl Benedict Mesterton,* Werml., *Ehrenfried Jeremias Kampf,* Werml. och *Johan Molander,* Werml.

Efter denna korta och utan tvifvel ofullständiga redogörelse för de vigtigare momenterne i Universitetets lif under mitt Rectorat, återstår mig nu endast att offentligen betyga mina äldre och yngre Embetsbröder, äfvensom Academiens öfriga Embets- och Tjenstemän, min uppriktiga och varma erkänsla för det benägna biträde och det välvilliga öfverseende, hvarmed de allesammans sökt understödja mig i fullgörandet af mina åligganden. Måhända har ingen i högre grad än jag varit i behof af sådana dyrbara vänskapsprof, och säkert är, att de åt ingen blifvit i rikligare mått förunnade. Äfven den Studerande Ungdomen förtjenar min tacksamhet och mitt loford för det aktningsvärda förhållande den i allmänhet under året har iakttagit, ett förhållande, som icke blott beredt mig ett ganska behöfligt lugn, utan äfven tillskyndat mig den gladaste tillfredsställelse.

I morgon skall jag, vill Gud, å Gustavianska Lärosalen på vanligt sätt öfverlemna academiska Rectoratet för nästkommande år till en yngre, kraftfullare och, såsom jag ganska väl känner, äfven långt skickligare Efterträdare, Professoren i den Rena Mathematiken Mag. CARL JOHAN MALMSTEN.

Till bevistande af denna act inbjudas härmed vördsammeligen *Universitetets Pro-Canzler, Herr Ärkebiskopen, Ledamoten och Commendeuren af Kongl. Maj:ts Orden, Doctor* HANS OLOF HOLMSTRÖM, *Herr Landshöfdingen öfver Upsala Län, Ståthållaren på Upsala Slott, Commendeuren med Stora Korset af Kongl. Nordstjerne-Orden, Riddaren af Kongl. Svärds-Orden, Friherre*

Digitized by Google

ROBERT FREDRIK VON KRÆMER, *Herr Öfversten och Chefen för Uplands Regemente, Riddaren af Kongl. Svärds-Orden, Friherre* AXEL LUDVIG RAPPE, äfvensom Universitetets samtelige Lärare och öfriga medlemmar samt vetenskapernas andra gynnare och vänner.

Samlingen sker kl. 11 f. m. i Consistorii Academici sessionsrum.

Upsala d. 31 Maji 1855.

Digitized by Google

Digitized by Google

DEN SPECULATIVA PHILOSOPHEN
JOHAN JACOB BORELIUS
I CALMAR.

1860.

Digitized by Google

Digitized by Google

Den Speculativa Philosophen

Johan Jacob Borelius

i Calmar.

Ändamålet med denna skrift är icke att föra en vetenskaplig discussion med Hr Lector Borelius, hvartill hans hufvud och kunskaper icke på något sätt egna sig, utan man vill här blott tydligen visa och göra påtagligt, att Hr Lectorn aldrig har varit ämnad af vår Herre till tänkare, och att han följaktligen gjorde klokast och bäst, om han icke besvärade sig med några »vetenskapliga» critiker, eller om han till och med gåfve hela den »speculativa philosophien» på båten.

Hans speculativa förmåga är nemligen af den klena art och beskaffenhet, att han sällan kan sätta tre meningar efter hvarandra på papperet utan att framkomma med någonting, som röjer antingen okunnighet eller tanklöshet eller oreda och bortkommenhet i hufvudet, åtminstone såvida han icke får endast referera, hvad andra hafva tänkt, utan skall yttra någon tanke på egen hand. Också fabricerar han derföre med största lätthet hvad han sjelf kallar »genomgripande» critiker, och bestrider utan all svårighet hvad heldst han behagar i det han critiserar, hvilket är ganska naturligt, då förståndet dervid ej hindrar honom, och då han vet ungefär lika så litet, hvad han sjelf säger, som han begriper, hvad andra hafva sagt.

För att bevisa rigtigheten af detta påstående vilje vi taga i betraktande några få sidor i hvardera af hans trenne förnämsta skrifter, till hvilka vi hafve tillgång, nemligen i 1:o) hans academiska specimen för philosophiæ practicæ professionen i Lund: Det Hegelska Systemet och den Spekulativa Ethiken,

Digitized by Google

tryckt å Berlingska tryckeriet 1853; 2:o) hans emot Professor Ribbing, men i förbigående äfven emot Professor Boström, rigtade skrift: Den Dogmatiska Rationalismens strid mot den Spekulativa Filosofien, tryckt i Stockholm (hos Zach. Hæggström) 1857; och 3:o) hans endast och directe emot Professor Boström rigtade skrift: Kritik öfver (?) den Boströmska Filosofien, tryckt i Stockholm (hos densamme) år 1859.

Af våra anmärkningar vid hvad vi ur dessa komma att anföra såsom prof skall Läsaren, efter hvad vi förmode, snart öfvertyga sig att vårt allmänna omdöme om Lector Borelius eger sin fulla rigtighet; och då torde man äfven utan särdeles svårighet kunna inse orsaken, hvarföre Professor Ribbing redan har afstått från alla offentliga disputer med Hr Lectorn, och hvarföre Professor Boström aldrig har velat eller ens kunnat på några sådana inlåta sig.

Till förebyggande af missförstånd vilje vi nämna, att alla parentheser i den Boreliska texten äro våra egna anmärkningar i förbigående, samt att vi för rummets besparande hädanefter skole beteckna med LB Lector Borelius, med PR Professor Ribbing och med PB Professor Boström.

Den första af de omnämnda trenne skrifterna börjas af LB på följande sätt:

»Den Hegelska filosofien, en tid omfattad med nästan allmänt bifall, synes numera hafva blifvit föremål för en likaså allmän ovilja. Om ock denna ovilja till en stor del bör tillskrifvas de ytterligheter, hvartill den venstra Hegelska skolan bragt systemet [huru är detta möjligt? En annan hade sagt: gjort sig skyldig eller någonting dylikt], synes dock skulden åtminstone till en del återfalla på dess upphofsman, helst den nämnda sidan i allmänhet anses såsom den mest konseqventa [1]).

---

1) Vid dessa tvenne puncter, som endast referera ett factum, är icke mycket att anmärka; men i den nästföljande tredje, som skall innehålla en reflexion eller tanke, är LB genast bortkommen.

Digitized by Google

Klart är för öfrigt, att sjelfva möjligheten af falska konseqvensers [följdrigtiga] härledande ur en princip för att ega någon skenbar [vill väl säga: någon verklig, eller en ögonskenlig] giltighet förutsätter, om ej en oriktighet, åtminstone en obestämdhet i sjelfva principen [2]). Och det allmänna motståndet emot Hegelianismen måste således i detta hänseende synas fullt berättigadt. Ser man sig deremot [emot hvad?] om efter ett positivt system [hvad vill då ett negativt eller åtminstone icke-positivt system säga? Är kanske LB:s eget system af det slaget?] att sätta i stället för det Hegelska, så mötes blicken af en mängd hvarandra korsande och motsägande åsigter, ibland hvilka ingen eger den inre fasthet eller det yttre erkännande [liksom äfven det vore af någon vigt!], att den med något giltigt skäl kunde göra anspråk på att helsas såsom filosofiens högsta utvecklingsgrad [3]). Det enda fasta, det enda gemen-

[2]) Det förutsätter dock ingenting annat eller ingenting mer och ingenting mindre, än att principen är origtig, hvilket en »speculativ» tänkare hade bort kunna inse och erkänna. Ty först och främst är ju redan obestämdheten i principen en origtighet, i händelse den icke bör finnas der; och vidare är det klart, att det obestämda i principen alls icke kan leda till *något slags* conseqvenser, samt att det bestämda i honom omöjligt kan leda till några origtiga, såvida det icke sjelf är origtigt. Af det obestämda kan man icke på något sätt härleda det bestämda, och af det rigtiga kan man ej eller följdrigtigt härleda någonting origtigt. Vill åter LB säga, att härledningarne ej varit följdrigtiga och att deras giltighet följaktligen varit blott »skenbar», så förutsätta de om den Hegelska principen jemt ingenting. De förutsätta och utvisa då endast att deras upphofsmän varit ungefär likaså släta tänkare som LB sjelf.

[3]) Denna punct visar redan, att LB, såsom ofvanföre är anmärkt, icke är skapad af vår Herre till tänkare; ty vore han detta, så skulle han icke endast »se sig om» efter ett system, som redan vore fullfärdigt och adproberadt af mängden, utan han skulle då äfven känna sig hafva lust att vända sig till sjelfva förnuftet och fråga, hvad också detta kan hafva att lära honom i philosophien. Åtminstone skulle han icke vilja »bemöda sig» att länge qvarstadna uti en lärobyggnad, som enligt hans eget erkännande är bristfällig i sjelfva grundvalen, och derföre ej rätteligen kan anses för synnerligen bättre än en ruin, ur hvilken blott vissa materialier kunna begagnas.

Digitized by Google

samma i alla dessa hvarandra motsatta systemer reducerar sig ytterst till den rent negativa åsigten om det Hegelska systemets falskhet [4]). Och sjelfva motståndet emot Hegelianismen förvandlar sig sålunda till ett erkännande af densamma såsom medelpunkten för tidens filosofiska sträfvanden [5]). Redan denna yttre empiriska grund torde vara tillräcklig för att ej obetingadt förkasta en åsigt, som äfven på sina motståndare utöfvar ett så mäktigt inflytande [att de allmänneligen inse dess origtighet och derföre nödgas förkasta den] [6]). Visserligen kan filosofien, äfven der den förblifver Hegelianism [d. v. s. äfven der den fasthåller den Hegelska principen, ty med annat vilkor

---

[4]) Detta påstående är icke blott alltför öfverdrifvet, utan äfven till innehållet rent af origtigt, och röjer således i bäggedera afseendet en tankesvaghet, som icke bör finnas hos en »speculativ philosoph». Den negativa åsigten om det Hegelska Systemets (relativa) falskhet kan icke ingå såsom en lärosats i något enda speculativt system, och den kan följaktligen ej eller utgöra det enda fasta och gemensamma uti de nyaste speculationerne. Den kan hafva varit en yttre anledning till deras uppkomst och utföring; men ingen annan än LB kan föreställa sig, att en tänkares critiker af andras lärobyggnader kunna utgöra några beståndsdelar uti hans egen.

[5]) Detta »sålunda» liksom ock hela denna förvandling är ett af LB oskickligt handteradt hegelianskt hocuspocus, genom hvilket allting här i verlden säges skola slå om i sin motsats. En annan skulle tycka att, om de nyare tänkarne allmänt bestrida det Hegelska Systemet såsom otillfredsställande, så måste den rätta medelpuncten för deras philosophiska bemödanden vara att åstadkomma ett annat och bättre system än detta, de må nu deruti lyckas bättre eller sämre eller ock rent af misslyckas. Men för den bakvände LB är medelpuncten för fleres sträfvanden just det, åt hvilket de allesammans vända ryggen.

[6]) En äkta borelisk tanke! I enlighet med henne skulle man ock kunna säga: redan den empiriska grund, att det Ptolemæiska systemet utöfvade det mägtiga inflytande på Astronomerne, att de allmänneligen insågo dess origtighet och derföre nödgades förkasta det, hade bort vara dem en tillräcklig grund att *icke* förkasta det. Hvad ordet »obetingadt» här har att göra, lär ingen förståndig menniska kunna säga: naturligtvis förkastar man ingenting annat i ett system, än hvad man deruti anser för origtigt.

Digitized by Google

förblir den ju icke Hegelianism], ej qvarstå vid den ursprungligt Hegelska ståndpunkten [d. v. s. icke förblifva Hegelianism, icke fasthålla den Hegelska principen, ty just af denna betingas ståndpuncten], utan den måste söka [en annan och rigtigare princip, och derpå uppföra ett annat och rigtigare system än det Hegelska, skulle man här vänta sig; men någonting så simpelt tänker ej LB, utan han vill att man skall söka] att genom en immanent [hegelsk] dialektik utveckla hvad som ligger i sjelfva systemets anda och riktning [hvilka naturligtvis ock äro origtiga, då de likaledes betingas af den erkändt origtiga principen], om det ock ej af upphofsmannen blifvit fullständigt genomfördt [7]). Men sjelfva bemödandet [?] att sluta sig till ett system af erkändt verldshistorisk betydelse [8]) [men ock med en likaså erkändt felaktig princip] och genom dess vidare utveckling fylla den brist [på origtiga conseqvenser af den erkändt origtiga principen], som ännu kan finnas deruti, synes åtminstone likaså berättigadt, som det att genom uppfinnande af en ny [och rigtigare] åsigt ännu ytterligare föröka mängden af meningar [ty något annat anser sig LB ej kunna eller behöfva åstadkomma], mellan hvilka filosofiens idkare synas vara delade [9]). Och om än det nämnda sträfvandet endast ofullständigt skulle lyckas, torde vi dock derigenom undgå faran att jemte

---

[7]) Att likväl en philosoph också skall kunna befatta sig med att upptäcka och utveckla hvad som ligger i förnuftet, tyckes LB icke anse för möjligt eller behöfligt. Men hela denna punct torde redan vara tillräckligt commenterad genom våra i texten insatta parentheser.

[8]) Af verldshistorisk betydelse är icke endast det Hegelska systemet, utan likaså mycket och möjligtvis i än högre grad flere andra t. ex. det Platonska, det Aristoteliska, det Stoiska, Kantiska o. s. v. Ja till och med Epicureismen och den franska Encyclopædismen sakna för ingen del *en sådan* betydelse — om denna här sjelf skulle betyda någonting.

[9]) Hade andra philosopher haft samma begrepp om sina pligter och rättigheter som LB, så hade philosophiens utveckling redan kunnat afstadna för mer än 2000 år sedan.

Digitized by Google

det ensidiga och bristfälliga i Hegels system äfven bortkasta den sanning, som ligger i detsamma.» [10])

Så lyder i LB:s academiska lärdomsprof den korta ingressen, hvilken, såsom man finner, redan är så illa hopkommen, att man der knapt kan upptäcka en enda sund och oklanderlig tanke. Och på ungefär samma sätt fortgår det genom hela afhandlingen, så snart LB skall framtaga någonting utur sitt eget fatabur. Man får då ofta höra märkvärdiga saker t. ex. att »all sedlighet förutsätter en viss grad af egoism, nemligen den att [det sedliga] subjektet anser sig värdigt sedligheten» [11]), att Sedelärarne hafva »sökt sedlighetens princip än uti naturen, än i sammanlefnaden med andra menniskor, än uti Guds vilja» [12]), att »alla dessa förklaringsgrunder utan tvifvel ega sin giltighet,

---

[10]) Om några sanningar verkligen finnas i det Hegelska systemet, hvilket väl ingen lär vilja förneka, så kunna ej dessa vara grundade på den erkändt origtiga Hegelska principen, utan de måste då vara hemtade från den gemensamma källan för alla sanningar d. v. s. ifrån förnuftet. Men i sådant fall tillhöra de icke mera det Hegelska systemet, än hvart och ett annat, i hvilket de möjligtvis förekomma; och man behöfver för ingen del bortkasta vare sig dem eller förnuftet, derföre att man bortkastar den allt upp och ned vändande Hegelianismen. Man ser tydligen att LB icke vill lemna den Hegelska gångstolen af fruktan att falla och skada sig, om han skulle försöka att röra sig på egen hand; men dermed måste han naturligtvis också alltid förblifva ett barn, och ett gammalt barn d. v. s. en gäck, i philosophien.

[11]) Härom kan sägas, att man måste antingen bra litet veta, hvad det är, som allmänneligen betecknas med ordet egoism, eller ock hafva speculerat sig mycket djupt in i nattmössan, för att kunna drömma sig till någonting sådant der, och sedan liksom yrvaken framställa det på papperet.

[12]) LB öfversätter den scholastiska termen principium moralitatis med sedlighetens princip, hvilken man i alla tider har ansett vara menniskans förnuftiga vilja, och han vet således icke att den bör öfversättas med ordet moralprincip eller sedelärans princip. Hade Sedelärarne tänkt sig naturen eller Guds vilja såsom *sedlighetens* princip, så hade de säkerligen också insett, att åtminstone ingen osedlighet då kunnat för menniskan vara möjlig.

Digitized by Google

om de blott rätt förstås, ehuru ingendera af dem fattar det egendomliga i sedligheten» [13]), och många andra upptäckter af samma slag.

Men vid dessa och dylika curiositeter kunne vi icke nu uppehålla oss. Vi vilje här endast gifva ett prof på LB:s lyckliga bemödande att »dialektiskt utveckla det Hegelska Systemet» och att afhjelpa de brister, med hvilka det ännu skall vara behäftadt. För detta ändamål välje vi hans lära om familjen äfvensom om communen och corporationen eller det privata ståndet, hvilka bägge tillsammans han kallar det medborgerliga samhället; ty då dessa ämnen äro för hvar och en annan än LB temmeligen bekanta, så kan äfven den icke philosopherande här vara förmögen och berättigad att fälla ett omdöme.

»Familjens grundval», säger LB (pag. 77), »är den i sjelfva naturen grundade könskärleken [14]) jemte det naturliga bandet mellan föräldrar och barn [15]) [så att familjen har åtminstone

[13]) LB menar således att, om t. ex. den, som skall definiera triangelns begrepp, icke anger det egendomliga hos triangeln, så kan hans definition ändå ega sin giltighet, bara den rätt förstås!

[14]) Med naturen måste här menas den sinnliga verkligheten, och med den boreliska könskärleken måste väl förstås hvad andra menniskor allmänneligen kalla den sinnliga könsdriften, då LB sjelf säger, att den, åtminstone till en början, är rå och såsom sådan en ofri och blott naturlig bestämning hos menniskan. Men häraf följer först och främst, att familjen icke har någon annan grundval än concubinatet och de ofria copulationer, hvilka naturen frambringar och underhåller hos djuren; och vidare, att det är slut med ägtenskapet och familjen, så snart könsdriften vid en viss ålder utslocknar hos mannen och kvinnan; ty då grunden eller grundvalen borttages, bortfaller naturligtvis ock det, som derpå är grundadt. Sådan är den boreliska visheten i anseende till familjen!

[15]) LB vet icke, att det sinnliga aldrig kan vara någon grund för det förnuftiga eller för sådant, som skall förverkligas genom menniskans förnuftiga vilja. För denna är det ingenting annat än ett material, hvilket hon har att bearbeta och ombilda om möjligt till ett organ, men i annat fall åtminstone till ett medel för förnuftet och dess ändamål. Också är det bekant, att icke en gång inom

Digitized by Google

tvenne grundvalar; men hvarföre ej trenne eller än flere?]. Den utgör sålunda det första och omedelbara samhället [16]) [hvad vill då det medelbara samhället säga, och huru har man att tänka sig detta?]. Men i denna sin naturliga omedelbarhet har den ännu ej sedlig betydelse [17]). Den råa könskärleken är såsom sådan en ofri, [och] helt [blott?] naturlig bestämning; sin sedliga beskaffenhet vinner den [råa könskärleken] först derigenom, att de båda individerna älska och akta hvarandra såsom fria

---

det sinnliga kan materialet till ett hus rätteligen betraktas såsom husets grund eller grundval. — Dessutom vet LB ej eller, att man genom sinnligheten aldrig kan hafva kärlek, utan blott drifter och begär — till det sinnliga. Kärleken kommer ifrån förnuftet och har äfven blott det förnuftiga till sitt föremål. Man kan hafva kärlek till Gud och menniskor och samhällen eller i allmänhet till det sanna, goda och sköna, men icke till någonting sinnligt. Talar man någon gång om kärlek till hundar och kattor, så är detta endast ett oegentligt och satiriskt uttryck, med hvilket man merendels uttalar ett ogillande.

[16]) Detta »sålunda» är ett boreliskt sålunda, d. v. s. icke särdeles motiveradt genom det föregående. Familjen är visserligen det första samhället i tiden; men detta hör icke till vetenskapen eller philosophien, utan till empirien eller historien. Inom den förra är familjen blott såvida det första, som man der vid samhällenas betraktande går ifrån det enklare och lättfattligare till det innehållsrikare och svårfattligare. Men i och för sig sjelf eller i begreppet är det högre samhället ursprungligare, än det lägre, liksom organismen ock är ursprungligare än organerne. Det första och ursprungligaste samhället är ideernas verld eller det himmelska riket d. v. s., från enhetens synpunkt betraktadt, Gudomligheten sjelf; ty af detta äro alla andra samhällen blott mer eller mindre omfattande och fullkomliga manifestationer. Men om allt detta vet naturligtvis LB jemt ingenting.

[17]) Och är då ej eller något sedligt samhälle — någon familj, utan på sin höjd ett concubinat eller en djurisk copulation. Ty att familjens begrepp är begreppet om ett sedligt samhälle, det lär väl ej någon förnuftig menniska sätta i fråga. Och således är familjens grundval enligt LB en grundval till någonting, som icke är någon familj!

Digitized by Google

personer[18]), så att deras hängifvenhet blifver ett fritt igenkännande uti hvarandra af sig sjelfva och af slägtet såsom deras gemensamma enhet[19]). Likaså är det omedelbara förhållandet mellan föräldrar och barn ett blott naturförhållande, hvilket först derigenom blifver sedligt, att barnen uppfostras till fria personer[20]). Häraf är klart [ja mycket klart!], att redan familjen såsom en sedlig form väsendtligen förutsätter det i den abstrakta rätten och moraliteten framträdande subjektivitetens moment[21]), om ock detta här visar sig minst sjelfständigt och mest bundet inom den naturliga enheten [könsdriften?][22]). Detta sednare gäller i synnerhet om den formella rätten; förhållandet mellan familjens medlemmar ömsesidigt är egentligen ej ett rättsförhål-

---

[18]) Det vill säga — genom den äkta eller förnuftiga och sedliga kärleken. Men hvarföre får icke då denna vara sjelf grunden eller grundvalen till familjen? Och hvarföre skola de båda individerne just älska och högakta hvarandra såsom fria personer? Det är väl ej gifvet att concubinen nödvändigt skall vara en slafvinna? Men LB menar kanhända med fria personer detsamma som förnuftiga och sedliga varelser, ehuru detta visst icke är ett och detsamma för andra menniskor.

[19]) Hvad vill denna besynnerliga phras säga? Är det meningen, att när mannen och hustrun älska hvarandra inbördes, så göra de den fria — men säkerligen ock oväntade — upptäckten, att *han* är icke blott man utan äfven qvinna, och *hon* icke blott qvinna utan äfven man? På annat sätt tyckes det icke vara möjligt, att de kunna igenkänna sig sjelfve i hvarandra.

[20]) En annan skulle tycka, att det är föräldrarnes sedliga förhållande till barnen, som gör att dessa uppfostras till fria personer, och icke att det sednare kan vara grunden eller orsaken till det förra. Men LB ser naturligtvis allting upp- och nedvändt eller bakfram.

[21]) Hvad detta subjectivitetens moment skall vara, kunde väl ingen förståndig menniska veta, om ej LB sjelf sade (pag. 79), att det är just rätten och sedligheten, hvilka sålunda »framträda i rätten och sedligheten», enligt hans sätt att se saken. Men att dessa äro någonting subjectivt, det har väl ingen annan än *han* hitintills kunnat märka och förstå.

[22]) Begripe detta den, som det kan!

Digitized by Google

lande[23]; och om det än ifrån statens synpunkt visar sig, att den har rätt att ordna förhållandet mellan familjens medlemmar, kan dock detta endast ske såvida, som staten uti deras rätt bevakar sin egen eller betryggar sitt eget bestånd[24]. På den verkligt sedliga ståndpunkten är rättsförhållandet uti familjen, om vi så få uttrycka oss, *latent;* d. v. s. det finnes väl der såsom ett ömsesidigt erkännande[25], men framträder ej såsom söndrande[26], emedan det gemensamma familjbandet omsluter individerna, och gör, 'att hvardera ser sin fördel uti de öfrigas[27]. Först vid familjens upplösning — vid arfskifte o. s. v. — framträder derföre rättens moment såsom sjelfständigt[28].

---

[23]) Det är visserligen ej *endast* detta, emedan det äfven är något mera; men huru kunde det vara ett sedligt förhållande, om det ej äfven vore ett rättsligt? Vet LB icke, att det sedligt rätta alltid tillika är det juridiskt rätta, ehuru det sednare för det *sedliga* väsendet sjelf ej alltid är det förra?

[24]) Detta är en anmärkning utan all mening och utan allt sammanhang med det, hvarom fråga är.

[25]) Och följaktligen såsom *icke latent,* utan realiseradt och verkligt; ty erkännes och iakttages rättslagen, så är den ju derigenom så verklig, som den någonsin kan blifva det. Eller menar LB, att någon kan vara sedlig utan att med detsamma ock vara rättslig?

[26]) Hvilket det aldrig *bör* göra och aldrig *kan* göra; ty rättens ändamål och bestämmelse är icke att stifta split och oenighet emellan menniskor, utan tvertom att förekomma och aflägsna dem, när de uppväckas af egennyttan och kortsyntheten eller i allmänhet af menniskors sinnliga affectioner.

[27]) Liksom icke det gemensamma samhällsbandet gör eller åtminstone bör göra detsamma inom hvilket slag af samhälle som heldst!

[28]) Sant är beklagligen att gräl och rättstvister ofta nog förekomma vid arfskiften; men detta sker ingalunda derföre, att rätten då verkligen framträder sjelfständigt, utan derföre att egennyttan då plägar framträda otygladt. Dock är ej eller detta nödvändigt, så att det ovilkorligen måste inträffa öfver allt och vid alla tillfällen. Enligt Hegel skola visserligen motsatserna slå öfver i hvarandra; men detta grundar sig på hans erkändt origtiga princip. För andra menniskor torde dock rätten alltid förblifva blott rätt, och egennyttan alltid blott egennytta.

Digitized by Google

Mera bestämdt framstår deremot uti familjen den inre frihetens eller moralitetens moment[29]). För äktenskapets sedlighet förutsättes väsendtligen, att makarna äro fria — moraliska — personer[30]); men den fria förbindelsen erhåller tillika i äktenskapet en naturlig substantiel betydelse, i följd hvaraf äktenskapet till sitt begrepp är oupplösligt[31]), om ock gifna missförhållanden i verkligheten kunna göra undantag härifrån nödvändiga. Barnen hafva åter att underordna sin subjektivitet under föräldrarnas vilja och kunna således ej betraktas såsom sjelfständiga personer[32]), om ock sjelfva uppfostran har till ändamål att göra detta underordnande under en annan öfverflödigt och lära dem att sjelfva med frihet bestämma sig för det sanna och förnuftiga.»

»Familjens upplösning sker dels på naturlig väg genom föräldrarnas död, dels genom barnens utveckling till sjelfständiga personer [hvilket således är den onaturliga eller åtminstone den icke naturliga vägen, hvarpå den kan upplösas!][33]).

---

[29]) Och då framstår der icke den yttre frihetens eller rättens? Det är således möjligt att vara sedlig, utan att respectera rätten?

[30]) Om med moraliska personer här menas sedliga, så är satsen en onödig tavtologie. Men annars förstår man med moraliska personer något helt annat, nemligen menskliga samhällen, hvarom LB tyckes vara okunnig.

[31]) Om detta gåtlika yttrande skall innebära, att ägtenskapets moraliska oupplöslighet grundar sig på naturmomentet deruti eller könsdriften, så är LB:s mening i detta afseende fullkomligt originell. Se anm. 15.

[32]) Återigen en borelisk bakframhet! Barnens omyndighet är väl orsaken, hvarföre de i enlighet med familjens idé eller ändamål måste underordna sin subjectivitet under föräldrarnes vilja, och icke tvertom.

[33]) Än om barnen skulle afgå med döden, förrän de blifvit sjelfständiga personer, hade ej detta fullkomligt samma verkan — enligt LB:s theorie? Hitintills har man allmänneligen föreställt sig, att familjen icke är upplöst, sålänge det första och väsendtligaste momentet i henne, ägtenskapet, ännu består. Detta åter har man ansett kunna upphöra antingen genom dess återgång eller genom ägtenskapsskillnad eller genom endera makans död. Men LB vore ju icke ett ori-

Digitized by Google

Men endast den enskilda familjen är derigenom upplöst [och endast på upplösningen af denna kan någon förnuftig menniska tänka], emedan de till fria — myndiga — personer mognade barnen utträda såsom hufvudmän för egna familjer [34]) [annars icke; ty om t. ex. föräldrarne dö och barnen äro omyndiga, så är familjen icke upplöst?]. Genom detta familjens sönderfallande i en mångfald af familjer sker öfvergången till det vidsträcktare samhället [35]), i det att de särskilda familjerna sammanhållas af ett gemensamt band [36]). Är detta band sådant, att de särskilda familjerna derigenom blifva osjelfständiga, så uppstår den patriarkaliska statsformen, i det att t. ex. den äldste sonen intager familjfadrens plats. I detta fall är således den ursprungliga familjen ej upplöst [37]), utan endast utvidgad, så att den omfattar en mångfald af underordnade familjer. Men endast med afseende på de ännu ej till fri personlighet utvecklade barnen är det sjelflösa underordnande i sin ordning, hvilket gäller inom familjen. Fasthålles detsamma äfven emot de till fri personlighet mognade, så uppstår [genast?] despotismen

---

ginal, om han ej äfven i detta afseendet tänkte olika med andra menniskor.

[34]) Och kanske sålunda bilda den icke enskilda utan allmänna familjen, som icke upplöses? Eller hvad kan LB:s mening här vara?

[35]) Att en familj kan sönderfalla i flere familjer är likaså obegripligt, som att ett träd kan sönderfalla i flere träd eller en menniska i flera menniskor. Man känner blott att de lefvande väsendena kunna frambringa andra väsenden af samma slag, men icke att de derigenom falla sönder eller sjelfve öfvergå i en mångfald af sådana.

[36]) Hvarifrån detta gemensamma band, som här tyckes likasom komma från skyn, då familjen enligt LB nyss sönderfallit, och då dess medlemmar vid arfskiftet förmodligen ock råkat i gräl och rättstvister med hvarandra? Men möjligtvis är det enligt LB sjelfva oenigheten, som sammanhåller dem, då enligt hans lära motsatserne slå öfver i hvarandra.

[37]) Äfven om bägge makarne hafva dött? Det vore besynnerligt! — Men LB måste väl dock medgifva att familjen då blifvit ej blott utvidgad, utan äfven betydligen förändrad.

Digitized by Google

[äfven om emellan föräldrarne och de myndiga barnen råder det kärleksfullaste och förnuftigaste förhållande? Och äfven om detsamma råder emellan de särskilda familjerne inom stamstaten?]. Och ännu mer gäller detta i den mån, som den naturliga stamförvandtskapens band genom samhällets utvidgning lossna och måste ersättas af yttre våld[38]. Emot detta våldsamma förmynderskap hafva derföre subjektivitetens momenter, rätten och moraliteten, full befogenhet att göra sig gällande. Sker detta, så söndra sig de särskilda familjerna från hvarandra och träda till hvarandra i förhållande af fria rättssubjekter[39]. Så länge som hela samhället utgör blott en familj, kan inom detsamma ej blifva fråga om privategendom; denna inträder först med en flerhet af sins emellan sjelfständiga familjer[40]. Och med denna den yttre frihetens utbildning vinner äfven den inre friheten eller moraliteten en högre verklighet.»

Hvad man här granskat af LB:s lära om familjen fyller icke fullt tre sidor i hans afhandling, och likväl har det lemnat tillfälle till en så rikelig skörd af anmärkningar. Man finner der knapt en enda mening, som icke är mer eller mindre antingen otydlig eller stödd på orätta grunder eller upp- och nedvänd, eller rent af origtig, för att ej säga befängd. Och hvad finner man dessutom för sammanhang emellan de särskilda satserne?

Det öfriga af LB:s lära om samma föremål utgöres af

---

[38]) Hvarföre detta? Och hvarifrån detta våld?

[39]) Det är således nödvändigt att despotism och yttre våld skola förekomma, innan familjerna kunna träda till hvarandra i förhållande af fria rättssubjecter? Men kan det ej äfven ske på något annat sätt, t. ex. genom medlemmarnes utvecklande och begagnande af sitt förnuft?

[40]) Men all den egendom, som icke är statens eller publik, är ju privat? Och familjens egendom är väl således alltid af det sednare slaget? LB tyckes ej veta att en privat egendom är något annat än en individs, och att ordet privat har till sin motsats hvarken ordet gemensam (communis) eller samfäld (universus), utan ordet publik eller ordet offentlig.

Digitized by Google

hvad man kan kalla historiskt-philosophiska phantasier, mot hvilka man hvarken uti historien eller i philosophien kan finna någonting fullt motsvarande. Men vid dessa torde det vara onödigt att vi här uppehålle oss.

Om det medborgerliga samhället läre vi af LB (pag. 80), att »detta är egentligen det område, hvarest den enskilda personligheten gör sig gällande såsom sådan [41]). Under det i familjen den naturliga enheten är det öfvervägande, framträder deremot här åtskillnaden och söndringen [42]). Det medborgerliga

---

[41]) Det vill väl säga: gör sin enskilda rätt gällande, eller har och utöfvar rättigheter såsom enskild. Men andra än LB påstå, att intet enda samhälle kan tänkas, i hvilket ej alla dess naturligen *myndiga* medlemmar enligt förnuftet böra åtnjuta förnuftig yttre sjelfständighet eller m. a. o. ega rättigheter, sålänge de icke gjort sig af dessa förlustige; ty detta tillkommer inom vår verld alla actuelt förnuftiga ändliga väsenden i allmänhet och utan allt undantag. Här är naturligtvis ej fråga om det, som *är* eller *sker*, utan endast om det, som *bör* vara eller *bör* ske. Det förra tillhör historien eller empirien, det sednare tillhör den practiska philosophien eller speculationen. LB försäkrar visserligen att inom familjen äro alla medlemmarne utom husfadren osjelfständiga, sålänge de ännu tillhöra henne; men detta är endast ett griller eller en följd af okunnighet hos honom. Hustrun har visserligen ej — efter regeln — att såsom mannen vara representant eller målsman för familjen, och hon har derföre ej eller de rättigheter, som denna befattnings utöfvande måste medföra. Men detta oaktadt är hon dock enligt förnuftet likaså sjelfständig och myndig inom *sin* verksamhetskrets, som någonsin han är det inom sin. Och detsamma gäller om barnen och tjenstehjonen, sedan de hunnit till sin myndighetsålder. Äfven LB har icke att styra och regera det svenska samhället, hvilken befattning tillkommer blott Konungen; men är han derföre mindre sjelfständig och myndig, der han verkligen bör vara det? Man kunde verkligen känna sig hugad att önska LB en hustru, som lärde honom quid juris inom familjen, ty åtminstone genom *sin* practiska philosophi tyckes han icke rätt kunna få lära det.

[42]) Men hvarföre skall åtskillnaden emellan mannen och qvinnan icke få anses för likaså stor, som t. ex. åtskillnaden emellan bonden och bonden eller prestmannen och prestmannen? Och hvarföre skall söndringen emellan de sednare nödvändigt anses för större, än söndringen emellan de förre, i händelse någon söndring här oundgängligen

Digitized by Google

samhället uppstår derigenom, att flera familjer, ehuru sjelfständiga mot hvarandra, förena sig till ömsesidigt skydd[43]). Här inträder följaktligen rättens moment i sin sjelfständighet såsom begränsning af medlemmarnas ömsesidiga rättigheter och pligter[44]). Hvad de gamla naturrättslärarne yrkade om staten, att den har sitt ursprung uti ett rättsfördrag, det har sin tillämpning på det medborgerliga samhället[45]). De enskilda gälla här såsom ändamål och den allmänna enheten blott såsom ett medel för dessa ändamåls säkra och ostörda förverkligande[46]). Då

---

skall förekomma? Eller fordrar icke förnuftet att den fullkomligaste enhällighet och samstämmighet skall vara rådande inom hvilket slag af samhälle som heldst? Man betänke att det i practiska philosophien aldrig är fråga om det, som *är*, utan om det, som *bör* vara.

[43]) Har t. ex. preseståndet verkligen uppkommit derigenom att flere prestefamiljer förenat sig för ett sådant ändamål? Man kunde tycka att åtminstone det ståndet väl måtte hafva ett annat och högre ändamål för sin uppkomst och tillvaro, än detta. För öfrigt behöfver ju menniskan skydd uti och genom hvad slag af samhälle som heldst, till och med uti och genom familjen. Eller hvarföre säger man, när denna är upplöst, om qvinnan att hon är utan beskydd, och om barnen att de äro värnlösa?

[44]) En annan skulle tänka, att rätten blott kan begränsa det menskliga godtycket, men icke att den kan begränsa sig sjelf och de menskliga rättigheterna. Hvad menniskans pligter beträffar, så har man i alla tider tänkt att dessa äro bestämda genom moraliska lagen, och att de icke ens *kunna* bestämmas genom någonting annat.

[45]) Har t. ex. LB genom ett sådant fördrag blifvit en medlem af communen i Calmar och af den der varande Lärarecorpsen? Eller hafva dessa samhällen sjelfve verkligen uppkommit genom ett rättsfördrag? Att icke all öfverenskommelse eller samstämmighet i viljan är hvad man allmänneligen kallar ett rättsfördrag, det borde en »speculativ philosoph» dock veta.

[46]) Här visar LB att han icke har ens en aning om hvad ett samhälle är. Enligt hans förmenande skall t. ex. den enskilde presten väl hafva ett ändamål eller vara sjelfändamål, men hela preseståndet skall icke vara det, utan endast utgöra ett medel för de enskilda presterna. Detta är ju att vända upp och ned på det rätta förhållandet. Hvarje samhälle är en moralisk personlighet, ett förnuftigt väsende, hvars organer ock sjelfve äro förnuftiga väsenden. Det är således nöd-

Digitized by Google

likväl detta förverkligande ej kan ske utan att hvarje enskild inskränker sin rätt till oafhängig verksamhet genom de öfrigas lika rätt, så erhåller derigenom den allmänna viljan, uttryckt i lagen, betydelsen af en öfver det enskilda godtycket stående makt[47]. Rätten är sålunda ej den rent abstrakta och gränslösa [ty det förnuftiga kan aldrig vara gränslöst], emedan den i lagen [d. v. s. just i rätten eller i sig sjelf] har sin begränsning, men den enskilda rätten är ej heller såsom i familjen helt och hållet uppgången i samhället [hvilket är endast ett

vändigt en organism eller ett organiskt väsende; ty allt förnuftigt är organiskt och allt oförnuftigt är icke organiskt. Hvarje samhälle måste följaktligen hafva ett förnuftigt ändamål och vara sjelfändamål likaså väl, som dess särskilda medlemmar; och sedda ifrån dess synpunct kunna ej dessa hafva någon annan betydelse, än att de äro dess (sjelfständiga, personliga) organer. Då nu LB gör det medborgerliga samhället till ett blott medel, så nedsätter han det till ett väsende af ungefär samma dignitet, som t. ex. skrifpennan och bläcket och papperet, hvilka ock äro blott medel, nemligen till skrifters frambringande. På följande sida säger han emedlertid, att samhället har rättigheter, ja att det har sådana t. o. m. mot sina egna medlemmar, hvilket har sin fullkomliga rigtighet. Men huru kan det hafva rättigheter, om det är blott en sinnlig relation, ett opersonligt ting eller ett medel? Måste det icke för att ega sådana vara ett förnuftigt, ett personligt väsende? Sjelfva ordet person har inom Rättsvetenskapen fullkomligt samma betydelse, som ordet rättssubject eller berättigadt väsende. Också är alltid samhällets representant ställd högre än andra inom det, just derföre att sjelfva samhällets rätt och ändamål är högre och (i begreppet) ursprungligare än dess medlemmars. Så lär oss den gifna erfarenheten i uppenbar strid med den tanklöse LB, och så lär oss äfven den *sanna* speculationen, som aldrig kan vara i strid med den rätta erfarenheten.

[47]) Sin (behöriga) *rätt* till oafhängig verksamhet bör ingen behöfva inskränka, men väl sitt (icke behöriga) anspråk på yttre obundenhet eller godtycklighet i sitt förhållande till andra. Hvad åter den der allmänna viljan eller lagen beträffar, så är denna ingenting annat, än samhällets (i oss) förnuftigt verksamma väsende. Men såsom sådan behöfver den icke erhålla sin betydelse genom några menskliga åtgöranden; ty den har denna betydelse redan af evighet.

Digitized by Google

griller hos LB], utan bibehåller en af detsamma relativt [?] oafhängig verksamhetskrets [48]). Derföre är här tillika privategendomens egentliga område. Familjens [särskilda] egendom är [icke endast] gemensam eller [och] tillhör [icke endast] familjfadren såsom dess representant [utan den tillhör ock alla de öfriga familjemedlemmarne och kan af honom såsom representant blott disponeras för familjens förnuftiga ändamål, såvidt det efter hans insigt är behöfligt] och fördelas vid familjens upplösning mellan dess medlemmar [49]); deremot har i det medborgerliga samhället hvarje familj en särskild egendom, i hvilken den objektiverar sin sjelfständighet [50]). Då likväl den enskilda egendomen just i medborgerliga samhället har sitt skydd och sin bekräftelse, har samhället rätt att fordra, att individen af egendomen uppoffrar en del åt detsamma såsom ersättning.» [51])

---

[48]) Rätten är nemligen sjelf ingenting annat än den oafhängiga yttre verksamhet eller det fria görande och låtande, som enligt förnuftet bör tillkomma den (actu) förnuftiga varelsen i förhållande till andra — och som följaktligen bör tillkomma honom inom familjen likasåväl, som öfver allt annorstädes.

[49]) Inom samhället är all förmögenhet att betrakta såsom *dess* egendom, såvida och på det sätt det verkligen behöfver använda den för sitt förnuftiga ändamål. Men detta hindrar icke, att den ock är att betrakta såsom dess *medlemmars* egendom, såvida ock desse kunna använda den för sina egna enskilda ändamål utan allt hinder för samhällets. Hvad hela samhället eger och försvarar, det ega och försvara äfven dess medlemmar, och på samma sätt omvändt. Men den andel deraf, hvilken hela samhället bör använda omedelbart för *sina* allmänna ändamål, den få dess medlemmar icke använda omedelbart för *sina* enskilda, och likaså tvertom. All egendom i samhället är således på engång gemensam och särskild, ehuru den icke är det i samma afseende. Och äfven detta gäller ej mindre inom familjen, än inom hvart och ett annat samhälle. Det är nemligen en naturlig och nödvändig följd af allt samhälles organiskhet.

[50]) Och detsamma har äfven hvarje fullmyndig medlem af familjen, emedan den annars ej kunde vara ett actuelt fritt eller förnuftigt väsende.

[51]) Om någon uppoffring eller ersättning kan icke här vara fråga,

Digitized by Google

För öfrigt får man ock lära af LB, att »arfsrätten inom familjen beror just på familjens och det medborgerliga samhällets olika förhållande till egendomen» [52]); att »egendomen i familjen är gemensam, så att medlemmarne vid arfskiftet egentligen uttaga blott det, som redan förut tillhörde dem såsom osjelfständiga delar af det hela» [53]); att »det medborgerliga samhället ej kan ärfva, emedan den enskilda egendomen emot detsamma har en sjelfständig ställning» [54]); att »det är blott

---

så framt man ej endast ser ytan af hela förhållandet och dessutom ser denna blott skeft. Är verkligen samhället ett förnuftigt och berättigadt väsende, så har det ock rättighet till alla de medel, som äro nödvändiga för dess förnuftiga ändamål. Dessa medel äro då hvad man rätteligen kallar dess egendom, och om det endast uppbär och använder dessa, när och såvidt det behöfver dem, så disponerar det ock endast öfver hvad det sjelf redan eger eller öfver sin egen tillhörighet. Men under sådana förhållanden kan det väl icke betraktas såsom något slags legohjon åt sina medlemmar, när det endast af dem upptager eller uppbär hvad det sjelf eger, eller såsom af dem begärande några uppoffringar. Det är ett dåligt förhållande af samhällsmedlemmen, om han betraktar såsom en uppoffring eller ett onus, att han skall lemna ifrån sig, hvad icke han sjelf, utan samhället verkligen eger, om än han har det tillsvidare i sina händer, i synnerhet då samhället dock endast använder det till hans eget rättförstådda bästa och gagn.

[52]) Behöfver man då verkligen ock tänka sig det medborgerliga samhällets förhållande till egendomen för att tänka sig arfsrättens möjlighet inom familjen?

[53]) Men voro de före arfskiftet *osjelfständiga delar* af det hela, så voro de ju icke några fria och förnuftiga väsenden, och huru kunde då någonting verkligen tillhöra dem såsom sådana? Blotta *ting* kunna väl icke ega eller besitta någon egendom. Rörande arfsrättens grund och giltighet inom familjen vet LB så mycket som ingenting. Också tyckes han icke hafva något begrepp om den så vigtiga skillnaden emellan organer eller lemmar å den ena sidan och blotta delar eller partier å den andra.

[54]) Huru detta är möjligt, må LB sjelf förklara, då endast lefvande och förnuftiga väsenden kunna vara sjelfständiga eller hafva en sjelfständig ställning mot någonting. Det medborgerliga samhället kan för öfrigt ej ärfva, emedan det öfver sig har ett högre och mera be-

Digitized by Google

arfsrätten inom *familjen*, som är grundad i förnuftsnödvändigheten»; att »staten i den vidsträcktare arfsrätten och i testamentsrätten har att göra de inskränkningar, som omständigheterna föranleda» [55]); att »det medborgerliga samhället behåller del i sjelfva rättsskipningen, och utgör området för dess verksamhet» [56]); att »det dervid representeras i [af?] juryn eller nämnden» [57]) o. s. v.

Men hvad vi redan hafva anfört ur den första af LB:s skrifter kan utan tvifvel betraktas såsom mer än tillräckligt för vårt närvarande ändamål.

---

rättigadt samhälle, som efter *sin* lag måste få disponera öfver all inom det varande egendom, hvilken ej vidare tillhör någon slägt. Men vore det förra sjelf ensamt eller det högsta, så hade det likasåväl eganderätt till hvad man har kallat danaarf, som någonsin nu staten sjelf har den. Att åter man icke så ofta kan ärfva efter sjelfva communen eller corporationen, det kommer sig deraf att den icke så ofta upplöses. Skulle en sådan upplösning verkligen inträffa, såsom när handtverksskråen upplöstes hos oss, så egde de sednaste medlemmarne onekligen full rätt att sins emellan fördela det helas allmänna förmögenhet.

[55]) Och icke endast de inskränkningar, som äro nödvändiga genom rättens fordringar eller statens förnuftiga ändamål? Då likväl bägge rättigheterna enligt LB ej äro grundade i förnuftsnödvändigheten d. v. s. ej hafva någon förnuftig grund, såsom arfsrätten *inom familjen*, så tyckes det, att staten väl måtte förfara rättast, om han helt enkelt afskaffade dem. Det kan man kalla att hafva grundligt fördjupat sig i statsrätten!

[56]) Men om staten skulle anse för godt och ändamålsenligt, att på annat sätt, än det nu sker hos oss, bestämma bisittarne i de *lägsta* domstolarne, skulle väl någon kunna påstå och bevisa, att det medborgerliga samhällets rätt derigenom i något afseende förnärmades?

[57]) Huru kan nämnden eller juryn representera t. ex. häradet vid domstolen, då häradets rätt der vanligtvis icke är i fråga? Och när detta är händelsen, får väl ej nämnden sitta såsom domare i sin egen sak, eller huru?

Digitized by Google

Den andra i ordningen af de trenne skrifter, ur hvilka vi sagt oss vilja meddela prof på LB:s speculativa capacitet, är, såsom vi redan omnämnt, egentligen rigtad emot Professor Ribbing och befattar sig endast episodiskt eller i förbigående med Professor Boström. Emedlertid skole vi icke hemta vårt prof från hvad han har sagt mot den förre, utan hålla oss hufvudsakligen till hvad han anmärkt mot den sednare; ty då PR sjelf icke har funnit för godt att vidare fästa något afseende på LB:s critiker, så vore det ock utan tvifvel mindre passande för oss att göra det, i synnerhet då man annars lätt kunde föreställa sig, att vi här ville på något sätt taga PR i försvar, hvilket såsom alldeles onödigt icke kan vara vår afsigt. Men att anföra ett enda exempel på LB:s sätt att polemisera äfven mot PR, torde vi likväl i förbigående kunna tillåta oss, emedan det mycket väl egnar sig för vårt närvarande ändamål.

I sina »Eristiska Blad» hade PR anmärkt, att LB från det antagandet, att det absoluta i sig har relationer, öfvergått till det, att det sjelf står i relation eller är relatift, och åt denna öfvergång hade PR äfven med största skäl gifvit benämningen af ett logiskt salto mortale. Häremot söker nu LB rättfärdiga sitt förfarande, hvarvid han yttrar sig på följande märkliga sätt:

»Jag måste erkänna, att jag i Professor Ribbings Logik är helt och hållet obevandrad, så mycket mer som den synes vara egen i sitt slag; men det vet jag, att den *vanliga* Logiken icke anser det vara ett salto mortale att sluta, att hvad som har en bestämning också är af densamma bestämdt [hvarom aldrig har varit fråga, och hvilket PR aldrig har bestridt]. Önskligt vore emellertid, att Professor Ribbing snart ville offentliggöra sina originella upptäckter i Logiken, hvarigenom utan tvifvel tillfälle skulle beredas till åtskilliga intressanta iakttagelser. Man skulle då förmodligen få veta, att man ej deraf, att triangeln har tre sidor, har rätt att sluta till, att den är tresidig, eller att af korpens svarta färg ej följer, att han är svart. Tilldess att denna nya Logik blifvit allmänt erkänd,

Digitized by Google

torde det tillsvidare tillåtas oss antaga, att de bestämningar, hvilka ingå i ett begrepp såsom väsendtliga [LB känner således ock några icke väsendtliga bestämningar hos — ett begrepp?], också omfatta begreppet i dess helhet [huru skall detta förstås?], och att följaktligen hvad som har en relation [*i* eller *uti* sig, har PR sagt, hvilket LB antingen har glömt eller aldrig bemärkt] också står i denna relation, d. v. s. är af relationen bestämdt [liksom det ena vore fullkomligt detsamma, som det andra!].» [58])

Man ser att LB är mycket spotsk och säker på sin sak, hvilket likväl härleder sig endast ifrån hans ytterliga tanklöshet och okunnighet.

Men vi lemne LB:s polemik emot PR, för att se, hvad han har att förkunna om Prof. Boström, hvilken han likaledes ogillar och klandrar, och detta ej mindre såsom universitetslärare, än såsom vetenskapsman och tänkare. Om honom underrättar han först och främst sina läsare (pag. 22), att hans philosophi-

---

[58]) Enligt LB:s logik, som visst icke är den *vanliga*, skulle man nödgas tänka och säga så här: då det jemna talet har udda tal uti sig, så är det sjelf udda, och då lineen har puncter uti sig, så är den sjelf punctuell; och då triangeln har lineer uti sig, så är den sjelf lineair, och då den oändliga serien har ändliga qvantiteter uti sig, så är den sjelf ändlig; och då det menskliga samhället har män och qvinnor uti sig, så är det sjelf manligt och qvinligt eller hermaphroditiskt o. s. v. Men om en sådan logik lär väl dock LB få vara och alltid förblifva helt ensam. För honom är det således obekant, att ej alla de begrepp, hvilka ingå såsom bestämningar i ett annat, kunna om detta utsägas såsom adjectiver. Man kan t. ex. ej säga att triangeln är lineair eller punctuell, ehuru han visserligen bestämmes af lineer och puncter eller har sådana såsom bestämningar uti sig; ty mot dessa bildar han såsom ytefigur en motsats och kan således ej *characteriseras* just genom de kännemärken, som äro egna och distinctiva för dem, d. v. s. som just åtskilja dem från honom sjelf. Och på samma sätt förhåller det sig med det oändliga eller absoluta och de ändliga eller relativa väsenden, af hvilka det positivt bestämmes, och hvilka det följaktligen innehåller uti sig.

Digitized by Google

ska åsigt är en förening af Platos idé-lära och Leibnitz's monadologie [59]), hvarefter han fortfar i följande ordalag:

»Denna åsigt har dock ännu icke blifvit fullständigt framlagd för allmänheten, utan ligger förvarad i skrifna collegiihäften [60]), hvaremot det, som från denna skola blifvit den större allmänheten meddeladt, med få undantag inskränker sig till en polemik mot främmande systemer. Häremot vore nu i och för sig ej så mycket att anmärka, enär hvar och en vet, att det är lättare att kriticera, än att sjelf framställa något, som uthärdar kritiken, och det följaktligen lätt kan hända, att man insett bristerna i andra systemer, utan att hafva bringat till klarhet och mognad det positiva, som kunde sättas i stället [LB talar här utan tvifvel af egen erfarenhet]. Men då denna positiva åsigt inom universitetet öppet förkunnas såsom den enda sanna [61]), då allt sjelfständigt filosofiskt studium vid

---

[59]) LB har tydligen icke något begrepp om hvad philosophien är; ty annars visste han, att ett philosophiskt system likaså litet kan vara en förening af tvenne andra systemer, som t. ex. en menniska kan vara en förening af tvenne andra menniskor. För honom är det ock obekant att, när t. ex. Neoplatonikerne ville conciliera Platos och Aristoteles' åsigter, kommo de till en helt annan och egen verldsåsigt, hvilken var hvarken Platos eller Aristoteles'. Det må vara att PB:s philosophie är närmast beslägtad med den Platonska och den Leibnitziska, men deraf följer ej att den är någon förening af dem. Sjelf smickrar sig PB med den tanken, att hans philosophie genom sjelfva sin princip är någonting högre och rigtigare, men detta kan icke bedömas af den »speculativa philosophen» LB i Calmar.

[60]) Det är möjligt att PB:s åhörare gjort sig anteckningar efter hans föreläsningar, och att dessa sedan blifvit begagnade eller studerade af andra, ty sådant har händt i alla tider, sedan föreläsningar begynte att hållas. Men detta är något, som icke på mindsta vis angår PB. Det har aldrig varit hans afsigt att förse sina åhörare med lärdomar på fickan eller i bokskåpet. Hans enda önskan har varit, att hans läror måtte finnas förvarade i deras minne och hufvuden, ty endast på sådant sätt hafva de kunnat tillskynda dem någon nytta.

[61]) LB protesterar, så mycket kan man se, men hvad protesten egentligen skall gälla, är svårare att säga. Är det att PB förkunnar

Digitized by Google

universiteterna hotar att uppslukas af dessa skelettartade framställningar af en åsigt [62]), som genom sin inskränkning till lärosalarne gör sig oåtkomlig för en genomgripande kritik [63]), då

---

sin lära och icke behåller den för sig sjelf? Men han är ju Lärare med rättighet och pligt att framställa hvad han anser för sannt och rätt. Eller är det att PB förkunnar sin lära *öppet* och icke meddelar henne endast i smyg eller i hemlighet? Men han är ju offentlig Lärare och såsom sådan pligtig att hålla *offentliga* föreläsningar. Eller är det ändtligen att han icke förkunnar sin lära såsom falsk utan såsom sann och icke förklarar andras läror för likaså sanna eller sannare? Men han kan väl ej vilja med sundt förnuft göra sig likaså löjlig för sina åhörare, som LB här genom sin protest gjort sig för sina läsare.

[62]) Här är tydligen LB helt och hållet bortkommen. Huru kan PB genom sina framställningar hindra allt sjelfständigt studerande af Philosophien vid Universiteterne? Har han ålagt sina åhörare att jurare in verba magistri? Eller har han förbjudit dem att bruka sitt eget omdöme vid inhemtandet af hans egen åsigt såväl som af andras? Eller har han ändtligen ställt så till, att inga philosophiska skrifter kunna åtkommas och studeras vid Academien? Om allt detta vet man rent ingenting i Upsala, men väl vet man der någonting, hvarom man tyckes vara okunnig i Calmar. Man vet nemligen att den grad af sjelfständighet, med hvilken en person studerar sin vetenskap, hufvudsakligen beror af hans egen naturliga förmåga och character, och att dessa ej kunna särdeles hämmas af någon annan, om de finnas och vilja göra sig gällande, eller särdeles befrämjas af någon annan, om de ej kunna eller ej vilja göra det. Hvad åter de skelettartade framställningarne beträffar, så använder PB mindst tvenne läseterminer och således omkring 80 à 90 timmar för hvardera af de 3:ne discipliner, hvilka tillhöra hans profession, och det tyckes att hans framställningar då icke gerna kunna få namn af skelettartade. För många bland hans åhörare synas de säkerligen alltför vidlyftiga och utförliga.

[63]) PB har åtagit sig att vara en lefvande lärare för den academiska ungdomen, men aldrig att vara en skrifvande lärare för den svenska allmänheten. Det sednare vore visserligen rätt artigt och nöjsamt, om han dertill hade tid och helsa och förmåga; men om detta icke är händelsen, så har man ej någon den mindsta rättighet att fordra det af honom. Att LB dock framkommer med en sådan fordran, skulle man nödgas anse för en oförskämdhet, om man ej visste att det

Digitized by Google

måste hvar och en, som verkligen nitälskar för filosofien, känna sig uppfordrad till protest mot ett sådant förfarande. Till tentamen för Prof. Boström läsas, med undantag af collegierna [och de philosophiska systemernas historia, eller huru?], inga filosofiska skrifter [64]), och för Prof. Ribbing är förhållandet i

---

endast är tanklöshet. Också är det högst besynnerligt, att LB skall hafva en sådan lust att få criticera PB:s philosophie, hvilken han icke känner, och hvilken han icke ens kan lära sig numera, sedan hans svaga hufvud blifvit förvridet genom hans hegelska studier. Den tid, då han hade tillfälle och på sätt och vis äfven förbindelse att taga någon notice om henne, undvek han afsigtligen att göra det; och att det numera rent af är omöjligt för honom, derom vittna alla hans skrifter och critiker.

[64]) Här visar sig LB såsom antingen oförlåtligt okunnig eller oförlåtligt oärlig; men vi tage för gifvet att det förra är händelsen. Vid Universitetet i Upsala befatta sig en del philosophiæ studiosi alldeles icke med philosophien, och behöfva ej eller göra det numera, sedan den philosophiska Façulteten, oaktadt allt protesterande af PB, formligen har befriat dem derifrån. Andra lära sig visserligen något af philosophien och läsa då möjligtvis äfven några anteckningar efter PB:s föreläsningar; men icke så att de väl känna och förstå ens dessa, och ännu mindre så, att de grundligt lära sig sjelfva vetenskapen. De söka blott vissa allmänna philosophiska noticer, för att erhålla ett adprobatur eller något dylikt i sin examen och dermed kunna gå genom, såsom det heter. Så har det varit i alla tider sedan examina infördes vid Universiteterna, och så kommer det äfven att i alla tider förblifva. Men vill LB verkligen säga, att under PB:s läraretid äfven de studerande, som velat göra philosophien till sin egentliga vetenskap, icke läst något annat än hans collegier till sin examen, så är detta uppenbarligen ett oärligt, för att ej säga lögnaktigt påstående. Det vederlägges ock lätt, om man blott kastar en blick på de disputationer, hvilka de utgifvit för sin grad; ty dessa hafva allesammans befattat sig med andra systemer än PB:s. LB kan visserligen säga, att de studerat dessa först sedan de tagit sin examen, d. v. s. under några få veckor eller månader; men vore detta händelsen, så hade PB:s collegier uträttat långt mer än han sjelf någonsin kunnat hoppas eller anse för möjligt; de hade då, kan han säga, gjort rigtiga underverk. Om föröfrigt PB i första hand undersöker, hvad examinanderna känna af hvad han anser sig sjelf hafva lärt dem, så är detta efter hans tanke fullkomligt rätt och i sin ordning. Sedan håller han dem ock

Digitized by Google

hufvudsaken detsamma. Man har sig genom Hrr Professorers berättelse bekant, att Kant, Fichte, Schelling och Hegel äro vederlagda [65]), att Hegel framställt den orimliga sats, att filosofen skapar verlden i det han tänker den o. s. v. [66]); hvartill skulle det då tjena, att belasta sitt hufvud med detta oförnuft, helst man på ett långt beqvämare och säkrare sätt kan genom collegiiläsning vinna vitsord för skicklighet i filosofien. Vore nu den egna åsigten fullständigt utgifven af trycket, så kunde likväl en, om ock ensidig, dock i sitt slag fullständig filosofisk insigt på denna väg stå att vinna [67]). Men då systemet skall inhemtas ur de

---

räkning för hvad de dessutom inhemtat af andra; och endast för sådant fick LB sjelf ett bättre betyg i *sin* examen; ty af PB:s philosophie visste han då, likasom nu, ungefär ingenting.

[65]) PB har aldrig *berättat* för sina åhörare, att de der philosopherna äro vederlagde; han har alltid sjelf vederlagt dem, såvidt han dertill har haft någon anledning, eller det varit behöfligt för hans ändamål. Föröfrigt vet hvar och en annan än LB, att Kant är vederlagd genom Fichte, och Fichte genom Schelling, och Schelling genom Hegel — vederlagd nemligen i den mening, i hvilken en verklig philosoph kan vederläggas, d. v. s. genom framställandet af en högre och rigtigare verldsåsigt. Och sjelf anser sig PB hafva på sådant sätt vederlagt Hegel, men derom kan LB ej vara en competent domare.

[66]) Ett sådant yttrande om Hegel har PB aldrig fällt och aldrig kunnat fälla, emedan han aldrig hört att Hegel någonsin varit från sina sinnen. PB hade studerat Hegel och kände tillräckligt hans system, när LB ännu larfvade i skolan, och säkerligen förstår och värderar han honom ännu långt rigtigare än LB sjelf, som »bemödar sig» att vara en hegelian. Men detta hindrar icke att det Hegelska systemet i alla fall kan ega endast en relativ giltighet likasåväl som t. ex. Kants och Fichtes.

[67]) Detta är äkta boreliskt. LB vet och betänker icke att philosophien har varit meddelad och inhemtad under mer än 2000 år, förrän boktryckeri-konsten uppfanns. Icke eller vet han att Socrates och Ammonius Saccas gjort revolutioner i philosophien utan att någonsin hafva tryckt eller, såvidt man vet, ens skrifvit en enda rad i den vetenskapen. Och ändtligen vet och betänker han ej eller, att nästan alla philosopher, som varit Universitets-lärare — Hegel sjelf icke undantagen — tidigare meddelat sina läror i föreläsningar än de fram-

Digitized by Google

skrifna collegiihäftena [68]), hvilka dessutom genom en mängd okunniga afskrifvares händer ofta äro på ett vidunderligt sätt vanställda [men kunna rättas under åhörandet af föreläsningarne?], så återstår för en hvar, som ej har tid att genom en kurs af flera år följa Professorernas föreläsningar [69]), endast att genom privat undervisning supplera bristen i de skrifna häftena [70]). Att härigenom en indirekt beskattning af 20 till 40 rd. b:ko är pålagd hvarje student för tentamina i filosofien [71]), betyder mindre, ehuru äfven denna utgift kan för mången vara ganska kännbar; men mer betyder det, att med allt detta dock ej någon verklig filosofisk insigt vinnes. Den enskilda undervisningen, ehuru nyttig och välgörande, då den understödes af eget sjelfstudium ur böcker [72]), förlorar helt och hållet sin be-

---

ställt dem i skrifter. Föröfrigt må LB sjelf förklara, hvarföre insigten nödvändigt skall blifva ensidig, om det inhemtade systemet är sannt, och om dess studium varit förenadt med vetenskapens historia.

[68]) Hvarifrån har LB tagit, att systemet skall inhemtas ur de skrifna collegiihäftena, då det vid Academien icke blott kan, utan äfven *bör* inhemtas genom den lefvande undervisningen? Den, som ligger vid Universitetet för att endast läsa collegier eller böcker, behöfver ej uppehålla sig der. Han kan vistas hvar heldst han behagar.

[69]) Ofvanföre klagades, att PB:s framställningar äro skelettartade; här klagas, att de äro alltför långa och vidlyftiga, så att de studerande ej hafva tid och tillfälle att höra dem till slut. En äkta borelisk consequence!

[70]) Just för dem, som ej hafva tid eller förmåga att följa Professorns föreläsningar, äro docenturer och privata undervisningar inrättade vid läroverket.

[71]) LB dubblar eller tredubblar för *sitt* ändamål Docenternas honorarier, men detta träffar blott dem. PB för sin del skattlägger ingen, hvarken directe eller indirecte (om hvilka beskattningssätts betydelse — i förbigående sagdt — LB icke har något begrepp). Tryckte PB sina skrifter och tvang han de studerande att köpa sig dessa, så kunde han snarare sägas beskatta dem.

[72]) Vill väl blott säga »eget studium», fastän LB aldrig har reda på hvad han skrifver. Men förhindras detta på något sätt af PB eller någon annan, om den studerande dertill har lust och tid och för-

Digitized by Google

tydelse, då den förvandlas till ett uppläsande af lexor ur collegiihäftena [73]). Då härtill kommer, att Docenten dels i anseende till mängden af collegianter ej kan fullständigt för hvar och en fylla den bristande deduktionen [74]), dels ej alltid sjelf har densamma fullt klar [75]), så blifver följden, att det filosofiska vetandet vid universitetet mindre blifver ett vetande i egentlig mening [76]) än en blind auktoritetstro.» [77])

»Under en följd af år [78]) hade jag varit en uppmärksam betraktare af denna missriktning, hvilken länge egt rum inom den praktiska filosofien och nu äfven började vinna öfverhand inom den theoretiska [79]). Jag såg med smärta, huru filosofiens

---

måga? I Upsala vet man om ett sådant förhindrande rent ingenting, såsom redan är nämndt.

[73]) PB har alltid haft lyckan att ega dugliga eller t. o. m. utmärkta Docenter, hvilka alldeles icke behöft meddela sina undervisningar genom uppläsande af lexor utur collegiihäften. De hafva ock gifvit helt andra prof på sina kunskaper och sin tankeförmåga, än LB, som, åtminstone vid Academien i Upsala, efter hvad alla der veta, varit den enda rent obrukbara Docenten i sin vetenskap under de sednare åren.

[74]) LB menar att Docenten icke kan gifva en deduction för 20 à 30 åhörare lika så väl och fullständigt som för 2 eller 3; men andra tänka att det låter sig göra mycket väl.

[75]) Såsom LB. Men se anmärkningen 73.

[76]) Äfven hos sådana, som också studera philosophiska arbeten på egen hand och följaktligen göra sig bekanta med andra philosopher än PB? Och hvilken kan eller vill hindra någon att göra detta?

[77]) Allmänneligen antages att man är friare eller sjelfständigare öfver hvad man inhemtat genom lefvande undervisning, än öfver hvad man inhemtat ur döda skrifter (se t. ex. Platos Phædrus pag. 274 C. och ff.). Men LB tänker ej eller i detta afseendet såsom andra menniskor.

[78]) Förmodligen under många; ty LB var redan tidigt en fullfärdig »speculativ philosoph» — sådan han är det än i dag, enligt hvad man har sett.

[79]) Ty LB ensam har nit om philosophien, men detta har icke PB eller de andra Lärarne i vetenskapen vid våra Academier. Förunderligt är det då, att under sådana omständigheter philosophiens studium

Digitized by Google

heroer och bland dem i synnerhet Hegel lades åsido [80]) för att lemna rum åt en åsigt, som, under det den med en ofta orättvis och på missförstånd grundad kritik [81]) angrep alla andra, sjelf genom sin inskränkning till det muntliga föredraget gjorde sig oåtkomlig för kritiken [82]). Att förmå förkämparne för denna åsigt att öppet framträda och visa, hvad de buro i skölden, syntes mig derföre nödvändigt, så vida ej allt sjelfständigt och rent vetenskapligt studium af filosofien skulle upphöra i Sverige.» [83])

---

icke har helt och hållet dött ut i Upsala. När PB tillträdde sin närvarande befattning, fanns der icke en enda duglig yngre lärare i philosophien, och nu räknar han bland dem, som varit hans åhörare, tvenne Professorer och en Acad. Adjunct, samt dessutom flere andra, som ganska väl kunde bestrida professioner, om sådana för dem vore att tillgå. Tvenne hafva ock beklagligen slutat sin bana i förtid, af hvilka åtminstone den ene lofvade någonting vida bättre, än hvad PB sjelf kunnat åstadkomma, och likväl utan betänkande erkände sig för hans lärjunge. Men detta allt härleder sig enligt LB endast från Höga Vederbörandes väld och protection; ty han för sin del kan aldrig se någonting sådant det är.

[80]) Väl icke af dem åtminstone bland PB:s lärjungar, som skrifvit critiska afhandlingar om de der heroerne och in specie om Hegel?

[81]) Att taga sin tillflykt till beskyllningar för orättvisa och missförstånd är vanligt för hufvudlösa anhängare af en philosophisk åsigt, när de icke på annat sätt kunna reda sig från åsigtens bedömare. Så gjorde ock, som man vet, de klenare Kantianerna på sin tid, ehuru motståndarne både förstodo och bedömde den Kantiska philosophien långt bättre än de sjelfve.

[82]) För PB är det nog om hans philosophie bedömes och criticeras af dem, som känna henne, d. v. s. af hans lärjungar eller åhörare. Hvarföre någon annan skulle känna sig hafva lust och befogenhet att göra det, må LB sjelf göra begripligt, om han det kan.

[83]) Återigen en äkta borelisk consequence! Om LB ej sättes i tillfälle att criticera PB:s philosophie — ty att någon annan haft lust att göra det, har man ännu ej hört — så måste allt [säger allt] sjelfständigt och rent vetenskapligt studium af philosophien upphöra i Sverige — i hela det vida Sverige! Så att icke ens LB sjelf i Calmar då kan studera sin »speculativa philosophie» sjelfständigt och rent ve-

Digitized by Google

I det följande (pag. 28) försöker sig LB på att gifva en kort framställning och critik af PB:s philosophiska verldsåsigt efter en af denne år 1841 utgifven academisk disputation: Dissertatio de notionibus religionis, sapientiæ et virtutis earumque inter se nexu. Men detta gör han så illa och oskickligt, att en vanlig student, som blott en enda gång genomläst dissertationen, svårligen skulle kunna göra det så miserabelt. Och att critiken är af fullkomligt samma halt, torde vi knapt behöfva nämna, då detta förstås af sig sjelf eller åtminstone skall blifva påtagligt genom det följande. Emedlertid vilje vi icke uppehålla oss vid denna framställning och critik, utan endast taga i betraktande, huru LB söker bevisa, att enligt PB:s åsigt allt sedligt handlande är en ren orimlighet. Detta kan vara så mycket intressantare, som PB är academisk lärare i practiska philosophien, och enligt LB:s försäkran det Boströmska systemets förkämpar påstå, att endast ifrån dess ståndpunct en tillfredsställande Ethik kan vara möjlig.

»Hvarje handlande», säger nu häremot LB (pag. 29), »förutsätter nemligen den ändliga verldens relativa sjelfständighet och realitet [84]); men, då hela sinneverlden såsom sådan enligt

---

tenskapligt! Det kan man kalla en oerhörd verkan af ett ganska förlåtligt peccatum omissionis å PB:s sida. Säkerligen har denne aldrig ens drömt, att så mycket kunde bero af hans görande och låtande. Och af LB:s critiker sedan!

[84]) Rättare dock osjelfständighet och realitet. Men lika godt. PB kan acceptera satsen så mycket heldre, som den är en af hufvudsatserna i hans idealistiska verldsåsigt. Men frågan är, hvad denna sats innehåller, och till hvilka följder den leder, hvarpå LB för sin del aldrig har tänkt. Att den ändliga verlden har relativ sjelfständighet och realitet innebär tydligen, att han i visst afseende är sjelfständig och ideell, och i visst afseende osjelfständig och reell. Såvida han nu är sjelfständig och ideell, kan han *icke* förändras genom menniskans vilja och verksamhet d. v. s. ej vara ett föremål för hennes handlande, utan han är såvida fullkomligt oåtkomlig för LB:s fingrar såväl som för hvar och en annans. Såvida han deremot är osjelfständig och reell och kan vara ett föremål för menskligt handlande, måste han vara på något sätt beroende af menniskan d. v. s. han måste såvida

Digitized by Google

Prof. Boström är ett blott sken [85]), en ofullkomlig uppfattning af ideeverlden, så kan densammas bringande till öfverensstämmelse med idéeverlden endast bestå deri, att icke mer fatta den såsom sinnlig [86]), hvilket åter icke är ett praktiskt, utan ett

---

hafva i henne sin grund. Men till det positiva i den ändliga verlden d. v. s. till det substantiella, sjelfständiga, andeliga, dynamiska och ideella eller med ett ord till det osinnliga i honom kan menniskan ej vara grunden, emedan det är Gudomligheten sjelf; följaktligen måste det, hvartill menniskan är grunden, utgöra det negativa d. v. s. det accidentella, osjelfständiga, materiella och reella eller med ett ord det blott och bart sinnliga i honom. Detta sednare finnes således blott i och för och genom menniskan, ehuru alltid i förening med det förra, så att den ändliga eller sinnliga verlden är en enhet af bägge och existerar såsom sådan *omedelbart* blott i och för och genom oss. Men hvad vill detta säga annat, än att han är ett phænomen för oss af den oändliga, osinnliga, hvilken visserligen är i honom närvarande och i honom förnimmes, men likväl i följd af vår andes ändlighet förnimmes af oss blott ofullkomligt, och derföre äfven visar sig för oss såvida såsom annat än hvad den är i och för sig sjelf d. v. s. såsom sinnlig? Och likväl är detta hvad LB här såväl som på flere andra ställen (pag. 28) af alla krafter förnekar och bestrider!

[85]) Den tanklöse och okunnige LB känner tydligen ej skillnaden emellan ett phænomen och ett sken, hvilken hvar och en Cameral-studiosus har sig bekant, när han en vecka eller ett par har befattat sig med philosophiska Rättslärans propædeutik. Han vet ej att det förra heter på Grekiska φαινόμενον och det sedare φάσμα, att det förra i Tyskan kallas Erscheinung och det sednare Schein, samt att vi i Svenskan pläga beteckna det förra med ordet företeelse. Och naturligtvis vet han då icke att det förra är en enhet af någonting substantielt och någonting accidentelt, då skenet deremot saknar det förra elementet och således innehåller omedelbart blott accidentier af phænomenet. Men hvad är det, hvarom ej LB är okunnig?

[86]) Det vill säga att göra sig af med sina sinnen eller sin sinnlighet; ty på annat sätt lär sådant ej vara möjligt. PB deremot tänker, att sinneverlden blott derigenom kan bringas till öfverensstämmelse med ideeverlden, att det förnuftiga, det osinnliga införes i honom eller utvecklas utur honom, hvilket naturligtvis icke kan ske annars än till en viss grad och efter hand, sålänge menniskan är menniska. Men LB är en trollkarl och känner andra vägar till målet, såsom man straxt skall få se.

Digitized by Google

theoretiskt förhållande [vill väl säga: icke en practisk, utan en theoretisk verksamhet] [87]). Prof. Boström söker visserligen uppställa den skillnad mellan vishet och dygd, att den förra består deruti, att menniskan *förnimmer* sig sjelf såsom ett moment i gudomligheten, den sednare åter deri, att hon *gör* sig och sin verld lika med den gudomliga andens verld [88]). Men, då menniskans verld ej är annat än menniskans sätt att *förnimma* den absoluta verlden, och då enligt Prof. Boströms uttryckliga på-

---

[87]) LB inbillar sig således att ett sken kan häfvas eller förändras genom en blott och bart theoretisk verksamhet eller, såsom han sjelf säger, genom ett icke practiskt, utan blott theoretiskt förhållande. Det kan man kalla ett non plus ultra af okunnighet och tanklöshet. För att öfvertyga honom om sitt misstag, proponere vi honom att sjelf göra följande experiment. Han ställe sig en någorlunda klar sommardag på bryggan vid Calmar och rigte sin blick utåt det öppna hafvet. Det kan då hända honom att han får se ett seglande fartyg på mycket långt afstånd vid horizonten, och om detta inträffar, hvilket vi här vilje antaga, så skall han finna att det aflägsna fartyget visar sig för honom så likt en molnfläck, att endast ett öfvadt sjömansöga möjligtvis kan skilja det derifrån. Detta fartygets utseende af en molnfläck är nu ett sken i ordets egentliga bemärkelse, och LB må theoreticera eller aktgifva och reflectera och abstrahera och determinera öfver det så mycket han behagar; det skall i alla fall qvarstå för honom på samma sätt som förut, sålänge han icke företager sig någonting annat och verkligen practiskt med det. Vill han häfva eller förändra det, och nb. skall detta ske genom hans egen verksamhet, så gifvas dertill följande 5 utvägar: han kan antingen tillsluta sina ögon, eller rigta dem på någonting annat, eller sätta en tub för sitt öga, eller närma sig fartyget, eller ändtligen närma fartyget till sig sjelf — i händelse han det förmår. Men att alla och hvart och ett af dessa verksamhetssätt äro practiska och icke theoretiska, det måtte väl LB dock kunna inse och erkänna, om han icke är helt och hållet bortkommen. Och således kan icke ens ett sken upphäfvas eller förändras genom en blott och bart theoretisk verksamhet, hvarföre det ännu mindre kan låta sig göra med ett phænomen, som har en viss kraft att göra motstånd.

[88]) Alldeles så har PB ej sagt. Men för LB ankommer det på ett och det samma att vara lik någon (similis alicui) och att vara lika med någon (par alicui).

Digitized by Google

stående orden *vara* och *förnimmas* betyda alldeles detsamma, så upplöser sig den angifna skillnaden mellan visheten och dygden eller mellan det theoretiska och praktiska till ett tomt ord [89]). Skall ifrån denna ståndpunkt fråga blifva om förbättring och helgelse, så kan denna blott bestå deri, att frigöra sig från den "ofullkomliga" föreställningen, att man är en syndare, eller att synden och det onda är något annat än ett sken [90]). Hela Prof. Boströms praktiska filosofi är följaktligen en stor inkonseqvens, för hvilken man bör hålla honom räkning såsom menniska, men som ingalunda hedrar filosofen.»

I det följande (pag. 61) fäster sig LB ock en passant vid ett yttrande af PB i den ifrågavarande dissertationen, hvilket innehåller, att Logici begått ett stort misstag, när de sagt att hvarje begrepp eller väsende är identiskt med alla sina bestämningar tillsammans tagna, då likväl ingenting kan vara absolut identiskt med någonting annat än sig sjelf, och då det, som innehåller, omöjligen kan vara identiskt med det, som deruti innehålles. Om detta yttrande anmärker nu LB, att det »rätt fattadt kunde leda utöfver den Boströmska åsigtens ensidighet» och att det »i sig sjelft är en sannt spekulativ tanke och innebär detsamma, som den Hegelska åsigten, att momenterna

---

[89]) Ett boreliskt sätt att draga slutföljder! LB vet icke att menniskans allmännaste bestämning är verksamt lif eller lefvande verksamhet, samt att derföre allt menskligt handlande också i visst afseende är ett vetande, och att tvertom allt menskligt vetande också i visst afseende är ett handlande. Hvad som ger hennes lif den ena eller den andra characteren öfvervägande är rigtningen och ändamålet, hvilket i det practiska är större frihet genom förändrande af det (relativt) yttre, och i det theoretiska större klarhet eller sjelfmedvetenhet genom förändrande af det (relativt) inre. Derföre går ock den theoretiska verksamheten utifrån och inåt, och den practiska inifrån och utåt.

[90]) Alltför gerna; men det återstår ännu att fråga, huru och hvarigenom en sådan frigörelse kan ske. Att den icke är möjlig genom en blott och bart theoretisk verksamhet eller blott genom en abstraction, såsom LB i sin okunnighet föreställer sig, det veta alla andra än han, och det vet derföre ock PB.

Digitized by Google

äro i den konkreta enheten på en gång "aufgehoben" och "aufbewahrt".» [91]). »Ty hvad som skiljer den konkreta enheten från en blott yttre summa af bestämningarna, är just den harmoniska föreningen, det innerliga organiska sammanhanget, som genomgår dem alla och gör hvar och en af dem till ett annat än hvad den är utan denna enhet [92]). Men detta embryo till en spekulativ tanke förfalskas [93]) under den vidare utvecklingen helt och hållet, i det att detta mera, som ingår i den konkreta enheten utöfver summan af bestämningarne, fattas blott quantitativt såsom en ytterligare bestämning *jemte* de öfriga, så att det konkreta blifver = summan af de abstrakta

---

[91]) Vi kunna försäkra LB, att PB aldrig har tänkt på någonting sådant, och att den meningen ej ligger uti hans ord. Den finnes der endast för LB, som aldrig kan få sina hegelska griller ur hufvudet och derföre ganska naturligt återfinner dem alltid och öfver allt.

[92]) Men det inre organiska sammanhanget emellan bestämningarne är ju fullkomligen likgiltigt, när det endast är fråga om, huruvida de tillsammans äro identiske med det bestämda begreppet eller icke. De må hafva hvilket sammanhang sins emellan som heldst, så blir det hela eller deras summa dock hvarken större eller mindre för det. Föröfrigt har PB aldrig förnekat eller ens förbisett det organiska sammanhanget emellan begreppens bestämningar. Tvertom är det en ofta urgerad sats hos honom, att allt, som är förnuftigt och sannt, nödvändigt är systematiskt eller organiskt, och likaså att allt, som är systematiskt eller organiskt, såvida också är sannt och förnuftigt. Och detsamma gäller om alla Logici, hvilka ju alltid påyrkat systematiskhet i hvarje vetenskap, särdeles uti de högre och strängare. Då nemligen hvarje sådan har ett begrepp till sitt object, huru skulle den sjelf kunna vara systematisk, om icke begreppet, hvarom den handlar, ock vore det? Emedlertid följer ej deraf att sammanhanget skall bestå i ett förhållande af thesis, antithesis och synthesis, sådant som Hegel ville hafva det, emedan hans åsigt ännu var behäftad med en god dosis af empirism. Och ännu mindre är det gifvet, att man, enligt hans method, kan raisonnera sig från det abstractare till det concretare, hvilket är detsamma som att vilja finna någonting, der det icke *kan* finnas.

[93]) Endast af LB, men icke af PB sjelf, som merendels har reda på hvad han tänker och säger.

Digitized by Google

bestämningarne + enheten af dem; och det gjorda försöket att höja sig öfver den vanliga logikens formalism misslyckas derigenom helt och hållet.» [94])

Man ser af våra anmärkningar, att LB äfven i sin andra skrift är sig fullkomligt lik och öfver allt således blott en och densamme.

I den tredje och sidsta af de ofvannämnda skrifterne, eller i sin så kallade »Kritik öfver den Boströmska Filosofien», har LB verkligen öfverträffat sig sjelf; ty om man der undantager inledningen, i hvilken han med afseende på PB är jemförelsevis mera impertinent än oredig och tanklös, så är allt det öfriga, som utgör hans egna yttranden i henne, det hufvudlösa-

---

[94]) Kunde enheten tillkomma eller tilläggas till de öfriga bestämningarne, så vore ju också han sjelf en bestämning, och han utgjorde då tillsammans med de öfriga just den totalitet af bestämningar, från hvilken begreppet ännu enligt PB alltid är åtskildt. Hvad PB har sagt och ofta mundtligen förklarat för LB, det är att intet begrepp kan fattas fullständigt genom någonting annat än sig sjelf och att följaktligen hvad det är utöfver alla bestämningarne tillsammans är — just det sjelf. — För att fatta tydligt och klart t. ex. begreppet triangel, måste visserligen vi menniskor såsom ändliga successivt genomlöpa alla dess positiva (och, såvidt nödigt är, äfven dess negativa) bestämningar, samt utsäga dessa efter hvarandra om begreppet såsom deras gemensamma subject. Men när alla de omdömen, i hvilka prædicatet är någonting annat än subjectet, äro uttömda, återstår ännu det identiska omdömet: triangeln är triangeln, och endast detta utsäger fullständigt, hvad han är. Med andra ord vill detta säga, att intet begrepp, intet väsende, ingen perception kan fattas fullständigt och absolut tydligt och klart genom ett blott discursivt tänkande såsom det menskliga, utan endast genom ett tidlöst och intuitivt tänkande såsom det gudomliga. Vilje vi menniskor närma oss till det sednare, såsom vi ofta göra och måste göra, då blotta ordet eller benämningen utsäges, så nödgas vi för tillfället åtnöja oss med en relativt lägre grad af klarhet och tydlighet och med det medvetandet att vi (genom discursivt tänkande) kunne förhöja klarheten och tydligheten, när och såvidt vi behöfva det.

Digitized by Google

ste drafvel man någonsin kan tänka sig, och detta ända från början och till slut. Med bästa vilja i verlden hafva vi ej varit i stånd att der finna en enda anmärkning, hvilken vi kunnat anse för rigtig och träffande, ehuru det skulle varit oss ett nöje att upptäcka någon sådan, emedan vi derigenom kunnat få lära oss någonting, hvilket vi alltid betrakte såsom ett godt. Detta allmänna omdöme, som visserligen ej är särdeles lofordande, skole vi äfven här styrka genom att utur skriften ordagrannt anföra några sidor till prof, och genom att, såsom vi gjort i det föregående, beledsaga dem med våra anmärkningar. Dock välje vi icke profven ur LB:s critik af »Grundlineerne till den philosophiska Statsläran», emedan dessa nog kunna sjelfve försvara sig inför sådana bedömare, som med verklig förmåga att tänka förena en större politisk erfarenhet, och emedan det icke är värdt att i vetenskapliga saker det mindsta bekymra sig om de öfriga. Vi välje profven ur hvad han har haft att invända mot sjelfva grundtankarne i PB:s philosophie; ty om dessa ej kunnat i något afseende åtkommas och rubbas af hans så kallade critik, utan tvertom visa sig såsom fullkomligt upphöjda öfver alla hans invändningar, så äro ock alla hans försök mot Statsläran fåfänga, då denna i det väsendtliga grundar sig på dem och deras giltighet. Att föröfrigt våra anmärkningar i denna afdelning måste blifva något vidlyftigare, än de varit i de tvenne nästföregående, är en naturlig följd af sjelfva ämnets beskaffenhet; men vi hoppas att detta icke skall blifva särdeles okärt för dem, som hafva något intresse att göra sig bekanta med deras innehåll, och för alla andra måste vi såsom philosopher vara helt och hållet likgiltiga.

»Prof. Boströms filosofi», säger LB (pag. 9), »angifver sig sjelf såsom strängt idealistisk, d. v. s. såsom en sådan, enligt hvilken det andliga är det enda i ordets egentliga betydelse sanna. I detta hänseende delas ock hans åsigt af de förnämsta bland äldre och nyare filosofer; ja man kan till och med påstå att den utgör den innersta, om än stundom

Digitized by Google

omedvetna, förutsättningen för all filosofi.» [95])..... »Men, om än sålunda idealismen med skäl anses såsom väsentlig för den sanna filosofien, är dock filosofiens uppgift ingalunda löst dermed, att all sanning blifvit förlagd i anden och sjelfmedve-

---

[95]) LB medger, såsom man finner, idealismens sanning och giltighet — han medger att allt sannt och ursprungligt varande är andeligt eller ideelt d. v. s. är lif eller sjelfmedvetande, och detta följaktligen såväl i det hela, som i alla och hvart och ett af sina momenter eller i alla sina bestämningar. Allt sannt och ursprungligt varande är m. a. o. ett på visst sätt bestämdt lif eller sjelfmedvetande och således ett lefvande eller sjelfmedvetande väsende, och detta utan alla tillsatser af någonting liflöst eller medvetslöst — af någonting materielt eller reelt; ty annars vore ej idealismen absolut eller ren och fullständig. Detta är nu ock verkligen hvad PB påstår, och hvilket han äfven utförligt bevisar i sina föreläsningar. Men följer ej häraf, att allt icke-andeligt eller icke-ideelt d. v. s. att allt, som är mer eller mindre yttre och materielt eller reelt, såvida ock är ett falskt eller secundairt vara i förhållande till det förra, hvilket det förutsätter för sin möjlighet och verklighet? Vi skulle tro att det verkligen så gör, och i denna vår öfvertygelse kunne vi icke rubbas af hvilka LB:s invändningar som heldst. Det falska måste nödvändigt innehålla uti sig åtminstone någonting af det sanna; t. ex. ett falskt mynt måste åtminstone hafva det sannas pregel och form, i annat fall är det ej något falskt mynt. Men det ideella kan icke delas såsom det sinnliga och materiella, utan hvar heldst det är, der är det ock helt och hållet, och vi säge derföre med rätta, att Gud (det andeliga, ideella) är allnärvarande. Följaktligen måste det vara det andeliga eller ideella, som vi förnimme uti det reella eller materiella. Men eftersom vi förnimme det såsom reelt och materielt, så måste vi förnimma det ofullkomligt; ty fattade vi det fullkomligt och sannt, så vore det ju ej eller något annat för oss, än hvad det är i sig sjelf d. v. s. ej någonting annat än andeligt och ideelt. Det reella och materiella är således ej någonting annat än det af oss mer eller mindre ofullkomligt förnumna ideella eller andeliga, hvilket det innehåller och hvilket blott genom vår ofullkomliga uppfattning mer eller mindre öfvergår till sin motsats i och för oss. Detta allt följer med nödvändighet af idealismens sanning och giltighet, hvilken LB nödgats erkänna och medgifva, såsom vi sett. (Se dessutom anm. 84). Men låtom oss nu äfven taga i betraktande, huru och på hvad sätt han beter sig i det följande.

Digitized by Google

tandet[96]). Den ringaste eftertanke är nemligen tillräcklig för att inse, att tanken och sjelfmedvetandet, sådant det i och för oss existerar, förutsätter ett material, ett objekt; och detta objekt visar sig för oss alltid i mer eller mindre mån såsom något mot sjelfmedvetandet motsatt[97]). Visserligen hör det till menniskans företräde framför djuret, att icke blott det sinnliga, utan ock hennes eget medvetande — hennes jag — är medvetandets föremål; men denna medvetandets riktning på sig sjelft är dock endast såvida möjlig, som det fattar sig i motsats till de sinnliga föremålen[98]); den förutsätter således dessa föremål, likasom

---

[96]) Tvetydigt sagdt, i stället för i den oändliga anden eller det gudomliga sjelfmedvetandet; ty endast dit har PB förlagt *all* sanning. Föröfrigt kan man väl fråga, hvilken någonsin har sagt, att philosophiens uppgift skall vara löst genom blotta uppställandet af principen? Åtminstone har PB aldrig påstått någonting sådant, och sina föreläsningar slutar han derföre ej eller med detta. Denna punct är och förblifver således ett hors d'oeuvre, såsom en Recensent i Upsala-Posten har anmärkt. LB hade alltförväl kunnat blott säga: Men den ringaste eftertanke etc.

[97]) Äfven denna sats är tvetydig och kan derföre vara sann eller falsk, alltefter som den förstås. Menar LB med tanken och sjelfmedvetandet, sådant det existerar för oss, ingenting annat, än den menskliga tanken och det menskliga sjelfmedvetandet, så har satsen utan tvifvel sin rigtighet. Men menar han dermed *allt* sjelfmedvetande och således äfven Gudomlighetens (hvilket väl också existerar i och för oss, eftersom vi kunne tänka och tala om det), så är satsen fullkomligt falsk. Omedelbart i och för Gud d. v. s. omedelbart i honom och hans verld — i himmelriket, såsom vi christne säga, finnas ej några stockar och stenar eller några växter och djur — der finnes i allmänhet ej någon sinnlig eller materiell natur, sådan vi hafve den omedelbart i och för oss. Vill LB påstå motsatsen, så får han emot sig icke blott PB, utan ock alla andra fromma och förnuftiga menniskor, hvilka säkerligen, likaså väl som han, mycket väl kunna undvara det där sällskapet i himmelriket.

[98]) Allt detta medgifves — sålänge det endast är fråga om menniskan och hennes medvetande. PB är icke så tanklös, att han ej vet, att också han har en sinnlig, materiell verld för sig, hvilken han oundgängligen behöfver för sitt närvarande lifs verklighet. Denna lärdom är således likaså öfverflödig för honom, som den är det för alla andra

Digitized by Google

ljuset för att blifva synbart såsom färg förutsätter ett mörkt — icke sjelflysande — medium, hvaremot det brytes. Dessutom ligga inom det andliga lifvet sjelft — uti viljan och känslan — momenter, hvilka omöjligen låta reducera sig till blotta tankeakter i detta ords rent formella och subjektiva betydelse [99]). Ett medvetande, för hvilket intet annat föremål än medvetandet sjelft existerade, är oss till och med rent af omöjligt att tänka; och om det kunde tänkas, måste det tänkas såsom ett tomt abstractum [100]); det vore, för att begagna en snillrik för-

---

Han ger dessutom ock sjelf en ganska naturlig förklaring af hela förhållandet.

[99]) Äfven detta medgifves — men under samma vilkor. Se föröfrigt anm. 89.

[100]) LB fortsätter beständigt med sin tvetydighet. Ty hvad kan han här mena med ett medvetande, för hvilket intet annat föremål, än medvetandet sjelf, existerar? Menar han det rena eller obestämda sjelfmedvetandet, så vet ju hvar och en, att detta är endast ett tomt abstractum och såsom sådant icke ett sjelfmedvetet eller förnimmande väsen. Menar han åter det menskliga medvetandet eller den sjelfmedvetande menniskan, så är satsen visserligen sann och af PB aldrig bestridd; men den bevisar då hvarken någonting *mot* honom eller någonting *för* det följande. Men är det verkligen LB:s mening — såsom det onekligen måste vara — att hvarje sjelfmedvetande d. v s. hvarje sjelfmedvetet väsen, hvarje Jag, hvarje personlighet och således äfven Gudomligheten nödvändigt skall hafva ett sinnligt och materielt innehåll omedelbart uti sig, och att han icke kan fatta sig sjelf, om han ej får motsätta sig ett sådant (eller en natur), så är satsen först och främst icke bevist och för det andra ej eller sann. LB:s paralogism i det fallet är tydlig och klar: det, som gäller om det menskliga medvetandet eller den sjelfmedvetande menniskan — hvilken är ändlig, det måste ock gälla om hvarje medvetande eller hvarje sjelfmedvetet väsende, och således äfven om Gud — hvilken är oändlig. Tror LB att någon på hans försäkran godkänner ett sådant raisonnement, så är han i sanning likaså enfaldig som han är tanklös. Berkeley bevisade på sin tid med den fullkomligaste stränghet, att allt det materiella (reella i rummet) *såsom blott sådant* icke utgöres af någonting annat än af *våra* menskliga subjectiva sensationer; och redan före honom hade ock Leibnitz bevist, att de såkallade sammansatta substancerna eller kropparna äro blott våra orediga perceptioner af någonting, som i och för sig sjelf icke är

Digitized by Google

fattares ord, reflekterandet på reflexionen af en vädersols eviga återskens reflex. Också hafva de flesta anhängare af idealismen sett sig nödsakade att antingen förutsätta ett från sjelfmedvetandet åtskildt "ting i sig" såsom grund till dess konkreta innehåll, eller ock i andens eget väsende antaga en motsats, en duplicitet eller polaritet af tvenne hvarandra motsatta faktorer, en reel och en ideel [101]). Så, för att icke nämna Ber-

---

utsträckt eller materielt, utan blott andeligt eller ideelt. Sedermera lärde ock Kant, att rummet och tiden äro blott våra åskådningsformer, och att hela den sinnliga verlden följaktligen är endast vårt sätt att uppfatta någonting i och för sig sjelf varande. Vill nu LB påstå att man äfven bör tänka sig våra menskliga sensationer, våra oredliga förnimmelser eller vår sinnliga phænomenverld såsom någonting i och för och genom Gud varande d. v. s. såsom omedelbart tillhörande äfven honom sjelf? Och i fall han det verkligen vill, huru skall han kunna göra det antagligt för sig sjelf eller andra, om han ej får begagna sig af den nyssnämnda påtagliga paralogismen? Gudomligheten är föröfrigt ej derföre tom på allt innehåll, då han har alla sina ideer uti sig, då dessa allesammans äro lefvande, personliga väsenden, och då de följaktligen ock äro hans förnimmelser af sådana väsenden. Det finnes omedelbart hos honom ett oändligt rikt lif och ett oändligt rikt kunskapsmedvetande (se skriften »PB och hans philosophie» N:o 30); men der finnas ej några stockar och stenar och i allmänhet ej någon natur, såsom redan är anmärkt.

[101]) Mycket naturligt, då alla de nyare Idealisterne, Schelling och Hegel ej undantagna, varit blott relativa Idealister, liksom ock LB sjelf. Schelling och Hegel ville återgifva åt den såkallade naturen den inre väsenhet eller substantialitet, hvilken Kant och i synnerhet Fichte hade frånkänt henne. Detta var rätt och i sin ordning; men sättet, hvarpå de gjorde det, var orätt. De antogo att naturen, sådan den är för oss, och den intelligens, som är hennes motsats, tillsammans omfatta och uttömma allt varande eller all verklighet, och de sökte endast en gemensam princip eller enhet för bägge, genom hvilkens närmare bestämmande eller modificerande de skulle kunna förklara dem. Allt detta var dock ej annat än obevista suppositioner, till hvilka de icke hade några fullgiltiga skäl. Skulle det nemligen visa sig, att den af oss såkallade naturen finnes *såsom sådan* blott i och för oss, så äro mångfaldiga andra sådana tänkbara och nödvändiga, om andra och annorlunda beskaffade ändligt förnuftiga Väsenden, än vi menni-

Digitized by Google

keleys åsigt, att våra förnimmelser af tingen äro omedelbart frambragta af Gud, antog Kant ett ting i sig och Fichte ett icke-jag till förklaring af dessa förnimmelsers konkreta innehåll. Men, då filosofien genom detta antagande stannade uti en olöslig dualism, så vidtog Schelling den andra utvägen till förklaring af det konkreta innehållet, i det han uti sjelfmedvetandet antog en ursprunglig polaritet af motsatta och hvarandra ömsesidigt förutsättande riktningar, en reel och en ideel; och denna åsigt utfördes ännu vidare af Hegel genom hans lära om sanningen såsom enhet af motsatta [102]). Sist-

skor, måste erkännas för verkliga och nödvändiga. Och det, som då ligger till grund för alla sådana naturer, kan icke vara någonting annat än Gud och hans eviga (rent andeliga, lefvande och förnimmande) ideer, af hvilka de allesammans äro phænomener. (Anm. 95). Ty att det andeliga är det enda sannt och ursprungligt varande, det har t. o. m. LB sjelf nödgats medgifva.

[102]) Hvilket är en ren absurditet. Den sinnliga verkligheten har visserligen en sådan der duplicitet eller polaritet uti sig, såsom det också är lärdt och förklaradt uti den lilla skriften om PB och hans philosophie. Men detta kommer sig deraf att den är ett resultat för oss af tvenne särskilda factorer, nemligen af en positiv — den ursprungliga, ideella verkligheten, och af en negativ — vår menskliga och ofullkomliga uppfattning af denna. Så är ock t. ex. skymningen för den skumögde ett dylikt resultat af tvenne särskilda factorer, nemligen af solens ljus och af hans egen skumögdhet, och på sådant sätt ganska förklarlig. Men att tänka sig ett ljus, som omedelbart genom sig sjelf vore mörkt, eller ett mörker, som omedelbart genom sig sjelf vore ljust, det är och förblir en uppenbar orimlighet. Och detsamma gäller ej mindre om ett ideelt eller andeligt eller sjelfmedvetande Väsen, som omedelbart genom sig sjelf vore ett reelt eller materielt eller medvetslöst. Menniskan t. ex. är i och för sig sjelf blott ande, och förblir ock i och för sig sjelf blott ande i evighet. Sin kropp och sin yttre (materiella) verld får hon blott κατα συμβεβηκός d. v. s. genom någonting annat än sig sjelf. Hon får dem nemligen genom sitt förhållande till de öfriga andeliga väsendena, hvilka alla bestämma hennes sjelfmedvetande eller förnimmas af henne, men hvilka hon såsom ändlig ej kan förnimma fullkomligt och derföre måste förnimma såsom mer eller mindre annat än hvad de äro i sin sanning d. v. s. såsom någonting mer eller mindre yttre och materielt.

Digitized by Google

nämnda åsigt, som öfvervinner både dualismens abstrakta söndring mellan det reella och det ideella [103]) och monismens abstrakta identifiering af båda, innebär emellertid något motbjudande för den abstraherande reflexionen, hvilken, då dess verksamhet just går ut på att söndra och analysera, fruktar att se sitt arbete tillintetgjordt derigenom, att det sålunda söndrade fattas såsom ett [104]). Egentligen beror denna fruktan på ett missförstånd, enär enhet och åtskillnad, långtifrån att utesluta, tvärtom ömsesidigt innebära och förutsätta hvarandra [105]). Men

---

[103]) LB är en äkta hegelian och detta i mer än ett afseende. Academie-Adjuncten Sahlin har i en academisk afhandling, som är ett mästerstycke af logisk förmåga och skarpsinnighet, på det ovedersägligaste ådagalagt, att Hegel *icke* har öfvervunnit dualismen. Honom har LB aldrig vederlagt, och han skulle ej eller kunna göra det genom annat än ologiska radotterier. Men lika fullt försäkrar han, att Hegel verkligen har öfvervunnit dualismen. Och af samma förfarande begagna sig äfven alla andra hegelianer. Huru många gånger har ej t. ex. den hegelska läran om begreppen Seyn, Nichts och Werden blifvit expedierad och buren till grafven? Och likväl upplefver den på nytt hos hvarje hegelian, liksom hade alldeles ingenting passerat.

[104]) Ett fullkomligt misstag af LB, och ett bevis att han sällan eller aldrig har reda på hvad han säger. En fruktan af det slaget kan aldrig uppstå hos den, som är mägtig att analysera sina begrepp. En sådan vet att han genom sin analys skall finna enheten på samma gång som han finner åtskillnaden, eller att han åtminstone skall finna den ena likasåväl som den andra, såvida de bägge ligga i det han skall analysera. I annat fall skulle han nödgas betrakta sig såsom en ganska slät analyserare.

[105]) Hvilket är allom bekant. Men att enheten af åtskilda är någonting helt annat än enheten af motsatta, det tyckes ej vara bekant för LB. Med de sednare förstår man sådana, som rent negera eller upphäfva hvarandra och detta i samma afseende, så att den enas position är den andras negation, och tvertom. Sådana kunna förenas t. ex. i och för oss, i den mening att vi förnimme dem bägge; och de kunna ock hafva någonting med hvarandra gemensamt; men den förenande och det gemensamma äro då hvarken det ena eller det andra af de motsatta, hvilka de blott hafva till sina bestämningar, och detta är således någonting helt annat, än att de motsatta sjelfve utgöra en en-

Digitized by Google

då denna sammanhörighet af båda just är det svåraste i hela filosofien[106]), så har läran om de motsattas enhet blifvit föremål för ett temligen allmänt motstånd. Deremot skilja sig motståndarne väsentligen från hvarandra med afseende på det positiva, som de hafva att sätta i stället; och sålunda hafva en mängd olikartade systemer uppstått, af hvilka hvart och ett på sitt sätt söker lösa frågan. Prof. Boströms lösning är nu i kort-

---

het med hvarandra. Kort sagdt, enhet af motsatta är just hvad vi kalle motsägelse, och denna åter detsamma som orimlighet. Hvarföre tillfredsställer oss icke den sinnliga verkligheten, sådan den är? Hvarföre söke vi en annan och djupare grund till den? Hvarföre anse vi oss behöfva förklara den ur någonting annat? Med andra ord: hvarföre philosophere vi öfver den? Jo just derföre att den verkligen är en sådan enhet af motsatta, som den Schelling och Hegel ville finna i sjelfva principen, eller just derföre att den i sin omedelbarhet verkligen presenterar sig för oss såsom någonting motsägande eller orimligt, så snart vi något noggrannare göre oss redo för hennes beskaffenhet. Det motsägande kan nemligen icke af förnuftet erkännas för någonting ursprungligt och sannt eller förnuftigt; ty förnuftet är sjelf absolut harmoniskt och samstämmande, och det stöter fördenskull ifrån sig det motsägande såsom någonting osannt och oförnuftigt. Först när det har insett att detta är någonting relativt och secundairt, först när det har kunnat förklara det ur det motsägelselösa, först då kan det finna sig tillfredsstäldt och låta det gälla för hvad det är. Motsägelsen är då löst för förnuftet, ehuru den qvarstår såsom förut inom sinnligheten.

[106]) Också postulerade derföre Schelling en specifikt egen själsförmögenhet till den svårighetens besegrande, nemligen sin så kallade intellectuelle Anschauung. Men denna var endast ett diktadt nödfallsmedel, för att med henne göra det rent af omöjliga till möjligt, och hon visade sig ock derföre snart såsom för ändamålet helt och hållet obrukbar. Och för samma behof uppdiktade ock Hegel sin Ueberschlagung der Begriffe in einandern; ty äfven hans åsigt var dock i grunden blott Schellings, och kunde således ej mera än denna undvika motsägelsen i sjelfva principen. Föröfrigt är det beskedligt af LB, att han åtminstone erkänner det för det svåraste i (hegelska) philosophien, hvilket af alla icke-hegelianer, och i allmänhet af alla *tänkande* menniskor, anses för rent af omöjligt.

Digitized by Google

het den, att han helt och hållet bortkastar den ena, den reella sidan, i det han förklarar den såsom egande sin grund endast i den ändliga varelsens ofullkomliga uppfattning.»

»Det kan icke bestridas, att denna åsigt, huru stötande den än må vara för det vanliga föreställningssättet, dock innehåller något lockande för en ännu oöfvad reflexion [107]) genom sjelfva den lätthet, hvarmed den besvarar frågan om den sinnliga verldens förhållande till den andliga [108]). Det kommer sålunda härvid förnämligast an derpå, huruvida frågan derigenom verkligen är besvarad. Den sinnliga verlden i tid och rum antages vara en ofullkomlig uppfattning af ideeverlden, hvilken sednare i sig sjelf skall vara absolut fullkomlig. Härigenom har man sålunda renat det sanna varat från alla sinneverldens ofullkomligheter och motsägelser, men blott för att i stället förlägga dessa inom det förnimmande subjektet. Och då detta sjelft är en medlem af ideeverlden, så inses klart [LB har mycket lätt att se allting klart], att man härvid så att säga får tillbaka genom fönstret, hvad man kastat ut genom dörren [109]). Det frågas nu, hvad som utgör grunden till subjektets ofull-

---

[107]) LB har naturligtvis en öfvad reflexion han, men PB och alla hans lärjungar och anhängare endast en oöfvad. Beviset är redan gifvet genom det föregående, tänke vi.

[108]) Lätthet icke, men sanning och naturlighet. Vi kunne försäkra LB att besvarandet af frågan har kostat PB långt större *verkligt* tankearbete, än allt LB:s inlärande af sin Hegel och allt hans fabricerande af sina critiker har kostat honom sjelf.

[109]) För ingen del. PB har utkastat det sinnliga från det Gudomliga Väsendet, i hvilket Schelling och Hegel velat insätta det; men han har aldrig låtit det komma dit tillbaka, fastän LB för sin del nödvändigt vill hafva det der. Medelbart är visserligen äfven det sinnliga i Gud, då menniskoanden, i och för hvilken det finnes omedelbart, är enligt PB:s philosophie i honom. Men detta är något helt annat, än att det skall finnas i och för honom omedelbart. Den t. ex., som står i solen, har ingen omskiftelse af dag och natt omedelbart för sig sjelf. Men har han kunskap om oss menniskor här på jorden, så kan han medelbart derigenom veta, att en sådan omskiftelse måste finnas för oss.

Digitized by Google

komliga förnimmelse. Härpå svarar Prof. Boström, att i ett system eller en organism måste de momenter, som tillsammans utgöra dess innehåll, vara i förhållande till det hela mer eller mindre ofullkomliga. Men ett system eller en organism äro ju ideerna äfven såvida som de förnimmas af Gud; och likväl skola de såsom sådana alla vara absolut fullkomliga[110]). Om

---

[110]) Nemligen med afseende blott på sig sjelfve, och *icke i förhållande till det hela*, hvarom nyss ofvanföre var fråga. LB har haft en så brinnande ifver att få criticera PB, och att finna motsägelser i hans philosophie, att han icke har haft någon tid att göra sig reda för hennes innehåll. Vi nödgas derföre här göra ett litet försök att komma hans speculativa bortkommenhet till hjelp, hvilket naturligtvis ej kunnat ske i en ganska kort biographisk uppsats. I ett system måste hvarje moment bestämmas genom alla de öfriga äfvensom genom sjelfva systemet i dess enhet och helhet d. v. s. det måste hafva alla dessa till sina — dels positiva och dels negativa — bestämningar. Så t. ex. måste i talsystemet talet 10 bestämmas ej blott af alla de föregående talen, utan äfven af alla de efterföljande; ty det är likaväl hälften af 20, tiondedelen af 100 o. s. v., som det är dubbelt så stort som 5 eller likaså stort som 9 + 1 o. s. v. Såvida nu den oändliga anden eller Gudomligheten tänker en viss idee, kan han ej tänka henne isolerad från någon af de öfriga och sig sjelf, eller blott tänka henne med vissa af hennes bestämningar, såsom t. ex. vi menniskor nödgas göra, utan han måste tänka henne i hela hennes bestämdhet eller i alla hennes förhållanden till de öfriga och till sig sjelf, och han måste följaktligen i henne tänka äfven sig sjelf och alla de öfriga ideerna såsom hennes bestämningar. På sådant sätt tänkt är hon nu absolut fullkomlig inom sig sjelf; ty någonting vidare kan omöjligen tänkas om henne, och någonting mera än detta kan hon ej vara. Hon är med andra ord absolut fullkomlig såsom idee eller tänkt, och såsom denna ideen och icke någon annan. Men detta innebär icke att hon till innehållet skall vara lika fullkomlig med hela systemet eller lika fullkomlig med hvarje annan idee, ty detta är en helt annan synpunct för hennes betraktande, än den förra. Så t. ex. kan ett corpralskap inom en fullkomlig armee ganska väl tänkas såsom i alla afseenden fullkomligt inom sig sjelf eller såsom blott corpralskap; men detta hindrar icke, att compagniet likväl kan hafva en större omfattning och magt, och i detta afseendet stå närmare arméen i det hela, hvilken i samma afseende är den fullkomligaste. På förbiseendet af

Digitized by Google

nu ideerna såsom tänkta af Gud kunna vara absolut fullkomliga, och det oaktadt tillsammans utgöra ett system, så följer deraf, att detta systematiska förhållande icke skulle lida något afbräck deraf, att de äfven i och för sig sjelfva vore absolut fullkomliga. Häraf är klart [ja mycket klart], att den försökta härledningen af den ofullkomliga förnimmelsen är helt och hållet misslyckad. Men vill man ock efterskänka hvarje anspråk på en sådan härledning, så är åsigten [i LB:s hufvud] icke derigenom fastare, enär den [det] alltigenom hvimlar af motsägelser. Enligt förutsättningen skall det vara samma ideer, hvilka såsom förnumna af Gud äro absolut fullkomliga och såsom förnimmande sig sjelfva mer eller mindre ofullkomliga. Men *vara* betyder enligt prof. Boström detsamma som *förnimmas;* att en idee såsom förnummen af Gud och af sig sjelf är en och densamma, betyder således, att den *förnimmes* såsom densamma. Det frågas då, *af hvilken* den förnimmes såsom denna ena och

---

denna åtskillnad i fullkomligheten grundar sig nu LB:s här gjorda invändning mot PB:s philosophie, hvarföre den också upplöser sig till ett intet, när skillnaden observeras. LB kan visserligen anmärka att detta allt icke är tydligt angifvet i den biographiska artikeln, till hvilken han haft att hålla sig, och att skulden till misstaget således ligger hos PB sjelf. Men först och främst har icke allt kunnat göras tydligt i en uppsats af några få blad, hvilket der äfven är med beklagande anmärkt; och vidare har PB der räknat på tänkande och välvilliga läsare, för hvilka till och med! blotta antydningar kunna vara tillräckliga. På sådana, som äro angelägnare att få criticera hans philosophie, än att först lära sig hvad den innehåller, har han hvarken velat eller ens kunnat der göra afseende. Också plägar ingen tänkande menniska sätta sig till doms öfver ett philosophiskt system, när han har för sig endast en sådan framställning deraf, som kan egna sig för en Lärobok i philosophiens historia. Någon fullständigare kunskap om saken plägar en sådan förskaffa sig, förrän han fäller sitt utslag; och kan han ej detta, så lemnar han visligen hela saken derhän. Föröfrigt hade väl LB bordt kunna tilltro en Professor i philosophien så mycken tankeförmåga, att, när denne på ena stället säger ideen vara fullkomlig och på det andra ofullkomlig, han icke menar fullkomlig i *samma* bemärkelse eller afseende, hvilket han också har antydt.

Digitized by Google

samma idee i Guds och i sitt eget förnimmande? Icke af sig sjelf; ty sjelf förnimmer den sig blott såsom ofullkomlig; icke heller af Gud; ty såvidt den förnimmes af honom är den absolut fullkomlig. Det återstår således blott att antaga ett tredje förnimmande väsende utom både Gud och ideen, hvilket förnimmer den på en gång fullkomligt, såsom den förnimmes af Gud, och ofullkomligt, såsom den förnimmes af sig sjelf, och derjemte förnimmer dessa båda skilda förnimmelser såsom en och samma förnimmelse[111]). Då emellertid detta antagande

---

[111]) Hvilken tanklöshet och hvilket gallimathias! LB har ännu icke uttryckligen bestridt, att menniskan har medvetande af Gud och att hon tänker sig honom såsom det allvetande — det absolut fullkomligt förnimmande väsendet. Såsom hegelian måste han visserligen bestrida det, om han är consequent; ty enligt Hegel kan äfven den absoluta Anden, liksom menniskan, ej vara medvetande af sig sjelf, utan att motsätta sig en natur såsom sitt Andersseyn. Han har således ock han, enligt Hegel, omedelbart i och för och genom sig sjelf de massor af dunkla och orediga perceptioner, hvilka enligt Leibnitz och PB utgöra den endast för oss existerande materiella verkligheten. Men lika godt, LB har åtminstone icke bestridt, att den (hegelska) absoluta Anden finnes till i och för oss, och att han vet någonting mera och bättre han, än vi skröpliga menniskor. Hvad hindrar således, fråge vi, att, då vi menniskor hafva kunskap om Gud såsom allvetande, vi också kunne veta, att det, som af oss förnimmes blott ofullkomligt, kan och måste af honom förnimmas fullkomligt? Och hvad hindrar, att han, som vet att vi menniskor äro ändliga, också kan veta, att det, som af honom förnimmes fullkomligt, måste af oss förnimmas blott ofullkomligt? Hvartill således den tredje person, hvilken LB för sin del här anser behöflig? En skumögd, som vet att en annan är klarsynt, kan väl ock veta, att denne ser klart och tydligt hvad han sjelf endast ser skumt och otydligt. Och likaså kan väl den klarsynte ock veta, att den skumögde måste se dunkelt det, som för honom sjelf visar sig klart. Man betänke blott härvid, att enligt PB ingenting annat än Gud och hans (lefvande, förnuftiga, personliga) ideer ursprungligen finnes och kan af någon förnimmas, men att dessa dock allesammans förnimmas af hvar och en ibland dem, om än blott mer eller mindre ofullkomligt, så att de för henne visa sig under en mer eller mindre motsatt och annan form än den, under hvilken de fattas af Gud.

Digitized by Google

icke blott i sig sjelft är orimligt, utan äfven står i strid mot sjelfva grundsatsen, enligt hvilken intet annat finnes än Gud och hans ideer, så visar sig [för LB] systemet redan i denna punkt stå uti fullkomlig motsägelse med sig sjelft.»

»Den motsägelse vi här uppvisat i prof. Boströms filosoferande [112]) har sin egentliga grund uti den oberättigade och godtyckliga [113]) — för att icke säga förvända — identifieringen af orden vara och förnimmas [114]), hvilken kan anses utgöra grundvillfarelsen i hela systemet, då det just är på den, som prof.

---

[112]) Den motsägelsen finnes endast i LB:s orediga hufvud, emedan han aldrig kan göra sig redo för hvad andra hafva sagt. Den har åtminstone ej blifvit bemärkt af Professorerne Ribbing och Nyblæus eller af Academie-Adjuncten Sahlin eller af någon annan bland PB:s lärjungar och åhörare. Men alla dessa hafva naturligtvis en ännu oöfvad reflexion och endast LB deremot en öfvad.

[113]) PB har i den ofvannämnda dissertationen — om hvilken LB dock tagit någon notice — egnat ett helt capitel åt beviset för den identiska *betydelsen* af orden vara och förnimmas. Nu plägar väl ingen förnuftig menniska säga om ett påstående, för hvilket man framlägger bevis, att det är godtyckligt, och vill man vara aldrig så litet höflig, så säger man i sådant fall icke ens, att det är oberättigadt, sålänge man icke har tydligen ådagalagt att bevisningen saknar giltighet. Men hvarföre skulle LB, som är ett original i sitt slag, tänka och handla såsom andra menniskor?

[114]) PB har icke identifierat orden vara och förnimmas; han har sagt att de beteckna blott en och samma sak, om än från något olika synpuncter. Föröfrigt är det märkvärdigt att LB icke har funnit för godt att sjelf säga oss hvad ordet vara betyder, hvarom det varit högst intressant att få höra hans tanke, hvilken naturligtvis aldrig kan vara godtycklig eller oberättigad. Såsom hegelian måste han säga att das Seyn ist das Denken, och följaktligen, när artikeln borttages, att seyn är denken eller att vara är tänka, hvilket vi redan af omtanka för hans eget vara måste bestrida. Men utom dess hafve vi ock andra betänkligheter deremot. Om t. ex. vi säge: papperet är hvitt, bläcket är svart, så skulle detta då vilja säga att papperet tänker hvitt och bläcket tänker svart. Men vi vete i sanning icke att bläcket och papperet tänka någonting. LB vet det måhända han; ty det synes verkligen som hade pennan och bläcket och papperet tänkt i hans ställe, när han nedskref sin genomgripande critik.

Digitized by Google

Boström bygger sin lära om ideerna såsom egande ett eget sjelfmedvetande, skildt från det gudomliga. Vi vilja här icke uppehålla oss vid de inkast, som ifrån ovetenskaplig och rent empirisk synpunkt kunna göras mot den nyssnämnda begreppsförvexlingen [115]), utan antaga såsom obestridt, att allt, som är, äfven måste af någon förnimmas, om det än i den här granskade framställningen af systemet ingenstädes är bevisadt [116]). Men ifrån detta antagande är det ännu ett oerhördt steg till det, att orden *betyda* detsamma [117]). Vore detta verkligen fallet,

---

[115]) Mycket väl att LB såsom speculativ philosoph icke gör detta; men PB han uppehåller sig vid dessa inkast i sina föreläsningar, och undanrödjer dem då noggrant för sina åhörare.

[116]) Naturligt — emedan ingen förståndig menniska kan tänka på att bevisa någonting i en mycket knapphändig historisk eller biographisk artikel, der endast några få satser kunna meddelas för att gifva ett allmänt begrepp om en persons philosophie. Men också kan ingen annan än LB der vänta sig en sådan bevisning.

[117]) Att det steget icke på något sätt är oerhördt, utan tvertom nödvändigt för den, som kan tänka, är ganska lätt att bevisa, och vi skole här genast præstera ett sådant bevis. Att allt, som är, måste af någon förnimmas, har LB sjelf medgifvit, och annat kan han ej göra såsom idealist (se ofvanf. anm. 95). Men denna sats kan ock enkelt eller allmänt omvändas, d. v. s. man nödgas äfven medgifva, att allt, som förnimmes, måste vara, nemligen i den mening, i hvilken det verkligen förnimmes. Om t. ex. någonting förnimmes med sinnena, så måste det vara för sinnena, och om det förnimmes med föreställningsförmågan, så måste det vara för föreställningsförmågan, och om det förnimmes med tankeförmågan, så måste det vara för tankeförmågan. Man kan således i allmänhet rätteligen säga, att allt, som är, förnimmes, och att allt, som förnimmes, är, eller negativt uttryckt, att ingenting kan vara, som icke förnimmes, och ingenting förnimmas, som icke är. Men nu lärde sig PB redan såsom Gymnasist någonting, hvarom beklagligen LB ännu tyckes vara okunnig såsom Gymnasii-Lärare. Han lärde sig nemligen, att när en sats kan universelt eller enkelt omvändas, och när han både såsom omvänd och omvändande eger sin fulla giltighet, så utvisar detta att subjectet och prædicatet i honom äro blott tvenne olika benämningar för en och samma sak. Och hvarföre? Emedan det är rent af omöjligt att tvenne särskilda kunskapsobjecter eller begrepp kunna hafva fullkomligt samma omfatt-

Digitized by Google

så skulle uttrycket vara-förnimmas icke innebära mera eller annat än vara-vara, d. v. s. en tom tavtologi, hvilket sannolikt icke ens är prof. Boströms mening [118]). Härtill kommer, att ordet "förnimmas" såsom ett passivt verb uttryckligen hänvisar på en förnimmande [119]); genom den nyssnämnda satsen har jag

---

ning eller sphær. Detta må vara oerhördt eller åtminstone ohördt för LB, men för hvar och en logiskt bildad är det ej så. Om t. ex. man rätteligen kan säga i Geometrien: hvarje (sluten tresidig figur, hvarje) tresiding är en (trehörnig figur, en) trehörning, och omvändt: hvarje (sluten trehörnig figur, hvarje) trehörning är en (tresidig figur, en) tresiding, så vet hvar och en genast, att orden trehörning och tresiding äro blott tvenne olika benämningar för ett och samma begrepp, nemligen för den vanligen såkallade geometriska Triangeln. Härmed nekas för ingen del, att benämningarne äro tagne från tvenne olika bestämningar hos det benämnda, och att bestämningen tresidig ej är detsamma som bestämningen trehörnig. Men den *tresidiga figuren* kan i alla fall icke vara någonting annat än den trehörniga figuren, och tvertom. I allmänhet afser hvarje benämning af en sak blott en viss sida eller bestämning hos den; och regeln är visserligen att den bör tagas a parte potiore d. v. s. från den mest framstående eller betecknande bestämningen. Men ofta kunna flera bestämningar hafva denna character i ungefär lika grad, såsom förhållandet är med sidorna och vinklarne i en triangel, och då är det likgiltigt, hvilkendera man väljer. Derföre medgifves ock gerna, att orden vara och förnimmas kunna afse olika sidor af hvad de bägge beteckna; men detta hindrar icke att sjelfva det betecknade kan vara ett och detsamma. De uttrycka nemligen bägge att det varande eller förnumna bestämmer ett Jags eller ett lefvande väsens sjelfmedvetande. Detta recommendera vi till LB:s närmare begrundande.

[118]) Detta skall nu vara en invändning mot PB:s sats! Men PB:s mening är, att uttrycken vara-förnimmas och vara-vara äro boreliska d. v. s. absurditeter, af hvilka ingen annan än LB kan begagna sig. Vore det deremot hans mening att fråga, om orden vara förnummen eller förnummet och vara varande enligt PB:s mening innebära detsamma, så svarar denne utan betänkande ja. Dock kunna sådana der uttryck alltförväl umbäras, då blotta orden förnimmas och vara tillräckligt uttrycka detsamma.

[119]) Detta kan äfven ett activt verbum och ett neutralt göra. Men sjelfva satsen i öfrigt medgifves såsom rigtig.

Digitized by Google

således blott utsagt, hvad varat är i relation till ett annat, men icke hvad det i sig är [120]. Och denna brist afhjelpes icke [121] ens derigenom, att det förnimmande och det förnumna antagas vara ett och detsamma [122]; ty derigenom är — i följd af den nyssnämnda satsen — endast utsagdt, att de *förnimmas* såsom detsamma, hvarvid relationen till annat qvarstår oöfvervunnen [123]. Genom det påståendet, att ideerna, för att kunna vara i och för Gud eller förnimmas af honom, måste vara något i och för sig sjelfva, söker prof. Boström öfvervinna relationen till annat och förvandla den till en relation till sig [124]. Men

---

[120]) Här är LB helt och hållet förvillad och bortkommen. Hvilken den nyssnämnda satsen är kan svårligen gissas, då ingen, som dermed kunde förstås, har gått förut. Genom den satsen att orden vara och förnimmas i sjelfva verket beteckna en och samma sak, har PB ej sagt eller velat säga någonting annat, än huru de orden förhålla sig till hvarandra med afseende på hvad de beteckna. Till att säga någonting mera, har han hvarken haft någon anledning eller någon vilja. LB har således lika orätt, när han menar, att PB har sagt, *hvad* det varande är i relation till ett annat, som när han fordrar, att PB ock skulle hafva sagt, hvad det är i och för sig sjelf. Om någonting sådant har aldrig å PB:s sida varit fråga, och det är endast LB:s orediga hufvud, som här velat inblanda det, för att få någonting att criticera. Redan om man blott säger *att* någonting är, säger man ännu icke *hvad* det är, och ännu mindre kan detta vara fallet, när man blott säger, hvad ordet vara betyder.

[121]) Man talar icke om någon brist, när en person hvarken har lofvat eller ens haft anledning till att uppfylla någonting. Också ligger den ifrågavarande bristen endast i LB:s egna tanklösa förutsättningar, hvarföre han här i sjelfva verket criticerar endast sig sjelf.

[122]) Såvida någon är förnummen är han icke förnimmande, och tvertom; men sjelfförnimmelsen åtföljer alla förnimmelser utan allt undantag. Att närmare upplysa LB om detta är likaså fåfängt som det här är onödigt. PB ger derom de nödiga upplysningarne i början af sina propædeutiska föreläsningar.

[123]) Huru kan det bli fråga om någon relation, i händelse den förnimmande och det förnumna äro ett och detsamma?

[124]) Någonting sådant söker ej PB genom det ifrågavarande påståendet, och endast LB kan inbilla sig, att han det gör. Han kan

Digitized by Google

detta påstående upphäfver sjelft just den sats, som anföres till att bestyrka detsamma [125]); ty om en och samma idee förnimmes af Gud och af sig sjelf, så måste den vara något från dessa båda förnimmelser åtskildt, hvilket åter icke kan vara fallet, såvida som vara betyder detsamma som förnimmas [126]). Antages deremot sistnämnda sats, så följer deraf, att all skillnad mellan förnimmelsen och det förnumnas eget vara upphäfves, icke blott hos Gud, utan hos hvarje förnimmande varelse, enär den ändliga varelsens förnimmelse icke mindre förnimmes af, d. v. s. är för honom, än Guds förnimmelse förnimmes af eller är för Gud [127]). Att antaga en falsk eller oriktig förnim-

---

det nemligen så mycket mindre, som en relation till sig sjelf är enligt hans tanke endast en hegelisk eller borelisk absurditet. Redan i Scholan lärde han sig, att all relation nödvändigt förutsätter tvenne särskilda membra relationis eller correlater, och hitintills har han ej haft någon anledning att betvifla den lärdomens rigtighet.

[125]) Det ifrågavarande påståendet är fullkomligt likaså axiomatiskt, som t. ex. principium contradictionis, eller den satsen att det hela är större än sin del. Och ingen förståndig menniska företager sig att genom anförande af andra satser bestyrka en sats, som är axiomatisk eller evident genom sig sjelf.

[126]) Detta utsäges af LB utan alla bevis, liksom vore det ett axiom; men såvidt vi kunne finna, har det ej någon den mindsta nödvändighet. Såvida en idee är i och för Gud, är den en förnimmelse — förstås af ett lefvande och förnuftigt väsende; men såvida en gudomlig idee är i och för sig sjelf, är den icke en idee — en förnimmelse, utan ett lefvande eller sjelfmedvetande och förnimmande väsende, och endast hennes bestämningar äro och kunna då kallas hennes förnimmelser. Äfven härom ger PB de nödiga upplysningarne i sina propædeutiska föreläsningar.

[127]) Att Guds förnimmelser äro fullkomligt identiska med det förnumnas eget absolut sanna vara, eger sin fulla rigtighet, och likaså gäller om menniskan, att hennes förnimmelser ock äro identiska med det i och för henne varande. Ty äfven hon kan ej komma utom eller utanför sjelfmedvetandet, då sjelfva rummet, som förutsättes för allt utom och inom, finnes (enligt Kant) blott i och för henne. Äfven i *hennes* sjelfmedvetande måste således allt sannt och ursprungligt varande finnas, så att hvarken Gud eller någon enda af hans ideer kan finnas utom henne, d. v. s. de måste allesammans bestämma hennes sjelfmedvetande — de måste ock vara hennes förnimmelser el-

Digitized by Google

melse är ur denna synpunkt rent af orimligt, emedan det är detsamma som att antaga en förnimmelse, hvilken icke förnimmes [128]). Men om sålunda den ändliga varelsens förnimmelse likaså mycket sammanfaller med sitt objekt, som Guds förnimmelse med sitt, så är det klart, att båda icke kunna hafva samma objekt utan att vara samma förnimmelse, hvilket åter endast derigenom är tänkbart, att den ändliga varelsen sjelf vore Gud [129]). Då nu detta antagande likaså mycket strider

---

ler de måste äfven förnimmas af henne. Men deraf följer ej, att de ock allesammans kunna förnimmas med samma formella fullkomlighet eller med samma klarhet och tydlighet och sanning af henne, som af Gud. Och när de af henne *visserligen förnimmas*, men likväl förnimmas blott ofullkomligt, så måste de ock i och för henne vara eller visa sig mer eller mindre annorlunda än för Gud, d. v. s. för henne vara mer eller mindre motsatsen af hvad de äro i sin sanning. Detta är så klart, att det icke tyckes behöfva något bevis.

[128]) Från och med denna punct och intill momentets slut, synes det verkligen, som hade LB alldeles förlorat sansen. Icke en enda mening bringar han på papperet, hvilken ej innehåller en tanklöshet eller ett gallimathias. Att ingen förnimmelse är falsk, när den betraktas blott sådan den är, det är en bekant sanning för alla, som något befattat sig med philosophien — utom för LB. En förgylld kopparbit med pregel och form af en ducat är icke något falskt mynt, såvida den icke af någon anses eller utgifves eller antages för en verklig ducat. Den är sålänge endast en förgylld kopparbit med form och pregel af en ducat, och ingenting vidare. Falsk blir ock en förnimmelse endast såvida den bringas i förhållande till en sann och antingen anses eller antages eller utgifves för en sådan d. v. s. för någonting annat, än hvad den är i och genom sig sjelf. Men nu antage vi att alla Gudomlighetens förnimmelser äro absolut sanna, och att deremot menniskans sinnliga förnimmelser äro blott relativt sanna. Hvad är då naturligare, än att vi betrakte de förra såsom måttstocken för sanningen och giltigheten af de sednare? Den sinnliga verkligheten är visserligen ej falsk, såvida den icke tages för annat, än hvad den är; men den blir det, när den betraktas såsom den enda sanna verkligheten d. v. s. såsom annat än menniskans verld och förnimmelsesätt. Det är beklagligt att man skall nödgas upplysa en fullfärdig »speculativ philosoph» om någonting sådant.

[129]) Högst besynnerligt. Den »ändliga varelsen» och det oänd-

mot prof. Boströms förutsättningar, som det i sig sjelft är orimligt, så blifver genom den anmärkta begreppsförblandningen systemet redan i sina första antaganden inveckladt i en olöslig motsägelse [för och genom LB]. Men icke bättre går det med det påståendet, att Guds förnimmelser äro fullkomliga, den ändliga varelsens deremot ofullkomliga. Hvad förstår då prof. Boström med en fullkomlig förnimmelse? Enligt B. §. *22.* en sådan, som är klar och tydlig, eller i hvilken förnimmelsen och det förnumna, vetandet och varandet äro identiska. Men detta måste inträffa med *alla* förnimmelser, såvida som vara betyder detsamma som förnimmas, enär i sådant fall det förnumna icke är något annat än hvad det förnimmes vara; att Gud förnimmer annorlunda än jag, gör icke min förnimmelse mindre fullkomlig eller mindre identisk med sitt objekt, då min förnimmelses objekt icke är annat än hvad jag förnimmer, likasom Guds förnimmelses objekt icke är annat än hvad han förnimmer. Häraf är klart, att, med antagande af nyssnämnda sats, *alla* förnimmelser måste anses vara absolut fullkomliga, och att prof. Boströms lära om de ofullkomliga förnimmelserna endast är en från erfarenheten upptagen åsigt, som står i strid mot första förutsättningen i systemet[130]. Likaså inkonseqvent är från denna

---

liga väsendet hafva ju bägge verkligen samma innehåll (object enligt LB) i sitt medvetande (se anm. 127), nemligen den gudomliga ideen eller förnimmelsen. Men hindrar detta att det sednare kan hafva ideen för sig (formelt) fullkomligt, och den förra deremot blott ofullkomligt? Och måste ej denna då hafva henne för sig på annat sätt, och hans förnimmelse af henne följaktligen vara en relativt annan? Om t. ex. tvenne särskilda personer se ett kantigt torn och således bägge hafva det inom sin synkrets, så är ju detta den verkliga förnimmelsen hos bägge. Men hvad hindrar att den ena, som står närmare, kan se tornet såsom kantigt, och att den andra, som står aflägsnare, kan deremot se det såsom rundt? Och är icke då hvarderas förnimmelse i visst afseende densamma, och relativt eller i visst afseende en annan? (Se föröfrigt anm. 127).

[130]) Nemligen i LB:s orediga hufvud, såsom vi redan sett. Föröfrigt frågas, hvarifrån PB skulle kunnat få någon kunskap om de ofullkomliga förnimmelserna, om icke ifrån erfarenheten, hvilken ju

Digitized by Google

synpunkt att skilja mellan dunkla och klara förnimmelser, enär denna skillnad likasåväl som den mellan fullkomliga och ofullkomliga förutsätter en skillnad mellan hvad som är och hvad som förnimmes [131]). Klar är då den förnimmelse, i hvilken ob-

---

sjelf har dessa förnimmelser till sitt innehåll? Att åter de icke äro fullkomliga, utan blott ofullkomliga, det har han funnit genom att sammanhålla dem med sina förnuftiga förnimmelser. Dessutom har han icke blott för sig sjelf, utan äfven i sina offentliga föreläsningar, anställt noggranna analyser af de sinnliga förnimmelserne d. v. s. af hvad vi vanligen kalle de sinnliga eller materiella tingen; och det har då visat sig att dessa förutsätta och *innehålla* de klara och tydliga och förnuftiga förnimmelserne, hvilka han funnit vara de enda, som kunna utgöra det i och för sig varande.

[131]) Nå men hvad vill det *då* säga, att någonting *är*, eller hvad kan ordet vara i det fallet betyda? Derom är LB förunderligt mystisk och förbehållsam. Menar han med det, som är, det i och för sig sjelf varande, så har ju PB sagt, att detta är Gud och hans lefvande ideer, ty detta ligger i sjelfva begreppet om den absoluta idealismen. Och att ingenting annat, än dessa, kan ursprungligen bestämma någons medvetande och således få namn af ett sannt och ursprungligt varande har PB ock sagt. Här har ju således LB det fordrade objectet, om han nödvändigt så vill kalla det. Men menar han sjelf någonting annat med *det, som är*, så må han då engång säga oss hvad han dermed kan mena. PB har gifvit oss *en* förklaring af ordet vara; må LB, om han det kan, sjelf gifva oss en annan. Men må han ej säga oss att ordet betyder vara i och för sig sjelf, eller vara någonting verkligt, eller vara substantielt, objectivt, sjelfmedvetandet motsatt eller någonting dylikt. Sådant vore ej blott en löjlighet, utan en verklig skam för en speculativ philosoph. Vi svare ej för, att ej LB anser äfven den absolut sanna förnimmelsen för någonting annat än det absolut sannt förnumna eller varande. Men hvart tar det då vägen med den absoluta idealismen? Och huru kan då det ideella utgöra det enda sannt varande (se anm. 95)? Möjligtvis menar ock LB med förnimmelser någonting sådant, som våra menskliga föreställningar och abstracta begrepp. Men vi hafve ock andra förnimmelser än dessa, vi hafve ock hvad man i philosophien kallar sensationer. Vill nu LB åtaga sig att visa oss, att dessa ock äro någonting annat, än de senterade materiella tingen — nemligen såvidt de äro materiella? Då må han i det afseendet försöka sig med Berkeley eller Kant och Fichte, om han har lust. Men att slå sig från dessa med försäkringar om

Digitized by Google

jektets egenskaper fullständigare uppfattas, dunkel deremot den, i hvilken de uppfattas ofullständigt [132]. Men om vara be-

---

det absolutas negativitet, om dess enhet i motsatser eller någonting dylikt, det går icke an; ty detta är detsamma som att helt enkelt ignorera dem. Endast en noggrann analys af sensationerne kan här leda till ändamålet. Sjelfve hafva vi anmärkt, att ett absolut lif, som negerar sig sjelf och sätter sig såsom ett (relativt) liflöst, eller ett absolut andeligt och ideelt, som negerar sig sjelf och sätter sig såsom ett (relativt) materielt och reelt, är och förblir en uppenbar absurditet. (Anmärkn. 102). Det relativt liflösa och materiella, som finnes till i och för oss, låter förklara sig på ett mycket enklare och naturligare sätt. En repellerande kraft, som attraherar, eller en attraherande kraft, som repellerar, eller en och samma kraft, som gör det ena, såväl som det andra, kan phantiseras eller omtalas, men den kan icke tänkas eller begripas. En kropp t. ex. en magnet kan visserligen verka på bäggedera sättet; men denna är ingenting absolut och ingen princip; den är någonting relativt och ett phænomen, den är ett resultat i och för oss af tvenne särskilda samverkande factorer. Den liknar i detta afseendet skymningen hos den skumögde (se ofvanf. anm. 102).

[132]) Detta är så på tok, att det för en »speculativ philosoph» är en verklig skam. LB har icke något begrepp om klara och dunkla förnimmelser. Hvad han här menar med objectet är svårt att säga, men troligen menar han dermed det i och för sig sjelf varande. Detta är nu för PB endast det rent andeliga, ideella eller Gud och hans lefvande ideer; men för LB är det möjligtvis någonting annat, hvarom man likväl ingenting kan veta, då han ej finner för godt att derom gifva någon upplysning. Kanske vet han det icke sjelf. Kanske menar han dermed någonting *utom* oss varande (se anm. 127). Emedlertid torde han nödgas medgifva, att det der objectet är, hvad det är, genom alla sina bestämningar tillsammans, om än icke identiskt med deras summa (se anm. 94), eller att det är detta objectet och icke något annat, just derföre att det har dessa bestämningarne och icke några andra. Försvunne en enda ifrån det, så vore det förändradt (liksom förandradt), och således i det hela ett annat, om det än kunde relativt vara detsamma, hvarvid mycket ankommer på huru pass vigtig och väsendtlig den försvunna bestämningen vore. Såvida nu den uppfattande icke uppfattade objectets bestämningar *fullständigt* d. v. s. såvida hans sjelfmedvetande bestämdes af några ibland dem, men deremot alls icke bestämdes af de öfriga, så är det ju klart, att han

Digitized by Google

tyder detsamma som förnimmas, så *är* just så mycket som förnimmes och hvarken mer eller mindre. Kort sagdt — denna till utseendet rent idealistiska sats nedsjunker i sjelfva verket till den krassaste sensualism [en mycket väl motiverad conclusion!]. Hade dock prof. Boström konseqvent utfört denna sensualism, så skulle hans system kunnat, om icke utgöra ett verkligt framsteg i filosofien, likväl utvisa de klippor, mot hvilka den konseqventa sensualismen oundvikligen måste stranda. [Äkta boreliskt!]. Men i stället afbryter han genom sin åtskillnad mellan klara och dunkla eller fullkomliga och ofull-

---

ej eller uppfattade detta objectet, utan ett annat. Men såvida han verkligen skall uppfatta just detta och icke något annat, måste han ock hafva det med alla dess »egenskaper» eller bestämningar fullständigt i sitt medvetande, om än med en större eller mindre grad af klarhet eller dunkelhet. Häraf torde nu inses att klarhets- eller dunkelhets-graden icke på något sätt beror af *fullständigheten* i bestämningarnes uppfattning, såsom LB i sin okunnighet föreställer sig, utan af den grad, i hvilken den uppfattande är mer eller mindre egentligt sjelfmedvetande af dem alla uti och under uppfattningen. Hvad vi förnimme dunkelt, det måste vi dock förnimma, annars förnimme vi det icke ens dunkelt. Och äfven sådana bestämningar i objectet, som uppfattas så ofullkomligt, att de ej blifva märkbara för sjelfmedvetandet, måste dock ligga uti det, såväl som i sjelfva objectet, emedan det hela icke med andra vilkor kan uppfattas dunkelt och oredigt. Ju färre bestämningar något innehåller, desto klarare kan det vara i och för medvetandet, och tvertom. På detta grundar sig abstractionens nytta och nödvändighet för oss. Den tanklöse LB tyckes icke ens hafva bemärkt skillnaden emellan att med ögonen se någonting ofullständigt och att se det dunkelt eller ofullkomligt. Om t. ex. man ser façaden af ett hus ofullständigt, så ser man ej sjelfva façaden, utan endast en del eller ett stycke deraf. Men ser man den dunkelt eller ofullkomligt, så ser man visserligen det hela eller sjelfva façaden, men man ser den då icke med erforderlig klarhet och tydlighet. Det är således icke fullständigheten, utan sjelfva seendets fullkomlighet, d. v. s. det är upplysningen eller klarsyntheten eller det rätta afståndet eller ock flere af dessa momenter tillsammans, som i det sednare fallet saknas för den seende. Det hela med alla dess bestämningar ser han fullständigt, men han ser icke det hela och alla dess bestämningar fullkomligt d. v. s. han ser åtminstone vissa ibland dem blott dunkelt och oredigt.

Digitized by Google

komliga förnimmelser all konseqvent utveckling, och får sålunda i stället för ett filosofiskt system — i egentlig mening — ett aggregat af allehanda satser, på hvilka han efter omständigheterna använder än den ena, än den andra af sina sinsemellan stridiga grundsatser [enligt LB:s sätt att se saken!]. För att undvika den beskyllningen, att han genom sin lära om den ofullkomliga förnimmelsen förklarat hela verlden i tid och rum för ett blott sken, uppställer prof. Boström den skillnad mellan phenomen och sken, att det förra är en ofullkomlig uppfattning af väsendet, det sednare deremot en ofullkomlig uppfattning af phenomenet. Men såvida som den ofullkomliga uppfattningen har något från sjelfva förnimmelsen åtskildt objekt, så måste detta objekt just vara sjelfva väsendet, då ju phenomenet såsom sådant endast är till i och genom den ofullkomliga uppfattningen. Hvad vill det då säga, att ofullkomligt uppfatta phenomenet, eller hvad är föremålet för denna ofullkomliga uppfattning? Icke kan det vara phenomenet sjelft; ty detta existerar blott i och genom min uppfattning och är icke annat än hvad jag förnimmer det vara; det måste sålunda alltid uppfattas fullkomligt, såvida som det är phenomen, om det ock sjelft utgör en ofullkomlig uppfattning af väsendet. Det måste således vara väsendet sjelft, som ofullkomligt uppfattas; men i sådant fall reducerar sig hela skillnaden mellan phenomen och sken till skillnaden mellan en mer och mindre ofullkomlig uppfattning; och då vår uppfattning alltid är ofullkomligare än andra högre väsendens uppfattning, så blifver hela den sinnliga verlden i sjelfva verket nedsatt till ett blott sken, om än detta sken erhållit den mer filosofiska benämningen af phenomen [133]). Vidare läres, att Gud till de ändliga väsendena förhåller sig såsom deras grund, och omedelbart härpå tillägges, att Gud i och för sig icke står i något förhållande, men att han det oaktadt i och för de änd-

[133]) Äfven hvad LB här bringat på papperet, för att bestrida PB:s åtskiljande af skenet och phænomenet, liknar fullkomligt allt det öfriga och är endast en följd af hans egen okunnighet och tanklöshet. PB har sagt att ett sken i ordets egentliga bemärkelse finnes blott i

Digitized by Google

liga väsendena kan tänkas stå i förhållande till dem[134]). Att nu Gud, såvida han af ändliga väsenden öfverhufvud kan tänkas — hvilket under förutsättning, att vara betyder detsamma

och för synsinnet, men att ett phænomen deremot finnes för alla fem sinnena i förening eller för sinnet i allmänhet såsom deras enhet. Nu borde väl LB, som är sjelf Lärare i Psychologien, veta, att känseln är det enda omedelbara substanssinnet, och att deremot synen, hörseln, smaken och lukten äro omedelbart endast accidenssinnen. Genom det förstnämnda sinnet uppfatte vi omedelbart det sinnliga såsom verkligt (verkande, dynamiskt, substantielt); genom de öfriga åter uppfatte vi omedelbart endast det sinnligas accidentier eller qualiteter. Och då så är, hvad hindrar, att vi genom alla fem sinnena i förening fatte phænomenet, hvilket är enheten af det substantiella (andeliga, ideella, lefvande) och dess relativa negation i och för oss (genom vårt ofullkomliga förnimmande deraf), men att vi deremot genom synsinnet ensamt uppfatte blott en eller några af dess qualiteter, och dessa då under olika förhållanden än bättre än sämre? Men en qualitet eller ett accidens, som uppfattas genom blotta synen och derjemte uppfattas ofullkomligt och isoleradt från det substantiella, är just hvad man allmänneligen kallar ett sken i ordets egentliga bemärkelse, när man i tanken hänför det till phænomenet i det hela. Detta sednare är nemligen verkligt, verksamt, materielt, emedan det dock verkligen har (det andeliga) väsendet uti sig; men blotta skenet verkar deremot i och för sig sjelf ingenting, emedan all dess verkan kommer från väsendet (substansen) i det förra. Den verkliga solen t. ex. är ett phænomen d. v. s. en kropp, som har någonting väsendtligt eller substantielt *uti sig*; men den synbara halfalnsbreda solen är endast en ofullkomlig synbild i och för oss — af ett blott accidens hos den verkliga. Sådana der simpla saker skall man nödgas lära en »speculativ philosoph»!

[134]) Och detta med största skäl, emedan den philosophen dock vet hvad en relation är och förutsätter, hvarom deremot LB aldrig har skaffat sig något begrepp. Rörande detta ämne yttrar sig PB i sin påbörjade Propædeutik till philosophiska statsläran på följande sätt: »I och för sig sjelf står det oändligt förnimmande väsendet eller Förnuftet icke i förhållande till någonting eller i något förhållande; ty då det sjelf innehåller all väsenhet eller allt sannt och egentligt varande, så kan det ej hafva någonting annat jemte sig och tillsammans med detta omslutas af en för bägge gemensam bestämning (en relationsgrund, ett fundamentum relationis), hvarförutan något förhållande ej låter tänka sig. Men detta hindrar icke att, då det oändliga väsendet eller Förnuftet har alla ändligt förnuftiga väsenden uti sig och följ-

Digitized by Google

som förnimmas, är tvifvel underkastadt — äfven kan tänkas stå i förhållande till dem såsom deras grund, må medgifvas; men likaså väl måste det medgifvas, att de ändliga väsendena i så-

---

aktligen är deras yttersta grund, det likväl kan i och för dem motsättas mot deras blott ändliga bestämdhet, och då äfven motsättas emot dem sjelfve i deras helhet, samt sålunda ock tänkas i relation eller förhållande till dem. Relationsgrunden är nemligen då deras eget sjelfmedvetande, hvilket har både det ändliga och det oändliga till sitt totala innehåll eller omfång, och inom hvars enhet dessa då äro de tvenne allmännast motsatta relationslederna (correlaterne).» En monarch t. ex. är,. i och för sig sjelf betraktad, blott och bart en menniska, och förblir ock — i och för sig betraktad, blott en sådan, ehuru han har blifvit och då äfven verkligen är en monarch. Sin sednare character har han blott i och för och genom sina undersåter, och han har den äfven för sig sjelf blott såvida han fattar sig i och genom dem. Om inga andra väsenden funnes till, i och för och genom eller medelst hvilka han kunde vara en monarch, huru skulle han då kunna vara och tänka sig såsom en sådan blott i och för och genom sig sjelf? Och på samma sätt förhåller det sig äfven med Gudomligheten, när han betraktas såsom de ändliga förnuftsväsendenas Monarch eller Försyn och Saliggörare. Dock bör man härvid ej förbise den vigtiga skillnaden att när det är fråga om den menskliga monarchen, är förhållandet endast tillfälligt (accidentielt, för honom oväsendtligt) och temporairt, samt beroende äfven af undersåternes vilja eller godtfinnande; men när det är fråga om den Gudomliga Monarchen, är deremot förhållandet väsendtligt (nödvändigt) och evigt och icke beroende af någonting annat än af honom sjelf. Han har nemligen alla de ändligt förnuftiga väsendena uti och genom sig sjelf och detta nödvändigt och evigt och oföränderligt. Derföre är det ock likaså väsendtligt för honom att evigt vara de ändliga Väsendenas Monarch eller Försyn och Saliggörare, och att *såsom sådan* vara helig och rättvis och allvis och allgod, som det är väsendtligt för honom att i och för sig sjelf vara det Absoluta Väsendet, och att *såsom sådan* ej stå i något förhållande eller ej bero af någonting annat. Det sednare ligger nemligen i sjelfva begreppet om det absoluta Väsendet och får icke förblandas med det förra, utan måste i och för tanken derifrån åtskiljas, ehuru, såsom vi sagt, det ena är likaså väsendtligt och evigt och nödvändigt, som det andra. Alla invändningar häremot härleda sig först och främst från den empiriska oförmågan att höja sig öfver tiden och tillfälligheten, äfven när det är fråga om Gud, och vidare från förbiseendet af de

Digitized by Google

dant fall tänka honom oriktigt eller annorlunda än han sjelf är, såvida han i och för sig är utan allt förhållande. Och detta oaktadt uppställes läran om detta Guds förhållande såsom en filosofisk sats, och det i samma ögonblick, som filosofen uttryckligen förnekar allt förhållande.»

Vid PB:s framställning af de ändliga varelsernas förhållande till hvarandra inbördes, säger LB (pag. 21), »möter oss genast den motsägelse, att ideerna, hvilka, såvida de tänkas i och af Gud, antagas vara absolut fullkomliga, skola till hvarandra förhålla sig såsom högre och lägre. Såvida som vara betyder detsamma som förnimmas, är det klart, att en idee icke kan *vara* högre än en annan utan att *förnimmas* såsom sådan; och härvid möter då ungefärligen samma fråga som i det föregående, nämligen: *af hvilken* förnimmas ideerna såsom högre och lägre? Icke af Gud; ty af honom förnimmas de alla såsom absolut — d. v. s. lika — fullkomliga. Icke heller af hvarandra [135]); ty såsom sjelfva förnimmande förnimma de under rummets och tidens form, och fatta således sig sjelfva och hvarandra såsom koordinerade [136]). Vidare säges, att hvarje idee har alla de lägre till sina positiva och alla de högre till sina negativa bestämningar, eller — §. 27 — att den negativt bestämmes af dessa sednare; och derpå tillägges, att den sjelf är upptagen såsom

---

ändliga väsendenas eviga och nödvändiga tillvaro i och för och genom honom sjelf. Till detta måste vi här inskränka oss. Det kan i alla fall icke göras begripligt för sådana, som äro philosophiskt obildade och — för LB, som är philosophiskt missbildad!

[135]) Allt detta upplöser sig till ingenting, när man observerar, att någonting kan vara fullkomligt i ett afseende och ofullkomligt i ett annat (se anm. 110), och när man derjemte ger akt på hvad vi ofvanföre sagt i anm. 111.

[136]) Vi svare ej för att ej LB, när ideerna sägas vara högre och lägre, tänker sig dem såsom stående ofvanföre och under hvarandra i rummet. Under tidens och rummets form kan väl ingen förståndig menniska tänka sig de *eviga* och *andeliga* ideerna. Vi tänke ju icke ens våra egna abstracta begrepp under denna form, om de än i ett visst tidsmoment måste vara till för oss såsom actuella.

Digitized by Google

ett organ i alla de högre, hvarigenom den erhåller en rikare bestämdhet [137]). Men att negativt bestämmas af något kan enligt vanligt språkbruk endast betyda att vara utesluten derifrån eller att icke vara upptagen deri; således skall den lägre ideen på en gång vara upptagen och icke vara upptagen i de högre — en uppenbar motsägelse [138]). Skall åter med uttryc-

---

[137]) Enligt PB kan intet andeligt eller ideelt väsen hafva sina bestämningar *utom sig*, emedan det såsom sådant har i sig sjelfva rummet, af hvilket allt utom och inom är en bestämning. Det måste hafva dem alla i sitt sjelfmedvetande, emedan det genom dem alla är och förnimmer sig sjelf såsom just detta väsendet och icke något annat, om det än actuelt må förnimma dem mer eller mindre ofullkomligt eller dunkelt. Men PB kallar sådana bestämningar, utan hvilka väsendet alls icke kan tänkas, och hvilka det i den meningen har eller innehåller uti sig, positiva, och alla de öfriga kallar han deremot negativa. Så t. ex. äro alla de föregående talen positiva bestämningar hos talet 10, emedan det omöjligen kan tänkas utan att äfven de tänkas, hvarföre man också kan säga, att det är hvart och ett ibland dem (tillsammans med de öfriga), hvilket likväl ej innebär att det är identiskt med någotdera ibland dem. Deremot äro alla de följande talen negativa bestämningar till talet 10; ty detta kan ganska väl tänkas inom sig sjelf dem förutan, och vi måste då säga, att det såvida ej eller är eller innehåller dem. Det innehåller dem nemligen endast såvida det tänkes såsom ett moment i sjelfva talsystemet och på sådant sätt tänkes fullkomligt; ty i detta fallet bestämmes det genom dem alla eller har det dem alla till sina bestämningar. Att 10 ock är 1, 2, 3 o. s. v. kan man säga, om man icke tillägger ordet *blott*; men att 10 ock är 11, 12, 13 o. s. v. säger man deremot icke.

[138]) Återigen en grof bock. Att negativt bestämmas af någonting vill säga att hafva någonting till sin negativa bestämning, och detta betyder efter vanligt språkbruk icke att vara utesluten derifrån eller icke vara upptagen deruti, utan det betyder att sjelf utesluta det ifrån sig eller sjelf icke upptaga det uti sig. Om rumbestämningar eller bestämda rum kan man visserligen säga, att de på visst sätt utesluta hvarandra ömsesidigt, t. ex. rummet innanför och rummet utanför sphæren. Men redan när det är fråga om talen, måste man säga, att talet 10 utesluter ifrån sig talet 11, och icke att förhållandet äfven är tvertom. Och ännu mer gäller detta, när det är fråga om rent andeliga och lefvande eller sjelfmedvetande väsenden. Individen innehåller icke familjen, men denna innehåller deremot honom. Dock har

Digitized by Google

ket "negativ bestämning" förstås, att den lägre ideen är qvantitativt mindre än den högre, såsom exemplet med talsystemet synes antyda, så blifver saken härigenom icke bättre; ty talet 10 blifver icke större än det i sig sjelft är, derföre att det utgör en del af 100. Icke heller bestämmes det af 100 negativt, utan fullt positivt, i det att det utgör en tiondedel af sistnämnda tal [139]). Slutligen är förklaringen af de ändliga väsendenas sträfvan ur den omständighet, att de först såsom ingående i de högre hafva sin fullständiga bestämdhet, så orimlig, att den knappt förtjenar en vederläggning. De lägre ideerna antagas ju af evighet ingå uti de högre, och kunna således icke behöfva sträfva för att i dessa erhålla någon rikare bestämdhet än de redan ega [140]). I annat fall måste man äfven

---

äfven den förra den sednare i sitt medvetande och bestämmes således genom henne.

[139]) Allt detta är redan undanröjdt genom de tvenne nästföregående anmärkningarne.

[140]) De lägre ingå af evighet i de högre, när de fattas i sin eviga sanning och fullkomlighet d. v. s. när de fattas i och af Gud. Men sjelfve förnimma de sig, liksom menniskan i sitt närvarande tidslif, mer eller mindre ofullkomligt, och hafva då genom sin eviga väsenhet endast en tendens och en verksamhet att fatta sig och lefva i de högre. Om t. ex. menniskan ej till sitt sanna och eviga väsen hörde till Gud och hans rike, och om hon ej genom sitt eviga vara i dem hade ett sannare och rikare lif, än det hon *nu* har i sig sjelf och i sin egen verld, hvarifrån skulle hon få någon anledning och något behof eller intresse att lefva i Gud eller att, såsom religionen säger, komma till himmelriket? Och hvilken anledning kunde hon då hafva att bedja, såsom i bönen Fader Vår, att Guds rike må komma till (actualitet hos) henne? Det vore rätt intressant att få höra, hvad LB härom sjelf tänker och hvarifrån han sjelf vill härleda anledningen och behofvet för henne af en sådan bön. Men för honom såsom Hegelian är naturligtvis allt vara och allt lif inskränkt till den närvarande verlden, och äfven allt andeligt lif endast en följd af det Absolutas sjelfnegation eller enhet af motsatta, m. a. o. af dess inre motsägelse, dess absurditet.

Digitized by Google

antaga, att talet 10 måste sträfva sig fram för att i 100 vinna en rikare bestämdhet än det ursprungligen egde.» [141])

Efter dessa prof på LB:s critiska såväl som speculativa förmåga vilje vi här sluta med våra anmärkningar, emedan det hvarken för oss sjelfve eller för andra kan vara af något intresse, att vi längre fortsätta dem. Vi anse oss nemligen hafva genom det anförda redan så motiverat vårt allmänna omdöme om LB, att några vidare bevis för dess giltighet ej skäligen kunna begäras, och dermed anse vi oss ock hafva gjort mer, än hvad nödigt har varit för det ändamål, hvilket vi genast från början sagt oss åsyfta med dessa blad. Också bör man mycket väl kunna taga för gifvet, att allt det följande i LB:s critik är af fullkomligt samma halt och beskaffenhet, som det föregående, i händelse man på detta har fästat en något noggrannare uppmärksamhet; ty huru skulle väl den kunna framkomma med någonting sundt och förnuftigt om staten, som visat sig vara så oförmögen att fatta familjen och det medborgerliga samhället, eller i allmänhet har gifvit så många och tydliga prof på sin okunnighet och tanklöshet? I sjelfva verket kan man säga, att den, som har kunnat skrifva en enda sida på sådant sätt, som LB har skrifvit dem dussintals, har redan derigenom tillräckligen documenterat sig såsom obehörig att föra någon talan i philosophien, åtmindstone har han det för alla, som veta hvad speculativt tänkande vill säga, och hvad

---

[141]) Talet 10 är endast en abstract perception hos oss och kan såsom sådan ej vara sjelf lefvande och verksamt. Om något sträfvande hos detta kan således aldrig blifva fråga. Men väl hafva vi menniskor ett sträfvande att fatta de lägre talen uti allt högre och högre, och att sålunda undersöka, huru de närmare bestämmas, när de fattas i dessa. Vi betrakte ock t. ex. i Geometrien Triangeln ej endast inom sig sjelf, utan äfven i Cirkeln, i den fyrsidiga, femsidiga figuren o. s. v. Och genom det sednare anse vi oss vinna en högre och fullkomligare kunskap om triangelns bestämningar, än blott och bart genom det förra.

Digitized by Google

dertill erfordras hos den verkliga tänkaren. En sådan som LB må derföre väl skrifva och trycka allt hvad han behagar, då ingen kan lagligen hindra honom att göra det; men för någonting annat än ett slags speculativ Haquin Bager kan han dock aldrig erkännas.

Föröfrigt är det för PB:s egen del helt och hållet likgiltigt, hvad sådana »speculativa philosopher» som LB må tänka och skrifva om honom och hans philosophie. Han vet ganska väl, att denna aldrig kan blifva begriplig för några Hegelianer, och han vet äfven mycket väl orsaken, hvarföre den ej gerna kan blifva det[142]). Sjelfva Hegel var icke i stånd att rigtigt uppfatta och bedöma det Platonska systemet, emedan det hade en högre och ideellare anda, än hans eget, och detsamma har äfven förhållandet varit med alla hans lärjungar och anhängare. Men PB:s philosophie är ännu mer idealistisk och rationalistisk, än den Platonska, och hvad kan man då vänta sig af sådana

---

[142]) Så har t. ex. en Hegelian af första rangen, Professor Snellman i Helsingfors, låtit PB uppställa satser, hvilkas innehåll varit rena motsatsen af hvad denne verkligen har lärt. Och då han velat bibringa sina Läsare någon föreställning om PB:s philosophie, har han uppfattat henne på ett så eget och afvikande sätt, att denne ej kunnat det mindsta deruti igenkänna sig sjelf. Likväl är Prof. Snellman ett högst eminent och skarpsinnigt hufvud såsom tänkare, samt derjemte fullkomligt fri från allt intresse och all antipathie mot PB, hvilket icke är händelsen med LB. Men han är likasom denne en Hegelian, och detta är ensamt tillräckligt till sakens förklarande; ty den, som inlägger motsägelsen (sjelfnegationen) i sjelfva principen till allt, kan naturligtvis ej finna sig till rätta i en åsigt, hvilken derifrån helt och hållet aflägsnar henne. — En annan Hegelian, men af lägsta rangen — en själafrände och beundrare af LB, men med ett än mera oredigt, för att ej säga otympligt hufvud, har (i N:o 65 af Tidningen Nya Dagligt Allehanda d. å.) med cursiverad stil uppgifvit såsom hufvudsumman af PB:s philosophie, att den oss omgifvande verlden i tid och rum egentligen icke existerar, och att den verld, som verkligen är, ej kan blifva föremål för vår kunskap. Hvad annat kan man väl göra med en Danvikscandidat af det slaget, än låta honom gå lös och uttala sina tokerier, så länge han icke förför sig på folk handgripligen?

Digitized by Google

begeliastrar som LB och hans själafränder? — Dessutom må äfven anmärkas, att PB såsom philosoph ej eller gör något det mindsta afseende på den obildade eller ens på den bildade allmänheten, såvida ej denna utgöres af sådana, som till någon viss grad bildat sig i och för vetenskapen. Han tänker nemligen, såsom Cicero, att philosophien är belåten med några få kännare, och att hon afsigtligen drar sig tillbaka ifrån allmänheten, för hvilken hon är både misstänkt och förhatlig. I sinom tid får visserligen ock allmänheten röna den verkan af philosophien, hvilken dess sysselsättning och deraf beroende bildning medgifva den att emottaga, ehuru detta sker endast medelbart och så att den icke sjelf synnerligt kan märka det. Men då den i alla fall alltid står utanför vetenskapen, kan den ej rätteligen hafva någonting att säga inom densamma, och derföre måste ock dess omdömen der alltid förblifva likgiltiga för philosophen.

Digitized by Google

Digitized by Google

UR BOSTRÖMS SISTA FÖRELÄSNING.

1863.

Digitized by Google

Digitized by Google

Afskedsord till den studerande ungdomen.

»Detta är hvad jag ansett mig böra erinra herrarne om, vid slutet af denna lektion. Denna timma lider nu mot slutet och dermed också tiden för min verksamhet för herrarne såsom Academisk lärare. Det är tydligt, Mina Herrar, att många känslor och tankar tränga sig på sjelfve läraren, när han skall skiljas vid en älskad ungdom, hvilken utgjort hans glädje och fältet för hans lefnads verksamhet. Men jag vill nu icke sysselsätta mig med mig sjelf och mina känslor. Det är något, som icke behöfves. Jag vill blott framställa och uttrycka för herrarne en välönskan för herrarne sjelfva och herrarnes efterträdare vid Academien, och det vid slutet af min bana, likasom jag vid tillträdandet af min befattning uttryckte en välönskan för mig sjelf och för framgången af det värf, jag då hade mig förelagdt att utföra. Hvad jag önskar, är, att den goda anda, som nu är rådande bland herrarne, städse måtte vara rådande bland herrarnes efterträdare, och derjemte, att aldrig de sednare måtte sjunka så djupt, att de anse den vetenskap och de vetenskapliga frågor, med hvilka vi här sysselsatt oss, såsom något ovigtigt eller onyttigt för dem sjelfva eller menskligheten i allmänhet. Tidsandan, Mina Herrar, verkar mägtigt i denna rigtning, och för ett färre antal är det onekligen ganska svårt att göra den motstånd. Men tiderna kunna förändras, såsom vi veta, och er, Mina Herrar, tillhör det icke att såsom viljelösa spånor föras på tidens ström, er tillhör att sjelfva styra och leda strömmen och att framdeles och för det närvarande utveckla och bereda er för det ändamålet. Ett lands studerande ungdom är dess andeliga salt, och sältan, kraften af detta är

Digitized by Google

efter min öfvertygelse det högre och allmänna vetandet. Det är af detta, som det enskildare och lägre får sin betydelse och sin lyftning. Det är i detta, det har sitt ändamål, och deraf äfven det får sitt egentliga värde. Hvad mig beträffar, så har jag föga kunnat uträtta hvad jag bordt och velat uträtta, emedan jag allt ifrån början af min lärarebana varit derifrån hindrad genom en alltför svag och bristfällig helsa. Hvad jag kunnat uträtta, har jag dock försökt att uträtta, och då jag jemnför den anda, som nu är rådande i afseende på min vetenskap inom vårt Universitet, med den, som var rådande när jag hit återkom från hufvudstaden, och när jag jemnför den tillgång på lärare och lärareämnen och den magt och kraft, hvarmed dessa handtera sig i vetenskapliga arbeten, med den, som fanns, då jag började min bana, har jag onekligen skäl att, om också icke vara nöjd med mig sjelf, åtminstone hoppas det bästa för framtiden af andra. Jag lemnar nu efter mig skickliga och kraftfulla lärare och lemnar efter mig de mest lofvande lärareämnen. Jag har helt nyligen fått glädjen att göra bekantskap med en sådan, som lofvar mig för framtiden de största frukter, om Försynen låter hans krafter utbilda sig och blifva verksamma. Jag tror mig således kunna säga om dem allesammans: »Ille faciet»: de skola uträtta och fullända, hvad jag blott kunnat antyda. De skola, såsom jag hoppas, visa, att äfven den Svenska nationen är mägtig att bidraga till det högre vetandets utbildning så väl som några andra, och således att den också är mägtig att verka något inom andens verld, liksom den i förra tider har verkat godt inom den yttre och politiska. Måtte de allesammans lyckas i sina bemödanden, och måtte de få vara verksamma på ett fält, lika så fruktbärande, som det jag har haft att fröjda mig af! Det är, hvad jag lifligast af allt önskar, när jag nu afträder från min lärarebefattning. För öfrigt, Mina Herrar, återstår endast att hembära herrarne min hjertliga tacksägelse för den uppmärksamhet och välvilja, herrarne ha visat mig under denna termin såväl som under de föregående. Jag har ofta suttit i katedern och hållit min föreläsning med half besinning och med ganska klart medvetande

Digitized by Google

af, att jag icke utfört och framställt, hvad jag haft att framställa, med erforderlig klarhet och reda, men jag har likväl aldrig kunnat märka deraf missnöje eller ringaktning. Det sätter mig i ännu större förbindelse hos herrarne än något annat; ty möjligtvis är läraren förbunden att sluta tidigare med sin verksamhet, när han icke kan sköta den erforderligt. Men huru som heldst tackar jag er, för hvad som har gått, och anhåller att länge få vara innesluten i herrarnes minne och välvilja. Jag vågar också anhålla, att ännu få betraktas såsom hörande till herrarnes antal, så länge jag lefver och kan deltaga på något sätt i herrarnes arbeten, kan fröjda mig åtminstone af de framsteg, som herrarne göra såväl i allmänhet som särskildt i min vetenskap. Med denna önskan bjuder jag herrarne ett hjertligt farväl; jag hoppas att kunna få i alla fall icke anses vara för herrarne främmande.»

Digitized by Google

ANMÄRKNINGAR OM HELFVETESLÄRAN. MED ETT BIHANG OM DEN EVIGA OSALIGHETEN.

1864.

Digitized by Google

Digitized by Google

Anmärkningar

Om Helfvetesläran

Våra Theologer och Prester allvarligen att förehålla. *)

När skola de tanklöse bland våra[1]) Theologer och Prester erhålla det sunda förnuft och den christeliga upplysning, att de från religionsundervisningen helt och hållet bannlysa den gamla men oförnuftiga läran om djefvulen och helfvetet, hvilken i alla tider har åstadkommit så mycket ondt, och för vår närvarande tid är en verkelig skam?

Denna lära är dock ingenting annat än en rå, superstitiös [2]) phantasiproduct, som ifrån början tillhörde de gamla barbariska Perserne, och efter dessa upptogs af de ungefär likaså barba-

---

*) Fjärde upplagan, med af Boström sjelf gjorda efterlämnade ändringar och tillägg till 3:dje upplagan. (Utgifvarnes not.)

[1]) Vi vete mycket väl, att flere bland våra Theologer och Prester ock äro tänkande, ehuru dessa visserligen icke utgöra flertalet; men att en Theologiæ dogmaticæ Professor vid rikets första Universitet, som numera är till och med Biskop, ej skulle få räknas till de tänkandes antal, det hade vi icke vetat eller ens velat förmoda, om han ej sjelf hade gifvit det tillkänna.

[2]) Vi kalle religiöst *superstitiösa* eller *vidskepliga* alla de religiösa föreställningssätt, som hafva sin grund deruti, att menniskan på sina lägre utvecklingsgrader fattar och föreställer sig sin Gud i analogi med sig sjelf eller åtmindstone med en mensklig monarch, och sålunda tillägger Honom sinnliga eller blott menskliga bestämningar, i synnerhet menskliga handlingssätt äfvensom menskliga passioner och affecter.

Digitized by Google

riska Judarne [3]), från hvilka hon sedan har kommit till alla de christna barbarer, som ända till våra dagar hafva predikat henne. Någon grund har hon för öfrigt icke vare sig i förnuftet eller i vår sinnlighet d. v. s. i någondera af de tvenne källor för vetande, som äro för oss de enda möjliga [4]); och då

---

[3]) Perserne voro såvida mindre barbariska och omenskliga än Judarne, att de senterade nödvändigheten af alla ändliga väsendens slutliga förbättring och eviga salighet, hvilket icke var möjligt för de sednare, som voro hårdhjertade, hämdlystne Semiter. Också läto Judarne derföre Gud utsäga om sig sjelf: »Jag Herren din Gud är en stark hämnare, som straffar fädernas missgerning in på barnen allt intill tredje och fjerde led» d. ä. tillfogar de sednare lidanden för handlingar, hvilka de hvarken sjelfve begått eller ens möjligen kunnat förhindra. Man ser att superstitionen här fattade sin Gud i analogi med de fordna barbariska Despoterne i Orienten, hvilka ofta utrotade ända till hela slägten, när någon af dess medlemmar hade förbrutit sig emot dem, utan att vare sig de sjelfve eller deras lika barbariska undersåter deruti funno någonting så orättvist eller fördömligt. Och detta bevis på de gamla Judarnes hårdhet och barbari meddelas oss ännu i denna dag såsom Guds ord — Guds egna ord — uti den första och allmännaste religionslärobok, som sättes i händerna på christna menniskor! Kan man tänka sig en större skam och vanära för ett presterskap, som gör anspråk på att få kallas christeligt och anses vara förkunnare af sanningens och kärlekens religion?

[4]) Menniskan är nemligen endast ett sinnligt förnuftigt väsende, och hennes kunskapskällor kunna derföre ej heller vara flere, än hennes förnuft och hennes sinnlighet. Genom det förra, som sjelft är osinnligt, är menniskan medvetande af det osinnliga d. v. s. af Gud och af sitt eget ursprungliga väsende äfvensom af det förnuftiga i allmänhet. Genom den sednare åter, som sjelf är sinnlig, är hon medvetande af det sinnliga d. v. s. af den verld eller verklighet, som existerar för oss i rummet och tiden. Men utom det sinnliga och det osinnliga eller förnuftiga finnes ej något tredje, om hvilket man kunde säga att det är hvarken det ena eller det andra; och således kan icke heller en tredje kunskapskälla för menniskan vara möjlig. Hvad Theologerne säga att menniskan har erhållit genom Guds Uppenbarelse, det har hon i alla fall funnit blott uti och genom sitt förnuft, ehuru hon merendels icke har varit deraf klart sjelfmedvetande. I hvars och ens förnuft eller förnuftiga ande är nemligen Gud sjelf evigt närvarande, om vi än icke der fatte honom annars än mer eller mindre dunkelt, (Han vore ju

Digitized by Google

hon påtagligen är stridande emot Guds väsende och värdighet, så är hon i sjelfva verket ock likaså irreligiös och ochristelig [5]), som hon är superstitiös och oförnuftig.

Theologerna lära sjelfve, att Gud är allgod, och philosopherna säga, att Han är just det goda sjelft — att Han är det

annars ej allnärvarande); och i hvars och ens förnuft är Han ock hel och hållen närvarande, emedan Han såsom rent andelig icke kan vara delbar. Men på detta allt kunna och vilja ej våra Theologer förstå sig. De söka hellre sin Gud i barbariska Judars gamla flertusenåriga skrifter, af hvilka dock endast deras författares mer eller mindre orediga och origtiga uppfattningar af Honom kunna inhemtas.

[5]) Att läran förekommer i Nya Testamentet bevisar ingenting för hennes christelighet, då orden biblisk och christelig för ingen del äro liktydiga. Christendomen är nemligen, likasom också förnuftet, äldre än Bibeln, och man har goda skäl att antaga en ganska betydlig skilj-nad emellan Christi eget religiösa medvetande och de christna bibliska Författarnes, hvilka icke ens voro hans närmaste lärjungar. Att dessa stodo honom närmare — i tiden, än vi, bevisar häremot ingenting; ty t. ex. Platos omedelbara lärjungar, en Aristoteles m. fl. voro ock honom långt närmare i samma afseende, än vi, och likväl förstå vi nu Plato långt bättre än de. Christi egen christendom var hans djupa och rena medvetande af Gud och af sig sjelf i sitt förhållande till honom d. v. s. hans eget djupa och rena förnuft; ty det ena ankommer på fullkomligt detsamma, som det andra. Och äfven i vårt förnuft ligger den christna sanningen tillgänglig för oss, om vi allvarligt der söke henne, och icke blott vilje inhemta henne från andra håll. Att hon deremot i skrifter, som en god tid efter Christus författades af fromma, men obildade (christna) Judar och Greker, skall finnas förenad med judiska och grekiska föreställningar, hvilka ej kunna erkännas för christeliga, såvida de tydligen ej äro förnuftiga, är någonting så naturligt, att ett annat förhållande hade varit snart sagdt ett underverk. Om föröfrigt några sådana föreställningar ock funnos hos Christus sjelf, hvarom vi nu ingenting kunne veta, så hade han dessa blott såsom en man af sitt folk och sin tid, men icke såsom vår religions höge Stiftare, och i sådant fall äro de för oss såsom christna utan all vigt och betydelse. För oss är numera det sannt christeliga fullkomligt detsamma som det sannt förnuftiga, hvilket det också var för Christus sjelf; ty någon annan källa för sann religiös kunskap, än förnuftet, kan menniskan, såsom redan är nämndt, ej hafva, då någon kunskap af det slaget omöjligt kan komma från hennes sinnlighet. Jemf. not. 4.

Digitized by Google

ursprungliga och absolut högsta goda, att allt annat är godt, såvida det är delagtigt eller deltagande i Honom, samt att hos Honom ej finnes något det mindsta ondt, någon inskränkning eller negation af det goda. Men det goda är, om vi rätt fatte dess begrepp, 1) sannt lif eller sjelfmedvetande och 2) harmoniskt, samstämmigt lif eller salighet, bägge i oupplöslig enhet, så att de endast genom vår abstraction åtskiljas ifrån hvarandra. Och alltså är Gud, den allgode, 1) det i alla afseenden fullkomliga lifvet och 2) den i alla afseenden fullkomliga saligheten. Hans öfrige attributer behöfve vi icke för vårt närvarande ändamål här taga i betraktande. Vi vilje endast anmärka att ett gudomligt attribut icke är någonting annat än Gud sjelf af oss (genom abstraction) betraktad i något visst afseende eller från någon viss särskild synpunkt, hvaraf således följer att de äro närvarande och verkande allesammans, hvarheldst ett enda ibland dem kan sägas vara det.

Såvida nu detta ej kan med giltiga skäl bestridas — och vi tro, att alla försök i den vägen skola misslyckas, — så äro ju följande frågor för den tänkande likaså mycket berättigade som de äro naturliga och oafvisliga:

Kunne vi utan orimlighet antaga, att ifrån det absolut Goda skulle kunna utgå någon verkan, som icke vore god icke vore lif och salighet, utan mer eller mindre dess motsats? Kunne vi utan orimlighet antaga, att den, som är allgod, skulle kunna tillskynda ett väsende något ondt, något lidande, någon hämning eller disharmoni i dess lif?[6]) Och kunne vi då ändtligen utan den största tanklöshet anse för möjligt, att Han, den Allgode, skulle åt vissa varelser hafva beredt ett rum, i hvilket Han läte dem lefva blott för att pinas och plågas (vi följe här

---

[6]) Ett väsende, som *kan* tillskynda ett annat något ondt, kan icke erkännas för *absolut* godt eller vara ett föremål för en ovilkorlig vördnad och kärlek. Läran om helfvetet nedsätter således Gud till ett blott *relativt* godt men dermed ock relativt ondt väsende, hvilket redan är ett *tillräckligt* bevis för hennes förnuftsstridighet.

Digitized by Google

Bibeln), och detta utan all ända samt följaktligen ock utan allt ändamål? [7])

Att detta är rent af omöjligt, skulle vi kunna visa på flere olika sätt; men för det närvarande inskränke vi oss till följande högst korta anmärkningar.

Då en (i tiden fallande) verkan (för oss) icke är någonting annat än hennes (ursprungliga, eviga) orsak, så vidt denna framträder i och för oss eller blir verklig inom vår verld [8]), så är det otänkbart, att något, som icke alls finnes i orsaken, skulle kunna uppkomma och finnas i hennes verkan, såvidt denna är *hennes* verkan och ingenting vidare. Och ännu mera är det då otänkbart, att en verkan någonsin skulle kunna vara motsatsen af sin orsak, t. ex. att ett ondt kunde vara en verkan af det goda, ett mörker en verkan af det lysande, en köld en verkan af det värmande, en torka en verkan af det vätande, en

---

[7]) En Theolog, som, i 2:a häftet af Theologisk Tidskrift för år 1864, säger sig vara en Granskare af dessa våra anmärkningar, påstår, att någonting ganska väl kan hafva ett ändamål, ehuru det icke har någon ända. Detta låter högst sällsamt för anm:es Författare och måste ock låta på samma sätt för Greker, Latinare, Fransmän och flere andra, hvilka för begreppen ända och ändamål hafva blott ett och samma ord eller uttryck. Men för en icke tänkande theolog kan mycket vara möjligt, som är rent af omöjligt för tänkande menniskor. För honom är det obekant, att ingenting annat än det ändligt förnuftiga väsendets utveckling kan hafva ett högsta ändamål, af hvilket alla andra dess ändamål äro blott underordnade organiska momenter. Säge vi t. ex. om ett naturting att det har ett ändamål (för oss), så innebär detta ingenting annat, än att dess *rätta begagnande* är ett moment i vårt eget förnuftiga ändamål. I och för sig sjelf har naturligtvis ett sådant ting icke något ändamål, då det icke har något *sjelf*. För öfrigt förirrar sig samme theolog ända derhän, att han låter äfven det eviga, såsom Gud och hans lif och salighet, *hafva* ett ändamål (på latin finis, på franska une fin); och hvad kan man icke då vänta sig af en sådan tankeförmåga?

[8]) Denna sats anföres här utan några bevis, emedan dess fulla utredande och bevisande tillhör sjelfva den philosophiska vetenskapen. Emedlertid bör den redan genom förnuftsinstincten kunna förstås och godkännas af hvar och en, som är något mer bildad och tänkande.

Digitized by Google

sjukdom en verkan af det helsosamma o. s. v., eller tvertom. I allmänhet måste verkan alltid vara af samma slag och beskaffenhet, som sin orsak, såvida hon fattas blott sådan hon verkligen uppkommer af denna och icke förblandas med främmande momenter, som möjligtvis äro med henne förenade, men likväl härleda sig ifrån andra orsaker [9]). I annat fall skulle ju orsaken icke verka eller förverkliga sig sjelf i sin verkan, utan tvertom i henne förverkliga någonting annat än sig sjelf, och

[9]) Man betänke, att vi menniskor aldrig känne en orsak annars än uti och genom hennes verkningar (i och för oss eller inom vår verld), och att vi derföre ock måste tänka henne i qualitativt afseende just sådan, som hon i dessa framträder eller visar sig för oss. Orsaken kan visserligen aldrig fullkomligt uppgå i sin verkan, utan den sednare framställer alltid den förra med vissa negationer eller inskränkningar. Men dessa inskränkningar härröra likväl då icke från sjelfva orsaken, utan från andra momenter, som förena sig med hennes verkan, t. ex. från oförmågan hos den eller det, som är verksamhetens object, att fullkomligt upptaga orsaken uti sig. Merendels är ock ett visst uppkommande phænomen en förenad verkan eller product af flerfaldiga samverkande orsaker, hvarvid det ofta är svårt eller till och med omöjligt för oss att tydligt urskilja de särskilta momenter, som af de särskilta orsakerne deruti åstadkommas. Och om vi då, såsom det ofta händer, icke angifve mer än en enda orsak till hela phænomenet, så kan detta väl i sin helhet visa sig såsom mer eller mindre annorlunda än den enda angifna orsaken; men då sådant härleder sig endast ifrån vår ofullkomliga uppfattning, så bevisar det i alla fall ingenting emot orsakens och verkans fullkomliga likartighet. Och något afseende behöfver man ej heller fästa vid det, som häremot har blifvit anfördt af den (not. 7) omnämnde Granskaren, då han icke behagat styrka sina påståenden med några bevis, tagna från sjelfva orsakens och verkans begrepp och från deras förhållande till hvarandra, och då de empiriska facta, hvilka han trott sig kunna åberopa till stöd för dessa påståenden, icke bevisa någonting annat än hans egen bedröfliga okunnighet och tanklöshet. Hvilken tänkande menniska skall t. ex. anse för möjligt, att, såsom han försäkrar, gnistan är lysande derföre att flintan och stålet äro mörka, eller m. a. o. att den förras ljus har de sednares ljuslöshet till sin orsak? Så långt kan fördomen, för att ej säga vanvettet, gå, när man tror sig böra försvara gamla inpräglade vidskepelser, att man utan betänkande affirmerar den ena orimligheten efter den andra.

Digitized by Google

vi skulle då aldrig kunna med någon visshet sluta ifrån verkans beskaffenhet till orsakens, hvilket vi likväl alltid anse oss kunna göra, så snart vi väl känne den förra. Se vi t. ex. en rättsstridig verkan af en *imputabel* persons handlande, så slute vi deraf utan betänkande till hans viljas rättsstridighet, när rättskränkningen begicks, och på grund deraf fordre vi ock alltid, att hans vilja skall straffas eller rättas, hvilket ju vore omöjligt eller åtmindstone ej alltid rätt, om verkan någonsin kunde vara motsatsen af sin orsak.

Men är det sålunda gifvet, att verkan alltid är likartad med sin orsak, så är dermed ock gifvet, att Gud, som är det oändligt goda eller det rena lifvet och saligheten, omöjligt kan vara orsaken till något ondt eller tillskynda ett väsende något lidande, d. v. s. någon lifshämning eller osalighet. Tvertom måste vi säga, att all den verkan, som utgår från Honom, är *såvida* nödvändigt blott lif och salighet utan all tillsats af någonting motsatt.

Hvad särskildt det menskliga onda beträffar, så kan detta såsom bekant är, vara af trenne slag, nemligen 1) den närvarande menskliga ofullkomligheten, 2) den enskilda menskliga verksynden, och 3) den allmänna menskliga arfsynden. Det första slaget har sin grund i menniskans ursprungliga ändlighet, hvaraf följer, att hvarken hon sjelf eller hennes närvarande sinneverld äro fullkomligt lefvande och harmoniska, utan äro det alltid blott till en viss grad, och derföre ock alltid behäftade med något ondt. Det andra slaget har sin grund i den enskilda menniskans eget missbruk af sin frihet, då hon väljer det sinnliga och relativt goda i stället för det förnuftiga och absoluta, hvaraf följden blir, att hon kommer i strid med sitt inre förnuftiga väsende och får ett lägre och mindre harmoniskt lif, än det hon i följd af detta behöfver för sin fullständiga tillfredsställelse och det hon ock annars kunde och borde tillvinna sig. Det tredje slaget ändtligen har sin grund i alla andra och föregående menniskors missbruk af *deras* frihet, hvilket för hvar och en efterföljande medför det onda, att det gemensamma lifvet för honom är mindre utveckladt och fullkom-

Digitized by Google

ligt, och således ock mindre befrämjande för hans egen utveckling och förnuftighet, än det i annat fall kunnat och äfven bordt vara, emedan vi alla måste gemensamt vara verksamme till dess utveckling och förfullkomnande, och det, som försummas eller motverkas af hvar och en enskilt, således ock måste bli menligt för alla och hvar och en af de öfriga[10]).

---

[10]) Häraf torde inses, att menniskans onda icke är någonting så obegripligt, att man behöfver på något sätt mystificera det, såsom många hafva gjort, hvilka ej haft förmågan att klart tänka det, utan blott kunnat mer eller mindre oredigt phantisera deröfver. Det är i sjelfva verket endast en viss bestämdhet eller beskaffenhet hos menniskans sinnlighet (hela den sinnliga verkligheten deruti inberäknad), nemligen dess osamstämmighet eller disharmoni antingen blott inom sig sjelf eller ock med hennes förnuft. Och såsom sådant är det hennes moraliska onda, såvida det har sin grund i hennes fria vilja eller m. a. o. såvida det är sjelfförvålladt; men hennes physiska onda, såvida förhållandet är tvertom. Naturligtvis är en arfsynd ett moraliskt ondt och en verksynd hos den, som först förverkligar henne; men för de öfriga, som träffas endast af hennes följder, är hon af samma slag, som det physiskt onda, hvilket de icke behöfva tillräkna sig. Den gamla theologiska föreställningen om arfsynden är ingenting annat än en absurd phantasi, som icke numera har någon betydelse och giltighet för andra än för de tanklöse äfven bland Theologerne sjelfve. Det onda må vara ett ondt och det moraliska onda eller synden det högsta, det största af allt; men någonting oförklarligt och gräsligt eller någonting omenskligt och dæmoniskt kan man dock aldrig finna ens uti det sednare, såvida man verkligen är tänkande och icke blott rör sig i grumliga känslor och tanklösa phantasier. — För öfrigt är det ett säkert bevis på andelig råhet eller bortkommenhet hos en menniska, om hon alltför mycket bråkar med synden eller gräfver och bökar i det onda, och om hon mera är sysselsatt och förtrolig med djefvulen och helfvetet, än hon är det med Gud sjelf och himmelriket — mera fruktar och bäfvar för de förra, än hon egentligen älskar och eftersträfvar de sednare. *Den* gudsfruktan, som verkligen är en fruktan, och då hufvudsakligen en fruktan för helfvetet, är såvida ej någon sann christelig fromhet, eller ens ännu en början till någon sådan, utan hon är i sjelfva verket endast en hednisk och tanklös superstition, hvars underhållande och befrämjande omöjligt kan vara ett christeligt presterskaps ändamål. Detta böra våra Theologer och Prester väl betänka och lägga på hjertat, om de vilja undgå att ådraga sig tänkande personers ogil-

Digitized by Google

Att nu de tvenne sednare slagen af ondt, hvilka vi sammanfatte under benämningen af det moraliskt onda, ej komma från Gud, utan endast från menniskan, är så allmänneligen erkändt, att det här icke behöfver något bevis. Men äfven om det första slaget, hvilket är hvad vi kalle det physiskt onda, gäller likaså väl, att det ej kan härleda sig från Honom. Han har nemligen aldrig skapat eller bestämt vårt innersta osinnliga väsende, så att detta ock kunnat vara på annat eller fullkomligare sätt, än det är; ty allt skapande eller formande kan endast afse det sinnliga eller det timliga och blifvande. Menniskans ursprungliga ande är, såsom allt annat rent andeligt, likaså evig och oföränderlig som Gud sjelf, ehuru han innehålles i Honom eller i Honom har sin grund, och så till vida är i begreppet (icke i tiden) Hans följd. Men det, som är evigt och oföränderligt eller aldrig har varit och aldrig kan blifva annorlunda, än det är, det kan ej tänkas hafva sin orsak i någonting annat, och alltså kan icke heller vår menskliga ändlighet tänkas hafva sin orsak i Gud eller vara af Honom bestämd till hvad den är[11]).

Kort sagdt: från Gud kommer likaså litet till menniskan, som till andra ändliga väsenden någonting annat än det goda, ehuru detta ej kan förverkligas hos henne annars än efter hand, då hennes väsendes ändlighet icke medger, att det sker i ett

---

lande och missaktning. Den sanna christeliga fromheten är tro, hopp och kärlek, af hvilka ingendera innebär någon fruktan eller ens genom en sådan kan åstadkommas. Fruktan är nemligen endast en sinnlig affect eller lidelse, och det osinnliga, förnuftiga (menniskans sedlighet och religiositet) kan aldrig vara en följd eller en verkan af det sinnliga, det oförnuftiga, Theologerne må antaga och försäkra motsatsen, så mycket de behaga.

[11]) Att fråga efter en orsak till menniskoandens ändlighet vore ungefär likaså rimligt eller orimligt, som att fråga efter en orsak till triangelns tresidighet. Den sednare vore ju icke en triangel, om han ej vore tresidig, och likaså vore ej heller den förra en menniskoande, om han ej vore ändlig. Dessutom har ingendera i och för sig sjelf eller för Gud någonsin uppkommit, och endast för det, som uppkommer, kan man söka en orsak.

Digitized by Google

enda slag, och ehuru hon derföre måste i hvar och en lägre utvecklingsform vara blott relativt god, d. v. s. då äfven vara behäftad med något moraliskt såväl som physiskt ondt. Detta är den enda Theodicée, som är giltig och tillfredsställande; ty det sätter ej Gud i något slags caussal-förhållande till vårt menskliga onda, hvilket finnes blott i och för oss och inom vår sinnliga phænomenverld. *)

Men är det sålunda gifvet, att det goda omöjligt kan vara orsaken till någonting icke godt, och att derföre ej heller den Allgode någonsin kan tillskynda ett väsende något ondt, — något lidande eller någon osalighet [12]), så är med detsamma

*) Har menniskan verkligen moralisk ondska eller syndighet, så har hon den endast genom sig sjelf, och detsamma gäller naturligtvis då äfven om allt det onda för henne, som är deraf en följd. Med detta har således Gud omedelbart rent ingenting att göra, ehuru han visserligen upphäfver det hos henne efter hand, då han omedelbart förverkligar hos henne det goda.

[12]) Andra tankar i detta afseendet har visserligen den (not. 7) omnämnda theologiska Granskaren; ty i sin *nya osalighetslära,* hvilken, i förbigående sagdt, är hvarken biblisk eller förnuftig, ehuru hon oförskämdt nog af honom utgifves för christelig, försäkrar han oss utan alla bevis, likasom vore det klart af sig sjelft, att Gud i egen person måste tillskynda den onda menniskan ett lidande, då han nödvändigt »reagerar» mot hennes moraliska ondska eller osedlighet, hvilket han såsom sjelfva godheten och kärleken ej kan underlåta att göra. Men att reagera mot någonting blott och bart negativt såsom här — mot en brist eller ett förlitet af lif och lifvets harmoniskhet — kan väl ej rimligen, om det skall hafva någon mening, innebära någonting annat, än att upphäfva eller aflägsna bristen genom dess fyllande med det, som saknas. Man kan ju t. ex. ej reagera emot ett mörker eller en köld på annat sätt, än att man åstadkommer det ljus eller den värme, som brister och är behöflig, och man kan väl ej heller reagera emot ett instruments ostämdhet på annat sätt, än att man stämmer det eller låter det stämmas. Och om då Gud i den meningen reagerar mot menniskans ondska d. v. s. om han hos henne förverkligar det goda hon saknar, så är det väl icke mera tänkbart, att han derigenom kan tillfoga henne något ondt, än det är tänkbart, att t. ex. en läkare kan tillfoga en sjuk något ondt derigenom att han förhjelper honom till helsa. Också har säkerligen ej någon sansad och oförvillad

Digitized by Google

ock gifvet, att den gamla läran om djefvulen och helfvetet är ochristelig och oförnuftig, att hon är endast en gammal barbarisk och superstitiös mensklig förvillelse, samt att hon derföre ock genast bör helt och hållet bannlysas utur den christna religionsläran och undervisningen.*)

---

dödlig hitintills kännt eller utsagt, att han från Gud sjelf har erfarit något slags ondt; åtmindstone har Förf:n af dessa anm:r aldrig för sin del kunnat förmärka någonting sådant. — Dessutom kunde det ifrågavarande lidandet ej vara af *moralisk* beskaffenhet, då den moraliska ondskan eller osedligheten och det moraliska lidandet eller osaligheten äro blott en och samma sak, betraktad från något olika synpunkter. Den förra är nemligen det moraliskt onda (d. v. s. den moraliskt onda menniskan sjelf), betraktadt såsom förverkligande princip och verksamhet, och den sednare är ock samma onda, men betraktadt såsom förverkligadt medvetande och tillstånd. För att göra menniskan moraliskt lidande eller osalig skulle således Gud nödvändigt göra henne moralisk ond eller osedlig, hvilket ej låter tänka sig såsom ens möjligt. Och likaså litet kunde ock samma lidande vara af *physisk* beskaffenhet, då ett ondt af det slaget består antingen i svaghet och sjuklighet eller i yttre nöd och olyckor eller i bägge dessa slagen förenade, och då det är factiskt och obestridligt, att det physiskt onda kan träffa den goda menniskan likaså väl som den onda, ja att den sednare kan vara kraftig och frisk och i lyckliga yttre omständigheter, när ett mer eller mindre motsatt förhållande eger rum med den förra. Sådant vore omöjligt, om Gud nödvändigt måste tillskynda menniskan ett physiskt ondt eller lidande för hennes syndighet; ty så snart hon då blef moraliskt ond eller syndig, måste hon också nödvändigt träffas af ett eller flere bland de omnämnda slagen af physiskt ondt, hvilket erfarenheten visar ej vara händelsen. Af allt detta följer således, att det nödvändiga lidande för den moraliskt onde, hvilket den värde Granskaren nödvändigt vill härleda ifrån Gud sjelf, visserligen må finnas uti hans egen tanklösa inbillning, men likväl ej har den mindsta betydelse eller sanning i verkligheten.

*) Mången, som vill gälla för klok och försigtig, torde tänka, att bannlysandet icke bör ske nu genast, utan blott efter hand eller småningom, emedan ett annat förfarande kan medföra olägenheter. Men detta är dock endast en kortsynt och förnuftslös klokskap, som icke förmår att skilja emellan det physiskt goda och onda och det moraliska. Att man genast aflägsnar villfarelser och osanningar kan aldrig leda till några följder, som äro för menniskan *moraliskt* onda;

Digitized by Google

Vill man för öfrigt veta, hvad som har legat till grund för denna lära och gifvit henne sin hållning under århundraden, så har detta varit menniskans djupa och oafvisliga, om än ej alltid så klara, medvetande 1) deraf att hennes lif i sitt sanna väsende och i Gud — hennes verkliga sedlighet och religiositet — är hennes absolut sanna goda, hennes rätta och högsta ändamål; 2) deraf att hennes försummande eller motverkande af detta ändamål — hennes verkliga osedlighet och syndighet — derföre ock är hennes absolut högsta onda, hennes egentliga och verkliga osalighet; 3) deraf att detta onda icke blott är ett ondt i sig sjelf, utan nödvändigt ock är det till sina följder, så att hon aldrig kan deraf vänta sig annat än ondt; samt 4) deraf att icke blott hennes eget förnuft, utan ock Gud och alla andra förnuftiga väsenden måste vara verksamma hos henne till hennes ondas upphäfvande, d. v. s. till hennes bestraffande eller rättande.

Men det superstitiösa och falska i läran är 1) att man i följd af bristande bildning har föreställt sig Gudomligheten efter analogien af en verldslig monarch eller en representant för det menskliga samhället och dervid icke bemärkt, huru långt denna analogi rätteligen kan sträcka sig; 2) att man af samma orsak har föreställt sig den förre såsom straffande fullkomligt på samma sätt, som den sednare, d. v. s. begagnande sig af physiskt ondt eller af sinnliga lidanden såsom straffmedel, hvilket Han såsom ett rent osinnligt väsende icke kan göra; och 3) att man i följd af egen råhet har ansett bägge vid straffandet endast utöfva en hämd eller blott vedergälla ett ondt med ondt, hvilket man funnit naturligt och rättvist, då man ej kunnat inse att det är förnuftsstridigt, emedan dertill

---

men att man mer eller mindre bibehåller dem kan aldrig medföra någonting annat än sådana följder. Föreställer sig någon att det förhåller sig annorlunda, så är detta ett säkert bevis, att han icke är någon sann christen eller en verkligt förnuftig menniska; ty annars sökte han, med förlitande på Guds försyn, endast det sanna och goda, utan att dervid bekymra sig om följderne, hvilkas menlighet i alla fall då måste blifva endast af sinnlig beskaffenhet.

Digitized by Google

hade erfordrats en högre förnuftighet. På menniskans lägre utvecklingsgrader är nemligen hämden ett slags barbarisk rättsskipning, hvilken för hennes då ännu sinnligt uppgrumlade rättskänsla är fullkomligt behörig och tillfredsställande, ehuru den visar sig vara helt annorlunda, när förnuftet hos henne har kommit till verklighet. *)

I sammanhang härmed torde vi äfven böra anmärka, att hvad vi här yttrat om helfvetesläran gäller ock likaså väl om en annan lära, hvilken är hennes förutsättning och utan tvifvel har varit anledningen till henne, vi mena den allmänt utbredda läran, att Gud medelst lidanden straffar de ändliga väsenden, som hafva försyndat sig mot Honom eller motverkat det ändamål, hvilket Han befrämjar hos menniskan såväl som hos alla andra ändligt förnuftiga varelser [13]). Det är nemligen redan i

---

*) Den, som hämnas, ledes af det i allmänhet rigtiga medvetandet, att det onda är något, som icke bör vara verkligt, utan bör tvertom, i händelse det har kommit till verklighet, upphäfvas eller återigen göras overkligt. Men han misstager sig och har orätt deruti att han tror ett ondt kunna och böra upphäfvas genom ett annat ondt, då likväl det onda i allmänhet ej kan upphäfvas genom någonting annat än det motsatta goda. Förnuftet, som fordrar det godas förverkligande och ingenting annat, har nemligen hos honom ännu ej blifvit den ledande principen för hans handlande, hvarföre det är naturligt att hans verksamhet hufvudsakligen bestämmes af den sinnliga sjelfupprätthållelsedriften, hvilken väl också på sitt vis fordrar det ondas upphäfvande, men såsom blott sinnlig likväl ej kan upphäfva det genom det sannt och förnuftigt goda.

[13]) Vi beröre här endast i förbigående ett ämne, som annars ganska väl förtjente en egen och vida utförligare behandling, men med hvilken vi likväl för tillfället ej kunne befatta oss. Så mycket torde man emedlertid kunna se af det, som skall nämnas i det följande, att om det ej kan med giltiga skäl bestridas, först och främst att Gud hvarken vill eller ens kan tillfoga något väsende ett ondt, och vidare att hvarje bestraffning, som verkligen är rättvis, nödvändigt ock är en välgerning för den, som erhåller henne, samt ändtligen att ingen annan än det menskliga samhället eller dess representant kan rätteligen begagna sig af ett physiskt ondt eller af sinnliga lidanden såsom *straffmedel*, så måste den gamla theologiska läran om Christi försoningsdöd

Digitized by Google

allmänhet gifvet genom det föregående att äfven denna lära är endast en superstitiös mensklig förvillelse, emedan det är omöjligt att Gud kan tillfoga en lefvande varelse något ondt, af hvad slag det vara må. Men detsamma visar sig ännu tydligare i synnerhet, om man väl gör sig redo för 1) hvad det vill säga att straffa en menniska, 2) hvilken eller hvilka de äro, som rätteligen kunna straffa henne, 3) hvilket ändamål dessa förnuftigtvis kunna vid straffandet åsyfta, och 4) hvilka medel och förfaringssätt de hvar för sig för det ändamålet kunna använda.

Vi åtnöje oss här med att om dessa momenter framställa några få korta anmärkningar, då vårt närvarande ämne icke fordrar att vi behandle dem något utförligare.

Ordet *straffa* betyder ursprungligen att sträcka eller spänna någonting t. ex. ett tåg, hvilket derigenom också blir rättadt eller rätt. Men öfverflyttadt och användt på menniskan betyder det endast att i juridiskt eller moraliskt afseende *rätta* henne [14]), d. v. s. att förändra hennes orätta, förnuftsstridiga (sinnliga) *vilja*, så att hon antingen (negativt) icke motverkar förnuftets

---

och hans satisfactio vicaria erhålla en icke så litet förändrad betydelse, om hon skall kunna godkännas af förnuftiga och tänkande menniskor. Att hon kan få en sann och antaglig mening vilje vi icke bestrida; tvertom är detta någonting, som vi sjelfve påstå; ty äfven för oss är Christus den högsta och egentligaste, om än icke den enda Försonaren. Men säkert är dock att denna mening icke är den, som vanligen bibringas oss genom vår Theologie. Och likaså säkert är det äfven att Theologerne hitintills ej gjort sig tillräckligt redo för den *sanna* betydelsen af ordet försoning. I annat fall hade deras försoningslära ofelbart utfallit betydligt annorlunda.

[14]) Detta visar att den språkbildande svenska nationalanden har instinctlikt träffat det rätta uttrycket för det rätta begreppet. Men endast på denna etymologi stödjer sig dock icke Anm:ns åsigt af straffets betydelse. Den grundar sig egentligen på den insigten, att hvarje *rättvis* bestraffning är en förnuftig handling, och att hvarje sådan handling nödvändigt är absolut god och välgörande, och detta ej blott för den handlande sjelf, utan äfven för den eller dem, på hvilka han dermed inverkar.

Digitized by Google

ändamål såsom juridiskt obrottslig, eller ock (positivt) blir verksam till att befrämja det såsom moraliskt god eller sedlig. Vid ordet *straff* har man derföre ej heller att tänka sig någonting annat, än en sådan *rättelse* [15]), d. v. s. 1) den straffandes rättande handling, och 2) verkan af denna handling (rättelsen) hos den straffade; ty vi pläge med samma ord beteckna handlingen och handlingens verkan, hvilket är ganska naturligt, då den sednare icke är någonting annat, än den förra betraktad i sin fulländning eller sitt resultat. Hvad deremot det physiskt onda eller det lidande beträffar, hvilket samhällets representant eller dess öfverhet (och, såsom det snart skall visa sig, rätteligen blott denne) vid bestraffandet tillfogar den brottslige, så är detta ej sjelfva straffet, utan endast det *medel*, hvarigenom det åstadkommes eller förverkligas*). Och att då, såsom vanligt, för-

---

[15]) En aktningsvärd man har i en enskild skrifvelse häremot anmärkt, att straffet icke är endast en rättelse eller en correction, utan egentligen en *Försoning*, och att detta uti en följande upplaga borde iakttagas. Men gör man sig väl redo för hvad en menniskas försoning med ett rent förnuftigt och lidelsefritt väsende kan innebära, så skall man finna, att den viljans rättelse, hvarom här är fråga, är i sjelfva verket den enda möjliga försoning, som i förhållande till ett sådant väsende har någon sanning och giltighet. Man betänke blott härvid, att det icke är endast det menskliga samhället, utan äfven Gud sjelf och menniskans eget förnuft, som straffa eller rätta och försona henne — hvar på sitt sätt.

*) Den meranämnde Granskaren påstår att anm:es Förf. har förblandat straffet med tuktan; men dermed bevisar han dock ingenting annat, än att han sjelf icke har något begrepp om hvad orden straff och tuktan eller aga rätteligen uttrycka. Enligt hans förmenande är straffet ett rättvist »lidande» och straffandet således en »vedergällning» af ondt med ondt, då en tuktan deremot är endast en »rättelse» eller »förbättring» af viljan. Detta är alldeles såsom man kan vänta det af den råa och tanklösa judiskt grekiska Theologen. Att Christus och Paulus och Petrus såväl som förnuftet och religionen på det strängaste förbjuda all sådan der »vedergällning», generar ej honom det mindsta; och om Christus säger oss, att Gud gör godt emot de onda såväl som mot de goda (Math. 5:45), naturligtvis emedan det ligger i Hans väsende såsom allgod att han icke mot någon kan göra annorlunda,

Digitized by Google

blanda det sednare med det förra är likaså tanklöst och plumpt, som att t. ex. förblanda yxan med hugget, eller vapnet med försvaret, eller lancetten med operationen, eller medicamentet med curerandet, eller någonting dylikt. En sådan förväxling är dock tyvärr ganska vanlig, och har af psychologiska skäl varit i detta fallet allmännare, än möjligtvis i något annat, emedan de tanklösa väl kunna märka det sinnliga, som faller dem i ögonen, men deremot icke förmå att lika väl märka det förnuftiga och andeliga eller ändamålet och handlingen, hvilka blott kunna fattas med tanken [16]).

---

så betyder detta rent ingenting för Theologen, då den barbariska judendomen och den genom denna förfalskade historiska christendomen, i hvilka han ända ifrån barndomen har inrotat sig, föra ett annat språk. Det der yttrandet af Christus går han ock derföre helt enkelt förbi, likasom funnes det icke alls till, emedan det icke rätt passar för honom i stycket; ty ville han taga det på allvar och göra det i hela dess vidd gällande, så skulle han nödgas ombilda en ganska betydlig del af sin judiskt grekiska theologie, hvartill han likaså litet har någon lust, som någon förmåga. Och likväl är detta yttrande måhända det renaste och tydligaste uttrycket af den anda, som skiljer den sanna och förnuftiga christendomen ifrån den råa hedendomen och den icke stort bättre judendomen. — Hvad åter tuktan eller agan beträffar, så kan denna ej rätteligen användas på andra menniskor än de omyndiga, hvilkas vilja omöjligen kan vara *orätt* och *rättas* eller förbättras, af det enkla skälet att någon egentelig vilja hos sådana ännu ej finnes till. Ett barns *drifter* och *begär* kunna taga en rigtning, som är *ändamålsvidrig* — för uppfostraren; men de kunna omöjligen hafva en rigtning, som är (moraliskt eller juridiskt) *orätt* för barnet sjelft. Derföre kan ock barnet väl tuktas eller agas d. v. s. utifrån och i sinnligt afseende *formas* eller bildas såsom uppfostringens ändamål fordrar; men det kan deremot ej straffas eller rättas eller förbättras i ordens practiska bemärkelse, i hvilken de förutsätta hos menniskan, att hon har actuelt förstånd och fri vilja eller m. a. o. att hon är physiskt myndig.

[16]) Den värde Granskaren söker att vederlägga detta med åberopande af just det allmänna språkbruk eller föreställningssätt, hvilket Anm:n visserligen har erkännt för det vanliga, men likväl har *på anförda skäl* förklarat för orätt. Sådant är ägta theologiskt; man förutsätter helt enkelt just det, som bestrides, och sedan vederlägger man den bestridande med hvad man sålunda har förutsatt. Att för öfrigt

Digitized by Google

Hos den, som rätteligen skall kunna straffa en menniska, erfordras att han skall vara 1) ett förnuftigt väsende, emedan han annars ej kan vara en princip eller en orsak till det rätta, d. v. s. till det förnuftiga hos henne; 2) ett högre förnuftigt väsende, än hon sjelf, emedan han annars ej rätteligen kan hafva någon förnuftig magt öfver henne, om han än har försvarsrätt mot hennes anfall, hvilket är någonting annat; och 3) ett väsende, under hvilket hon är organiskt subordinerad, d. v. s. i hvilket hon sjelf är närvarande och verksam såsom ett organ

---

Theologerne i alla tider hafva begått det ifrågavarande misstaget eller förväxlat straffet med straffmedlet är mindre underligt, då de merendels hafva blindt hållit sig till Bibeln, i hvilken samma förväxling likaledes är rådande, och då de i allmänhet likaså litet, som de bibliska Författarne, någonsin varit några egentliga tänkare, om de än ofta nog varit rätt fromma och christeliga menniskor. Men det märkvärdiga är, att icke blott Theologer och positiva Jurister, utan ock verkliga Philosopher hafva förirrat sig på samma sätt, så att blott Greken Plato kan sägas på visst sätt hafva i detta afseendet varit ett undantag. Ty denne insåg åtmindstone att det rättvisa straffet är en högst vigtig välgerning för den, som är deraf i behof och rättvisligen erhåller det, och att det derföre ej kan vara ett ondt eller ett lidande, om än medlet, hvarmed det åstadkommes, måste i vissa fall vara det. I nyare tider hafva Jurister och Philosopher täflat med hvarandra om att finna det rätta beviset för den satsen, att ett moraliskt ondt alltid bör *lönas* eller *vedergällas* med ett physiskt ondt, eller att på ett ondt af det förra slaget nödvändigt bör följa ett ondt af det sednare. Också har denna täflan frambringat mångfaldiga så kallade strafftheorier; men ingen enda bland dessa har visat sig vara tillfredsställande eller har kunnat bestå inför critiken. Och detta är ganska naturligt, då de så fattat straffets betydelse, att hvad de velat förklara och bevisa egentligen har varit en ren oförnuftighet. Eget är det ock att de härvid merendels talat om en *vedergällning*, då likväl den mindsta eftertanke bordt kunna säga dem, att ett ondt såsom blott sådant omöjligt kan höra till de saker, på hvilka man rätteligen kan hafva något anspråk, emedan man har arbetat för att förvärfva det, såsom förhållandet är eller kan vara, när det är fråga om *löner* och *vedergällningar*. Men — de tänkande här i verlden hafva i alla tider varit högst få, och det komma de väl äfven att alltid förblifva.

Digitized by Google

i sin organism, och hvilket ock å sin sida är närvarande och verksamt uti och genom henne, såsom organismen är det i hvarje sitt organ; ty med annat vilkor kunde han icke vara berättigad att bestämma och leda hennes vilja. Dessa trenne fordringar uppfyllas nu i vårt närvarande lif endast af 1) menniskans eget förnuft eller af henne sjelf såsom förnuftig; ty för detta är hennes sinnlighet eller hon sjelf såsom sinnlig det närmaste allmänna organet; 2) det menskliga samhället i alla dess former [17]), ty äfven detta är — i sin idé — ett förnuftigt väsende, och i och för detta är menniskan ock, såsom man vet, ett organ eller en medlem; och 3) det högsta väsendet eller Gudomligheten, i hvilken icke blott menniskan, utan ock alla andra ändligt förnuftiga väsenden äro samstämmigt förenade, och för hvilken de således ock äro hans (lefvande) organer. Och alltså äro ock dessa väsenden, i vårt närvarande lif, de enda, om hvilka vi vete, att de rätteligen kunna bestraffa eller rätta den orätta menniskan.

Hvad straffets förnuftiga ändamål beträffar, så kan detta väl närmast ej vara någonting annat, än den straffbares practiska rättelse, d. v. s. hans viljas förändrande ifrån blott sinnlig till sinnligt förnuftig, såvida hon verkligen är endast det förra, när hon dock kan och bör vara det sednare. Det rättvisa straffet är nemligen en *förnuftig* handling, och hvarje sådan är alltid sjelf närmast sitt eget ändamål, om han än sedan äfven kan vara ett lägre moment i ett än högre. Men det högsta och yttersta ändamålet är naturligtvis äfven i detta fallet, så-

---

[17]) De menskliga samhällena äro dels *Privata*, sedliga — familjer, communer och privata corporationer eller stånd; dels *Publika*, rättsliga — stater, statssystemer och statssystemernas system eller menskligheten. Af dessa samhällen ega äfven de privata den fullständiga straffrätten, så länge de sjelfve äro de högsta verkliga. Men när staten eller det första rättssamhället har utvecklat sig till verklighet, tillkommer den egentligt criminella bestraffningen blott denna, och endast den disciplinaira bestraffningen kan sedan förblifva hos de förra.

Digitized by Google

väl som i alla andra, den ändliga menniskans slutliga fulländning, hennes högsta möjliga förnuftighet, hennes eviga lif och salighet; ty för någonting annat än detta kan ett förnuftigt väsende *såsom sådant* i intet enda fall vara hos henne verksamt. Det är ock klart, att när ett ändligt väsende så verkar hos henne, befrämjar det dermed icke blott *hennes*, utan ock likaså väl sitt eget och alla andras förnuftiga ändamål; ty då alla ändligt förnuftiga väsenden ursprungligen äro organer i en och samma organism, så är det ej möjligt att något enda ibland dem kan vinna sin högsta fulländning eller salighet, utan att alla de öfriga ock vinna den, hvarföre man också säger med skäl, att ingen kan handla vare sig väl eller illa blott för sig sjelf. Det kan således ej någonsin vara den straffandes rätta ändamål att endast tillskynda den felaktige ett ondt, utan det måste tvertom alltid vara hans ändamål att med straffet tilldela honom ett godt eller bevisa honom en sann och absolut vigtig välgerning. I vissa fall kan det väl hända, att det medel, som dervid måste användas, är ett sinnligt obehag, en smärta, ett lidande och såvida ett temporairt *relativt* ondt; men detta förändrar ej någonting i sjelfva ändamålet, hvilket i alla fall alltid förblir detsamma; ty af den förnuftigt verksamme kan och får ingenting annat än det förnuftiga eller goda åsyftas och göras verkligt.

Att utan det goda till ändamål blott och bart vedergälla någon med ondt för ondt, är att utöfva en sinnlig och förnuftsstridig hämd, hvilket för menniskan och samhället aldrig kan vara tillåtligt, och för den Allgode sjelf icke en gång är möjligt, såsom redan är nämndt. De förra kunna väl få tillfoga en menniska vissa lidanden, när det är oundgängligen nödvändigt för hennes högre och högsta väl, t. ex. den opererande Läkaren för att rädda den skadades timliga lif och helsa, och det straffande samhället för att befordra den brottsliges eviga lif och salighet. Samhället åsyftar nemligen med straffet närmast ingenting annat, än att betaga den brottslige lusten eller, om detta ej är tillräckligt, förmågan att *yttra* sin sinnliga

Digitized by Google

vilja i rättskränkande handlingar, med hvilka han likaså mycket motverkar sitt eget förnuftiga ändamål, som han motverkar samhällets och dess medlemmars, emedan det ena icke är möjligt utan det andra. Men att det dermed endast befordrar hans sanna bästa, ja att det till och med icke gör annat, när det genom dödsstraffet rättvisligen skiljer honom vid lifvet, d. ä. när det blott befriar honom ifrån en sinnlighet, öfver hvilken förnuftet hos honom har visat sig sakna *all* magt, och med hvilken han derföre endast kan skada sig sjelf och alla andra, det kan ej sättas i fråga eller förnekas af någon, som icke är alltför okunnig om hvaruti menniskans sanna och högsta goda består. Då nemligen samhällets öfriga medlemmar ej vidare hindras genom den brottsliges förnuftsstridiga sinnlighet, så kunna de i det närvarande lifvet lättare utveckla sig till högre fullkomlighet, hvilket medför den vigtiga förmonen för honom sjelf, att han återfår dem såsom fullkomligare i nästa lifsform, hvarigenom der äfven hans egen högre fullkomlighet måste befrämjas. Han förhindras således ej af det straffande samhället att bättre uppnå sitt sanna och högsta ändamål, utan han tvertom verkligen understödjes och förhjelpes dertill, på sätt det kan och bör ske genom detta, när det är gifvet, att han ej sjelf kan hjelpa sig. Härvid förutsättes visserligen att menniskans själ är odödlig, och att vi alla måste *gemensamt* fortgå till vårt mål genom allt högre och högre lifsformer[18]). Men

---

[18]) Theologerne antaga blott en enda lifsform såsom möjlig för menniskan utom den närvarande; men detta hindrar ej tänkaren att antaga mångfaldiga sådana, när han finner sig hafva fullgiltiga skäl att göra det. Såsom bekant är, har äfven det omedelbara religiösa medvetandet hos Hindostanerne senterat nödvändigheten af att antaga en sådan mångfald, ehuru det naturligtvis endast har kunnat gifva ett sinnligt och phantastiskt uttryck åt hvad det senterat. Detta factum bevisar ungefär likaså mycket *för* saken, som Judarnes och Grekernes annorlunda bestämda medvetande bevisar emot henne — för den som ej ledes af gamla inplantade barndomsfördomar. Hindostanernes religiösa medvetande erkännes i allmänhet för ganska djupt af alla, som

Digitized by Google

utan dessa förutsättningar vore ju också hela det menskliga lifvet rent ändamålslöst, och i sjelfva verket en ren orimlighet.

Vid frågan om medlen och sättet för straffets förverkligande är den anmärkningen här vigtigast, att det är endast det menskliga samhället eller egentligen dess rättsliga representant, som rätteligen kan och måste använda ett lidande eller ett physiskt ondt *såsom straffmedel*, men att det deremot är omöjligt för Gud och för menniskans eget förnuft att af något sådant begagna sig. De förra bägge eller samhället och dess representant åsyfta omedelbart endast en *negativ* (juridisk) rättelse hos den brottslige, så att han icke vidare må begå några brott eller rättskränkningar, och detta syftemål kunna de alltid uppnå genom sinnliga medel eller lidanden, och de kunna i sjelfva verket ej heller uppnå det genom några andra. De kunna nemligen genom sådana antingen betaga den brottslige *lusten* att handla rättsstridigt eller, om detta visar sig vara otillräckligt eller omöjligt, då betaga honom *förmågan* dertill [19]). Men de sednare bägge eller Gud och menniskans eget förnuft åsyfta deremot en *positiv* (moralisk) rättelse hos den syndige, nemligen hans sedligt religiösa omvändelse och bättring, så att han äfven blir positivt verksam för sitt eget och andras sanna och eviga

---

äro bekanta med det, ehuru det visserligen ej kan erkännas för synnerligt klart, då tankeförmågan hos dem ej hunnit till någon fullkomligare utveckling.

[19]) Samhället åsyftar icke med *sin* bestraffning att den brottslige må blifva *god* eller sedlig och religiös, utan endast att han ej vidare må blifva *skadlig* för samhället och dess medlemmar. Det åsyftar m. a. o. att hans sinnlighet må förlora lusten eller, om detta är omöjligt, förmågan till att begå rättskränkningar eller brott d. v. s. till att *yttra* sin sinnliga och rättsstridiga vilja i sådana handlingar. Och då detta är endast en förändring af hans sinnlighet, så kan det ock alltid uppnås genom sinnliga medel, men kan ock — såvida det skall ske utifrån, icke uppnås genom några andra. Deremot kan man aldrig med sådana medel tvinga en menniska att *vilja* någonting, och ännu mindre då tvinga henne till att vilja det goda. I allmänhet kan det sinnliga aldrig hafva det förnuftiga till sin verkan, hvilket tanklösheten vid de såkallade penitentiair-fängelsernas införande har förbisett.

Digitized by Google

väl; och om denna rättelse gäller, att hon omöjligen kan åstadkommas genom några sinnliga tvångsmedel eller lidanden, alldenstund hon icke är verkligen sedligt religiös, och sålunda ej heller hvad hon bör vara, om hon ej är frivillig, d. ä. om hon ej kommer från egen fri insigt och kärlek till Gud och det goda [20]). Att söka genom hotelser skräma eller genom lidan-

---

[20]) Den meranämnde Granskaren förmenar, att lärorne om djefvulen och helfvetet och den eviga osaligheten ganska väl kunna användas såsom sedliga motiv, om det ej sker på ett rått och tanklöst, utan kan tänka på ett bildadt och förståndigt sätt. Och likaså menar han, att (det bibliska) talet om (Guds barbariska rättvisa eller, såsom Granskaren oskickligt säger) rättfärdighet och (om den Allgodes med gräselig förbannelse uttalade) dom (eller fördömande af vissa menniskor till att utan all ända brinna och pinas i helfvetet) har en stor magt till att väcka sofvande samveten och bringa menniskor till besinning af hvad deras frid tillhörer, samt sålunda bereda rum åt christendomens uppbyggande, saliggörande läror. Tillika beskyller han Förf:n af dessa anm:r för oerfarenhet om lifvet och menniskorna, äfvensom för oförmåga att fatta den christeliga (d. v. s. den judiskt eller barbariskt theologiska) sanningen, då han icke inser och erkänner allt detta. Men här säger ju Gr:n sjelf implicite, att det der talet och de der lärorne ej höra till christendomens uppbyggande och saliggörande läror, och att de följaktligen ej heller äro sannt christeliga eller förnuftiga, hvilket är just hvad Anm:n har påstått; ty att någon lära, som icke är uppbyggande och saliggörande, kan vara sannt religiös eller christelig, det måtte väl icke Gransk:n hafva vilja eller — vanvett att påstå. Hvad åter den anförda beskyllningen angår, så kan den mycket väl lönas med en annan, som säkerligen är vida bättre grundad, nemligen med den, att Gransk:n icke har något rent och rigtigt medvetande af hvad menniskans sedlighet och religiositet och samvete och samvetsväckelse innebära, och huru dessa hos henne kunna väckas och uppkomma och förverkligas — »en i sanning sorglig och beklagansvärd företeelse» hos en Theologiæ dogmaticæ & moralis Professor. Någonting bättre hade han dock kunnat få lära sig redan af hedningen Plato, men äfven af en eller annan renare sinnad och religiös christen Theolog. Plato lärde nemligen, att en måttlighet, som har ett sinnligt motiv t. ex. begäret att njuta så mycket längre, är endast en omåttlig måttlighet eller en måttlig omåttlighet; och likaså att en tapperhet, som härleder sig ifrån begäret att vinna ett sinnligt godt eller att undgå

Digitized by Google

den pina och plåga någon till att *älska* sig är ju tydligen ett vanvettigt förfarande, och någonting sådant kan väl således ej vara möjligt för Gud, som är allgod och allvis och icke vill verka någonting annat hos oss, än vår ovilkorliga kärlek till honom, d. v. s. vår egen sanna och högsta lycksalighet. Och alltså är redan härigenom gifvet, att ingen annan, än det menskliga samhället eller dess representant, kan rätteligen straffa någon medelst lidanden.

Men utomdess följer detsamma ock, hvad Gudomligheten beträffar, deraf, att alla lidanden falla inom det sinnligas område, med hvilket Han såsom ett rent osinnligt väsende icke omedelbart har någonting att skaffa. Ty för att Han skulle kunna omedelbart inverka på det sinnliga, måste Han stå i något omedelbart förhållande till det och således ock hafva någonting med det gemensamt. Men i sådant fall skulle Han också sjelf vara omedelbart bestämd genom det sinnliga, d. v. s. Han skulle då vara, såsom t. ex. menniskan, ett sinnligt för-

---

ett större ondt t. ex. en vanära, är endast en feg tapperhet eller en tapper feghet. Och t. ex. Catholiken Jerem. Drexelius, i förra hälften af 17:de århundradet, lät ganska rigtigt (på en vignette framför sin skrift de recta intentione, Cöln 1634) Religionen sjelf förklara, att förr än helfvetet blifvit utsläckt och paradiset uppbrändt, d. v. s. förr än alla sinnliga motiv blifvit aflägsnade, är någon sann sedlighet eller religiositet bland menniskorna ej möjlig, emedan Gud eller det sannt Goda bör älskas och eftersträfvas för sin egen skull, och icke af fruktan för något yttre ondt eller af hopp om något annat slags godt, än det, som ligger omedelbart deruti, att man är sedlig och religiös. I allmänhet måste all inblandning af sinnliga motiv i menniskans sedlighet eller religiositet (och ett motiv af det slaget är all fruktan) nödvändigt mer eller mindre förorena och förfalska henne; ty någonting förnuftigt eller moraliskt godt kan aldrig af sådana motiv blifva en verkan eller en följd. Men Gransk:n och hans likar finna det säkrare eller åtmindstone för sin del beqvämare att låta menniskans helgelse begynnas af djefvulen och helfvetet och blott fortsättas och fulländas af den Helige Ande, än att låta den sednare ensam begynna och genomföra alltsammans, hvartill de förmodeligen anse honom vara för svag och otillräcklig; ty om hans förmåga och verksamhetssätt i detta afseendet tyckas de icke hafva några rätt sanna och rediga begrepp.

Digitized by Google

nuftigt väsende, hvilket ej låter förena sig med hans rena osinnlighet. Det sinnliga i allmänhet och det (sinnligt) onda i synnerhet kunna derföre ej någonsin vara ett medel för Honom, såsom de äro eller kunna vara det för den sinnligt förnuftiga menniskan. Han sjelf (omedelbart) straffar d. ä. rättar visserligen ock menniskan, men hufvudsakligen på sådant sätt, att Han hos henne utvecklar allt högre och högre lifsformer, hvarigenom det sinnligas magt hos henne blir mindre och mindre, och det förnuftigas magt deremot större och större. Och detta gör Han icke på något sätt medelbart och utifrån eller tillfälligt och tidtals, utan Han gör det omedelbart genom sig sjelf och inifrån — genom sin eviga närvaro i hennes ande. För öfrigt är Han äfven på samma sätt verksam hos henne till hennes bestraffande i hvarje moment af hennes utveckling, emedan Han ständigt i hennes inre ger henne anmaningar till att bättra sig, ehuru detta ej sker genom något slags tvång eller lidande [21]).

---

[21]) När Theologerne tala om syndernas förlåtelse, mena de vanligen dermed en befrielse ifrån helfvetets plågor eller ifrån de lidanden, som, enligt deras förmenande, rättvisligen böra träffa menniskan för hennes synders skull. Men att äfven detta är endast en superstitiös mensklig förvillelse, följer ovedersägligen af det vi här hafve sagt. Också skulle ju annars syndernas förlåtelse vara ett ganska oskickligt uttryck i stället för helfvetets eller helfvetesplågornas förlåtelse, hvilket då vore det rätta uttrycket. I sjelfva verket när man ber någon om förlåtelse, ber man egenteligen om ingenting annat, än att han ej måtte betrakta förnärmelsen såsom utvisande en ond och fiendtlig vilja. I annat fall skulle ju den verkliga meningen af hela begäran vara, att den förnärmade ej måtte bestraffa eller rätta den förnärmande, hvilket vore att begära på en gång ett pligtvidrigt förhållande å hans sida, och en förlust af en ganska behöflig välgerning för sig sjelf. Syndernas förlåtelse kan icke, om detta uttryck skall hafva någon mening, när det hänföres till Gud, betyda någonting annat, än å menniskans sida hennes befrielse från sjelfva synderna, och å Guds sida Hans verksamhet hos henne till denna befrielse. Och att hon icke blott behöfver Hans nådeverkan för det ändamålet, utan ock alltid erhåller den i en viss ordning, det kan ej sättas i fråga eller bestridas af någon, som icke är endast superstitiös, utan är både sannt tänkande och religiös.

Digitized by Google

Att ändtligen ej heller menniskans eget förnuft kan begagna sig af några sinnliga medel för att bestraffa henne sjelf, det visar sig tydligen deraf, att i annat fall skulle det sinnliga kunna bli orsak till någonting förnuftigt, nemligen till hennes omvändelse och sedlighet, hvilket, såsom redan är anmärkt, ej låter tänka sig. De lidanden, hvilka menniskan sjelf ådrager sig genom sin syndighet, äro ej några straff eller ens några straffmedel, utan de äro endast hennes moraliska ondska eller syndighet sjelf, sådan den visar sig såsom förverkligad i sina följder. Och att man till dessa följder ej kan hänföra hennes moraliska omvändelse och bättring, det torde väl vara så tydligt och klart, att det icke behöfver några bevis. Det onda skulle då kunna rätta sig sjelf och blifva en princip till det goda, hvilket är rent af omöjligt.

Om det hufvudsakliga af hvad vi här velat säga borde de christna Theologerne och Presterne mindre än andra vara okunniga (Jemf. t. ex. Math. 5: 39—47, 1 Thessal. 5: 15, 1 Petr. 3: 9 och flere andra ställen med Math. 5: 48)[22]; men beklagli-

---

Det är nemligen för en sådan ej möjligt att tänka sig det onda såsom någonting evigt, emedan det då skulle för hans medvetande få till arten samma ursprunglighet och värdighet, som det goda sjelft. Och det är för en sådan ej heller möjligt att tänka sig Gudomligheten såsom vanmägtig att slutligen göra det sednare gällande öfver det förra eller att förverkliga det ändamål, för hvilket han verkar hos menniskan, emedan detta skulle utvisa en ofullkomlighet eller vanmagt hos den Allgode och Allsmägtige. En evig osalighet för något väsende är dessutom för tänkaren en ren orimlighet, redan derföre att begreppen evig och osalig ej låta förena sig hos ett och samma subject. Endast det gudomliga och goda kan vara evigt; det onda är deremot nödvändigt blott timligt, föränderligt och — förgängligt.

[22]) Den ofvannämnda f. d. Theologiæ dogmaticæ Professorn i Upsala har vid sin granskning af våra närvarande anm:r behagat helt enkelt lemna åsido dessa högst vigtiga Bibelställen, emedan de på det kraftigaste vederlägga hans oförnuftiga lära om »domen» och »den eviga osaligheten», äfvensom hans barbariska föreställning om straffet såsom ett lidande och en vedergällning af ondt med ondt. Detta är ock ett ganska vanligt theologiskt förfarande: det, som generar och ej utan

Digitized by Google

gen är det motsatta förhållandet så vanligt, att det knappt lönar mödan att tala om undantagen. Det stora flertalet är ännu, Gud bättre, i en ganska betydlig grad besmittadt af gammal barbarisk hedendom eller af persisk och judisk superstition.

Till dessa våra anmärkningar hafve vi fått anledning genom en fasansfull händelse, som, när vi framställde dem första gången, nyss hade passerat i Dalarne, der en moder, på uppmaning af en sjuk och bortkommen dotter, hade bundit sitt nio års gamla barn och jemte en annan medelst risande marterat och pinat det ända till döds — för att rädda dess syndiga själ ifrån djefvulen och helfvetet. Sådana der hemska vansinniga djeflerier skulle ej kunna förekomma [23]), om ej vissa af våra

---

påtaglig orimlighet kan bestridas, går man i all tysthet förbi, likasom om det icke alls funnes till; ty för den tanklöse Theologen är sanningen icke det högsta och vigtigaste af allt; hans hufvudsakliga intresse är, att den judiskt grekiska theologie, hvilken han en gång har tanklöst inlärt och inpräglat i minnet, skall få anses och gälla för sann, den må nu i sjelfva verket vara det eller icke, hvilket han hvarken har lust eller förmåga att närmare undersöka.

[23]) Af frukten känner man trädet. Helsan kan ej smitta med någon sjukdom, och sanningen kan ej leda till någon vansinnighet. Man skall ej kunna uppvisa en enda obestridligt sann religiös lära, som sjelf har verkat någonting annat än det goda ibland de dödliga. Och likaså skall man ej heller kunna uppvisa en enda falsk eller superstitiös lära, som icke har verkat mer eller mindre menligt, såvida ej hennes verkningar blifvit förhindrade eller upphäfda genom andra och mera förnuftiga läror. Betänkte man detta, så skulle redan den händelse, hvarom det handlas i texten, anses tillräckligt bevisa helfveteslärans oförnuftighet. Huru många hafva ej genom henne drifvits till förtviflan och vansinnighet? Huru många hafva ej genom henne till och med blifvit mördare eller sjelfmördare? Mångfaldigt elände har denna lära i alla tider utgjutit öfver menskligheten, och likväl märker eller förstår man ej att hon är endast en superstition, en förvillelse. Det finnes en verkligt beundransvärd skrift af Herr Victor Rydberg om Medeltidens Magie, införd i några häften af Svensk Månadsskrift, hvilken åren 1863—64 utgafs af C. S. Warburg i Götheborg. Om denna skrift skulle vi högeligen önska, ehuru det föga är att hoppas, att våra Theologer och Prester ville väl lära sig och behjerta hennes tänkvärdiga

Digitized by Google

prester vore långt ifrigare i att predika den falska och hedniska läran om djefvulens magt och helfvetet, än i att förkunna den sanna och christeliga läran om Guds godhet och himmelriket. Och hvilka hafva väl skulden för allt detta elände, om icke de högsta och förnämsta religionslärarne, våra Professorer i de Theologiska Faculteterne, hvilka just äro de, som egentligen bilda oss sådana der prester i församlingen? Det säger sig nemligen sjelft, att om de förra ej underläte att, såsom de borde [24]),

---

innehåll. De skulle då kunna få se, hvarest läran först har uppkommit och huru hon derifrån har fortplantat sig till Judar och Christne, men i synnerhet hvilka verkningar hon har haft, då hon har varit gällande och verksam. De skulle få se, huru hon redan tidigt förvillade och förfalskade det christna religiösa medvetandet, och huru hon slutligen gjorde af hela den christna medeltiden, för att så säga, ett ett enda stort fasansfullt dårhus, ur hvilket allt hitintills endast ett ringare antal af sundare och kraftigare naturer kunnat fullkomligt befria sig. En förträffligare skrift i sitt ämne vete vi oss knapt någonsin hafva läst. Men våra Theologer och Prester — de akta sig nog för att läsa henne, eller de tiga åtmindstone med hvad hon har sagt dem. De hafva redan så gjort med Comminister Ignells allvarliga och manliga sändebref till Svensk Kyrkotidning om den ursprungliga christna tron och den theologiska dogmtron, äfvensom med hans likaså förträffliga skrift om Jesu Christi lära enligt nya Testamentets canoniska skrifter. Öfver dessa så vigtiga och så rent och djupt religiösa skrifter hafva de icke haft att yttra ett enda ord, utan de hafva ställt sig, som om de ej haft sig bekant, att de funnits till. Och detta är nu ett ganska vanligt förfarande af våra Theologer, ehuru det också är ganska klandervärdt och vanhedrande. Kan man då vänta sig, att de skola förfara på annat sätt med Herr V. Rydbergs?

[24]) Vi säge, att de så *borde*, då de veta och lära att Gud är allgod, och då de äfven i Bibeln finna de vigtiga bud (Math. 5: 44, 45), hvilka vi derifrån nyss hafve citerat. De borde nemligen lätt kunna inse, att med dessa fullt christeliga liksom fullt obestridliga sanningar kan läran om djefvulen och helfvetet ej låta förena sig. Ville de häremot invända, att läran dock förefinnes i Bibeln, och att denna är deras fastställda läronorm, så skulle de dermed blott röja, att de icke rätt känna sina åligganden. Såsom academiska Theologer äro de visserligen förbundne att för sina åhörare framställa Kyrkans antagna dogmer och att dervid anföra alla bekanta grunder *för* deras sanning;

Digitized by Google

grundligt och klart bevisa för sina lärjungar, att den ifrågavarande läran är rent af hednisk, ochristelig och oförnuftig, så skulle ej heller de sednare så vildt predika in henne i de unga och obildade, som det beklagligen nu ofta är händelsen.

Till helfvetet således med hela den gamla barbariska djefla- och helfvetsläran; och dit äfven — hade vi så när sagt — med alla de råa och tanklösa varelser, som ännu i våra dagar förkunna henne [25]). Dock kunne vi naturligtvis såsom förnuftiga

men de äro ock likaså väl förbundne att dervid äfven anföra alla bekanta grunder *mot* denna sanning, och att låta endast de giltiga bland bäggedera bestämma *sin* lära. Utan den sednare förbindelsen vore de endast ett slags talande böcker eller ett slags lefvande språkrör; ty det vore då icke deras bestämmelse att forska och framställa det sanna, utan endast att vidmagthålla och fortplanta det gamla, d. v. s. de gamla villfarelserne likaså väl som de gamla sanningarne. Men att detta vore ovärdigt och förnedrande för dem såsom vetenskapsmän i allmänhet och såsom universitetslärare i synnerhet, det lär väl ej någon förnuftig nu sätta i fråga. För öfrigt hafva de ej någon förbindelse att sjelfve anse de kyrkliga dogmerne för sanna eller framställa dem såsom sådana för sina åhörare, såvida de finna sig hafva tillräckliga skäl till att ej göra det; ty Kyrkan har visserligen rätt att fastställa förbindande *läronormer* för dem, som vilja åtaga sig att bilda hennes *omyndiga barn* och *obildade;* men hon har deremot ingen rätt att fastställa några förbindande *trosnormer* för dem, som hafva till sin bestämmelse att tänka och forska för egen del och att yttra sig öfver de kyrkliga dogmerna inför de myndiga och bildade. Göres något försök i den sednare vägen, och vill man genom edelig förpligtelse binda någon vid vissa *trosnormer*, så är detta endast ett misstag eller ett vanvett, hvilket aldrig kan vara eller blifva princip till någon förbindelse. En ed, som fordras eller aflägges på sådana normer, är och förblir i alla afseenden en nullitet. Sedelagen kan visserligen ålägga en menniska att forska och att forska med allvar och sanningskärlek, om hon dertill har kallelse och tillfälle; men han kan aldrig ålägga henne att genom sin forskning komma till det eller det resultatet, emedan detta är något, som icke beror af hennes vilja, och hvartill hon derföre ock likaså litet kan rätteligen förbindas som förbinda sig.

[25]) Denna punkt, hvilken vi af vissa skäl ej velat borttaga, sedan den en gång blifvit offentlig, har, såsom vi kunnat förmärka, blifvit på flere sätt missförstådd, och af den Granskare, om hvilken här varit fråga, har den till och med blifvit betraktad såsom ett *skräm-*

Digitized by Google

menniskor icke på allvar tillönska dessa mera än andra något ondt, utan vi önske dem tvertom af hjertat allt godt, men — i synnerhet likväl en större upplysning och en renare christendomskunskap, ehuru vi föga hoppas att vår önskan i detta afseendet snart skall uppfyllas [26]).

---

skott mot helfveteslärans förkunnare. Men om en person sade till en annan: jag är missnöjd med ditt förhållande och jag skall derföre jaga en *fingerad* kula genom din hjerna, ty på allvar kan jag ej vilja göra dig något ondt, skulle den andra då kunna i detta yttrande finna ett skrämskott — om han ej vore ett ohjelpligt dumhufvud. Skulle han icke snarare deruti finna endast en vänlig förebråelse, framställd på ett skämtsamt eller gycklande sätt? Att Anm:n anser helfvetet för ingenting annat än en *tom fiction* eller phantasi, och någons förvisande dit för ingenting annat än ett vanligt *tomt talesätt*, det måtte väl genom det föregående vara så temmeligen gifvet och klart.

[26]) En del af våra prester anse sig behöfva den ifrågavarande barbariska läran för att kunna med henne, såsom de kalla det, *väcka* d. v. s., uppskaka och förfära sina tanklösa åhörare och sålunda på sätt och vis skräma dem in i himmelriket. De veta nemligen ej, att det finnes ett annat och rigtigare sätt att föra dem dit, och de veta ej heller, att väckandet och underhållandet af fruktan bör öfverlemnas åt polismagten, samt att de vanställa och förnedra den heliga Religionen, när de vilja förvandla henne till ett slags polismedel. Naturligtvis behöfva de ock sedan sin förvridna och i visst afseende irreligiösa lära om Christi satisfactio vicaria, för att kunna med henne lugna och ofta nog rädda ifrån förtviflan dem de uppskrämt och förfärat genom den förra. De menliga verkningarne af den ena origtiga läran afhjelpa de sålunda på sätt och vis genom den andra, hvilken är ungefär likaså origtig och menlig. Under sådana förhållanden kan man ej vänta sig, att det sanna och rätta skall kunna snart göra sig gällande emot det falska och oförnuftiga i detta fallet mer än i många andra. Dertill skulle erfordras ej blott en ny generation af lärare, utan äfven en annan undervisning för dessa, än den, som lemnas af t. ex. Herr Doct. Norbeck i hans allmänt begagnade Theologie för Elementarläroverken. Man finner nemligen der ännu de gamla absurda phantasierne om Guds vrede och förbannelse, om den yttersta domen och den eviga osaligheten, om kroppens *återförening* med själen, om vissa menniskors eviga *afskiljdhet* från Gud, och annat mera af samma slag. Och om sådant menar man ännu i våra dagar, att det bör få anses och gälla för ägta theologie och christendom!

Digitized by Google

Bihang
om den eviga osaligheten.

Då den Theolog, som i 2:a häftet af Theologisk Tidskrift för år 1864 behagat uppträda såsom granskare af föregående anmärkningar, nödvändigt har velat göra den eviga osaligheten till enda tvistepunkten emellan sig och anm:es Författare, så vilje vi äfven om denna osalighet här såsom ett bihang tillägga några anmärkningar, hvilka vi till närmare begrundande recommendere såväl hos den värde Granskaren sjelf, som hos andra med honom liktänkande.

Theologernas lära om den eviga osaligheten kan icke hafva sin grund i förnuftet, då detta väl kan gifva oss begrepp om någonting evigt, men icke om någonting osaligt; och hon kan icke heller hafva sin grund i vår sinnliga erfarenhet, då denna väl kan gifva oss begrepp om någonting osaligt, men icke om någonting evigt.

Hela läran är således hvarken rationell eller empirisk, hvarken förnuftig eller sinnlig, utan endast och allenast — theologisk. Men utom det förnuftiga (osinnliga) och det sinnliga kan ingenting finnas, som är vare sig möjligt eller verkligt, emedan motsatsen emellan dessa är sjelfva grundmotsatsen i universum. Och alltså är den ifrågavarande läran en lära om någonting, som är hvarken verkligt eller ens möjligt.

Begreppet eller rättare obegreppet om den eviga osaligheten hör derföre till samma class, som t. ex. begreppen om räta kroklineer, om fyrsidiga trianglar, om aflånga cirklar och andra dylika, d. v. s. det är endast en sammansättning af hvarandra motsägande ord, utan någon motsvarande sann tanke eller verklighet. Det innehåller någonting sinnligt, som skall vara osinnligt, och någonting osinnligt, som skall vara sinnligt. Det är kort sagdt en ren motsägelse eller orimlighet.

Till närmare förklaring och bekräftelse häraf tillägge vi ännu följande:

Digitized by Google

Menniskans förnuft är hennes medvetande af Gud och hans innehåll eller af det osinnliga i allmänhet, hvilket icke bestämmes af tid och rum. Men detta osinnliga är det i och för sig sjelf goda, d. v. s. 1) det absolut lefvande och sjelfmedvetande, och 2) det absolut samstämmigt lefvande eller saliga, bäggedera i oupplöslig enhet. Och alltså är det omöjligt, att vi genom vårt förnuft kunne få något medvetande eller något begrepp om det onda eller osaliga.

Allmänt bekant är det ock, att det onda för oss är endast en viss bestämdhet eller beskaffenhet hos vår sinnlighet, hela den yttre sinnliga verkligheten i denna inbegripen. Det är nemligen endast vår sinnlighets större eller mindre osamstämmighet eller disharmoni antingen blott inom sig sjelf, eller ock med vårt förnuft. Och likaså är det bekant, att denna vår osamstämmighet eller disharmoni kallas, såvida den är sjelfförvållad, vårt *moraliska onda,* men såvida den icke är sjelfförvållad, vårt *physiska onda;* hvaraf således följer att ett tredje slag af ondt, utom dessa, icke för oss är möjligt.

Men är det onda för oss eller vår menskliga osalighet endast en viss bestämdhet hos vår sinnlighet och följaktligen någonting blott och bart sinnligt och phænomenelt, så är ock rent af omöjligt, att det i någon bemärkelse kan vara *evigt,* såvida det är *tillfälligt* eller likaså väl kan icke vara som vara.

Allt sinnligt bestämmes nemligen dels af rummet och dels af tiden och dels af dessa bägge i förening; och om då någonting sinnligt derjemte är tillfälligt, såsom förhållandet är åtmindstone med det moraliskt onda, så är det nödvändigt ock temporairt eller timligt, d. v. s. det har då icke blott uppkomst och förändring, utan äfven förgängelse och slut i tiden.

Endast det *nödvändiga* i det sinnliga (t. ex. rummet och dess geometriska bestämdhet) kan visa sig för oss såsom någonting *empiriskt evigt* eller i all tid existerande, — nemligen såvida vi arbitrairt hänföre det till tiden; ty annars eller i och för sig taget har det med denna rent ingenting att göra.

Det nödvändiga i allmänhet kan väl af oss uppfattas i tiden, om vi så finne för godt, och så sker det merendels eller alltid af de ej tänkande; men det bestämmes dock icke i och för sig af tiden, och det har derföre ej heller i honom vare sig början eller slut, vare sig uppkomst eller förändring eller förgängelse.

En f. d. Theologiæ dogmaticæ Professor i Upsala, numera Biskop i Hernösand, känner emedlertid ännu ett annat slag af det eviga, nemligen ett sådant, som väl har början, men icke har något slut i tiden; och till det slaget skall, såsom han påstår, menniskans eviga osalighet höra.

Digitized by Google

Men detta är först och främst icke på något sätt styrkt eller bevist, utan endast så sagdt och försäkradt; och vidare är det ock stridande såväl mot förnuftet, som mot vår erfarenhet.

Förnuftet lär oss nemligen i sin förening med vår erfarenhet, att menniskan, liksom ock hvarje annat ändligt förnuftigt väsende, måste utveckla sig genom allt högre och högre lifsformer, och att hon i hvardera af dessa måste bestämmas af tiden eller vara föränderlig och förgänglig, sålänge hon ännu icke har vunnit sin möjligen högsta och fullkomligaste lifsform eller sitt eviga lif och sin eviga salighet.

Detta är i allmänhet en nödvändig följd deraf att menniskans yttersta grund och högsta ändamål är hennes (i Gud) rent lefvande eviga och oförgängliga ande, hvilken såsom sådan ej kan annat än sträfva till ett allt högre och sannare lif, sålänge han icke har uppnått det för honom möjligen högsta och fullkomligaste.

Och att han dervid måste fortgå genom en mångfald af särskilta lifsformer, det har sin grund deruti, att han, för att vinna ett allt högre och högre actuelt lif för sig sjelf, nödvändigt måste lefva eller fatta och utveckla sig såsom ett organ i allt högre och högre förnuftiga väsenden, på sådant sätt, som vi nu lefve och utveckle oss i de högre förnuftiga väsenden, hvilka, när de betraktas i deras phænomenella framträdande i och för oss eller inom vår verld, vi kalle de menskliga samhällena.

Också är det naturligt, att hvarje sådan lifsform, som ännu är timlig och föränderlig, måste betraktas såsom varande en lägre och ofulländad, och såsom ett underordnadt moment i alla de högre och den högsta, hvilken ensam är fulländad och såsom sådan vårt eviga lif och vår eviga salighet.

Detta allt kunne vi likväl här endast antyda, då utrymmet icke tillåter oss att utföra det.

Men förnuftet lär oss ock vidare i sin förening med vår erfarenhet, att det ändligt förnuftiga *väsendet* nödvändigt har i hvarje sin ofulländade lifsform icke blott centrum och periferi i rummet, utan ock centrum och ändpunkter i tiden, samt att det emellan dessa ändpunkter har icke blott uppkomst och tillväxt och culmination, utan äfven aftagande och förgängelse eller slut.

Också är detta något, som, hvad vårt närvarande lif beträffar, särskildt på det fullkomligaste bekräftas af vår erfarenhet såsom blott sådan; ty denna visar oss aldrig något lefvande väsen, som uppkommer eller har sin början i tiden, och icke deruti äfven har sin förändring äfvensom sin förgängelse och sitt slut. Endast det, som icke uppkommer i tiden, kan deruti ock hvarken förändras eller upphöra,

Digitized by Google

emedan det egentligen alls icke bestämmes af tiden, utan är af honom fullkomligt oberoende eller har med honom rent ingenting att göra.

Den theologiska evighet och eviga osalighet, med hvilken uppfinnaren af den nya osalighetsläran har velat rikta vårt vetande, kan han således ej hafva hemtat vare sig ifrån förnuftet eller ifrån sin erfarenhet, d. v. s. från någondera af de kunskapskällor, hvilka äfven för honom liksom för alla andra dödliga äro de enda möjliga.

Och fullkomligt detsamma gäller ock om hans antagande att en evig förhärdelse i moralisk ondska är möjlig för menniskan, och om hans försäkran att den ändligt förnuftiga varelsen kan sätta det onda till sitt mål, för hvilket allt inga bevis blifvit anförda eller ens kunna anföras, och hvaruti vi för vår del på goda skäl finne blott theologiska phantasier och förvillelser.

Om djefvulen föreställer man sig visserligen att han icke blott kan sätta det onda till sitt mål, utan äfven är fullkomligt förhärdad i det onda. Men om honom vete vi också, att han är endast en phantastisk personification af det moraliskt onda, upphöjdt till någonting sjelfständigt eller absolut varande, och följaktligen till någonting rent af orimligt och omöjligt.

Det säkra är ock, att ingen menniska finnes eller kan finnas, som icke långt hellre vore moraliskt god än moraliskt ond, om det ej kostade på henne för mycket att blifva det. I annat fall skulle en sådan antingen vara en theologisk djefvul, d. v. s. ett orimligt och omöjligt väsende, eller ock sakna mensklig förnuftighet och sans samt dermed äfven moralisk tillräknelighet och skuld.

Theologerne må visserligen kunna förirra sig till hvarjehanda orimliga inbillningar; men för menniskan förblir det dock alltid omöjligt att falla ifrån sin potens och förlora sitt eviga väsende, hvilket nödvändigt tenderar till det goda. En temporair omotsvarighet mot denna potens kan derföre ock aldrig medföra för henne någonting annat än en temporair ondska och osalighet.

Men möjligtvis underrättar oss uppfinnaren af den nya osalighetsläran, att han har hemtat sin theologiska evighet såväl som sina öfriga försäkringar ifrån Bibeln, hvilken är Guds eget uppenbarade ord, och mot hvilken man derföre ej heller bör disputera.

Derom vore nu visserligen rätt mycket att säga, om vi ej dertill här saknade utrymme såväl som tillfälle. Vi skulle annars ganska väl kunna visa, att likasom Bibelns sinnliga och mer eller mindre orätta innehåll har kommit endast från hennes författares sinnliga medvetande och inbillningskraft, så har ock hennes rätta eller förnuftiga innehåll kommit endast från deras osinnliga medvetande eller förnuft. Ty äfven de voro dock ingenting annat än sinnligt förnuftiga väsenden, och äf-

Digitized by Google

ven de kunde således ej heller frambringa eller utsäga någonting annat än det, som hörde till deras förnufts och sinnlighets möjliga innehåll.

Men för tillfället vilje vi endast anmärka, att såvida Bibeln lär oss någonting, som är hvarken förnuftigt eller sinnligt, ja som till och med är stridande mot vårt förnuft och vår sinnliga erfarenhet, så lär hon oss någonting, som är hvarken verkligt eller nödvändigt eller ens möjligt, enligt hvad redan är anmärkt.

Dessutom har den omnämnda Theologiæ dogmaticæ Professorn sjelf offentligen (i ett academiskt program) anmärkt och erkännt, att vår visshet om Bibelns öfvernaturliga tillkomst och gudomlighet grundar sig blott och bart på en cirkelbevisning, hvilket vill säga m. a. o. att den icke har något det mindsta förnuftiga skäl för sig.

Visserligen har han sökt trösta sig sjelf och andra öfver denna fatala omständighet med den försäkran, att ej heller vår visshet om förnuftets sanning och gudomlighet grundar sig på någonting annat, än en bevisning af det slaget. Men dermed har han endast ådagalagt, att han icke rätt vet, hvad förnuftet är, och huru en verklig bevisning bör vara beskaffad; ty annars hade en sådan der försäkran ej varit för honom möjlig.

Förnuftet behöfver för sin sanning och verklighet likaså litet som vår sinnlighet några bevis; ty de omfatta tillsammans allt verkligt för oss, det förra det absolut eller omedelbart i och för sig sjelf varande, och den sednare det relativt eller omedelbart blott i och för oss varande. Det är endast våra partiella uppfattningar af deras innehåll eller våra egna omdömen om dem, som för sin sanning och visshet behöfva bevis, och det är klart att bevisningen då icke får röra sig i en cirkel, utan den måste ytterst utgå från någonting, som genom sig sjelf är så evident eller visst, att det hvarken behöfver eller tillåter något bevis — såvida man verkligen har fattat det.

Medelst cirkelbevis kan man dessutom bevisa hvad som heldst, äfven det allra orimligaste; och skulle ett sådant bevisningssätt kunna med skäl användas af den christna Theologen, så måste det ock kunna med lika skäl användas af den muhamedanska, den persiska, den braminska o. s. v. Vi skulle således då kunna säga, att det finnes likaså många *bevisligen* gudomliga uppenbarelser, som det finnes skrifna religionsurkunder, hvilket väl kunde i en viss mening ega sin rigtighet, men hvarmed den protestantiska Theologen dock säkerligen ej vore belåten.

För öfrigt må äfven anmärkas, att den, som utan att häpna och förfäras öfver sitt företag, kan söka allvarligen förfäkta den eviga osaligheten och bevisa att den är icke blott möjlig, utan ock hypothetiskt nödvändig för menniskan, röjer dermed ovedersägligen för den tänkande,

Digitized by Google

att han ännu är betydligt andeligen obildad eller (genom uppfostran) missbildad — att han ännu är betydligt aflägsen ifrån sann menskilighet och förnuftighet.

Blotta tanken om en sådan osalighet vore tillräcklig till att förinta menniskan, om den verkligen vore någonting annat än en lös phantasi eller en tom sammansättning af ord — om den verkligen hade sin hållning i menniskans inre moraliska medvetande och icke blott lösligen sväfvade, för att så säga, på hennes yta.

Men lyckligtvis lära oss hvarken vårt förnuft eller vår erfarenhet någonting om den eviga osalighet, som predikas oss och försvaras af våra Theologer, och derföre kunne vi icke blott stå ut med att höra dem förkunna henne, utan ock sjelfve tala om henne utan att synnerligt förfäras, hvilket i annat fall ej vore möjligt. Ty att en evig negation eller frånvaro hos oss af just det, som är vårt sanna och ursprungliga väsende — af vårt eviga lif och vår eviga salighet — vore detsamma, som en från roten utgående förintelse af oss sjelfve, det kan ej sättas i fråga eller förnekas af någon, som vet, hvad han tänker och bör tänka vid sina ord.

Också kan man taga för gifvet, att ingen förnuftig och sansad dödlig har ännu någonsin varit *verkligen* förvissad om vare sig sin egen eller några andras eviga fördömelse och osalighet, huru mycket än våra Theologer och Prester må derom hafva predikat och lärt. Ty utom att hoppet, som är menniskans salighetsförväntan och utgår från hennes ursprungliga väsende, aldrig kan helt och hållet upphöra hos henne, om det än mer eller mindre kan genom vidskepliga läror fördunklas och likasom förqväfvas, så är det ock rent af omöjligt att någon kan vara fullkomligt förvissad om någonting annat, än om det, som är grundadt antingen i hans förnuft eller i hans sinnliga erfarenhet, hvilka bägge äro de enda möjliga källorne till allt vårt vetande och all vår visshet, såsom ofvanföre är nämndt.

Man kan ock med skäl säga om hvarje allvarligare försvarare af den ifrågavarande osaligheten, att han ännu är mer eller mindre behäftad med hednisk och judisk superstition och således ej någon fullt ägta och upplyst christen, någon sannt religiös och förnuftig menniska.

För att nemligen vara det sednare, måste vi älska Gud öfver allting och vår nästa eller alla andra menniskor såsom oss sjelfve. Men det vore omöjligt för oss att *ovilkorligt* älska den förre, om vi visste, att han kunde tillfoga oss något ondt, utan att dermed befrämja vårt högre väl; och det vore likaledes omöjligt för oss att *allmänt* älska de sednare, om vi visste, att vissa ibland dem vore för alltid dömda till osalighet; ty vår kärlek till dessa måste då störa eller förmindska vår egen salighet och följaktligen ock blifva en motsägelse

och en omöjlighet för oss, emedan den vore ett ondt, från hvilket vi alltid behöfde befria oss, och till hvars bibehållande vi derföre ej heller kunde förbindas.

I sjelfva verket tenderar således läran om den eviga osaligheten, liksom all annan superstition, till att upphäfva eller åtmindstone förorena och förfalska ej blott den sanna menskliga religiositeten eller den rena och ovilkorliga kärleken till Gud, utan äfven den sanna menskliga sedligheten eller den rena och allmänna kärleken till våra medmenniskor.

Och likväl är denna allmänna menniskokärlek ovilkorligen fordrad såväl af Religionen eller Gud sjelf, som af vårt eget förnuft, då vi allesammans äre väsendtligen medlemmar i högre förnuftiga väsenden och ytterst i alla förnuftiga väsendens system eller i Gud. Det är nemligen vid sådant förhållande likaså omöjligt att någon enda ibland oss kan vinna sin egen högsta fulländning och salighet utan att alla de öfriga ock vinna henne, som det är omöjligt att ett eller flere af kroppens organer kunna vara fullkomligt friska och kraftiga, om andra ibland dem äro sjuka eller lidande. Men derföre är det också nödvändigt för oss att allmänt älska hvarandra inbördes, d. v. s. att befrämja vårt eget förnuftiga ändamål genom att verka för alla andras, och tvertom att befrämja alla andras genom att verka för vårt eget.

Kort sagdt: den theologiska läran om den eviga osaligheten är icke blott såsom lära stridande mot det sunda förnuftet och mot vår erfarenhet, utan ock såsom superstition menlig såväl för den sanna religionen som för vår sedlighet.

Hvad slutligen lärans psychologiska anledning beträffar, så kan derom i allmänhet anmärkas, att hon är en dels ofullständig dels äfven origtig uppfattning och expression af ett i sig sjelf sannt och nödvändigt medvetande hos menniskan.

Hon är nemligen ett uttryck af det rigtiga medvetande, att det timliga lifvet har det eviga till sin förutsättning och grund äfvensom till sitt ändamål och sin fulländning, och att menniskan ej vidare kan utveckla sig eller förändras inom det sednare, samt att hon derföre ock endast inom det förra kan blifva befriad från sitt moraliska onda och sin osalighet, ehuru hon såsom ändlig ej kan blifva det annars än efter hand och efter flere särskilta lifsformers genomgående.

Men det ofullkomliga eller origtiga i uppfattningen och uttrycket af detta medvetande har varit, 1) att man har fattat det eviga endast empiriskt eller sinnligt, såsom något i all tid fortfarande, hvilket sätt att fatta det är på menniskans lägre utvecklingsgrader naturligt och oundvikligt, 2) att man har betraktat det *närvarande* tidslifvet såsom det enda *af det slaget* möjliga och såsom ensamt bestämmande menniskans be-

Digitized by Google

skaffenhet och tillstånd i det eviga, och 3) att man icke har kommit att tänka på någon möjlighet af andra och högre *timliga lifsformer*, i hvilka allt det hos menniskan, som här ännu är outveckladt och ofullkomligt, kan efter hand vinna sin fullare utveckling och sin slutliga fulländning.

I vissa religioner har man väl haft en aning derom, att menniskan ej kan omedelbart öfvergå från sitt närvarande högst låga och outvecklade lif till det för henne möjligen högsta eller det fulländade och eviga, och detta har utan tvifvel varit anledningen till Catholikernas skärseld och limbus infantum, äfvensom till Brahminernas fjorton nödvändiga metempsychoser. Men till något klarare och tydligare medvetande i detta afseendet har man ej kunnat komma, då menniskans eviga förhållande till de högre förnuftiga väsendena ännu ej varit insedt.

Lägges nu härtill det bekanta factum, att man har föreställt sig Gudomligheten i analogie med Orientens fordna despoter, hvilka i allmänhet voro barbariskt hämdlystne, och hvilka i alla fall måste bestraffa eller rätta de brottsliga med kroppsliga lidanden, så har man ungefär alla de psychologiska data man behöfver, för att erforderligt förklara sig och förstå, huru de superstitiösa lärorne om den yttersta domen och helfvetet och den eviga osaligheten kunnat ursprungligen uppkomma och under århundraden bibehålla sig.

Men det är dock i våra dagar hög tid, att vår i sig sjelf annars så sanna och rena religion omsider befrias från dessa och andra dylika vidskepliga tillsatser — från dessa portenta superstitionis, med hvilka hon under secler har varit behäftad och förorenad. Vår närvarande bildning icke blott medgifver, utan ock fordrar att nu ändtligen så sker.

Digitized by Google

Digitized by Google

UPPSATSER I UPSALA-POSTEN.

1864. 1865.

Digitized by Google

Öppet Sändebref till uppfinnaren af den nya Läran om den Eviga Osaligheten

(först framställd i Theologisk Tidskrift af A. F. Beckman, 2:a häftet 1864) *).

Granskaren af Prof. Boströms anmärkningar om den bibliska helfvetesläran, hvilken lär vara sjelfva Theologiæ dogmaticæ Professorn i Upsala, har uti sin nya och förunderligt djupsinniga lära om den eviga osaligheten icke mindre än trenne särskilta gånger framkommit med det oväntade påståendet, att anm:s Författare icke har anfört några bevis emot läran om djefvulen och helfvetet, utan egentligen rigtat sin bevisning endast mot läran om den eviga osaligheten, och detta oaktadt han har satt den förra såsom sitt ämne på titelbladet och icke mer än en enda gång nämnt den eviga osaligheten i sjelfva skriften.

Granskaren har nemligen först och främst sagt på ett ställe (pag. 3), att »i afseende på läran om djefvulen och helfvetet har Anmärkaren icke försökt att gifva något annat stöd för sin förkastelsedom, än deras förmenta skuld till den fasansfulla händelse, som gifvit honom anledning att utgifva sina anmärkningar; ty sjelfva argumentationen gäller nästan uteslutande läran om den eviga osaligheten». Och vidare har Granskaren sagt på ett annat ställe (pag. 5), att »Anm:n har i afseende på de tvenne förstnämnda lärorne icke gjort ens ett försök att uppvisa deras förmenta oförnuftighet, då man väl icke kan såsom ett sådant försök betrakta det nakna, obevisade och obe-

*) Vi citere här likväl efter det sednare utkomna särskilta aftrycket såsom allmännare tillgängligt för de läsande.

Digitized by Google

visliga (?!) påståendet, att dessa läror från de barbariska Perserne kommit till de ännu mera barbariska Judarne och sedan till alla christna barbarer». Och ändtligen har samme Gransk. ock sagt på ett tredje ställe (pag. 14), att »när Anm:n säger angående christendomens lära om djefvulen och helfvetet, att hon icke har någon grund vare sig i förnuftet eller i vår erfarenhet, och att hon såsom påtagligen förnärmande Guds väsende och värdighet är likaså irreligiös och ochristelig, som hon är superstitiös och oförnuftig, så gäller denna förkastelsedom framför allt (?) läran om den eviga osaligheten, hvilket visar sig af hela hans skrift, hvars argumentation är uteslutande (?!) rigtad mot denna punkt».

Huru skall man förklara sig dessa högst besynnerliga försäkringar, hvilka för hvar och en annan än Granskaren tydligen äro fullkomligt falska och ogrundade? Har Gr:n velat med dem låta förstå, att Prof. Boström numera är så andeligen förfallen och decrepit, att han icke har något medvetande af hvad han föresätter sig och gör, att han icke kan välja en rigtig öfverskrift eller titel för hvad han skrifver, och att han af tankesvaghet förvirrar sig till att bevisa något helt annat, än hvad han åsyftar och utfäster sig att bevisa? Eller har Gr:n velat insinuera, att Prof. Boström icke har handlat ärligt med sina läsare, utan velat för något sitt ändamål föra dem bakom ljuset, att han derföre har bjudit dem något annat på titelbladet, än hvad han sedan har verkligen gifvit dem i sjelfva skriften, och att han sålunda har velat likasom insmugla uti dem förstulet och oförmärkt, hvad han icke har velat eller vågat meddela dem öppet och oförtäckt?

Vi öfverlemne åt Granskaren att sjelf häröfver närmare förklara sig eller att upplysa oss om de skäl och anledningar han funnit sig hafva haft till ofvannämnda försäkringar, och vi tage för gifvet att han ej heller skall underlåta att i detta afseendet fullgöra sin skyldighet; ty han bör kunna sjelf finna, att han i annat fall risquerar sin heder och sitt anseende, och detta ej blott såsom menniska och författare i allmänhet, utan ock såsom religionslärare och vetenskapsman i synnerhet.

Digitized by Google

I Bibeln läses ju ganska tydligt, att helfvetet är af vår Herre beredt eller bestämdt till ett fängelse och pinorum, och att han i detta vill utan all ända straffa d. ä. pina och plåga de usla varelser, som hafva missaktat hans befallningar och sålunda förnärmat hans majestät. Om nu anm:es författ. har, såsom oss synes, ovederläggligen bevist, 1) att Gud hvarken vill eller ens kan tillskynda en lefvande varelse något ondt, och 2) att han ej heller kan, såsom det menskliga samhället, begagna sig af något physiskt ondt eller af sinnliga lidanden såsom straffmedel, har han då icke med detsamma äfven bevist, att den bibliska läran om helfvetet är stridande emot Guds sanna väsende och värdighet, samt följaktligen ock stridande emot det sunda förnuftet och den ursprungliga christendomen? Vi skulle tro, att han det verkligen har, och att ingen *tänkande* menniska skall ens sätta den saken i fråga; ty är det bevist, att den Allgode ej vill eller ens kan tillskynda några väsenden det mindsta ondt, så måtte väl dermed ock vara bevist, att han ej heller vill eller kan bereda dem något fängelse eller pinorum och deruti för alltid nedstörta dem. Detta har endast Granskaren kunnat sakna förmågan att inse, såvida man icke får antaga, att han för något sitt ändamål har saknat blott viljan — att erkänna det. Ett sådant antagande vore likväl en anklagelse för ett oärligt och vanhederligt förhållande å hans sida, när han så ifrigt har upprepat sina försäkringar.

Hvad läran om den eviga osaligheten beträffar, så har Författaren af anmärkningarne om helfvetesläran visserligen omnämnt i en note, att de gamla Perserne voro såvida mindre barbariska än Judarne, att de senterade nödvändigheten af alla ändliga väsendens slutliga förbättring och eviga salighet; och likaså har han ock uti en annan note anmärkt, att Hinduerne senterat nödvändigheten af flere lifsformers genomgående för menniskan, innan det för henne blir möjligt att vinna sin högsta och eviga fulländning. Men med dessa anm:r kan han väl icke anses hafva velat *bevisa* någonting om den eviga osaligheten, då denna icke är något historiskt eller empiriskt factum, och derföre ej heller kan genom några historiska grunder vare

Digitized by Google

sig bevisas eller bestridas. Endast så mycket kan anses genom dem vara gifvet, att då de nämnde åsigterne verkligen hafva förekommit hos vissa folkslag, så kunna de ej utan bevis förklaras vara nödvändigt stridande mot det menskliga religiösa medvetandet. — Om den eviga osaligheten särskilt har anm:es förf. yttrat sig endast tillfälligtvis och i förbigående, nemligen i slutet af en enda note, der han har rigtat trenne högst korta anmärkningar mot henne. Dessa hade han dock ganska väl kunnat utelemna, emedan de icke hade något nödvändigt sammanhang med hans ämne, hvarföre han också anförde dem blott i en note eller under texten. Och om han nu verkligen hade gjort detta, och om således den eviga osaligheten icke ens varit omnämnd i hans skrift, skulle den värde Granskaren äfven då kunnat försäkra, att hela bevisningen i henne är rigtad endast mot denna osalighet? Och har han väl något det mindsta mera skäl att göra det nu, då sjelfva texten, i hvilken bevisningen dock måste få anses vara förnemligast förd, icke med ett enda ord omnämner henne?

I sjelfva verket har anm:es författ. på det tydligaste angifvit den yttre anledningen till sin skrift, och genom denna anledning måste väl då ej mindre rigtningen än sjelfva ämnet för hans bevisning hafva varit för honom fullkomligt bestämda. Men vid sådant förhållande kunde han väl icke, utan att vara andeligen bortkommen, förirra sig till att bevisa något helt annat, än hvad han verkligen hade anledning till att bevisa? — Hade han velat hufvudsakligen befatta sig med den eviga osaligheten, så hade han nödgats att gifva sin skrift en helt annan plan och en vida större omfattning, än den han nu verkligen har gifvit henne. Han hade t. ex. då nödgats framställa åtmindstone grunddragen af en viss nödvändig verldsåsigt, genom hvilken det kunnat tydligen visas och inses, att menniskan har flere särskilta lifsformer att genomgå, att hon i hvarje sednare af dessa har ett högre lif, än i hvar och en föregående, samt att hon slutligen ock måste nödvändigt uppnå sin högsta fulländning och sin eviga salighet. Ty först när detta varit presteradt, hade den eviga osaligheten varit positivt uppvisad

Digitized by Google

såsom omöjlig, hvilket den ännu ej är blott genom de sanningarne, att Gud ej vill eller ens kan tillskynda någon ett ondt, och att djefvulen och helfvetet ej finnas till. Det låter nemligen tänka sig såsom möjligt, att menniskans förhållande till Gud vore sådant, att hon likaså litet af honom som af sig sjelf kunde befrias ifrån sin ondska och osalighet, sedan hon en gång verkligen och grundligt inkommit deruti. Sådant är nu visserligen icke det sanna förhållandet; men intill dess detta har blifvit bevist, kan dock det förra ej anses för omöjligt. Och häraf är då ock lätt att bedöma den rätta halten af hvad Granskaren har yttrat nederst på sidan 24 och öfverst på sidan 25; ty hvad han der behagat insinuera, visar sig, af hvad vi här sagt, såsom fullkomligt grundlöst och obefogadt.

Vi motse alltså med nyfikenhet de intressanta förklaringar, hvilka Gransk:n utan tvifvel skall finna för godt att offentligen meddela oss; ty några rätt goda och giltiga skäl till sina försäkringar måste han dock för egen del hafva haft, ehuru det för andra kan falla sig mindre lätt att upptäcka dem.

Digitized by Google

Den ursprungliga och sanna Christendomen och den sednare judiskt-grekiska christna Theologien.

För att visa, att en väsendtlig skiljnad förefinnes emellan den ursprungliga, sanna och rena Christendomen och den försämrade judiskt-grekiska form deraf, som efter Christi tid uppkom och blef gällande, och som ännu allmänneligen bibringas vår christna Församling, kan redan följande prof på deras olikhet vara tillräckligt.

Christus sjelf sade: du skall älska Herren din Gud af allt ditt hjerta och af all din själ och af all din hog, och du skall älska din nästa eller dina medmenniskor såsom dig sjelf. Detta var enligt hans tanke så fullkomligt det hela eller hufvudsumman af lagen, att någonting annat eller mera hvarken behöfde eller ens rätteligen kunde i denna intagas.

I enlighet härmed fordrade ej heller Christus sjelf något slags *fruktan* för Gud å vår sida, utan det enda han fordrade var vår rena och ovilkorliga kärlek till honom, hvilket ock var att vänta af ett så rent och så djupt religiöst medvetande, som hans. Då nemligen Gud, den allgode, är det i alla afseenden fulländade goda, så är det omöjligt att han kan fruktas af någon, som icke har superstitiösa och således origtiga föreställningar om honom; och då en fruktan är endast en sinnlig affect eller sinnesrörelse, som till sin uppkomst och fortvaro icke beror af vår vilja, så är det likaledes omöjligt att hon kan fordras af någon såsom en pligt, eller att någon kan känna sig förbunden till att hafva henne.

En fruktan inställer sig, såsom man vet, sjelfmant eller ofrivilligt, om vi förmärke eller åtmindstone inbille oss, att nå-

Digitized by Google

gonting är ett ondt och att det möjligtvis eller ock sannolikt träffar oss; men med annat vilkor kan icke ens Gud och än mindre vår egen vilja uppväcka och underhålla hos oss någon fruktan *). Den sanna kärleken deremot är en på visst sätt bestämd vilja, om än ej alltid så fullkomligt klar eller sjelfmedvetande och fri; den är nemligen ingenting annat, än vår vilja att vara verksamme för alla andras förnuftiga ändamål likaså väl, som för vårt eget, och att göra det icke blott med fri vilja, utan äfven med lust och glädje och tillfredsställelse. Och detta är också möjligt för oss, och till och med moraliskt nödvändigt, emedan vårt eget sannskyldiga bästa är väsendtligen beroende af alla andras, liksom ock tvertom alla andras af vårt eget. Till en sådan kärlek kunne vi derföre ock alltid vara och känna oss vara förpligtade, hvilket deremot ej gäller om hvad man allmänneligen kallar en fruktan.

Men vidare lärde oss ock Christus sjelf, att vi ej skole hämnas på våra medmenniskor, när de förnärma oss, eller vedergälla dem derföre med något ondt, utan vi skole tvertom äfven då bevisa dem allt det goda, som står i vår magt, och sålunda likna och efterfölja vår himmelske Fader, hvilken är likaså god och välgörande emot de onda, som emot de goda, naturligtvis emedan det ligger i sjelfva hans väsende såsom allgod, att han icke mot någon enda kan förhålla sig annorlunda, och emedan äfven det physiskt onda icke bör göras verkligt, såvida det icke i något visst fall är ett nödvändigt medel för ett högre eller förnuftigt godt. Och med detta har således ock Christus sjelf visat oss skälet, hvarföre vi icke behöfve eller ens kunne på något sätt frukta den Allgode, utan blott kunne och böre älska honom, såvida vi icke ledas af några vidskepliga och honom ovärdiga föreställningar om hans väsende.

I sjelfva verket har den syndiga eller brottsliga menniskan, då man betänker hennes högsta och eviga mål, och icke

*) Hvad vi här sagt om fruktan gäller ock likaså väl om vördnad; ty äfven denna förenar sig sjelfmant och ofrivilligt med tänkandet eller medvetandet af det heliga.

Digitized by Google

blott fäster sig vid hennes närvarande lif, redan uti och genom sin syndighet och brottslighet det högsta onda eller den största osalighet, som för henne är möjlig, så att allt annat ondt i jemförelse med detta är att betrakta såsom en obetydlighet. Och om då en annan, i stället att efter förmåga söka befria henne från hennes onda och återförhjelpa henne till hennes sanna lycksalighet, tvertom endast än ytterligare lade sten på hennes börda eller endast tillskyndade henne ännu ett annat ondt, utom det hon förut har, och detta blott derföre att hon redan är ond och olycksalig, så kunde väl icke en sådan rimligtvis erkännas för ett godt och välgörande och förnuftigt väsende, utan han måste väl tvertom och med rätta anses för en icke blott hårdhjertad och nedrig, utan till och med vidrigt omensklig och afskyvärd varelse.

Att icke heller det menskliga samhället förhåller sig på sådant sätt — att ej heller detta, när det rättvisligen straffar den brottslige, endast hämnas på honom eller blott vedergäller honom med ondt för ondt, utan tvertom med straffet verkligen bevisar honom en välgerning eller befrämjar hans sanna och förnuftiga bästa, på sätt det kan och bör ske enligt dess egna särskilta ändamål, det är, såsom vi hoppas, redan tillräckligt ådagalagdt på ett annat ställe (se Anm:r om helfvetesläran 3:e Upplag. pag. 27 o. följ.), ehuruväl detta för råa och tanklösa menniskor, och bland dessa äfven för vissa af våra Theologer, kan synas endast vara en falsk och ogrundad paradoxie.

Och likaså är på samma ställe bevisadt äfven om Gud, att ej heller han vill eller ens kan tillfoga ett lefvande väsen något ondt, dels derföre att alla de verkningar, som utgå från honom, nödvändigt måste vara blott goda och välgörande såsom han sjelf, och dels derföre att han ej står i något omedelbart förhållande till de ändliga väsendenas sinnlighet, så att han deruti kan åstadkomma någon disharmonie och sålunda tillskynda dem något lidande. Det sednare skälet må vara svårt eller omöjligt att fatta och inse för dem, som ej äro tänkande; men att sjelfva satsen i alla fall är rigtig och öfverensstämmer

Digitized by Google

med Christi otvifvelaktigt *egna ord**), hvilka vi nyss hafva anfört, det borde man likväl ej kunna betvifla eller bestrida.

Detta kan vara nog för att åtmindstone i allmänhet antyda den förnuftiga, den rena och kärleksfulla anda, som talar till oss i den ursprungliga och sanna christendomen, sådan den fanns och framträdde hos Christus sjelf. Men att en från denna betydligt afvikande anda är rådande uti den judiskt-grekiska christna Theologie, hvilken vi ännu allmänneligen måste inlära och vänja oss att tro och bekänna såsom den enda sannt christeliga, det torde man redan kunna erforderligt inhemta af följande högst korta anmärkningar.

Den ifrågavarande Theologien säger oss nemligen först och främst, att vi skole *frukta* och älska Gud öfver allting d. v. s. att vi skole betrakta honom på en gång såsom det högsta onda, ty blott detta kunne vi ovilkorligt och öfver allt annat frukta, och såsom det högsta goda, ty blott detta kunne vi ovilkorligt och öfver allt annat älska. Att detta dock är att fordra någonting rent af motsägande och omöjligt för oss, är klart och tydligt för hvar och en tänkande, ehuru det icke bemärkes och inses af den ej tänkande Theologen, hvilken derföre ock ganska väl kan utan betänkande framställa en sådan der fordran.

Men vidare säger oss ock samma Theologie, att Gud är en stark hämnare, som för fädernas missgerningar straffar d. ä. gör illa åt deras barn och efterkommande allt intill tredje och fjerde led, och detta ej blott så länge de sednare ock sjelfve fortfara att synda, utan äfven och likaså väl sedan de hafva omvändt sig till Herran, ehuru visserligen då endast till helsosam tuktan och pröfning och stadfästelse i det goda. Liksom i förra fallet barnen ej redan hade nog af att ansvara och lida för sina egna missgerningar, utan måste derjemte äfven åtaga sig att ansvara och lida för sina föräldrars eller förfäders; och liksom i sednare fallet det kunde falla ett förnuftigt väsende in att tukta den, som redan är sådan han bör vara, eller att sätta den på något prof, om hvars pålitlighet ingen ovisshet

*) Lärorne om yttersta domen och andra af samma slag anse vi blott vara lagda i Christi mun af Evangelisterne, men aldrig yttrade af honom sjelf.

Digitized by Google

är möjlig, en ovisshet, som väl ej rimligen kan finnas hos den — Allvetande. Dessutom kan det ock sättas i fråga, om och huruvida tillfogade lidanden just äro de lämpligaste medlen att styrka och stadfästa någon i det goda. Om man t. ex. försökte att för sådant ändamål stryka eller på annat sätt plåga en rättskaffens och villig tjenare, vore det så säkert, att experimentet just ledde till hvad man önskade?

Vidare säger oss ock samma Theologie, att Gud *hotar* att vilja straffa d. ä. göra illa åt alla dem, som hans bud öfverträda, och att vi *derföre* skole frukta för hans straff (hans vrede säger Luther sjelf), så att vi icke bryte emot hans bud, hvilket vill säga m. a. o. att vi skole afhålla oss ifrån synder och brott, icke derföre att dessa i och genom sig sjelfve äro någonting ondt och i sjelfva verket vårt högsta — vårt absolut onda, utan derföre att Gud i annat fall bereder oss andra och derifrån åtskiljda lidanden, hvilka, såsom det läres, äro af den långvarighet, att de ej någonsin taga slut. I enlighet härmed menar ock verkligen den råa och sinnliga menniskan, att det ej vore någonting särdeles värdt för henne att vara rättskaffens eller sedlig och religiös, om hon ej hade att frukta för helfvetets eld och sin eviga osalighet; ty om det tillkommande goda bryr hon sig vida mindre, hvilket är ganska naturligt, då hon ej synnerligt har sig bekant, hvaruti detta skall bestå.

Vidare säger oss ock samma Theologie, att Gud lofvar sin nåd och allt godt åt alla dem, som hans bud och befallningar efterkomma, och att vi *derföre* skole älska honom, förtrösta uppå honom och gerna lefva efter hans bud, hvilket likaledes vill säga m. a. o. att vår rättskaffenshet — vår sedlighet och religiositet — icke är någonting godt i och genom sig sjelf, utan får hela sitt värde för oss genom flerfaldiga andra förmoner, hvilka Gud lofvar och tilldelar oss såsom belöningar för vår lydaktighet eller vårt välförhållande. För öfrigt angifva ej Theologerne något närmare, hvilka och huru beskaffade dessa belöningar skola vara; men utan tvifvel äro de antingen af sinnlig eller af okänd beskaffenhet, eftersom de ej redan äro

Digitized by Google

gifna omedelbart uti och genom rättskaffensheten, utan blott utifrån förenas med henne.

Ändtligen säger oss ock samma Theologie, att synden eller vi sjelfve genom våra synder *förtjene* Guds vrede och fördömelse, ja till och med förbannelse, äfvensom timlig och evig ofärd, hvarvid det är naturligt att flerfaldiga frågor och tvifvelsmål och betänkligheter inställa sig hos den tänkande, för hvilken de till och med synas omöjliga att besvara eller lösa, ehuru de aldrig tyckas hafva inställt sig hos Theologerne, hvilka derföre hitintills ej heller hafva inlåtit sig på att lösa eller besvara dem. Man kan t. ex. fråga:

1) Huru är det möjligt, att någon kan vilja *tjena* eller arbeta för att erhålla ett ondt och på sådant sätt äfven *förtjena* det eller få giltiga anspråk på dess erhållande, så att en annan kan blifva förbunden till dess presterande, han må nu sjelf vilja prestera det eller ej?

2) Huru är det tänkbart, att en vrede, som hos menniskan är en sinnlig och förnuftsstridig affect, hvilken är likaså obehaglig och skadlig för henne sjelf, som för hennes medmenniskor, och hvilken hon derföre ock är förbunden att undertrycka, kan icke blott vara möjlig för Gud, som alldeles icke har någon sinnlighet, utan äfven vara passande och värdig för honom, som är ett absolut godt och heligt och rättvist väsende?

3) Huru skole vi förstå, att Gud sjelf, som är allgod, skall någonsin kunna fördöma och förbanna en hel hop syndiga varelser, då han genom Christus har lärt och befallt oss att ingen döma eller fördöma, att älska alla våra ovänner, att välsigna dem, som oss förbanna, att göra väl mot dem, som oss hata, och att bedja för dem, som oss smäda och förfölja? Kan det, som är orätt och otillåtligt för oss menniskor, vara rätt och tillåtligt för Gud, eller tvertom? Huru kunne vi då hafva någon förbindelse att söka likna honom eller att blifva fullkomliga, såsom han är, enligt hvad Christus sjelf har befallt oss? För öfrigt kan man ock fråga med största skäl:

4) Huru kan ett physiskt ondt eller lidande utan all ända vara en lämplig och rättvis lön eller vedergällning för en blott

Digitized by Google

temporair moralisk ondska eller syndighet, då denna ju redan i och genom sig sjelf är ett tillräckligt ondt, och i sjelfva verket det högsta onda, som för något förnuftigt väsende är möjligt, så att det tyckes hvarken behöfva eller tillåta någon tillökning? Och hvilken nytta eller hvad godt kan vare sig för den så lönade eller för den som så lönar uppkomma och vinnas genom en löning eller vedergällning af det der slaget, så att den förra kan behöfva erhålla henne och den sednare vara förbunden att prestera henne?

Vi för vår del vete mycket väl, att det onda i allmänhet och det moraliskt onda i synnerhet är någonting, som icke får eller bör vara verkligt, emedan det är stridande likaså väl emot Guds, som mot menniskans och alla andra förnuftiga varelsers eviga väsende; och vi vete derföre ock att, om det har blifvit verkligt, så bör och måste det upphäfvas och förintas eller återigen göras overkligt. Men för oss är det deremot omöjligt att inse och begripa, huru ett ondt kan göras overkligt genom dess eviga förening med ett annat ondt; tvertom synes det oss ej kunna upphäfvas genom någonting annat, än ett motsatt godt, liksom t. ex. ett mörker ej kan upphäfvas genom någonting annat än ett ljus, eller en kyla genom någonting annat än en värme.

Huru nu våra Theologer reda sig från dessa och andra dylika svårigheter, hvilka för oss åtmindstone synas oskiljaktiga från deras läror, det må de sjelfve säga oss, om de finna sig dertill vara förbundne och veta sig vara i stånd att göra det. Vi för vår del kunne emedlertid ej finna annat, än att en ganska betydlig olikhet förefinnes emellan den ursprungliga, rena och förnuftiga Christendomen, sådan den allraförst lefde och uppenbarade sig inom menskligheten hos Christus sjelf, och den judiskt-grekiska form deraf eller den christna Theologie, hvilken hans Kyrkas lärare sedermera hafva utbildat, och hvilken de ännu fortfara att meddela oss såsom den sannt christeliga.

Digitized by Google

Huru en Theolog försvarar den gamla barbariska föreställningen om straffet.

En Theolog, som i 2:a häftet af Theologisk Tidskrift för sistl. år säger, sig vara en granskare af Professor Boströms »Anmärkningar om helfvetesläran», har der försökt att mot denne försvara den gamla, falska och barbariska föreställningen om straffet såsom ett lidande och en hämd eller en vedergällning af ondt med ondt, och detta ej blott när den straffande är det menskliga samhället eller dess representant, utan äfven och likaså väl när den, som straffar, är Gud, den allgode, och menniskans eget förnuft.

Det kan vara skäl och väl löna mödan att tillse, huru och på hvad sätt han dervid har gått tillväga, och i hvad mån han i sitt försök må anses hafva lyckats; ty man bör ganska lätt kunna inse, att det ämne, hvarom här handlas, är i högsta grad vigtigt och följdrikt, och detta såväl i moraliskt och religiöst som i politiskt och allmänt menskligt afseende. Det bör derföre ej kunna få såsom en obetydlighet lemnas derhän, utan det bör tvertom behandlas och afgöras med all nödig fullständighet och grundlighet, så att ett säkert omdöme om det rätta deruti slutligen må blifva möjligt. Åtmindstone bör det ej få affärdas endast med några lösa och ogrundade påståenden eller försäkringar, hvilka i sjelfva verket hvarken upplysa eller bevisa någonting.

Den värde Theologen och Granskaren säger oss först och främst, att »äfven Gud har rätt» (eller har rättigheter) »i anseende till alla ändliga varelser», hvilket ännu aldrig har varit

Digitized by Google

tänkt eller sagdt af någon förnuftig menniska, som haft något det mindsta begrepp om hvad en rätt, hvilken en person har mot en annan, d. v. s. en rättighet är. Man ser tydligen att Granskaren föreställer sig Gudomligheten såsom ett (ändligt) väsende i rummet och såsom der stående i vexelverkan med andra ändliga väsenden på samma sätt, som menniskan i förhållande till sina medmenniskor och det menskliga samhället; ty med annat vilkor hade han ej kunnat framkomma med en sådan der sats.

Vidare säger han oss äfven, att menniskan visserligen bör gifva Gud hans rätt, men att hon också kan underlåta att göra det och sålunda förhålla honom hans rätt — en påtaglig orimlighet redan derföre, att Gud är det absolut allsmägtiga väsendet, hvilket såsom sådant aldrig kan lida någon hämning eller något slags intrång af hvad annat väsende som heldst. Men dessutom är Gud icke blott absolut sjelfständig (independens) äfvensom absolut evig och oföränderlig, utan ock absolut andelig eller ideell och utan all passivitet — en actus purus, såsom de gamla Scholastikerne uttryckte sig, hvaraf således ock följer att ingen vare sig menlig eller välgörande inverkan på honom af någon annan kan vara möjlig.

Ändtligen låter oss ock Granskaren förstå — genom sammanhanget, om än icke uttryckligen, att när menniskan icke gifver Gud hans rätt och sålunda förbryter sig emot honom, tillfogar hon honom dermed ett ondt eller ett lidande, för hvilket han också är förbunden att vedergälla henne med ett ondt eller ett lidande tillbaka d. v. s. för hvilket han måste hämnas på henne, emedan hans rättvisa *) (hämdlystnad) fordrar, såsom

*) Hvad den der gudomliga rättvisan, som kan hafva någonting att *fordra* af Gud sjelf, egentligen skall vara, har Granskaren ingenstädes behagat säga oss. Ett rätt sällsamt ting måste hon ock vara, efter som hon ibland skall kunna skilja sig från den gudomliga allgodheten. Granskaren försäkrar oss nemligen på ett annat ställe i sin skrift, att Guds rättvisa och kärlek (allgodhet) visserligen äro väsendtligen ett, men att de i (Guds) förhållande till verlden af oss böra åtskiljas, emedan de der framstå såsom åtskiljda. Detta vill nu väl säga, att Gud i sitt förhållande till verlden (till menniskan och menskligheten) kan göra någonting, som är rätt eller rättvist, utan att det är godt eller välgörande, och, omvändt, någonting, som är godt eller välgörande, utan att det är rätt eller rättvist. Säkerligen är detta taget antin-

Digitized by Google

det påstås, af honom, att han så gör. Det är nemligen klart, att man omöjligt kan vedergälla hvad man ej har bekommit, och att, då all vedergällning bör vara (till genus om än icke till species) likartad med det förut bekomna, man bör först hafva af någon erhållit ett ondt, ett lidande eller en oförrätt, om man skall kunna derföre *vedergälla* honom med ett ondt, ett lidande eller en oförrätt tillbaka — i händelse någon *vedergällning* i sådant fall nödvändigt skall ega rum. Men vi fråge: huru är det möjligt att en menniska kan tillskynda Gud något ondt eller någon olägenhet, då han är icke blott absolut lefvande och harmonisk eller salig, utan ock absolut evig och oföränderlig? Och huru skulle det kunna bero af oss menniskor att, när vi så vilja, genom ett honom tillfogadt ondt i något afseende störa eller förmindska hans fullkomlighet och salighet? Har åter Gud icke lidit något ondt genom en menniskas synder, och är det till och med omöjligt för honom att någonsin lida något sådant, hvad skäl kan han då hafva att derföre *vedergälla* henne med något ondt eller lidande tillbaka?

Såvidt vi vete, skadar en menniska genom sina laster och brott endast sig sjelf och andra ändligt förnuftiga väsenden, hvilka hon genom sådana förhindrar att med större fullkomlighet uppnå deras förnuftiga ändamål. Också är det derföre blott dessa, som i sådant fall kunna och äro berättigade att — äfven medelst lidanden, der sådana medel äro ändamålsenliga och nödvändiga, *straffa* henne, hvilket likväl då icke sker för att endast tillfoga henne ett ondt, utan tvertom för att förändra och *rätta* hennes rättsstridiga (sinnliga) vilja, och för att

---

gen utur vår judiskt-grekiska theologie, eller utur vår Granskares egen tanklösa — phantasie. Vi för vår del hafve ännu ej kunnat upptäcka några sådana der verkningar af Gud. Oss synes alltsammans vara endast en tanklös absurditet. Icke en gång menniskan eller det menskliga samhället kan göra någonting, som är rätt, utan att det också är godt, och tvertom — — såvida man ser saken rätt. Om hvad de gudomliga attributerne äro, tyckes Granskaren, ehuru en Theolog, ej hafva något begrepp. Han vet synbarligen icke, att ett sådant attribut ej är någonting annat, än Gud sjelf, af oss (genom abstraction) betraktad från någon viss synpunkt eller i något visst afseende. Och naturligtvis vet han då icke heller, att hvarheldst Gud är närvarande och verkande, der är och verkar han — hel och hållen. De gudomliga attributerne kunna således aldrig åtskilja sig från hvarandra, eller hämma och inskränka hvarandra, såsom Granskaren på ett annat ställe har försäkrat oss att de göra.

Digitized by Google

sålunda tillskynda henne ett vigtigt och högre godt, hvilket ock för dem sjelfve och deras eget högsta väl är nödvändigt. Ty likaså litet som hennes egen högre utveckling och slutliga fulländning eller salighet kan vinnas annars än i förening med deras, likaså litet kan ock *deras* högre utveckling och slutliga fulländning eller salighet vinnas annars än i förening med hennes. Detta är en nödvändig följd deraf, att alla ändligt förnuftiga väsenden ytterst och väsendtligen äro organer i en och samma förnuftiga och eviga organism (man kan kalla den Guds rike, om man så vill), och deraf att det är ännu långt mindre möjligt, att ett eller flere organer inom denna kunna uppnå sin högsta fulländning och salighet, om något eller några ibland dem ännu äro syndiga och osaliga, än det är möjligt att en eller flere lemmar i menniskokroppen kunna vara fullkomligt kraftiga och friska, om någon eller några ibland de öfriga äro lidande och sjuka. För öfrigt bör man lätt kunna inse, att det straff eller den rättelse, som kan och bör åstadkommas genom tvång eller lidanden, ej kan hafva till sitt närmaste ändamål den straffbares *moraliska* omvändelse och bättring, hvilken icke motsvarar sitt begrepp, om den ej är frivillig, utan endast hans *juridiska* rättskaffenshet d. v. s. hans oskadlighet för samhället och dess medlemmar. Men vi återgå till vår Granskare.

Det hufvudsakliga af den bevisning han sökt åstadkomma för rigtigheten af sin egen föreställning om straffet, hvilken är den gamla och vanliga barbariska, innehålles, kunne vi säga, i följande tvenne satser, hvilka vi här (jemte några inskjutna anmärkningar) skola anföra med hans egna ord.

»Då Gud har rätt i anseende till (eller mot) menniskan, och menniskan ej gifver honom hans rätt, så fordrar den gudomliga rättvisan, att hon, så vidt möjligt är, tvingas af rätten» (till hvad? Till att underlåta det orätta och göra det rätta, alltså till att *rätta sig,* åtmindstone såvidt det kan ske genom tvång, eller huru?), »d. ä. att hon genom rättvisan får lida rätt» (får röna, erhålla det rätta = det goda, hvilket hon saknar och behöfver; ty det rätta är det förnuftiga, och detta är ju alltid ett godt, eller huru?), »d. ä. får umgälla sitt brott genom ett

Digitized by Google

lidande, som rättar missförhållandet emellan handlingen och rätten» (d. v. s. som bringar handlingen eller egentligen den vilja, från hvilken denna har utgått, till *öfverensstämmelse* med rätten; ty att missförhållandet emellan dem kan rättas eller upphäfvas på annat sätt, är åtmindstone vårt förstånd ej mägtigt att inse). »Detta rättsenliga lidande är straff i ordets vanliga och riktiga betydelse, hvilket således är väsendtligen en vedergällning» (af ondt med ondt, eller af lidande med lidande — och alltså helt simpelt en hämd, eller huru?).

I dessa tvenne ordrika satser, hvilkas frambringande synbarligen har kostat en viss ansträngning, ehuru tankeförmågan dervid icke har varit särdeles anlitad, kunne vi ej finna någonting annat, än den enkla meningen, att Guds rättvisa fordrar att han hämnas på menniskan för henues synder, eller att han vedergäller henne för dem med ett ondt, ett lidande, hvilket då är hennes rättmätiga och välförtjenta straff. Men utom att ett sådant påstående om Gud är i högsta grad ovärdigt och skamligt för hvar och en Christen i allmänhet, och för en christelig Theolog eller religionslärare i synnerhet, så innehåller det ju rent af ingenting annat, än sjelfva tvisteämnet, eller egentligen blott det, som förnekes och bestrides af Professor B. Och kan man väl tänka sig någonting mera oskickligt och tanklöst, än att uti en vetenskaplig discussion endast upprepa och *försäkra* just det, som bestrides, och mena sig dermed hafva erforderligt vederlagt den bestridande? Att man genom ett sådant förfarande*) icke kullkastar Professor B:s satser, hvilka utgå från klara och väl genomtänkta begrepp, och understödjas af fasta om än förkortade raisonnementer, det är väl för hvar och en tänkande läsare så gifvet och klart, att ingenting vidare derom behöfver tilläggas.

---

*) Precist samma förfarande har ock en Theolog, som liknar vår Granskare på ett hår, begagnat i N:o 21 af denna Tidning, der han har rigtat en artikel mot en annan af C. J. B. i N:o 20. Han har fästat sig vid en anmärkning i en note af tre rader, och der naturligtvis ej funnit henne bevisad, hvarföre han också har ansett sig kunna förklara henne för ett hugskott och ett fromt (?) svek; men sjelfva texten, i hvilken beviset åtmindstone implicite eller indirecte är gifvet, har han behagat helt enkelt lemna åsido. För öfrigt har han endast å nyo uppdukat och försäkrat just det, som med grunder har blifvit bestridt af C. J. B.

Digitized by Google

Enligt Professor B. är straffet endast en rättelse af den straffbares orätta, förnuftsstridiga (sinnliga) vilja, och såvida ock en hans försoning med den straffande; ty att försona en person med en annan är i allmänhet ingenting annat, än att förmå den förre till att så ändra eller rätta sin orätta vilja, att den antingen blir verksam för den sednares förnuftiga ändamål eller åtmindstone icke motverkar det. Att något hat — någon ovilja eller fiendskap skall hafva egt rum emellan dem, är dervid för ingen del nödvändigt; tvertom är detta rent af omöjligt, i händelse den ena ibland dem är det absolut goda och heliga väsendet eller det Gudomliga sjelft. Detta är nu det menskliga och förnuftiga begreppet om straffet, men Granskarens föreställning derom är deremot endast den vanliga barbariska och oförnuftiga. Också är det derföre naturligt, att det förra leder till flere högst vigtiga och välgörande följder, då den sednare deremot i alla tider har ledt och ännu fortfar att leda till vanvettiga superstitioner och grymheter och brott.

I sedligt och religiöst afseende äro de goda följderne af det förnuftiga straffbegreppet ibland annat, 1) att det ger oss en vida sannare och värdigare föreställning om Gud och hans verksamhet hos de ändligt förnuftiga väsendena, än den, som bibringas oss genom vår vanliga judiskt-grekiska Theologie, enligt hvilken Gud är endast en väldigare orientalisk despot — en stark hämnare, som för fädernas missgerningar gör illa åt barnen och barnabarnen allt intill tredje och fjerde led; 2) att det aflägsnar alla anledningar till den falska och vidriga medeltidsläran om Christi satisfactio vicaria, genom hvilken man om den gudomliga rättvisan erhåller en så vidunderlig föreställning, att, om man skall kunna antaga och gilla henne, man verkligen måste låta sitt förnuft, förstånd och vett få vika rätt och slätt, såsom det stod i den gamla Psalmboken; och 3) att det ändtligen ock befriar oss ifrån en mängd vidskepliga förvillelser — ifrån dessa portenta superstitionis — hvilka i alla tider hafva förorenat och förfalskat den menskliga sedligheten och religionen, och beröfvat lifvet dess förnuftiga frihet och friskhet och glädje. Att vi till dessa portenta räkne de

Digitized by Google

gamla orientaliske sagorne om djefvulen och helfvetet och den yttersta domen och den eviga osaligheten, torde vi knappt behöfva omnämna.

Men äfven i politiskt och allmänt menskligt afseende är det förnuftiga straffbegreppet såvida högst vigtigt och välgörande, att det 1) ger oss ett vida sannare och värdigare begrepp om det straffande samhället, än det gamla och vanliga, enligt hvilket det är ett hårdt och hämdlystet väsende, som endast vill vedergälla ett ondt med ett ondt, hvilket dock ej kan vara tillåtligare för en moralisk personlighet, än för en physisk; 2) tillerkänner åt samhällets straffverkställande organer en vida ädlare eller menskligare bestämmelse och verksamhet, än att endast vara ett slags lefvande verktyg för ett annat väsendes hämd eller hämdlystnad, då de likväl enligt förnuftets fordringar icke få vara det för sin egen; och 3) leder till ett långt rigtigare såväl qualitativt som quantitativt bestämmande af de nödvändiga och ändamålsenliga straffmedlen, än det som är möjligt efter hvilken annan uppfattning af straffet som heldst. Det är t. ex. vår öfvertygelse, att om Öfverheten i Ryssland hade samma åsigter i detta afseendet, som Professor B., så skulle de grymma och omenskliga straffmedel, hvilka der ännu begagnas, och hvilka i en så hög grad bidraga till att qvarhålla nationen i dess barbari, ej länge kunna qvarstå i lagen eller tillämpas i verkligheten. Brottslingar må visserligen hafva betydligt förhindrat mensklighetens fullkomligare utveckling; men fråga är, om ej barbariska lagstiftare och — theologer hafva förhindrat den ändå betydligare, fastän man kan erkänna, att de ej hafva rätt vetat, hvad de gjort.

Hvad för öfrigt beträffar den Granskning af Anmärkningarne om helfvetesläran, ur hvilken det ofvanstående försvaret är taget, så är vårt eget omdöme om denna, att den är ingenting annat än ett tanklöst drafvel ända från början och till slut. Med bästa vilja hafve vi knappt varit i stånd att deruti upptäcka en enda något väsendtligare sats eller mening, hvilken har visat sig vara fullt sund och oklanderlig, när vi betraktat

Digitized by Google

den icke blott inom sig sjelf, utan ock i sin förening eller sitt sammanhang med det föregående och efterföljande *). Ett sällsammare prof på intellectuell svaghet och bortkommenhet hos en vetenskapsman, vete vi oss ännu ej hafva sett, ehuru vi hafve läst flere sådana der skrifter såväl af den värde Granskaren sjelf, som af Hr Theol. Adj:n Myrberg, hvilken i det ifrågavarande afseendet är hans medtäflare.

Omdömet kan synas hårdt, och af Granskarens likar skall det ock utan tvifvel anses för orättvist; men det grundar sig på ganska noggranna pröfningar, och får derföre ock stå för vår räkning. Vi frukte ej heller, att någon skall vara i stånd att *bevisa* dess origtighet.

*) Deremot hafve vi funnit der många, som varit befängda, för att ej säga rent af vanvettiga.

Digitized by Google

Huru ännu en annan Theolog söker försvara den gamla barbariska föreställningen om straffet.

En person, som synbarligen är en Theolog af det dåliga eller tanklösa slaget, har i num:is 28 och 29 af denna tidning för innevarande år behagat — efter en annan Theolog af samma slag — uppträda mot C. J. B:s lära om straffet med en artikel, som visserligen ej genom sig sjelf är förtjent af någon uppmärksamhet, då han ej innehåller en enda fullt sann och oklanderlig mening, men vid hvilken vi likväl här vilje framställa följande frågor och anmärkningar, på det ej författaren må kunna, såsom ibland hans likar är vanligt, försäkra att C. J. B. redan är vederlagd, och att han genom sitt stillatigande sjelf också erkännt sig vara det. Vi fråge således:

1. Hvarifrån har den värde Theologen kunnat få veta, att C. J. B:s lära om straffet är en »förening af tvenne strafftheorier, som på den juridiska rättens område undanträngt den gamla ideen (?) af en visserligen barbariskt uppfattad och tillämpad jus talionis eller vedergällning af lika för lika»? C. J. B. sjelf vet om en sådan förening rent ingenting, ehuru han framför Theologen bör ganska väl känna ej blott sin egen, utan ock alla andras strafftheorier, så vidt de hitintills förekommit inom criminalvetenskapen. Men hvad han deremot vet, det är att alla criminalister före honom, såväl de rationella, som de empiriska eller positiva, hafva betraktat straffet såsom ett ondt, ett lidande (ett malum passionis ob malum actionis), hvilket han deremot icke har gjort på mera än 30 år. Och huru hans egen uppfattning af straffbegreppet då kan vara någon förening af

deras, det må Theologen sjelf säga oss, om han det kan och förmår.

2. Huru kan ock samme Theolog, utan att anföra något bevis eller skäl, taga för gifvet, att straffet är ett ondt, ett lidande eller en plåga, då detta är icke blott på det bestämdaste förnekadt, utan äfven medelst anförda grunder bestridt af C. J. B.? Enligt dennes lära är straffet en högst nödig välgerning för den, som rättvisligen erhåller det, och i sjelfva verket för honom ett absolut vigtigt godt, ehuru *straffmedlet* i ett visst fall kan vara ett temporairt relativt lidande eller ett physiskt ondt, när nemligen den straffande är det menskliga samhället. Det är en rättelse af den straffbares orätta (förnuftsstridiga) sinnliga vilja, vare sig att denna rättelse är endast negativ — hämmande och förhindrande, eller positiv — moraliskt omvändande och förbättrande; och i bäggedera fallet är det naturligtvis alltid ett godt såvida det är rättvist. Skall det nu vara tillräckligt för Theologen att mot C. J. B:s grunder och bevis endast förutsätta eller *utan bevis* antaga och försäkra just det, som af denne förnekes och bestrides? Eller finner sig måhända Theologen ej kunna på något annat och rimligare sätt försvara sin egen barbariska föreställning om straffet?

3. Borde ej äfven en Theolog, som skall vara en vetenskapsman, kunna inse, att när han uppträder polemiserande mot C. J. B. och vill bekämpa hans åsigt af straffets betydelse och ändamål, så kan väl hans polemik ej rimligen rigta sig mot någonting annat, än mot giltigheten af de grunder eller de skäl och bevis, som för den omtvistade åsigten blifvit anförda? Att uppvisa det origtiga i dessa borde väl i sådant fall vara hans enda eller åtmindstone hans hufvudsakliga syftemål. Men när han går dessa grunder och bevis helt enkelt förbi, likasom om de alls icke funnes till, huru kan han då mena sig tillbörligt bekämpa och erforderligt vederlägga C. J. B., i synnerhet när han sjelf icke anför ett enda bevis för sina egna — försäkringar?

4. Huru kan vidare samme Theolog taga för gifvet, att de onda naturliga följderne af en menniskas orätta (förnuftsstridiga)

Digitized by Google

handlingar eller af hennes synder och brott kunna rätteligen anses för straff, och detta ej blott för henne sjelf, utan äfven för alla andra, som möjligtvis träffas utaf dem? Har han sig icke bekant, att äfven detta är redan förnekadt och med grunder eller med skäl och bevis bestridt af C. J. B.? Och är han dessutom så ytterligt tankeslö, att han ej äfven af sig sjelf kan märka och inse, huru påtagligen orimligt hela hans antagande är? Om t. ex. en mordbrännare lägger en stad i aska, säger då någon förnuftig menniska, att de stadens innevånare, som deraf erfara följderne, blifvit straffade genom honom eller lidit straffet för hans missgerning? Så hafva möjligtvis gamla barbariska Judar, och efter dem sednare tanklöse Theologer menat och sagt; men redan författaren af Hiobs bok och ännu mer Christus sjelf hafva dock lärt oss helt annat. Och hvad dessa lärt, det bekräftas ock af all sannings princip eller förnuftet, — om man tillbörligt rådfrågar det.

5. Med en smula förstånd bör man ganska lätt kunna inse, när man derpå göres uppmärksam, att det rättvisa straffet är en verkan af den straffandes rättvisa (rätta = goda) vilja och verksamhet, den straffande må nu vara Gudomligheten eller det menskliga samhället eller den straffbares eget förnuft. Men vid sådant förhållande kan det ej vara en följd eller verkan af den straffbares eget viljande och handlande, hvilket endast kan vara en anledning och väckelse för den straffande att (af välvilja) tilldela honom det straff eller den rättelse, hvaraf han visat sig vara i behof. Huru kunde ock straffet vara rättvist, om det utgick ifrån den brottsliges egen orätta vilja, som icke är rättvis, och således väl icke heller kan verka det rätta (det goda)? Den straffbares vilja är ond och hennes följder måste således ock vara onda; ty de äro ej någonting annat, än denna vilja sjelf, betraktad i sina yttringar och i resultatet af dessa inom vår verld. Den rättvist straffandes vilja är deremot nödvändigt god, emedan hon annars ej vore rättvis; och straffet, som utgår från henne, måste följaktligen ock vara ett godt, en välgerning för den, som erhåller det, om än medlet, hvarmed det måste förverkligas, kan vara ett temporairt relativt ondt,

Digitized by Google

nemligen i det fall, som ofvanföre är nämndt, eller när den, som straffar, är det menskliga samhället; ty det är endast detta, som vid straffandet kan och måste använda ett straffmedel af sådan beskaffenhet. (Se vidare om allt detta: Anm:r om Helfvetesläran 3:e uppl.).

6. Huru och hvarifrån har Theologen kunnat få veta, att några menniskor eller i allmänhet några ändligt förnuftiga väsenden kunna finnas, hvilkas vilja är af den egna beskaffenhet, att hon ej låter rätta sig af de högre förnuftiga väsenden, som nödvändigt äro verksamme till hennes rättande? Vi för vår del vete om så beskaffade väsenden rent ingenting, och vi kunne derföre ej heller såsom vår Theolog befatta oss med den onyttiga frågan, om det vore förnuftigt att på sådana väsenden tillämpa något straff. Att fråga någonting sådant synes oss vara ungefär likaså fåfängt och tanklöst, som t. ex. att fråga, om en triangel kunde hafva blott trenne vinklar och rätteligen kallas en triangel, i händelse han hade fyra eller fem sidor i stället för tre. Man bör dock först veta, om förutsättningen (hypothesis) är möjlig, innan man gör sig den mödan att fråga efter dess följd (thesis); i annat fall kan hela frågan lätt blifva — en löjlighet.

7. Om det menskliga samhället gäller, att det alltid kan betaga den brottslige *förmågan* till rättskränkningar eller brott, i händelse det finner sig ej kunna till sådana betaga honom *lusten;* och när det på sådant sätt har behandlat honom, så har det ock verkligen straffat eller rättat hans vilja — på sätt det kan och bör göra det enligt sitt eget särskilta ändamål. Det kan nemligen ej vilja med *sin* bestraffning omedelbart verka hans sedliga omvändelse och bättring, då detta ej ligger i dess bestämmelse och befogenhet, och då det icke ens står i dess magt att såsom samhälle göra det. Dess rätta syftemål kan blott vara att göra den brottslige *oskadlig*, omedelbart visserligen för sig och sina medlemmar, men sedan och medelbart äfven för honom sjelf. Och dertill måste det alltid hafva förmåga, såvida det *verkligen* är ett samhälle eller icke är såsom sådant upplöst och *overkligt.* — Att åter Gudomligheten är

Digitized by Google

mägtig att rätta den syndiga menniskan på sätt det är öfverensstämmande med hans och med hennes väsende, det kan endast en okunnig och tanklös Theolog falla på att betvifla eller förneka. Den allsmägtige har ju redan kunnat hos menniskan utveckla eller förverkliga den närvarande lifsformen, och hvarföre skulle han då ej äfven kunna hos henne utveckla flere andra och högre än denna, om sådana äro för henne möjliga och nödvändiga, hvarom den högsta vetenskapen har att afgöra. Men äro de följande lifsformerne högre än den närvarande, så måste förnuftets magt hos menniskan inom de förra vara större, och sinnlighetens hämmande inverkan hos henne deremot mindre, än inom den sednare, emedan de i annat fall ej kunde erkännas för högre. Och hvad är då naturligare, än att menniskan i dem skall mer och mer välja det förnuftiga eller absolut goda i stället för det blott sinnliga eller relativt goda, med hvilket hon till sin skada nu merendels åtnöjer sig, och att hon således ock inom dem skall mer och mer blifva befriad ifrån sitt onda, när det, som nu hindrar henne att blifva det något fullkomligare, är vida mer undanröjdt eller försvagadt. Man bör nemligen först och främst betänka, att menniskans ursprungliga och eviga väsende (i och genom Gud) nödvändigt är godt, och att det derföre också nödvändigt tenderar till det goda, samt att det är såsom sådant den närmaste drifvande principen till hela hennes lif äfvensom till all hennes utveckling och verksamhet. Och vidare bör man ej heller förbise, att menniskan aldrig kan *positivt* vilja det onda för dess egen skull, om hon än på ett visst lefnads- eller utvecklingsstadium kan vilja det sannt eller absolut goda för litet, nemligen i förhållande till hvad hennes väsende der fordrar af henne, och hvad hon således der också kan och bör vilja. I annat fall skulle hon ej vara ett sinnligt förnuftigt, utan ett rent oförnuftigt och vansinnigt väsende; hon skulle då vara endast en theologisk djefvul d. v. s. endast en absurd theologisk fiction, en ren omöjlighet eller nullitet. Men någonting sådant är hon icke och kan hon ej heller blifva. Hos henne, liksom ock hos alla andra ändligt förnuftiga väsenden, finnes en evig och oför-

Digitized by Google

änderlig och oförgänglig princip till det goda — hennes förnuft, men endast en timlig och föränderlig och förgänglig princip till det onda — hennes sinnlighet. Och att då tala om någon evig eller beständig förhärdelse i det onda, det är att blott phantisera och tala i fåvitsko, det är att blott röja okunnighet och bortkommenhet.

8. Hvad skäl kan Theologen hafva till den försäkran, att »straffet är den gudomliga lagens reaction eller repulsion eller bortstötande af det med honom oförenliga, och att då lagen är den personliga Guden sjelf i sin egenskap af alltings normerande och bestämmande magt, så är ock straffet ett uttryck (?) af Guds personliga oändliga (?!) *misshag* och hvarföre ej *vrede* och *hat* mot det onda (hos menniskan d. v. s. mot menniskan sjelf såsom ond)»? Någon den mindsta grund, någon tillstymmelse till ett bevis eller ett skäl för denna vidunderlighet har han icke förmått eller åtmindstone ej funnit för godt att anföra; ty någonting sådant finne vi icke deruti att han sjelf, den phantiserande och grumlige Theologen, till stöd för hvad han här sagt, citerar den inemot likaså phantiserande och grumlige Mystikern Frans v. Baader. Han försäkrar visserligen att denne har varit en djupsinnig och högst gediegen sanningsphilosoph, och att det, som är sagdt af honom, är sagdt af sjelfva philosophien, och han försäkrar dessutom, att, hvad de bägge här phantiserat och försäkrat, är både den sanna Theologiens och den sanna Philosophiens religiösa strafftheorie och hvilar på alltför säker grund (?), för att göras omintet genom några inkast af C. J. B. Men utom att ingen Tänkare ännu, oss vetterligen, har erkännt Frans v. Baader eller i allmänhet någon Mystiker för en philosoph, så har ju ej heller denne sjelf angifvit något det mindsta skäl till hvad han har phantiserat; och med dessa phantasier och försäkringar utanpå försäkringar är således ännu rent ingenting bevist och uträttadt i och för sjelfva saken. Också är detta allt ganska naturligt; ty rena orimligheter kunna väl phantiseras och uttalas eller sättas på papperet, men de kunna deremot aldrig på något sätt verkligen bevisas eller understödjas med giltiga grunder.

Digitized by Google

9. Om den nyligen uppfunna såkallade gudomliga reaction eller repulsion, hvilken Gud sjelf säges skola nödvändigt utöfva mot syndaren, och genom hvilken denna skall känna sig lidande och olycklig, är på ett annat ställe redan ådagalagdt, att den är ingenting annat än en tanklös och absurd phantasie, hvilken i följd af polemiskt behof först råkat uppstå hos en annan af våra tanklöse Theologer, och hvilken här presenterar sig såsom en gengångare äfven hos den ifrågavarande (se Anm:r om Helfvetesläran 3:e uppl. pag. 15 o. följ.). Den har i sjelfva verket icke ens något stöd i Bibelns judiska sagor, och än mindre då i det tänkande förnuftet, ehuru den oförskämdt nog af uppfinnaren utgifves för christelig. Då Gud är det absolut goda, så kan man väl säga — i en viss mening — att han attraherar eller drar till sig alla lefvande väsenden; ty alla sådana sträfva med nödvändighet efter det goda, ehuru vissa ibland dem kunna göra det mer eller mindre förvändt eller ofullkomligt och origtigt, och derigenom sjelfve ådraga sig, i stället för det högsta och sanna goda, ett större eller mindre ondt. Men om något slags reaction eller repulsion ifrån Guds sida kan deremot så mycket mindre bli fråga, som en sådan nödvändigt skulle förutsätta ett annat väsendes action eller impulsion på honom hvilken redan ej låter tänka sig derföre, att Gud icke har någon sinnlighet och således ej heller någon passivitet. Dessutom är ock i detta fallet all action och reaction rent oförenlig med den bekanta sanningen, att Gud är absolut evig och oföränderlig såväl som absolut oberoende eller sjelfständig, ehuru superstitiösa Theologer göra honom till ungefär likaså timlig och föränderlig och beroende af andras åtgöranden, som de äro sjelfve.

10. Och hvad vi här sagt om den der phantiserade gudomliga repulsionen, det gäller i allmänhet äfven om alle de lidanden eller plågor, hvilka hon säges skola tillskynda de syndiga varelserne i allmänhet och de syndiga menniskorna i synnerhet. De finnas dessa lidanden endast i vissa råa och ingenting tänkande Theologers inbillning, hvilka genom sin grofva okunnighet och superstition förirra sig till att härleda från Gud,

Digitized by Google

den allgode, hvad de med bättre insigt och rensinnighet skulle härleda blott ifrån sig sjelfva och sina medmenniskor. I allmänhet likna flertalet af våra Theologer i detta afseendet nog mycket tanklösa barn, som, när de ådragit sig en sådan skada, att man måste tillkalla chirurgen, för att rädda dem ifrån dess följder, hvilka de sjelfve ej kunna inse och beräkna, frukta och bäfva för denne såsom för den onde, och härleda den smärta, som under hans operation inställer sig, icke från deras egen sensibla organism och dess skadade tillstånd, utan endast från operateurens onda vilja och verksamhet, hvarföre de också i honom se endast en elak och skadelysten varelse, som blott vill göra dem illa. Helt annorlunda förhåller sig naturligtvis i ett sådant fall den fullväxte och förnuftigt tänkande mannen; och äfven i straffet ser en sådan ej någonting annat i det hela, än en högst vigtig välgerning för den, som behöfver och rättvisligen erhåller det, ehuru straffmedlet i ett visst fall kan vara ett öfvergående relativt ondt, när nemligen det menskliga samhället är den straffande. Ty att Gud hvarken vill eller ens kan bestraffa d. ä. rätta någon medelst lidanden, då han ej verkar på någon sinnligt eller medelbart och utifrån, utan endast omedelbart genom sig sjelf och inifrån, och då han dessutom är absolut god och välgörande, så att någonting ondt aldrig kan utgå från honom, det är redan erforderligt bevist på ett annat ställe, hvarföre vi här kunne åtnöja oss med att dertill hänvisa (se Anm:r om Helfvetesläran 3:e uppl. pp. 9, 15, 29 o. följ.).

11. Den värde Theologen försäkrar oss visserligen, »att det i och för sig goda är eller kan blifva ett ondt för det onda och för de onda»; men äfven denna försäkran är ingenting annat, än en af hans vanliga phantasier och orimligheter. Om det relativt goda, som är endast partielt och i vissa afseenden ett godt, vete vi ganska väl, att ehuru det för en del af menniskan kan vara ett godt, kan det dock för en annan del och det hela af henne vara ett ondt, och likaså att ehuru det under vissa omständigheter och förhållanden kan vara nyttigt eller (relativt) godt, kan det dock under andra omständigheter

Digitized by Google

och förhållanden visa sig såsom skadligt och (relativt) ondt. Men att det absoluta — det i och för sig sjelf och i alla afseenden goda kan någonsin eller i något enda fall vara för någon ett ondt, det hafve vi ännu ej hört eller erfarit, och det visar sig äfven för det sunda förnuftet såsom omöjligt. Det absolut goda förhåller sig till alla slag af det onda ungefär såsom den rena helsan till alla slag af sjukdomar; det är deras allmänna negation eller motsats, och likaså omöjligt det är, att den rena helsan någonsin kan blifva ett ondt för den sjuke, likaså och än mera omöjligt är det ock att det absolut goda någonsin kan blifva ett ondt för den onde. Äfven här hafve vi således blott ett af dessa ohållbara phantomer, efter hvilka den tanklöse Theologen i sin förlägenhet griper, för att dermed om möjligt kunna rädda sin gamla, falska och barbariska föreställning om straffet.

12. Hvad åter beträffar den Allgodes oändliga *misshag* eller *vrede* och *hat* mot det onda eller den onda menniskan, hvarom vår Theolog ännu tillåter sig att tala, så kunne vi endast beklaga, att en så grof andelig råhet och superstition, som den detta vanvettiga uttryck utvisar, ännu skall kunna finnas hos flere af våra prester och theologer. Hela yttrandet skulle med största skäl kunna förklaras för en hädelse, om man ej visste, att det härleder sig endast från bristande sann upplysthet eller förnuftighet, och att de, som uttala det, sjelfve icke rätt veta hvad de göra och säga. Nu kan man dock endast beklaga och ursäkta det på samma sätt, som man beklagar och ursäktar t. ex. att de barbariska bland Israeliterne fordomdags offrade sina barn åt Moloch, eller att de råare bland Catholikerne ännu i våra dagar tillbedja sina beläten. De veta ej något bättre, måste man här säga, och de kunna derföre ej heller handla eller förhålla sig bättre. — Visserligen vilja Theologerne låta oss förstå, att Guds vrede och hat ej äro af samma förkastliga slag, som menniskans; men utom att de dervid ej säga eller ens kunna säga oss, af hvad slag och beskaffenhet de då äro, så vet ock hvar och en ganska väl, när han känner den andeliga utvecklingsgrad, på hvilken de fleste ibland dem

Digitized by Google

befinna sig, att detta är endast en tom försäkran utan all verkelig mening och giltighet. Det är ett af dessa eländiga exegetiska konstgrepp, till hvilka de usla bland Theologerne ogeneradt taga sin tillflykt, för att kunna fasthålla de gamla barbariska föreställningar och uttryck, hvilka man finner i den judiska Bibelen, och ändå ej alltför mycket stöta det sundare vettet och den högre bildningen i våra dagar. För detta ändamål tillåta de sig utan betänkande att förfalska Bibeln, och att underlägga dess ord och uttryck en annan mening, än den de ursprungligen hade för den bibliska författaren sjelf och för hans samtida. Emedlertid äro de sällan i stånd att göra sig sjelfve och andra någon egentelig redo för den påhittade nya och *rätta* meningen, utan de stadna merendels vid den gamla eller den vanliga och bekanta, hvilken ock är den enda naturliga och möjliga på deras närvarande låga utvecklingsgrad.

13. Ett jemmerligt prof på sin egen exegetiska småfyndighet lemnar oss också vår Theolog sjelf, när han försäkrar, att »då Gud, enligt Bibeln, sjelf säger sig vara en stark hämnare, som för fädernes missgerningar straffar barnen allt intill tredje och fjerde led, så äro dessa ord talade till Israel såsom ett folk och hafva således i första hand (endast?) en nationell syftning och betydelse». Att fatta dem på annat sätt är, menar han, att ej fatta dem rätt, utan tvertom att missförstå och misstyda dem, hvartill således ock C. J. B. i sin okunnighet har gjort sig skyldig. Men om de voro ämnade endast för Israel såsom ett folk eller för folken såsom sådana i allmänhet, huru kunde då Luther falla på att intaga dem i sin lilla Cateches, hvilken väl icke författades för Israel såsom ett folk, utan för enskilta christna menniskor? Och är då Theologen helt och hållet okunnig derom, att ett folk och i allmänhet ett menskligt samhälle aldrig kan inom vår verld begå några synder eller brott, och att det följaktligen der icke heller behöfver eller ens kan på något sätt straffas? Hvarje folk eller samhälle är nemligen för oss endast en moralisk (rent andelig) personlighet — endast ett rent förnuftigt väsende utan all frihet och sinnlighet, samt följaktligen ock utan de tvenne principer och vilkor, genom hvilka orätta

Digitized by Google

handlingar först blifva möjliga. Också gäller derföre, att man visserligen kan lida orätt eller förnärmas af samhällets sinnligt förnuftiga organer, ända ifrån det högsta och ned till det lägsta, men att man deremot aldrig kan lida något ondt eller på något sätt förnärmas af sjelfva samhället. Inom criminalvetenskapen är det dessutom en afgjord sanning, att endast physiska personer — endast sinnligt förnuftiga individer kunna begå några brott och derföre rättvisligen straffas, emedan blott sådana förena med frihet eller valförmåga en mer eller mindre förnuftsstridig sinnlighet. Detta kunde Theologen få lära sig af hvarje criminalstudiosus, som egnat en eller ett par timmars uppmärksamhet åt sin vetenskap. Det exegetiska konststycke, på hvilket han här har försökt sig, duger således till rent ingenting.

14. Men ett vida betänkligare prof på sin fiffiga exegetik gifver oss dock samma Theolog på ett annat ställe, der han försäkrar oss, att Christi bud: Du skall älska Herran din Gud öfver allting och din nästa såsom dig sjelf, och hans lära, att detta är hufvudsumman eller det hela af lagen, gälla för oss blott på det religiösa lifvets höjdpunkt, der ingen ibland oss kan för det närvarande befinna sig. Detta är ju tydligen att på ett högst oförsvarligt, för att ej säga vanvettigt, sätt misstyda Christi klara och oförtydliga ord. Theologen besinnar härvid icke, att på religiositetens höjdpunkt — i det eviga lifvet — behöfvas ej några lagar och pligtbud för menniskan, emedan hon der icke vidare har någon utveckling och verksamhet; och han besinnar ej heller, att den person, till hvilken Christus sjelf gaf det ifrågavarande budet, säkerligen icke var någon fulländadt religiös menniska. Theologen menar, att vi i vårt fullkomlighetstillstånd kunne och böre *blott älska* Gud, men i vårt närvarande ofullkomlighetstillstånd *såväl frukta som älska* honom. Detta vill nu säga m. a. o. att vi här i lifvet icke blott *kunne*, utan ock *böre* betrakta Gud på en gång såsom det högsta goda och följaktligen ock såsom principen till allt, som är godt för oss, ty endast med detta vilkor kunne vi ovilkorligt och öfver allt älska honom, och såsom det högsta onda och följaktligen ock såsom principen till allt, som är ondt för

Digitized by Google

oss, ty endast med detta vilkor kunne vi ovilkorligt och öfver allt frukta honom. Men en sådan motsägelse eller orimlighet är möjlig endast för den, som har falska och superstitiösa inbillningar om Gud, hvaremot den är rent af omöjlig för den, som om honom har klara och sanna begrepp. Man åberopar visserligen häremot, att barnet kan icke blott älska, utan ock frukta sina föräldrar; men vi fråge: hvarföre kan barnet verkligen detta, utan att derigenom råka i någon motsägelse? Jo först och främst derföre att föräldrarne äro varelser, som ganska väl kunna för barnet vara onda eller skadliga likaså väl som goda eller välgörande, nemligen i olika afseenden eller vid särskilta tider och tillfällen. Men vidare ock derföre att barnet är oförståndigt och tanklöst, så att det icke rätt fattar sin egen och sina föräldrars verksamhet. Det fruktar icke för sina egna fel och oarter, emedan det icke förstår deras betydelse och följder; men det fruktar deremot föräldrarnes tuktan eller aga, emedan denna är förenad med obehag eller smärta. Och likväl äro de förra det högsta onda, hvari det för tillfället kan befinna sig; och den sednare den största välgerning, hvaraf det för tillfället kan blifva delaktigt. Den fullväxte och tänkande sonen deremot fruktar visserligen för att stöta eller förnärma sina föräldrar; ty han vet att detta är en synd och följaktligen ett absolut ondt för honom sjelf; men han fruktar deremot icke för sjelfva föräldrarne, när han vet, att dessa ej vilja eller ens kunna tillfoga honom något ondt. Och så, som denne förhåller sig till sina välsinnade föräldrar, så förhåller sig ock den förnuftige och tänkande mannen till den allgode Gudomligheten. Annorlunda naturligtvis den råa, superstitiösa och tanklösa menniskan äfvensom — vissa Theologer. Dessa frukta icke för sina synder, som dock äro det högsta onda för dem; men de frukta för Gud och hans straff, som deremot äro blott goda och välgörande. De föreställa sig honom såsom beherrskad af ungefär samma passioner och affecter, som dem, af hvilka de sjelfve regeras.

15. Emot C. J. B:s lära, som också var Christi egen, att Gud — rätt fattad — väl kan och bör älskas, men deremot hvarken kan eller bör fruktas, invändes af vår Theolog, att Guds-

Digitized by Google

fruktan är vishetens begynnelse, hvarvid ordet fruktan tages i dess vanliga och enda rätta bemärkelse. Detta är också hvad man kan vänta sig af den, som ännu är uppöfver öronen försänkt i den gamla judiska superstitionen, hvilken, såsom bekant är, var fruktans religion, och i hvilken derföre ock fruktan för Gud var detsamma, som fromhet eller religiositet. Men enligt den sanna christendomen deremot, som är kärlekens religion, tillkommer den värdigheten endast den rena och oegennyttiga kärleken till Gud. Att frukta honom, som är det absolut goda och följaktligen ock källan till allt sannt godt, det är ju tydligen detsamma, som att frukta för det goda eller för att blifva sannt lycklig eller salig. Men också fruktar man aldrig verkligen för Gud, hvilket är en omöjlighet; man fruktar endast för — sin egen vidskepliga inbillning om honom.

16. Vi nämnde i början af denna uppsats, att i hela vår Theologs artikel ej finnes en enda fullt sann och oklanderlig mening, och till en del, hoppas vi, är nu detta tillräckligt bevist genom det föregående. Att vidare befatta oss med hans phantasier anse vi ej löna mödan eller vara till någonting gagnande. Också frånsäga vi oss derföre all vidare discussion eller skriftvexling med honom.

Digitized by Google

Digitized by Google

ÄRO RIKETS STÄNDER BERÄTTIGADE ATT FÖR SVENSKA FOLKET BESLUTA OCH FASTSTÄLLA DET NU HVILANDE SÅ KALLADE REPRESENTATIONS-FÖRSLAGET?

1865.

Digitized by Google

Den som önskar sig närmare upplysningar i de ämnen, hvilka i dessa blad vidröras endast i största korthet, kan söka och finna dem i Professor Boströms Grundlinier till den Philosophiska Statsläran (2:a Uppl. tryckt hos Es. Edquist i Upsala), särdeles i §§. 78—92, 124—132 och 175—215. — För öfrigt anhålles, att de, som inlåta sig på att läsa och bedöma närvarande lilla skrift, måtte läsa henne ända till slut och läsa henne med nödig god vilja och uppmärksamhet; ty såsom framställande blott korta aphorismer kan hon icke rätt fattas och förstås till sitt innehåll och sin giltighet, om man ej dertill använder en viss grad af ihärdighet och eftertanke. Visserligen borde dertill icke erfordras mera än vanlig uppmärksamhet och måttlig tankestyrka; men erfarenheten har beklagligen lärt oss, att viljan eller förmågan att grundligt läsa och förstå en skrift äfvensom klara och rediga begrepp i allmänna stats- och rättsfrågor icke äro särdeles betydliga hos den närvarande svenska allmänheten eller ens hos den närvarande Kongl. svenska ministèren.

Digitized by Google

Äro Rikets Ständer berättigade att för Svenska Folket besluta och fastställa det nu hvilande så kallade representationsförslaget?

1. Vi vilje antaga för möjligt, att Rikets Ständer i Sverige äro berättigade att *afsäga sig* sin närvarande representationsrätt, eller att de åtminstone ej kunna förhindras att göra det, om de så finna för godt.

2. En annan fråga är det visserligen, om ett sådant afsägande kunde betraktas såsom rätt och förnuftigt, och om deras medlemmars förfarande i det fallet förtjente beröm eller tadel; men med den frågan vilje vi icke nu egentligen befatta oss. Mången kan förhålla sig oförnuftigt eller omoraliskt, utan att sådant kan lagligen förhindras; ty hvar och en måste få bruka sin frihet, så länge han icke dermed förnärmar andras rätt, utan blott disponerar öfver sin egen.

3. Hvad vi här vilje påstå och bevisa, samt äfven upplysa genom ett motsvarande exempel, det är att Rikets Ständer och de nu församlade Riksdagsmännen såsom sådane ej hafva någon den minsta rätt och befogenhet att besluta och afgöra, huru det representationssätt bör vara beskaffadt, som skall inträda för Svenska folket, i händelse de sjelfve derutur afträdt såsom stånd, eller i händelse de sjelfve afsagt sig sin representationsrätt.

---

4. Det är en bekant sak, att Husfadren rätteligen är sin familjs Representant eller Målsman, så länge han icke befunnits

Digitized by Google

bevisligen dertill oförmögen, emedan giltiga skäl kunna uppgifvas, hvarföre just han och ingen annan så länge bör vara det.

5. Men att han är representant eller målsman för sin familj vill icke säga någonting annat, än att han är pligtig och berättigad att sjelfständigt bevaka och handhafva alla hennes rättigheter, hvilka ock genom henne tillika äro hans egna, och att han äfvenledes har rättighet att afstå eller afyttra dem, när och såvida han finner det ändamålsenligt — dock endast såvidt de enligt familjerättens natur äro *förytterliga*.

6. Skulle han företaga sig att afyttra en sådan rättighet, som enligt förnuftet måste betraktas såsom alltid nödvändig för familjen och således för henne oförytterlig, så är det klart, att han då icke handlade i egenskap af hennes representant eller målsman, emedan han i det afseendet icke motsvarade sitt begrepp, och att han ej heller kunde genom den handlingen till någonting förbinda familjen sjelf eller dess öfriga medlemmar, emedan han i det fallet gått utom sin målsmansrätt och befogenhet.

7. Detsamma gällde naturligtvis ännu mer, om han ville besluta för sin familj, att hon *såsom sådan* ej vidare skulle existera, eller att hon åtminstone ej vidare skulle utgöra en moralisk personlighet och i denna egenskap inom samhället vara representerad eller hafva sin målsman. Ty då han såsom hennes representant just är förpligtad att vårda och upprätthålla hennes personlighet, så kunde han väl aldrig *såsom sådan* vara berättigad att tvertom upphäfva eller uppoffra den.

8. Ville han åter endast afsäga sig sin rätt och förbindelse att vidare vara familjens representant, så vore detta detsamma som att han ej vidare ville i henne utgöra en hennes medlem, hvartill han väl också — under vissa omständigheter — kunde erkännas vara berättigad. Men äfven denna handling kunde han icke utöfva i sin egenskap af familjens representant, utan endast i sin öfriga egenskap af menniska eller enskilt person, och det är klart, att han *sedan* ej kunde rättsgiltigt föreskrifva familjens öfriga medlemmar, hvad dessa för sin del i det fallet måste göra, och huru de efter hennes upplösning hade att inrätta sig.

Digitized by Google

9. Detta är åtminstone obestridligt hvad de sjelfmyndiga medlemmarne beträffar; men det gäller i sjelfva verket ej mindre i anseende till de omyndiga; ty öfver dessa inträdde statens rätt att besluta och handla i det antagna fallet, och det är ingalunda nödvändigt, att denna sedan skulle tillåta honom att vara deras förmyndare. Staten kunde tvertom just uti hans utträdande ur familjen finna tillräckliga skäl att i det afseendet förvägra honom sitt förtroende.

10. Ty i allmänhet måste man väl säga, att husfadren genom den ifrågavarande handlingen skulle bevisa sig icke vara en verkligt förnuftig eller sedlig menniska, såframt icke det kunde uppenbarligen ådagaläggas, att hela skulden dertill vore på husmodrens sida, och att han omöjligen kunde tillsammans med henne uppnå familjens förnuftiga ändamål. Häröfver måste han visserligen sjelf vara den närmaste domaren; men alltid kunde hans förhållande rättvisligen lastas, så länge han icke derföre offentligen rättfärdigat sig.

---

11. Detta allt, som väl icke af någon lär kunna förnuftigtvis bestridas, egnar sig genom sin större lättfattlighet till ett upplysande exempel, när vi nu gå att göra oss redo för den så vigtiga frågan: äro Rikets Ständer på något sätt berättigade att för Svenska folket besluta och föreskrifva ett sådant representationssätt, som till hela sitt väsende är ett annat än det närvarande? — en fråga, som hitintills, oss vetterligen, icke ens varit offentligen uppkastad, än mindre grundligen undersökt och besvarad.

12. Den lagliga Representanten[1]) för Svenska folket har hitintills varit den *gemensamma* eller samstämmande, uttryckta

---

[1]) Vi säga *Representanten;* ty folket i staten kan lika så litet, som hvarje annan moralisk personlighet, hafva representanter in plurali. Det skulle i annat fall hafva flera capita repræsentativa eller flera hufvuden, af hvilka det ena möjligtvis ville hit, när det andra ville dit, och det skulle således då snarare uppträda såsom en hydra eller ett vidunder, än såsom ett förnuftigt väsende.

Digitized by Google

och således sinnligt eller empiriskt verkliga viljan [1]) hos de fyra väsendtliga privata Stånden eller åtminstone hos deras pluralitet d. v. s. hos trenne ibland dem — det sednare i alla de frågor, som angått alla stånd och medborgare lika, och hvilkas afgörande följaktligen ej kunnat inverka olika på de särskilta stånden, d. v. s. förnärma ett visst stånds förnuftsgiltiga interessen eller rättigheter till (någon supponerad), förmon för de öfriga.

13. Skulle nu denna Riksståndens gemensamma vilja verkligen besluta att icke vidare såsom hitintills vara den lagliga representanten för Svenska folket, så gällde äfven i anseende till henne, i enlighet med hvad ofvanföre är sagdt om husfädren, att hon ej rätteligen kunde anses i det fallet besluta någonting för sjelfva folket eller handla i egenskap af dess lagliga representant, utan hon vore då endast en enskilt vilja och handling af Riksstånden för deras egen del, hvilka dermed förklarade, att de ej vidare ville *såsom stånd* utgöra några medlemmar af folket, och inom detsamma sjelfständigt bevaka och handhafva sina rättigheter.

14. Också är det klart, att, sedan de sålunda hade upphört att rättsligen existera i denna sin egenskap, kunde de icke heller på något sätt rättsgiltigt besluta och föreskrifva för sjelfva folket och för dess öfriga medlemmar, hvad dessa för sin del i det fallet måste göra, och huru de efter ståndsorganisationens upplösning hade att inrätta sig. Tvertom skulle hvarje försök i den vägen vara ingenting annat, än en verklig usurpation eller rättskränkning, hvilken några få enskilta medborgare hade den oförskämdheten att tillåta sig emot alla de öfriga, af hvilka de icke *för det ändamålet* erhållit någon fullmakt eller auctorisation.

15. Deras närvarande rätt grundar sig nemligen först och

---

[1]) Folkets förnuftiga vilja är dess egentliga väsende och substans; men den genom dess organer uttryckta och således sinnligt verkliga viljan är den förras organ och representant inom *vår* verld. Så är ock menniskans *sinnligt* förnuftiga vilja organet och representanten för hennes *rent* förnuftiga vilja, af hvilken hon visserligen *kan* och *bör* vara ett uttryck, men hvilket hon likväl ej alltid och nödvändigt är.

Digitized by Google

främst derpå, att Svenska folket hitintills har varit och ännu lagligen är, hvad det väl också alltid bör förblifva, en moralisk personlighet och ett förnuftigt organiseradt väsende, att dess närmaste organer varit och ännu äro de högsta rena och väsendtliga privata stånden eller corporationerna, att under dessa andra lägre och inskränktare stånd eller corporationer varit och ännu äro såsom organer subordinerade, och under dessa på samma sätt andra o. s. v. ända ned till familjerna och ägtenskapen, uti och under hvilka först de enskilta personerne uppträdt och ännu uppträda såsom Folkets organer.

16. Men vidare grundar sig ock deras närvarande rätt derpå, att, i enlighet med förnuftets fordringar, husfäderne varit och ännu äro de lagliga representanterne för sina familjer, att familjernas gemensamma vilja yttrad genom husfäderne har varit och ännu är den lagliga representanten för det inskränktare ståndet, att denna vilja utsett och ännu utser en eller flere organer inom sig till att representera sig i det högre, och att dessa organers gemensamma vilja då varit och ännu fortfar att vara det högre ståndets lagliga representant o. s. v. uppåt, ända intill det högsta privata ståndet i staten, hvilket är Folket.

17. Man bör nemligen betänka, att en Riksdagsman t. ex. inom Bondeståndet icke på något sätt är Bondeståndets representant och än mindre det Svenska folkets; ty han är endast representant för det vida inskränktare Bondeståndet inom det Härad, af hvilket han dertill blifvit utsedd. Det är först den (absolut eller relativt) gemensamma verkliga viljan hos honom och alla de öfriga likartade representanterne, som representerar det Svenska Bondeståndet öfver hela riket och således rättsgiltigt besluter med och öfver det helas rätt. Detta stånd har nemligen icke mer än en enda röst i Folkförsamlingen och kan således ej heller der hafva mer, än en enda vilja eller representant. Att representanten för Adelsståndet är den gemensamma viljan hos Capita familiarum, har sin naturliga grund deruti, att adelskapet är äfven familjerätt eller slägträttighet men detta upphäfver ingenting af hvad vi här sagt.

Digitized by Google

18. Såvida nu grunden för Riksdagsmännens rättighet att infinna sig och deltaga i besluten inom Folkförsamlingen för det närvarande är den nu nämnda och ingen annan, så säger det sig sjelf, att, om denna grund skulle genom deras egen gemensamma vilja bortfalla, kunde intet förnuftigt skäl tänkas och angifvas, hvarföre de mera än andra medborgare *sedan* hade något slags rätt att befatta sig med folkets angelägenheter eller besluta någonting om dess sätt att bevaka och utöfva sina rättigheter. Alla andra folkets medlemmar hade då dertill fullkomligt samma rätt eller befogenhet, som den de nu hafva. De utöfva nu lagligen sitt kall i egenskap af *stånds-ledamöter;* men med stånden sjelfva upphörde ock detta kall att ega någon rätt och betydelse; och ville de sedan och för framtiden besluta någonting i folkets namn, så vore detta, såsom vi redan sagt, endast en *usurpation* af en rätt, som icke tillhörde dem.

19. För öfrigt kunde ej heller Riksdagsmännen såsom sådane förnuftigtvis vara *berättigade* att upphäfva sina stånd eller frånsäga dem deras rätt att representeras, ty de äro sjelfve utsedde af dessa stånd *för att representera* dem, d. v. s. för att i allmänhet bevaka och handhafva deras rättigheter, men i synnerhet för att upprätthålla deras actuella personlighet och följaktligen äfven deras representationsrätt, alltså icke för att upphäfva och likasom mörda dem, eller för att åtminstone göra dem omyndiga genom att beröfva dem deras rätt att sjelfve bevaka och handhafva sina rättigheter genom sin representant [1]). Ville de för sin del icke fullgöra sin förbindelse i det

---

[1]) Ville man häremot invända, att enligt §§. 81—82 i Regeringsformen ega Konungen och Rikets Ständer att i Grundlagarne företaga de förändringar, om hvilka de gemensamt förena sig, så skulle man dermed blott röja sin tanklöshet och okunnighet. Dessa §§ lika såväl som alla de öfriga gälla naturligtvis endast under den förutsättning att Konung och Ständer finnas och skola fortfara att finnas. För den händelse att det vore fråga om att afskaffa vare sig sjelfva Konungen eller Rikets Ständer innehålla och stadga tydligen de der §§:ne rent ingenting. Det vore då fråga om att upphäfva hela det närvarande samhällsskicket och dermed ock hela Grundlagen, för att sedan införa någonting helt annat och nytt. Att *upphäfva* eller *afskaffa* Konungens rätt och magt är ej detsamma som att *förändra* dem, och att upphäfva eller afskaffa Ständernas rätt och magt är ej heller detsamma som

Digitized by Google

nämnda afseendet, eller vore det deras öfvertygelse, att stånden ej vidare böra finnas och representeras, så vore det ock deras skyldighet att genast afsäga sig befattningen, men dermed också att genast utträda ur ståndet, hvars rätt de sålunda förklarat sig icke erkänna. Och ville de sedan taga någon del i dess rättigheter och förmoner, så vore detta endast en egennyttig inconsequence, som icke med något skäl kunde medgifvas dem.

20. Det enda möjliga sätt, hvarpå ståndsrepresentationen kunde upphäfvas, utan att någon dervid handlade mot sin *juridiska* befogenhet, det vore om ingen enda Adelsman inom Adelsståndet ville uppträda såsom representant för sin familj, och om ingen enda husfader inom de öfriga stånden ville för sin del utse någon Riksdagsman. I detta fallet inträdde allas fullkomligt lika rätt att deltaga i Folkförsamlingen eller rättare sagdt i den folksamling eller folkhop, som då kunde komma i fråga; och först i det fallet hade man äfven fältet verkligen *fritt* för nya skapelser, i händelse man om några sådana kunde förena sig. Att skapelserna då icke kunde bli några moraliska personer eller förnuftiga väsenden, utan blott mer eller mindre vidunderliga missfoster, t. ex. sådana, som det i det hvilande representationsförslaget projecterade [1]), derom hysa vi för vår del icke det minsta tvifvel.

---

att förändra dem. Husfadren och husmodren t. ex. kunna väl till en viss grad rätteligen *förändra* sina egna och de öfriga familjemedlemmarnes rättsförhållanden och verksamhetssätt; men de kunna ej rätteligen *förinta* vare sig dem eller sig sjelfve, eller göra sig sjelfve eller dem omyndiga, sedan de en gång kommit till myndighet. Sådant vore stridande mot familjens begrepp eller väsende och ändamål, och till någonting sådant kunde de derföre ej heller vara — *berättigade*. Men fullkomligt detsamma gäller ock likaså väl i anseende till Konungen och Ständerna i staten.

[1]) Detta kan för mången låta såsom en smädelse, men vi bedyre, att vi här icke åsyfta någonting sådant. Vi utsäge endast efter vår öfvertygelse det verkliga förhållandet, såsom vi tro det vara vår pligt och vår rätt. Det föreslagna representationssättet är en sammanblandning af representation och mandatariat eller af målsmanskap och fullmäktigskap, således af tvenne med hvarandra så oförenliga functioner, att, der en person rätteligen utöfvar den ena, kan han ej rätteligen utöfva den andra, och tvertom. En sådan förblandning måste leda till den följd, att vissa personer få utan allt ansvar fritt disponera öfver andra personers rättigheter, som icke tillika äro deras egna, och af hvilkas föryttring de möjligtvis sjelfve kunna draga fördel. Men dermed blifva de sednare personerne formelt rättslösa, hvilket är just det, som bör förekommas genom en verklig representation. Härtill kommer, att genom det föreslagna representationssättet icke moraliska personer utan endast me-

Digitized by Google

21. Sannt är, att likasom husfadren handlade oförnuftigt, om han utan nödvändighet upplöste sin familj, så handlade äfven ståndsledamöterne alltid oförnuftigt, om de någonsin upplöste sina stånd, emedan de aldrig dertill kunde få några giltiga skäl, såsom det någon gång kan vara händelsen med den förra. Stånden äro nemligen likaså väl moraliska personer och likaså nödvändigt fordrade af förnuftet, som familjerna, ehuru man visserligen behöfver mera förstånd för att *inse* de förras nödvändighet, än för att *känna* de sednares, hvilken hos hvar och en mäktigare understödjes af förnuftsinstincten och naturdriften. Men annat är den *moraliska* pligten och annat den *juridiska* skyldigheten, och likasom ingen rätteligen kan *tvingas* att fortfarande lefva i sin familj, så kan ock ingen rätteligen *tvingas* att fortfarande tillhöra sitt stånd.

22. Hvad Svenska Regeringen i det här supponerade fallet hade att göra, om äfven den ville dervid förhålla sig rättsenligt, är visserligen icke så lätt att säga; men oss synes, att den då måste antingen regera på egen hand och utan att någonsin höra ett sådant folk, i händelse den dertill funne sig ega nog makt, eller ock genast sammankalla ett verkligt Allshärjarting, vid hvilket alla, som hade lust och förmåga, kunde få vara närvarande och säga sin mening till den kraft och verkan det kunde medföra.

23. Ett sådant Ting vore nu visserligen ett uppenbart oting i våra dagar — en kolossal absurditet och ett barbariskt

---

chaniskt afdelade valdistricter blifva representerade; och likväl är det blott sådana personer, som förnuftigtvis kunna och böra representeras. Enskilta personer kunna visserligen ock låta sina rättigheter bevakas genom andra; men de kunna aldrig rätteligen *åläggas* att göra det, om de ej vilja det. De skulle i annat fall kunna åläggas att vara omyndiga eller åtminstone att låta sig behandlas såsom sådana. Men sin myndighetsrätt måste de behålla, äfven när de med andra bilda ett yttre helt, såsom en inrättning eller ett bolag, och ännu mer således när de blott bilda en yttre hop såsom ett valdistrict. Helt annorlunda är förhållandet, om de tillsammans äro medlemmar af en sådan enhet, som är gifven och fordrad genom förnuftet, d. v. s. af en moralisk personlighet eller ett samhälle. I detta fallet har enheten rättigheter omedelbart genom sig sjelf, hvilka den äfven meddelar åt sina medlemmar, och hvilka böra bevakas så väl emot dessa som emot alla andra. Men i detta fallet kan också just derföre ej hvar och en vara lika berättigad att uppträda, såsom enhetens rättsinnehafvare och representant. Den rättigheten kan då icke tillkomma någon annan än den, som dertill eger de rättsgiltiga qvaliteterna.

Digitized by Google

spectakel, hvarigenom vi åter försattes till samhällets barndom i den halfvilda hedendomen. Men så vore det icke heller i minsta mon någonting förståndigare och bättre, om man lättsinnigt upphäfde den närvarande ståndsrepresentationen, till hvilken det Svenska folket genom sin fortgående bildning under secler har utvecklat och upparbetat sig.

24. Ty hvad t. ex. skulle man säga om ett Generalitet, som hade att anföra en redan väl organiserad armée, men af någon anledning antingen tillät eller befallde, att all slags fördelning och organisation inom henne skulle upphäfvas, och att det hela skulle förvandlas till en likartad *massa* af enskilta beväpnade menniskor, som genom sjelfvalda Fullmäktige eller Ombud hade att bestämma det helas rörelser och företag? Det lindrigaste man kunde säga, vore väl utan tvifvel, att det Generalitetet ej handlade rätt välbetänkt, vare sig för sig sjelf eller för det hela och alla dess delar [1]).

25. Hvad förnuftigt skulle väl också ett Generalitet för egen del kunna uträtta med en så oförnuftig och oorganisk massa, låt vara att Ombuden af någon anledning fördeltes i tvenne särskilta klumpar? Ingenting, skulle vi tro, så framt det ej kunde befalla öfver någon väl organiserad, väl disciplinerad och väl aflönad, samt derföre äfven fullt trogen och tillförlitlig corps, med hvilken det antingen kunde förhindra delarne af det hela att någonsin välja några Ombud, eller ock genom fruktan förvandla deras utsedda Ombud till blotta voteringsmachiner och instrumenter för sin vilja.

26. Men äfven dertill behöfde man således någonting förnuftigt och organiseradt [2]), hvilket för den moderna liberalismen

---

[1]) När detta skrefs i October 1850, föreställde man sig icke, att en Svensk Regering någonsin skulle på allvar komma att gå tillväga på samma sätt som ett sådant der Generalitet. Ty att det då hvilande representationsförslaget icke var allvarligen menadt, utan blott utkastadt för att tysta det vilda skränet, det tro vi oss kunna med säkerhet antaga. Men den tiden fanns väl ej heller i Regeringen en Justitie Minister, som hvarken kände till skiljnaden emellan communer och corporationer eller stånd, eller ens visste att skilja emellan dessa bägge och blotta *classer* af medborgare.

[2]) Vi hafva i denna uppsats ofta begagnat orden organisk, organisation och organiserad, ehuru Liberalisterne gifvit tillkänna, att de för sin del ej kunna förstå hvad de betyda. De bildade torde dock känna den väsendtliga skiljnaden emellan det sätt, hvarpå *lemmarne* sammanhållas hos ett lefvande

Digitized by Google

alltid måste vara en styggelse; ty för den blott sinnliga menniskan äro alla förnuftets lagar och fordringar ingenting annat än bojor och band på *den* frihet, som ensam för henne har något interesse.

---

27. Kort sagdt: likaså litet som husfadren kan — såsom familjens representant eller målsman och på grund af sin rätt såsom sådan — upplösa sin familj eller göra henne omyndig (målsmanslös, orepresenterad), om han än kan göra det såsom enskilt person eller blott menniska, lika litet kunna ock våra Riksdagsmän — såsom representanter i och för sina stånd och på grund af sin rätt såsom sådana — upplösa dessa eller göra dem omyndiga (representationslösa), om de än kunna göra det såsom enskilta medborgare eller blott menniskor.

28. Och likaså litet som husfadren kan upplösa sin familj endast af egen vilja eller drift, utan att han derigenom öfverträder sin rätt och pligt såsom hennes målsman, d. v. s. utan att han derigenom bryter mot *sedelagen* eller förhåller sig *osedligt,* lika litet kunna ock våra Riksdagsmän upplösa sina stånd endast af egen vilja eller drift, utan att de derigenom öfverträda sin rätt och pligt såsom deras representanter, d. v. s. utan att de derigenom bryta mot *rättslagen* eller förhålla sig *rättsstridigt.*

29. Man skall utan tvifvel ej kunna säga om en husfader, att han förhåller sig sedligt och rätt, eller handlar såsom en

---

väsende t. ex. hos ett djur eller en menniska, och det sätt, hvarpå *delarne* sammanhänga uti ett icke lefvande ting t. ex. uti en sten eller ett stycke jord. Åfven torde åtminstone militärer känna, huru väsendtligt en verklig *armée* skiljer sig ifrån en blott hop eller *massa* af väpnade menniskor, samt att det plus, som tillkommer den förra, är just det som gör henne till ett förnuftigt helt — till en moralisk personlighet. Uti ett förnuftigt och derigenom äfven organiskt väsende måste finnas en enda sjelfständig kraft eller vilja, som uti och under sig har flera andra sjelfständiga krafter eller viljor, hvilka åter på samma sätt hafva andra uti och under sig o. s. v. I alla dessa är enheten närvarande och verksam, ehuru i hvardera på ett bestämdt speciellare sätt, och äfven uti hvarandra äro de sins emellan närvarande och verksamma, så att hvar och en mer eller mindre måste deltaga i de öfrigas trefnad eller lidande. Men alla tillsammans stämma de så öfverens med hvarandra och med enheten, att de utgöra blott ett enda harmoniskt helt. — Att närmare utreda detta skulle dock fordra en vida större utförlighet, än vi här kunna tillåta oss.

Digitized by Google

verklig representant för sin familj, om han upplöser henne endast af egen vilja eller drift och utan att hustrun deruti har någon skuld; ty såsom representant för sin familj har han till sin första bestämmelse och pligt att sörja för hennes fortvaro eller bestånd, och till sin andra att bevaka och skydda hennes rätt mot alla, som kunna förnärma den eller sätta den i fara, alltså ock emot hennes egna öfriga medlemmar. Och på samma sätt skall man ej heller kunna säga om våra Riksdagsmän, att de förhålla sig lagenligt och rätt, eller handla såsom *verkliga* representanter för sina stånd, om de upplösa dessa endast af egen vilja eller drift; ty såsom ståndsrepresentanter hafva ock de till sin första bestämmelse och pligt att sörja för ståndens fortvaro eller bestånd, och till sin andra att bevaka och skydda deras rätt mot alla, som kunna förnärma den eller sätta den i fara, alltså ock emot deras egna öfriga medlemmar.

30. I sjelfva verket borde man ganska lätt kunna inse, att likasom familjens upplösning icke är en handling, som kan höra till husfadrens målsmansrätt, så är ej heller folkståndens upplösning en handling, som kan höra till ståndsrepresentanternas representationsrätt. Att upplösa och likasom mörda den moraliska personlighet, hvilken man har att representera, är icke att representera honom, och att representera en sådan personlighet är icke heller att upplösa och likasom mörda honom [1]).

31. Också bör det vara klart, att likaså litet som husfadren, om han har upplöst sin familj, kan *sedan* rättsgiltigt besluta och förordna någonting för hennes öfriga medlemmar, lika litet kunna ock de nu varande Riksdagsmännen, om de hafva upplöst sina stånd, *sedan* rättsgiltigt besluta och förordna någonting för dessa stånds öfriga medlemmar eller för folket i det hela. Deras närvarande rätt grundar sig nemligen derpå att de äro representanter i och för sina stånd (annars hade möjligtvis andra personer blifvit riksdagsmän), och så snart de

---

[1]) De fleste af våra Riksdagsmän hafva säkerligen med ed förbundit sig att upprätthålla och försvara Rikets Ständers fri- och rättigheter likasåväl som Konungens. Huru de nu uppfylla denna sin förbindelse, om de rentaf upplösa dem, eller åtminstone göra dem omyndiga (orepresenterade), det må de sjelfve förklara oss, om de det kunna.

Digitized by Google

då upphöra att vara detta, upphöra de ock att kunna lagligen besluta någonting vid riksdagen. Ståndens upplösning måste naturligtvis anses *föregå* alla de anordningar, som sedan och för framtiden skola stadgas och blifva gällande i och för folket.

32. Man betänke att våra närvarande Riksdagsmän icke *omedelbart* äro några representanter för svenska folket, utan endast för de delar af sina stånd, af hvilka de blifvit valda. Det är först den (absolut eller relativt) samstämmiga viljan hos dem alla vid riksdagen, som är den omedelbara representanten för deras eget stånd, och först den (absolut eller relativt) samstämmiga viljan hos de fyra riksstånden eller rättare hos dessa stånds fyra representanter, som är den omedelbara representanten för svenska folket. Så har det lagligen varit i Sverige under flera secler, och så är det ännu, när detta skrifves.

---

33. Om de trenne ofrälse stånden kan man säga, att de icke egentligen upphäfvas derigenom att ståndsrepresentationen afskaffas; ty så länge ett folk finnes och är ett folk i staten, måste ock dessa stånd finnas inom det och vara dess väsendtliga organer. Men de blifva dock derigenom omyndiga d. v. s. de förlora sin rätt att (genom sin representant eller representation) sjelfve bevaka och handhafva sina rättigheter; och till att beröfva dem denna rätt, sedan den en gång har blifvit verklig, är man icke på mindsta vis mera *berättigad* än till att helt enkelt mörda dem.

34. Såsom varande moraliska personer hafva nemligen ock stånden sina rättigheter likaså väl, som de enskilta menniskorna och de öfriga samhällena, t. ex. likaså väl som ägtenskaper och familjer och folk och stater. Och långt ifrån att de erhålla dessa rättigheter af de enskilta medborgarne, hafva de dem tvertom af evighet i och genom sig sjelfve eller ytterst i och genom förnuftet såsom blott sådant d. v. s. i och genom Gudomligheten. Också meddela de en stor del af sina rättigheter åt de enskilta physiska personerne, som äro eller vilja bli deras medlemmar, hvilka rättigheter dessa i annat fall ej

Digitized by Google

kunde erhålla och besitta. Hvarifrån skulle t. ex. mannen kunna få sina husfaderliga och qvinnan sina husmoderliga rättigheter, om de icke erhölle dem ifrån familjen, eller hvarifrån skulle presten kunna få sina presterliga rättigheter, om han icke erhölle dem ifrån presteståndet? Men hafva stånden sålunda ursprungliga ej mindre än förvärfvade rättigheter, och hafva de derjemte möjligheten och förmågan att sjelfve (genom sin representant) bevaka och handhafva dem, så hafva de äfven full rätt att sjelfve ock göra det; och att då tillåta sig att beröfva dem denna rätt är tydligen ingenting annat än orättvist våld eller rättskränkning.

35. Hvad åter den svenske Adeln beträffar, sådan den har varit i sednare tider och sådan den äfven enligt förnuftet bör vara, så blir denna icke blott omyndig såsom de ofrälse stånden, utan den blir ock helt och hållet såsom ett stånd annihilerad eller förintad, om den nuvarande ståndsrepresentationen afskaffas och ett annat d. v. s. ett oorganiskt och dermed ock oförnuftigt representationssätt införes i dess ställe. Och om dess medlemmar då sjelfve frivilligt medverka till ett sådant resultat, så göra de dermed ock sjelfve sitt stånd till en politisk *Sjelfspilling*, hvarmed de säkerligen ej komma att tillvinna sig någon aktning hos de tänkande i landet, i synnerhet när de ledsamma frukterne af åtgärden komma att visa sig.

36. Den svenska Adeln är nemligen för det närvarande endast ett representativt stånd, hvars tillvaro har hela sin betydelse och rätt och nödvändighet endast i ståndsrepresentationens rättsenlighet eller förnuftsgiltighet. Försvinner eller afskaffas denna, så försvinner eller afskaffas dermed ock svenska Adeln såsom ett särskildt stånd inom folket; ty det finnes då inom detta stånd ingen enda function eller verksamhet, hvilken ej likaså väl kan rättsgiltigt utöfvas af hvar och en annan medborgare, som af en adelsman. Men utan en särskild förnuftig function — utan ett specifikt eget verksamhetssätt för folkets förnuftiga ändamål, kunna ej några personer inom det såsom medlemmar utgöra ett särskildt folkstånd; ty detta ligger i sjelfva begreppet om ett sådant stånd.

Digitized by Google

37. Och ville våra närvarande Adelsmän *sedan* fortfara att anses och gälla för adelsmän — ville de äfven sedan tituleras för Grefvar och Friherrar och hafva sina hustrur kallade Grefvinnor och Friherrinnor äfvensom sina döttrar Fröknar, så vore detta ej blott en tom och löjlig fåfänga, utan äfven ett grundlöst, för att ej säga ett oförskämdt anspråk, hvilket af hvarje tänkande medborgare måste allvarligt tillbakavisas. De skulle genom ett sådant anspråk blott göra sig löjliga och föraktliga och utsätta sig för tänkande personers harm och förtrytelse.

---

38. Men enligt detta raisonnement, torde man invända, skulle vi ju aldrig kunna befria oss ifrån de gamla fyra Riks- eller rättare Folkstånden, äfvensom ifrån den gamla och (derigenom väl också?) föråldrade ståndsrepresentationen. Vi svare dertill, att man visserligen *kan blifva* befriad ifrån dem, men att man likväl icke *bör vilja blifva* det mera, än man bör vilja bli fri från ägtenskapet och familjen eller från folket och sjelfva staten; ty alla moraliska personer fordras af förnuftet med fullkomligt samma nödvändighet, såvida de under gifna omständigheter äro möjliga. Man kan derföre, som sagdt, ganska väl befria sig ifrån dem; men att de, som besluta och åstadkomma den befrielsen, kunna göra det utan att dervid förhålla sig *rättsstridigt* och såvida ock oförnuftigt, det är och förblir en omöjlighet. Man kan ju ock, såsom erfarenheten beklagligen visar oss, ganska väl göra sig fri från ägtenskapet och familjen, sedan de en gång lagligen blifvit förverkligade; men omöjligt är och förblir det i alla fall att sådant kan ske, utan att antingen mannen eller hustrun eller beggedera dervid förhålla sig *osedligt* och såvida oförnuftigt. Från det förnuftiga och rätta, sedan det en gång har blifvit verkligt, kan man naturligtvis icke befria sig på annat sätt, än att man dervid går orätt eller oförnuftigt till väga.

39. Den gamla svenska Ståndsrepresentationen, när den är möjlig, såsom den under secler har varit det hos oss, är den

Digitized by Google

enda rätta och förnuftiga folkrepresentationen, eller den enda, som svarar mot sitt begrepp och sitt ändamål, samt derföre ock den enda, som verkligen förtjenar sitt namn [1]). Alla andra representationsformer äro mer eller mindre endast *tanklösa och förnuftslösa tillställningar*, hvarigenom vissa medborgare sättas i tillfälle att med sken af lag och rätt votera och besluta om rättigheter, som icke egas af dem sjelfva, d. v. s. i tillfälle att (skenbart) lagligen begå uppenbara rättskränkningar eller brott. En folkförsamling, som constitueras och handlar på sådant sätt, är icke stort annat än en (skenbart) lagligen constituerad och handlande hop eller församling af röfvare.

40. Någonting sådant var icke möjligt med den rena och oförfalskade ståndsrepresentationen, sådan den fanns och var gällande i Sverige ända till för några decennier tillbaka. Till denna har svenska nationens förnuft eller förnuftiga medvetande efter hand utvecklat och upparbetat sig under århundraden, och med denna har Svenska Folket vunnit en större politisk frihet och rättslig bildning än möjligtvis något annat folk i verlden. Men nu, då den okunniga mängden har råkat få hand om staten, så att sjelfva de högsta embetsmännen i riket erkänna sig ledas af henne, nu vill man af pur sinnlig råhet och tanklöshet helt enkelt *bortkasta* hela den dyrbara frukt, som genom en sådan utveckling och bildning har blifvit vunnen [2]).

---

[1]) Det var utan tvifvel den rigtiga, om än endast empiriskt förvärfvade, insigten häruti, som förmådde Furst Metternich att svara den Österrikiska regeringen, när denna ville införa folkrepresentation i den tyska delen af sina stater, och derföre frågade honom, hvilket representationssätt dervid borde, såsom det för ändamålet lämpligaste, väljas: »antingen det svenska eller ock intet». I Österrike saknades dock tyvärr ett sjelfständigt Bondestånd, och derföre kunde ej heller det svenska representationssättet der införas.

[2]) Högst märkvärdigt är det, att svenska nationens förnuft och rättsmedvetande under hela secler icke har funnit någonting orättvist eller obehörigt i de högsta rena och väsentliga folkståndens tillvaro, eller i deras rättighet att sjelfve vara representerade och att genom sin sammanstämmande vilja representera det Svenska Folket. Det är först i sednare tider man har velat finna deras rättigheter i dessa afseenden vara blott oberättigade usurpationer, från hvilka man utan betänkande när som heldst kunde och borde befria sig. Men frågan är, om ej detta härleder sig endast ifrån en ytlig sinnligt-empirisk förståndsbildning, och icke ifrån en verkligt förnuftig insigt i det menskliga samhällets väsende — en insigt, hvilken i förra tider ersattes genom en djup och lefvande förnuftsinstinct. Vi för vår del äre öfvertygade, att detta är det verkliga förhållandet. Den bildade såväl som den obildade mängden ser nu för tiden i samhället ingenting annat, än en relation — en

Digitized by Google

förening af enskilta physiska personer, alltså ingenting annat än ett slags sällskap eller bolag. Och likväl är det förra ungefär likaså mycket åtskiljdt från det sednare, som ett lefvande och förnuftigt väsende från en liflös och förnuftslös machine. Men samhället kan tyvärr, såsom varande en *moralisk* person, ej fattas med sinnena, utan det måste fattas blott uti och genom förnuftet. Häraf möjligheten för den bildade och obildade mängden att sätta dess verklighet i fråga, eller att åtminstone förvexla det med någonting blott sinnligt och empiriskt.

Digitized by Google

UR
UPSALA UNIVERSITETS
PROTOCOLLER.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Ur Större Academiska Consistoriets protocoller.

1.

Den 9 Juni 1842.

Å Professor Svanbergs nu upplästa underdåniga ansökning hos Hans Maj:t Konungen, öfver hvilken ansökning Consistorium Academicum blifvit i nåder anbefalldt att inkomma med underdånigt utlåtande, kan jag för min del visserligen icke tillstyrka nådigt bifall i alla dess delar, eller såvida dermed åsyftas, att Professor Svanberg skulle ifrån den 1:a Januarii år 1841 få uppbära den ena af de 2:ne löner, hvilka af Rikets Ständer vid sidstförflutne riksdag anslogos åt blifvande efterträdare af Academiens Professores Emeriti. Academien kan nemligen ej göra anspråk på någondera af dessa löner före inträffandet af de omständigheter och vilkor, med afseende på hvilka de blifvit äskade och beviljade, följaktligen ej eller i närvarande fall före den 6:e Augusti nyssnämde år, då Professor Bredman såsom Emeritus erhöll nådigt afsked med bibehållande af sin lön. Men detta hindrar mig likväl icke, att först och främst vittsorda sanningsenligheten och vigten af de grunder, hvilka Professor Svanberg uppgifvit såsom talande till hans fördel, och sedan uttrycka min underdåniga önskan, att Kongl. Maj:t täcktes åt samme Professor, såsom af Läroverket väl förtjent, i nåder förunna så mycket af hvad hans underdåniga begäran innehåller, som kan finnas förenligt med gällande författningar och sakens beskaffenhet. Genom hvad jag sålunda yttrat, tror

Digitized by Google

jag mig hafva tillbörligen motsvarat Kongl. Maj:ts nådiga syftemål med ansökningens remitterande, hvarmed säkerligen icke åsyftats någon upplysning från Consistorii Academici sida, om och huruvida ansökningens beviljande vore med meningen af Rikets Ständers anordning förenlig eller icke. Consistorium Academicum kan och bör efter min öfvertygelse såvida gå Professor Svanbergs önskningar till mötes, att det i underdånighet hemställer till Kongl. Maj:ts nådiga ompröfning, huruvida icke Professoren må kunna erhålla den ifrågavarande lönen ifrån d. 6:e Augusti sidstledet år, med vilkor att derifrån afdrages, hvad han under tiden uppburit af Observators-lönen, hvilket då kunde såsom besparing till Canzlers-Cassan ingå. Efter Kongl. Maj:ts sidsta reglerande af emeritilönerne måste i alla fall inträffa, att Academien sällan eller aldrig kann få indraga till nämnde Cassa någon besparad Professorslön, och skulle den derjemte gå miste om de inkomster, som vore att förvänta af Adjunctslönerne, i händelse Kongl. Maj:t beviljade, att de nya lönerne utgingo ifrån den tid, då Ordinarie Professors lön öfverflyttades på Professor Emeritus, så ser jag ej, huru Academien skulle kunna bestrida de många och vigtiga utgifter, som hitintills af Lönebesparingscassan utgått. Academien skulle derigenom lida en högst betydlig och kännbar förlust, hvilken säkerligen ej varit af Riksens Ständer åsyftad, och utan tvifvel äfven hade af dem förekommits, om de af detta för Acad:n menliga förhållande haft någon kännedom.

2.

Den 29 Oktober 1842.

Å det underdåniga förslag, hvarom nu är fråga, uppför jag i första rummet Academie Adjuncten, Häradshöfdingen och J. U. Doctorn Mag. Delldén, och i det andra Academie Adjuncten J. U. Doctorn Lindblad.

Med fullkomligt erkännande af Doctor Lindblads förmon-

Digitized by Google

ligt vittsordade förtjenster såsom Academisk Lärare och Vetenskapsman, anser jag mig likväl ej kunna frånkänna hans Medsökande första rummet; och grundar jag mitt omdöme i detta afseendet hufvudsakligen på de motiver och skäl, som redan blifvit framställde af Astronomie Professoren Svanberg, med hvilken jag också i alla delar förenar mig.

Efter detta tillkännagifvande kunde visserligen all vidare motivering å min sida betraktas såsom öfverflödig; men då nämnde Professor mindre har fästat sig vid vissa omständigheter, hvilka i närvarande fall synas mig vigtiga, så torde jag böra, till hvad af honom är yttradt, särskilt tillägga följande:

I Juridiska Facultetens Protocoll af d. 11 Maji 1838 finnes af samma Facultet anfördt, »att Doctorerne Lindblads och Delldéns skicklighet att bestrida offentliga föreläsningar och examinera i Jurisprudentia practica är behörigen constaterad och erkänd», »att Faculteten till en sådan verksamhet icke vill tillerkänna någondera något afgjordt företräde framför den andra i skicklighet, men att den likväl anser sig kunna dertill företrädesvis anmäla Doctor Delldén» af skäl, som sedan uppgifvas i samma protocoll. Då nu Sökanderne för omkring fyra år tillbaka sålunda bedömdes af den competentaste Domaren, och då de bägge sedan den tiden varit verksamme både såsom författare och lärare, så kan och bör jag ej föreställa mig, att någon särdeles betydlig skiljnad emellan dem nu förefinnes, ehuru onekeligen Doctor Lindblad företrädesvis documenterat sig. Men under sådana förhållanden anser jag för rättvist och billigt, att Doctor Delldéns betydligt längre academiska verksamhet räknas honom till godo, att denna betraktas såsom det afgörande momentet till hans fördel. I allmänhet skulle jag tro, att en competent Sökandes långvariga tjenstetid icke bör lämnas utan uppmärksamhet, såvida ej hans medsökande visat sig ega eminenta qualiteter, eller åtmindstone för den sökta befattningen har en särdeles tjenlighet, hvilken ej finnes i något när lika grad hos den andra. Det kunde annars lätteligen inträffa, att man fråndömde den Sökande hans förtjenta och påräknade offentliga belöning, utan tillräcklig visshet, att man dock der-

Digitized by Google

med befrämjat Samhällets fördelar, hvilka onekeligen böra ställas i första rummet. Erfarenheten har visat, icke blott innom andra sphærer, utan äfven innom den academiska, att icke alltid just de, som blifvit utropade för snille eller stora kunskaper, och med afseende derpå framför andra vunnit befordran, också varit de, som förnemligast gagnat det allmänna på sina platser, och lyckligast motsvarat de tjenstens fordringar, hvilkas fullgörande företrädesvis ålegat dem. Vare detta likväl nu sagdt endast i allmänhet, och utan tillämpning på närvarande fall, ty om Doctor Lindblads utmärkta skicklighet och sorgfällighet och fasthet i fullgörandet af sitt Lärarekall äro meningarne visst icke delade, och dessa hans berömliga egenskaper erkännas säkerligen så mycket af mig, som af hvar och en annan. Dock saknas ej eller sådana egenskaper hos hans medsökande.

Men härtill kommer nu ock en annan omständighet, hvilken, ehuru måhända mera betydande för mig, än för mången annan, likväl synes mig böra här synnerligen tagas i betraktande. Doctor Delldén har, för att betjena mig af den Juridiska Facultetens ord, »icke blott såsom promoverad Philosophiæ Magister ådagalaggt ett bemödande att förvärfva en högre grad af allmän academisk bildning, hvilken vid bestridande af ett offentligt academiskt Lärarekall synes i icke ringa mon böra afses»; han har äfven, efter hvad handlingarne utvisa, under flere år med vittsordad flit och skicklighet verkat såsom Docens i practiska Philosophien, och derjemte bestridt de åligganden att föreläsa och examinera, hvilka tillkomma Professorn i samma vetenskap. Af egen erfarenhet känner jag, huru vigtigt det är, att man eger grundliga insikter i philosophiska Rätts- och Statsläran, om man skall något djupare intränga i våra Grundlagars anda och betydelse, och om man skall kunna tillbörligt uppfatta och framställa deras förnuftiga giltighet, hvilken i våra dagar mest af okunnighet är underkänd. Då nu Doctor Delldén företrädesvis documenterat sig såsom i omnämde vetenskaper väl hemmastadd, och då undervisningen i Grundlagarne är vid Facultetens utvidgning af Konung och Ständer i första rummet afsedd, så finner jag rätt och ändamålsenligt, att samme Doctor ock först

Digitized by Google

inflyttas i Faculteten, för hvilken han ur den angifna synpunkten synes behöflig. Man kunde väl härvid anmärka, att icke Grundlagarne, utan andra ämnen äro tilldelade den Profession, hvarom nu handlas; men denna omständighet är i sjelfva verket vida mer skenbar än verklig, och jag kan således derpå ej fästa något afseende. Kongl. Maj:t har nemligen i nåder tillåtit Facultetens Ledamöter att sinsemellan göra utbyte af läroämnen; och det är således för ingen del gifvet, att den, som verkeligen erhåller den först tillsatta nya Professionen, också kommer att verkeligen behålla hennes provisoriskt föreslagna läroämnen. Hela frågan i närvarande fall synes mig således kunna reduceras till blott följande: hvilkendera af de 2:ne competente, skicklige och välförtjente Academiska Lärare, som nu uppträda med hvarandra såsom Sökande, bör tidigare, än den andra komma i åtnjutande af en högre verksamhet innom Academien och af de större löneförmoner, som äro dermed förenade? Och då Doctor Delldén icke blott är den vida äldre Läraren, utan äfven är för de nya Professionernas vigtigaste Läroämne speciel qualificerad, så synes mig också han vara den, som bör tidigast komma i åtanka.

Sedan jag sålunda angifvit meningen af den ordning, hvilken jag uppställt emellan de sökande, torde jag sluteligen ock böra omnämna ett annat förhållande. Jag vågar nemligen föreställa mig, att Consistorium Academicum skall finna lämpligt, att Professoren i Practiska Philosophien befries från sin närvarande befattning att undervisa och examinera sådana Studerande, som inskränka sig till att vid Academien endast undergå Cameral-examen. Jag vågar ock hoppas, att Kongl. Maj:t skall ofelbart dertill lämna sitt nådiga bifall, så snart Dess höga uppmärksamhet blifvit på ändamålsenligheten deraf tillbörligen fästad. För Professoren i nämde vetenskap är det omöjligt att nedlåta sig till så beskaffade Studerandes bildningsgrad och behof, utan att alltför mycket nedsätta den vetenskapliga formen och halten af sitt föredrag, och utan att derigenom blifva mindre gagnande för alla andra, hvilka, med större förmåga och intresse för vetenskaplighet, billigtvis också på deras

tillfredsställande ega högre anspråk. De förra äro dessutom i allmänhet alltför litet intellectuelt utvecklade, för att kunna erforderligt combinera det allmänna med det enskilta eller det rationella med det positiva, hvarföre ock hvad de i minnet inhemtat af det förra sällan eller aldrig kommer dem till någon nytta. För dessa är det således vida bättre och ändamålsenligare, att de erhålla sin undervisning i Rätts- och Stats-lärans grundsatser tillsammans med undervisningen i de positiva lagarne; ty blifva ock deras kunnskaper derigenom icke särdeles djupa och omfattande, så blifva de deremot så mycket mera concreta och tillämpliga. En sådan undervisning torde ock Juridiska Faculteten nu utan olägenhet kunna lämna dem, sedan den vunnit ett fördubbladt antal af Ledamöter; det behöfves blott, att den för det ändamålet tillegnar sig en Lärare, som är dertill behörigt qualificerad, d. ä. som med erforderlig kännedom af det positiva förenar vittsordade insikter i det speculativa. Det kunde annars inträffa, att den efter min öfvertygelse så helsosamma förändringen måste, i brist af en sådan, antingen alldeles uteblifva, eller åtmindstone tills vidare uppskjutas. Af dessa orsaker önskar jag, att Doctor Delldén måtte så snart som möjligt inflyttas i den Juridiska Faculteten, och der erhålla en plats, för hvilken han synes mig passande, ja den han torde uppfylla bättre, än alla andra, som för de nya Professionerne kunna påräknas. Och då han redan en längre tid varit anställd vid Academien, så ser jag ej, hvarföre dermed skulle behöfva dröjas. På Läroämnenas provisoriska fördelning kan jag af ofvanföre uppgifne skäl icke fästa något afseende.

För öfrigt bekymrar det mig föga, att det kunde synas, som ville jag härvid inblanda mitt eget intresse, emedan jag händelsevis för det närvarande är den, som har att undervisa i practiska Philosophien. Är den åsyftade förändringen i och för sig sjelf ändamålsenlig, är den förmonlig för vetenskapen och ungdomen och det allmänna, så blir dess befrämjande ej *derföre* mindre vigtigt, att också *mina* fördelar äro dermed förenade. Dessa fördelar äro åtmindstone ej sådana, som kunna full-

Digitized by Google

följas på bekostnad af vetenskapens och det allmännas; de skulle annars väl kunna förenas med den ovetenskapliga verksamhet, från hvilken jag nu önskar mig befrielse.

3.

Den 12 December 1842.

Då Consistorium Academicum nu har att i underdånighet utlåta sig, på hvad sätt i lifstiden Commerce-Rådet Filéns betydliga Legat till vår Academie lämpligast må användas för vetenskapliga ändamål, anser jag mig böra hos Consistorium i synnerhet påpeka, att nödiga medel måtte beredas oss till anskaffande af alla erforderliga lärda Tidskrifter och Journaler, på hvilka vi ännu här lida brist. Jag känner i sanning intet annat behof, som för det närvarande är mera betydande och kännbart, än detta, och hvars afhjelpande vore i högre grad vigtigt och välgörande icke blott för Academiens äldre, utan äfven och i synnerhet för dess yngre medlemmar. Väl är jag långt ifrån att misskänna nyttan och nödvändigheten af de Amanuenser, som ännu måste umbäras vid vissa af våra Institutioner; men till en början synas mig de mest trängande behofven i denna del väl kunna afhjelpas med mindre summor; och för de öfriga torde det blifva möjligt att finna medel efter hand, utan att hvarken Academiens anseende eller vetenskapernas intressen under tiden uppoffras. Dessutom har det åtmindstone för *min* känsla ej någonting inbjudande, att Commerce-Rådets Filéns hedersamma frikostighet skulle tagas i anspråk för några subordinerade ändamål, så länge andra behof onekeligen förefinnas, som enligt min öfvertygelse äro mer hufvudsakliga och omfattande. Jag för min del anser den Filénska fondens afkastning nyttigast kunna tilldelas det nu såkallade Läsesällskapet, som redan till någon del förlorat sin ursprungligen privata beskaffenhet, och utan tvifvel kan och bör

Digitized by Google

hädanefter förlora densamma fullkomligt. Derjemte finner jag lämpligt, att Sällskapet, såsom på dessa medel baseradt, aflägger sin närvarande otjenliga benämning, som endast erinrar om academiska torftigheten vid dess stiftelse, och att det antager namnet af Athenæum Filenianum eller af något dylikt, genom hvilket vår uppmärksamhet och erkänsla mot Fondens gifvare kunde uttryckas. Skulle denna min mening blifva, såsom jag hoppas, gällande, så vore dermed på en gång sörjdt för afhjelpandet af ett väsendtligt academiskt behof, och för den beständiga åminnelsen af Commerce-Rådet Filéns välvilja mot vårt Läroverk; ty denna vore då fästad vid en allmänt begagnad och nyttig litteraire Institution, som enligt sakens natur bör blifva lika långvarig med Academien sjelf.

Att en sådan Institution är af behofvet påkallad, att den oundgängligen vid Universitetet bör finnas, och att den följaktligen måste förr eller sednare åstadkommas, anser jag mig icke böra vidlyftigt bevisa. Hvar och en känner, att ett vetenskapligt Lärosäte ej kan i våra dagar umbära sådana subsidier, som lärda Tidskrifter och Journaler, och att detta minst kan vara händelsen med vårt eget, som icke ligger i Europeiska bildningens centrum, utan snarare i dess periferi. Det må vara, att dylika subsidier ej äro så nödvändiga för Academiens äldre medlemmar, som redan likasom tagit sin vetenskaps fält i besittning, och derföre nu mindre behöfva tillegna sig främmande forskningar, än att meddela åt andra af sina egna. Men förhållandet är helt annorlunda med de yngre, som rätteligen äro framtidens män, och ännu måste utbilda sig genom främmande biträde. Dessa både behöfva och kunna deltaga uti och tillegna sig, hvad dagens forskningar hafva att erbjuda; och de behöfva i synnerhet all den väckelse, som kan hemtas af utlandets lifligare vetenskapliga verksamhet, då onekligen väckelsemedlen här hemma icke äro så betydliga, som man väl hade skäl att önska. Det är oss ej eller obekant, att de yngre flere gångor beklagat sig öfver bristen på ifrågavarande subsidier hos oss, och sjelfve äfven gjort berömliga försök till dess afhjelpande, ehuru de genom bristande tillgångar varit nödsa-

Digitized by Google

kade att derifrån afstå. Vi vete derjemte, att deltagarne i Läsesällskapet från de Studerandes sida hafva i samma mon aftagit, som tillgångarne mindskats på hvad de uti Inrättningen sökt och bordt finna. Åndteligen vete vi ock, att denna Inrättning ej längre kan bära sig med det understöd, som för det närvarande erhålles af Academien, att den redan är på en betydlig balance, som svårligen kan afhjelpas genom indragningar, samt att den i följd deraf efter all sannolikhet måste förr eller sednare för ett år upplösas, såvida ej nya tillgångar beredas. En sådan händelse, hvarigenom åtmindstone för de yngre och medellösare den litteraira communicationen med utlandet vore för någon tid afbruten, synes mig blifva förnedrande för oss sjelfve och hela Läroverket; hvarföre vi efter min tanke böra allvarligt vara betänkta på dess förekommande, då en utväg dertill nu lyckligtvis erbjuder sig. I sjelfva verket är det i högsta måtto obilligt, att de ibland Lärarne och Lärjungarne, som framför andra söka att vinna kännedom af den utländska bildningen, och på sådant sätt i synnerhet gagna det allmänna, skola vara just de, som nödgas att göra det på sin egen bekostnad och med kännbara enskilta uppoffringar, från hvilka äfvensom ifrån sjelfva mödan de öfriga kunna befria sig. Om sådana sjelfve förse sig med nödiga nyare vetenskapliga böcker, på hvilka ty värr Academien äfvenledes icke erbjuder något öfverflöd, så synes mig detta vara allt hvad man af dem kan begära. Vid alla utländska universiteter anses Lärda Journaler och Tidskrifter för oundgängeligen nödvändiga och de bekostas fördenskull icke der af enskilta, utan af allmänna eller Academiska medel. Också rättar man icke derstädes tillgången på dessa Subsidier efter den större eller mindre tillgången på materiella medel, utan man anser sig böra i samma mon finna utvägar till de sednare, som man erkänner det nödvändiga behofvet af de förre. Hvarföre skulle då icke samma förhållande böra iakttagas äfven hos oss, utan vi ensamme nödgas umbära det allmänt behöfliga, om vi ej vilje på egen bekostnad anskaffa det? De allmänna tillgångarne äro

Digitized by Google

visst icke hos oss så obetydliga, om vi blott icke såsom vanligt läte personerne gå framför Institutionerne. Våra förfäder funno under brinnande mångårigt krig nödiga medel till hela Universiteter och andra Läroverk; skulle då vi under en djup mångårig fred ej finna medel till behöfliga Journaler och Tidskrifter? —

Med anledning af hvad jag sålunda anfört, upprepar jag ännu en gång mitt förslag, att Consistorium Academicum måtte hos Hans Kongl. Höghet Canzleren i underdånighet anhålla, att få, till bildandet af ett Athenæum Filenianum för det angifna ändamålet, använda åtmindstone så mycket, som räntan af de Filénska medlen årligen kan utgöra. Jag anser visserligen denna summa ej blifva för behofvet fullt tillräcklig, eller ens kunna blifva för stor genom föreningen med de 300 Rdr B:co, som hitintills blifvit för Lärda Tidskrifters inköp af Academien utlagde. Men skulle Consistorium dock finna ett sådant anslag för ampelt, så vill jag ej sätta mig emot, att Consistorium föreslår den sednare summans indragning, hvilken då kunde användas för andra behof, såsom till Amanuens-löner eller dylikt. Jag vet, att man sällan hos oss vill göra någonting med rätt besked, och att man merendels söker att afpruta någonting äfven från det erkändt nödvändiga. Dock må i sådant fall Academiska Bibliotheket icke få tillegna sig den nya Institutionens Tidskrifter, utan snarare åläggas att återbära dem det har emottagit af den gamlas, hvilka på sådant sätt kunna blifva för Ungdomen tillgängligare. Skulle derigenom en eller annan Tom förfaras och gå förlorad, så blir väl förlusten derigenom ej större, än att verlden nog ändå kan bära sig. Jag för min del anser en enda tanke i ett lefvande hufvud ega ett större värde, än flera hundrade sådana uti ett dödt Bibliothek; dock uttrycker jag dermed ingalunda något förakt för det sednare; jag önskar endast, att böcker må begagnas medan de finnas, då de i alla fall måste gå förgängelsen till mötes. — För öfrigt är det icke min mening, att enskilta bidrag till ifrågavarande Athenæum skulle hädanefter upphöra; jag är öfver-

Digitized by Google

tygad, att de både skola behöfvas, och med nöje erläggas, samt rikligare än förut ingå, om Institutionen har någonting dugligt och intresserande att erbjuda.

4.

Den 29 December 1842.

Jag reserverar mig först och främst emot Consistorii Academici pluralitets sällsamma förfarande att ändra ett en gång fattadt, expedieradt och till Hans Kongl. Höghet Canzleren ingifvet betänkande, utan att ännu Hans Kongl. Höghet uttryckeligen förkastat de grunder, som deruti blifvit af Consistorium föreslagne, och utan att Consistorium erhållit nådig befallning att ingifva ett nytt och på andra principer grundadt förslag. Ty att hvad Consistorium nu till Hans Kongl. Höghet i underdånighet framställer, är någonting annat, än hvad det förra förslaget innehåller, det, menar jag, är klart och tydligt för hvar och en, som behagar anställa jemförelse. Uti det förra förslaget angåfvos inga grunder för sjelfva fördelningen af de anslagna medlen, utan denna öfverlämnades helt och hållet åt Hans Kongl. Höghets egen ompröfning; i det sednare deremot innehålles något, som utan tvifvel skall vara ett slags fördelningsgrund, ehuru jag åtmindstone ej kan deruti upptäcka någon förnuftsgiltighet. Uti det förra anmäldes till delaktighet i anslaget alla de Adjuncter, som enligt de uppställda principerne voro berättigade att komma i åtanka; i det sednare åter uteslutas derifrån några vissa såsom mindre berättigade, utan att Consistorium behagat dertill uppgifva några grunder. Enligt min öfvertygelse hade Consistorium bordt allra först för sig sjelf afgöra, eller ock af Hans Kongl. Höghet Canzleren genom underdånig förfrågan inhemta, om och huruvida de anslagna medlen skola tilldelas de Vicarierande såsom en nådegåfva eller såsom en rättighet. Sålänge nu detta icke har skett, är, såsom mig synes, det först ingifna förslaget

Digitized by Google

det enda rätta, emedan det lämnar frågans afgörande helt och hållet åt Hans Kongl. Höghet Canzleren, hvilken väl också ensam har rätt att deröfver decidera. Consistorium hade kunnat och bordt tills vidare anse för ganska osäkert, om verkeligen Hans Kongl. Höghet vill finna oss vara behörige till att utdela gratificationer, och om ej de vicarierande Adjuncterne sjelfve långt hellre emottaga sådana af Hans Kongl. Höghet Canzleren, deras högsta och opartiska Förman, än af Consistorii Ledamöter, deras colleger och umgängesvänner. Dessutom synes mig både klokheten och delicatessen hafva fordrat, i händelse här endast varit fråga om nådegåfvor, att Consistorium först uppmanat de Vicarierande att genom ingifna ansökningar eller på annat sätt gifva tillkänna, om de verkeligen velat af sådana komma i åtnjutande; ty nu skulle det lätteligen kunna inträffa, att någon, som besitter en högre grad af sjelfkänsla i förening med oeconomiskt oberoende, föraktligt tillbakavisar våra gracer, såsom för honom innebärande en förödmjukelse. En man af sådant lynne och tänkesätt, hvilket visst icke är förkastligt, torde långt hellre umbära en icke betydlig summa penningar, om hvilken han sjelf aldrig anhållit, än han onödigtvis underkastar sig våra opineringar om hans förtjenster, hvarvid han framför andra kan förklaras belöningen ovärdig, utan att han ens dertill får veta orsaken. — Skulle det åter vara Consistorii mening, att delaktighet i de ifrågavarande anslagsmedlen tillkommer de Vicarierande såsom en rättighet — hvarom jag ännu är okunnig — så hade väl sjelfva sakens beskaffenhet fordrat, att Consistorium först hade uppställt rättvisa och objectiva grundsatser, efter hvilka rättigheten sedan för hvar och en särskilt kunde bedömas, och såsom sådan åt honom lagenligt tilldelas. Förr än detta har skett, kan man i sjelfva verket ej tänka på rättigheter, då sådana ej äro tänkbara utan objectiva reglor; det kan så länge blott vara fråga om nådegåfvor, och dessa skulle nu göras beroende af våra enskilta tycken och sympathier, eller ock endast af slumpen och godtycket, då andra grunder ej förefinnas. Jag sjelf

Digitized by Google

förklarar, att jag i denna sak nödgats att endast slumpvis rösta för någras uteslutande, emedan inga reglor, som kunnat vid valet bestämma mig, varit att tillgå, och emedan Consistorium ändå, och oaktadt mitt tillkännagifvande häraf, ålaggt mig att deltaga i omröstningen. —

Jag reserverar mig vidare emot Consistorii Academici nu tagna beslut, att föreslå Hans Kongl. Höghet Canzleren de anslagne 500:de Riksdalernas fördelning i 5 lika delar, i följd hvaraf det ofta skulle inträffa, att för samma arbete några vissa erhålla belöning, under det andra derom gå miste. Jag för min del kan icke påhitta något enda förnuftigt skäl, hvarföre jemt 100 Rdr Banco skulle vara en lagom ersättning för den vicarierande, men hvarje annan summa vara antingen för stor eller för liten. Med all den aktning jag hyser för Pythagoras såsom menniska och Tänkare i öfrigt, har jag likväl ej någon särdeles respect för hans Philosophemer öfver de arithmetiska talen, och för mig har Talet 100 ingen större vigt eller dignitet, än hvilket annat som heldst; särdeles när det är fråga om Personers rättigheter eller förtjenster. Hitintills hafva Academiens yngre Lärare för sina löner eller ock endast för meriterne fått vid förefallande behof innom Faculteterne tjenstgöra; hvarföre skulle de nu hädanefter ej kunna med tacksamhet emottaga äfven en mindre summa, än just den nyssnämda, och hvarföre skulle de icke gerna och rättvisligen med hvarandra likaväl dela ersättningen, som de med hvarandra ock delat arbetet? — Vore det åter nödvändigt och rättvist, att någon olikhet emellan dem statuerades, så måste utan tvifvel dertill finnas några rättvisa och giltiga grunder, och förr än dessa blifvit af Consistorium uppställda samt af Hans Kongl. Höghet Canzleren gillade, borde väl Consistorium icke hafva befattat sig med ersättningens fördelning. Genom ett motsatt förfarande måste det alltid synas osäkert, huruvida Consistorium mot alla ibland de Vicarierande iakttagit rättvisa, liksom dessa sjelfve ock måste få svårt att afgöra, huruvida de ej blifvit behandlade med mannamon eller godtycke. Men i allmänhet är det ganska vigtigt såväl för Consistorium som för dess enskilta medlemmar, att

Digitized by Google

de icke behöfva onödigtvis utsätta sig för Embetsbröders klander och missnöje, hvilket svårligen kan undvikas, om det förfarande, som nu är af Consistorium iakttaget, äfven framdeles skall i denna sak blifva det gällande.

Sluteligen måste jag emot Consistorii Pluralitet vindicera min ovilkorliga rätt, att icke i följd af åberopad praxis nödgas deltaga i en omröstning, som angår andras rättigheter eller förtjenster, sålänge jag är i saknad af lagliga grunder, som kunna dervid bestämma mitt omdöme. Jag erinrar ännu en gång, att Consistorium hitintills icke har fastställt några principer, efter hvilka den ena vicarierande Adjuncten skall framför den andra uteslutas ifrån delaktighet af de ifrågavarande anslagsmedlen. Consistorium kan likaså litet, som någon annan mensklig Auctoritet rätteligen ålägga en förnuftig varelse att i sådana fall decidera efter slump eller godtycke, och det är en klar och bestämd fordran af moraliska Lagen, att man icke må företaga en handling, sålänge man är osäker om dess rättsenlighet. Hade händelsevis min röst blifvit den afgörande, i följd af de öfrigas jemnvigt, så hade en Embetsbroder utan allt skäl kunnat beröfvas en möjligtvis honom tillkommande rättighet eller fördel — i händelse nemligen Hans Kongl. Höghet Canzleren sedan och vid sin decision i saken funnit sig böra på resultatet af Consistorii omröstning fästa något afseende.

Jag anhåller, att denna min reservation måtte få åtfölja Consistorii Academici underdåniga betänkande i målet till Hans Kongl. Höghet Canzleren.

5.

Den 29 April 1843.

Vid decisionen emellan de skiljaktiga meningar, som inom Consistorium förekommit, rörande Faculteternas och Consistorii ömsesidiga rättigheter, när det är fråga om competencens afgörande för dem, som äro sökande till professioner vid Läro-

Digitized by Google

verket, har pluraliteten förenat sig uti den åsigt, att Faculteternas competence-betänkanden, huru som heldst de än må utfalla, äro för Consistorium och dess ledamöter ovilkorligt förbindande. Consistorium skulle således icke få yttra sin egen mening och öfvertygelse om deras competence och skicklighet, hvilka det såsom competente och skicklige för Kongl. Maj:t i underdånighet præsenterade, utan det skulle i detta afseendet nödgas att endast uttrycka och följa Faculteternas meningar, äfven om det för sin del ansåge sig ega tillräckliga skäl till motsatsen, ja äfven om meningarne inom Faculteterne sjelfva vore delade. Såsom hörande till minoriteten måste jag häremot anföra några invändningar, och derigenom reservera mig emot Consistorii beslut, ehuru jag visserligen anser det för mindre behöfligt; ty frågan, som angår betydelsen af en Consistorii rättighet, vid hvilken det äfven efter grundlagen bör bibehållas, måste icke blott underställas Hans Kongl. Höghet Canzlerens, utan äfven Hans Maj:t Konungens nådiga ompröfning, förrän pluralitetens åsigt kan gälla såsom lag.

Enligt denna åsigt skulle, om den af Högsta Myndigheten godkändes, competence-betänkanden hädanefter ej vara endast *betänkanden,* såsom de hitintills blifvit kallade, utan de skulle i sjelfva verket vara enväldiga *beslut* eller *utslag,* då benämningen naturligtvis vore origtig, och borde utbytas mot en annan, emedan den nu åtmindstone icke uttrycker någonting sådant. Äfvenså skulle Consistorium Academicum då vara den enda corporation, i hvilken delen vore af större betydenhet, än det hela, och det enda collegium i riket, som väl hade att uppföra tjenstsökande å underdånigt förslag, men icke att afgöra, om de *borde* derå uppföras eller icke. Hvad Consistorium i sådant fall hade att göra vid förslags upprättande, vore i sanning någonting ganska obetydligt eller oväsendtligt; och äfven vid denna obetydlighet kunde det icke utan en stor oformlighet bibehållas. Dess enda åliggande skulle nemligen blifva att rösta om rummen eller ordningen för dem, som af Faculteterne blifvit ansedda för competente och skicklige; men hvad vore väl i sig sjelf oformligare, än att just den myndighet, som

Digitized by Google

under förutsättning af högre insigter hade att afgöra, huruvida en sökande vore competent och skicklig, ej skulle få äfvenledes afgöra, huruvida han vore det i mer eller mindre grad, följaktligen ock huruvida han borde bland sina medsökande erhålla ett högre eller lägre rum. Man bör härvid ej förbise att isynnerhet vid Professorers tillsättande competence och skicklighet är en sökandes positiva och hufvudsakliga merit, i jemförelse med hvilken alla andra befordringsgrunder böra betraktas såsom antingen negativa eller secundaira.

För mig åtmindstone synes det klart och tydligt, att competencefrågans *afgörande* är ett så vigtigt och väsendtligt moment i ett förslags upprättande, att ingen kan sägas utöfva den sednare functionen, om han ej är berättigad att utöfva den förra. Jag upprepar ännu en gång, att efter min öfvertygelse ingen kan rätteligen sägas uppföra en sökande å ett förslag, i händelse han icke får sjelf bestämma, om han bör derå uppföra honom eller icke. Kan en annan i detta afseendet meddela ovilkorliga föreskrifter, så är det ock denna, som egentligen upprättar förslaget. Om t. ex. Faculteterne ensamme egde den decisionsrätt, hvarom det är fråga, så vore de i ungefär samma förhållande till Consistorium, som Domcapitlen i stiften till församlingarne i regala pastorater. Ty Domcapitlen decidera ock öfver competencen och skickligheten hos dem, som der äro sökande, hvarefter församlingarne endast tillkännagifva, hvilken ibland de competentaste de heldst önska sig, då äfven andra grunder än skickligheten kunna göra sig gällande. Men ingen säger likväl, att det är församlingarne, som upprätta förslagen, utan denna befattning anses allmänt tillkomma Domcapitlen. Följaktligen borde då samma befattning tillerkännas Faculteterne vid Academien, i händelse samma språkbruk äfven der måste följas. Huruvida detta kunde anses för det ändamålsenligaste eller icke, vill och får jag nu icke företaga mig att undersöka; frågan är endast, hvad den gällande lagen verkeligen innehåller, men icke hvad han borde eller åtmindstone kunde innehålla. Denna åter stadgar uttryckligen, att det är Consistorium Academicum, och således ej någon Facultet, som

Digitized by Google

har att upprätta professorsförslag, och enligt grundlagen bör Consistorium detta sitt åliggande bibehålla och fullgöra. Antingen måste således orden hafva en annan betydelse i anseende till Consistorium Academicum, än i anseende till andra Collegier och Consistorier; eller måste Consistorium ega att efter egen insigt decidera äfven öfver competencen och skickligheten, om det än dervid bör söka upplysning och ledning af Faculteternas *betänkanden*. Det sednare har, efter hvad jag förmodar, varit Lagstiftarens mening, och denna bör således ock lända oss till efterrättelse.

Men äfven andra oformligheter, än de nu nämda, kunde lätteligen uppkomma, om Consistorii nu fattade beslut skulle fastställas. Man tänke sig, att i någon af de högre Faculteterne 2:ne professioner vore på en gång lediga, och att innehafvarne af de bägge återstående vore i competence-frågan dissentierande, hvilka bägge förutsättningar äro ganska möjliga. Då skulle den Facultetsledamot, som för tillfället hade votum decisivum, kunna ensam och utan appell bestämma, hvilken eller hvilka sökande Consistorium hade att præsentera för Kongl. Maj:t. Och detta skulle han kunna göra i strid med sin Collega, och möjligtvis med hela det öfriga Consistorium. Af den tillfällighet, att den ena och icke den andra vore pro tempore Decanus,; kunde en sökandes competence således komma att bero. Mig synes, att detta ej vore utan sina betänkligheter. — Äfvenledes kunde den händelse inträffa, att 2:ne professioner vore lediga, och att innehafvarne af de öfriga vore genom skyldskap eller på annat sätt förhindrade att yttra sig öfver sökandernes competence. Då skulle ju tjensterne icke ens kunna tillsättas, i händelse competencens bedömande tillhörde Faculteterne exclusivt; ty Consistorium skulle i sådant fall icke kunna deröfver utlåta sig. Man torde väl invända, att detta vore en casus plane singularis, då undantag naturligtvis måste ega rum. Men hvad utvisar dock detta undantag, om icke att Consistorium till och med utan Faculteten skulle kunna afgöra en competence-fråga? Och hvarföre skulle det då icke få göra detsamma i förening med denna, och under ledning af dess be-

Digitized by Google

tänkande, om än icke med undertryckande af allt eget omdöme? I de vida flesta fallen ega visserligen Faculteterne bästa förmågan att bedöma sådana frågor, och då lära väl deras meningar äfven sjelfmant göra sig inom Consistorium gällande. Men äfven motsatsen kan ofta nog ega rum. Om t. ex. Oeconomiæ Practicæ professionen i philosophiska Faculteten söktes, hvilken vore väl en mera competent domare öfver de sökande, än Botanices & Medicinæ Professorn i den medicinska, och likaså tvertom? Skulle nu denna, den i saken kunnigaste inom Consistorium, icke ens i anseende till blotta competencen få uttrycka och följa sitt eget omdöme? Hvarföre skulle han då kunna få göra det i några andra afseenden vid förslagets upprättande? Det fordras väl vida mindre, för att bedöma en sökandes absoluta competence, hvilket enligt pluralitetens åsigt skulle tillhöra Faculteterne, än för att bestämma hans relativa competence i jemförelse med de medsökande, hvilket enligt samma åsigt skulle tillkomma Consistorium. Den förra kan ofta afgöras efter kännedomen om sökandens antecedentia, hans förr gjorda ansökningar, hans redan erhållna förslag o. s. v., det sednare åter fordrar en vida noggrannare insigt i hans vetenskapsämne.

Mycket mera skulle här kunna tilläggas; men jag har måhända redan varit alltför vidlyftig. Jag slutar således med att uttrycka den mening, att Faculteterne ganska väl kunna åtnöja sig med deras moraliska inflytande, hvilket bland tänkande män aldrig kan blifva obetydligt. Skulle de åter i något enda fall sakna detta, så vore det väl icke eller skäl, att de då egde den juridiska allmakten. Åtmindstone borde Professionerne då sökas vid Faculteterne, och endast dessa till dem uppsätta förslagen. Consistorium kunde alltförväl umbära den obetydlighet, hvilken pluraliteten har velat förbehålla det. Sådant vore efter min tanka förmonligast för dess anseende.

Digitized by Google

6.

Den 29 April 1843.

Då Consistorii Academici Pluralitet nu förklarat sig icke för sin del berättigad att emot Juridiska Facultetens mening frikalla Academie Adjuncten och Häradshöfdingen J. U. Doctorn C. O. Delldén från skyldigheten att genom ett särskildt præsteradt specimen styrka sin competence till den nya Professionen i Svensk Statsrätt och Kyrkorätt samt i Krigsrätten och Folkrätten, till hvilken Profession han ensam anmält sig såsom sökande; och då i följd deraf intet annat för Consistorium nu återstår än att med bifogande af Juridiska Facultetens betänkande, åtföljdt af de Consistorii ledamöters yttranden, som icke ansett sig kunna deruti instämma, i underdånighet hemställa frågan till Hans Kongl. Höghet Canzlerens nådiga ompröfning, anser jag mig böra af flere skäl reservera mig mot den förra delen af detta beslut, och ytterligare anhålla, att denna min reservation måtte få åtfölja handlingarne i målet till Hans Kongl. Höghet.

Consistorii pluralitet har vid detta tillfälle stadgat såsom regel, att Faculteterne ensamme äro berättigade att i hvarje fall afgöra, huruvida en sökande redan är competent eller icke — en rättighet, af hvilken de hitintills mig vetterligen ej varit i besittning. Jag föreställer mig dock, att Hans Kongl. Höghet Canzleren, hvars nådiga ompröfning äfven denna fråga måste underställas, torde finna en sådan makt i Facultetens händer icke blott oformlig, utan äfven farlig; det förra emedan Faculteterne ej äro annat, än utskott eller Sectioner af Consistorium samfäldt, som har att upprätta förslag till alla Professioner; det sednare, emedan genom dödsfall, sjukdom och slägtskapsjäf väl kunde inträffa inom de högre Faculteterne, att blott en enda person efter eget godtfinnande och utan appell skulle bestämma, hvilka sökande Consistorium hade att præsentera för Kongl. Maj:t. Mig synes, att Faculteterne väl kunna åtnöja sig med deras moraliska inflytelse, hvilken bland tän-

Digitized by Google

kande män aldrig kan vara obetydlig; och skulle de vid något enda tillfälle sakna denna, så vore det utan tvifvel ej eller skäl, att de egde den juridiska allmakten. Denna anmärkning tillåter jag mig endast i förbigående, emedan den har ett visst sammanhang med mitt ämne; föröfrigt anhåller jag, att den ej måtte misstydas genom någon tillämpning på närvarande fall.

Det är nemligen icke min mening, att en Facultet ej skulle ha rättighet att afgifva sitt competence-betänkande efter egen insigt och öfvertygelse; och det är äfven för ingen del mitt påstående, att det af Juridiska Faculteten nu gifna är i sjelfva verket obehörigt eller lagstridigt. Jag är hvarken Facultetens motpart eller dess domare, så att ett yttrande i denna rigtning kunde tillkomma mig; men såsom medlem af Consistorium bör jag ega och yttra min egen öfvertygelse, den må huru som heldst delas af andra eller icke. Man må icke här förbise, att det ej är ifrån Faculteten, utan från Consistorium, som en underdånig skrifvelse nu skall afgå till Hans Kongl. Höghet Canzleren; och då detta är händelsen, bör jag väl icke endast af respect för Faculteten genom mitt stillatigande gifva mig sken af att hafva biträdt en mening, i hvilken jag icke kunnat i sjelfva verket instämma. Genom ett sådant förfarande å vår sida skulle vi icke lämna vår Höge Styresman alla de upplysningar, hvilka han eger rättighet att af oss erhålla, och vi skulle äfven för honom mindska möjligheten att efter afvägande af grunderne för och emot med lika frihet besluta i den ena rigtningen såväl som i den andra. Härtill kommer, att, när det underdåniga förslaget till förra Juridiska Professionen upprättades, ansåg jag redan Doct. Delldén vara icke blott competent till bägge de nya Professionerna, utan äfven och i synnerhet lämplig för den ibland dem, om hvilken det nu är fråga. I detta afseendet har den Juridiska Faculteten varit af andra tankar, hvartill den för sin del utan tvifvel ock varit berättigad; men derigenom har nu för mig uppkommit en ytterligare skyldighet att visa, det jag ej saknat grunder för mitt omdöme, eller rättare, att jag äfven haft andra, än dem jag vid

Digitized by Google

nämda tillfälle anförde, och hvilka jag nu icke behöfver upprepa. Genom underlåtande häraf skulle jag sjelf och de, som instämde uti mitt yttrande, komma att inför Hans Kongl. Höghet framstå uti ett något tvetydigt ljus, hvilket väl icke vore tillbörligt. Skulle jag emedlertid hafva misstagit mig i mitt omdöme, hvilket endast Hans Kongl. Höghet Canzleren kan afgöra, så torde man åtmindstone finna af det följande, att det icke är jag, som dertill har skulden.

En af Juridiska Facultetens i Consistorium närvarande ledamöter har åberopat ett Konungabref af år 1748, hvilket skall hafva förhindrat Faculteten att betrakta den sökande såsom till Professionen competent, så länge han icke särskildt för henne præsterat ett specimen. I hvilken mening detta Konungabref ursprungligen blifvit utfärdadt, har jag ej varit i tillfälle att inhemta; men huru som heldst har jag dock varit skyldig att förstå och tillämpa det så, som det i sednare tider blifvit tillämpadt och förstådt. Jag erinrar mig exempelvis, att jag sjelf såsom ännu endast Docent, jemte dåvarande Docenten Böttiger, blifvit uppförd å underdånigt förslag till Professionen i theoretiska Philosophien, utan att någondera ibland oss då hade för henne speciminerat, och utan att vi ens hade afslutat våra Docentspecimina. Jag erinrar mig äfven, att en af Academiens Adjuncter varit 3:ne gångor uppförd å Professors-förslag, utan att någonsin hafva directe för någon Profession speciminerat. Ändteligen är det ock bekant, att åtmindstone 3:ne nu lefvande medlemmar i Philosophiska Faculteten erhållit sina Professioner utan några specimina för tillfället, och i sanning skulle det föga hedrat Facultet och Consistorium om de af sådana män äskat dylika lärdomsprof. Dessa och ännu flere præjudicater kunna anföras, som icke blifvit af Juridiska Faculteten motsagda, och icke eller af Hans Kongl. Höghet Canzleren eller i högsta instancen af Kongl. Maj:t ogillade. Deraf torde således med skäl kunna dragas den slutsats, att omnämda Konungabref väl förbinder en Sökande att speciminera, om sådant af Faculteten och Consistorium fordras; men att det deremot icke tillförbinder dessa att göra en sådan fordran, när denna för de-

Digitized by Google

ras omdöme ej anses nödvändig. Frågan är således, om jag kunnat och bordt anse henne för sådan eller icke i närvarande fall.

Doctor Delldén har visserligen ej specimінerat i de ämnen, som till en början blifvit anviste åt den nya nu sökta Professionen, eller åtmindstone har han icke begärt Facultetens vittnesbörd öfver de afhandlingar, som kunna dertill hänföras. Men äfven jag sjelf och en af mina medsökande till den Profession, hvilken jag nu innehar, hade ej eller, då vi till henne föreslogos, speciminerat i sådana ämnen, som egentligen tillhöra henne, utan blott i sådana, som äro med dessa närbeslägtade, såsom för dem grundläggande. Dessutom hafva transporter inom Faculteterne flere gångor blifvit beviljade, utan att Consistorium af de transportsökande fordrat särskilta lärdomsprof i de ämnen, hvilkas meddelande de velat öfvertaga. Svårligen kan jag ock föreställa mig, att, om någon af Juridiska Facultetens nuvarande medlemmar vid en inträffande ledighet ville öfvertaga ett annat läroämne än det, i hvilket han speciminerat, Faculteten och Consistorium då skulle affordra honom ett särskildt specimen. Detta vore ock efter min öfvertygelse en onödig formalitet. Ett specimen i Juridiken, liksom i vissa andra vetenskaper, bevisar föga eller intet för Sökandens insigter i materielt afseende, emedan det enligt sitt begrepp endast är ett prof på det hela, men icke det hela sjelf. Såsom sådant måste det röra sig inom en inskränktare vidd, och det är således ganska möjligt, att det till en stor del framställer kunskaper och resultater, till hvilka den sökande kommit under sjelfva författandet. Men hvad ett specimen alltid kan och bör utvisa, det är någonting, som aldrig förvärfvas för tillfället, jag menar förmågan att vetenskapligt afhandla ett lärdomsämne. Denna förmåga åter kan documenteras icke endast i det ämne, hvari man är sökande för tillfället, utan äfven och likaväl i andra, som dermed äro närbeslägtade. Då nu Doctor Delldén fyra gångor varit uppförd å Professorsförslag, och sednast under det löpande läseåret i den Juridiska Faculteten, så bör man väl icke antaga, att någon osäkerhet om

Digitized by Google

hans vetenskapliga förmåga vidare kan ega rum. Vore detta likväl händelsen, huru hade då Consistorium och Faculteten vid föregående tillfällen uppfyllt sina åligganden? Och huru hade då Faculteten helt nyligen kunnat recommendera honom att offentligen föreläsa och examinera uti de läroämnen, i hvilka han nu är sökande? Skulle en man väl kunna uppfylla en Professors och Lärares åliggånden, men icke kunna uppbära hans värdighet och inkomster?

Att efter sådana antecedentier nu vilja tillämpa 1748 års Konungabref i dess strängaste mening, då sådant förut icke varit vanligt, synes mig icke allenast inconseqvent och onödigt, utan äfven i anseende till sökanden obilligt och förödmjukande. Särskildt anser jag det vara onödigt i närvarande fall. Kongl. Maj:t har nemligen med största skäl medgifvit Juridiska Facultetens ledamöter att sinsemellan göra utbyte af läroämnen, då Juridikens delar så nära hänga tillsammans. Om nu vid ett inträffande utbyte en Professor lämnade ifrån sig just det läroämne, i hvilket han vid ansökningen speciminerat, hvad vore då genom hans specimen bevisadt för hans skicklighet såsom lärare i de öfriga? Endast hans allmänna vetenskapliga förmåga, skulle jag tro — en förmåga, som redan 2:ne gångor är åt Doct. Delldén af Faculteten tillerkänd. Men ännu mer. Den nya nu sökta Professionen omfattar fyra särskilta läroämnen, och sökanden är af Faculteten ålagd att speciminera uti ett af de fyra, hvaraf måste följa, att han derigenom kan göra sig competent i de tre öfriga. Detta måste antingen vara en oförklarlig besynnerlighet, eller ock måste en erkänd förmåga i ett visst ämne vara tillräcklig att documentera samma förmåga i andra, som äro dermed beslägtade. Ett specimen t. ex. i Krigslagfarenheten kan medföra competence i Kyrkorätten, Statsrätten och Folkrätten; detta har Faculteten åtmindstone indirecte medgifvit. Hvarföre skulle då icke ett specimen i någon annan del af vetenskapen kunna på samma sätt medföra competence äfven i Krigsrätten och dermed i álla de öfriga? Doct. Delldén har i allesammans undergått godkända examina inom Faculteten; han har åtmindstone i 3:ne bland dem, som

Digitized by Google

tillhöra den nya Professionen, dels hållit offentliga föreläsningar, dels utgifvit afhandlingar; han har i Juridiska Faculteten 2:ne gångor varit uppförd å Professorsförslag, och likaså 2:ne gångor i den Philosophiska. Har jag då bordt och bör jag väl ännu antaga, att han vidare behöfver documentera sig genom specimినerande, särdeles då inga medsökande förefinnas, med hvilka han måste compareras?

Med hvad jag sålunda anfört, har det för ingen del varit min afsigt att patrocinera för Doctor Delldén och hans sak såsom sådan. Jag kan visserligen förstå, att det måste vara obehagligt för honom, att nu finna en sådan ovanlig rigorism mot sig i synnerhet utöfvas, och detta äfven af Facultetsledamöter, som äro yngre, än han, såväl vid Academien som Faculteten. Gerna hade jag ock sett, att ett sådant obehag kunnat honom besparas. Men detta oaktadt är Doct. Delldéns sak icke min; utan jag sjelf har endast att mot Faculteten rättfärdiga en mening, hvilken jag en gång har offentligen yttrat, och hvilken jag ännu fortfar att hysa. Tillika anser jag mig böra fästa Hans Kongl. Höghet Canzlerens nådiga uppmärksamhet på några ibland de grunder, som synts mig tala mot Juridiska Facultetens betänkande. Vi vete, att inom vårt Fädernesland ej finnes något särdeles öfverflöd på Academiska Jurister; och för ingen sådan har den nya Professionens ledighet kunnat vara hitintills obekant. Då nu hennes tillvaro under mer än 2:ne år varit känd, och likväl endast Doct. Delldén anmält sig såsom till henne sökande, så måste väl deraf dragas den slutsats, att andra ej kunnat eller ej velat anmäla sig. En försummelse å deras sida i annat fall vore efter min mening ett specimen för tjensten, som svårligen kunde adproberas. Om nu Hans Kongl. Höghet Canzleren i betraktande af dessa omständigheter vore benägen att åtnöja sig med den enda anmälda sökanden, och om han ville så mycket, som möjligt, påskynda den nya Professionens tillsättande, borde väl då Consistorium genom en icke nödvändig formalitet lägga hinder i vägen för hans vilja? Af tidningarne se vi, att fyra Juridiska Professioner nu äro på en gång lediga vid rikets universiteter,

Digitized by Google

och vi vete, att vid bägge tillsammans finnas blott 3:ne Adjuncter, och, om jag ej misstager mig, inga Docenter. Böre vi då förespegla oss sjelfva eller Hans Kongl. Höghet Canzleren, att någonting kan vinnas genom ansökningens förnyande? Skulle åter någon ny och hitintills obepröfvad sökande uppstå, så äro ju flere Adjuncturer för honom lediga. Detta kan till en början synas vara för en sådan tillräckligt.

7.

Den 18 November 1843.

Å det underdåniga förslag, hvarom fråga är, uppför äfven jag J. U. Doctorn Academiæ Adjuncten och Häradshöfdingen Carl Olof Delldén, emedan jag i likhet med Juridiska Faculteten finner honom vara dertill fullt competent och berättigad.

De grunder, hvarpå mitt omdöme i detta afseende stödjer sig, har jag vid ett föregående tillfälle redan utvecklat, och att nu vidare anföra eller upprepa dem torde vara så mycket mindre nödigt, som Doct. Delldén förblifvit den enda sökanden, ehuru tjensten tvenne gångor blifvit intimerad såsom ledig, hvaraf följer, att jag nu icke behöfver comparera hans meriter med någon annans.

Hvad åter Doct. Delldéns sednast utgifna Specimen beträffar, hvilket en af Juridiska Facultetens Ledamöter ej velat godkänna, så torde jag vara så mycket mera berättigad eller till och med skyldig att deröfver yttra min enskilta mening, som det deruti afhandlade ämnet egentligen tillhör den Practiska Philosophien, ehuru det äfven rätteligen behandlas af den Juridiska Faculteten, emedan den Rationella FolkRätten är en disciplin, hvilken omedelbart bör tillämpas af Statsmakten, hvarföre ock samma disciplin blifvit ett Läroämne för den nya Juridiska Professionen. Jag anser mig således böra oförgripligen uttala den öfvertygelse, att ifrågavarande Specimen icke blifvit

Digitized by Google

af Juridiska Faculteten för högt uppskattadt och att det mindst sagdt ganska väl förtjenar *det* vittsord, som af Facultetens Pluralitet blifvit detsamma tillerkändt. Dock vill jag dermed för ingen del anses hafva uttalat något ogillande öfver den Facultetsledamotens omdöme, som varit ifrån Pluraliteten dissentierande. Uppskattningen af ett Lärdomsprof beror alltid af den måttstock, som dervid användes, och denna kan hos olika bedömare vara ganska olika, utan att dervid någonting är att erinra. Jag för min del anser mig böra vid sådana profs bedömande bestämma vittsordet icke efter en absolut måttstock, utan efter en relativ, nemligen efter de fordringar, som hitintills blifvit vid dylika tillfällen inom Faculteterne gjorda. Då jag nu tror mig känna med full visshet, att Professorsspecimina äfven i sednare tider förekommit, som icke allenast blifvit adproberade, utan till och med genom högre betyg distinguerade, ehuru de efter mitt omdöme ej varit af större värde, än Doctor Delldéns, så kan mitt utlåtande öfver detta sidstnämnda ej blifva ett annat, än det jag här ofvanföre afgifvit. I sjelfva verket har jag svårt att finna, hvarföre de antagna betygens halt eller valeur skulle just i närvarande fall särdeles uppstegras utöfver det vanliga; snarare kunde jag finna giltiga anledningar till motsatsen. Doctor Delldéns specimen har dock *den* förtjensten, att det framställer en ny och, så vidt jag kan finna, riggtig grundtanke; och om denna än kunnat genomföras med större utförlighet och fullkomlighet, så kan detsamma påstås om flere andra afhandlingar, som blifvit förmonligt vittsordade utan samma förtjenst. På ett mer eller mindre kan härvid ej göras särdeles afseende. Jag erinrar ännu en gång, att Doct. Delldén icke har några medsökande, med hvilkas specimina hans kunde jemföras; detta jemföres således rättast med sådane, som hitintills i likartade ämnen förekommit.

Digitized by Google

8.

Den 5 Januari 1844.

Sedan Juridiska Faculteten nu blifvit förökad med 2:ne nya Professioner, och således erhållit ett nära fördubbladt antal examinerande Lärare, har jag ansett tiden vara inne att fästa Consistorii Academici uppmärksamhet på nyttan och nödvändigheten af vissa förändringar i det sätt, hvarpå Lärarne i Practiska Philosophien och Historien hitintills deltagit i nämnde Facultets examina med dem, som söka inträde i Rättegångsverken och Cameralverken. Jag vågar ock hysa den förhoppning, att Consistorium med redan vunnen erfarenhet af det närvarande förhållandets olägenheter icke skall underlåta att gilla och förorda ifrågavarande förändringar, hvilka väl, enligt min öfvertygelse, hade när som heldst varit förmonliga, men nu i synnerhet visa sig såsom nästan nödvändiga. Under förutsättning, att jag härutinnan icke misstagit mig, anhåller jag således, att Consistorium ville så snart som möjligt taga frågan i öfvervägande och insinuera henne hos Hans Kongl. Höghet Canzleren, hvilken, om han dertill finner skäl vara, torde sedan öfverlämna henne till Kongl. Maj:ts nådiga afgörande.

Väl må det synas, som kunde härmed anstå tills vidare, då nya Constitutioner för Academien äro under arbete och lämpliga föreskrifter för alla våra examina utan tvifvel i dessa intagas; men jag utbeder mig särskildt och uttryckligen, att intet afseende må göras på denna omständighet, och att Consistorium måtte framföra samma begäran till Hans Kongl. Höghet Canzleren. Ett vidtomfattande och reformerande lagförslag fordrar, innan det antages, en lika omfattande och noggrann pröfning, hvilken icke så snart kan vara fulländad, och det kunde således lätt hända, att jag icke upplefde den tid, då de nya Constitutionerne trädde i verksamhet. Enstaka förändringar deremot, som icke rubba det helas princip, utan tvertom endast befordra dess utföring, kunna och böra när som heldst företagas, såvida de visa sig vara nödvändiga eller åtmindstone

Digitized by Google

nyttiga. Af det närvarande förhållandet lida, såsom jag här skall ådagalägga, icke blott de Studerande och Lärarne i Practiska Philosophien och Historien, utan äfven en betydlig del af den embetsmanna-bildning, hvilken vid Läroverket bör åstadkommas.

Det har nemligen hitintills varit det vanligare, åtmindstone under min academietid, att de, som velat undergå examen till Rättegångsverken, börjat sina juridiska studier med den Allmänna Lagen och sedan öfvergått till de andra delarne af den positiva Lagfarenheten, hvarefter de slutligen, och så vidt tiden medgifvit, sysselsatt sig med Historien och den Practiska Philosophien; och i ungefär samma ordning hafva de äfven anmält sig hos Lärarne i dessa ämnen, för att i dem undergå sina tentamina. Derigenom har först och främst den olägenhet träffat dem, att de bedrifvit sina studier i en förvänd ordning, att de icke tänkt på den præliminaira grundläggningen förr, än hvad derpå skulle uppföras varit nära sin fulländning, och att de således saknat de historiska kunskaper äfvensom de allmänna begrepp och grundsatser, hvilka kunnat och bordt upplysa och vägleda dem under deras studerande af den speciellare juridiken. Vidare har ock af samma orsak den olägenhet träffat dem, när de mindre väl beräknat sin tid och förmåga, såsom ofta nog varit händelsen, och när de följaktligen blifvit af Läraren i Historien eller i Practiska Philosophien tillbakaviste, att de möjligtvis för otillräckliga kunskaper uti ett enda præliminair-ämne, som under en kortare tid kunnat completteras, nödgats förlänga sin vistelse vid Academien under ej mindre än ett halft år, samt besvära sig sjelfve och sina Examinatorer med nya tentamina, emedan examen till Rättegångsverken anställes vid Academien blott 2:ne gångor om året. Sluteligen har af nämde förhållande äfven den menliga följd uppkommit, att de, som uppskjutit sina studier af historien och rättsläran till sidsta terminen, ej kunnat ordentligen afhöra några fullständigare föreläsningar i dessa ämnen, emedan de under tiden varit upptagne af repetitioner och tentamina; hvarföre de också i sista stunden heldst vändt sig till sådana Repetenter, som un-

Digitized by Google

der den möjligen kortaste tiden velat meddela dem de oundgängligaste frågorne och svaren, med hvilka de sedan försökt att hjelpa sig fram. Jag säger icke, att detta varit händelsen med alla; men att det inträffat med många, och måhända med större delen, lärer ej någon kunna bestrida.

Att efter allt detta äfven angifva några ibland de olägenheter, hvilka i följd af samma förhållande träffa Lärarne i de præliminaira examensämnena, kan vara öfverflödigt, då redan det anförda är tillräckligt att visa nödvändigheten af en förändring. Likväl må det tillåtas mig att omnämna det obehag, i hvilket den samvetsgranne Examinatorn befinner sig, då han ofta ser sig tvungen att antingen under ett halft år förlänga den academiska vistelsen för den ej sällan medellöse Examinanden, som redan har genomfört det hufvudsakliga af sin curs, och att derjemte tillskynda honom och sina Colleger och sig sjelf ett förnyadt arbete, eller ock att nedsätta sina fordringar i vetenskapen till en obetydlighet, som hvarken för honom sjelf har någon tillfredsställelse eller för discenten någon nytta och användbarhet. Den stora mängd af tentamina och examina, hvilka man vid våra Universiteter, och såsom jag förmodar endast vid dessa, ovisligen har hopat på vissa Professioner, är redan i sig sjelf en icke behaglig börda för den Lärare, som vet sig vara kallad till en högre och nyttigare verksamhet; men denna börda blir för honom verkeligen odräglig, när han derjemte ser sig dömd, att med sitt arbete icke åstadkomma något väsendtligt gagn.

Man torde föreställa sig, att dessa olägenheter lätt kunde afhjelpas, om man åt de Studerande lämnade råd och anmaningar att tillbörligt inrätta sina studier, och om man för afläggandet af tentamina fastställde en ordning, som vore afpassad efter de särskilta läroämnenas inbördes förhållande. Men af egen erfarenhet känner jag, att de råd och anmaningar i detta afseendet, hvilka jag både såsom Docent och Professor ofta har gifvit, sällan eller aldrig blifvit följda; och det må icke eller förtänkas Lärarne i Historien och Rättsläran, om de ej velat utöfver det oundgängligt nödvändiga föröka mängden

Digitized by Google

af de tentamina, hvilka man hopat på dem. Skulle nemligen dessa före de öfriga Examinatorerne tentera alla dem, som anmäla sig att vid slutet af terminen undergå Hofrättsexamen, så skulle följden blifva, att de ofta måste 2:ne eller flera gångor tentera alla sådana, som sedan antingen sjelfmant inställde sin examen till annan termin, eller genom differering dertill tvungos af någon ibland de öfriga Examinatorerne. Också har det ofta händt mig, när någon tenterat vid början af en termin och befunnits ega otillräckliga kunskaper, att han försäkrat sig ega tid nog att complettera det bristande, och anhållit att längre fram få förnya sin tentamen, hvartill jag svårligen kunnat neka. Detta kan synas mindre vigtigt och äfven inträffande med andra Lärare, men det kan ej synas ovigtigt för den, som redan per medium årligen har att arbeta med mer än 100 tentandi och examinandi. Dessutom är det ej gifvet, att en sådan kan disponera 2:ne veckor vid början af en termin, för att tentera 20 à 30 discenter, hvilken tidslängd åtmindstone under den kortare höstterminen vore det högsta han kunde påräkna, i synnerhet då han ej eger någon rättighet att under denna tid inställa sina offentliga eller enskilta föreläsningar.

I följd af hvad jag sålunda anfört, får jag nu vördsammeligen framställa följande förändringar såsom nyttiga och nödvändiga vid den här vanligen så kallade Hofrättsexamen:

1:o Att Historien äfvensom Philosophiska Stats- och Rättsläran afskiljas ifrån de positiva Rättsvetenskaperne, och göras till ämnen för en särskild examen, hvilken må betraktas såsom præliminair och afläggas i Philosophiska Faculteten. Denna förändring är nyttig, emedan den likasom tvingar de Studerande att i ändamålsenlig ordning inhemta de läroämnen, som fordras för deras examen, och den är äfven nära nog nödvändig, sedan Examinatorernes antal blifvit förökadt till sex, hvarföre den också är af de Studerande sjelfve både önskad och efterlängtad.

2:o Att icke flere, än Facultetens Decanus och Notarie samt de bägge Examinatorerne ovilkorligt förbindas att vara tillstädes, när betygen afgifvas öfver de Examinerades ådaga-

Digitized by Google

lagda kunskaper. Ty Consistorium bör icke onödigtvis besväras af Præliminaireme till en mindre betydande examen, som äfven till sina öfriga delar alltförväl kunde ombesörjas endast af vederbörande Facultet.

3:o Att ifrågavarande Præliminair-examen i likhet med alla andra, som förrättas inom Faculteterne, må kunna anställas när som heldst, så snart Decanus och Examinatorerne dertill ega tillfälle och ett tillräckligt antal af Examinandi förefinnes. Utan denna frihet i anseende till tiden kan Examinatorn svårligen genom differerande tvinga Examinanden att förvärfva sig det erforderliga kunskapsmåttet; ty om detta ej är upphunnet, måste han antingen förlänga discentens vistelse vid Academien under ett halft år, oaktadt bristen kan fyllas inom en kortare tid, eller ock måste han, såsom redan är nämdt, nedsätta sina fordringar till ett otillfredsställande och onyttigt minimum, hvarmed samhället ej kan vara betjent.

Ännu en annan förändring vore visserligen ock önsklig, nemligen att examinerandet måtte anställas inom slutna dörrar, såsom vid andra examina inom Faculteterne är brukligt, och icke offentligen, såsom hitintills varit föreskrifvet vid våra Civilexamina. Inom Academien åtmindstone finnes säkerligen ej någon enda, som icke anser det förra förfarandet för ändamålsenligare, då det utom andra fördelar äfven medför den, att de Studerande icke infinna sig vid examina för att uppsnappa den examinerandes frågor och derigenom efter hand likasom bilda sig en cateches, hvarmed de hoppas kunna undgå besväret af allvarligare studier. Men skulle dock någon utom Academien föreställa sig, att äfven yttre controller här äro behöfliga, och att dessa i någon mon kunna åstadkommas genom offentligheten, så må examinerandet gerna för mig få ske för öppna dörrar. Det kommer då att i alla fall förblifva endast ett sken eller en tom formalitet i jemförelse med det föregående tenterandet, såsom det hitintills har varit vid alla offentliga examina.

Att någon enda olägenhet skulle uppkomma i följd af dessa förändringar, kan jag för min del icke inse, så framt man ej dertill vill räkna den obetydliga utgift, som enligt bruket väl

Digitized by Google

måste erläggas till Cursorn för kallelsen till examen och till Facultetens Notarie för betygens utfärdande. Dock lär väl ingen häruti finna något väsendtligt hinder för antagandet af hvad jag har föreslagit, i händelse det i öfrigt är ändamålsenligt.

Hvad åter examen till Camerala och Räkenskaps-verken beträffar, så hör jag visst icke till deras antal, som önska, att denna måtte alldeles afskaffas; tvertom anser jag den ur en viss synpunkt för ganska nyttig, när jag betänker den bildningsgrad och förmåga, som för det närvarande finnes hos en del af våra studerande. Men jag hemställer till Consistorii betänkande, om ej Professorn i Practiska Philosophien skäligen kunde befrias från allt deltagande i denna examen och hans åliggande öfvertagas af den Juridiska Faculteten, hvars Lärare-personal nu blifvit förökad.

Jag utgår härvid ifrån den förutsättningen, att inga andra än de, som tillika tagit juridisk examen, blifva befordrade till högre Camerala befattningar, så framt de ej äro utrustade med en ovanligare capacitet och arbetskraft, samt redan förvärfvat sig en större practisk erfarenhet, i hvilket fall de väl kunna umbära våra examina. De öfriga åter, som här inskränka sig till blotta Cameral-examen, sakna i allmänhet den förmåga och underbyggnad, som erfordras för att draga tillbörlig nytta af Practiska Philosophiens studium; åtmindstone synes mig denna nytta icke uppväga det besvär och den tidspillan, som genom den stora massans tenterande och examinerande tillskyndas Läraren. Skulle ock sådana Examinandi i minnet uppfatta några vissa allmänna satser ur vetenskapen, så ega de likväl en alltför ringa utbildning för att erforderligt sammanbinda dem med det enskildta, och sålunda göra dem för sig användbara, hvarföre de ock merendels ganska snart förlora dem ur sitt minne. För alla dessa är det således vida ändamålsenligare, att de inhemta sina allmänna kunskaper i Stats- och Rätts-läran i förening med sina kunskaper om landets grundlagar, hvarvid de förra meddelas såsom de rationella grunderna till de sednare. Jag gör mig nemligen förvissad, att Läraren i Svenska Statsrätten ej lärer underlåta att i sina föreläsningar uppgifva så-

Digitized by Google

dana grunder, när han föredrager sitt läroämne, i synnerhet som våra grundlagar enligt min öfvertygelse framför alla andra tillåta det.

Detta vill jag här endast hafva antydt inför en församling af sådana män som Consistorii Ledamöter. Det kunde synas, som åsyftade jag härmed blott min egen beqvämlighet, och sökte att vältra en börda från mig sjelf på en annan. Dock fruktar jag i detta afseendet föga från Consistorii sida; och skulle saken icke anses förtjena någon uppmärksamhet, så skall jag äfven framdeles ej undandraga mig uppfyllandet af den skyldighet, som blifvit mig ålaggd. Men på förändringarne med Hofrättsexamen måste jag allvarligen insistera.

9.

Den 13 November 1844.

Mot det beslut, hvaruti Consistorium Academicum stadnat, rörande den underdåniga ansökning, hvilken några af Academiens Philosophiæ Candidater och Studiosi ingifvit till Kongl. Maj:t, och hvari de utbedja sig att utan afseende på den vanliga promotionshögtiden blifva till Philosophiæ Magistrar promoverade, så snart de præsterat alla de lärdomsprof, som dertill å deras sida erfordras, får jag härmedelst för min del reservera mig, och detta af följande skäl.

Consistorii pluralitet har enligt min öfvertygelse icke betraktat den ifrågavarande ansökningen utur dess rätta synpunkt och således ej eller kunnat deröfver afgifva ett ändamålsenligt utlåtande. Ingen kan nemligen förneka Philosophiæ Candidaterne att klaga öfver en anordning, som tillskyndar dem olägenhet, och att deruti hos Kongl. Maj:t söka ändring; ty detta är en medborgerlig rättighet, som tillkommer hvarje af statens fullmyndiga medlemmar utan undantag. Icke eller låter det bestrida sig, att samma anordning kan vara menlig äfven för

Digitized by Google

dem, som väl ännu ej äro Candidater, men likväl erna snart blifva det; ty den kan icke blott hafva inflytelse på tiden för deras examen och således på gången af deras studier, utan den kan äfven tvinga dem att företaga en kostsam resa till Academien under en följande termin endast för disputationens skull då Faculteten förbjuder dem att absolvera detta prof under promotionsterminen, i händelse de icke hunnit taga sin examen före den sidsta Mars. Då således de blifvande ej mindre än de varande Candidaterne hade full rätt att ingifva sin ansökning, och då Kongl. Maj:t öfver densamma infordrat Consistorii utlåtande, så var den fråga, som borde af Consistorium utredas och besvaras, denna och ingen annan: är den ifrågavarande ansökningen skälig och rättvis m. a. o. äro de olägenheter, som deruti öfverklagas, verkliga och grundade, och, om de så äro, finnes i studiernas eller i gradens eller i Academiens och Statens ändamål något vigtigt och giltigt skäl att i alla fall icke medgifva deras afhjelpande? Ur denna synpunkt hafva med få undantag de högre Faculteternas ledamöter, och äfven några af den Philosophiska Facultetens, icke funnit för godt att betrakta och besvara frågan; tvertom hafva de förre icke ens velat medgifva en föregående discussion om hennes betydelse, utan genast skridit till hennes afgörande på sätt, som nu skett. Detta må synas så mycket förunderligare, då Philosophiska Faculteten sökt utförligen ådagalägga, att flere olägenheter af treårspromotionerne förefinnas, och att dessa träffa icke blott de Studerande, utan äfven Faculteten sjelf, hvilken derigenom ser sig hindrad att tillbörligt fullgöra sina åligganden.

Vidare hafva några af Consistorii ledamöter velat frånkänna Philosophiska Faculteten dess rättighet att vid frågans besvarande fästa sig vid gifna allmänna förhållanden och, då dessa dertill gåfvo anledning, tillstyrka Kongl. Maj:t den sökta nådebevisningens utsträckning äfven till andra än dem, som nu derom i underdånighet anhållit, i händelse de i samma omständigheter ville deraf komma i åtnjutande. Att man i detta Facultetens förfarande velat finna ett formfel, må icke förtänkas sådane, som ex professo befatta sig med Juridiken; men

Philosophiska Faculteten, som funnit ansökningen skälig och rättvis, och derföre ansett sig böra tillstyrka henne, har icke trott sig pligtenligt kunna göra det på annat sätt, än den gjordt. Faculteten har nemligen icke blott rättighet, utan den har en ovilkorlig skyldighet att sorgfälligt vaka såväl för den under Faculteten studerande Ungdomens rättsliga bästa, som äfven för sjelfva de philosophiska studiernas tillbörliga framgång; och Faculteten har derföre äfven en ovilkorlig pligt att så snart som möjligt fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på alla omständigheter, som förhindra det ena eller det andra ändamålets uppnående. Att de Studerande här nödgats taga initiativet och klaga hos Kongl. Maj:t öfver sitt lidande, kan möjligtvis icke lända Faculteten till någon heder; men det hade varit en falsk ambition och således en ännu mindre heder för Faculteten, om den, när frågan en gång blifvit väckt, icke hade velat genast behandla henne i hela hennes vidd. På sådant sätt hade den icke uppfyllt sitt åliggande att så skyndsamt som möjligt förhjelpa de lidande till rättvisa; ty orätt lider i sjelfva verket en Statens medlem, om han nödgas umbära andra fördelar eller underkasta sig andra olägenheter, än de som äro nödvändiga för Statens ändamål. Faculteten borde således icke eller uppsöka yttre och oväsendtliga anledningar för att kunna afstyrka nådigt bifall till hvad den ingifna ansökningen åsyfter, och sedan sin pligt likmätigt sjelf inkomma med en underdånig hemställan i ungefär samma syftning. Detta hade varit att likasom vilja förleda Kongl. Maj:t till en åtgärd, hvilken Faculteten sjelf borde betrakta såsom en orättvisa mot sökanderne, då giltiga skäl förefinnas till deras anhållan. Någon tröst eller hjelp för de lidande hade det icke eller varit, om Faculteten velat fästa sig vid den omständighet, att Academiens Constitutioner äro under omarbetning, då dessa väl möjligtvis kunna afhjelpa olägenheterne, men likväl ej förr än om många år hädanefter blifva gällande.

Slutligen må den anmärkning tillåtas mig, att då Philosophiska Faculteten uppgifvit flere och vigtiga skäl till Promotionssättets förändrande, så hade det varit i sin ordning, att de

Digitized by Google

högre Faculteternas ledamöter antingen ådagalagt det skenbara och ogiltiga i dessa skäl, eller, om detta icke lät sig göra, inskränkt sin åtgärd till att uppvisa, hvilka olägenheter genom förändringen skulle tillskyndas dem sjelfve i deras egen verksamhet. Hade dessa varit öfvervägande öfver dem, hvilka Philosophiska Faculteten och dess Studerande måste vidkännas, sålänge det närvarande promotionssättet bibehålles, då hade skäl förefunnits till afstyrkandet, men i annat fall icke. Man borde dock hafva betänkt, att Philosophiæ Magisters Promotionerne angå endast eller åtmindstone närmast den Philosophiska Faculteten, och att denna icke på något sätt subordinerar under de öfriga Faculteterne.

10.

Den 18 Januari 1845.

Det mer eller mindre ceremoniösa sätt, hvarpå diplomer och hattar må öfverlåtas åt sådane, som blifvit af Kongl. Maj:t utnämde till Theologiæ Doctorer, är någonting ganska likgiltigt för Philosophiska Faculteten, hvars verksamhet icke mig vetterligen kan derigenom befrämjas eller förhindras. Såsom Facultetsledamot kunde jag således i närvarande fall ganska väl inskränka mig till detta enkla utlåtande och öfverlämna det öfriga åt Theologiska Faculteten, som ensam kan deruti vara intresserad. Men såsom Consistoriiledamot är jag förbunden att yttra mig öfver den ifrågavarande ansökningen och dervid antingen tillstyrka eller afstyrka hennes bifallande, och såsom sådan förklarar jag på grund af följande betraktelser, att hennes beviljande synes mig böra tillstyrkas.

För min del ser jag i Theologiæ Doctoratet endast och allenast en offentelig värdighet eller distinction d. v. s. ett Statens erkännande och hedrande af den theologiska lärdomen eller den ecclesiastika förtjensten; och i enlighet dermed betraktar jag

Digitized by Google

äfven dess tilldelande såsom en act af Kongl. nåd och uppmärksamhet eller m. a. o. såsom en act af Samhällets belönande rättvisa, utöfvad af Kyrkans och Statens högsta Öfverhufvud. Med denna åsigt af saken kan jag ej mer än Sökanderne finna lämpligt, att Staten af dem, som redan gjordt sig förtjente af belöningen, skall *fordra* några kännbara uppoffringar för hennes tilldelande, eller *ålägga* dem mot deras önskan att bekosta offentliga högtidligheter, äfven om sådana skulle anses behöfliga, hvilket nu icke tillhör mig att bedöma. Jag har ännu åtmindstone ej hört, att någon Husbonde, som genom det Patriotiska Sällskapet låtit utmärka en nyttig och trogen tjenare, fordrat af denne, att han af egna medel måtte bekosta vare sig sjelfva penningen eller festen vid dess tilldelande, och om än något exempel på ett sådant förfarande kunde visas mig, skulle jag likväl ej kunna recommendera det till efterföljd. Ännu olämpligare skulle jag finna hvarje Statens *anspråk* på festligheters anställande af dem, som hedras med Doctoratet, om detta såsom en Ledamot af Theologiska Faculteten betraktar det, hufvudsakligen vore ett förtroende eller ett uppdrag att efter dess erhållande vara och verka någonting mera eller på annat sätt än förut. Staten skulle nemligen då icke blott ensidigt och till sin egen fördel pålägga Doctorerne nya förbindelser, utan till och med fordra särskilta uppoffringar för den ära han dermed visade dem, hvilket väl vore något sällsamt, och i andra dylika fall icke plägar ske. Men att Staten sjelf icke betraktar Doctorsvärdigheten ur denna synpunkt, kan tillräckligen märkas deraf, att den ej dermed förenar något honorarium, och att Kongl. Maj:t icke ens plägar tillspörja någon, om han vill emottaga den eller icke. Detta synes mig utvisa, att här endast är fråga om en hedersbevisning eller utmärkelse, hvilken icke medför några nya förbindelser, och om hvilken derföre alltid skäligen kan förutsättas, att den skall emottagas med nöje och tacksamhet. I sjelfva verket har jag med bästa eftersinnande icke förmått upptäcka en enda moralisk eller juridisk förpligtelse, hvilken skulle tillkomma Theologiæ Doctorer såsom sådane, men icke redan tillkomma dem såsom blott Christne och

Digitized by Google

Religionslärare och Vetenskapsmän. Också skulle jag utan tvifvel begå en orättvisa mot de aktningsvärda män, som ingifvit den underdåniga ansökningen, om jag ej ville antaga för gifvet, att de redan i Religionens och förnuftets fordringar finna tillräckliga anmaningar att fullgöra sina åligganden, så långt deras förmåga dertill sträcker sig. De hafva ju allesammans blifvit högtidligen invigda i Kyrkans och Statens tjenst, och de hafva vid dessa invigningar afgifvit rätt ansvarsfulla försäkringar; skulle då vigten af deras förbindelser behöfva än ytterligare inskärpas hos dem genom en promotionsceremoni? För sådana män i synnerhet tyckes mig den ceremonien vara fullkomligt öfverflödig; och om den betraktas på samma sätt af dem sjelfve, och om de fördenskull vilja undvara henne, hvarföre skulle man vilja påtvinga dem hennes firande? Från Academiens sida åtmindstone finnes ej dertill någon nödvändighet. Vi vete, att Theologiæ Doctorer hos oss ej promoveras af Theologiska Faculteten, utan af Statens och Kyrkans Öfverhufvud, Hans Maj:t Konungen. Faculteten har icke att proponera någon till värdighetens erhållande, och kan icke genom ett Veto förhindra någons utnämnande eller promoverande. Dess hela befattning dervid är att på nådig befallning förrätta vissa secundaira formaliteter, af hvilka de väsendtligaste äro att utfärda Diplomerne och att påsätta eller kringsända hattarne. Detta må Faculteten visserligen ej vilja undandraga sig; men lika väl kunde det äfven ombesörjas af Konungens Canzli, och för Academiens anseende är det ovigtigt. Det öfriga åter, såsom att tåga i procession, att hålla eller åhöra orationer, och hvad mera, som derpå kan följa, kunne vi utan tvifvel umbära; vi hafve af sådant allt redan så mycket, att vi dermed må finna oss belåtne.

Kort sagdt, jag kan hvarken i sakens beskaffenhet eller i Academiens ändamål upptäcka någon enda anledning att icke tillstyrka den ifrågavarande ansökningens nådiga bifallande. Academiens Constitutioner föreskrifva ock endast att promotionsceremonierne skola firas med värdighet, men icke att de nödvändigt skola firas, d. v. s. de åsyfta egenteligen de Promo-

Digitized by Google

verades fördel, men icke just Academiens eller Facultetens Utom dess erkännes numera offenteligen, att dessa Constitutioner äro i flere afseenden olämpliga, och de kunna således lätteligen nog vara det just i anseende till Promotionsfesterne, särdeles om dessa påtvingas någon emot hans önskan, och kostnaderne derföre affordras honom. Kongl. Maj:t åtmindstone har redan flere gångor funnit skäligt att bevilja dispenser från dem i andra Faculteter; hvarföre skulle då samma skäl icke få gälla äfven i den Theologiska?

11.

Den 18 Januari 1845.

För min del tillstyrker jag nådigt bifall till den ifrågavarande underdåniga ansökningen och stödjer mig dervid hufvudsakligen på det utlåtande, som i Medicinska Faculteten blifvit afgifvet af Professoren Bergstrand. Jag vill endast erinra, att promotionsformaliteterne äro någonting helt annat än Promotionerne sjelfve, och att de förra ganska väl kunna förändras, utan att de sednare derföre behöfva upphöra. Utan en sådan distinction skulle vi t. ex. ej kunna erkänna en viss ledamot af Juridiska Faculteten för promoverad Juris Utriusque Doctor, då han icke mig vetterligen blifvit det med de vanliga ceremonierne; och likaväl är han efter min öfvertygelse icke blott verkeligen promoverad, utan äfven en man för sin hatt så mycket, som trots någon annan. För öfrigt synes mig, att de allmännare anfall på våra promotionsfester, som detta år gifvit oss så mycken sysselsättning, böra likasålitet tadlas, som berömmas, och likasålitet väcka vår bedröfvelse, som vår fägnad. De äro endast naturliga följder af det förhållande, att Samhället i allmänhet framskrider i ålder, hvarigenom ock phantasiens intressen mer eller mindre subordineras under förståndets. Några kunna visserligen conciliera dessa intressen och likasom

Digitized by Google

förblifva ungdomliga sålänge de lefva; men dessa lycklige äro få i jemförelse med de öfriga, och mot den allmännare ordningen spjernar man i längden förgäfves. Det bästa torde således vara, att man tar saken lugnt, och icke förglömmer den vise Salomos ord, att allting har *sin* tid, hvarföre ock Promotionsfesterne torde hafva *sin*, och icke behöfva fortfara i evighet, åtmindstone ej alltid på samma sätt.

12.

Den 16 Augusti 1845.

Då Anatomiæ Prosectorn Doct. Liedbeck vid början af innevarande år hos Kongl. Maj:t underdånigst anhöll om nådigt tillstånd att på Svenska språket få utgifva en del af sitt tillämnade Specimen för den nu lediga Anatomiæ Professionen, nemligen blott den Physiologiska delen, för hvilken det latinska språket ansågs mindre egna sig, fann Consistorium Academicum ifrån en allmänn synpunkt redan ganska betänkligt att i underdånighet förorda hans anhållan. Consistorii Protocoll af d. 5:e Februarii utvisar nemligen att 2:ne Ledamöter ovilkorligt deremot reserverade sig, och att åtmindstone pluraliteten af de öfriga yttrade sig tillstyrkande endast derföre, att den Anatomiska delen af berörde Specimen i alla fall skulle utgifvas och ventileras på Latin. På sådant sätt ansåg sig Consistorium då böra förfara, oaktadt Doct. Liedbeck enligt praxis väl kunnat inskränka sig till att speciminera endast i Anatomien, och oaktadt han under flere år varit vid Academien anställd såsom Lärare, samt redan utgifvit och försvarat ett Academiskt specimen på nämnde språk. Nu deremot vill Consistorium utan betänklighet eller inskränkning befria Speciminanter, som aldrig varit vid Läroverket anställde eller der speciminerat, ifrån all skyldighet att visa sig ega insigter och färdighet i de Lärdas språk, och detta när det är fråga om en Academisk Profession

Digitized by Google

inom en Facultet, der nämda språk under Secler varit begagnadt för lärda afhandlingar och ännu ganska allmänt fortfar att begagnas. Hade dock Consistorii pluralitet velat fordra, att Theser författade och försvarade på latin måtte bifogas den Svenska Afhandlingen, så hade mindre varit att dervid anmärka; ty apparencerne åtmindstone hade då kunnat anses sauverade; men när Consistorii nu fattade beslut i sjelfva verket innehåller, att en Professor i Medicinska Faculteten icke behöfver kunna uttrycka sina tankar på latinska språket, så kan jag ej annat än reservera mig mot en sådan åsigt. Consistorii förfarande härvid synes mig icke blott inconsequent och stridande mot de fordringar, som hitintills varit gjorda, äfvensom orättvist eller åtmindstone mindre delicat emot Doct. Liedbeck, som också är en af de sökande, utan det synes mig derjemte ganska betänkligt för Academiens eget anseende, äfvensom farligt genom den inverkan det torde hafva på studierne i allmänhet.

I sednare afseendet yttrade en nu frånvarande Consistorii Ledamot, när Doct. Liedbecks ansökning förevar: »man må icke tro, att t. ex. en Medicinæ eller Juris Studiosus, derföre att han undergått Student-Examen, om han sedan under hela sin Academiska curs icke haft någon spårre att föröka eller åtmindstone underhålla sina kunskaper i Latinet, skall vid en mera framskriden ålder vara i stånd att läsa och rätt förstå värderika latinska afhandlingar ifrån en äldre tid inom hans egen vetenskap. Och huru skamligt vore det icke, om en sådan skulle blifva till och med Professor, för hvilken hela den äldre Litteraturen inom hans egen sak, genom okunnighet i Latinet, vore likasom en förseglad bok», och för hvilken det vore svårt eller till och med omöjligt att utan andras biträde läsa ett Academiskt programm eller ett Specimen på Latin inom sin Facultet eller de Academiska Constitutioner, hvilka han har att ställa sig till efterrättelse. »Mig synes det temmeligen inconsequent», yttrade samma Consistorii-Ledamot vidare, »att man från Universitetets sida stegrar fordringarne på kännedom i Latinet af de ynglingar, som från Elementar-Läroverken uppkomma till Academien, och derunder tenderar att befria Sö-

Digitized by Google

kande till Academiska Läroplatser ifrån skyldigheten att ådagalägga godkänd insigt och förmåga att i skrift behandla samma språk. Derigenom kunde ju hända, att Professorn, som möjligtvis icke öppnat en Latinsk bok alltsedan han aflade Student-Examen (ett förhållande, som väl kunde vara att förutse i en framtid, i synnerhet om de nuvarande Medico- och Juridico-Philosophiska Examina skulle upphöra, hvilket lär vara föreslaget i Committeen för granskningen af de Academiska Constitutionerne), i sjelfva verket befunnes okunnigare i Latinet, än den nyblefne Studenten». Och hvilken väckelse eller uppmuntran skulle den sednare ega att bibehålla och förkofra sig i förmågan att förstå och uttrycka sig på ifrågavarande språk, om det af sjelfva Consistorium Academicum så der indirecte förklaras för icke behöfligt till äfven den högsta Lärareverksamheten inom hans vetenskap? Skulle han icke tvertom häruti finna en skenbart giltig och möjligtvis kärkommen anledning att icke underkasta sig den påkostande, men likväl högst nyttiga ansträngning, hvarförutan en sådan förmåga ej kan förvärfvas och bibehållas i någon erforderlig grad? Mig synes att Consistorium äfven vid behandlingen af sådana frågor, som den närvarande, väl borde sorgfälligt akta sig att synas för mycket secundera ungdomens nu temmeligen märkbara tendens att undandraga sig sådana studier och lärdomsprof, som uppenbarligen äro nödvändiga till vetenskaplighetens fulländning, om än icke lika så uppenbart nödvändiga till vinnandet af en befordran.

För öfrigt behöfver jag väl icke erinra, att jag hvarken vid mitt afstyrkande af bifall till de ansökningar, hvarom nu handlas, eller vid denna min reservation och hvad jag deruti har anfört, fästat något det mindsta afseende på de aktningsvärda Män, som ingifvit dessa ansökningar till Kongl. Maj:t. Jag har yttrat mina betänkligheter endast ifrån en allmänn synpunkt, och såsom Academisk lärare endast med afseende på Läroverkets intresse. För alla andra considerationer har jag varit fullkomligt främmande.

Digitized by Google

13.

Den 2 December 1845.

Såsom ej närmare bekant med de läroämnen, hvilka tillhöra den ifrågavarande lediga Professionen, kan jag naturligtvis icke sjelf ega något omdöme om Sökandernes skicklighet och förtjenster i vetenskapligt afseende, och följaktligen kan jag ej eller tillåta mig något afgörande eller val emellan de divergerande meningar, som i samma afseende blifvit yttrade af Ledamöterne i den Medicinska Faculteten. Under sådana förhållanden anser jag det vara min skyldighet, att å det underdåniga förslaget uppföra i första rummet Acad. Prosectorn Doctor Liedbeck, icke blott derföre att han är en mångårig academisk Lärare, utan äfven och förnemligast derföre, att han ensam har uppfyllt en fordran, hvilken jag för min del ställer till hvar och en, som vill vinna inträde i den Academiska Lärarecorpsen i allmänhet och i den Medicinska Faculteten i synnerhet. Han har nemligen afgifvit prof på sin förmåga att i tal och skrift begagna sig af det Latinska språket, hvilket prof de andra bägge Sökanderne ej gittat eller åtmindstone ej velat præstera. Väl hafva dessa uppå derom gjord underdånig anhållan blifvit af Kongl. Maj:t i nåder befriade ifrån skyldigheten att äfven i sidstnämnda afseende documentera sig, och jag vill derföre icke förklara dem för incompetente; men denna nådiga dispens finner jag icke innebära någon skyldighet för mig att ställa dem, som undandragit sig att uppfylla någon af de fordringar, hvilka synas mig öfverensstämmande med Academiens värdighet, med hitintills gällande författningar och med gammal, sedblifven praxis, jemte eller före den, som till alla delar fullgjort dessa fordringar. För öfrigt rättar jag mig, hvad Doctorerne Sundevall och Varenius beträffar, såvida efter Medicinska Facultetens uttalanden, att jag uppför den förre, såsom vida förmonligare vittsordad, i andra rummet, och den sednare i det tredje.

Digitized by Google

14.

Den 30 December 1846.

Genom illamående förhindrad att vara närvarande i Consistorium, då Hr Professorn Doct. Delldéns förslag till vissa förändringar i den Academiska förvaltningen der förehades, anhåller jag att nu vid justeringen få till Protocollet anföra mina olika åsigter i vissa delar af det beslut, hvari Consistorii pluralitet då stadnade. Min mening är nemligen

1:o Att Consistorium ganska väl kunnat och bordt hos H. K. H. Canzleren framställa sitt underdåniga förslag till de ifrågavarande förändringarne, ehuru Profess. Delldéns till H. K. H. ingifna Memorial i samma syftning icke blifvit till Consistorium remitteradt. Förslaget är nu vida mer utarbetadt och bestämdt, så att ett säkrare omdöme kan fällas om dess ändamålsenlighet; och då Consistorium ensamt har att ikläda sig ansvaret för hvarje förlust, som genom förvaltningssättets bristfällighet kan tillskyndas Academien, så bör det ock vara såväl berättigadt som skyldigt att taga alla de mått och steg, hvarigenom en sådan bristfällighet kan undanrödjas.

2:o Att Inspectura borde få ensam afgöra de uti förslaget uppräknade mål, som äfven efter min tanke äro af den beskaffenhet, att de af henne kunna behandlas med vida större säkerhet, än af samtlige Ledamöterne i Consistorium. Vi vete ganska väl, att Inspecturæ betänkanden i sådana mål sällan eller aldrig ändras i Consistorium eller ens der föranleda till någon discussion, hvilket är ganska naturligt, då man ej kan begära, att hvarje Consistorieledamot skall taga fullständig kännedom af de handlingar, hvarpå dessa betänkanden grunda sig, och det således ej skulle tjena till någonting att discutera dem. Men genom formaliteten af deras uppläsning förlängas Consistorii sessioner, och en dyrbar tid går förlorad för dem, som ej finna för godt att absentera sig.

3:o Att Ledamöterne af Inspecturan böra tillsättas genom val och stadna vid sin befattning en längre tid t. ex. af 5 år

Digitized by Google

eller deromkring. För min del erkänner jag uppriktigt, att om jag får välja på sådana, hvilkas practiska skicklighet är mig bekant, så har jag ett större förtroende till dem än till mig sjelf. Också vill jag då gerna ikläda mig ansvaret för deras förvaltning, och detta så mycket mera, ju längre de dermed komma att fortfara. Deras besvär och tidspillan torde på något] sätt kunna ersättas dem, och hela Consistorii tidspillan med de obetydliga målens åhörande kunde förekommas, hvilket utan tvifvel vore en vinst för Academien i det hela.

15.

Den 10 Juni 1848.

Jag uppför meo voto i första rummet Profess:n Carlson, i det andra Acad. Adjuncten Cronholm, och i det tredje Lectorn Tham.

Då jag af orsaker, som icke äro för Consistorium Academicum obekanta, är för det närvarande oförmögen att fullständigt framställa de skäl, som legat till grund för mitt beslut att, med förbigående af Docenterna Svedelius och Bowallius, hvilka denna gången icke præsterat något specimen, uppföra å det underdåniga förslaget de öfriga Sökanderne i den nu nämnda ordningen, måste jag underkasta mig den olägenhet, att hvad jag såsom motiver kommer att anföra mera erhåller utseendet af ett blott subjectivt opinerande, än af ett på objectiva förhållanden grundadt omdöme, hvilket under andra omständigheter visserligen ej skolat inträffa. Gerna skulle jag hafva tilldelat Acad. Adjuncten Cronholm det första rummet, om jag kunnat fästa hufvudsakligt afseende på hans längre academiska tjenstetid, äfvensom på mängden af hans från trycket utgifna skrifter, hvilka onekligen ådagalägga en stor arbetsamhet och besittning af historiska kunskaper. Men först och främst kan jag ej, när det är fråga om en academisk Profession, betrakta

Digitized by Google

tjensteårens antal såsom någonting vigtigt, så länge ej andra och väsendtligare decisionsgrunder saknas, och sedan anser jag mig vid uppskattandet af litteraira produceranden icke böra synnerligt afse deras quantitativa beskaffenhet, utan endast eller åtmindstone förnemligast fästa mig vid deras qualitativa. Då jag nu efter egen undersökning tror mig hafva bemärkt, att Acad. Adjuncten Cronholm icke lyckats förvärfva sig något utmärktare mästerskap i den historiska konsten, och att hans sednaste skrifter röja ungefär samma skaplynne och fullkomlighet, som de tidigare, så kan jag ej finna, att hans förflyttande till vårt Lärosäte vore för detta en så vigtig adquisition, att jag derföre skulle ifrån en utan tvifvel påräknad befordran böra utestänga Professorn Carlson, som icke blott varit från början fästad vid Universitetet i Upsala och der alltid gjort sig förmonligt känd, utan äfven præsterat ett ganska förtjenstfullt och lofvande specimen under omständigheter, som visserligen ej varit för honom gynnsamma. Härtill kommer dessutom, att Professor Carlson redan har under en längre tid bestridt den Professions åligganden, till hvilken han nu uppträder såsom Sökande, och att jag derunder kunnat genom egen erfarenhet förvärfva mig visshet om hans förmåga och skicklighet för tjensten, en visshet, som alltid måste synas mig vigtig, emedan den Academiska Lärarens duglighet icke fullkomligt sammanfaller med hans författareförmåga, utan omfattar flere andra ej mindre väsendtliga qualiteter, om hvilkas befindtlighet hos bemälde Professors medsökande jag icke i lika grad varit i tillfälle att förvissa mig. Detta är hvad jag här för tillfället ansett mig kunna och böra omnämna; och för öfrigt förenar jag mig fullkomligt med Professorn Malmsten i hvad redan blifvit af honom anfördt.

Digitized by Google

16.

Den 6 Februari 1850.

Då Academiska Constitutionerne icke föreskrifva, och efter min tanka ej eller böra föreskrifva, en annan decisionsgrund för Consistorii Ledamöter, när de upprätta underdåniga förslag till Professioner vid Academien, än Sökandernes speciella lämplighet för den lediga tjensten, hvarmed jag förstår deras skicklighet såsom Vetenskapsmän och Lärare, så anser jag mig vid detta tillfället icke behöfva anställa någon jemförelse emellan de nu ifrågavarande Sökandernes yttre och mindre väsendtliga meriter, hvilka icke synas mig böra tagas i betraktande, såvida icke de inre och väsendtligare äro jemnlika. Jag finner nemligen uti det sednare slaget tillräckliga skäl att å det underdåniga förslag, som nu upprättas till återbesättande af den härstädes lediga Logices & Metaphysices Professionen, i första rummet uppföra Docenten i Practiska Philosophien Välborne Herr Sigurd Ribbing, hvilken såväl genom sitt för competencens vinnande aflaggda academiska specimen, som genom sin af mig sjelf ganska väl kända utmärkta lärareskicklighet efter min tanka ovedersägligen bevisat sig vara den till tjenstens bestridande skickligaste. Jag anser mig ock kunna och böra uttala den enskilta öfvertygelsen, att ibland de ej redan anställda inom Fäderneslandet Docenten Ribbing är för det närvarande den, som jemförelsevis bäst kan motsvara de anspråk i vetenskapligt afseende, hvilka vid Academien i Upsala göras på en Professor i Philosophien. — I andra rummet uppför jag med åberopande af samma slags skäl för mitt omdöme Lectorn vid Gefle Gymnasium Mag. Elias August Carlsten, då jag ställer honom i comparation med den återstående Sökanden Lectorn vid Calmare Gymnasium Mag. Pehr Sporsén, åt hvilken jag således endast kan tilldela det tredje rummet.

Digitized by Google

17.

Den 5 Juni 1851.

Mot Consistorii Academici beslut att åt den nu lediga Professionen i Medicinska Faculteten, med hvilkens läroämnen vissa förändringar blifvit föreslagna, gifva den nya benämningen af Professionen i Medicinsk och Physiologisk Chemie, anser jag mig såsom Universitetsledamot skyldig att inlägga min oförgripliga reservation. I och för sig sjelf kan det visserligen vara likgiltigt, med hvilket ord man betecknar en academisk Lärostol, om blott de vetenskaper, som af dess innehafvare skola föredragas, äro erforderligt bestämda. Men för Universitetets anseende anser jag det likväl ej vara utan all vigt, att, då Professionen i alla fall skall hafva ett namn, detta ej sammansättes af sådana ord, som i sin förening sakna all mening och betydelse, och dessutom lätt kunna missleda den Studerande Ungdomen. Detta är efter min tanka händelsen med det combinerade uttrycket Physiologisk Chemie, hvilket synes mig icke vara det mindsta begripligare och rimligare, än t. ex. uttrycken Psychologisk Chemie eller Psychologisk Anatomie eller Psychologisk Physik och andra dylika. Man har sagt mig, att det förstnämnda skulle beteckna Chemiens användning på Physiologien, hvarmed man troligen menat dess användning på Physiologiens object; men dermed har jag ej blifvit på något sätt klokare än förut. Med Physiologien har man hitintills förstått vetenskapen om lifvet eller om de lefvande, organiska och organiserande krafterne hos de vegetativa och animaliska väsenderne, men in specie hos menniskan, under hvilka krafter de mechaniska och chemiska ansetts vara subordinerade såsom medel. Jag kan således icke förstå, huru Chemien skulle kunna få någon användning på dessa uppöfver dess sphær liggande objecter, och huru den i allmänhet ens skulle kunna åtkomma dem annars än indirect och förstörande genom att upphäfva den normala beskaffenheten hos de för deras bestånd nödvändiga chemiska medlen. Den skulle ju då

Digitized by Google

likaså väl kunna åtkomma och chemiskt befatta sig äfven med de *psychiska* krafterne, då dessa äro blott högre yttringar af samma princip, som under en lägre form yttrar sig i de vegetativa och sensitiva. Jag vill icke på minsta vis förneka, att ju ock Physiologen kan vara i behof af mångfaldiga chemiska kunskaper, hvilka han också väl finner uti den medicinska och i synnerhet i den såkallade organiska Chemien. Men deruti ser jag ingen nödvändighet att ens tala om någon Physiologisk Chemie och än mindre att för en sådan inrätta en Profession. Man betänke, att Physiologien icke är någon konst, såsom Technologien och Medicinen, utan en blott och bart theoretisk vetenskap. Physiologen behöfver icke blott chemiska utan ock zoologiska och botaniska och anatomiska och physiska äfvensom lingvistiska och psychologiska och philosophiska kunskaper. Men skall man derföre hafva Professioner i physiologisk Zoologie och Botanik, i physiologisk Anatomie och Physik, i physiologisk Philologie, Psychologie, Philosophie o. s. v.? Om för öfrigt andra förut begagnat den ifrågavarande benämningen, så hindrar dock ingenting oss att förkasta den, i händelse den i sig sjelf icke är rigtig eller passande.

Jag vill ej vidare belasta Consistorii Protocoll med anmärkningar emot pluralitetens beslut, ehuru flere sådana ganska lätt kunde göras. Jag vill endast tillägga såsom min egen oförgripliga tanke, att den ifrågavarande Professionen rätteligen kan och bör kallas den Medicinskt Chemiska och den Pharmacologiska, och åberopar för öfrigt Profess. Glas's sednast i Consistorium upplästa anförande. Den fruktan, att Pharmacologiæ Professoren skulle tillegna sig Pharmacodynamiken eller något annat till Professoren i den egentliga Medicinen onekeligen hörande ämne, kan jag för min del icke dela. Man måste dock förutsätta vanligt förstånd hos den förre, när man tilldelar honom Professionen; och skulle någon förvillelse å hans sida i detta afseendet inträffa, så vore ju Medicinska Faculteten både berättigad och förpligtad att densamma erforderligen afstyra.

Digitized by Google

18.

Den 6 November 1852.

Jag gillar icke Consistorii Academici beslut att bestämma tjenstens förlust såsom påföljd för Academiens Fogdar, i händelse dessa af dess Hemmansåboer emottaga någon skänk eller något sammanskott af hvad namn och beskaffenhet den vara må. Jag anser detta onödigt, då Consistorium i alla fall har full rättighet, att mot Academie Fogdarnas egennytta vidtaga de mått och steg, hvilka det för tillfället anser vara behöfliga och skäliga. Emedlertid reserverar jag mig icke mot beslutet, emedan det synes mig vara oskyldigt, då ingen nödvändigt behöfver låta skrämma sig af en hotelse. Dess enda olägenhet tyckes mig vara, att det kastar en viss skugga af löjlighet öfver Consistorium. Deremot måste jag reservera mig emot hvad Consistorium nu äfven har beslutit, nemligen att icke blott Academiens Ombudsman skall infinna sig på de närmast inträffande Uppbördsstämmorne, för att tillkännagifva Consistorii förbud af den så kallade Fogdeskeppans uppbärande, hvilket måste tillskynda Academien en högst onödig kostnad, utan äfven Fogdarne vara förbundne att vid hvarje Uppbördsstämma hädanefter tillsvidare uppläsa för Hemmansåboerne samma förbud och taga bevis af 2:ne bland dessa att ett sådant uppläsande har skett, samt slutligen insända detta bevis till Consistorium. För min del skulle jag tro, att det redan hade varit tillräckligt, om Consistorium endast hade befallt de nuvarande Fogdarne, att hädanefter icke uppbära den ifrågavarande skeppan, och att det hade varit tid nog att vidtaga andra mått och steg, när man fått se att de ej ställt sig denna befallning till efterrättelse. Jag hyser det förtroende till dessa Herrar, att blotta tillsägelsen till dem sjelfve skolat åstadkomma den verkan, som åsyftats af Consistorium, och tänkande män böra efter min tanka icke använda andra medel än sådana, som äro nödvändiga för ändamålet. Att Consistorii Pluralitet nu äfven synbarligen velat beskymfa sina Fogdar inför Hemmans-

Digitized by Google

åboerne och sålunda tillskynda dem äfven ett moraliskt lidande är efter min tanka icke blott omotiveradt och för deras tjensteutöfning skadligt, utan äfven å Consistorii sida obehörigt och för dess eget anseende menligt. Det har funnits många Uppbördsmän, många Domare och andra Functionairer, som förhållit sig mer eller mindre felaktigt i sina Tjenstebefattningar; men icke har man derföre ansett sig böra ålägga dem att vid hvarje tillfälle, då de skolat utöfva sin tjenst, uppläsa de §§ i lagen, genom hvilka sådana tjenstefels begående är förbudet. Huru många uppläsningar af samma slag skulle då icke blifva nödvändiga äfven för Consistorium sjelft, t. ex. af förbudet att försumma den nödiga tillsynen öfver sina Fogdar, en försummelse, som hvad Fogdeskeppan beträffar onekligen har egt rum under nära ett århundrade. Jag hemställer ock huruvida det kan vara nyttigt, att Academiens tjenstemän af Consistorium sjelf offentligen beskymfas inför dem, som skola stå under deras tillsyn, och huruvida detta kan bidraga till att gifva de förra det anseende, hvilket de, såsom handlande å Consistorii vägnar, utan tvifvel böra ega inför de sednare. Jag fruktar till och med att sjelfva Åboerne skola bedöma Consistorii förfarande i denna del ungefär på samma sätt som jag hört det bedömas af andra personer, för hvilka Consistorii nu ifrågavarande beslut ryktesvis blifvit bekant. Hade Fogdarne så förgått sig, att en beskymfning af detta slag kunde betraktas såsom väl förtjent, så hade det måhända varit det rätta att helt enkelt skilja dem ifrån tjensten och utse andra i deras ställe, som inför Åboerne haft sitt anseende i behåll. En Consistorii ledamot har anmärkt, att Capitainen Rönquist, som icke deltagit i missbruket med Fogdeskeppan, troligtvis också mindst skall generas af att uppläsa beslutet om hennes förbjudande. Detta är möjligt, men det är ingalunda nödvändigt. Det finnes mången, som är mera finkänslig för sin egen heder, än Consistorium tyckes vara det för Fogdarnes. Capitainen Rönquist har all rätt att fordra, att Fogdeskeppans icke-uppbärande må få anses såsom en följd af hans egen samvetsgranhet i sin tjensts utöfning, och icke såsom en följd af Consistorii

Digitized by Google

omtanka för Hemmans-åboernas rätt och bästa. Detta är enligt med sanna förhållandet, och han kan ganska väl sätta ett större värde på den äran, än mången af Consistorii pluralitet möjligtvis föreställer sig. Det kan åtminstone vara hans intresse, att icke ens *synas* hafva förgått sig i sin tjensteutöfning.

Jag skulle här kunna tillägga flere och möjligtvis vigtigare anmärkningar, än dem jag redan framställt, men det anförda torde redan anses för vidlyftigt, och jag slutar således med att upprepa, att jag mot hela beslutet reserverar mig, såvidt det afser annat än blotta förbudet för Fogdarne att vidare uppbära den så kallade Fogdeskeppan.

19.

Den 15 Januari 1853.

Emot alla de beslut, hvilka Consistorium Academicum hitintills har fattat rörande den tillämnade Chemiska Laboratoriibyggnaden, finner jag mig tvungen att inlägga min reservation, då jag ej funnit mig kunna i något enda afseende instämma med majoriteten.

Jag yrkade vid början af våra öfverläggningar om denna byggnad, att Consistorium för sin del endast skulle bestämma antalet och beskaffenheten af de rum, som utan all öfverdrift kunde betraktas såsom nödvändiga för sjelfva Institutionerne, och sedan uppdraga åt någon väl känd och bepröfvad Architect att efter sin egen bästa insigt uppgöra en byggnadsplan, som till kostnaden inskränkte sig inom högst 60,000 Rdr Banco, emedan det återstående af det beviljade anslaget ganska väl kunde behöfvas för inredningen äfvensom för de ej förutsedda utgifterne. Præfecternes boningar inom sjelfva huset ansåg jag vara af en blott underordnad nödvändighet, så att ej flere sådana borde begäras eller beviljas, än man för den omnämda summan kunde erhålla. Genom ett sådant förfarande hade rit-

Digitized by Google

ningen och kostnadsförslaget utan tvifvel kunnat vara färdiga inom högst 3 à 4 månader och arbetet sålunda längesedan påbörjadt; men Consistorium ville då icke vidtaga en så enkel utväg eller åtnöja sig med så måttliga pretentioner.

Med tillbakavisande af vårt första underdåniga förslag har Kongl. Maj:t uttryckligen anbefallt Consistorium att låta upprätta ett annat, som i anseende till kostnaden inskränkte sig inom hvad Rikets Ständer beviljat i förening med hvad Academien sjelf kunde tillskjuta. Detta innebär tydligen att Consistorium hade att allraförst göra sig redo för beloppet af Academiens egna tillgångar och sedan låta upprätta ritningen och kostnadsförslaget efter hvad dessa visat sig kunna medgifva. Också påyrkade jag redan vid första öfverläggningen, att detta förfarande måtte iakttagas såsom det enda rätta; men Consistorii majoritet förklarade uttryckligen, att den ej ville derpå inlåta sig. Deraf hafva nu följderne blifvit, att icke blott mycken tid gått förlorad och välförtjenta påminnelser deröfver inkommit ifrån Canzleren, utan äfven att en högst öfverdrifven byggnad blifvit föreslagen och ett icke särdeles pålitligt kostnadsförslag upprättadt. För att göra detta antagligt har också nu Consistorium nödgats uppgifva såsom för ändamålet disponibla tillgångar dels sådana, som icke äro fullt säkra och bestämbara till beloppet, och dels sådana, som äro oss beviljade för helt andra ändamål. Till de förra räknar jag äfven köpeskillingen för det gamla Laboratoriihuset, hvilken är upptagen till mindst 16,000 Rdr B:co, men om hvilken det icke synes mig gifvet att den kommer att dertill uppgå, i synnerhet om Academien befinnes nödtvungen till försäljningen. Till de sednare åter räknar jag de besparade 2,000 Rdr B:co, hvilka Physices Professoren erbjudit af anslaget för Physicaliska Cabinettet, men hvilka till en betydlig del äro anslagsmedel af Rikets Ständer och möjligtvis äfven behöfvas för sin ursprungliga bestämmelse. Hvad derutöfver erfordras har man hänvisat på den såkallade besparingsfonden, en fond, som efter min tanke finnes endast på papperet eller blott figurerar i räkenskaperne, men i sjelfva verket redan är använd eller åtmindstone behöflig

Digitized by Google

för andra väsendtliga ändamål. Det kan icke numera vara för Consistorium obekant, att Academiens utgifter under flere år varit i sjelfva verket betydligare än dess inkomster, så att man för behofvens bestridande äfven nödgats tillgripa dess capitalfond; och det borde ej eller vara för någon ibland oss obekant, att det hela hitintills dock har burit sig endast derföre, att vi under tiden dels fått emottaga betydliga stipendiifonder, dels öfver måttan uppstegrat arrendebeloppet af Academiens hemman. Men det förra har naturligtvis också betydligt förökat Academiens ränteansvar och det sednare torde ej kunna fortsättas i oändlighet, ty det har redan nu kommit derhän, att nya ansökningar om räntenedsättningar esomoftast ingifvas till Consistorium, och att dessa ofta hafva de mest talande skäl för sig, ehuru det visserligen är påkostande att bevilja dem. Hvarest finnas således de egna tillgångar, hvilka Academien är i tillfälle att uppoffra för den nya byggnaden? Och är det väl gifvet, att denna ej kommer att kosta långt mera, än det upprättade kostnadsförslaget innehåller? Den obetydliga och enkla Anatomiesalen, som också uppfördes på entreprenad för någon tid sedan, står Academien för det närvarande till omkring 20 procent mera, än hvad den ursprungligen var calculerad att kosta. Den nya Laboratoriibyggnaden är vida betydligare och mera complicerad än denna, och det vore således en lycka, om den verkligen kunde fullbordas med blott 30 procents förhöjning utöfver förslaget. Men äfven om detta har jag ej någon visshet eller ens några förhoppningar. Jag kan ganska väl se flerfaldiga utgifter, som blifva nödvändiga följder af den nya byggnaden, och hvilka Consistorium icke alls tagit i beräkning, ehuru det åtminstone för sin egen del hade bort göra det. Jag vill nu icke närmare angifva dessa utgifter, då de utan tvifvel äro märkbara äfven för flere andra. Jag frågar blott ännu en gång, hvarest finnas väl inom Academien de medel, som blifva erforderliga till deras bestridande? Man räknar utan tvifvel på Rikets Ständers frikostighet; men denna kan ganska lätt taga ett slut, när den så oförståndigt anlitas. Tider kunna till och med komma, då Ständerne icke ens kunna

Digitized by Google

lemna oss de anslag, hvilka de under närvarande förhållanden beviljat oss. Det kan t. ex. en gång hända, att alla deras tillgångar behöfvas till landets försvar. I sådant fall är då Academien ovilkorligt ruinerad, såsom dess financer nu äro ställda. Och samma ruin bereda oss redan Målsmännen för de så kallade Physicaliska Institutionerne, när de ej hafva någon måtta eller hofsamhet i sina pretentioner. Också kunna de ej eller förfara på annat sätt, när de synbarligen arbeta på att förvandla vårt Läroverk till ett stort technologiskt institut för hela landet. De öfverensstämma i detta afseendet med den stora obildade hopen och de så kallade practiske männerne, hvilka af Universitetet icke begära någonting annat än dugliga Routinierämnen för de offentliga tjensterna och de enskilta näringarne. Att detta kan hafva en helt annan och vida högre bestämmelse kunna de icke begripa, och flere inom oss sjelfve tyckas ej eller begripa det synnerligt bättre.

20.

Den 23 Mars 1854.

Å det underdåniga förslag till återbesättande af den härstädes lediga L. L. O. O. Professionen, hvilket af Consistorium Academicum nu skall upprättas, uppför jag meo voto i första rummet L. L. O. O. Adjuncten Mag. Jon. Fredr. Hesse, i andra rummet Linguæ Arabicæ Docenten Mag. Joh. Theodor Nordling, och i tredje rummet Litteraturæ Hebrææ & Aramææ Docenten Mag. Gust. Fredr. Koræn.

L. L. O. O. Professorn vid Kongl. Academien i Lund Herr Mag. Carl Joh. Tornberg kan jag, med allt erkännande af hans vetenskapliga förtjenster och skicklighet, likväl icke vid detta tillfälle uppföra å det underdåniga förslaget. Han har visserligen intra fatalia till Consistorium ingifvit en underdånig ansökning för den ifrågavarande Professionen; men då denna an-

Digitized by Google

sökning icke allenast har varit vilkorlig, hvilket redan från början hade bordt förhindra Consistorium att på henne fästa något afseende, utan äfven innehållit sådana vilkor och fordringar, att Kongl. Maj:t icke funnit sig kunna i nåder medgifva dem, anser jag honom dermed hafva upphört att för denna gången rätteligen kunna betraktas såsom sökande. Att han sedermera ingifvit en ny ansökning kan så mycket mindre härutinnan verka någon förändring, som han icke blott inkommit med denna post fatalia, utan äfven vid henne fästat sådana vilkor, som icke af Consistorium kunnat antagas; och huru han under sådana förhållanden skall skäligen kunna uppföras å det underdåniga förslaget, kan jag för min del icke inse. Det är möjligt att mången nu tror sig i detta afseendet ega en större frihet, då Consistorium fått rättighet att hos Kongl. Maj:t i underdånighet anmäla äfven sådana, som icke velat uppträda i egenskap af Sökande. Men först och främst har om ett sådant anmälande nu icke varit fråga vare sig i Faculteten eller i Consistorium, och vidare är detta något, som efter min tanke alltid bör företagas förr, än de verkligen sökande aflagt sina specimina och sålunda fått underkasta sig kännbara uppoffringar, från hvilka de då ganska väl kunnat vara befriade. Också känner jag en viss vedervilja mot det hitintills icke vanliga förfarandet att draga utmärktare Lärare, som redan erhållit lärostolar, ifrån det ena Universitetet till det andra; ty derigenom kan lätteligen uppkomma den olägenheten, att det ena ibland dem blir endast ett slags gradpasseringsanstalt för de yngre Lärarne, hvilka då nödgas att der i synnerhet söka sig sin första befordran till de högre platserne. Men på detta ämne, om hvilket mycket vore att säga, vill jag icke vid detta tillfället vidare inlåta mig.

Ibland de ofvanföre omnämnde Sökanderne, hvilka anmält sig i laga ordning och på vederbörligt sätt, och af hvilka tvenne äfven för tillfället aflagt academiska specimina, ger jag med allt skäl företrädet åt Adjuncten Hesse framför Mag. Docens Nordling, dels för hans mera documenterade lärdom och skicklighet och dels för hans långvarigare tjenstgöring vid Acade-

Digitized by Google

mien. Den tredje Sökanden Mag. Docens Koræn erkänner jag äfven för skicklig och competent, ehuru han icke nu för tillfället har specimineratt, och jag anser mig derföre böra tilldela honom det 3:e rummet å det underdåniga förslaget, då icke flere sökande finnas, med hvilka han kunde komma i comparation. Jag har sjelf blifvit uppförd å underdånigt förslag icke blott till Adjunctur utan äfven till Profession, och detta på grund af mitt Docentspecimen, hvilket icke varit förmonligare vittsordadt än Mag. Koræns. Också har jag mig bekant, att detsamma äfven har varit händelsen med andra; och jag har så mycket mindre skäl att vid detta tillfälle afvika ifrån ett hitintills begagnadt förfarande, då de nu gällande Academiska Statuterne icke ovilkorligen fordra några specimina för tillfället, utan tvertom gå ut på att göra dessa till de mindre vanliga, hvilket jag också anser för det rätta. Att Mag. Docens Koræn icke skulle hafva fullföljt sin ansökning är ett antagande, hvartill jag icke finner något skäl i ansökningshandlingarne, och hvilket jag således måste förklara för origtigt.

21.

Den 22 November 1854.

Såsom adjungerad Ledamot i Juridiska Faculteten har jag visserligen instämmt i de ordinarie Ledamöternes beslut att hos Hans Kongl. Höghet Canzleren i underdånighet föreslå nuvarande Academie Camreraren E. Schenson att, intilldess annorlunda kan varda förordnadt, förrätta de tentamina och examina, hvilka tillhöra den nu lediga Professionen i Svensk Statsrätt m. m., emedan jag icke funnit mig kunna förslagsvis uppgifva någon annan, som vore skicklig och villig att åtaga sig denna befattning, sedan icke blott Facultetens egna Lärare, utan äfven Academie Secreteraren Höjer, förklarat sig vara förhindrade att göra det. Men deremot har jag icke ansett mig kunna in-

Digitized by Google

stämma i samme Ledamöters derefter fattade beslut att hos Consistorium Academicum Majus föreslå och anhålla, att detta på grund af 127. §. 2. Mom. i Academiska Statuterne måtte förordna Camreraren Schenson att nu genast såsom Vicarie bestrida de ifrågavarande functionerne, dels emedan bemälde Camerer innehar en ordinarie befattning vid Academien, med hvilken han möjligtvis icke utan H. K. H. Canzlerens medgifvande får förena en annan, och dels emedan han icke sjelf har förklarat sig villig att fungera såsom Vicarie i Faculteten utan att derföre erhålla en skälig remuneration, hvilken Consistorium efter min tanka icke på egen hand kan tilldela honom. För min del anser jag mig derföre nu böra blott vända mig till Juridiska Facultetens närvarande Ledamöter med vänlig anmodan, att dessa Herrar måtte benäget öfvertaga och sinsemellan fördela de tentamina och examina i Svenska Statsrätten m. m., hvilka möjligtvis förekomma och måste förrättas förr, än H. K. H. Canzlerens nådiga svar på Consistorii underdåniga hemställan hinner anlända. Jag vet visserligen att de vid slutet af terminerne redan äro tillräckligt öfverhopade af sådana slags tjensteåliggauden, och jag vet äfven af egen erfarenhet, hvilken möda det någon gång kostat mig sjelf att inom en tid af ungefär 3:ne veckor nödgas arbeta med ända till 70 tentandi. Men dels tror jag, att äfven den Academiska Medborgaren är pligtig att under brydsamma förhållanden åtaga sig utomordentliga ansträngningar, och dels är det ej länge sedan den skyldigheten efter de gamla Academiska Stadgarne var uttryckligen föreskrifven, hvarföre dess fullgörande ock måste den tiden hafva ansetts för möjlig. Det må visserligen erkännas, att efter den tid, då sidstnämnde Stadgar fastställdes, antalet af tentandi blifvit mångfaldigt förökadt, men så skulle jag också förmoda, att detta antal under tiden, och möjligtvis under denna termin i det hela, icke blir fullt ut så betydligt, som vanligtvis. Och för att bereda Facultetens Ledamöter en större möjlighet att bestå och medhinna det förökade arbete, som i alla fall derigenom måste tillskyndas dem, vill jag för min del med den rätt, som enligt 99. §. 2:a Mom:t i Academiska Statu-

Digitized by Google

terne nu tillkommer Academiens Rector, förunna dem befrielse från de offentliga föreläsningar, hvilka ännu återstå under denna månad, det jag förmodar H. K. H. Canzleren äfvensom Consistorium skall finna skäligt att gilla och godkänna.

22.

Den 29 Maj 1856.

Å underdånigt förslag till den härstädes lediga Professionen i Moderna Litteraturen och Æsthetiken uppför jag meo voto: i första rummet E. O. Professorn i Moderna Litteraturen, En af de Aderton i Svenska Academien, Riddaren af Kongl. Nordstjerne Orden och af Danska Danebroogsorden Herr Mag. Carl Vilhelm Böttiger; i andra rummet Æsthetices Docenten härstädes, En af de Aderton i Svenska Academien, Historiographen vid Kongl. Maj:ts Orden Herr Mag. Bernhard Elis Malmström; och i tredje rummet Æsthetices Docenten vid Kongl. Universitetet i Lund Mag. Gustaf Jordan Håkan Ljunggren, hvilken i Academiska meriter är de andra bägge synbarligen underlägsen.

Ehuru jag åt H:r Mag. Docens Malmström tilldelar endast det andra rummet, uppskattar jag likväl ej ringa hans förtjenst och värdighet till den af honom nu sökta tjensten; tvertom erkänner jag gerna, att han har visat sig kunna bestrida henne med all erforderlig både förmåga och framgång. Men detta oaktadt kan jag ej annat än framför honom utmärka och således till Professionens erhållande förnemligast anmäla H:r E. O. Professorn Böttiger, då jag här icke endast skall i allmänhet förklara dem bägge för skicklige och competente, utan äfven är förbunden att yttra mig om graden af deras skicklighet, och följaktligen måste jemföra dem med hvarandra. Till det företräde, jag då finner mig böra tilldöma Professor Böttiger, kunde jag redan hemta ett skäl från de Philosophiæ Candidat

Digitized by Google

Protocoller, som äro bilagde vid deras ansökningar; ty dessa utvisa, att Professor Böttiger ifrån början idkat vidsträcktare och djupare vetenskapliga studier, hvilket med förutsättning af en lika arbetsamhet utmärker hos honom en relativt större bildbarhet, den han visst icke sedermera underlåtit att på det förmonligaste cultivera. Men härpå lägger jag likväl ej någon så synnerlig vigt, då jag här hufvudsakligen har att taga i betraktande de afhandlingar och skrifter, hvilka de hvar för sig under sin academiska bana utgifvit, och hvilka äro till innehållet af den art och beskaffenhet, att de kunna upplysa mig om deras kunskaper och skicklighet till den nu sökta tjensten. Genom den uppmärksamhet jag egnat åt dessa anser jag mig hafva funnit, att Professor Böttiger i allmänhet är sina medsökande öfverlägsen i förmågan att naturligt och grundligt behandla det ämne, med hvilket han sysselsätter sig, och att hans skrifter fördelaktigt utmärka sig genom en större tankens klarhet och objectivitet äfvensom genom raisonnementets styrka och gedigenhet, så att man icke der träffar dessa friskjutande phantasier eller dessa förbländande hugskott, som ofta långt tillförlitligare bevisa, att Författaren har lifligbet och käckhet i lynnet, än att han har sundhet och skärpa i omdömet i förening med grundliga insigter i ämnet. Detta företräde å Professor Böttigers sida synes mig ensamt vara ett tillräckligt skäl att betrakta honom såsom den jemförelsevis skickligaste Läraren; ty att han äfven för öfrigt eger alla de kunskaper och andra qualiteter, som erfordras för att tillbörligt bestrida den ifrågavarande professionen, och att han åtmindstone eger dem i likaså hög grad, som någondera af hans medsökande, derom har jag icke det mindsta tvifvel, och det tror jag ej eller att någon annan allvarligt skall sätta i fråga. Professor Böttiger har visserligen icke utgifvit några skrifter i Æsthetikens eller det Skönas och den Sköna Konstens *Philosophi*, då han förmodligen icke haft några anledningar att dermed befatta sig; men först och främst är jag förvissad genom hans philosophiska bildning, om hvilken ansökningshandlingarne lemna tillräckliga intyg, att han äfven på detta fältet skall kunna röra sig med sin vanliga

Digitized by Google

klarhet och sundhet och soliditet, om han framdeles finner det för sitt ändamål behöfligt; och vidare har jag redan anmärkt vid competencebetänkandets afgifvande, att den skrift, med hvilken Docenten Malmström hufvudsakligen har försökt sig på samma fält, icke är sådan, att han med henne der verkligen tillvunnit sig några lagrar eller ens väckt förhoppningar, att han någonsin skall kunna göra det. Emedlertid bör jag dock äfven anmärka, att man icke nödvändigt behöfver framlägga några specimina i philosophien för att bevisa sig vara en skicklig och competent Lärare i den Moderna Litteraturen och Æsthetiken; ty denna sednare är lika så litet en philosophisk disciplin, som den förra, och om en annan åsigt har gjort sig gällande vare sig hos Docenten Malmström sjelf eller hos några af Consistorii Ledamöter, så bevisar detta ingenting annat, än att de icke tillräckligt vetat hvad Philosophie och hvad Æsthetik är. Man har dock äfven här kallat Æsthetiken de Sköna Konsternas theorie och således åtmindstone dunkelt kännt, att den är vetenskapen om de ledande principerne för konstverks frambringande och bedömande. Men såsom sådan är den hel och hållen hvad Philosopherne kalla en pragmatisk disciplin, och ingen disciplin af det slaget kan rätteligen betraktas såsom philosophisk. Vore förhållandet annorlunda, så skulle ock den pragmatiska Statsläran eller Politiken utgöra en del af den practiska Philosophien, och då skulle äfven t. ex. jag sjelf vara en Statsklok, en theoretisk Politicus eller Statsman, hvarpå jag sannerligen aldrig har haft något anspråk.

Att för öfrigt Mag. Docens Malmström under flere års tid varit förordnad att bestrida den profession, till hvilken han nu anmält sig såsom sökande, kan icke i strid med de Academiska Statuternes 66:e § berättiga honom till något företräde, såvida han icke i vetenskapligt afseende är sina medsökande jemngod eller öfverlägsen, hvilket jag icke anser vara händelsen, då jag jemför honom med Professor Böttiger. Jag erinrar mig dessutom att äfven den sednare i flere år innehaft samma förordnande som Docenten Malmström, och detta då ännu inga pecuniaira emolumenter voro dermed förenade. När sådana der-

efter kommo i fråga anmälte sig ock Professor Böttiger såsom villig och oförhindrad att ånyo öfvertaga vicarierandet, men Philosophiska Facultetens pluralitet förordade då med en enda rösts öfvervigt Mag. Docens Malmström, hvarigenom Academien sedan fått vidkännas icke så obetydliga uppoffringar. Emedlertid förklarade ock Faculteten med detsamma uttryckligen, att den icke betraktade Professor Böttiger såsom mindre skicklig till befattningen än Docenten Malmström; den fästade sig endast vid den omständighet att den förra redan innehade en ordinarie lärarebeställning, i hvilken hans verksamhet var behöflig för den studerande Ungdomen, och att man derföre borde draga fördel af Docenten Malmströms kunskaper och skicklighet, hvilka sålunda kunde göras för Academien fruktbärande. Men har nu Professor Böttiger under tiden oafbrutet bestridt en academisk befattning, hvilken af Faculteten ansetts för så vigtig och magtpåliggande, att den ej velat till andra ändamål derifrån aflägsna honom, utan hellre för Æsthetiken och den Moderna Litteraturen begagnat en yngre och mindre bepröfvad Lärare, så måste han väl ock likaså mycket som denna sednare hafva dermed förvärfvat sig tjenstemeriter, i synnerhet då han i tjensteålder såsom blott sådan är honom så mycket öfverlägsen. Flere andra grunder skulle jag äfven kunna åberopa till Professor Böttigers företräde, såsom att han af Kongl. Maj:t blifvit utnämnd till E. o. Professor i den Moderna Litteraturen, att han i mera än ett Decennium deltagit i Philosophiska Facultetens förhandlingar, att han derunder 2:ne gångor på det berömligaste förvaltat Decanatet o. s. v. Men efter allt hvad jag hitintills har anfört, torde jag kunna betrakta detta såsom öfverflödigt.

Digitized by Google

23.

Den 3 April 1858.

Den skrifvelse från Hans Excellence Herr t. f. Canzleren, som gifvit anledning till vår närvarande öfverläggning, anser jag ej kunna föranleda till något annat utlåtande å min sida, än det som redan ligger uti det votum, hvilket jag afgaf d. 13 sidstl. Februarii, då vi här röstade öfver de 2:ne docentstipendier, som nu äro i fråga. Jag anser det vara min rättighet att icke förfara på annat sätt, och jag tror det tillika vara min pligt såväl i anseende till mig sjelf, som äfven med afseende på de yngre Lärare, för hvilka stipendierne äro inrättade, och om hvilkas värdighet till dem jag har att yttra mig. Också vågar jag hoppas att Hans Excellence Herr t. f. Canzleren, sedan han tagit kännedom om hvad andra här före mig hafva dels mundtligen dels skriftligen anfört, icke eller skall finna för godt att hädanefter ålägga mig ett annat förfarande än det jag allthitintills har iakttagit; ty jag kan svårligen inse, att han af dessa anföranden i sjelfva verket kan vinna någon annan väsendtlig upplysning, än den han redan inhemtat af blotta omröstningsprotocollet, nemligen den att så har den ena Consistorieledamoten opinerat, och så deremot den andra. Skulle jag verkligen vara förbunden att för mina omdömen om Docenternas större eller mindre värdighet till stipendier offentligen anföra mina motiv eller grunder, så måste jag äfven hafva mig bekant, af hvilken art och beskaffenhet dessa grunder då böra vara, hvarom jag ännu icke har någon föreskrift. Borde de vara af det rent objectiva slaget såsom vid våra förslag till academiska tjenster, hvilka derföre ock kunna lagligen öfverklagas, så vore jag icke blott förbunden utan äfven rätt villig att afgifva sådana; ty jag vore då genast befriad ifrån det bekymmer och obehag, som nu alltid är förenadt med dessa ständiga voteringar om våra Docenter. Men först och främst kan jag ej finna, att vare sig jag sjelf eller Faculteterne och Consistorium då måste besväras med att anskaffa *sådana* decisions-

Digitized by Google

grunder, då de vida lättare och säkrare kunde framdragas af andra; ty om Faculteterne blott befalde sina Notarier att eftersöka dem i handlingarne och Consistorium sedan ålade sin Secreterare att sammanställa dem i lättfattliga comparativa öfversigter, så vore de ju på bästa sätt tillgängliga ej blott för oss sjelfve, utan äfven för den, som hade att lägga dem till grund för sina beslut. Och vidare kan jag ej eller öfvertyga mig, att blott de rent objectiva grunderne just äro de lämpligaste eller de säkraste och rättvisaste, när man har att uppskatta Docenternes mer eller mindre utmärkta anlag, eller ens när man skall comparativt afgöra om graden och halten af deras rent vetenskapliga verksamhet. Denna sednare kan vara af flerfaldig art, och det gifves mig veterligen icke någon objectivt giltig måttstock, efter hvilken man kan bestämma den ena artens värde i jemförelse med den andras. Författareverksamhet t. ex. är efter min tanka för Docenter icke stort annat än en nyttig och nödig exercise, och det kan ganska väl sättas i fråga, om den på deras plats ens är af alla den nyttigaste och nödvändigaste. På grund af dessa och andra dylika betraktelser har jag hitintills tagit för gifvet, att mina utlåtanden om våra Docenters relativa förtjenster och värdighet till Stipendier icke vore att betrakta såsom några juridiska domslut, hvilka jag hade att grunda på objectivt giltiga skäl, utan fast mera endast utgjorde mina enskilta moraliska opinionsyttringar, för hvilka äfven blott subjectivt giltiga motiv kunde vara tillräckliga, då hvar och en annan hade att derpå fästa hvad afseende han funne för godt. Skulle jag nu härutinnan hafva misstagit mig, så torde jag derom underrättas af den myndighet, som är befogad att i det afseendet tillrättavisa mig; men skulle detta ej vara händelsen, så måste jag frånsäga mig all förbindelse att för mina ifrågavarande utlåtanden offentligen anföra några grunder, såvida jag icke sjelf finner mig föranlåten att göra det. Mina subjectiva grunder kunde t. ex. utgöras af minnen från Docenternes fordna tentamina, af bibehållna intryck från deras handlingar eller skrifter, af hvad jag trott mig förmärka under enskilta conversationer eller samtal, af hvad jag fått höra från

Digitized by Google

andra, som bättre varit i tillfälle att lära känna dem, af det förtroende jag har till de Professorers omdömen, hvilkas Docenter de äro, och andra dylika. Men att offentligen omnämna dessa och söka att gifva dem någon bevisningskraft vore dels icke möjligt, dels åtmindstone ej rådligt och välbetänkt; ty de vore för ingen del odisputabla, och om de gjordes till föremål för offentliga granskningar, och jag ville deremot försvara mig, så kunde jag lätteligen inledas i polemiker utan all ända, i hvilka jag hade all utsigt att slutligen komma till korta. Utan tvifvel skulle jag ock utsätta mig för klander och åtlöje, om jag ville offentligen leda i bevis, eller åtmindstone göra probabelt, att den eller den Docenten har mindre utmärkta anlag, eller har visat mindre arbetsamhet och kraft i sin vetenskap, än en eller flere af de öfriga, i synnerhet om de alla idka helt andra vetenskaper än min egen. Ändtligen skulle jag ock genom ett försök i den rigtningen lätteligen kunna såra eller till och med, decouragera utmärkta unge män, för hvilkas både capacitet och arbetsamhet jag borde hysa all aktning; utan att tala om det band jag derigenom för tidigt hade lagt på mig sjelf, när jag framdeles skulle bedöma dem såsom tjenstsökande.

Kort sagdt: min mening är att Consistorium bör hos Hans Excellence Herr t. f. Canzleren vördsammeligen anhålla, att han antingen måtte tillåta oss att anföra blott objectiva skäl för dessa våra utlåtanden, på sätt jag ofvanföre har nämnt, eller ock befria oss ifrån all skyldighet att offentligen understödja dem med några grunder, så framt vi ej sjelfve finna för godt att göra det, eller någon ibland oss af enskilta anledningar anser sig behöfva det.

Digitized by Google

24.

Den 12 Juni 1858.

Jag reserverar mig emot Consistorii Academici beslut att för den blifvande förvaltaren af Academiens skogar tillstyrka en viss aflöning i ett för allt, med skyldighet för honom att sedan sjelf bekosta alla de resor, som för tjenstens tillbörliga bestridande kunna erfordras. Jag vet visserligen att jag ingenting dermed uträttar; men jag vill likväl hafva min mening härom förvarad i protocollet, ty jag vill icke synas hafva äfven för min del medverkat till något, som efter min tanka kommer att framdeles visa sig såsom högst oklokt och menligt för Academien.

Erfarenheten borde tillräckligt hafva varnat oss för upprepandet af ett misstag, som i förra tider redan en gång blifvit begånget af Consistorium, och kanske den gången med vida mindre olägenhet för Academien, än det kan blifva i närvarande fall. Våra Fogdar hade i förra tider icke blott ersättning för sina resor i tjensten, utan de kunde äfven påräkna vissa inkomster af deras företagande, hvilket hade till följd att de den tiden ock verkligen reste omkring till hemmanen, och att de då sågo allting med sina egna ögon, särdeles under de yngre åren, då de ock hade det största behofvet och gagnet af att göra det. Sedermera ändrades detta på förslag af dåvarande Räntmästaren, hvilken naturligtvis gerna ville befrias ifrån besväret att först granska de många reseräkningarne och sedan esomoftast utgifva och bokföra deras godkända belopp. Att denna förändring var bequämlig ej blott för Räntmästaren utan äfven för Fogdarne kan icke nekas, ty äfven de sednare erhöllo numera en gifven betydligare lön och kunde sedan göra sin tjenst långt mindre besvärlig — utan att derigenom förlora någonting. Men att den icke var nyttig för Academien, det torde man lätteligen finna, och det har jag äfven hört erkännas af en numera afliden Fogde, hvilken säkerligen bättre än många ibland oss var i tillfälle att rigtigt bedöma det. Ty

Digitized by Google

Fogdarne gjorde numera så få och så korta resor som möjligt, och man kan säga, att de äfven hade fullt skäl att så göra, då deras löner i alla fall icke var betydligare, än att de ganska väl behöfde dem för sitt lifsuppehälle. Af samma orsak företogo de icke en gång de årliga visitationer, som under en tid af 5 år borde omfatta hela Fögderiet, åtmindstone skedde det icke utan särskilda påminnelser ifrån Inspectura. Och hvad de upplysningar beträffar, hvilka de på befallning skulle meddela åt Consistorium, så blefvo dessa ej alltid grundade på egen sann kännedom af det verkliga förhållandet, utan de hemtades ofta endast från papper och beskrifningar på kammaren, eller ock ifrån uppgifter af de såkallade rättarne, hvilka sålunda på sätt och vis voro de egentliga Fogdarne, hvarföre ock upplysningarne ofta nog blefvo derefter. Men ungefär allt detsamma skall ock ofelbart inträffa med den ifrågavarande Skogsförvaltaren, om han på egen bekostnad skall göra sina resor, hvilka sålunda måste tillskynda honom icke blott mödor och besvär, utan äfven kostnader och uppoffringar. Detta tager jag så för gifvet, att jag icke begriper, huru det af någon kan sättas i fråga. Och likväl är det ojemnförligt vigtigare, att Skogsförvaltaren idkeligen reser omkring och sålunda är likasom alltid och öfver allt närvarande inom sitt tjensteområde, än att Fogdarne äro det; ty under närvarande och ännu mer under kommande tider och förhållanden blifver det vida vigtigare, att vi hafva en ständig och noggrann tillsyn öfver våra skogar och skogsvaktare, än öfver våra hemman och hemmansåboer i öfrigt. Men bjuder man inga *speciella* fördelar af en sådan tillsyn åt den, som skall hafva mödan och besväret af att utöfva henne, ställer man tvertom så till, att ju sorgfälligare han dervid vill gå tillväga, desto större uppoffringar och förluster måste han göra, så skall man vara ytterst enfaldig eller tanklös, om man af honom väntar sig något annat och mera, än det mindsta möjliga d. v. s. just det sämsta. Man säger visserligen att han har sin lön för att dermed bestrida sina resor; men man skall känna menniskor bra litet, om man tror att många betrakta lönen ur denna synpunkt. Af tio skola visst nio, ja

Digitized by Google

måhända af 100 skola 99 anse henne vara bestämd för sin och de sinas subsistence, men icke för att med henne bestrida tjensten på bästa vis, när den kan utan olägenhet bestridas på ett sämre. Äfven säger man, att man bör lita något på menniskors character och pligtkänsla och icke vänta sig allting endast af deras egennytta. Men jag för min del litar aldrig på en tjenstemans character, när jag ej före hans tillsättande är i tillfälle att i grunden lära känna den, och på pligtkänslan litar jag ej eller särdeles mycket, när den befinner sig i uppenbar strid med omtanken för ens eget och ens familjs bestånd. Vida hellre ställer jag så till, när det såsom här låter sig göra, att pligten och den egna fördelen leda till samma mål, ty i sin förening verka dessa långt säkrare och kraftigare, än när de befinna sig i strid med hvarandra. Consistorium Minus säges hafva rådfört sig med en i saken kunnig person, och denne skall hafva förordat den bestämda lönen framför den obestämda och på resor beroende. Detta tror jag ock ganska väl, i synnerhet om den rådfrågade möjligtvis sjelf speculerat på tjensten; ty på sådant sätt blir äfven denna tjenst, liksom ofvanföre nämndes om Fogdarnes, alltid bequämligare för — sjelfva Skogsförvaltaren. Men derom bör icke här vara fråga, utan om Academiens bästa och fördel. Efter min tanka bör den gifna lönen fastställas till omkring 2000 Rdr Rm:t, men sedan böra resekostnader beviljas honom till sådant belopp, att han på dem kan förtjena ett à tvåtusen Rdr dertill. Detta är visserligen något mer, än hvad Kronan består åt sina Jägmästare, men så behöfva ock Academiens skogar en vida noggrannare tillsyn, än den som vanligtvis bestås åt Kronans. Och vill man icke bekosta de nödiga medlen, så är det enfaldigt att hoppas något för ändamålet. Vida bättre är då att derföre göra rent ingenting. Fyra tusen Rdr äro visst icke förmycket för en man, som skall hafva ett sådant jägtande och besvär, och om han verkligen förtjenar dem till hälften genom resor, så har han minsann också fått göra fullkomligt rätt för dem. Skall Academien hafva en Skogsförvaltare, så bör det hafva en sådan, som är det med besked och som tvingas att vara det, om han

Digitized by Google

vill lefva. I annat fall tjenar hans tillsättande till ingenting annat, än att Academien får föda ännu en onyttig person på sin bekostnad, eller utbetala ännu en fåfäng lön mera af sina tillgångar.

25.

Den 7 Oktober 1858.

Emot det utlåtande af Consistorium Majus, som, enligt beslut den 25:e sidstl. September, skall afgifvas till Hans Excellence Herr t. f. Canzleren, rörande sättet och vilkoren för bortgifvandet af de 2:ne Adjunctslöner, hvilka Rikets sednast församlade Ständer beviljat åt Academien, finner jag mig föranlåten att till protocollet anföra reservation, emedan pluralitetens mening, om den blef gällande, synes mig kunna medföra den skada för Läroverket, att det får liten eller ingen väsendtlig nytta af de omnämda lönerne.

Consistorium har utan vidare bestämningar tillstyrkt, att man vid bortgifvandet af de nya Adjuncturerne skall förfara fullkomligt på samma sätt, som enligt Statuternes föreskrift vid tillsättandet af de gamla. Dervid har det efter min tanka icke fästat tillbörligt afseende på Hans Excellences Herr t. f. Canzlerens remiss, hvilken Hans Excellence utan tvifvel icke hade ansett för behöflig, om han varit af samma mening som Consistorium, och om han ej hade väntat sig ett annat utlåtande å vår sida. Han hade då kunnat helt enkelt gifva oss befallning att genast utbjuda tjensterne åt hugade sökande, och att sedan i vanlig ordning upprätta förslag till deras besättande.

Jag finner ock högst besynnerligt, för att ej säga oskickligt, att man skall offentligen inbjuda personer att söka lärarebefattningar, för hvilkas erhållande man icke kan uppgifva andra fordringar eller vilkor, än att den sökande skall vara »hopp-

gifvande» i något af de läroämnen, som föredragas vid Academien. Följden deraf kan och bör blifva att man får inga sökande, åtmindstone ej bland de tänkande, men troligare är dock, att man får flere, än man önskar sig, och många, på hvilkas ansökningar man icke lagligen kan fästa något afseende. Jag menar med de sednare dem, som möjligtvis komma från det andra Universitetet eller till och med ifrån flere andra håll. Men att framkalla sådana eller att på något sätt taga dem i betraktande är efter min mening stridande mot Kongl. Maj:ts och Rikets Ständers uttryckta syftemål med de nya lönerne. Dessa äro nemligen beviljade för att åt Academien »bibehålla hoppgifvande unga vetenskapsmän och lärare»; men dem man ej har, dem kan man ej sägas bibehålla; man kan endast förvärfva dem, hvarom Kongl. Maj:t och Ständerne icke yttrat ett enda ord. Consistorii pluralitets beslut innebär i sjelfva verket ett tillstyrkande af en orättvisa mot Academiens egna Docenter, i synnerhet då man icke har någon visshet, att det andra Universitetet vill medgifva någon reciprocitet, hvilket, såsom mig synes, endast Kongl. Maj:t kan lagligen ålägga det.

Om nyttan och nödvändigheten af några specimina för de ifrågavarande Adjuncturerne kan jag ej eller öfvertyga mig; tvertom hyser jag stora betänkligheter vid att för dessa tjenster ens låta dem komma i fråga. Lönerne äro redan tillgängliga eller rättare hafva redan en längre tid varit det. Har nu Academien för det närvarande Docenter, som äro förtjente af deras erhållande, och åt hvilka de enligt sitt ändamål böra tilldelas, så är det ju tydligen en orättvisa mot dessa, om man till tjenst för andra, som ännu behöfva förvärfva sig värdighet, dröjer en längre eller kortare tid med deras bortgifvande. Man kunde ju på den grunden uppskjuta med saken huru länge som heldst. Dessutom, hvilka svårigheter får man icke att rättvisligen comparera förtjensterne af specimina, som befatta sig med ganska olika läroämnen? Och hvilka lockelser få icke de särskilta Professorerne att otillbörligt höja betygen för dessa prof, när de önska att befordra någon af sina egna Docenter? Och huru lätt kunna ej sådana betyg äfven missbrukas af an-

Digitized by Google

dra, som, när förslagen skola upprättas, önska att komma från saken med mindsta bekymmer? I allmänhet skulle jag tro, att alla specimina för tillfället äro ganska osäkra gradmätare för de till dessa befattningar competerande personernes värdighet och förtjenster. Den ena kan hafva någonting färdigt och endast behöfva renskrifva och trycka det; med den andra kan detta ej vara händelsen, ehuru han likväl kan vara den vida skickligare och värdigare. Den ena kan för tillfället vara fullkomligt ledig från lectioner; den andra kan i detta afseendet hafva förbindelser, från hvilka han icke kan befria sig. Den ena kan vara försedd med nödiga medel att bestrida den dryga tryckningskostnaden; den andra kan för tillfället vara i saknad af sådana och icke vilja risquera en skuldsättning för någonting så osäkert o. s. v. Också vore det rätt illa beställdt med Faculteterne, om de skulle så litet känna sina egna Docenter, att de verkligen behöfde sådana der tillfälliga prof för att kunna bestämma sina omdömen om deras skicklighet. Med mig åtmindstone har det aldrig inträffat, att jag genom dem någonsin blifvit klokare, än jag varit förut. Hafva Docenterne några arbeten under händer, så är det bättre att de utgifva dem efter bequämlighet, och derigenom bevisa sin duglighet när som heldst, än att de endast framdraga dem vid sina ansökningar, ty i förra fallet ådagalägga de långt säkrare sin arbetsamhet och capacitet än i det sednare. Hädanefter få ock våra Docenter starkare motiver att på sådant sätt göra sig bemärkte, än det hitintills har varit händelsen.

Slutligen kan jag ej eller anse för ändamålsenligt, att de ifrågavarande lönerne tilldelas åt de blifvande innehafvarne för alltid, utan jag skulle för min del tro, att de böra tilldelas dem för en tid af 7 eller högst 10 år, hvarefter de kunde för någon tid prolongeras, om inga vigtigare anledningar till motsatsen förefunnes. Jag har så mycket mera skäl att påyrka detta för de rörliga Adjuncturerne, som det efter min öfvertygelse skulle vara högst fördelaktigt för Academien, om alla våra Adjuncturer voro ställda på samma rörliga fot. Derigenom skulle man undgå den olägenheten att personer stadna här hela

Digitized by Google

sin lefnad på exspectanslöner, sedan det visat sig, att hvarken Academien har någonting att exspectera af dem, eller de någonting att exspectera af Academien. De äldre Adjuncter, som till Professioner fått stå efter för yngre Docenter, borde ej vilja eller ens kunna få länge stå qvar på sina platser vid Academien. De borde tvingas att se sig om efter befordringar på andra håll; ty detta vore ej endast fördelaktigt för Universitetet, utan det vore i sjelfva verket äfven det bästa för dem sjelfve.

Man invänder, att Adjunctslönerne skulle på sådant sätt förvandlas till Stipendier, och man tyckes vid detta ordet fästa bemärkelsen af förnedrande fattigmedel eller allmosor. Jag beklagar visserligen vid sådant förhållande, att våra så kallade Docentstipendier hafva erhållit just denna benämning i stället för den af arfvoden eller honorarier eller något dylikt. Men jag beklagar än mera, om flere skulle finnas ibland oss, som vore så bornerade, att de kunde missledas af blotta ord och benämningar. Mig synes, att sådana medel som af det allmänna tilldelas åt academiska Lärare, icke på grund af deras medellöshet, utan på grund af deras utmärkthet framför andra, ingalunda böra betraktas såsom förnedrande nådemedel, utan tvertom äro att anse för verkligt ärofulla belöningar. Vid val af benämningar kan man vara mer eller mindre lycklig; men tänkande män böra ej störas af någonting sådant; de böra inse, hvad saken i och för sig sjelf kan betyda, och icke låta någonting annat inverka på sig.

För öfrigt skulle det icke förundra mig, om Hans Excellence Herr t. f. Canzleren betraktade Consistorii nu beslutna utlåtande såsom ledande till en inskränkning i hans och framtida Canzlerers rättighet att vid sina utnämningar till de ifrågavarande tjensterne icke bindas af någonting annat än Kongl. Maj:ts och Rikets Ständers meddelade föreskrifter. Om nemligen Canzleren antingen af de i Consistorium förda motiveringarne eller af andra tillförlitliga upplysningar skulle anse sig hafva full visshet, att någon bland de Docenter, som icke erhållit rum å förslaget, vore för Academien mera hoppgifvande

Digitized by Google

och vigtig, än någondera af dem, som derå blifvit uppförda, så vore det utan tvifvel enligt de omnämnda föreskrifterne hans rättighet och pligt att framför andra utnämna just honom. Men om Consistorii utlåtande skulle antagas och göras gällande, så måste han naturligtvis bestämma sig för en af de trenne, som genom pluraliteten här blifvit uppsatta på förslaget, äfven om detta ej öfverensstämde med hans egen öfvertygelse. Hvad likväl pluraliteter bevisa, när det är fråga om kinkiga tjensteförslag, (och några kinkigare, än de ifrågavarande lära väl svårligen någonsin förekomma), det torde vi sjelfve bäst känna af egen erfarenhet, och derom torde ej eller Canzleren vara så helt och hållet okunnig.

26.

Den 26 Januari 1860.

Å det förslag till återbesättande af den genom Theol. Doct. J. U. Segerstedts frånfälle lediga theologiska Adjuncturen vid härvarande Universitet, hvilket i dag skall upprättas af Consistorium Academicum, uppför jag meo voto i första rummet utnämnde Lectorn vid Linköpings ElementarLäroverk, Theologiæ Candidaten Herr Mag. Carl Alfred Cornelius, och detta på grund af hvad Herr Doctorn Domprosten Knös har anfört i competencebetänkandet, hvilket anförande jag i alla väsendtliga delar gillar och åberopar. Jag vill blott särskildt anmärka, att jag håller Herr Lectorn räkning för hans goda takt och omdöme att icke, såsom ett par af Facultetens Ledamöter tyckas hafva önskat, genom utväxter tillkomna för annat ändamål, än det rent vetenskapliga, i visst afseende förringa den vackra hållning och helgjutenhet, som nu pryder hans sednaste intressanta academiska specimen; ty detta förvissar mig, att han ock såsom academisk Lärare skall veta att tända förståndets ljus i

Digitized by Google

sina åhörares hufvuden, hvarförutan det tvetydiga hjertat förblir ett ganska dumt ting, och lätteligen kan leda till beklagliga förvillelser.

I andra rummet uppför jag, med åberopande af Facultetsledamöternes yttranden, Docenten i Theologiens Prænotioner, Theologiæ Candidaten Mag. Otto Ferdinand Myrberg, för hvilken detta rum i närvarande fall synes mig vara det rätta, då han efter min tanke ej kan i vetenskaplig förmåga och duglighet mäta sig med sin medsökande Herr Lector Cornelius. Mag. Docens Myrberg är visserligen, såvidt jag kunnat finna, en man af berömvärd flit och af mycken beläsenhet äfvensom af ett brinnande nit för den gamla bekanta orthodoxien; men dessa förtjenster synas mig icke vara just de, som i första rummet böra afses och värderas hos vetenskapsläraren, hos hvilken de efter min öfvertygelse för ingen del kunna ersätta den nödiga klarheten och redigheten i hufvudet, eller den så vigtiga sundheten och skärpan i omdömet.

27.

Den 3 September 1863.

Jag reserverar mig emot Consistorii Academici nu fattade beslut att hos Hans Excellence Herr Academie Canzleren föreslå Docenten i *practiska* philosophien till att vicariera för Professoren i den *theoretiska,* ehuru han dertill icke egentligen har någon förbindelse, och ehuru han ej heller har förklarat sig dertill hugad och beredd, men att deremot tillstyrka befrielse från samma vicariat för Philosophiæ Adjuncten Afzelius, ehuru denne är lagligen förbunden att öfvertaga och bestrida det, så snart han dertill föreslås och erhåller förordnande. Magister Docens Engstrand har visserligen af grannlagenhet icke bestämdt frånsagt sig det uppdrag, som Consistorium nu sökt pålägga honom, emedan han icke har velat gifva anledning

Digitized by Google

till någon förlägenhet, i händelse Hans Excellence Canzleren hellre vill anförtro den practiska Professionen åt Adjuncten; men han har likväl ganska bestämdt gifvit tillkänna, att han långt hellre vill undervisa uti den practiska philosophien, med hvilkens läroämnen han genom såväl docerande som studier är förtroligare, så att han hvarken behöfver i samma grad förbereda sig för dem, som för de theoretiska, eller nödgas för detta ändamål att afstå från sina enskilta lectioner, af hvilka han såsom fullkomligt lönlös skall hafva sin subsistance. Man har visserligen här sagt att optionsrätten i detta fall bör tillkomma den äldre Adjuncten framför den yngre Docenten; men denna rätt, om den i allmänhet är någon, hvarom jag högeligen tviflar, bör dock ej komma i fråga, när den andra har en högst billig fordran att få undervisa blott uti den vetenskap, åt hvilken han hufvudsakligen har egnat sig, och i hvilken han för tillfället är vida mer förberedd, och när detta dessutom är det vida förmonligaste ej blott för honom sjelf, utan äfven för den studerande ungdomen och för vetenskapen. Man har dessutom ock åberopat sig på nödvändigheten af continuitet i undervisningen och på det förhållande att Adjuncten Afzelius skall sköta den practiska Professionen under nästkommande vårtermin; men utom att continuiteten och sammanhanget med det föregående vida mer bibehålles, om Docenten Engstrand förordnas att undervisa uti mitt läroämne, så är det väl ingen, utom vår Herre, som rimligen kan säga, att han nu vet med någon visshet, om och huruvida Adjuncten Afzelius nästa termin har lif och helsa och förmåga att sköta ens någon befattning, då äfven motsatsen alltid åtmindstone är möjlig. Consistorium hade, såsom mig synes, förfarit rättast, om det äfven här hade handlat efter den gamla gyllene regeln, att man i första hand bör sörja för det närvarandes rätta beskaffenhet, och endast i andra hand bekymra sig om det tillkommande. Under nu varande omständigheter hade det efter min tanka varit mest ändamålsenligt, om Consistorium hade, såsom jag yrkat, föreslagit Docenten Engstrand att undervisa i hvad han bäst känner och Adjuncten Afzelius i hvad han känner eller bör känna bättre; ty att

Digitized by Google

den sednare derigenom hade på något sätt blifvit tillbakasatt för den förra, kan jag ej inse; och i alla fall är det väl icke den academiska Adjunctens, utan den academiska ungdomens och vetenskapens intressen, som böra vid sådana här frågors afgörande förnemligast afses.

Digitized by Google

II.

Ur Philosophiska Facultetens protocoller.

1.

Den 16 Oktober 1844.

Den underdåniga ansökning om nådigt understöd af allmänna medel till utgifvande af en Lärobok i Philosophiens Historia, hvilken Logices et Metaphysices Professorn vid härvarande Kongl. Academie Herr Er. August Schröder ingifvit till Kongl. Maj:t, och öfver hvilken Philosophiska Faculteten nu har att i underdånighet afgifva sitt utlåtande, anser jag mig så mycket mer böra på det gynnsammaste förorda och tillstyrka, som ett arbete af denna beskaffenhet svarande mot tidens behof icke blott ännu fullkomligt saknas inom vår litteratur, utan äfven är af behofvet högeligen påkalladt, om Philosophiens Studium hos oss skall kunna med större lätthet och framgång idkas af den studerande ungdomen, samt tillvinna sig ett något vidsträcktare intresse och deltagande hos den bildade allmänheten. Vi ega visserligen på vårt språk endast 2:ne arbeten af detta slag, till hvilka man kunde hänvisa den Svenske Läsaren, det ena en öfversättning från Tyskan af ett obetydligt Compendium, som utgafs för nära ett halft sekel tillbaka, det andra en föga förtjenstfull Compilation hufvudsakligen från ett större arbete på samma språk, hvilket är af ungefär lika ålder — arbeten, som icke numera äro brukbara, emedan de icke på något sätt stå i förhållande till de utomordentligt vigtiga förändringar och förbättringar, dem Philosophiens historia i sednare

Digitized by Google

tider har undergått. Då nu Professor Schröder förklarat sig villig och beredd att utgifva ett arbete, genom hvilket denna vigtiga brist i vår litteratur kunde afhjelpas, och en väsendtlig fördel tillskyndas så väl det allmänna som den Studerande Ungdomen, och då han, för att ej vid utförandet af sitt företag nödgas underkasta sig alltför kännbara enskilda uppoffringar, funnit sig böra hos Kongl. Maj:t anhålla om understöd af offentliga medel, anser jag denna hans anhållan så mycket mera böra af mig i underdånighet recommenderas till nådigt bifall, som jag uti Professorens plats inom samhället och vetenskapen ser en tillräcklig borgen, att hans arbete skall blifva icke blott svarande mot sitt ändamål, hvilket ingen hos oss bättre än han varit i tillfälle att lära känna, utan äfven svarande mot vetenskapens närvarande utvecklingsgrad, hvilken han framför alla andra haft anledning att följa med hela sin uppmärksamhet.

2.

Den 16 Oktober 1844.

Då jag såsom Ledamot af Philosophiska Faculteten har att på nådig befallning i underdånighet yttra mig öfver den ansökning, som af Philosophiæ Adjuncten vid härvarande Kongl. Academie Mag. Fr. Vilh. Georg Afzelius blifvit ingifven till Kongl. Maj:t, och hvari bemälde Academie-Adjunct underdånigst anhållit om nådigt understöd af allmänna medel, för att af trycket utgifva fortsättningen af sin till en del redan tryckta afhandling om Hegelska Philosophien, så att detta arbete kunde erhålla den omfattning och deraf följande användbarhet, hvilken författaren dermed åsyftat, anser jag visserligen den anmärkning kunna göras, att en sådan skrift icke gerna kan påräkna ett större antal af Afnämare och Läsare och således ej eller omedelbart sprida sina verkningar till en vidsträcktare krets af det allmänna, dels i följd af sitt ämnes innehåll och

Digitized by Google

beskaffenhet, samt det philosophiska studiets mindre utbredda intresse hos oss, dels ock derföre, att de få, som åt detta studium egna en större uppmärksamhet, också i allmänhet ega vilja och förmåga att hemta sina kunskaper ur sjelfva källorne. Men då jag föreställer mig, att det är utgifvandet af sådana skrifter, som synnerligast mötes af svårigheter och uppoffringar, om det skall ske på författarens enskilta bekostnad, och att det således är just i detta fallet, som understöd af allmänna medel förnemligast är behöfligt, och på sitt ställe, och då härtill kommer, att den Hegelska Philosophien är hos oss af den läsande allmänheten mera efter hörsägen omtalad, än till sitt innehåll verkeligen bekant, ehuru den har utöfvat ett betydligt inflytande på andra vetenskaper, särdeles på Theologien, om än på denna mera i critiskt än dogmatiskt afseende, så att den visserligen är förtjent af de bildades uppmärksamhet, samt då sluteligen Adjuncten Afzelius för sitt berömliga och nitiska bemödande att utbreda och lifva sin vetenskaps studium och kännedom inom vårt fädernesland utan tvifvel förtjenar uppmuntran och understöd i stället för likgiltighet och uppoffringar, så finner jag uti allt detta tillräckliga skäl att förorda hans underdåniga ansökning och derå tillstyrka Kongl. Maj:ts nådiga bifall.

3.

Den 19 Oktober 1844.

Den underdåniga ansökning af några bland Universitetets Philosophiæ Studiosi och Candidater, öfver hvilken Philosophiska Faculteten nu har att i underdånighet utlåta sig, anser jag mig böra hos Kongl. Maj:t på det högsta tillstyrka, och dervid anföra alla de skäl och omständigheter, som synas mig tala för hennes beviljande. Tillika finner jag mig genom sjelfva sakens beskaffenhet föranlåten, att med detsamma underdånigst hem-

Digitized by Google

ställa till nådigt ompröfvande, om icke den sökta nådebevisningen kunde utsträckas till alla eller äfven till dem, som väl ännu för sin del derom ej supplicerat, men likväl möjligtvis ega samma intresse att af henne komma i åtnjutande. Jag kan nemligen här för mitt tillstyrkande icke anföra andra grunder än sådana, som äro hemtade från gifna allmänna förhållanden och icke på mindsta vis afse personerne, följakteligen gälla antingen alldeles intet eller ock lika för hvilka Promovendi som heldst.

Till en början vill jag anmärka, att hvarken jag sjelf eller den underdåniga ansökningen åsyftar något upphäfvande af Philosophiska Facultetens promotioner såsom sådane; utan hela frågan rör endast en förändring, och en förändring af någonting ganska oväsendtligt, nemligen af sättet för deras anställande, och egentligen af deras högtidliga firande endast hvart tredje år. Att denna tidsbestämning bereder tillfälle till större högtidlighet och omkostnad, kan väl icke förnekas; men att den likväl för ingen del är detsamma, som sjelfva promotionen, eller ens något för denna väsendtligt, torde ej eller kunna bestridas af någon, som icke uti alltsammans ser endast en ceremoni. Att åter det är just tidsbestämningen, som isynnerhet verkar menligt, ej blott på de Studerandes Cassa och helsa, utan äfven på deras studier och bildning, det känner jag tillräckligt af min egen och flere andras erfarenhet. Också yttrade jag redan såsom ännu blott Candidat både till äldre och yngre, att en förändring här vore ändamålsenlig, och äfven sedermera har jag ej fått någon anledning att i denna del ändra mitt tänkesätt. Tvertom förvärfvade jag vid den sednaste Promotionen den nya erfarenhet, att våra tre-åriga promotioner äfven äro menliga för Facultetsledamöterne sjelfve, så att det verkeligen må synas förunderligt, att man ej redan allmänneligare varit betänkt på deras afskaffande.

För min del lägger jag visserligen ej ovillkorligt någon särdeles vigt på de penninge-utgifter, som genom promotions-ceremonien tillskyndas Candidaterne, ehuru det utan tvifvel vore ursäktligt eller till och med i sin ordning, om man ej eller all-

Digitized by Google

deles öfverság denna omständighet. Vi vete, att våra Candidater äro till större delen obemedlade, att de nödgas genomgå en långvarig och kostsam lärocurs, att många redan för denna måste skuldsätta sig, att de sedan ock promoveras på lånta penningar, att våra bättre Magistrar till en början blifva lönlösa Docenter, att andra blifva illa aflönta Schollärare eller Präster, att mången af brist på medel nödgats uppskjuta sin promotion, att andra af samma orsak qvarhållits här en tid efter ceremonien, att Lärare nödgats förskjuta Promotionskostnaden, och mera dylikt. Vore det nu möjlighet, att antingen undanrödja eller åtmindstone förmindska sådana olägenheter, så vore det utan tvifvel en skyldighet att göra det, och någonting ganska godt vore derigenom åstadkommet. Men i och för sig sjelfva kunde dock dessa olägenheter icke ovillkorligt betraktas såsom vigtiga, i händelse de tre-åriga promotionsfesterne vore antingen absolut nödvändiga, eller åtmindstone relativt nyttiga, så att de genom andra förmoner kunde öfverväga utgifterna.

Att likväl våra sollenna Promotioner äro, om icke fullkomligt onyttiga, åtmindstone ej eller oundgängligt nödvändiga, och att studierna ganska väl kunna bestå och blomstra dem förutan, det visar sig tillräckligt redan af förhållandet i Tyskland, der de mer eller mindre längesedan upphört. För min del kan jag ej öfvertyga mig, att endast hos oss antingen färre skulle studera eller dessa färre studera sämre, om våra Magistrar icke, såsom nu sker, promoverades endast hvart tredje år. Vetenskaperne måste ega sitt värde uti och genom sig sjelfve — de böra studeras för sin egen skull, och ej låna sitt intresse från en yttre ceremoni. Skulle någon ej kunna eller vilja betrakta dem ifrån *denna* synpunkt, så vore säkerligen både han sjelf och samhället mera belåtne, om han vände sin verksamhet åt annat håll än åt studierne. Dessutom är det oss bekant, att vid Rikets andra Universitet Medicinæ Licentiater flere gångor blifvit i sednare tider promoverade, så snart de fullständigt præsterat alla till deras grad erforderliga præstanda; och jag frågar, om antingen de sjelfve eller Facultetens Ledamöter

derigenom blifvit på något sätt lidande? Så mycket vet jag, att de förra sjelfve anhållit om ett sådant promotionssätt hos Kongl. Maj:t, och att de sednare dertill gifvit sitt tillstyrkande förord. Deremot har jag ej hört, att detta inverkat menligt på de medicinska studierna, eller att de sålunda promoverade derföre mindre väl hafva fullgjort sina åligganden.

Men, säger man, våra Promotioner äro glade ungdoms- och kunskapsfester, ja till och med folkfester, och vi behöfva glädje i lifvet; vi måste således fira dem sällan och högtidligt, emedan de annars ej göra tillbörligt intryck. Jag vill nu ej härtill svara, att man med åberopande af ett sådant behof kunde rättfärdiga hvilken onödighet eller skadlighet som heldst. Jag vill endast anmärka, att dessa så firade glädjefester äro förenade med flere och vigtiga olägenheter, som efter min öfvertygelse ej kunna derifrån åtskiljas. Också hafva flere af Candidaterne i underdånighet anhållit hos Kongl. Maj:t, att de af gunst och nåde måtte befrias ifrån den glädje, hvilken man sålunda vill bereda dem. Och kunne vi utan en viss löjlighet eller förvändhet motverka denna deras anhållan? En glädje, hvartill man tvingas, är visst ingen glädje, hvad annat den då må vara. Eller skulle kanske Faculteten likasom säga till Candidaten: du har arbetat redligt och gjort dig förtjent af den belöning, hvilken jag derföre utfästat. Men innan du utbekommer denna, måste du vara eller visa dig glad, du må vilja det eller ej. Och vill eller kan du ej sjelf glädja dig, så måste du dock bestå kostnaden dertill åt mig och andra, som vilja och kunna det. — För öfrigt har jag ej hört någonting vidare anföras till tre-års-Promotionernas försvar, om icke att uti dem eller deras idé, som man säger, skall ligga någonting rätt skönt och vackert. Jag kan likväl ej finna, hvarföre det sköna uti dem nödvändigt skall bero af de promoverades antal, och hvarföre de skola vara sköna, om de förrättas endast hvart tredje år, men icke, om de anställas oftare. Enda förklaringen dertill vore, om det sköna ej skulle ligga i sjelfva Promotionen, utan i den dermed förenade pompen och ceremonien m. m. Utomdess plägar det Sköna aldrig tillskynda någon menniska vare

Digitized by Google

sig obehag eller bekymmer, och fråga är om våra promotioner ej göra det sednare för mången af våra Candidater. Den ifrågavarande ansökningen torde i någon mon upplysa, huru dermed förhåller sig.

En annan omständighet, som förtjenar uppmärksamhet, är den, att våra treåriga promotioner rätt ofta tvinga Faculteten till verkliga och sällsamma orättvisor mot Candidaterne, utan att dertill finnes något fullgiltigt skäl. Faculteten har nemligen utfästat Philosophiæ-Doctorsgraden såsom belöning åt den, som genom nöjaktigt aflagda lärdomsprof visat sig vara af värdigheten förtjent. Om nu Candidaten å sin sida fullständigt præsterat allt hvad man af honom begär, hvarföre skulle då Faculteten förhala med hans belöning, i händelse han genast vill utbekomma den? Under hvilken förevändning kan sådant erkännas för lämpligt och rättvist? Härtill kommer, att alla emolumenterne af Graden äro fästade icke vid kunskapernas ådagaläggande, och således vid det väsendtliga, utan vid den ofta långt sedan inträffande promotions-ceremonien, och således vid det formella och oväsendtliga. En sådan förvändhet måste naturligtvis leda till förvända följder, och jag vill derpå gifva exempel. Om nemligen den Studerande kan aflägga sin examen till den sista Mars, så får han samma termin disputera och promoveras och begagna sina 3:ne tjenste-år i prästerlig väg, samt följande termin försvara ett specimen från öfre cathedern. Men om han icke blir färdig till sin examen förr än om några dagar sednare, så får han hvarken examineras före medlet af Junii, eller disputera förr än nästkommande termin, eller beräkna sina prästemeriter eller intaga den öfre cathedern förr än om 3:ne år. Är någon rimlighet och rättvisa uti allt detta? Jag vet, att de 2:ne sidstnämnda olägenheterne kunna afhjelpas genom Konungens eller Canzlerens nåd och dispense, hvilken säkerligen aldrig förvägras, emedan den alltid af Faculteten måste tillstyrkas. Men är det väl skäligt, att någon dispense i denna del skall behöfvas, och Kongl. Maj:t eller Canzleren med en sådan besväras? Och hvilket exempel gifve vi sjelfve på vår sorgfällighet om lagarnes vidmakthål-

Digitized by Google

lande, när vi sålunda tillstyrke exceptioner, så snart derom anhålles? Vore det icke långt bättre, att vi tillstyrkte upphäfvandet af en anordning, som aldrig kan vidmakthållas, så snart någon af henne generas? Sådant bör ske med hvarje förordning, genom hvilken undantaget förnuftigtvis måste bli regel och regeln knapt undantag.

Men det är icke nog, att våra nuvarande Promotioner äro onödiga och ledande till orättvisor, de äro, hvad mera är, äfven skadliga för ungdomens studier och kunskaper. Jag vill ej tala derom, att mången studerar ojemt och makligt, emedan han tycker sig hafva god tid, så länge promotionen ännu är likasom på afstånd. Sådant kunde inträffa äfven under andra förhållanden, och det enda ledsamma härvid är, att en sådan skall kunna trösta sig med promotionens aflägsenhet. Vida vigtigare är det obestridliga factum, att ganska många forcera sina studier för att »kunna gå med», som det heter, och icke egentligen för att förvärfva sig kunskaper. Detta forcerande är icke blott skadligt för helsan och lämnar efter sig slapphet och leda vid studier, utan det förhindrar äfven den studerandes lugna och grundliga utbildning, hvilken bör vara hans hufvudsyftemål. Af egen erfarenhet känner jag, att hvad man läser med oro och skyndsamhet, blir utan all frukt och nytta för användningen, emedan det faller ur minnet lika så fort, som det deruti inhemtats. Äfven har jag hört många Studerande yttra sig, att de väl behöfde och önskade läsa mera i det eller det ämnet, men att de, »för att kunna gå med», dock måste inskränka sig till mindre. Genom vårt promotions-sätt lockas, om icke just tvingas, således de Studerande att icke inrätta sina studier och sin examen efter sitt behof och sina tillgångar, utan efter tiden för en viss yttre ceremoni, hvilken med deras kunskaper och studier icke har minsta sammanhang. I sjelfva verket torde det väcka vår synnerliga uppmärksamhet, att då ett visst antal Philosophiæ Studiosi årligen inskrifves, och då följakteligen ett ungefär lika antal årligen ock borde anmäla sig till examen, så inträffar nu efter regeln, att på mer än 2:ne år anmäla sig omkring 30, och på de sista månaderne före pro-

Digitized by Google

motionen omkring dubbelt så många. Sådant kan omöjligen ega rum, utan att studierna af många bedrifvas ojemt, förhastadt och ändamålsvidrigt; och kan väl detta godtgöras genom någon promotions-glädje och ceremoni, vore den ock aldrig så stor och lysande? Men hvaruti ligger skulden dertill, om icke uti vårt olämpliga promotionsväsende?

Det återstår nu att anföra äfven de olägenheter, som genom de tre-åriga promotionerne tillskyndas Facultetsledamöterne sjelfve, och hvilka ej kunna vara för många ibland oss obekanta. Jag räknar dertill först och främst den ofvannämnda nödvändighet, hvaruti Faculteten ofta befinner sig, att visa obillighet mot de Studerande, hvarigenom den ömsesidiga belåtenhet och välvilja, som bör finnas emellan Lärare och Lärjungar, måste mer eller mindre lida afbräck. När nemligen den Studerande finner sig ej kunna undergå sin examen före slutet af Mars, men likväl några dagar eller veckor sednare, och derjemte tidigt nog för att samma termin præstera sitt disputationsprof, så kan han väl icke annat än finna det hårdt och obilligt, att han skall hindras ifrån sin examen, intilldess promotions-ceremonien är förbi, och för disputationen nödgas besöka Academien ännu en termin, följakteligen ock företaga en kostsam resa från en aflägsen hembygd. Mig synes, att detta ej gerna kan lända Faculteten till någon båtnad, eller ersättas den lidande genom en lysande och kännbar ceremoni, uti hvilken han möjligtvis icke ens kan deltaga i egen person. — Vidare räknar jag till de väsendtliga olägenheterne för Faculteten, att under en promotions-termin tentamina och examina förökas på ett oformligt sätt, hvarigenom Examinatorerne måste blifva uttröttade och förslappade, så att de endast med ledsnad eller utomordentlig ansträngning kunna fullgöra sitt åliggande. Den, som på 3:ne år har att tentera och examinera blott 80 à 90, och af hvilka måhända endast den mindre delen begär ett gällande betyg, kan visserligen i detta fall vara så temmeligen indifferent; men den, som hvarje år har att tentera och examinera lika många och under ett promotions-år närmare 200, kan för sin del icke taga saken lika lätt. För en sådan

Digitized by Google

bör ock Faculteten och Samhället icke onödigtvis försvåra hans redan nog mödosamma verksamhet, och dermed likasom tvinga honom att illa och på ett äfven för honom sjelf otillfredsställande sätt fullgöra sin skyldighet. — Vidare anser jag för en olägenhet af de tre-åriga Promotionerne, att Faculteten åtmindstone beskylles för en viss annan orättvisa, nemligen den, att under en promotions-termin fordringarne för samma betyg i Candidatexamen icke stå lika högt, som vid andra tillfällen. Jag lämnar derhän, huruvida den temmeligen allmänna opinionen i denna del är grundad eller ej; men skulle den verkeligen vara det, hvilket jag ej vågar bestrida, så låter det ganska lätt förklara sig, huru ett sådant förhållande kan uppstå. Det är nemligen naturligt, att den af det öfverdrifna arbetet öfverhopade och uttröttade Läraren, om han icke medhinner eller förmår fullständigt undersöka Examinandens hela kunskapsmått, och sålunda befinner sig i fara eller nödvändighet att i anseende till honom möjligtvis begå en orättvisa, hellre felar till hans fördel och belåtenhet än till hans nackdel och missbelåtenhet. Äfvenså kan det någongång vara en följd af Lärarens naturliga och visst icke tadelvärda kärlek till Ungdomen, att den förra icke vill drifva strängheten till det yttersta, när han nu ser Examinanden vara så nära sitt mål, och möjligtvis genom en större stränghet skulle fördröja hans promoverande under ej mindre än 3:ne år. Läraren kan dertill finna så mycket större skäl, som han för sig sjelf måste erkänna, att i hela promotionssättet ligger någonting förvändt, och erfarenheten mer än en gång har visat honom, att de, som ej mäktat framkomma till en viss Promotion, ofta ej hunnit särdeles längre i sina kunskaper till en följande. Jag anklagar här ingen, om icke tilläfventyrs mig sjelf; men jag önskar, att alla anledningar till en sådan opinion måtte undanrödjas; ty den kan icke annat än nedsätta Facultetens anseende hos ungdomen och compromettera dess värdighet såsom förtjenstens bedömare. — Ändteligen hafva ock tre-års-promotionerne medfört den icke föraktliga olägenhet, att de likasom tvungit Faculteten att låta Disputationsprofven nedsjunka till en snart

Digitized by Google

sagdt betydelselös, ehuru dock kostsam, formalitet, och detta emedan det varit omöjligt att handhafva dem med erforderlig noggrannhet, då ända till 60 à 70 sådana prof skolat afläggas på ganska få månader. Jag vill ej närmare utveckla denna omständighet, emedan den kunde synas såsom en sjelfanklagelse; men jag måste uttrycka den öfvertygelsen, att Disputationen borde vara ett af de väsendtligaste profven, hvilka en blifvande Philosophiæ Magister hade att genomgå, och att den omöjligen kan blifva det, så länge våra tre-åriga promotioner ega bestånd. Deremot tror jag, att mycket kunde uträttas för detta ändamål, om dessa ceremonier en gång afskaffades; jag föreställer mig till och med, att mången då skulle sjelf skrifva sin disputation, hvilket han icke nu gerna kan göra, då han naturligtvis önskar deltaga i den närmaste promotionen, men tiden emellan denna och hans examen är alltför kort. I allmänhet tror jag, att icke blott det ifrågavarande sättet att disputera, utan äfven hela sättet att studera och examinera bör undergå vissa reformer vid vårt Läroverk; och jag skall icke underlåta att derom väcka fråga, när den Facultetsledamot återkommer till Academien, hvars åsigter i denna del synas mig vara de rätta, och med hvilken jag räknar för en ära att få förena mig.

På dessa sålunda anförda skäl önskar jag, att Philosophiska Faculteten icke allenast måtte i underdånighet tillstyrka nådigt bifall å den ansökning, öfver hvilken utlåtande nu skall afgifvas, utan ock på samma gång i lika underdånighet hemställa till Kongl. Maj:t, att treårspromotionerne hädanefter måtte få anses såsom fullkomligt afskaffade. De ega mig vetterligen icke någon grund i gällande Lagar och Författningar, utan de hafva tillkommit endast genom en praxis, hvilken numera är så mycket olämpligare, som antalet af Promovendi blifvit i sednare tider så ansenligen förökadt. Faculteten kunde sedan befullmyndigas att promovera Candidaterne antingen omedelbart efter Disputationsacterne, i händelse omständigheterne så fordrade, eller på ungefär sådant sätt, som i Academiens ursprungliga Constitutioner finnes föreskrifvet. Dessa Constitutioner äro

Digitized by Google

nu under en allmännare Revision; men jag anhåller, att Faculteten ej måtte deruti söka någon anledning att uppskjuta förändringens recommenderande. Sådant vore efter min öfvertygelse ej enligt med Facultetens värdighet och pligt; det liknade nog mycket den klemiga patientens förfarande att söka anledningar till fördröjande af den erkändt nödvändiga operationen; och Facultetens skyldighet fordrar utan tvifvel, att det onda afhjelpes så snart som möjligt. Skulle de förväntade nya Constitutionerne kunna föreskrifva något ännu lämpligare sätt för Promotionernes firande, så hindrar oss ingenting att när som heldst öfvergå till dess vidtagande.

4.

Den 28 Oktober 1846.

Mot Philosophiska Facultetens nu upprättade underdåniga Förslag till reglerande af Philosophiska Gradens så väl examina som öfriga lärdomsprof anser jag mig böra i flera väsendtliga punkter reservera mig.

Hvad nemligen först och främst Philosophiæ Candidat Examen beträffar, så fortfar jag ännu i den öfvertygelse, att alla föreskrifter rörande denna hade bordt stödja sig på följande grundsatser, hvilka äro hemtade ur Gradens betydelse och ändamål, samt voro afsedde i mitt eget till Faculteten inlämnade förslag.

1:o Att Faculteten vid bestämmandet af det kunskapsmått, som bör erfordras till examens fullgiltighet och godkännande, endast har att utstaka ett minimum af kunskaper hos den examinerade för att derefter kunna afgöra, om denne må anses förtjent och värdig att blifva af Faculteten promoverad eller icke, så vidt detta beror af hans præsterade examen.

2:o Att detta minimum bör icke vara blott till *quantiteten* fullkomligt svarande mot det ändamål, som åsyftas med de

Digitized by Google

philosophiska studierna, utan äfven till *qualiteten* inom sig sjelf så ordnadt, att dessa studier blifva sinsemellan sammanhängande, och derigenom så mycket, som inom denna gräns kan vara möjligt, för den studerande bildande.

3:o Att till vinnande af denna fördel det ifrågavarande minimum bör för den studerande innehålla en anmaning och handledning att redan från början gifva åt sina studier en inre enhet och *concentrering* omkring ett visst hufvudämne, hvartill det öfriga sedan hänför sig, men icke en enhetslös inskränkning till vissa hvarandra icke understödjande kunskapsarter, hvarigenom hans möjligtvis i alla fall nog obetydliga kunskapsförråd blir i sjelfva verket ännu mer utan värde.

4:o Att Faculteten vid bestämmandet af sin minimifordran bör antaga såsom regel, att ingen Studerande kan uppnå en högre kunskapsgrad i alla eller ens i flere af Facultetens läroämnen, men att dock ej eller någon bör promoveras till Philosophiæ Doctor eller Magister, som icke visat sig vara i stånd att upparbeta sig till en sådan högre grad uti ett enda.

5:o Att derföre hvarje Philosophiæ Studiosus bör icke blott ega rättighet att välja, utan äfven skyldighet att vid sin examen inför Faculteten uppgifva ett hufvudstudium, samt att han i detta, för att kunna godkännas och promoveras, bör visa sig vara förtjent af betyget Laudatur eller Insigniori cum laude adprobatur, af hvilka det förra må gälla såsom distinguerande en utmärktare skicklighet, och det sednare såsom blott utvisande, att Faculteten med hans kunskaper i ämnet är tillfredsställd.

6:o Att likväl den Studerande icke bör få välja till sitt hufvudstudium något af de läroämnen, som antingen äro utbrutna delar af ett annat eller dess hjelpvetenskaper, såsom Statistiken, Geographien, Antiquiteterna m. fl., eller blott ega betydelse och användbarhet för Konstnären och den grundlige Konstkännaren, såsom Aesthetiken, då denna tänkes skiljd ifrån Aesthetikens Philosophie, hvilken naturligtvis utgör en del af Philosophien.

7:o Att vidare den Studerande bör jemte sitt hufvudstudium bevisa sig vara adprobabel uti de läroämnen, som dels

Digitized by Google

ega ett närmare sammanhang med det för honom hufvudsakliga, dels höra till allmän mensklig och medborgerlig vetenskaplig bildning, samt gifva betydelse och hållning åt de öfriga, såsom den Theoretiska och Practiska Philosophien, dels ändtligen erfordras för att kunna förvärfva en grundlig historisk kännedom af hufvudämnet och med tillräcklig styrka tractera begrepp och tankar, hvilket relativt bäst vinnes genom studium af det Latinska språket.

8:o Att Facultetens Ledamöter vid bestämmandet af sina fordringar för Adprobation i dessa ämnen böra så mycket, som möjligt, göra afseende på biämnenas större eller mindre sammanhang med hufvudämnet, så att t. ex. för Adprobatur i Latin fordras mera af den, som gjort Grekiska Litteraturen till sitt förnämsta studium, än af den, som har dertill valt någon af de Physiska disciplinerne.

9:o Att den Studerande alltid bör vara förbunden att i första rummet fullgöra Facultetens minimifordran, men att han likväl aldrig bör förmenas att såväl till extensitet som intensitet öfverstiga denna, och öfver hvad han vidare præsterar erhålla Facultetens betyg, i händelse han dertill har lust och tror sig behöfva det för sin framtid.

10:o Att den Studerande bör undergå Examen i alla sina lärdomsämnen inom en kortare tid af blott några dagar, så att icke allenast Faculteten må erhålla visshet om hans kunskapers sammanhängighet och liktidiga närvaro i minnet, utan äfven det långa, i Författningarne ej grundade, tenterandet må upphöra. Om detta tenteringsofog, som i synnerhet under de sednare tiderna så menligt inverkat både på Lärare och Lärjungar, vore mycket att säga; men jag förmodar, att någon af Facultetens Ledamöter kommer att derom yttra sig med större utförlighet.

11:o Att likväl ett enskilt förhör icke må vara förbjudet, om antingen någon af Examinatorerne har giltiga förhinder att infinna sig i examen, eller om den Studerande begär och af Examinatorn får sig medgifvet ett sådant, för att erfara, huruvida han är i besittning af det erforderliga kunskapsmåt-

Digitized by Google

tet i sitt hufvudämne. Dock bör det sålunda föregående förhöret falla inom en viss kortare tid, t. ex. af en eller ett par veckor före examen, och tenteringsdagen vid denna bestämdt uppgifvas af den examinerande Facultets-Ledamoten.

12:o Att, ändtligen, Facultetens Ledamöter icke böra ställa fordringarne för sina betyg högre, än att de Studerande, som äro utrustade med vanliga natursgåfvor, må kunna fullända sina gradualstudier inom 4 högst 5 år, så vidt ej deras tid betydligare upptages af andra sysselsättningar, än dessa studier.

I enlighet med dessa grundsatser anser jag, att Facultetens minimifordran för Candidat-Examens fullgiltighet hade bordt organiseras och bestämmas på följande sätt:

1) Förklarar den Studerande, att endera af Philosophiens delar — den theoretiska eller den practiska, är hans hufvudstudium, så bör han visa sig förtjena vittsordet Adprobatur i den andra delen, samt vidare i Mathematik, Physik och Historia, äfvensom i Latinska och Grekiska språken.

2) Förklarar den Studerande, att ettdera af de Gamla Språken, Latinet, Grekiskan, eller den Semitiska Språkstammen är hans hufvudstudium, så bör han visa sig vara adprobabel i de 2:ne öfriga, samt vidare i Historia och Aesthetik, äfvensom i Theoretisk och Practisk Philosophie.

3) Förklarar den Studerande, att Rena Mathematiken är hans hufvudstudium, så bör han visa sig vara adprobabel i Physik, Astronomi och Chemi, samt vidare i Theoretisk och Practisk Philosophie, äfvensom i Latinska Språket.

4) Förklarar den Studerande, att Physiken är hans hufvudstudium, så bör han visa sig vara adprobabel i Rena Mathematiken, Astronomien och Chemien, samt vidare i Theoretiska och Practiska Philosophien, äfvensom i Latinska Språket.

5) Förklarar den Studerande, att Astronomien är hans hufvudstudium, så bör han visa sig vara adprobabel i Rena Mathematiken och Physiken, samt vidare i Theoretiska och Practiska Philosophien, äfvensom i Latinska Språket och Historien.

6) Förklarar den Studerande, att Chemien är hans hufvud-

Digitized by Google

studium, så bör han visa sig vara adprobabel i Rena Mathematiken, Physiken och Naturalhistorien, samt vidare i Theoretiska och Practiska Philosophien, äfvensom i Latinska Språket.

7) Förklarar den Studerande, att Naturalhistorien är hans hufvudstudium, så bör han visa sig vara adprobabel i Rena Mathematiken, Physiken och Chemien, samt vidare i Theoretiska och Practiska Philosophien, äfvensom i Latinska Språket.

8) Förklarar den Studerande, att Historien är hans hufvudstudium, så bör han visa sig vara adprobabel i Antiquiteterna och Statistiken, samt vidare i Theoretiska och Practiska Philosophien, äfvensom i Latinska och Grekiska Språken.

Utomdess bör den Studerånde alltid i sin Candidat-Examen ådagalägga kännedom af sin hufvudvetenskaps Litteratur-Historia, och deri förhöras på samma gång, som han förhöres i sjelfva vetenskapen.

Hvad åter de Moderna Språken beträffar, så äro dessa här icke upptagna, dels emedan hvarje Philosophiæ Studiosus bör uti dem vara adproberad i sin Student-examen, och dels emedan han ej kan umbära dem under sina öfriga studier, följaktligen ej eller saknar tillfälle och väckelse till deras öfvande, i synnerhet som de begagnas till vehikel för skrif- och taleöfningar, när någon ej vill vid dessa uteslutande begagna sig af Latinet.

Denna anordning af Examens-ämnena synes mig vida mer ändamålsenlig och sammanförande det behöfliga, än den gruppering af dem i 3:ne Cycler, hvilken af Facultetens pluralitet blifvit föreslagen. Hvad behof har t. ex. Astronomien af Chemien och Botaniken, eller tvertom, så att dessa nödvändigt måste förenas? Och hvarföre tvinga någon att studera, hvad han för *sin* bestämmelse icke behöfver? Dessutom har Faculteten genom sitt sätt att förena läroämnena funnit sig nödsakad att söka sin tillflykt i godtyckligt antagna ziffror, för att kunna afgöra, om den examinerade bör blifva för Philosophiæ Candidat förklarad eller icke. Jag säger godtyckligt antagna, ty Faculteten har icke uppgifvit och skall förmodligen aldrig kunna uppgifva något *fullgiltigt* skäl, hvarföre 10 och 12 adpro-

Digitized by Google

batur skola vara tillräckliga, men deremot 9 eller 11 eller några andra otillräckliga. För ett lagstadgande, hvarefter en Person skall erhålla eller förlora en för honom högst vigtig rättighet, — man betänke att här är fråga om ingenting mindre än om Candidatens vara eller icke vara — bör dock väl alltid någon i sakens natur liggande tillräcklig grund kunna uppgifvas; i annat fall har utan tvifvel Lagstiftaren icke särdeles väl uppfyllt sitt åliggande.

Men vidare måste jag äfven reservera mig mot det ofullkomliga och att jag så må säga handlösa sätt, hvarpå Faculteten reglerat de föreslagna privata skrifnings- och disputationsöfningarne, sedan Faculteten ansett sig böra förorda upphörandet af de hitintills vanliga publika. Mig synes, att noggranna föreskrifter i denna del hade varit fullt ut så vigtiga och nödvändiga, som föreskrifterna rörande Candidat-examen och de öfriga lärdomsprofven. Alla öfningar och ej mindst öfningarne i talande och skrifvande fordra tid och ansträngning, och det är naturligt, att derföre de Studerande så väl som andra gerna undandraga sig sådana, såvida de icke finna dem vara genom lagarne för sitt ändamål nödvändiga. Mig synes ock, att Facultetens Ledamöter hvar för sig böra vilja åtaga sig ledningen af sådana öfningar, för att njuta den dyrbara tillfredsställelsen, att veta sig åt Staten bereda dugliga practiska Lärda i stället för blott och bart theoretiska Läxläsare. Sannt är det visserligen att Facultets-ledamöternas redan alltför mycket upptagna tid skulle derigenom ännu mer tagas i anspråk. Men hvarföre då icke hellre föreslå upphörandet af en mängd mindre väsendtliga åligganden, med hvilka man ovisligen öfverlastat Faculteten, än låta sådana ligga nere eller åtmindstone skötas ofullkomligt, som väsendtligen höra till Facultetens ändamål? Hvarföre t. ex. ej föreslå, att Faculteten måtte befrias ifrån alla dit icke hörande små examina med Medicinæ- och Juris-Studiosi m. fl., eller ock till bestridande af dylika arbeten erhålla en förstärkning i sin examinerings-personal? Mig synes, att Facultetens Adjuncter gerna skulle åtaga sig att dervid vara till bi-

Digitized by Google

träde, i synnerhet om de derföre hugnades med någon remuneration.

Ändtligen måste jag ock reservera mig emot Facultetens oväntade förfarande att utan framläggande af vigtiga skäl tillstyrka fortfarandet af de tre-åriga Promotionsfesterne, sedan Faculteten inför Kongl. Maj:t utförligt framlaggt och utvecklat de stora olägenheter både för Lärare och Lärjungar, som länge varit och ännu äro med dessa fester förenade. Faculteten har visserligen försäkrat, att dessa olägenheter äro genom den föreslagna regleringen af gradualprofven i det närmaste undanröjda; men huru detta kan vara möjligt, har jag oaktadt allt bemödande icke varit i stånd att inse. Faculteten har endast föreslagit, att de 3:ne tjensteår, som varit förunnade åt Philosophiæ Magistrar, skulle åtfölja ådagaläggandet af kunskapsprofven och icke såsom hitintills deltagandet i Promotions-ceremonien, hvilket sednare väl icke förtjenar en sådan belöning, och ofta nog kan vara för Promovenden omöjligt. Men dermed undanrödjes vida mer en besynnerlig oformlighet, än någon rätt kännbar olägenhet, emedan möjligtvis ganska få behöfva använda ifrågavarande år vid början af sin tjenstetid. Deremot har Faculteten låtit Jus cathedræ superioris förvärfvas först genom Promotions-ceremonien, hvilket för mången kan medföra en rätt kännbar olägenhet. Och hvad de öfriga olägenheterne af våra tre-års-promotioner beträffar, så kan jag för min del ej finna annat, än att de ännu alltid återstå i sin förra betydenhet, och till och med äro förökade med nya genom de förändringar i Examens præsterande, som nu blifvit af Faculteten föreslagne. Jag fortfar således i mitt yrkande att de 3-åriga Promotionerne antingen måtte afskaffas eller utbytas mot årliga; ty mig synes, att med annat vilkor gradualstudiernas ändamål aldrig kan erforderligen uppnås.

Digitized by Google

5.

Den 24 Mars 1847.

Jag reserverar mig emot Philos. Facultetens beslut att tillstyrka undantag i särskilta fall ifrån Kongl. Förordningen af år 1820, genom hvilken utmärkta Magistrars rätt att docera vid Academien inskränkes till förmon för icke utmärkta Pastorsadjuncter och Comministrar i Församlingarne.

Min öfvertygelse är, att undantag ifrån gällande lagar och författningar sällan eller aldrig böra beviljas; ty om de äro rättvisa och billiga, så äro ju Författningarne orättvisa och obilliga, och då böra väl dessa antingen helt och hållet upphäfvas, eller åtmindstone ändamålsenligt förändras och bestämmas. Endast på sådant sätt upprätthåller man Lagarnes anseende, hvilket man deremot alltid försvagar genom upprepade undantag.

I denna rigtning hade ock derföre, såsom mig synes, Faculteten bordt yttra sig öfver den ifrågavarande Kongl. Förordningen, d. v. s. antingen påyrka hennes ändamålsenliga förändrande, om detta kunnat anses tillräckligt, eller i annat fall visa nödvändigheten af hennes fullkomliga upphäfvande, hvarigenom alla undantag blifvit öfverflödiga. Och det sednare hade efter min tanke här varit det enda rätta.

Jag kan nemligen först och främst icke begripa, huru i allmänhet blotta tjensteår kunna få gälla såsom befordringsmeriter, när de ersättas genom löneinkomster; och i annat fall böra de väl betraktas blott såsom pröfvoår, hvilkas förtjenst kan vara problematisk. Man tänke sig att någon sköter sin tjenst illa eller mindre väl, såsom tyvärr ofta sker; skall nu äfven en sådan genom blotta tjenstetiden anses berättigad till befordringar?

Jag kan vidare icke begripa, huru våra Docenter rätteligen kunna belönas med tjensteår, när de, såsom man vet, ännu ej äro i Statens tjenst, och således ej eller derföre åtnjuta någon lön. Deras verksamhet är i och för sig sjelf helt och hållet privat, ehuru den icke får utöfvas förr än efter aflagda god-

Digitized by Google

kända prof. Den liknar i detta afseendet våra privatiserande Läkares äfvensom vissa af våra handtverkares och köpmäns m. fl:a, hvilka man aldrig ansett sig böra belöna med några tjensteår.

Jag kan vidare icke finna, huru det kan vara ändamålsenligt, att med så kallade tjensteårsmeriter belöna sådane, som i synnerhet böra uppmuntras, att förskaffa sig kunskaper och skicklighet, samt att endast på grund af dessa förvänta och förvärfva sig sina befordringar. Man bibringar dem derigenom den opinion, att de sednare meriterne duga till litet eller intet i jemförelse med de förra — en opinion, som måste qväfva all större ansträngning och täflan, samt föranleda den jemmerliga nivellering och medelmåtta, som nu öfverallt möter oss inom vårt samhälle.

Jag kan ändteligen ej finna, huru det kan vara lämpligt, att med *presterliga* tjensteårsmeriter belöna sådana, som hvarken bildat sig för presterlig verksamhet, eller någonsin utöfvat en sådan eller ens någonsin tänka göra det, t. ex. Mathematici, Chemister, Botanister, Historici o. s. v. Det är att likasom säga dem med andra ord, att deras egen verksamhet icke är lika vigtig för Staten som det lägre presterskapets, att den snart sagdt icke har något värde i och för sig sjelf, och att den endast kan få det genom en fiction, nemligen derigenom att den betraktas och får gälla såsom presterlig.

Härtill kommer den vigtiga omständighet, att hela Förordningen grundar sig endast på en tom inbillning eller på en förutsättning, som icke finnes i verkligheten. Man torde nemligen få svårt att uppvisa ett enda fall, då en Academisk Lärare erhållit ett pastorat eller någon annan dylik befordran endast på grund af sina tjensteår. Academici hafva, såvidt jag känner, alltid vunnit sina befordringar i presterlig väg genom lärdomsförtjenster, och skulle motsatsen någonsin hafva inträffat, så kan derom blott sägas, att det icke hade bordt ske, och att det har varit vederbörandes fel.

I sjelfva verket hafva Presterne aldrig lidit någonting af de Academiska Lärarnes tjensteår, utan endast af deras större

Digitized by Google

kunskaper och skicklighet, samt af deras på dessa grundade företrädesrätt. Också är det väl egentligen öfver denna företrädesrätt man beklagar sig, ehuru man icke vågar öppet utsäga det. För medelmåttan och odugligheten vore det naturligtvis förmonligt, om antingen all högre bildning vore förbuden eller åtmindstone endast tjenstgöring och tjenstetid medförde befordringsrätt. Emedlertid kan det sättas i fråga, om det ock vore lika förmonligt för Staten och Kyrkan.

Men äfven om man ville antaga, att de Academiska Lärarnes tjensteår verkligen medförde någon olägenhet för det lägre presterskapet, hvilket de icke göra, så är dock i alla fall den ifrågavarande Förordningen uppenbart ändamålsvidrig. Ty hela olägenheten vore ju undanröjd, om endast *tjensteårsberäkningen* inskränktes till den äldsta eller till 2:ne de äldsta Docenterne inom hvarje vetenskapsgren, eller ännu fullkomligare, om den helt och hållet afskaffades för Philosophiska Facultetens Docenter. Men i stället att åtnöja sig med detta, hvarmed ändamålet varit vunnet, inskränker Förordningen derutöfver *Docenternas antal* och således *rättigheten att docera,* hvilken aldrig kan tillskynda de lägre Presterne någon olägenhet. Tvertom förskaffar man dessa ett större antal af farliga Competitorer, då man tvingar de skickligaste Magistrarne att lämna Academien och att ingå i Församlingarne, hvilket de möjligtvis annars aldrig hade tänkt göra.

En besynnerlighet är det ock, att Förordningen erkänner Docenternas verksamhet vara nyttig och förtjent af belöning, men förbjuder dock dugliga Magistrar att göra det nyttiga och belöningsvärda, äfven när de vilja göra det för intet. För min del är jag öfvertygad, att de fleste eller åtmindstone de bäste ibland dem skulle ingå på att blifva Docenter, om de än icke hade att derföre påräkna några presterliga tjensteår, och de, som ej ville göra det, kunde man gerna låta gå; ty på dem vore visst icke mycket att räkna för Academiens och vetenskapernas ändamål.

Man kunde invända, att dock möjligtvis andra grunder förefinnas till inskränkandet af Docenternas antal t. ex. att

Digitized by Google

Academien icke behöfver flere än en eller tvenne för hvarje vetenskap, eller något dylikt. Men först och främst bör Academien ej supponeras *behöfva* några andra Lärare, än de ordinarie, emedan den i sådant fall borde förse dem med lön för deras arbete, hvilket den icke gör. Och för det andra bör Academien ej supponeras någonsin få ett för stort antal af skickliga ämnen att välja på, när en ordinarie Academisk Lärare behöfves, i synnerhet då den icke dervid bör iakttaga någon annan regel, än att välja den skickligaste. I Academiens intresse kan det således ej ligga att Docenternes antal inskränkes, utan snarare tvertom, att de äro så många som möjligt.

Dessutom är det ju icke här fråga om Academiens behof af Docenter, utan om de unga Magistrarnes behof och rättighet att få docera d. v. s. att få utöfva en verksamhet, för hvilken de bildat sig och afgifvit erforderliga prof. Academien belönar ju icke denna verksamhet, och den har ingen olägenhet deraf, utan tvertom fördelar; hvarföre då företaga sig att inskränka eller förbjuda densamma? Docerandet är icke så ovigtigt för unge män, som egnat sig åt vetenskaperne; det ger dem tillfälle att förtydliga och utbilda sina kunskaper, att göra sig bemärkta för Academiens ungdom och Lärare, att förvärfva sig sitt uppehälle m. m. Bör man då förmena dem dessa fördelar, och är icke deras rättighet att få åtnjuta dem likaså helig, som hvarje annan rättighet? I hvilken annan väg tillåter man sig nu för tiden en sådan orättvisa och illiberalitet?

Mycket vore att säga om det sätt, hvarpå den ädlaste och bästa delen af landets ungdom blifvit behandlad i sednare tider, sedan vårt Fädernesland upphörde att handla storartadt och spela en role i Europa. Men redan hvad jag här sagt kan vara tillräckligt att visa nödvändigheten af den ifrågavarande Kongl. Förordningens fullkomliga upphäfvande.

Digitized by Google

6.

Den 22 Maj 1847.

Jag reserverar mig emot hvarje påyrkande af nya Professioner inom Philosophiska Faculteten — för det närvarande och sålänge ett större behof af sådana ännu icke har låtit förspörja sig. Jag har nemligen ej hört, att de Studerande någonsin klagat öfver det ringa antalet af undervisningsämnen eller yttrat något otillfredsställdt behof af mångfaldigare handledning, åtmindstone måtte de klagande i detta afseendet hafva varit ganska fåtalige. Då nu Universitetet icke är någon vetenskapsanstalt, utan endast ett undervisningsverk — en Högschola för de uppväxande, så torde man äfven här icke böra utsträcka medlen utöfver ändamålet d. v. s. utöfver deras behof, som här söka sin bildning.

Hvad Chemiska Professionen särskildt beträffar, så behöfde den visserligen en fördelning, om den nödvändigt skulle meddela undervisning i alla de grenar af Naturvetenskapen, som icke hänföra sig till Physiken, Astronomien och Naturalhistorien. Men jag kan icke finna att detta är nödvändigt, sålänge ej Konungen uttryckligen fordrat det, eller förklarat den närvarande undervisningen för otillfredsställande. Äfven den Orientaliska Professionen omfattar redan ej mindre än 3 eller 4 språk, och om man så ville, kunde den omfatta ännu flere, såsom Sanscrit och Persiskan, men likväl har ingen inom Faculteten påyrkat dess fördelande. För min del tänker jag, att de Studerande vid en Högschola endast behöfva få undervisning i Elementerna, att de sedan kunna och böra utbilda sig på egen hand, att de i Naturvetenskaperne kunna utbilda sig bättre i Hufvudstaden, som har rikare material, samt att vissa bland dessa vetenskaper tyckas icke så mycket fordra biträde af handledare och lärare. Med lämplig fördelning af ämnena och med måttliga anspråk i öfrigt torde således den föreskrifna undervisningen genom denna Profession kunna bestridas af en

Digitized by Google

Professor och Laborator, jemte några Docenter, intill dess Konung och Ständer sjelfve anse sig behöfva någonting mera.

Hvad åter den Historiska Professionen angår, så hafva vi 2:ne sådana för det närvarande, och sålänge detta förhållande fortfar, torde det vara för tidigt att tala om behofvet af flere. Historien synes mig dessutom vara den vetenskap, som möjligtvis mindst af alla erfordrar en Lärares biträde, alldenstund jag sjelf kunnat i henne erhålla det högsta vittsordet uti min Candidat-examen, utan att hafva afhört mer än en enda historisk föreläsning. En Professor i denna vetenskap behöfver ej vara ett slags lefvande Lärobok eller en litterair Moniteur; han har hufvudsakligen att gifva de Studerande exempel på historiens rätta behandling samt i synnerhet att hos dem väcka och utbilda den historiska andan, och dertill behöfves egenteligen ej mer än en enda Lärare, om denna verkeligen motsvarar sin bestämmelse. Att deremot Historiarum Professorn hos oss är för mycket öfverlastad med tentamina och examina, erkänner jag gerna; men huru denna olägenhet kan afhjelpas tänker jag visa i det följande.

Hvad ändtligen Naturalhistorien beträffar, så hafve vi äfven för denna redan 2:ne Professorer vid Academien, och om vid skeende framtida reglering den ena af dessa får Zoologien på sin lott och den andra inskränkes till Botaniken, så kan äfven denna vetenskap anses erforderligt skött, då undervisning i henne tillika meddelas af 2:ne Adjuncter och flere Docenter.

För öfrigt fäster jag mig i synnerhet vid det vigtiga förhållande, att inrättandet af nya Professioner måste inverka menligt ej blott på Lärarnes, utan äfven på Läroverkets oeconomi och anseende och brukbarhet. Ty Rikets Ständer bevilja utan tvifvel som vanligt icke så stora anslag, som Lärarnes behof verkeligen erfordra, och då måste följden blifva att ännu flere än hitintills få tjena under en längre tid för en icke tillräcklig lön. Deraf åter inträffar ofelbart förr eller sednare, att antingen Academien måste göra tillskott af sina egna knappa tillgångar, eller nya jemmerrop om löneförbättring höjas till Konung och Ständer, eller ock Lärarne fortfarande kämpa med oeconomiska

Digitized by Google

bekymmer och svårigheter. Och under sådana omständigheter — huru kan Academien motsvara sitt ändamål eller bibehålla sig vid sitt anseende?

Af dessa såväl som af andra skäl afstyrker jag högeligen inrättandet af nya Professioner för det närvarande, såsom icke särdeles mera behöfliga för Academien, än nya förvaltningsbestyr för en förvaltare. Vilja Konungen och Rikets Ständer, att nya läroämnen införas vid Läroverket, så hafva de sjelfve att derom besluta, och då torde de äfven draga försorg om medlens anslående; men oss tillhör det väl icke att tala om detta, såsom om något närvarande behof för Academien. Vi behöfve för vår del endast se till, att Verket är godt och motsvarar det ändamål, som Konungen dermed vill uppnå, samt att de Lärarekrafter, som redan förefinnas, måtte på bästa vis användas och göras fruktbärande. Och till vinnande af detta ändamål synas mig följande medel vara de lämpligaste.

Först och främst borde våra så kallade Adjuncter förvandlas till Extraordinarie Professorer, hvilket är deras rätta benämning, då deras åliggande är att vid behof tjenstgöra för de Ordinarie Professorerne. Denna förändring medförde ingen kostnad eller olägenhet för Staten, men icke så ovigtiga fördelar för Adjuncterne, och äfven för Academien vore den nyttig, emedan man utan tvifvel då brukade samma stränghet och sorgfällighet vid Extraordinariernas tillsättande, som vid Ordinariernas, hvilket ej hitintills varit händelsen.

Vidare borde af dessa Extraordinarier de fyra eller fem, hvilkas motsvarande Ordinarier fungera i 2:ne Faculteter, det vill säga, Adjuncterne i Philosophien, i Latinet, i Historien och i Chemien, samt, om man så vill, i Naturalhistorien, tillförbindas att ständigt deltaga såväl i föreläsande, som i tenterande och examinerande; hvaremot deras löneinkomster borde förökas med 400 à 500 Rdr Banco för hvardera, eller för alla tillsammans 2,000 à 2,500 Rdr Banco. För de öfriga borde en summa af 1,000 eller 1,500 Rdr Banco årligen vara att tillgå, för att rättvisligen ersätta dem, i händelse de under en längre tid nödgades bestrida Ordinarie Professorns åligganden.

Digitized by Google

Genom ett årligt anslag af högst 4,000 Rdr Banco vore sålunda Universitetets verkliga behof, hvad Lärarepersonalen angår, efter min tanka, fullkomligt afhjelpt. Universitetet kunde då erforderligen uppfylla sitt dubbla åliggande, att vara på en gång ett bildande Undervisningsverk och ett pröfvande Embetsverk, hvilket det aldrig kan göra, sålänge vissa ibland dess Lärare hafva att årligen pröfva ända till 200 Studerande, då andra deremot icke ens hafva att pröfva hälften af detta antal under en tid af trenne år. De förra måste genom sitt så ansträngande och förslappande arbete uttröttas och utnötas samt snart nog finna sig ur stånd att, så som sig borde, sköta de dyra åligganden, hvilka de hafva sig anförtrodda. Också bör man väl kunna antaga, att Staten gerna beviljar den ifrågavarande summan, då Läroverket derigenom kan blifva, om icke så lysande, dock godt och motsvarande det ändamål, hvilket det dermed velat uppnå.

Jag anhåller att detta mitt anförande måtte få medfölja Handlingarne till Hans Kongl. Höghet Canzleren.

7.

Den 5 Maj 1849.

Då Extraordinarie Professorn i Moderna Litteraturen En af de Aderton i Svenska Academien Herr Mag. Carl Wilh. Böttiger förklarat sig villig att såsom vicarius öfvertaga den Ordinarie Professorns åligganden i Aesthetiken och den Moderna Litteraturen, sålänge Herr Professorn och Riddaren Atterbom är derifrån befriad, anser jag intet fullgiltigt skäl vara för handen att framför honom anmäla och föreslå Aesthetices Docenten Mag. Bernh. Elis Malmström, ehuru visserligen jag lika så litet, som någon annan, sätter i tvifvel, att också den sednare kan nöjaktigt bestrida befattningen. Den grundsats några bland Facultetens Ledamöter velat uppställa, att, när det endast

Digitized by Google

är fråga om Vicariater, man icke bör dertill förordna den bäst documenterade och förtjente, utan då lämna tillfälle åt mindre bepröfvade och documenterade att förvärfva sig skicklighet och göra sig kände, är efter min tanke fullkomligt oförenlig såväl med tjensternas ändamål, som med befordringslagarnas anda, hvilka bägge ovilkorligt fordra att samma momenta och grunder, som gälla vid tillsättandet af ordinarier, äfven skola tagas i betraktande vid antagandet af vicarier. Också är det min öfvertygelse, att en grundsats, som lämnar ett så vidsträckt tillfälle till personliga considerationer och godtycken, måste medföra menliga verkningar såväl för de yngre som för de äldre, och således ej gerna kan blifva verkligen fördelaktig för vårt samhälle. Att Professor Böttiger är i academiskt afseende mera meriterad, än Docenten Malmström, lär väl ej någon ibland oss vilja bestrida; och att han äfven är hitintills bättre documenterad, torde också få tagas för gifvet, ty annars hade han väl svårligen kunnat förordnas till Extraordin. Professor vid Universitetet och utses till en af de Aderton i Svenska Academien. Jag har ock derföre svårt att begripa, huru Faculteten skall inför såväl det allmänna omdömet, som inför bemälde Academie kunna rättfärdiga sitt förfarande, att icke begagna en sådan man, när det är fråga om skötandet af en Æsthetisk Profession, och när denna sannolikt måste bestridas under flere år. För min del kan jag ej eller finna annat, än att Faculteten nödvändigt måste synas emot Professor Böttiger, som alltid med omsorg och skicklighet fullgjort sina åligganden, visa en icke förtjent missaktning och ogynnsamhet, om han, som redan är Professor i den ena delen af ämnet, skall utan rätt giltiga anledningar underordnas en yngre Lärare i den andra, då denna icke mig vetterligen hitintills har offentligen documenterat sin öfverlägsenhet. Det säger sig nemligen sjelf, att den sednare derigenom erhåller den högre, vidsträcktare och ansvarsfullare verkningskretsen, och att han såsom Examinator äfven på sätt och vis får tillfälle och rättighet att controllera den förre, hvilket denna svårligen kan undgå att betrakta såsom en förödmjukelse. Ett sådant förfarande bör likväl efter min tanka en

Digitized by Google

Myndighet aldrig tillåta sig mot sina underordnade, såvida ej vigtiga skäl dertill förefinnas, och det är dessa jag icke förmår upptäcka i närvarande fall. Man säger att Professor Böttiger redan har tillräckligt tillfälle att förvärfva meriter vid Academien, och att han der äfven innehar en bestämd tjenstebefattning, åt hvilken han är förbunden, att offra sin tid och sina krafter. Men om det förra här skulle kunna betraktas såsom ett skäl att gå honom förbi, så vore det endast under den förutsättning, att en befattnings erhållande bör vara ett medel till meriters möjliga förvärfning och icke en följd af deras verkliga besittning, hvilket jag anser vara en orimlighet. Hvad åter det sednare beträffar, så är det inom alla andra verk oftast händelsen, att de, som redan innehafva en lägre tjenstebefattning, likväl förordnas att tillsvidare sköta en högre, och äfven inom Academierna är detta ej någonting ovanligt, ty t. ex. Extraordin. Professorn Tornberg i Lund fungerar, såsom jag tror mig veta, för det närvarande i stället för Ordinarie Professorn i de Orientaliska språken. Dessutom har Professor Böttiger redan en gång förut visat sig kunna till Facultetens belåtenhet bestrida såväl det nu ifrågavarande Vicariatet, som sina öfriga honom åliggande functioner, och man torde således ej kunna skäligen hysa den fruktan, att han ej äfven hädanefter skulle ega förmågan att göra detsamma. Den Aesthetiska Professionen är en ibland dem, som mindst äro belastade med oväsendtliga functioner, och den vicarierande behöfver icke ens deltaga i de consistoriella bestyren, af hvilka de Ordinarie Professorerne äro besvärade. Den nödiga omtanken om en persons helsa och krafter torde man göra bäst att öfverlämna åt honom sjelf; ty hos andra kan den lätteligen blifva missbrukad och tjena till förevändning för hvad man behagar.

Digitized by Google

8.

Den 12 December 1849.

Jag förenar mig såvida med Herr Professor Carlson, att jag på af honom anförda grunder i första rummet å det underdåniga förslaget med nöje uppför Politices Docenten Mag:r Svedelius. Men i det andra rummet uppför jag meo voto Historiæ Universalis Docenten Mag:r Wahrenberg, hvilken har de meriterne, att han icke blott præsterat ett Specimen i sin vetenskap på Latinska språket och på grund deraf blifvit kallad till Lärare vid Läroverket, utan äfven till Facultetens nöje och belåtenhet under flere Terminer bestridt Historiarum Professorns föreläsningar och examina. Det tredje rummet tilldelar jag således Amanuensen vid Kongl. Riks-archivet Mag:r Styffe, hvilken ock genom sina specimina och skrifter visat sig vara competent och skicklig till den af honom nu sökta tjenstebefattningen.

9.

Den 30 Oktober 1852.

Den till Philosophiska Facultetens utlåtande remitterade underdåniga ansökning, hvaruti Logices och Methaphysices Professoren vid Kongl. Academien härstädes Välborne Herr Sigurd Ribbing hos Kongl. Maj:t anhållit att af det årliga anslaget till lärda verks utgifvande, som utdelas under nästkommande år, få tillgodonjuta ett understöd af Ett hundra trettio tre Rdr.16 sk. Banco till lättnad i tryckningskostnadens bestridande för en af honom författad afhandling om de nyaste företeelserne inom Tyska Philosophien, anser sig Faculteten så mycket mer böra med sitt gynsamma förord understödja, som Faculteten icke blott känner bemälde Professors utmärkta skick-

Digitized by Google

lighet och förmåga att ändamålsenligt och grundligt utföra det ämne, han företagit sig att behandla, utan äfven är förvissad, att hans arbete skall blifva af en ej obetydlig nytta såväl för den Studerande Ungdomen, som för den bildade allmänheten. Äfven den sednare kan ganska väl hafva ett behof, och derföre äfven ett slags anspråk, att af den Academiska Läraren tidtals få underrättelse om hans vetenskaps tillstånd, i synnerhet när denna har ett så allmänt intresse, som Philosophien, och detta behof torde af honom nu endast kunna afhjelpas genom spridda uppsatser, då Lärda Tidskrifters utgifvande hos oss för det närvarande icke tyckes vilja rätt bära sig, och då den Academiska disputationslitteraturen hädanefter blott kan underhållas af speciminanter och tjenstsökande, samt dessutom aldrig har varit särdeles efterfrågad och begagnad af allmänheten.

10.

Den 9 Mars 1853.

Philosophiska Faculteten har nu för andra gången afslagit Philos. Mag. N. W. Ljungbergs ansökning att hos Hans Kongl. Höghet Academie Canzleren blifva i underdånighet recommenderad till erhållande af Venia docendi i Romerska Litteraturen, hvilken ansökning han trott sig kunna och böra å nyo framställa, sedan Faculteten genom de nya Statuterne vunnit en större frihet att kalla Docenter, än den kunde anse sig ega förut. Jag känner Mag. Ljungberg såsom ett ganska skarpsinnigt och tänkande hufvud, och då Faculteten sjelf äfven erkännt hans utmärkthet i de classiska språken, så kan jag väl utan betänkande påstå, att han ur flere synpunkter är ett icke så vanligt ämne till en Vetenskapsman och Lärare. Jag skulle derföre ock tro, att han icke hade bordt utestängas från möjligheten att genom docerande än vidare utbilda sig och förvärfva sig meriter såsom undervisare, hvilket är

Digitized by Google

den enda verkliga förmon Faculteten omedelbart genom hans kallande kunnat bereda honom. Emedlertid är det icke på Mag. Ljungberg personligen jag fästat afseende, då jag förklarat mig icke kunna instämma i det beslut, Faculteten nu fattat rörande hans angelägenhet; utan det är i synnerhet mot de principer, som dervid blifvit uttalade och gjorda gällande, jag anser mig här en gång för alla böra inlägga min allvarliga reservation.

Faculteten har nu för första gången haft att tillämpa de §§ i de nya Statuterne, som handla om kallandet af Docenter vid Academien, och hvilka bland annat innehålla, att sådana må anställas vid hvarje profession till det antal, som i vederbörlig ordning pröfvas nödigt eller nyttigt. Dervid har jag redan funnit bekräftadt, hvad jag anmärkte om dessa §§, när hela Statutförslaget granskades i Consistorium, nemligen att deras innehåll genom sin obestämdhet nog mycket liknar en vaxnäsa, hvilken man kan påsätta sig så eller annorlunda, alltefter som tycket och smaken fordrar det för tillfället. Jag yrkade derföre genast, att man måtte något närmare bestämma betydelsen af orden nödigt och nyttigt, hvilken är helt och hållet relativ; ty det är klart, att det, som kan vara nödigt och nyttigt för den ena eller i ett afseende, kan vara onödigt och onyttigt för den andra eller i andra afseenden, och tvertom. Jag ville nemligen hafva dem bestämda på sådant sätt, att man e måtte tänka endast på deras fördel, som redan voro såsom Docenter anställda, utan äfven och lika så mycket på deras, som möjligtvis önskade att blifva det, emedan de sednare icke vore mindre dyrbara och berättigade medlemmar i samhället än de förra. Framför allt yrkade jag dock, att man blott skulle göra afseende på befrämjandet af den vetenskapliga bildningen eller, som är det samma, af det academiska ändamålet, under hvilket de enskiltas ändamål skäligen kunde och borde subordinera sig. Men på allt detta ville man icke då fästa någon uppmärksamhet, förmodligen för att ej lägga några mindre behagliga band på det kära godtycket.

För min del anser jag Universitetets bästa icke blott med-

Digitized by Google

gifva, utan äfven fordra, att Venia docendi derstädes icke förvägras åt andra, än dem, som ej visat sig kunna nöjaktigt præstera de lärdomsprof, man skäligen kan bestämma såsom vilkor för hennes erhållande. Denna visst icke öfverdrifna liberalitet bör man så mycket hellre kunna bevisa de unga vetenskapsidkarne, som dessa derigenom icke upphöjas till verkliga tjenstemän eller komma i åtnjutande af några egentliga löneförmoner, samt följaktligen ej eller kunna sägas vara till någon last för samhället eller Academien. De sättas endast i tillfälle att under nödiga controller vidare utveckla och utbilda sig för sitt lefnadsyrke, hvilket alltid måste blifva fördelaktigt för det allmänna och endast skenbart kan blifva skadligt för några enskilta. All fruktan att Docenternes antal derigenom skulle någonsin blifva för stort, är en uppenbar orimlighet; ty fäderneslandet har hitintills aldrig lidit af något öfverflöd i detta afseendet, och torde än mindre komma att göra det hädanefter. Man betänke, att Docentcorpsen är eller bör vara den plantskola, ur hvilken icke blott Academierne, utan äfven Gymnasierne och flere andra Läroverk skola förnemligast hemta ämnen till sina ordinarie Lärare. Och om de dervid hafva tillfälle att välja emellan flere, kan väl detta skäligen betraktas såsom någon olägenhet? Docenterne skola säkerligen ej blifva för många, om man icke för mycket nedsätter fordringarne vid deras antagande, om man icke hellre ger understöd åt den äldre odugligheten än åt den yngre dugligheten, och i synnerhet om man icke förhindrar, utan tvertom så mycket som möjligt befrämjar den fria täflan och concurrencen emellan dem. De dugligare skola då förr eller sednare uttränga de mindre dugliga, hvilka sålunda tvingas att förskaffa sig sin utkomst på annat håll. En och annan anomali i detta afseendet bör i alla fall icke anses upphäfva den allmänna regeln. Dessa hafva mina åsigter alltid varit rörande Docenternes antagande vid Academien, och ännu har jag ej kunnat påfinna några giltiga skäl att förändra dem.

Deremot har jag till min ledsnad funnit, att icke samma, utan helt andra åsigter äro rådande hos flertalet af mina nu-

Digitized by Google

varande Colleger i Philosophiska Faculteten. Man har nemligen nu der uppställt såsom bestämmande grundsatser, att om de närvarande Docenterne kunna tillräckligt bestrida den enskilta undervisningen, så bör anställandet af några flere icke anses för nödigt, och om desamma genom concurrencen skulle lida någon förmindskning i sina inkomster, så bör ett sådant anställande icke eller anses för nyttigt. Det sednare blir naturligtvis alltid det afgörande; ty om det förra lär Faculteten aldrig kunna yttra sig med någon visshet. Den ledsamma oeconomien skall således ock här, såsom öfverallt annorstädes i våra tider, vara det högsta och bestämmande. Man vill sörja för de anställda Docenternas lekamliga bärgning, liksom skulle detta vara det vigtigaste, man hade att tänka på vid Academien. För detta ändamål förbiser man de yngres rättighet att försöka sig i det vetenskapliga docerandet, sedan de bevisat sig dertill hafva erforderlig skicklighet. Äfvenså förbiser man deras behof att genom en sådan verksamhet vidare utbilda sig för sitt yrke, medan de ännu äro i den ålder, att de kunna göra det. Ändtligen förbiser man ock alla de fördelar, som måste uppkomma af den fria concurrencen och täflan äfven på detta fält. Inom den högsta verksamhetssphæren, der friheten aldrig kan blifva skadlig, vill man behålla skråtvånget i hela dess råhet, sedan man ända till öfverdrift har aflägsnat det på alla andra håll. Hvilken stad eller commune skulle nu förtiden våga uttala och tillämpa Facultetens ofvannämda grundsatser, när det vore fråga om antagandet af nya näringsidkare? Och likväl är proletariatets förökning en nödvändig följd af den obegränsade näringsfriheten, hvilket aldrig kan blifva händelsen med den obegränsade lärofriheten, såvida den icke förunnas åt andra än de värdiga. Man säger visserligen att den sednare kan hafva till följd, att de äldre Docenterne nödgas i förtid lemna Läroverket; men om de finna sig dertill hafva anledning, så har jag ingenting att deremot invända, utan önskar dem då tvertom all lycka på resan. De hafva i sådant fall redan vunnit sitt första ändamål vid Academien, och det är då i sin ordning, att de sedan lemna samma förmon äfven åt andra.

Digitized by Google

Skulle de under tiden hafva gjort sig så kända, att man önskar behålla dem åt Läroverket, så kunna de ju ganska lätt kallas tillbaka, när de behöfvas. För min del vill jag icke, att telningarne i en plantskola må betraktas såsom orörliga eller rotfästade på stället, hvarföre jag också aldrig har förordat stiftandet af några docentstipendier. Ändtligen säger man ock, att de unga Magistrarne alltför väl kunna sysselsätta sig med docerande, ehuru de icke äro anställda såsom Docenter, och att de således dock alltid ega den lärofrihet de kunna önska sig. Men det är just en sådan frihet jag icke vill förunna dem, emedan jag anser för otillbörligt, att någon i samhället utöfvar en verksamhet, till hvilken han icke bevisat sig ega skicklighet. Jag känner af egen erfarenhet olägenheterna af Extraordinarie docerande och af den ringa inflytelse Professorn kan utöfva på dem i förhållande till de Ordinarie. Också förbödo de Gamle uttryckeligen att »irruere in officia Docentium», och de Gamle hade en vida finare tact för det ändamålsenliga än vi nu för tiden. Deremot vill jag att man ej sätter några andra hinder i vägen för unge mäns ädlare sträfvanden, än de som ligga i deras mer eller mindre inskränkta förmåga och capaciteter. Jag erinrar mig, att en af Academiens utmärktaste Lärare nödgades vänta hela sju åren, innan han kunde erhålla venia docendi vid Academien. Äfven jag sjelf hade att vänta på samma förmon under trenne, utan mindsta utsigt att ens så snart kunna erhålla den, hvilket sedan inträffade genom en tillfällighet. Sådant kan icke lända till någon heder för dem, som stiftat de Academiska Författningarne, och jag önskar således att en bättre anda i detta afseendet må göra sig gällande hädanefter. Jag tror detta vara förmonligt såväl för Academien, som för fäderneslandet.

Digitized by Google

11.

Den 27 April 1853.

Då frågan om Mag. Ljuugbergs anställning såsom Docent vid Academien en gång blifvit definitivt afgjord i Faculteten och protocollet deröfver undergått justering, hade jag föreställt mig, att det fattade beslutet redan skulle vara så tillräckligt motiveradt, att det icke vidare behöfde med några argumenter förstärkas. Magister Ljungberg har visserligen förfarit något oformligt, då han icke hos Faculteten endast anmält den begäran, som finnes omtalad i § 86 af de nya Statuterne, utan äfven anfört olämpligt vidlyftiga raisonnementer, för att dermed bevisa befogenheten af sin ansökning. Men icke var det väl derföre nödvändigt, att också Faculteten å sin sida skulle tillåta sig någon oformlighet, och gerna hade jag sett, att jag icke hade behöft än vidare anföra någonting i ett ämne, om hvilket jag redan yttrat mig med så mycken utförlighet. Emedlertid nödgas jag nu på det högsta bestrida giltigheten af det nya skäl, med hvilket Facultetens pluralitet trott sig böra än kraftigare motverka bemälte Magisters kallande för det närvarande. Man har nemligen sagt, att om många Docenter kallades, så skulle, då dessa räkna presterliga tjensteår, det lägre presterskapet derigenom lida ett obehörigt intrång i sin befordran. Men i de gällande Statuterne finner jag icke den mindsta anledning att använda detta skäl, och jag vågar med trygghet påstå, att dertill ej eller finnes någon enda förnuftig anledning i allmänhet. Jag trotsar, att man skall kunna uppvisa ett enda exempel, då en Academisk Lärare blifvit framför en yngre Prestman befordrad på grund af sina talrikare tjensteår och icke blifvit det endast på grund af sina högre kunskaper eller lärdomsmeriter. Vill man nu, såsom det synes, förhindra utmärktare ämnen att förvärfva sig de sednare, på det att okunnigare Prester måtte så mycket lättare åtkomma de större pastoraten, så beklagar jag högeligen icke allenast den bättre delen af ungdomen och Läroverket, utan äfven hela den Sven-

Digitized by Google

ska kyrkan i allmänhet. Detta är nemligen ingenting annat, än att på duglighetens bekostnad omhulda odugligheten eller medelmåttan, hvilket aldrig kan leda till någonting godt. Dessutom är det ej gifvet, att den Academiska Docenten någonsin kommer att begagna sig af de presterliga tjensteåren, i synnerhet om han tillhör den Philosophiska Faculteten. Och skulle det någon gång inträffa, hvilket jag anser för högeligen otroligt, så kan väl ej deraf uppstå någon synnerlig olägenhet, åtmindstone sålänge det allmänneligen klagas öfver så kallad prestbrist. I alla fall måste det vara en orimlighet, att först utfästa belöningar för dem, som förvärfva sig förtjenster, och belöningar, som dessa möjligtvis icke behöfva eller önska sig, men sedan begagna just dessa belöningar till motiver att icke ens låta dem, som det vilja, förvärfva sig sjelfva förtjensterne. Det är mig vetterligen endast i Sverige en sådan absurditet hitintills har förekommit, och då den nu blifvit af Kongl. Maj:t visligen undanröjd genom de nya Statuterne, så borde väl Philosophiska Faculteten i Upsala allramindst bemöda sig att qvarhålla den. I ett sådant bemödande vill jag för min del icke anses hafva deltagit, och det är derföre jag emot Facultetens användande af ofvannämda skäl reserverar mig.

12.

Den 7 Oktober 1854.

Emot Philosophiska Facultetens beslut att hos Hans Kongl. Höghet Academie Canzleren till Statistices Docens i underdånighet anmäla Philosophiæ Magistern Carl Leonhard Runbom, hvilken icke har särskildt speciminerat för denna befattning, men har att uppvisa en med betyget cum laude adprobatur vittsordad afhandling för philosophiska graden, måste jag med afseende på de förhållanden, under hvilka detta beslut har tillkommit, härmedelst inlägga min reservation.

Digitized by Google

Jag har visserligen ej något att anmärka emot Mag. Runbom personligen; ty fastän jag icke sjelf känner hans kunskaper i Statistiken och den positiva Författningsrätten, litar jag dock i detta afseendet fullkomligt på dem, som veta sig känna honom bättre, och sätter således icke på mindsta vis i fråga, att han ju eger all den förmåga och duglighet, som för hans befattning kan vara erforderlig. Också kan jag så mycket mindre hafva någonting att invända mot sjelfva saken, som jag sjelf redan har mer än en gång förslagsvis påyrkat hos Faculteten, att de utmärktare Philosophiæ Magistrar, som för sin grad sjelfve författat och försvarat docentmessiga afhandlingar, skulle omedelbart derigenom, och utan att något vidare specimen erfordrades, kunna anställas såsom Docenter, i händelse de för öfrigt dertill befunnes lämplige. Men hvad jag omöjligen kan gilla, det är, att Faculteten nu uti ett specielt fall vill använda och göra gällande just det förslag, hvilket den hitintills har förkastat i dess helhet, och detta utan att vilja på något sätt närmare bestämma, i hvilka fall och under hvad vilkor ett sådant användande hädanefter skall få ega rum. Jag har vid detta tillfället begärt, att Faculteten måtte fastställa och uttala såsom en allmän grundsats, att alla de Philosophiæ Magistrar, som visa sig ega en lika så stor eller än större duglighet än Mag. Runbom, också skola hos Faculteten kunna påräkna samma bevågenhet och förmoner, som han, såvida man icke för öfrigt har någonting att anmärka mot deras anställning. Men denna min begäran har till min förvåning Faculteten nu formligen afslagit, och endast detta är anledningen, hvarför jag måste reservera mig äfven mot beslutet rörande Mag. Runbom, i hvilket jag annars skulle med nöje hafva instämt. Faculteten vill således vid anmälningar till Docenturer icke hafva några fastställda grundsatser, utan den vill i sådana frågor förfara, såsom det vanligen heter, efter omständigheterne. Detta är dock för mig och min känsla i högsta grad vidrigt, och utan att ega mer än en vanlig menniskokännedom, vet jag redan väl nog, hvartill ett sådant förfarande *kan* leda. Det säkra är, att det i närvarande fall icke skall leda till Facultetens

Digitized by Google

anseende, och att det mer eller mindre skall hafva en menlig inverkan på ungdomen samt dermed äfven på Academien i det hela. Lagar och grundsatser äro ej några omständigheter, och den, som ej synnerligt intresserar sig för de förra, kan icke eller rätt väl umgås med de sednare. Märker ungdomen, att lagen icke är lika för alla, och att de leda omständigheterne afgöra det mesta, så förlorar den snart all agtning ej blott för sjelfva lagen, utan äfven för lagens handhafvare. De ädlaste och bäste vända sig då säkerligen med ovilja från ett samhälle, der rätten tilldelas dem icke efter fastställda och kända grundsatser, utan efter så kallade omständigheter; och att detta kan blifva förmonligt för Läroverket tviflar jag mycket. För dem, som önska att egna sig åt den högre undervisningen, har man i sednare tider lagt ännu flere svårigheter i vägen, än dem, som af våra förfäder ansågos för nödiga. I allmänhet behandlas, så vidt jag vet, inga andra tjenstsökande så skoningslöst och så efter omständigheterne, som de Academiska, hvilka dock framför andra borde gagnas och underlättas i deras sträfvanden. Också har väl ej någon mera än jag påyrkat, att alla onödiga svårigheter måtte såvidt möjligt är undanrödjas, när det är fråga om sådana personer. Hvad kan t. ex. vara onödigare och följaktligen obilligare, än att man af unga Magistrar fordrar kostsamma specimina för lönlösa Docenturer, när man redan förut är tillräckligt förvissad om deras skicklighet, och när man till och med redan verkligen begagnar dem såsom Docenter? Men om sådana svårigheter måste för den allmänna regeln skull bibehållas, så bör man åtmindstone ej ställa så till, att de förenas med kränkningar. Sådant inträffar dock, när unga personer med heder och sjelfkänsla tvingas att tillskrifva omständigheterne, hvad de heldst ville tillskrifva sina egna förtjänster. För dem blir det förödmjukande att nödgas emottaga såsom en grace, hvad de med skäl borde kunna påräkna såsom en rättighet. Och för en sådan förödmjukelse har jag med mitt yrkande velat trygga dem. Äfvenledes har jag dermed velat befria dem från den obehagliga ovisshet rörande sin framtid, hvaruti de vanligtvis se sig försatta genom de der så kal-

Digitized by Google

lade omständigheterne, hvilka man ungefär lika så litet kan beräkna, som väder och vind. Men hvad denna ovisshet vill säga, torde flere ibland oss känna af egen erfarenhet, och derom behöfver jag således nu icke utlåta mig.

13.

Den 15 November 1854.

Professorn Välborne Herr Sigurd Ribbings hos Kongl. Maj:t framställda underdåniga anhållan om ett offentligt understöd af 400 Rdr Banco, till utgifvande af en afhandling om den Platonska Philosophien, anser jag mig så mycket mer böra understödja och förorda, som jag efter tagen kännedom om en del af arbetet funnit det innehålla grundliga och omsorgsfulla forskningar samt sålunda vara af verkligt vetenskaplig förtjenst. Philosophiska skrifter äro ännu inom vår litteratur alltför fåtaliga och kunna tyvärr icke påräkna en talrikare krets af läsare, hvarföre utgifvandet af sådana i synnerhet torde till en början behöfva underlättas genom allmänna medel, när dessa nu finnas för det ändamålet anslagna. Härtill kommer att Universiteternes Professorer icke numera såsom förut kunna utgifva sina arbeten under form af academiska afhandlingar, utan nödgas ofta vidkännas äfven pecuniaira uppoffringar, om de vilja i tryck meddela någonting af sina forskningar. Af dessa och andra skäl, dem jag icke anser nödigt att anföra, tillstyrker jag för min del i underdånighet nådigt bifall till Herr Professor Ribbings ifrågavarande anhållan.

14.

Den 19 Mars 1856.

Genom beslut af d. 29:de och 30:de sidstledne Januarii har Philosophiska Faculteten i Upsala förklarat, att den hädanefter

Digitized by Google

examinerar till Philosophiæ Candidater och följaktligen ock promoverar till Philosophiæ Magistrar äfven sådana så kallade Philosophiæ Studiosi, som icke förskaffat sig det ringaste mått af philosophiska kunskaper och således icke ens hafva sig bekant hvad Philosophien är. Emot detta beslut, som blifvit hufvudsakligen motiveradt af Professorerne Wingqvist och Carlson, och ovilkorligen bestridt endast af mig sjelf och Professor Spongberg, men för öfrigt vidtaget af alla Facultetens närvarande Examinatorer, har jag ansett det vara min pligt att på det allvarligaste reservera mig, och detta icke blott i den allmänna bildningens och fäderneslandets, utan äfven i sjelfva den Philosophiska Facultetens eget välförstådda intresse.

Det enda väsendtliga motiv, jag hört anföras till stöd för den ifrågavarande åtgärden, har varit, såvida jag rätteligen kunnat uppfatta det, af ungefär följande innehåll. Genom Kongl. Maj:ts nådiga Stadga för Philosophiæ Candidat Examen, hvilken Faculteten är skyldig att ställa sig till efterrättelse, äro Examinanderne under vissa vilkor berättigade att få vara fullkomligt okunniga i 2:ne af de läroämnen, i hvilka kunskaper annars i allmänhet erfordras hos Philosophiæ Magistrar. Då nu den Kongl. Stadgan icke utmärker något af dessa ämnen såsom vigtigare eller väsendtligare än de öfriga, utan i detta afseendet ställer dem fullkomligt jemnlika, så måste ock Faculteten vara förbunden att, när de ifrågavarande vilkoren förefinnas, bevilja dispense i hvilket eller hvilka tvenne ibland dem som heldst. Jag har dock goda anledningar till den förmodan, att ett helt annat motiv än detta har varit det verkliga, ehuru man ännu haft någon försynthet att uttala det. Åtmindstone har det anförda nog mycket utseende af att vara endast ett svepskäl, med hvilket man sökt att hjelpa sig för tillfället. Kongl. Maj:ts nådiga Stadga talar alldeles icke om någon rättighet för Examinanderne, hvilket vid fråga om deras dispenserande också väl hade varit oformligt, utan den talar endast och allenast om en rättighet för Faculteten, hvarjemte den bestämmer vilkoren och gränsorne för rättighetens utöfning. Den stadgar således icke någon skyldighet för Faculteten att för-

Digitized by Google

unna dispenser, utan den tillerkänner den endast en frihet att göra det inom bestämda gränsor, följaktligen ock en frihet att derinom förfara på sätt den sjelf finner bäst och ändamålsenligast. Inträffar det nu att Faculteten beviljar sådana dispenser, som uppenbarligen strida emot dess egen bestämmelse, och derföre af tänkande menniskor måste anses för rent af olämpliga, så kan den ej säga att detta har sin grund i den Kongl. Examens-Stadgan, utan hela förfarandet måste då härröra ifrån några andra orsaker, hvilka man har att söka endast hos Faculteten sjelf.

Ser man närmare på Kongl. Maj:ts nådiga Förordning, så vill den för ingen del nedsätta den Philosophiska Faculteten till ett blott och bart technologiskt institut. Tvertom har den synbarligen till syftemål att så mycket som möjligt förebygga just den empiriska bornering och den alltupplösande atomism, som nu äfven inom vårt samfund vill göra sig gällande. Om den för öfrigt icke inlåter sig i minutieusa bestämningar, så kan detta efter min tanka ganska naturligt förklaras. Kongl. Maj:t har utan tvifvel tagit för gifvet, att Faculteten skulle kunna tillämpa hans Förordning ändamålsenligt, då den väl måtte känna sin egen bestämmelse och veta sig deruti hafva den rättaste normen för sina handlingar. Säkerligen har han således åtmindstone ej väntat sig, att Faculteten skulle kunna hos sina Candidater gilla fullkomlig okunnighet just uti det läroämne, i hvilket den sedan skall högtidligt förklara dem för mästare. En större vigt borde Faculteten förmodas tillerkänna den vetenskap, af hvilken den sjelf har sin distinctiva benämning, och på hvilkens utbildning den äfven bör ytterst rigta hela sin verksamhet, såvida den tillbörligen förstår sina åligganden. Det är nemligen bekant, att allting rätteligen benämnes efter det, som deruti är det förnemsta eller dess hufvudsak, och således i synnerhet efter det, som utgör dess egentliga bestämmelse eller ändamål. Den sanna vetenskapsmannen söker ock alltid kunskaper om det enskilta, för att med deras tillhjelp vinna och utbilda vetenskapen om det allmänna, hvarigenom äfven det enskilta först erhåller sin rätta och fullstän-

Digitized by Google

diga betydelse. En relativ öfvervigt åt endera sidan må visserligen vara nödvändig, om kunskapsobjectet har den omfattning och mångsidighet, att forskningsarbetet måste fördelas emellan flere. Men en sådan öfvervigt får icke vara en fullständig ensidighet och ännu mindre en afsigtlig bornering till det enskilta, så att man hvarken vill eller kan intressera sig för det allmänna. Den, som tillåter sig ett sådant fel, må visserligen kunna erkännas för en förtjenstfull technolog, men till en Magister i Philosophien bör han ej kunna promoveras, då det är just med den vetenskapen han hvarken har eller vill hafva något att göra. Han bör endast kunna bli Mästare i något af de empiriska yrken, med hvilka den Philosophiska Faculteten, om den vill upprätthålla sin värdighet, icke *directe* kan taga någon befattning.

En af Facultetens Ledamöter har velat försvara det ifrågavarande beslutet med den anmärkning, att de, som studera vid de utländska Universiteterne, vinna den philosophiska graden, ehuru de egentligen icke undergått pröfning i mer än ett enda vetenskapsämne. Deraf skulle då följa, att man i utlandet icke anser några philosophiska kunskaper vara nödvändiga för Philosophiæ Magistrar. Den factiska rigtigheten af denna anmärkning vill jag nu lemna helt och hållet derhän, emedan jag icke är närmare bekant med de främmande Universiteterne. Men hvad jag alltid kan veta med fullkomlig visshet, det är, att om det utländska förfarandet är sådant, som det sägs vara, så är det ingalunda i och för sig sjelf bättre, än vårt inhemska, så att vi hafva något skäl att här taga det till efterdöme. Det är åtmindstone icke antagligt med afseende på våra Studerande, hvilka, när de anlända till Universitetet, icke i allmänhet hafva den vidsträckta och grundliga underbyggnad, att de der kunna med nytta och framgång egna sig endast åt specialstudier. Men framför allt är det icke på något sätt förenligt med den Kongl. Examens-Stadgan, hvilken Faculteten dock är förbunden att ställa sig till efterrättelse. Hade Kongl. Maj:t velat upplösa vår Philosophiæ Candidatexamen uti en mångfald af speciala fackpröfningar, så hade han säkerligen derom utfärdat

Digitized by Google

ett helt annat reglemente än det nu gällande. Och i sjelfva verket hade han då alltförväl kunnat befria sig ifrån hela besväret att derom någonting reglera, ty den empiriska borneringen och atomismen infinna sig nog af sig sjelfve, om man blott underlåter att utestänga dem. De likna i detta afseendet ogräset i åkrarne och synden eller osedligheten hos menniskorne.

Professorn i theoretiska Philosophien har visserligen ej gillat Facultetens ophilosophiska förfarande, utan tvertom på det högsta beklagat det; men då han ej funnit det vara förbudet genom den Kongl. Förordningen, så har han ej eller för sin del velat bestrida det. Han har ock betraktat det såsom i annat afseende medförande en fördel, hvarigenom det menliga deruti möjligtvis kan uppvägas. Han har nemligen trott sig nu lättare kunna uppehålla valeuren af sitt adprobatur, hvilket, då admittitur numera icke får begagnas, utan tvifvel skulle nedsättas till nära nog intet, om alla, som vilja bli Philosophiæ Magistrar, nödvändigt skulle erhålla det. Jag beklagar att jag dock icke kan dela hans åsigt i detta afseendet, så gerna jag än vill göra det i öfrigt. Först och främst är det väl icke gifvet att alla, som vilja bli Philosophiæ Magistrar, också skola nödvändigt blifva det, äfven när de sakna de egenskaper och förmögenheter, som dertill erfordras. Det må vara att detta hitintills i allmänhet har varit regeln, så är det dock ingenting annat än ett oskick, som icke bör ega rum. Om mindre än hundratals Magistrar creeras vid hvarje promotion, så kan fäderneslandet ganska väl bärga sig ändå. Vidare beror det ju ock af Examinatorn sjelf att göra så måttliga fordringar för sitt adprobatur, att äfven Studerande med vanliga capaciteter kunna fullgöra dem, såframt de ej vilja med föresats bornera sig, då de med allt skäl kunna tillbakavisas. Man betänke att ingen ännu är mogen vetenskapsman, när han aflägger sin Candidatexamen, och att man aldraminds kan vara det i Philosophien, der mognaden vanligtvis kommer först omkring medelåldern. Äfven den bäst vittsordade examen bevisar således ingenting mera, än att Candidaten har lyckliga gåfvor och goda förberedande studier för sin vetenskap. Ändtligen känner jag

Digitized by Google

icke eller någon lag, som verkligen förbjuder mig att använda vittsordet admittitur, om någon väl innehar så mycket af vetenskapen, att jag ej gerna vill förhindra hans examen, men likväl ej eller eger det mått af insigter, att jag skäligen deruti kan adprobera honom. I detta fall betyder då admittitur detsamma som en dispense ifrån strängare fordringar, men det betyder icke detsamma som ett medgifvande af fullkomlig okunnighet, emedan det alltid dock måste betingas genom en pröfning. I allmänhet skulle jag tro att ingen dispense från adprobation i Philosophien bör kunna beviljas, så framt det ej sker med Philosophiæ Professorernes medgifvande; ty dessa böra alltid behålla sitt veto emot den råa empirismen, när den vill tillegna sig Philosophiens namn och värdighet.

Sedan jag sålunda pröfvat halten af alla de skäl, hvilka jag hört anföras till stöd för det Facultetsbeslut, mot hvilket jag här reserverar mig, må det vara mig tillåtet att ännu tillägga några anmärkningar.

För min del fordrar jag visst icke att alla menniskor skola befatta sig med min vetenskap; ty äfven jag tänker likasom Cicero, att Philosophien är belåten med ett färre antal idkare, och att den gerna kan umbära den stora mängden, för hvilken den är både misstänkt och förhatlig. Men detta oaktadt kan jag ej eller finna, att Philosophiska Facultetens Magistrar nödvändigt skola tillhöra den der mängden, eller att de, som tillhöra den, nödvändigt skola promoveras till Philosophiæ Magistrar. Vilja de, som hata eller förakta Philosophien, åtnöja sig med de hederstitlar, som rätteligen kunna tillkomma dem, så skall Philosophien visst icke hata eller förakta dem tillbaka. Vilja de ock promoveras till Empiriæ Magistrar eller till Magistrar i Chemie, i Botanik, Statistik o. s. v., så har jag icke det mindsta att invända deremot. Men vilja de tillegna sig ett aktningsvärdt namn, som utmärker ett högre vetande, för hvilket de icke hafva något intresse, eller hvilket de till och med hata eller förakta, så måste jag deremot protestera så mycket jag förmår. Ty likasom jag i praktiskt afseende hatar i synnerhet den last, som vill gifva sig namnet af en dygd, så ha-

Digitized by Google

tar jag ock i vetenskapligt afseende synnerligast den empirism, som vill pryda sig med namnet af Philosophi. Det är nemligen först under detta namn, som empirismen blir egentligen farlig för menniskans högsta och vigtigaste intressen, såsom t. ex. förhållandet var med de Franska Empiristernes inflytelse i det adertonde seclet. Dessa hade utan tvifvel varit ganska oskadliga varelser, om de ej sjelfve hade utgifvit sig för Philosopher, och om de ej af okunnigheten blifvit ansedde för att vara det.

Slutligen vill jag äfven anmärka, att jag ej fordrar lika stora eller ens synnerligen stora kunskaper i Philosophien hos våra Magistrar; ty man kan hafva måttliga insigter i den vetenskapen och likväl vara en verkelig Philosoph i detta ords allmännare bemärkelse. Man kan vara det genom sitt tänkesätt och sin vilja, genom den kärlek och aktning man hyser för det högre vetandet, och genom den önskan och föresats man har att äfven genom sin verksamhet befrämja det. Likasom man kan vara en Militair utan att vara en General, och en andelig man utan att vara en Präst, så kan man ock vara en Philosoph utan att vara en Philosophiæ Professor. Men det är klart, att ingen kan rätteligen kallas en Militair, om han ej vet eller vill veta någonting i krigsväsendet, och att på samma sätt ingen kan rätteligen kallas en Philosoph eller Philosophiæ Magister, om han ej vet eller vill veta någonting i Philosophien. Man kan motsvara sin benämning mer eller mindre, man kan känna en sak bättre eller sämre, men *någonting* är likväl helt annat än *ingenting* äfven i detta afseendet. Och man må icke här söka att hjelpa sig med okunnighetens vanliga phras, att ord och benämningar äro likgiltiga och att endast pedanter lägga någon vigt på sådana. Det rätta förhållandet är tvert om, att ord och benämningar aldrig äro likgiltiga, och att de orätta ibland dem icke blott äro verkningar af origtiga föreställningar, utan äfven i allmänhet blifva orsaker till origtiga handlingar. Och sådana handlingar skola ej eller uteblifva i närvarande fall. Den, som låter kalla sig Philosophiæ Magister, och har det medvetandet att han icke på mindsta vis gjordt sig förtjent af benämningen, skall svårli-

Digitized by Google

gen kunna undgå att deröfver känna en viss förebråelse. Från denna känsla skall han då söka att befria sig på det enda för honom möjliga sättet d. v. s. han skall söka att gifva åt ordet Philosophi den lägre betydelse, hvilken man rätteligen fäster vid orden empirie eller empiriskt vetande, och han skall äfven söka att värfva så många anhängare som möjligt för detta förfarande, så att han icke må derom vara ensam; ty »solatium est miseris miseros habere sodales». Och då värfvandet icke kan ske med klara och tydliga skäl, hvilket är rent af omöjligt, så skall det naturligtvis ske genom fanatiska utfall och smädelser emot Philosophien, hvilket icke har någon svårighet. Hvad verkan nu detta kan hafva på den okunniga ungdomen, och hvad verkan det äfven kan hafva på nationens bildning i det hela, skulle jag alltförväl kunna säga; men jag vill lemna åt Facultetens Ledamöter sjelfve att hvar för sig eftersinna det. För mitt närvarande ändamål bör det anförda vara mer än tillräckligt.

15.

Den 10 Maj 1856.

Äfven jag anser, i likhet med Professoren Wingquist, alla tre Sökanderne till den nu lediga Professionen i Æsthetik och Modern Litteratur hafva, ej mindre genom utgifna academiska afhandlingar och andra skrifter än genom vittsordad flerårig lärareverksamhet, nöjaktigt documenterat sig såsom fullt competente och skicklige. Herr Mag. Docens B. E. Malmström har visserligen icke förökat sina meriter genom sin sednaste afhandling om det Natursköna, hvilken synes mig vara till innehållet föga tillfredsställande, och detta ej endast inom den första och grundläggande afdelningen, såsom en Ledamot af Faculteten redan har anmärkt, utan äfven, efter *mitt* omdöme, inom de tvenne öfriga. Men då denna afhandling är ett försök

Digitized by Google

i det Skönas och den Sköna Konstens *Philosophi*, och således befattar sig med ett vetenskapsämne, som rätteligen icke skall föredragas på den nu sökta lärostolen, och i hvilket man icke billigtvis kan begära en större skicklighet af en Æstheticus, än t. ex. i Historiens Philosophi af en Historicus, eller i Mathematikens Philosophi af en Mathematicus, så kan och bör jag vid detta tillfället skäligen lemna hela det ifrågavarande försöket fullkomligt derhän och icke betrakta det såsom förringande giltigheten af de grundade anspråk, hvilka Herr Mag. Docens Malmström för öfrigt eger, att erkännas för fullt competent till en Profession i Æsthetiken och den Moderna Litteraturen, för hvilken han genom andra skrifter och lärdomsprof har bevisat sin skicklighet.

16.

Den 17 Oktober 1856.

[Filosofiska Fakultetens protokoll för den 17 Oktober innehåller Ärkebiskopen, Upsala Kongl. Akademis t. f. Kansler H. Reuterdahls anmodan af den 2 Oktober 1856 till Fil. Fakulteten att afgifva utlåtande med anledning af här följande till Ärkebiskopen den 2 Oktober 1856 inlämnade framställning.]

Till Högv:ste Herr ÄrkeBiskopens och t. f. Academie Canzlerens kännedom och upplysta bedömmande får jag härmedelst vördsammeligen öfverlemna hosföljande Utdrag af Philosophiska Facultetens protocoll vid Kongl. Academien i Upsala, med den ödmjuka anhållan att Högv:ste Herr ÄrkeBiskopen och t. f. Academie Canzleren täcktes, sedan Faculteten blifvit i saken hörd, genom sin högre auctoritet benäget slita den tvist, som, enligt hvad samma protocollsutdrag utvisar, till min ledsnad uppkommit och ännu fortfar emellan mig och flertalet af Facultetens Ledamöter. Jag har hitintills reserverat mig till protocollet alla de gångor, då Faculteten vidhållit sitt den 29:de sidstl. Januarii fattade beslut att hädanefter erkänna för Philosophiæ Candidater äfven sådane så kallade Philosophiæ Studiosi,

Digitized by Google

som icke det mindsta befattat sig med Philosophiska studier, och således möjligtvis icke ens veta hvad Philosophien är. Men att nödgas på sådant sätt idkeligen anföra reservationer kan icke annat än blifva obehagligt både för Faculteten och mig sjelf, och för att blifva befriad ifrån ett sådant obehag önskar jag lifligt att genom en högre och upplystare Myndighet få afgjordt, om det är jag eller Faculteten, som härvid rätteligen bör gifva vika. För öfrigt utbeder jag mig äfven att särskildt få fästa Högv:ste Herr ÄrkeBiskopens och t. f. Canzlerens så väl som den Philosophiska Facultetens uppmärksamhet på det förhållande, att jag här icke uppträder såsom anklagare mot någon eller några af mina Colleger, och att jag åtmindstone icke beskyller dem att hafva öfverträdt något uttryckligt förbud i Kongl. Maj:ts nådiga Reglemente för Philosophiæ Candidatexamina. Jag har endast yttrat och vidhållit, hvad jag ännu fortfarande vidhåller, att Facultetens omnämnda beslut icke är öfverensstämmande vare sig med det Kongl. Reglementets anda och syftemål eller med den Philosophiska Facultetens egen bestämmelse och värdighet eller med den Studerande Ungdomens och hela vårt Samhälles sannskyldiga fördel. Också har jag både inom och utom Läroverket hört samma mening yttras af så väl äldre som yngre tänkande personer, hvilka högeligen förundrat sig öfver ett sådant handlingssätt af den Facultet, som icke blott sjelf bär namnet af den philosophiska, utan äfven vill anses tilldela åt yngre vetenskapsmän en heder, då den tillerkänner dem namn och värdighet af Philosophiæ Magistrar. Man har t. ex. gjort den anmärkning, att Kongl. Maj:t fordrar vissa philosophiska kunskaper af alla, som önska att vinna befordran till de civile tjensterne, och man har funnit besynnerligt, om han ej äfven skulle då fordra detsamma af dem, som göra anspråk på att vinna den Philosophiska Graden och det anseende i det allmänna, hvilket hitintills har varit dermed förenadt. Men ännu besynnerligare har man dock funnit det vara, att en sådan fordran numera icke skall göras af sjelfva den Philosophiska Faculteten i Upsala, då man allt hitintills har ansett henne för något, som borde förstås af sig sjelf, och då

Digitized by Google

ännu ej någon upphöjdare myndighet har funnit sig böra förklara henne för obehörig. Efter detta uttryckliga tillkännagifvande å min sida vågar jag hoppas, att Högv:ste Herr ÄrkeBiskopen och t. f. Canzleren icke skall finna sig tillfredsställd, om Faculteten, i händelse den får befallning att yttra sig öfver min ödmjuka anhållan, ställer sig endast på den juridiska ståndpunkten, och icke söker att uppgifva andra och giltigare grunder till rättfärdigande af sitt vidtagna beslut, än att detta ej är förbjudet genom den Kongl. Examensstadgan, hvarom jag aldrig har tvistat med Faculteten. Med mig har Facultetens pluralitet synbarligen undvikit att inlåta sig i någon allvarligare discussion om lämpligheten eller olämpligheten och om nyttan eller skadligheten af sitt ifrågavarande handlingssätt; men jag bör taga för gifvet, att den skall finna sig uppmanad att visa en större uppmärksamhet emot Högv:ste Herr ÄrkeBiskopen och t. f. Canzleren än emot mig, och vara angelägnare om att nöjaktigt rättfärdiga sitt förfarande inför sin Höga Förman, än att tillfredsställa en enda af sina Ledamöter, öfver hvilken den, såsom ett helt betraktad, kan anse sig vara upphöjd.

Med största vördnad har jag äran framhärda Högvördigste Herr Doctor och ÄrkeBiskop Upsala Academies t. f. Canzlers

Eders Högvördighets ödmjukaste tjenare

Christopher Jacob Boström

Ethices et Politices Professor vid Kongl. Academien i Upsala.

Upsala den 1:a Oct. 1856.

17.

Den 31 Maj 1858.

Emot Philosophiska Facultetens beslut d. 31:a sidstledne Maji att såsom examensämne för den philosophiska graden up-

Digitized by Google

taga de läroämnen, hvilka tillhöra den nya Professionen i Fornnordiska Språken, eller att åtmindstone för sin del tillstyrka stadgandet af ett sådant upptagande, anser jag mig böra till protocollet nu reservera mig, ehuru jag ganska väl kan taga för gifvet att det ej kommer att medföra någon verkan. Det är för Faculteten tillräckligt bekant, att åtmindstone ett af dessa språk under flera år varit intaget ibland examensämnena för Graden; men det är utan tvifvel ock för Faculteten lika bekant, att detta icke har i det hela haft någon annan god verkan, än att 10 betygsenheter blifvit förvandlade till 11 eller 12, och blifvit det äfven för sådana, som annars ej skulle kunnat motsvara ens minimum af de fordringar, hvilka man ansett böra uppfyllas af våra Philosophiæ Magistrar. Jag tror mig verkligen ej säga för mycket, om jag påstår att ibland 40 à 50, hvilka för sina kunskaper i Isländskan erhållit betyget Adprobatur eller till och med Cum Laude adprobatur och Laudatur, knapt en enda har dertill behöft att göra sig redo ens för språkets declinationer och conjugationer, och således än mindre behöft med något slags grundlighet lära sig sjelfva språket. Man kunde visserligen anmärka att detta har berott af Examinatorns personliga sätt att tänka och handla, och att detsamma kan inträffa med hvilket läroämne som heldst, i händelse Examinatorn har samma lynne och samma åsigter af sina åligganden. Men detta vågar jag betvifla och bestrida; ty det finnes helt egna förhållanden med de ifrågavarande språken, hvilka ej finnas i samma grad vid de öfriga af Facultetens läroämnen. Det vida största antalet af dem, som studera till Philosophiska graden, söka inträde i Elementarläroverken, i Kyrkan, och i Statens Embeten, och der behöfva de icke nödvändigt de fornnordiska språken. Derföre skulle ock knapt en enda ibland dem taga någon befattning med dessa språk, om för erhållandet af ett betyg i dem erfordrades blott hälften eller fjerdedelen, ja till och med blott tiondedelen af den tid och det arbete, som är behöflig för samma betyg i andra Lärdomsgrenar, särdeles i de vigtigare och väsendtligare. Detta känner Examinatorn ganska väl, och då han ej gerna vill sitta

Digitized by Google

såsom en Nolla i Facultetens examina, och icke eller kan gerna vara belåten med blott få eller en eller inga åhörare, så likasom tvingas han, för att ej helt och hållet sakna discentes och examinandi, att nedsätta sina fordringar i examen till det möjligen mindsta. Åtmindstone blir detta fallet, om han ej är en utomordentligt tänkande och charactersfast och anspråkslös man, hvilket jag icke har giltiga skäl antaga att han skall vara. Till sednaste Promotionen togo flere hvad man kan kalla hjelpebetyg för att ej säga nödhjelpsbetyg i Zoologien och Geologien. Men huru många ibland dem skulle väl hafva ens tagit någon notice om dessa Läroämnen, om icke ett betyg der hade ansetts vara så lätt att erhålla? Då vi således redan hafva tillräckliga hjelpe- och räddningsämnen för de klenare bland våra philosophiæ och ophilosophiæ Candidater, så anser jag ej skäl vara att ännu vidare föröka deras antal. Det har till verkan, att vår philosophiska grad blir ännu klenare, än den, hvad det större antalet beträffar, redan beklagligen är, och att den tid och möda, som af de Studerande bättre användes för de ämnen, hvilka de sedan verkligen komma att behöfva, blir bortkastad på andra, af hvilka de icke hafva någon frukt, åtmindstone ej någon annan, än att de få kallas Magistrar. Ordspråket säger visserligen att missbruket icke upphäfver bruket; men detta är orätt i flere fall, då nemligen missbruket har större olägenheter än bruket fördelar. Det är godt att Lärare finnes i de fornnordiska språken, om någon vill verkligen lära dem; men det är icke nödvändigt och efter min tanka icke ens nyttigt, att de upptagas bland våra examensämnen i Faculteten. Erfarenheten och sakens natur tala deremot på det allvarligaste, och det är härom jag trott mig skyldig att uttala min öfvertygelse.

Digitized by Google

18.

Den 11 December 1858.

Då jag till underdånig åtlydnad af föreskriften i 76:e §:n af Kongl. Maj:ts Nådiga statuter för Universiteterne går att yttra mig öfver Magister Docens L. E. Walmstedt i hans egenskap af sökande till den härstädes lediga Professionen i Mineralogie och Geologie, måste jag i det afseende skilja mig ifrån flere andra, som redan afgifvit motsatta yttranden, att jag ej finner mig ega skäl till att frånkänna honom den skicklighet och competence, som kan och bör anses erforderlig till den Professionens bestridande.

Jag har såsom Facultetsledamot sjelf pröfvat Mag. Doc. Walmstedt i hans Philosophiæ Candidatexamen, hvilket icke är händelsen med alla, som nu deltaga i hans bedömande, och jag erinrar mig sedan den tiden ganska väl, att han då visade prof ej blott på flitiga och grundliga studier, utan äfven på lyckliga och lofvande vetenskapliga anlag. Jag kan derföre antaga med största säkerhet, att han uti de lärdomsämnen, åt hvilka han sedermera har egnat sin tid och sina krafter, mäg-tat förvärfva sig vidsträckta och grundliga kunskaper, i synnerhet då jag derjemte tar i betraktande hans allmänt välkända flärdfria och fasta och allvarliga character. Men jag har mig ock vidare bekant att Mag. Docens Walmstedt ända ifrån den omnämda tiden har egnat det hela eller åtmindstone det hufvudsakliga af sin verksamhet åt studerandet af just det läroämne, i hvilket han nu söker befordran såsom Lärare, samt att han för sina kunskapers förökande och utbildning i samma rigtning har på egen bekostnad uppehållit sig i utlandet och der studerat under utmärkta vetenskapsmän och lärare, hvilkas personliga välvilja och högaktning han lyckats att förvärfva sig, såsom jag sjelf har inhemtat af förtroliga bref, hvilka hans aktade fader i lifstiden Herr Professor Walmstedt behagade visa mig. Då jag nu förenar detta med ofvanföre omnämnda, så gifva mig dessa omständigheter tillsammans all behöflig viss-

Digitized by Google

het derom, att Mag. Doc. Walmstedt eger såväl tillräckliga kunskaper som erforderlig skicklighet i öfrigt till att vara Professor i sin vetenskap, särdeles då dertill kommer, att han såsom lärare och föreläsare af sina åhörare berömmes för klarhet, lättfattlighet och grundlighet i sitt framställningssätt. Också skulle det i annat fall hafva varit ganska oförsvarligt så väl af mig sjelf som af Facultetens öfriga ledamöter, att vi, såsom nu har skett, icke blott i flere på hvarandra följande år föreslagit honom till Professionens skötande, utan derjemte äfven tilldelat honom de förmonligaste vittsord för hans derunder ådagalagda förhållande och verksamhet.

Man anmärker emot Mag. Doc. Walmstedt, att han icke genom några utgifna skrifter i ämnet och särskildt icke genom ett disputationsprof och 2:ne profföreläsningar för tillfället har documenterat sig såsom skicklig och competent till den sökta tjensten. Men först och främst kan häremot erinras, att det disputationsprof, hvarom Statuterne handla, icke är stadgadt för sökande såsom en skyldighet eller conditio sine qua non, utan endast är förunnadt dem såsom en förmon, i händelse de deraf vilja begagna sig, samt att, hvad de 2:ne profföreläsningarne beträffar, dessa måste anses för ganska öfverflödiga, om Sökanden redan har hållit offentliga föreläsningar i flera år vid Läroverket, och om han icke har några medsökande, med hvilka han för tillfället behöfver jemföras. Och vidare vill jag äfven anmärka, att icke författareskicklighet, utan läraresklicklighet är det väsendtliga och vigtiga hos den academiska läraren; ty Universitetet är icke en vetenskapsacademie för verldens lärde, utan endast en Högschola eller ett högsta undervisningsverk för landets ungdom, och man kan derföre vara ganska väl qualificerad till Lärare vid den ena utan att också nödvändigt vara detsamma till deltagare i den andra, samt tvertom. Erfarenheten har åtmindstone gifvit oss flere exempel på Academici, som varit utmärkta i sin sak såsom undervisare, ehuru de icke särdeles befattat sig med skrifvande, liksom den också har gifvit oss ganska ledsamma exempel på sådane, som visserligen förvärfvat sig anseende såsom Författare, men deremot

Digitized by Google

ganska ofullkomligt förmått uppfylla sitt kall såsom Lärare. Båda slagen af skicklighet äro visserligen ej oförenliga, och kan man finna dem bägge hos en och samma person, så må man deröfver lyckönska sig; men annars bör man glädja sig att man åtmindstone kan finna det väsendtliga och vigtiga, och att Universitetet icke belastas med några pensionairer, af hvilka det för sin egen del icke har nytta, utan blott skada. Till detta har man så mycket större anledning i närvarande fall, som Professionen har varit ordentligen kungjord i tidningarne såsom ledig, och icke mer än en enda inom landet kunnat eller velat anmäla sig till henne såsom sökande.

För öfrigt bör man icke förbise 2:ne omständigheter, hvilka ganska väl kunna förklara, hvarföre Mag. Docens Walmstedt icke nu velat præstera något disputationsspecimen, ehuru Consistorium dertill har lemnat honom tillfälle. Jag vill icke fästa mig vid det bekanta, att hans tid har varit och ännu är upptagen af föreläsningar och examina och måhända äfven af bestyret att emottaga boet efter sin nyligen afledne fader; ty jag tror icke att detta har haft något synnerligt inflytande på hans handlingssätt. Jag vill endast fästa uppmärksamheten derpå, att han är ensam sökande, och att, då han icke behöft jemnföras med några andra, han alltförväl kunnat anse sig böra utröna, huruvida Faculteten och Consistorium anse honom hitintills hafva gjort sig så fördelaktigt känd, att han redan på grund deraf kunde komma i fråga till Professionens erhållande. Men vigtigare är likväl den omständighet, att en af Consistorii ledamöter, med anledning af en skrifvelse från en härstädes helt och hållet obekant person i Dannemark, för någon tid sedan väckte fråga derom i Consistorium, att hos Hans Excellence Herr t. f. Canzleren en vördsam hemställan skulle göras, att ny ansökningstid till den lediga Professionen måtte utsättas, hvilket skedde innan den lagliga specimenstiden för Mag. Docs Walmstedt ännu var tilländagången. Vid sådant förhållande och i betraktande af ännu andra bekanta omständigheter fanns naturligtvis för Mag. Walmstedt ingen särdeles anledning att hasta med något speciminerande, utan han kunde alltförväl låta

Digitized by Google

ärendet utveckla sig i allsköns lugn såsom bäst syntes för Faculteten och Consistorium, till dess det slutligen visade sig, med hvilken eller hvilka han hade att ingå i competence, och om det sedan var värdt för honom att dermed besvära sig. Också inkom hans tillkännagifvande för Consistorium, att han ej ämnade begagna den för honom utsatta specimenstiden, icke långt efter det ofvannämnda händelse hade passerat; och det var åtmindstone för mig ingalunda oväntadt; ty äfven jag sjelf skulle i hans ställe hafva handlat fullkomligt på samma sätt, ehuru jag visserligen ej kunnat göra det med samma lätthet, då jag aldrig haft lyckan att befinna mig i hans oeconomiska oberoende.

På grund af hvad jag sålunda har anfört förklarar jag Mag. Docens Walmstedt för skicklig och competent till Professionen i Mineralogie och Geologie, och skulle det vara mig kärt, om han för sådan erkändes äfven af Consistorium och Faculteten i det hela. Tjensten har, såsom jag nämnt, redan en gång varit kunngjord och utbjuden i tidningarne, utan att någon mera än han kunnat eller velat till henne anmäla sig, och det kunde lätt hända, om han en annan gång ej ville befatta sig med hennes sökande, att vi stadnade i största förlägenhet för hennes upprätthållande. Ty att inkalla utlänningar till lärare för landets ungdom, det är något hvarpå jag för min del knapt i yttersta nödfall kan inlåta mig. Jag skulle då heldre välja såsom mindre farligt och skadligt, ja till och med såsom mindre skamligt, att helt enkelt lemna Professionen för någon tid obesatt, och låta hennes åligganden skötas såsom hitintills af Professorn i Chemien, i synnerhet som denna låtit förstå att han dertill har någon ledighet. Men lyckligtvis finnes ej något nödfall i detta afseendet för det närvarande.

Digitized by Google

19.

Den 14 Maj 1859.

Bland de trenne Magistri Docentes, hvilka Philos. Faculteten har ansett företrädesvis böra recommenderas till den rörliga Adjunctur, om hvars tillsättande det nu är fråga, tilldelar jag utan betänkande det första rummet åt Docenten i Practiska Philosophien Mag. Christian Claëson. Hade jag icke honom att anmäla till denna befordran, skulle jag framför alla andra gifva företrädet åt Mag. Docens Thorell, med hvilken jag icke anser mig kunna jemföra någon annan än Docenten Daug, som likväl nu är på annat sätt fästad och försörjd vid Academien. Deremot skulle jag tro mig hafva flere att jemföra med Mag. Docens Hammarstrand, visserligen ej derföre att jag ej högt uppskattar hans skicklighet och förtjenster, men derföre att jag anser honom ej vara fullt ut så betydande eller så vigtig och oumbärlig för Läroverket, som någondera af de föregående.

Mag. Docens Claëson är efter min tanka den å hufvudets och förmågans vägnar lyckligast lottade ibland Facultetens närvarande Docenter, och min öfvertygelse i detta afseende anser jag mig kunna öppet utsäga, då jag är skyldig att yttra mig jemförelsevis om dem alla, och då jag lemnar åt hvarje Facultetsledamot att hysa och uttala en annan öfvertygelse, i händelse han finner sig dertill hafva anledning. Min vetenskap har visserligen jemte Eloquentiæ Professorns det egna, att den i synnerhet ger tillfälle att utröna de academiska Alumnernas naturgåfvor, äfven när de ej egnat sig åt dessa vetenskaper öfvervägande; men i alla fall erkänner jag gerna, att misstag i frågor af denna beskaffenhet äro möjliga, och att man i sådana oftast ej synnerligt kan komma utöfver den subjectiva öfvertygelsen.

Mag. Docens Claëson, som är en af de yngsta bland våra Docenter, har naturligtvis ej ännu kunnat göra sig allmännare bekant genom talrika eller vidtomfattande skrifter, i synnerhet då jag sjelf har allvarligt tillstyrkt honom att vid sin närva-

Digitized by Google

rande ålder icke för mycket egna sig åt författande, utan mera använda sin tid på egna vetenskapliga studier, och endast öfningsvis söka att bibehålla och utbilda sin förmåga såsom scribent. Det är nemligen en psychologisk erfarenhet, att alla utmärkta tänkare hafva först efter medelåldern frambragt de skrifter, med hvilka de egentligen gagnat vetenskapen och menskligheten, och att den ende, som tidigt förvärfvat sig namn och anseende såsom philosophisk författare, också har ganska tidigt likasom utblomstrat och nedsjunkit till ett slags vetenskaplig impotens. Men så ofta likväl Mag. Doc. Claëson har haft anledning att visa sig såsom författare, har han alltid gjort det på ett för sina år efter min tanka särdeles utmärkt och lofvande sätt. Hans disputationsafhandling för philosophiska graden erhöll af Faculteten det högsta vittsordet, och jag kan försäkra att, om den hade utgifvits såsom specimen för en academisk tjenst, skulle åtmindstone jag för min del ej kunnat tilldela henne något lägre. Sedan har Mag. Claëson i Nordisk Universitets-Tidskrift infört en afhandling om Språkets ursprung och väsende, i hvilken han icke mindre, än i den nu nämnda, röjer en ovanlig förmåga i förening med en mångsidig lärdom, och detta ehuru han måste författa henne inom en ganska kort tid och således med större skyndsamhet, än han annars sjelf hade önskat. Han nödgades nemligen helt oförmodadt öfvertaga utgifvandet af nämnde Tidskrifts Upsalahäfte, för hvilket inga tillräckliga materialier förefunnos, så att han måste sjelf fylla åtmindstone nio tiondedelar af dess innehåll, om det skulle kunna utkomma i rättan tid. Hans i samma häfte införda anmälningar af fyra philologiska skrifter äfvensom af Professor Ribbings värderika skrift öfver Platos Idélära röja ock i sin mon samma förmåga och mångsidighet, och för min del erkänner jag gerna, att jag ej skulle vilja åtaga mig att inom så inskränkt vidd præstera någonting sådant, som den sidstnämnda ibland dem. Hans i flere numeris af Svenska Tidningen införda recension af C. Schwartz's skrift: Bidrag till den nyare theologiens historia, innehåller en mängd vigtiga tankar och betraktelser, hvilka jag har läst med största nöje och till-

Digitized by Google

fredsställelse, och med lika nöje och tillfredsställelse har jag ock läst de polemiska articlar i samma tidning, till hvilka en Anmärkares invändningar mot denna recension gåfvo anledning. Af allt detta såväl som af flere intressanta uppsatser i Tidningen Upsala-Posten finner man, att Mag. Doc. Claëson aldrig har varit overksam, och att han efter mitt råd har ganska sorgfälligt sökt att underhålla och uppöfva sin lyckliga skriftställareförmåga. Dertill kommer att han är i besittning af grundliga och mångsidiga kunskaper ej blott i sin egen och egentliga vetenskap, utan äfven i flere andra, såsom i den dogmatiska Theologien och den positiva Rättsläran, hvilka bägge han har studerat med framgång dels af eget intresse och dels i följd af mina råd och uppmaningar.

Att nu en man med sådana partier icke eftersättes af Universitetets Ledamöter, utan framför andra omhuldas och uppmuntras, när ett tillfälle dertill erbjuder sig, är efter min öfvertygelse af största vigt. Mag. Doc. Claëson behöfver verkligen, för att med tiden blifva hvad han *kan* blifva, en större ledighet från öfverdrifna och nedtryckande doceringar, än den han nu har och måste hafva, så länge han såsom lönlös skall uppehålla sig vid Academien. Och denna ledighet kan af Hans Excellens Herr t. f. Canzleren nu beredas honom, i händelse vi lemna honom vårt gynsamma förord och understöd. Philosophien liksom den ideala bildningen i allmänhet har icke i våra dagar att fägna sig åt någon särdeles faveur i det allmänna tänkesättet, utan man lägger nu hufvudsakligen an på den reala bildningen, hvilken man betraktar såsom den företrädesvis nyttiga och fruktbärande. Denna rigtning bör efter min tanka ej secunderas af Universitetet, om det ej vill nedsjunka till ett slags industrie-institut; tvertom böra vi efter förmåga söka att motverka den, och för detta ändamål i synnerhet tillegna oss sådana krafter, som kunna hos våra landsmän väcka och göra gällande en motsatt tendens. En Nation är likasåväl som hvarje individ i theoretiskt afseende jemt så mycket värd, som dess philosophie. Den Tyska har visserligen för denna vetenskap præsterat ganska mycket och utan tvifvel

Digitized by Google

långt mera än någon annan ibland de nyare. Men för det närvarande är denna inom philosophien synbarligen i nedåtgående, och när detta ålderdomstecken en gång har inträdt, har man ej vidare att hoppas på något uppåtgående. Hvarken historien eller speculationen, hvarken erfarenheten eller psychologien gifva någon anledning till en sådan förhoppning. Under sådana förhållanden synes mig den Svenska eller om man så vill den Scandinaviska Folkstammen vara den enda i Europa, som inom den vetenskapen kan åstadkomma någonting bättre, än hvad den Tyska har åstadkommit. Jag tror mig ock hafva insett, att en högre och mera tillfredsställande åsigt, än de af Tyskarne hitintills utbildade, är möjlig, och jag har äfven ur en sådan docerat för mina åhörare. Emedlertid har jag af flere orsaker ej kunnat göra den gällande genom skrifter, hvilket jag hoppas skall ske af de yngre, som dels redan visat sig i detta afseendet berömligt verksamme, dels utan tvifvel komma att göra det än mera med tiden. Och bland dessa räknar jag med största skäl äfven Docenten Claëson.

För öfrigt vill jag anmärka, att, såvidt jag kan finna, är vid ingen annan profession inom Universitetet en extraordinarie Adjunct och medhjelpare så högeligen af behofvet påkallad som vid min egen. Af den ordinarie Adjuncten är efter min öfvertygelse numera ingenting att hoppas för vetenskapen, och han har längesedan förklarat för Faculteten, att han anser sig redan hafva arbetat nog såsom biträde åt andra, hvarföre jag icke eller vill någonsin anlita honom, sålänge det står i min magt att undvika det. Men kunde jag erhålla Mag. Doc. Claëson till medhjelpare, så hade jag utsigt att åt honom få öfverlemna en del af det numera för mig nedtryckande arbete, med hvilket jag ännu vid nära 63 års ålder och en försvagad helsa nödgas befatta mig. Detta vore efter min tanka förmonligt ej blott för mig, utan äfven för Mag. Claëson sjelf och för den studerande ungdomen, och möjligtvis kunde jag också då tjena den sidstnämda genom meddelandet i skrift af ett eller annat, hvilket jag hitintills endast mundtligen har kunnat meddela den. Detta har jag åtmindstone försökt under den inne-

Digitized by Google

varande terminen, hvilket utan Mag. Claësons välvilliga biträde ej hade varit mig möjligt. Och till allt detta kommer ännu den vigtiga omständigheten, att nya krafter snart blifva behöfliga ej blott för den philosophiska profession, hvilken jag sjelf innehar, utan äfven för den theoretiska professionen i Lund, hvarföre det är och bör vara oss angeläget, att sådana krafter då blifva att tillgå. I Zoologien är Professorn sjelf ännu ung, och i Historien finnes att påräkna en utmärkt Adjunct, med hvilken Mag. Doc. Hammarstrand, som är ett år äldre, svårligen lär kunna mäta sig.

Af dessa och andra redan anförda skäl önskar jag att framför alla andra få till den ifrågavarande rörliga Adjuncturen recommendera Mag. Doc. Claëson.

20.

Den 13 December 1862.

Jag har för egen del aldrig begärt att blifva titulerad för Philosophiæ Doctor, och jag har mig ej eller bekant, hvarföre den titelen har blifvit mig tilldelad i de sednare årens academiska prælectionsprogrammer och cataloger. Förmodligen har jag ej varit närvarande, när beslutet derom har blifvit fattadt i Consistorium. Jag kan ock derföre nu utan strid med mig sjelf gerna uttala den oförgripliga mening, att Faculteten numera icke har några rätt giltiga skäl att synnerligt hålla vare sig på epithetet af philosophisk för sig sjelf eller på titeln af Philosophiæ Doctorer för sina promoverade. Faculteten ställer de tvenne philosophiska vetenskaperne allra lägst bland de läroämnen, hvilka den upptar i formuläret för Candidaternes examensprotocoll, och att då vilja kalla sig den philosophiska Faculteten är ju att taga benämningen a parte deteriori eller deterrima d. v. s. att vända upp och ned på den gamla godkända regeln: denominatio fiat a parte potiore. Derjemte har

Digitized by Google

Faculteten förklarat sig vilja till Philosophiæ Doctorer eller Magistrar promovera äfven de Candidater, som icke det mindsta befattat sig med philosophien och således möjligtvis icke ens veta, hvad det ordet numera betyder eller hvarom det uti den vetenskapen är fråga. Och då jag om lämpligheten af detta förfarande har tvistat med Faculteten, och, för att få tvisten sliten, hänskjutit den till Canzlerens afgörande, har antingen jag sjelf eller min vetenskap eller möjligtvis bäggedera befunnits så lumpna och ingenting betydande, att jag icke en gång har ansetts värdig ett svar på min hemställning. Vid sådant förhållande är det utan tvifvel följdrigtigast, att Faculteten cederar doctorsskapet åt dem, som idka de positiva vetenskaperne eller Theologien, Juridiken och Medicinen, och att den sjelf deremot promoverar blott Artium Liberalium Magistros, blott mästare uti de fria vetenskaperne, hvarvid den må tillsätta ordet Philosophiæ, hvarheldst det lämpligast låter sig göra, eftersom Universitetets statuter tyckas så fordra. Facultetens alumner behöfva då lika så litet som dess ledamöter tänka på någon gemensam rigtningspunkt eller på något organiskt föreningsband för de särskilta vetenskaperne, utan dessa kunna då idkas så fritt och obundet, som allting i våra dagar skall vara, om det skall kunna trifvas och drifvas med framgång. Allrabäst vore det visserligen, om epithetet philosophisk kunde aflägsnas från sjelfva Faculteten och ordet Philosophiæ ifrån dess Candidater och Magistrar, såsom den Kejserliga Ryska Regeringen har stadgat för Universitetet i Helsingfors, der sjelfva vetenskapen har nödgats lemna sitt mer än tvåtusenåriga namn. Men intilldess detta mål blifvit uppnådt anser jag att äfven vår Facultet här i Upsala bör gilla och förorda det utan tvifvel lagenliga förfarande, som på grund af Academiska statuternes 128:de och 129:de §§ redan har blifvit vidtaget af den motsvarande Faculteten i Lund.

Digitized by Google

Digitized by Google

BREF.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Bref till Professor Axel Nyblæus.

1.

Bäste Broder!

Jag har dröjt flere postdagar att svara på ditt bref i den afsigt, att jag skulle kunna gifva dig några förslag till ändringar och förbättringar i din afhandling*), när denna nu skall utgifvas för andra gången; men då det åtmindstone hitintills har varit mig omöjligt att åstadkomma någonting sådant, och möjligtvis blir det äfven hädanefter, så skall jag i dag svara på din fråga, i händelse du anser detta vara af någon vigt. Förmår jag någonting under Påskdagarne, så skall jag då skrifva ännu en gång och låta dig veta hvad jag anser kunna åtgöras utan alltför stor utvidgning; men derpå är icke att lita, ty mitt hufvud har nu en tid varit nästan alldeles obrukbart, och till och med handen vill icke rätt vara till min tjenst, såsom du redan af dessa raders beskaffenhet kan erfara.

För min del anser jag dig alltförväl nu kunna företaga allt hvad du vill och finner för godt med din afhandling. Den blir hädanefter en litterair product, som tillhör dig och allmänheten; och då hvarje annat vetenskapligt arbete kan förbättras och omarbetas i nya upplagor, så kan äfven ditt göra det utan all olägenhet. Såsom Acad. Specimen har det redan gjort sin tjenst, och med Guds hjelp skall det ej vidare komma under de Lundensiska Professorernes bedömmande. Skulle någonting

*) Nyblæi afhandling: Är en praktisk filosofi möjlig efter Hegels världs åsikt? (Utgifvarnes not.)

Digitized by Google

sådant mot förmodan komma i fråga, så äro åtmindstone alla andra, än de, nog förståndiga, att icke anse en Acad. Disput. böra vara oförbätterlig och räkna förbättringarne i den sednare upplagan såsom critiker af den förra. Skulle de Herrar Lundenser, som äro dina antagonister, förhålla sig annorlunda, än alla andra tänkande menniskor, så kommer det visst icke att lända *dig* till någon olägenhet. I allmänhet skulle jag tro att deras roll nu är utagerad.

Mitt råd är derföre att du ogeneradt och con amore så mycket tiden och krafterne medgifva förändrar, utvidgar och omarbetar din afhandling. I synnerhet behöfver Momentet om Odödligheten omarbetas. Du bör förklara, huru och i hvilken mening tiden kan hafva ett slut, nemligen derigenom, att hos menniskan finnes potentielt en lifsform, som är bestämd att hos henne bli actuell, och hvilken har characteren af evighet och oföränderlighet, emedan menniskoanden, när den formen är vunnen, har för sig utveckladt till verklighet eller till klarhet och tydlighet allt det, som hos honom kan dertill i följd af hans eviga väsende utvecklas. Denna lifsform är just hvad man rätteligen kallar det eviga lifvet såväl i andra religionsläror, som i synnerhet i den christna, och det är klart att detta begrepp icke får förbises eller betraktas såsom en problematisk föreställning, om en practisk Philosophi i allmänhet och en Religionsphilosophi i synnerhet skall blifva möjlig. Det närvarande lifvet må visserligen ock vara sjelfändamål, såvida det absoluta ändamålet deruti är närvarande och innehåller det såsom ett organiskt moment uti sig; men vore det sjelf verkligen det högsta och enda ändamålet, så vore det, såsom du redan har anmärkt, i det hela rent intet, åtmindstone för menniskan sjelf, som dermed ej kunde vinna någonting evigt och oförgängligt. Detta kan du genomtänka och utföra så grundligt och utförligt du någonsin vill. För öfrigt kan du äfven böra anmärka att de mångfaldiga lifsformer, hvilka menniskan möjligtvis har att genomgå, innan hon vinner den högsta, icke få *tänkas* såsom liggande efter hvarandra i tiden, om de än måste af oss på sådant sätt föreställas och omtalas. De äro i och för sig sjelfve

Digitized by Google

alla lika eviga, eller de äro alla i och för Gudomligheten lika närvarande, och i och för hvardera finnes en annan tid liksom ock en annan phænomenverld. Också är tiden inom hvardera, eller rättare hvarderas tid, när den fattas i sin abstracthet, oändlig både i anseende till det förflutna och det tillkommande, hvaraf man finner att de särskilta lifsformerne ej kunna tänkas såsom i tiden följande på hvarandra. De ligga, för att så säga, icke på en och samma, utan på särskilta lineer, hvarföre ett tidsförhållande dem emellan icke är möjligt; de äro hvar för sig oändliga i den tid, som tillhör och bestämmer dem; de lemna således icke något rum för hvarandra inom denna, hvilken de helt och hållet *inom sig* uptaga. — I detta allt finner du endast ofullkomliga antydningar af hvad jag ville säga; men om du närmare genomtänker ämnet, tviflar jag icke att det skall ljusna och utvidga sig för dig. — Slutligen torde du ock böra anmärka, att borgen för giltigheten af hvad du här sagt ligger i det begrepp du ofvanföre gifvit om Gudomligheten och om menniskans eviga och nödvändiga förhållande till honom, äfvensom uti det religieusa och det sannt vetenskapliga medvetandets sätt att betrakta Gudomligheten såsom de förnuftiga Väsendernes Regent eller Försyn och Saliggörare. Det mål, han såsom sådan fullföljer hos dessa, får icke tänkas såsom ouppnåeligt eller såsom förfelbart; [Kan eller skall något af dessa väsenden slutligen och för alltid stadna i helfvetet, så behöfves ej någon Försyn; ty dit kunna vi alltförväl styra oss sjelfve en sådan förutan. Detta är något som naturligtvis icke bör intagas i afhandlingen, åtmindstone icke dessa ordalag; det är nog om du blott tillägger] ty detta skulle utvisa en vanmagt eller oförmåga hos Gudomligheten, som icke låter förena sig med begreppet om hans oändlighet.

Jag slutar nu med detta, och vill ej vidare teckna några kråkfötter för denna gången. Mycket mera kunde och borde sägas, men jag är helt och hållet yr i hufvudet. Emedan rummet medgifver det, skall jag likväl lägga dig på hjertat att noga se till, att tryckfel så mycket som möjligt undvikas, och att du till och med omsorgsfullt vårdar dig om interpunctionen.

Digitized by Google

Bäst vore det, om du för detta ändamål kunde få någon medhjelpare t. ex. någon ibland de äldre inom Studentcorpsen; ty det är nästan omöjligt att på egen hand nöjaktigt aflägsna alla tryckfel i det man har skrifvit sjelf.

Ännu ett ord: de sidsta 2:ne punkterne å sidan 118 i din afhandling från och med orden: »Skulle man invända», de böra utgå, såsom icke fullt riktiga, och icke behöfliga, om du ger akt på hvad jag har sagt, och derutaf gör någon användning.

Hälsa Westman hjertligen ifrån mig. Arbeta för öfrigt sjelf på ditt opus con amore; ty jag tänker recommendera det åt mine vänner och åt Philosophiens älskare, när det kommer ut. Jag förblir din dig tillgifnaste

Chr. Jac. Boström

Ups. 16/3 1856.

P. S. Skulle du finna någonting märkvärdigt i Consistorialium svar på klagomålet, så var god och underrätta mig derom summariskt såsom sidst.

2.

Bäste Broder!

Jag får tacka dig för ditt kärkomna bref och din vänskapliga nyårsönskan, hvilken jag å min sida sänder dig med all möjlig välvilja tillbaka. Måtte du kunna skydda dig mot den ledsamma gäst, som ännu grasserar i Lund likasom här förleden sommare! Ingenting skulle vara mig mera glädjande, än om jag äfven detta året lefde och hade hälsan, och om jag ännu en gång kunde få träffa dig och samspråka med dig under någon tid. Jag har nu många saker att säga dig, som jag ej hade förra gången, och ingenting intresserar mig så mycket, som att få meddela mig mundtligen med dig, då jag är oförmögen att göra det skriftligen. Måhända skulle ock du sjelf kunna draga en större fördel af våra conferencer nu, än förra gången,

Digitized by Google

sedan du genomgått Religionsphilosophien på egen hand med en större utförlighet.

Din anmärkning om den Yngre Fichte är fullkomligt träffande, och äfven hvad du säger om Reinhold är rigtigt. Dock kunde man måhända, anmärka om den sednare, att han nog mycket gör Christus till en Europé och en modern Rationalist, och att han för litet har inträngt i en orientalisk Religionsstiftares medvetande. En sådan har en djup och öfverväldigande känsla af det oändliga, men deremot ett icke rätt klart medvetande af sig sjelf, hvarföre han vida mer fattar sig i sin enhet med det Gudomliga än i sin åtskiljnad derifrån. Han uttalar ock derföre utan betänkande sin identitet eller sitt enhetsförhållande till Gud, och det faller honom icke in, att han derigenom skall blifva af sina åhörare eller lärjungar ansedd för att vara sjelf Gud, ehuru historien har visat, att det alltid så har skett, så snart Gudomligheten ej framställt sig för dem rent sinnlig eller rent mensklig såsom t. ex. i China eller i Grekeland.

Hvad Fichte d. Y. beträffar, så visar han sjelf på ett slående sätt, att Philosophien beklagligen nu är i ett betydligt nedgående eller retrograderande inom Tyskland. I sin år 1856 utgifna Anthropologie går han ut på att försona motsatser i allmänhet och motsatsen emellan Idealism och Realism i synnerhet, genom att gifva ingendera ibland dem fullkomligt rätt och ingendera fullkomligt orätt. De skola bägge sämjas genom att något maka åt sig, som man säger. Snart får man väl ock höra, att äfven Vår Herre och Satan böra försonas genom att bägge till en viss grad maka åt sig. Ingenting kan vara bedröfligare än att se och höra ett sådant försonande af motsatser bedrifvas med allvar, och betraktas såsom det rätta förfarandet. Redan att man *talar* derom är illa; ty sanningens framträdande är ju den enda rätta försoningen inom vetenskapen, och hvarföre då icke blott söka och omtala det förra? Enligt Fichte d. Y. skall den stränga Idealismen vara en ensidighet och till och med grunda sig på en förvillelse. Enligt hvad han säger [§§. 10 & 11. p. 24—26] skall det vara Spiritualismens

Digitized by Google

πρῶτον ψεῦδος, att sjelfmedvetandet är Själens eller Andens icke blott *vigtigaste* prædicat, utan dess *enda* prædicat, så att själ och »föreställande kraft» sättas liktydiga. »Ännu Wolf uttryckte sig med den varsamhet, att han sade själen vara en substans, hvars *egenskap* var medvetandet». »Men det värde man tillade egenskapen trängde sedermera efter hand Substansbegreppet så i bakgrunden, att man, i stället för att tala om själen, talade helt enkelt om Jaget», »liksom skulle ett blott accidens kunna substanslöst sväfva i luften». »Jaget, som icke är annat än den *föreställning*, i hvilken ett *reelt väsende*, själen, sich auf sich selbst *zurückbezieht*, blef sjelf substantieradt till den grad, att man slutligen tilltrodde sig att göra det till realprincip för hela Philosophien». Hvad tycks om sådant? Den gamla klotsen, från hvilken Kant befriade Jaget och Philosophien, och hvaröfver den Äldre Fichte så innerligt fröjdade sig, den kommer nu tillbaka med hån åt hela den nyare speculationen. Men var det underligt, om denna speculation lät den så kallade immateriella substancen falla, då ingen har sagt, ingen *har* kunnat säga, och ingen *skall* kunna säga, hvad den är, *såvida* den skall vara annat än sjelfmedvetandet? Af Chalybæus t. ex. får man veta, att den skall vara »Seelenæther, reine Materie», på hvilken Anden utöfvar sin »Gedankenplastik». Hvad vill nu detta säga? Och huru har man att tänka sig den der Gedankenplastiken? Är icke alltsammans blotta ord, hvilkas mening man icke ens söker att angifva, än mindre att bevisa? Af Fichte d. Y. åter får man veta, att den är urposition, urreale, monad, immateriell substans &c. &c., men hvad man med dessa relationsbegrepp skall tänka sig, förklarar han icke. Och hvilken jemmerlighet att förklara Jaget för ett blott accidens, en Vorstellung, i hvilken urpositionen auf sich selbst sich zurückbezieht? Om urpositionen icke är jag, icke är lefvande eller sjelfmedvetande, när han ej refererar sig tillbaka på sig sjelf, huru kan han då blifva det genom den refereringen? Om den Äldre Fichtes utåtgående verksamhet icke var lif eller sjelfmedvetande, huru kunde den blifva det genom inåtgåendet? Skulle t. ex. atmosphæren bli lefvande, såsnart motsatta luftströmmar

Digitized by Google

inom den egde rum? Skulle frictionen åstadkomma någonting så positivt, som lifvet eller sjelfmedvetandet? Det är ju idel tanklösheter och phantasier eller rättare idel tomt prat. Om sjelfmedvetandet vet jag hvad det är. Jag fattar det omedelbart; jag fattar det antingen icke eller ock rätt; och det är sjelft sitt eget prædicat. Men är detsamma fallet med betydelsen af orden substans, kraft, position, realitet, monad, o. s. v.? I sjelfva verket, om än Jaget ponerades vara ett accidens till substancen, så skulle det dock, för att vara detta, hafva med substancen något samband, och således till honom stå i någon relation. Men då måste det ock hafva något med honom identiskt eller gemensamt, och detta måste vara antingen ettdera af bägge eller ett tredje. I förra fallet vore Jaget och substancen identiska, och hela antagandet upphäfvet; i sednare fallet måste Jaget återigen stå i relation till det gemensamma tredje, hvarvid åter samma alternativ återkommer, o. s. v. in infinitum. Det är verkligen jemmerligt, att så enkla betraktelser skola vara för höga för Tysklands Philosopher. Om själen säger d. Y. Fichte att den är: ein Reales, dessen Wirkungen auf anderes Reale es zu einem Ausgedehnten (sich ausdehnenden) machen d. h. welches durch sein Wirken *seinen* Raum setzt und specifisch erfüllt; men hvartill för öfrigt ock såsom ett inre hör das Bewusstsein. Huru går *det* till, kunde man fråga? Och hvilken förnuftig menniska kan tänka sig någonting vid allt detta, i synnerhet då man aldrig får veta, hvad det der Reale är i och för sig sjelf? Ett Reale, som ej förnimmes genom och i ett Ideale, är ju för *ingen* till, således ej eller för sig sjelf? Vore det för mycket begärdt i våra dagar, att man skulle inse och erkänna detta? — Men jag vill icke nu mera tala härom; ty dels är det onödigt att tala härom med dig, och dels hoppas jag att få någongång mundtligen samtala med dig derom.

Här studerar man nu Philosophie nästan ifrigare än förr. Under höstterminen hade jag närmare 30 uthållande åhörare. Religionsphilosophien under förra vintern gjorde godt. Man börjar nu finna att Philosophien kan hafva någonting att med-

Digitized by Google

dela, som icke är utan sitt intresse. Ligner var under förra och blir under denna terminen frånvarande för sjuklighet skull. Men Claëson docerade i hans ställe, och gjorde det förträffligt. Äfven Widmark är lycklig såsom Docent och anlitad af de Studerande. Också hafva Ribbing och jag nu kallat Rosell och Dahlbäck till Docenter i theoretiska Philosophien på deras Gradualspecimina. Få se om Nordström lägger sig deremot. *Det* skulle förarga mig otroligt. Men man får vänta sig ett och annat ifrån det hållet.

När du lemnar Anthropologien, med hvilken du kan vara något knapphändigare, bör du gifva en grundlig deduction af Religionsbegreppet d. v. s. tydligen och klart visa, att endast Gud såsom verldsregent — Helig Ande kan vara *Religionen.* Det kan ske genom att visa, att hvad man kallar Religionens verkningar endast kunna tillskrifvas ett förnuftigt Väsende. T. ex. Tron [religionen i subjectiv bemärkelse, menniskans religion eller religiositeten] gör menniskan salig. Men Tron är sjelf en verkan af den Helige Ande, och verkan är icke annat än orsaken, såvidt den inträdt eller förverkligat sig i och för oss. Äfven kan du fästa uppmärksamheten derpå att Religionen obestridligen är annat än Sedligheten och Rätten, samt i sjelfva verket af högre dignitet; att den derföre måste vara object för en annan vetenskap än dessa, och att Philosophien och hvarje dess del endast har förnuftiga väsenden till sitt innehåll och object o. s. v. — Också bör du vid de särskilta actus Gratiæ visa icke blott att, utan äfven huru och hvarföre Religionen eller den Helige Ande måste utöfva dessa verkningar hos menniskan. Vid något eftersinnande finner du nog detta; för min del vill jag endast erinra dig derom, så att du icke i hasten går det förbi. Men nog nu för denna gången. Helsa Westman och Sahlin från din dig tillgifnaste vän och Broder

Chr. Jac. Boström

Ups. 20/1 1858.

Digitized by Google

3.

Heders Broder!

Vår correspondence har nu bra länge legat neder, och det var hög tid att du omsider väckte mig, så att den någongång kan återigen upptagas, hvilket väl för oss bägge kan hafva, om än sina mödor, dock äfven sina behag och fördelar. Hvad mig sjelf beträffar, så är jag, som du vet, en af de trögaste i brefskrifningsväg, som finnas i landet, och under sidstl. vinter, då jag var temmeligen frisk, fick sysselsättningen med mina arbeten tjena mig till urskuldande hos mig sjelf, när jag gjorde mig förebråelser för min försumlighet. Under denna vinter åter har min sjuklighet fått tjena för samma ändamål, ehuru jag mycket väl kännt, att den vissa tider varit ett svepskäl mera än det verkliga motivet. Nu då du gifvit mig anledning att ändtligen fatta pennan, skall jag ock kluttra något på papperet, så godt det kan göras i hast; men med vilkor att du åtnöjer dig med blotta skrifvandet, utan att fråga efter, hurudant det blir; ty till något tänkande och följaktligen till någon ordning och reda har jag beklagligen ej för det närvarande någon förmåga.

Den nu förflutna vintern har varit en af de svåraste jag någonsin upplefvat. Från den 24:de October var jag i fulla 11 veckor inneliggande och en stor del af den tiden sängliggande. Sedan dess har jag varit ytterst nervsvag, tidtals plågad af congestioner, rheumatism och af min angina pectoris, som tvingar mig att åkande förflytta mig till Auditoriet och Consistorium. Till Gillet har jag några gånger kunnat kräla mig fram, äfvensom till Läsesällskapet derintill; men längre än dit har jag ej kunnat komma med egna transportmedel. Härtill har tidtals kommit en odräglig magkramp, som till och med gjordt svårighet för mig att komma öfver golfvet eller från soffan till sängen. Derföre har jag ock endast genom den envisaste föresats kunnat ibland hålla mina föreläsningar, och att jag då hållit dem derefter kan du lätt föreställa dig; jag har mången gång hållit mig halft sanslös quar i cathedern. Emedlertid hafva mina åhörare haft öfverseende både med mitt uteblif-

Digitized by Google

vande ibland, och med min klena läsning andra gångor. Mitt auditorium har denna vinter varit talrikare, än under någon föregående, emedan ämnet i alla fall förekommit åhörarne intressant. Längre, än till slutet af den theoretiska grundläggningen hinner jag icke denna vår. Nästa höst fortsätter jag med sjelfva Religionsphilosophien, om Gud vill och min hälsa tillåter det. Jag spelar nu på sidsta styfvern, kan du tänka; då jag icke blott är miserabel till hälsan, utan äfven till åren den äldsta i Consistorium. Sommaren skall jag försöka att tillbringa hos svägerskan på Östanå, om jag kan transportera mig dit. Brunnsdrickning duger nu icke för mig, då jag ej kan röra mig.

Själskrafterna äro märkvärdigt nog ej så klena, som kroppskrafterne, när ej congestionerne eller magkrampen anfäkta mig. Dock kan jag sällan läsa eller tänka öfver en 1/2 timme i sönder, utan att dessa inställa sig. Kunde nervsystemet upphjelpas under sommaren, så är det icke omöjligt att jag ännu är brukbar till hösten för hvad jag då ville uträtta.

Några stunder, då jag varit bättre, har jag användt för att tukta Borelius och lära honom hvad han är värd i philosophien. Dervid har jag gått tillväga strängt, men öppet och allvarligt. Bitterheten, torde du kunna tänka, hade bordt vara borta; men jag har afsigtligen velat använda den. När man vill bortjaga ur philosophiens vingård en varelse, som der endast gör ohägn, så måste man använda hårda ord, och höja rösten, så att den gör verkan. Min öppenhet i detta afseendet torde ock vara mera värd, än hans oanständigheter t. ex. i slutet af hans critik öfver statsläran, och hans gemenheter i skriften mot Ribbing. För öfrigt har jag endast haft afseende på mina åhörare eller de studerande. Den såkallade allmänheten föraktar jag i philosophien, och gör det än mera nu, än i förra tider, sedan jag något bättre lärt känna, hvad den der är värd. Af denna orsak kan jag ej eller särdeles uppmuntra dig till att använda din tid på det arbete, hvartill du lemnat mig planen och ingressen. Man uträttar i practiskt afseende rent ingenting genom skrifter hos de fullvuxna. Endast den uppväxande

Digitized by Google

ungdomen kan emottaga cultur och förstånd af vetenskapen. De öfriga hafva hvarken tid eller förmåga eller god vilja att lära sig någonting af den. Du kan knapt föreställa dig, huru litet man kan uträtta hos den bildade såväl som den obildade allmänheten. Bättre är det derföre att arbeta för vetenskapen såsom blott sådan och för den uppväxande ungdomen. Denna är fruktbärande; den andra är en ofruktbar och förtorkad mark. Jag försökte mig sjelf sidstl. sommare med Hazelius, som dock utan tvifvel *vill* det rätta; men jag fick endast lång näsa, och tänker aldrig förnya försöket.

Hvad dina betänkligheter rörande den rätta betydelsen af ordet nation, och huruvida dess idee kan ligga till grund för rätten eller staten, beträffar, så häfvas de ganska lätt, om du distingverar emellan Folkstammen = Natio, och Folket = Populus. — Den förra *bör* utveckla och bilda sig till stat, om den än icke i den empiriska verkligheten kommer derhän, liksom t. ex. ej eller hvarje individ blir utvecklad till fullväxt och till gift person o. s. v. Men Folket är endast en moralisk personlighet *inom* Folkstammen och staten, och har inom denna till sin motsats det publika ståndet eller regeringen, hvilken ju också hör till Folkstammen. Visserligen kan en nation ock förblifva blott Folk, nemligen om det stadnar vid blotta communalstaten. Men först och främst har ordet Folk då en annan betydelse, än när det motsättes mot regeringen, och det är i alla fall blott *populus* i rättsligt eller i practiskt afseende; och vidare är nationen då ännu icke utvecklad till stat eller rättssamhälle, liksom quinnan ännu icke är maka eller hustru, sålänge hon är ogift. I allmänhet är Folket aldrig fullt ut detsamma, som Folkstammen; det är åtmindstone icke bestämdt att vara det; och Folkstammen är ej eller bestämd att vara blott Folk, om den än factiskt kan förblifva det. Dess bestämmelse är att utveckla sig till rättsstat och att såsom sådan organisera sig till regering och Folk. — Att åter en Nation ej kan hafva en *sedlig* bestämmelse eller en *sedlig character*, såvida den är utvecklad till rättsstat, är klart. Dess medlemmar kunna mer eller mindre allmänt hafva samma egna complexion och tem-

Digitized by Google

perament eller med ett ord naturell, och således i det hela samma *folklynne;* men detta är en physisk character och icke någon moralisk, har således ingenting att göra med den *sedliga characteren,* hvilken kommer ifrån förnuftet. Bekant är ock att nationalcharacteren eller rättare nationallynnet regerar mera den stora mängden, än de högre och högst bildade, hvilka inom alla nationer tänka och handla så temmeligen lika, om de äro sedliga, ehuru deraf ej följer, att de företaga just samma handlingar, emedan dessa måste bestämmas af deras sedliga idees individualitet. De stämma i alla fall öfverens med hvarandra och gilla hvarandras handlingar, hvilket icke gäller om dem, som ledas af det sinnliga folklynnet.

Genom hvad jag redan nämnt om Folkstammen torde dina betänkligheter mot Ligners och Claësons antagande, att dess idé är rätten eller staten, redan vara häfna. Folkstammen är verkligen bestämd att utveckla sig till stat, och först, när detta har skett, är den ett *actuelt* förnuftigt väsende, eller först då framträder dess sanna väsenhet, dess idé i och för oss. Inom vår verld kan det hända att den icke uppnår detta mål; den kan der stadna vid något lägre, den kan der splittras, utrotas, upptagas såsom element i en annan stat, såvidt dess medlemmar ännu quarstå o. s. v. Men detta bevisar ingenting mot dess bestämmelse och dess idé. Äfven individen kan dö i förtid, bli dverg, cretin eller fåne, bli sjuklig eller förslappad o. s. v., men detta bevisar dock icke, att förnuftighet och sedlighet ej äro hans bestämmelse. Inom Ethnologien kan man ock derföre ej veta synnerligt om nationens idé, och man måste der vida mer hålla sig till det empiriska hos den, om man än dervid har att betrakta detta med afseende på det väsendtliga eller ideen, och söka att derutur förklara det. Förhållandet är nemligen detsamma med den enskilta menniskan inom Anthropologien. Visserligen kan man inom denna veta mer om henne, än man vet om nationen, emedan man merendels betraktar henne såsom redan utvecklad både i theoretiskt och practiskt afseende, och emedan vi då kunne fatta henne mer inifrån, då vi deremot först utifrån kunne fatta nationen, och följaktligen ej känna dess idé något full-

Digitized by Google

komligare förrän den practiskt röjer henne (såsom stat) genom sina förnuftiga handlingar. Men i alla fall är kunskapen äfven om menniskan ganska ofullkomlig, så länge hon ännu är barn eller obildad, och något exempel på en högre utbildad menniska ej kan göras eller göra sig till vetenskapens object. Och på samma sätt förhåller det sig äfven med nationen. Dess andliga förmögenheter framträda ej särdeles förr, än den utvecklat sig till stat; men då visa sig det andliga ståndets organer, Vetenskapsståndet, Själasörjareståndet och Konstnärsståndet såsom dess theoretiska, practiska och æsthetiska förmögenheter. Hvad åter det publika ståndet eller Regeringen beträffar, så är denna organet för det specifiskt egna i nationens idé eller ändamål, och kan således ej vara organ för någonting, som ligger utöfver eller utom nationen eller är högre än hon sjelf — hennes väsende. Äfven regeringen hör ju till nationen, såväl som de öfriga personligheterne inom henne. — Kort sagdt: Ethnologien har egentligen att betrakta det blott och bart theoretiska hos *staten*, och säges då betrakta *nationen*. Man betänke att den practiska philosophien har precist samma ideer till sina objecter, som den theoretiska, och att den endast betraktar dem i ett annat afseende. —

Hvad slutligen angår din förmodan att Sedlighetens begrepp skulle vara bestämdt för vidsträckt, så att det ej kan skiljas ifrån den æsthetiska productionens, så vill jag fästa din uppmärksamhet derpå, att det practiska ändamålet icke är det sinnligas behandlande, utan högre *sjelfständighet* genom det sinnligas behandlande. Naturligtvis följer det af den æsthetiska förmågans begrepp, att den yttrar sig både såsom theoretisk och practisk, hvad verksamhetssättet beträffar; men ändamålet är ett annat, nemligen förlustelse. Den æsthetiska verksamheten är derföre något som *kan* vara — den är *lek*, och att den ibland *bör* vara, beror icke af den sjelf, utan af den sedliga viljan. Deremot är den practiskt förnuftiga verksamheten något, som alltid *bör* vara, den är liksom den theoretiska alltid *allvar*, och dess närmaste ändamål är, såsom jag nämnt, alltid sjelfständig-

Digitized by Google

het. För öfrigt är det högsta och egentliga ändamålet för all mensklig verksamhet förnuftets förverkligande hos menniskan.

Rörande din till Nya Dagligt Allehanda insända uppsats har jag den förmodan, att du hvarken der eller i Aftonbladet kan få den införd. Allt som icke är *mot*, utan *med mig*, det är der och i alla Stockholmstidningar contraband. Sjelf är jag för hela Stockholm en dåre, som knappast borde få gå lös. Detta har jag hört af dem, som varit der. Emedlertid är jag icke blott likgiltig för detta, utan fröjdar mig deråt. Aftonbladet har ju sagt rent ut, om du gifvit akt derpå, att hvad jag bibringar ungdomen vore omöjligt, om Universitetet låge i Stockholm. Jag åter sade dem i somras att vetenskapen nog dock till slut skall taga lifvet af de der Liberalisterne, eller åtmindstone taga lifvet *ifrån* dem. Hinc illæ lacrimæ!

Hvad ditt tilltänkta arbete beträffar, så gillar jag visserligen såväl sjelfva planen, som ingressen, hvilken jag här sänder dig tillbaka. Också har jag ingenting emot att du utför det. Men om du hoppas att derigenom göra någon inverkan på allmänheten, så kan du vara försäkrad, att det hoppet slår felt, såsom jag redan har nämnt. Bättre vore det, om du vid utförandet afsåge endast vetenskapen sjelf och dess idkare. Med ditt sednare projecterade arbete kunde du deremot alltid uppnå ditt ändamål, och dermed vore ej eller så litet uträttadt.

Helsa Sahlin oändligen ifrån mig och bed honom ursäkta mig, så godt han kan, att jag icke svarade på hans vänskapsfulla bref och den åtföljande skriften *). Jag började verkligen ett vidlyftigt bref till honom, i hvilket jag tänkte säga honom mina tankar i anledning af ett och annat i hans afhandling; men det blef afbrutet i följd af dess vidlyftighet, och sedan kom jag icke att återtaga det. Under eldsvådan i December förkommo mina anteckningar ibland en hop andra papper, så att jag icke har kunnat få reda på dem. Och att nu återtaga arbetet har jag icke förmåga eller ens lust. Jag är i allmänhet högst obenägen att återigen befatta mig med någonting,

---

*) Sahlins afhandling: Om motsatsen mellan subjekt och objekt. (Utgifvarnes not.)

Digitized by Google

hvilket jag en gång har förehaft och lemnat åsido. Jag går då med större lätthet och benägenhet till någonting nytt. Emedlertid har jag lust att under sommaren skrifva några ord till Sahlin, eftersom han kommer att läsa om min philosophie, för att fästa hans uppmärksamhet på ett och annat. Dock vill jag icke härmed anses hafva *förbundit* mig till någonting.

Skulle du komma att samtala med Sahlin, och han likasom du sjelf vilja veta, hvad jag haft att anmärka vid hans afhandling, så kan du säga honom, att det ej varit någonting särdeles vigtigt. Sjelfva resultatet, sådant det står på sidsta sidan, gillar jag naturligtvis fullkomligt; men jag sätter i fråga, huruvida det strängeligen kan vinnas genom en *dialectisk* utveckling af kunskapsbegreppet. Också har jag trott mig märka, att han på ett ställe derföre nödgats intaga en observation, hvilken icke ligger i sjelfva utvecklingen. Skulle du, när jag nu kommit att nämna det, vilja veta orsaken härtill, så kan jag korteligen här antyda den. Tänker man sig kunskapen i dess rena begrepp — i dess sanning och fullkomlighet, så hänvisar den icke på något object, som vore annat än dess innehåll eller mot detta motsatt. Ett sådant finnes åtmindstone ej i och för Gudomligheten eller ens för oss, såvida vårt vetande är egentligt t. ex. i Logiken, Mathematiken och sjelfva Philosophien. Också anmärkte redan Spinoza, att vetandets sanning och giltighet icke på mindsta vis är beroende af något deremot svarande object, emedan ideerne determineras blott genom hvarandra. Ändtligen tyckes detsamma ock vara gifvet genom Sahlins egen förklaring af innehållets betydelse; ty han säger på första sidan, att innehållet är det något, om hvilket menniskan har kunskap, men precist samma förklaring är ock den vanliga på kunskapsobjectet. Häraf synes mig följa, att om den menskliga kunskapen verkligen har ett object, som är skiljdt ifrån dess innehåll, så förutsätter detta, att kunskapen i sådant fall är mer eller mindre oegentlig eller formelt ofullkomlig. Men då torde ock både kunskapens ofullkomlighet och det derifrån åtskiljda objectet böra till sin tillvaro och betydelse förklaras anthropologiskt — genom menniskoandens or-

Digitized by Google

ganiska förhållande till ideernas system och hans ursprungliga ändlighet i förhållande till detta. Mera än detta anser jag mig icke här kunna säga om den saken.

En annan anmärkning har afseende på Sahlins sätt att bestämma betydelsen af hvad man kallar en relationsgrund, hvilken enligt hans tanke ej skall vara den abstracta eller formella enheten — det i båda relationslederne identiska eller gemensamma, utan den concreta och reella enheten, som sammanhåller dem, och hvilken han kallar det hela. Enligt denna åsigt af saken skulle således t. ex. grunden till förhållandet emellan rummet innanför sphæren och rummet utanför sphæren i Geometrien vara, icke det för bägge gemensamma rena eller abstracta rummet och det sätt, hvarpå detta möjligen kan närmare bestämmas, utan ant. Geometriens system såsom det hela eller egentligen detta systems reala subject d. v. s. Geometern. Jag tviflar likväl att någon, som frågar, hvarigenom de 2:ne omnämnda relationslederne äro förenade med hvarandra, och hvarföre de i denna förening bestämma hvarandra ömsesidigt så att det ena icke kan vara hvad det är utan det andra, skall för att få svaret på denna fråga vända sig eller rigta sin blick vare sig på Geometrien eller på sjelfva Geometern. Jag tror att han skall hålla sig endast till de 2:ne rumsformerne och hvad han i dessa kan finna såsom förutsättning för deras förhållande. Och att det i relationslederne identiska eller gemensamma skall vara vanmägtigt att sammanhålla dem, behöfver man visst icke frukta; tvertom kan man antaga för säkert att ingenting annat kan vara i stånd att göra det, och att de aldrig skola få någon lust eller förmåga att utur detta identiska förirra sig, såvida förhållandet emellan dem är väsendtligt. I allmänhet bör man ej lemna obemärkt, att ordet Grund i Svenskan är tvetydigt: det kan betyda såväl grundval — fundamentum, som skäl — ratio, själ. I förra fallet är grunden abstractare eller mindre innehållsrik, än det derpå grundade, i sednare åter är förhållandet tvertom. Och man säger ej ratio relationis, utan fundamentum relationis. Så är t. ex. den gemensamma viljan hos mannen och quinnan fundamentet för

Digitized by Google

deras relation till hvarandra såsom äkta makar; men Äktenskapet (dess lefvande idé) är deremot ratio såväl till fundamentet, som till förhållandet i det hela. Och ratio till huset är icke fundamentet, utan byggarens vilja och ändamål med det, samt de krafter han för dess förverkligande har satt i rörelse. I sammanhang härmed vill jag nämna, att Lector Widmark har såsom Specimen för Lectionen i Strengnäs gifvit en liten men ganska solid afhandling om begreppet Grund, hvilken du bör skaffa dig af honom, om du ej redan har fått den. Annars kan också jag vara i stånd att förära dig ett exemplar, emedan jag har tvenne.

Ändtligen synes mig också någonting vara att erinra vid Sahlins sätt att bestämma kunskapens betydelse och förhållande till subjectet, hvilket åtmindstone förefaller mig icke rätt tydligt om ej just rent af origtigt. Men att nu yttra mig om detta skulle blifva för vidlyftigt, och dessutom kan jag ej för det närvarande erinra mig, hvad jag anmärkte under läsningen. I allmänhet ger jag utan betänkande företrädet åt afhandlingen om Grundmotsatsen i universum, hvilken hel och hållen är blott den rena metallen, och hvilken jag flere gånger har genomläst blott för nöjet af formen och den genialiska tankeskärpan.

Jag har nu skrifvit så mycket och vidlyftigt, att du troligtvis ej orkar att genomläsa det, och jag vill derföre nu sluta, åtmindstone när denna sida blir full. Men innan dess vill jag bedja dig att vid tillfälle säga mig din tanke om min skrift rörande Borelius, och hvad mine hans gynnare i Lund tagit på sig, när de läst henne, om de det gjordt. Mig synes att du väl kunde kittla eller agga dem litet, genom att hänvisa dem på skriften. De förtjente verkligen en sådan näpst för deras förhållande mot dig vid din ansökning. Att boken nu kommit till Lund tar jag för gifvet. Jag sände dig ej något exemplar per posto, emedan Edquist lofvade att med det aldraförsta skicka sådana dit ner.

Om min vänskapliga hälsning till Westman och andra

Digitized by Google

vänner och bekanta i Lund anhåller jag, förblifvandes såsom alltid din dig tillgifne

Chr. Jac. Boström

Upsala d. 28:de April 1860.

4.

Heders Broder!

Så svag och slapp jag är, skall jag likväl försöka att svara något på ditt sednaste kärkomna bref, emedan jag fruktar att det icke blir af, om jag dröjer dermed, till dess jag kommer ut på landet. Att svaret blir derefter får du ursäkta; men du kan behöfva någonting att sysselsätta dig med, under det du är vid Porla, der det måste vara föga trefligt att lefva under denna förskräckliga väderlek.

Hvad du säger om Lector Widmark är fullkomligt min tanke ock; men din logiska anmärkning mot ett ställe i hans afhandling synes mig icke hafva fullt skäl för sig. Åtmindstone är den icke för mig fullt klar. Widmark sjelf kallar nödvändigt det, som icke kan vara på mer än ett enda sätt och följaktligen äfven hvars icke-vara är för oss omöjligt att tänka. För min del har jag fattat honom så, att han med grundens nödvändighet endast förstår dess aprioritet (enligt Kant) d. v. s. att begreppet grund är en tankebestämning och följaktligen såsom *all sådan* aprioriskt. Det är af samma art, som Kants rena förståndets categorier, och principium rationis är följaktligen en af det rena (förnuftiga) förståndets grundsatser.

Att endast Sahlin kan göra något för att utbilda och göra gällande det embryo till en ny speculativ åsigt, hvilket jag under min skröplighet har producerat, har utan tvifvel sin rigtighet — i händelse din egen helsa skulle vara så illa angripen, som du låter förstå i ditt bref. Jag hoppas likväl att detta är någonting öfvergående och att din helsa med tiden skall blifva god nog, om än icke nödvändigt den bästa. Hufvudsaken är

Digitized by Google

ett godt mod och en fast vilja att icke gifva med sig. Det har jag sjelf försökt. För öfrigt får nästan hvar och en vetenskapsman vidkännas en period i sin lefnad, då hans helsotillstånd är mer eller mindre illa deprimeradt, och detta måste naturligtvis vara så mycket mera kännbart, om det inträffar vid den tid, då man är nygift. Att du ej för ditt lidande hellre sökte Ronneby, som är närmare, förundrar mig. Jag tror att ett par små glas ur källan der skulle hafva bekommit dig bättre än flere vid Porla, som dessutom måste vara ganska litet behaglig under en sådan sommare, som den närvarande. Ett annat år förmodar jag att du väljer klokare, och för att ej sakna sällskap, kan du då taga din Fru med dig.

På dig och Sahlin räknar jag, som du här ser, för philosophiens lif i vårt Sverige. Ribbing är skarpsinnig nog; men han är mägtigare att uppfatta och bedöma, hvad andra hafva sagt, än att frambringa någonting nytt sjelf. Dessutom är hans stil alltför svår och blir det än mera med tiden. De Studerande klaga redan, att hans perioder blifva alltför långa och invecklade, så att de hafva svårt att följa honom och rätt uppfatta hans föreläsningar. Detta är ett fel, som tyvärr tillväxer med åren. Äfven Sahlins stil har det felet, att den är förmycket abstract och skarp. Vill han göra verkan såsom Författare, så bör han, medan tid är, slå sig ifrån den stränga dialectiska formen, och offra något, jag vill ej säga åt gracerna, men åt de mindre vetenskapligt bildade läsarne. Äfven en Plato hade måhända blifvit lättare förstådd, om han icke så strängt hade användt den dialectiska formen. »Hufvudsaken», säger Lessing på ett ställe, »är, att man vet någonting väl och uttalar det tydligt och klart. Hvad man kallar förklaringar och bevis, är sedan i de flesta fall någonting hjertans öfverflödigt.»

Allt detta rör icke *dig* på något sätt. Din skrift i Nya Dåligt Allehanda har både af mig och af alla andra här å orten rönt det varmaste bifall. Den höll emedlertid på att icke blifva införd i Tidningen. Men då en Studerande Kjerrman härifrån sammanträffade med Redacteurerne i Stockholm och skarpt förehöll dem att de ville undertrycka skriften, och äfven upp-

Digitized by Google

lyste dem att den var skrifven af dig, förklarade de sig villiga att införa henne vid lägligt tillfälle. — Ditt anförande till protocollet vid Grekiska Professionsförslaget har jag läst, och funnit det öppet, träffande och manligt, och samma omdöme om det har jag hört af alla andra. Hvad du yttrat vid Oldes uppförande å förslaget till *hans* Profession, har jag icke varit i tillfälle att få se eller höra; men jag förmodar att derom ock gäller det samma.

Med den philosophiska undervisningen vid Upsala synes det icke blifva rätt lyckligt för den närmaste tiden. Sedan Widmark nu lemnat Academien och Mag. Dahlbäck efter all sannolikhet lemnar henne till hösten, finnes ej mer än en enda Docent i Philosophien på stället, nemligen Mag. Doc. Rosell. Denna är visserligen ganska god; men han har icke stark helsa, och huru det skulle gå med våra Philosophiæ Studiosi härstädes i allmänhet och med de civilistiska ibland dem i synnerhet, om han skulle insjukna, vet jag i sanning icke. Jag törs icke tänka på den saken af fruktan att jag då blir hjertängslig. Den sednaste Promotionen var icke fruktbärande i philosophiskt afseende. Flere hade visserligen studerat vetenskapen ganska vackert och kunde äfven hafva varit goda ämnen nog; men dessa hafva dock vändt sig åt andra håll. Platserne för philosopher äro ock så få, och vid Elementarläroverken är allting så oredigt och hopblandadt och obestämdt, att ingen ung man nu vågar med allvar egna sig åt någonting visst. Naturligt är att philosophien der blir med tiden behandlad mer och mer styfmoderligt, i synnerhet om det framdeles blir bättre tillgång på sökande. Också ser jag icke, huru om några år våra Studerande skola kunna lära sig någon philosophie, då de classiska språkens grundliga studium blifvit så illa skjutet på sidan.

His levissimis præmissis vill jag nu vända mig till dina tre frågor, och försöka att säga någonting äfven med afseende på dem. Att detta likväl icke blir någonting rätt redigt och tillfredsställande känner jag mycket väl på mig förut; ty jag måste här säga eller skrifva quidquid in buccam venit, då jag

Digitized by Google

fullkomligt saknar förmågan att sätta mina tankar om ämnena i ordning på förhand, och att sedan framställa dem på papperet. Jag måste både tänka och skrifva i ett eller på samma gång, hvilket jag icke är van att göra, när det är fråga om någonting vetenskapligt.

Din första fråga synes mig, om jag rätt fattat henne, hafva ungefär följande innehåll: Då det är obestridligt, att de förnuftiga känslorne och föreställningarne såsom dunkla och orediga äro sinnliga eller åtmindstone hafva ett sinnligt element — en sinnlig bestämdhet uti sig, hvarföre kommer jag icke till ett sinnligt tankeinnehåll, när jag genom abstraction gör mig redo för dessa, likasåväl som när jag på samma sätt gör mig redo för de sinnliga känslorne och föreställningarne? Eller hvarföre får jag i förra fallet ett rationelt begrepp och i sednare fallet ett empiriskt?

För att förklara detta bör man först och främst märka, att hvad vi förnimme medelst sinnena och de kroppsliga organerne nödvändigt bestämmes af rummet och således utgöres endast af materien och hennes antingen formella eller reella bestämningar. Vill jag således genom analyserande och abstraction vinna begrepp om hvad detta är eller innehåller, så kan jag väl abstrahera från flere eller färre af dess sinnliga bestämningar, men jag kan deremot icke abstrahera ifrån dem alla och åtmindstone icke från rummet, som är den första och enklaste ibland dem; ty abstraherade jag äfven från detta, så hade jag ju alldeles ingenting för mig af det innehåll, hvarom det här är fråga d. v. s. jag ville då icke analysera och begripa det sinnliga *såsom sådant*, utan antingen någonting annat eller ock ingenting alls. Derföre måste ock hvarje begrepp om det sinnliga nödvändigt bestämmas af begreppet rum och följaktligen vara ett sinnligt eller empiriskt begrepp. — Men vidare bör man ock märka att vi genom sinnena aldrig kunne förnimma det dynamiska, andliga, ideella, ehuru det kan så synas, när man ej närmare gör sig redo för saken, utan vi fatte detta alltid blott inifrån eller omedelbart i och genom vårt eget inre sjelfmedvetande och dess bestämdhet. Detta gäller till och

Digitized by Google

med om de physiska krafterne eller det substantiella i materien; ty dessa kunne vi hvarken smaka, lukta, höra, se eller känna, utan blott fatta inifrån eller omedelbart i och genom vårt medvetande af oss sjelfve *). Hvad vi känne t. ex. med handen, är endast det materiella eller kroppsliga; men att i eller under detta är någon kraft eller (andelig) substance, fatte vi inifrån, emedan vi känne det yttre såsom hämmande eller bestämmande vår egen kraft och följaktligen såsom varande med denna någonting homogent d. v. s. någonting inre. Och ännu mer gäller naturligtvis detsamma, när det är fråga om lefvande krafter såsom hos växter och djur, och följaktligen ock allramest, när det är fråga om förnuftiga eller personliga väsenden. Af alla sådana visa oss sinnena endast yttringarne genom materiens eller kropparnes förändringar; men att dessa förändringar hafva sin grund i lefvande och förnuftiga väsenden, det säga oss icke sinnena, utan endast vårt eget förnuftiga medvetande. — Har jag nu en *förnuftig* känsla eller föreställning, så innehåller denna visserligen ock någonting sinnligt såsom omhölje eller omklädnad och bihang; men den innehåller ej *endast* detta, utan derjemte ock någonting inre, dynamiskt, andeligt, lefvande och ideelt; och vill jag då genom analyserande och abstraction förtydliga för mig hennes innehåll, så *kan* jag abstrahera ifrån det sinnliga elementet i henne såsom från någonting för henne oväsendtligt, hvarefter endast det osinnliga i henne quarstår och framträder för medvetandet såsom det väsendtliga. Jag kan nemligen här abstrahera från sjelfva rummet, emedan detta ej är den första och väsendtligaste bestämningen i henne, såsom det är i den sinnliga sensationen och föreställningen, hvilken omedelbart visar oss *endast* det yttre och kroppsliga. Af denna orsak kan det begrepp, hvartill jag kommer genom analyserande och abstraction från den osinnliga förnimmelsen, vara ett begrepp om någonting inre, andeligt och osinnligt d. v. s. ett rationellt begrepp.

*) Du erinrar dig att t. ex. äfven Locke insåg, att vi ej kunne få kunskap om substancen genom sinnena, utan endast om dess qualiteter. Substancen var för honom materien eller materiell; för dig och mig är den deremot just det andliga, ideella, osinnliga d. v. s. Gud och hans ideer.

Digitized by Google

Din andra fråga kan jag ej rigtigt besvara denna gången, emedan jag hvarken vill eller kan tänka någonting för det närvarande, och derföre nu har svårt att göra mig redo för hennes egentliga mening och portée. Jag skall derföre här inskränka mig till att framställa några anmärkningar vid hvad du har sagt, och dervid iakttaga den ordning, hvilken du sjelf följer i ditt bref. Möjligtvis undanrödjer jag dermed en eller annan af de betänkligheter, som ännu hindra dig att finna dig rätt hemmastadd uti ideernas system. En annan gång kan jag måhända säga någonting mera och bestämdare.

Att det Absoluta ej kan indelas är tydligt och klart, *emedan det är ett individuum.* All indelning har endast att göra med abstracta begrepp och innebär ingenting annat än ett närmare determinerande af de bestämningar uti dem, som ännu der äro obestämda. Derföre kan jag ej eller genom indelning af det Absoluta leda mig till något medvetande eller någon kunskap om dess materiella innehåll d. v. s. om dess ideer. Om dessa kan jag ej veta någonting på annat sätt, än att de genom utveckling af mitt eget sjelfmedvetande komma till actualitet hos mig såsom dess bestämningar. Men har detta verkligen inträffat med flere ibland dem, så kan jag visserligen sedan bringa dem under ett allmänt begrepp, och då äfven under detta classificera eller indela dem. Har jag t. ex. kommit till medvetande af flere förnuftiga väsenden, så kan jag från dessa leda mig till det allmänna begreppet om personlighet, och sedan kan jag indela dem i den oändliga personligheten och de ändliga, och de sednare i de physiska och moraliska, hvilka sidsta jag vidare kan indela såsom det sker med Samhällena i den allmänna Samhällsläran. Dock måste man härvid fullkomligt slå sig ifrån den *föreställningen*, att membra dividentia falla utom hvarandra i annan mening, än att de äro hvarandra motsatta i afseende på den för bägge gemensamma indelningsgrunden; ty denna motsats hindrar för ingen del, att det ena eller det lägre membrum (species) dock alltid och nödvändigt ingår såsom positiv bestämning i det andra och högre, på sätt det anförda exemplet utvisar. Delar jag t. ex. lineen i den

Digitized by Google

räta, brutna och krokiga, så ingår den räta i den brutna, och denna åter i den krokiga, hvilken blott är en i oändlighet brutten linea. Och på samma sätt ingår den oliksidiga triangeln i den likbenta och denna i den liksidiga. O. s. v. i hvilket fall som heldst, ehuru det icke är så lätt att inse förhållandet i speciellare fall. I allmänhet gäller, att man må taga hvilka 2:ne rationella begrepp som heldst, så kan man vara förvissad, att det ena ibland dem ingår såsom positiv bestämning i det andra. Och detsamma gäller äfven om alla empiriska begrepp sinsemellan. Detta allt är likaså säkert, som att af 2:ne naturliga tal det mindre nödvändigt innehålles uti det större. Skiljnaden är blott, att man här lättare kan inse förhållandet, än när det är fråga om qualitativa begrepp, hvilka man har svårare att analysera och genomskåda tillräckligt. Indelningar af dem hindras ej derigenom på mindsta vis. Man kan t. ex. indela äfven talen, oagtadt det mindre innehålles uti det större. Man kan indela dem efter systemerne i dyader, triader, tetrader, decader o. s. v. Och äfven decaderne i decadsystemet, hvilket blifvit det vanliga och gällande hos oss, emedan man räknat på sina 10 fingrar, kunna indelas vidare t. ex. i sådana, hvilkas enhet är 1 eller 10 eller 100 o. s. v. efter potenserne af 10. I allmänhet bör man observera, att det, hvad *formen* beträffar, ej finnes mer än ett slag af systemer, emedan de annars ej kunde föras under det gemensamma begreppet system, och att all skiljnad emellan dem, såvida de *verkligen* motsvara benämningen, beror endast af innehållet. De äro nemligen alla endast till innehållet olika framställningar eller uttryck af det enda egentliga systemet d. v. s. ideernas i det Gudomliga Sjelfmedvetandet. Derföre kan man ock mycket väl till försinnligande af detta begagna talsystemet, såsom jag plägar göra, när nemligen man vill hos discenterne blott väcka medvetande af systemets form eller begrepp i allmänhet. Tages något concretare till exempel i detta fall, så turberas discenten af rummet och deraf att momenterne då fälla märkbarare *utom* hvarandra, hvarvid han har svårt att fatta, huru ett och detsamma kan vara i flere särskilta rum. Detsamma sker väl

Digitized by Google

ock till en viss grad med talen, emedan man gerna sätter ziffrorne i deras ställe; men man har likväl här lättare att inse, att det lägre innehålles i det högre, och här uträttas ock derföre någonting med den erinran, att det icke är fråga om talens tecken eller ziffrorne, utan endast om tankarne tal, hvilka ej äro i rummet eller utanför hvarandra. —

Kanhända äro redan dessa anmärkningar tillräckliga till besvarande af din fråga om skiljnaden emellan det formella och reella systemet. För min del anser jag ingen sådan skiljnad kunna komma i fråga, då det för systemet såsom sådant är likgiltigt, *hvaraf* det är ett system, emedan det sjelft är endast en *form* eller en viss form för ett innehåll och såsom sådant öfver allt blott ett och detsamma. Äfven att innehållet är mer eller mindre generelt eller ock rent af individuelt gör här ingenting till saken. I systemet för sig sjelf taget är hvarje membrum eller moment alltid fullt individuelt, emedan det der är bestämdt genom alla de öfriga. Endast att det har flere eller färre positiva bestämningar och följaktligen färre eller flere negativa, gör der någonting till saken. De Geometriska begreppen äro visserligen abstracta i förhållande till de physiska; men inom Geometrien sjelf äro de fullt concreta och individuella. Det finnes der icke mer än ett enda begrepp triangel, ej mer än ett enda begrepp liksidig, likbent eller oliksidig triangel o. s. v. Men det lägre och positivt obestämdare ingår i de högre och derföre kan det uppfattas såsom det gemensamma i dessa. I och för sig sjelf betraktadt är det dock icke mer än ett enda i systemet och således då äfven ett individuum.

I sammanhang härmed vill jag framställa för dig någonting, hvarpå du kan fundera vid lägligt tillfälle, — sedan du slutat din brunnsdrickning och derefter har öfverstått den nödvändiga convalescensen; ty förr bör du ej bråka din hjerna med någonting vetenskapligt.

Inom ideernas verld finnas mångfaldiga menniskoideer, och vida flere, än de som här inom vår verld komma till någon utveckling eller till actualitet. Af alla dessa är nu en den lägsta och innehåller ej mer än det, som nödvändigt erfordras för

Digitized by Google

att hon skall vara en menniskoidé. Och enligt systemets fordran ingår denna i alla de högre, hvilka derigenom hafva sin allmänna character af menniskor, och kunna följaktligen under det begreppet subsumeras. Det förstås ock att den första i alla fall är ett sjelfständigt (lefvande) väsen, likasåväl som de högre, emedan detta är någonting gemensamt för dem alla. Det bör ock märkas, att hvad den närmast högre innehåller utöfver den närmast lägre är ingenting annat än sig sjelf. (Se anm. 94 i den Specul. Philosophen Lect. Borelius). Tänker man sig nu, att quinnans idé är lägre, än mannens, så är den lägsta menniskoideen naturligtvis quinlig, och så äfven alla de följande ända intill den högsta af det slaget. Men den derefter följande högre är manlig, och alla de manliga ideerne bilda äfven en serie af lägre och högre ända intill den högsta ibland dem. Dermed är då hela slaget af menniskor eller menniskoideer uttömdt, och den närmast högre blir då ett väsen af annat och högre slag. Ett sådant kan det vara, som ligger till grund för hvad vi inom vår verld kalle ägtenskapet; och äfven om dem af det slaget gäller på samma sätt, att de äro lägre och högre i den mening, hvari jag här alltid begagnat orden, d. v. s. så att det lägre ingår såsom positiv bestämning i det högre. Efter dessa, andra slag af ideer med samma förhållande sinsemellan, som de föregående, o. s. v. ända upp till den högsta och slutligen Gudomligheten sjelf. Sådan är det egentliga och ideala systemets allmänna form, och derföre måste den formen återkomma i alla andra systemer, om än i mer eller mindre grad, i samma mon de såsom systemer äro mer eller mindre ofullkomliga eller tv. om.

Att detta allt skall synas ganska orimligt för den, som fäster sig blott vid det sinnliga, är ganska naturligt. Men man bör i allmänhet vara mycket varsam att ifrån det sinnliga göra instancer emot det rationella. Det är som att vilja bestrida Astronomien med åberopande af hvad man ju tydeligen kan se med sina ögon. När man blott fäster sig vid det sinnliga, der t. ex. menniskorna stå utom hvarandra i rummet, synes det visserligen orimligt, att den ena menniskan skall inne-

Digitized by Google

hålla uti sig den andra, som är ej blott i ett annat rum, utan möjligtvis äfven i en annan tid — så att hela secler kunna ligga emellan dem. Men satte jag t. ex. talen i rummet jemte eller i tiden efter hvarandra såsom vi göra med ziffrorne hvad rummet angår, så vore det ju lika orimligt att talet 10, då det är i ett annat rum än talet 11, skulle vara i detta; och likväl vete vi att det så är, då vi ej fatte det sinnligt, utan ideelt eller andligt. Det andliga är nemligen icke i tiden och icke i rummet, men kan just derföre framträda i flere rum på en gång och i flere särskilta tider, samt ändå vara fullkomligt ett och detsamma i dem alla. — Så som menskligheten framträder i tiden och rummet, kan det hända, att den lägre ideen framträder vid slägtets början och den närmast högre emot dess slut eller ock omkring dess midt. Detta kan bero af orsaker, hvilka vi ännu ej känna och möjligtvis aldrig få lära känna, emedan dertill sannolikt skulle erfordras, att vi kunde genomskåda ideernas system vida fullkomligare, än vi efter vårt mått nu kunna göra det. — Orimligt synes det visserligen ock att flere än en man och en quinna skola ingå i samma ägtenskap, och att till och med alla ägtenskap och alla män och quinnor skola kunna ingå i ett högsta. Så är det nemligen, när man betraktar dem i tiden. Då äro de särskilta ägtenskapen utom hvarandra i rummet och efter hvarandra i tiden, och det är naturligt att de då icke visa sig såsom ingående i hvarandra, utan tvertom såsom just uteslutande hvarandra ifrån sig. Också måste den man och den quinna, som då visa sig såsom ingående i ett visst ägtenskap, synas ej kunna tillika med detta ingå på samma gång i ett eller flere andra. Men sådant allt inträffar dock blott när och sålänge man fattar dem endast eller åtmindstone öfvervägande såsom sinnliga väsenden eller phænomener. Fattas de blott andligen, så kan och måste förhållandet vara annorlunda. Huru skulle t. ex. af 2:ne menniskoideer den ena kunna anses fullkomligare än den andra, om hon ej vore först och främst allt hvad denna är, och vidare dessutom ock någonting mera?

Men jag vill icke längre sysselsätta dig eller mig sjelf

Digitized by Google

med sådana der funderingar. De kunna synas såsom fria phantasier, sålänge de icke utvecklas och understödjas med vidare grunder och förklaringar. Och till sådana har jag nu hvarken tid eller rum eller förmåga. Jag vill derföre nu endast ock yttra mig något om den tredje och sidsta af dina frågor.

För att svara någonting på denna, vill jag anmärka, att de privata eller ethiska samhällena visserligen äro organiska och således också bestämma sina organer, hvilket äfven är fallet med de enskilta eller såkallade physiska personerne, men att denna organiskhet och bestämning likväl icke utgör det egentliga materialet eller objectet för deras verksamhet. Den kan snarare sägas utgöra formen och ändamålet för den, än det bildbara materialet. Så kan t. ex. familjen ej sägas hafva medlemmarne till sitt material eller object, ehuru den verkar uti och genom dem, utan materien för hennes verksamhet är onekligen könskrafterne hos mannen och quinnan samt de af dessas verksamhet uppkommande producterne, hvilkas ombildande till organer för förnuftet är hennes ändamål i och för oss. Att hon för detta ändamål måste vara organisk är en *följd* af hennes förnuftighet, men det är likväl ej sjelfva ändamålet och än mindre är det materialet för hennes verksamhet. Äfven individen måste vara organisk och sörja för sina organers samstämmighet och helsa; men detta oagtadt är icke den organiska formen, utan förnuftets förverkligande hos honom hans ändamål; och materien för hans verksamhet äro sjelfva organerne, betraktade såsom blott physiska ting eller krafter, äfvensom de öfriga yttre physiska tingen. Och likaså har t. ex. landtmannaståndet naturens productiva krafter till sitt material och en viss behandling af dessa till sitt eget förnuftiga verksamhetssätt; men att det derjemte bör inom sig sj. förhålla sig såsom ett organiskt väsende är en följd af dess egen såväl som ock af dess ändamåls förnuftighet. I allmänhet hafva de privata samhällena hvart för sig ej något annat material, än en del eller en viss art af de materier, som tillhöra individen, hvilken sjelf har dem alla i deras förening, och dessa samhällen bearbeta blott i en vidsträcktare omfattning, hvar sin del eller art af de

Digitized by Google

materialer, som i och för individerne äro förenade. — Jemför man det menskliga samhället med t. ex. ett regemente inom armeen, och låter man det privata svara mot truppen, hvars verksamhet är omedelbart rigtad på fienden och hans sinnliga motstånd mot Rätten, så är det bekant att äfven truppen är till en viss grad organiserad t. ex. i plutoner och corpralskaper o. s. v.; men detta oagtadt kan man ej säga att plutonerne och corpralskapen hafva något annat material eller object, på hvilket de omedelbart rigta sin verksamhet, än de enskilta soldaterne. Detta visar sig ock deruti, att äfven de förras representanter, corporalerne och underofficerarne, hafva anfallsvapen eller gevär i händerne likasåväl som de sednare. Annorlunda är deremot förhållandet med Officerscorpsens omedelbara object och verksamhet inom regementet; ty denna verkar endast på truppen och dess verksamhet, och dess vapen äro derföre mera symboliska än adgressiva eller defensiva, hvilken character de antaga endast i vissa nödfall, då Officeraren är mera individ än verkligen officer. Kort sagdt: jag anser att äfven de privata Samhällena hafva samma object eller material, som de physiska personerne, ehuru de verka på det genom dessa såsom sina organer. Äfven individen verkar på de yttre, materiella tingen medelst sina kroppsliga organer, men har dem detta oaktadt ej mindre för *det* till sina objecter. —

Om och huruvida detta är tillräckligt eller tillfredsställande för dig, kan jag ej veta; men för det närvarande förmår jag ej åstadkomma något mera. Du kan till hösten om ej förr låta mig höra, hvilka betänkligheter i detta eller i andra afseenden ännu kunna återstå för dig. I ett nytt system, som endast är squeletteradt, måste naturligtvis sådana presentera sig i ganska stor mängd.

Flere andra saker hade jag ock att säga dig, om det icke nu vore hög tid att claudere rivos. Jag kunde t. ex. fästa din uppmärksamhet på slutet af noten till 2:a §:n i de propædeutiska grundlineerne. Der finnes ett vigtigt och, såsom jag sjelf erfarit, *verksamt* bevis för idealismens sanning och nödvändighet, om det användes rätt. Jag ville ock fästa din uppmärksamhet

Digitized by Google

på vigten att vid hvarje lämpligt tillfälle inskärpa hos dina åhörare nödvändigheten att ej söka orsaken till det, som sker, i det föregående, hvilket är endast en empirisk skenorsak, och att ej eller söka orsaken till det högre uti det lägre, emedan endast det andliga eller ideella kan vara orsaken eller *ur*saken till någonting. Jag ville fästa din uppmärksamhet på vigten att lära dina tentandi, huru lidandet, som af staten tillfogas den brottslige, förhåller sig till straffet eller rättelsen, nemligen att det är endast straffmedlet och förhåller sig till straffet ungefär såsom yxan till hugget. Detta sednare är nemligen endast den huggandes handling, och vidare verkan af denna uti det huggna, och så förhåller det sig äfven med straffet. Staten kan ej komma åt den brottsliga viljan på annat sätt. Gudomligheten kan göra det annorlunda. Häraf ser du, hvart det tar vägen med satisfactio vicaria. För öfrigt kan denna anmärkning äfven användas såsom critik mot alla hitintills uppställda strafftheorier, hvilka allesammans förväxlat det sinnliga, synbara medlet med sjelfva den andeliga handlingen och ändamålet. Men om allt detta vid något annat tillfälle.

Måtte din brunnsdrickning bekomma dig väl och göra dig den nytta du af henne behöfver! Jag innesluter mig i din vänskap och hågkomst, förblifvande din dig tillgifnaste

redelige vän och broder

Chr. Jac. Boström

Upsala 14/6 1860.

5.

Bäste Broder!

Jag har varit sjuk och är det ännu; derföre har jag ej kunnat svara på ditt bref. Efter terminen voro mina krafter mycket nedsatta, och den 29:de Junii fick jag en af dessa svåra congestioner åt hufvudet, af hvilka jag flere gånger varit ansatt; och efter det anfallet kan jag hvarken läsa eller skrifva

Digitized by Google

någonting, knapt ögna igenom en tidning. Nu är jag väl litet bättre; men om jag kan läsa till hösten eller ej, det vet jag ej ännu. Jag måste, om det skall kunna ske, blifva betydligt bättre intill den tiden, än jag är för det närvarande.

Att jag under sådana omständigheter icke kan, såsom jag annars ville och borde, besvara dina frågor, torde förstås af sig sjelft. Jag vill derföre för denna gången endast anmärka, att jag icke vet, hvarest jag gifvit dig anledning till den föreställningen, att momenterne i ett system eller i *något* system skola efter min åsigt förhålla sig till hvarandra såsom genus och species. Af mina härvarande Lärjungar har ingen mig vetterligen förstått mig på sådant sätt. Förhållandet emellan genus och species är icke ett systematiskt förhållande, utan blott ett förhållande emellan en abstractare och concretare subjectiv uppfattning af en och samma (individuella) objectiva och verkliga sak. I Arithmetiken t. ex. ingår 1 i 2, 2 i 3, 3 i 4 o. s. v., men icke är derföre 1 genus till 2, eller 2 species till 1. Och detsamma gäller i Geometrien, der momenterne äro t. ex. punkten, lineen, vinkeln, 3sidiga figuren, 4sidiga figuren o. s. v. utan att här är fråga om genus och species. Inom systemet af de reala väsenderne ingår individen i familjen, denna i corporationen, denna i staten o. s. v. utan att det föregående är det efterföljandes genus. Det föregående är visserligen mindre bestämdt — positivt; men det har alla de öfriga dock till sina (negativa) bestämningar, och innehåller dem alla säl. i sitt medvetandes enhet samt är just derigenom ett omni modo determinatum, individuelt, verkligt (verkande och verksamt) väsende, men icke en abstraction från ett sådant, såsom genus och species. — Man har att tänka sig saken så här: det ursprungliga, verkliga, objectiva systemet utgöres endast af rent individuella, verkliga (verksamma) väsenden. Fattas dessa af oss formelt fullkomligare, men materielt ofullständigare, d. v. s. abstractare, så få vi ett system af species; men fattas de ännu abstractare, så få vi ett system af genera. Och att förhållandet emellan arterne i förra fallet, och emellan slagen i det sednare måste vara detsamma, som emellan individerna, är klart

Digitized by Google

deraf att de förra annars ej vore några verkliga eller sanna begrepp om de sednare.

Hvad för öfrigt ditt tvifvel angår, huruvida vi menniskor kunna fatta det systematiska förhållandet emellan ideerna eller de ursprungliga väsendena, så tyckes detta tvifvel lätt kunna häfvas, om det kan visas att vi verkligen fatta förhållandet i ett eller i några fall, och om det vidare kan visas, att detta förhållande nödvändigt är allmänt och icke tillåter något undantag. Men det förra visar t. ex. individens förhållande till samhället och det lägre samhällets förhållande till det högre; och det sednare har jag antydt, om än icke utfört, i Grundlineerne till Propædeutiken §. 43 vid slutet af pag. 40. Raisonnementet på detta stället kan behöfva vidare utföras och skyddas mot den sinnliga föreställningens invändningar; men det kan efter min tanke icke vederläggas. För öfrigt är den anmärkningen lätt till hands, att om det allmänna förhållandet emellan momenterne vore ett annat i det gudomliga systemet, än i det menskliga, så kunde ej bägge vara systemer, åtmindstone hade ordet en helt annan betydelse i det ena fallet, än i det andra, och dem emellan vore då i sjelfva verket ingenting gemensamt.

Rörande den sidst anmärkta svårigheten, hvilken du finner i min åsigt, nemligen att tiden skall försvinna äfven för det ändliga väsendet i dess fulländning, ehuru någonting sinnligt, hvars allmänna form tiden är, ännu skall återstå, vill jag blott anmärka att tiden visserligen är en väsendtlig bestämning hos det sinnliga, sålänge det ännu utvecklas, liksom rörelsen är väsendtlig för en lineas generering, såvida och sålänge den genereras, men att detta dock icke gäller om utvecklingens och genereringens början och slut eller om ändpunkterne. Annorlunda är förhållandet med rummet, hvilket är formen för det sinnligt mångfaldigas coexistence, och således är evigt eller tidlöst. Du vet ock, att det sinnliga icke har en ursprunglig och absolut verklighet och nödvändighet, utan endast en secundair och såvida hypothetisk eller relativ.

Af mina Grundlineer har ingenting vidare utkommit, och Gud vet, om någonting vidare kan någonsin utkomma. För

Digitized by Google

det närvarande måste jag blott vegetera. Mycket fägnar det mig att du ofta och väl studerar hvad du af dem har. De böra läsas och mediteras, och utvidgas mycket, mycket, om de skola blifva af nytta för en philosoph. Lector Widmarks afhandling om Grund och Följd bör du ock läsa och genomläsa flerfaldiga gånger. Öfver mången § i Grundlineerne skulle jag kunna hålla föreläsningar i flere veckor, ja i flere månader. Min philosophie är ny, och hvad den innehåller, har ännu ingen uppmätt. Jag fruktar att den dör ut med mig och mina närmaste Lärjungar. Den gör så stora fordringar på menniskans tankeförmåga och andliga utveckling i allmänhet att ganska få kunna tillegna sig henne. Derföre anses jag ock af mängden för halft vanvettig. Men detta får den idealistiska philosophen finna sig vid. Han inser att det icke *kan* vara annorlunda. Huru många tusende hafva icke betraktat Plato såsom en visionair, och hvad hade han varit, om han ej varit konstnär såsom scribent, hvilket *jag* icke har kunnat vara. Det säkra är, att jag vet och kunde säga mycket, hvarom Plato och andra philosopher hitintills icke vetat någonting. Men öfver mig och mina bemödanden har hvilat liksom ett fatum. Min resa till Hofvet, min der förstörda hälsa, Claësons bortgång, och mycket annat har lagt sig i vägen för mina bemödanden. Måtte mina efterträdare få glädja sig af lyckligare omständigheter!

Detta skrifver jag hvarken för att skryta eller beklaga mig. Jag är från det ena likaså fullkomligt aflägsen, som från det andra. Får jag ej något erkännande af mina bemödanden, så kan jag i alla fall vara nöjd. Det enda jag finner ledsamt är att jag skall stadna vid halfgjordt arbete, och att jag skall hafva andlig förmåga till betydligt mera, men kroppslig oförmåga. Kunde jag blott fulländа min propædeutik och ett par andra uppsatser, hvilka jag genomtänkt, så skulle jag vara nöjd; ty i det fallet vore liksom ett ankare kastadt för min philosophiska åsigt. Men härtill synes ej någon liknelse. Lefver jag till den 1:a Januarii, så är jag pensionsmessig, och sedan tänker jag söka lugnet. Andra kunna och böra då träda i mitt ställe, och för dem bör jag då icke längre förhålla platsen.

Digitized by Google

Hälsa vänner och bekanta ifrån din dig

tillgifnaste Vän och Broder

Chr. Jac. Boström

Upsala 4/8 1861.

6.*)

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ditt omdöme om Ribbings afhandling**) gillar jag i det hela. Framställningssättet är icke lämpadt för den större allmänheten; men för Philosophen kan det få gå an. Läser man skriften flere gånger och med noggranhet, så finner man att den är ganska grundlig och lärorik, samt att den äfven är ganska lyckligt anlagd. Den lönar således ett repeteradt studium, men den fordrar det också. Sjelf har jag redan arbetat mig igenom den 3:ne gånger, och den 4:de torde jag äfven komma att göra det; ty skalet är något hårdt. Gör också du på samma sätt. Du finner då ännu en annan väg till den rationella idealismen, än dem jag plägat gå och anvisa åt mina åhörare. De sednare äro lättare och lämpligare för nybegynnare; men äfven den andra är god; och Ribbing har onekeligen den förtjensten, att han har funnit och banat sin nya väg sjelf.

I hvad du säger om hans sätt att betrakta och behandla negationen, har du deremot, såsom mig synes, orätt. Betraktas ett väsende i sin sanning och ursprunglighet — i sin idé, så har det i och för sig sj. endast positiva bestämningar (se min Propædeutik pag. 39. 4:o), och detsamma gäller äfven såvida det fattas af Gudomligheten sjelf (ibidem 3:o; it. pag. 43 nedpå sidan); ty det positiva är lif och sjelfmedvetande, och det negativa är lifvets eller sjelfmedvetandets motsats (relative). Endast om t. ex. menniskan betraktas i sin Tillvaro för sig sjelf (ibi-

---

*) Början till brefvet saknas. (Utgifvarnes not.)

**) Ribbings: Om det absolutas begrepp. (Utgifvarnes not.)

Digitized by Google

dem p. 52.), då hon icke är hvad hon är i och för sig sjelf i sin idé, kan hon sägas vara negativt bestämd. I sin rena idealitet innehåller hon endast de väsenden, som bestämma henne positivt; men är Gud det förnimmande subjectet, så innehåller hon *allt*, och det är först uti och genom honom och de högre väsendena, som hon får detta sitt innehåll. Om detta ämne förmår jag nu icke att vidare yttra mig. Jag hänvisar dig derföre här endast till hvad jag har yttrat i Skriften om Borelius p.p. 52 och 58 anm. 102.*)

Hälsa Sahlin och Linder hjertligen ifrån mig. Under December har jag befunnit mig något bättre än förut under hösten; men om det är allvar och kommer att fortfara vet jag icke. Tidtals är jag äfven nu för tiden ganska illa deran med mitt hufvud, och längre än till Gillet kan jag ej gå på mina ben för mitt hjertlidande. Men Gudskelof för det, som är och har varit. Jag är nu 65 år och kan snart få slå mig till ro; jag har den glädjen att se andra fortsätta hvad jag blott kunnat påbörja. Jag har således ej lefvat förgäfves. Din dig tillgifnaste vän och broder

Chr. Jac. Boström

Upsala 5/1 1862.

7.

Heders Broder!

Mycken tacksägelse för ditt program**), och särskildt derföre att du sände det till mig genast. Vid mina år har man ej lust att vänta länge på det goda; det kan då ganska lätt komma för sent.

Hvad sjelfva programmet beträffar, så har jag läst det med största nöje. Det är skrifvet med din vanliga klarhet, lättlästhet och elegance, i hvilket afseende du icke upphinnes af någon

*) Här torde böra tilläggas: och 110. (Utgifvarnes not.)
*) Nyblæi: Om statsmaktens grund och väsende. (Utgifvarnes not.)

Digitized by Google

enda bland mina vänner. Flere anmärkningar kunde visserligen göras vid de falska åsigter, hvilka du criticerar; ty när någonting är origtigt, är det ej detta i ett eller i några afseenden, utan i många; men det är också en konstens fordran att man skall hålla måttan, och det nödiga har du dock sagt. Med ett ord: programmet är förträffeligt, och jag har endast *en* önskan att göra vid det, nemligen att du måtte kunna fullända det; ty först derigenom kan det göra den verkan, hvilken du dermed åsyftar.

För att visa Statens och dermed äfven statsmaktens personlighet *för dina lärjungar*, recommenderar jag emedlertid följande korta raisonnement. Man fråge sig: är staten någonting förnuftigt eller någonting förnuftslöst? Är han det sednare, så är han icke sjelfändamål och någonting absolut godt, utan endast ett medel för menniskan; och då är det ju en orimlighet, för att ej säga ett vansinne, att uppoffra sig sjelf eller sitt lif för hans bestånd. Är han åter något förnuftigt, så är dermed ock gifvet att han är ett lefvande, förnuftigt eller personligt väsende, emedan ingenting annat än sådana väsenden kan vara förnuftigt. Det enda föröfrigt, hvarom man kan säga, att det är förnuftigt, utgöres af tankar och handlingar och deras producter. Men förnuftiga tankar och handlingar äro endast den förnuftigt tänkandes och handlandes functioner, och följaktligen endast den så tänkande och handlande sjelf, betraktad i särskilta momenter af sin utveckling eller sin verksamhet. Producterne åter af hans handlingar äro just dessa handlingar sjelfve, betraktade såsom realiserade eller öfvergångna till verklighet inom den handlandes egen verld. Ty materialet, hvarpå han verkar, är ju ej någon product af *honom* såsom handlande.

För öfrigt kan man ock fästa de Studerandes uppmärksamhet på det förhållande, att med uttrycket Pligter mot någon förstås icke pligter mot ett passivt object, utan mot ett förpligtande object, och då Samhället ovilkorligen ålägger oss pligter, eller då vi ovedersägligen hafva sådane emot det, så måste det nödvändigt vara ett förnuftigt väsende, emedan endast ett sådant kan förbinda den förnuftiga menniskan. I allmänhet hafve

Digitized by Google

vi ej flere än 3:ne principer för våra pligter, nemligen 1:o vårt eget förnuft, som är högre än vi sjelfve såsom *tillvarande*, 2:o Samhället i alla dess former och 3:o Gudomligheten, hvilka bägge ock äro högre än vi sjelfve och hafva oss till sina organer. Deremot hafva vi inga pligter emot andra menniskor, emedan vi icke äro subordinerade *under* dem, utan de pligter vi anses uppfylla i anseende till dem äro pligter emot Samhället eller emot Gudomligheten.

Man kan ock komma till samma resultat, om man ger akt på att vi först genom Samhället och i synnerbet genom Staten erhålla en mängd *rättigheter,* hvilka vi omöjligt kunne erhålla genom oss sjelfve eller genom andra individer. Men detta allt vet du förut, liksom ock, att det hufvudsakliga beviset för Statens personlighet kan föras ifrån den satsen, att han såsom blott sinnlig ej kunde vara ett föremål för det *rationella* vetandet eller philosophien, då vetandet för att ega sanning måste vara identiskt med sitt föremål — notabene såvidt det verkligen omfattar det. Om ett bolag och en anstalt är endast ett sinnligt vetande möjligt, såvida de fattas inom sig sjelfve och endast såsom sådana. Den rationella läran om menniskans och Statens pligter och rättigheter i anseende till dem, som formera bolaget eller anstalten, hör naturligtvis till Ethiken och Statsrätten, hvilka handla om nämnde personligheter. Men jag förirrar mig på sådant, som icke är behöfligt för dig.

Hälsa Sahlin på det hjertligaste ifrån mig. Afzelius drar ut med professionens tillsättande, så långt han kan, och man får icke veta af honom, huruvida han tänker speciminera eller ej. Det kan således hända att professionen blir tillsatt först nästa höst. Han är en man, som aldrig gjort någon den mindsta nytta för vetenskapen och Academien, utan blott gjort dem skada. Orsaken till dröjsmålet är, att här väckts ett förslag om Civilisternas skiljande från den practiska Professorns befattning, och deras öfverflyttande på Adjuncten. Ändamålet är att förhjelpa Tit. A. till bättre inkomster, hvaraf han är i stort behof för sin talrika familj, sedan nu både Lyceum och Student-

Digitized by Google

examina hafva upphört, och äfven hans Läroböcker snart torde komma ur bruk. Början med det sidstnämnda är redan gjord vid 3:ne af våra Läroverk, enligt hvad jag har mig bekant. Olivecrona har lånat sig till organ för Fruntimmernas intressen och bekymmer om Afzelius och hans Fru. I slutet af förra terminen var frågan före i Faculteten, men blef då uppskjuten och har sedan ej blifvit företagen. Man vill vänta, säges det, intill dess anordnandet af de blifvande Philarnes eller Præliminaristernas examina blifvit afgjordt. Man har ock, då Afzelii angelägenhet mötte något motstånd, numera påhittat den utvägen att alla dessa examina skola förrättas af Adjuncterne. Huru det slutligen går, vet jag ännu icke. Möjligtvis blir saken hvilande, intilldess Rikets Ständer blifvit påkallade till Löneförhöjningens beviljande. För min del har jag betraktat hela förslaget rörande den practiska vetenskapen såsom obehörigt eller åtmindstone oanständigt, sedan den practiska Professionen blifvit både anslagen och sökt. Men vore Adjuncten en annan, än den han nu är, så skulle jag hafva föga deremot, och möjligtvis är detsamma fallet äfven med Sahlin. Nu deremot vore förändringen ur allmän synpunkt ganska skadlig och obehaglig.

Du torde ursäkta både handens och hufvudets beskaffenhet, i hvad jag nu skrifvit. Jag är mägta klen och oförmögen till allt arbete. Endast munnen är ännu brukbar, när någon hälsar på mig, hvilket beklagligen numera ej händer så ofta.

Sis fortis & perge qua coepisti. Lyckligt vore det, om du kunde fulländа ditt program under Rectoratet; sedan får du måhända mindre tillfälle och lust dertill. Jag förblifver såsom alltid din dig

tillgifnaste Vän
Chr. Jac. Boström

Upsala 28/2 1864.

8.

Heders Broder!

Jag har fått ditt bref jemte fortsättningen af ditt program, och tackar dig för bäggedera. Om det sednare har jag redan sagt dig mitt omdöme, och jag saknar ingenting annat deruti än dess fortsättning och slut. Derföre önskar jag dig ock af allt hjerta helsa och krafter att föra det dit.

Under de sednast förflutna veckorna har jag någon gång då och då satt några rader på papperet, hvarigenom hosföljande lilla skrift har uppstått, hvilken jag tar mig friheten tillsända dig. Anledningen till hennes författande finner du angifven i henne sjelf; och knapphändigheten hos henne förklaras dels af min oförmåga att skrifva något utförligare, och dels deraf att hon ursprungligen var ämnad till en tidningsartikel. Sedan beslöt jag likväl att trycka henne särskildt, och då kunde jag obehindradt tillsätta de långa noterna. Att inarbeta dessa i texten och göra det hela till en liten bok hade erfordrat mera arbete, än hvartill mina krafter nu äro tillräckliga. Emedlertid hoppas jag att de få bladen äro tillräckliga för dem, som hafva någon förmåga att tänka. Jag har ock vanligen följt den regeln: quod fieri potest per pauca, non debet fieri per multa. På den stora mängden inverkar man icke med några skrifter i den der vägen.

Ett annat arbete sänder jag dig ock på samma gång, nemligen Docenten Wikners populaira Föreläsning om Philosophiens nytta och betydelse för menskligheten. Den har behagat mig ganska mycket såsom en *populair* Föreläsning, och genom det lyckliga föredraget gjorde den äfven en ganska god effect, när den hölls. Mannen är, såsom du lätt finner, ej någonting vanligt, och han hade att fägna sig af omkring 400 åhörare, under det att vid pass hälften så många ej kunde få rum i auditoriet, utan måste gå sin väg. Häraf torde du finna att philosophien här ännu har faveur. Ribbing har nödgats hålla sina föreläsningar på stora Gustavianum, emedan hans åhörare icke fått rum på något mindre.

Digitized by Google

Till Sahlin borde jag visserligen ock sända ett exemplar af hvardera; men då jag har många, till hvilka jag vill sända mitt eget opus, så anser jag mig kunna hushålla in postportot i anseende till honom, om du meddelar honom ditt exemplar, sedan du genomläst det. Sedan nedsändas väl flere exemplar af Mag. Edquist; men han är en sådan sudd och sölmakare, att detta visst icke sker så snart.

Den Danska bok du tillsände mig har jag ännu icke förmått att genomläsa, och något omdöme om henne torde jag ej heller behöfva afgifva, Så mycket tycker jag mig likväl hafva funnit, att om den blott skulle vara ett Docent-specimen, så hade den icke bordt underkännas af Faculteten. Vi för vår del här i Upsala hafva ej råd att vara så stränga och nogräknade. Det är först, när det blir fråga om Adjuncturer och Professioner, som strängare fordringar måste göras. I alla fall sakna vi icke här i Sverige dugliga lärare i Vetenskapen. Jag för min del har aldrig fordrat storverk af nybegynnare; det har varit mig nog att de *lofvat* någonting; och derpå har jag, och Universitetet ock, vill jag tro, befunnit oss bäst. De mycket stränga Professorerne hafva dels sjelfve varit klena, men velat visa sin utmärkthet genom pretentionernas uppstegring, dels hafva de ingenting annat dermed uträttat, än att de saknat dugliga Docenter och fått vara ensamme i sin vetenskap. Men att detta har varit till någon fromma för Universitetet eller vetenskapen, det har jag ej kunnat finna.

Jag vet ej, om Ribbing skrifver i dag till Sahlin eller icke; och derföre ber jag dig underrätta den sednare, att Afzelius i går icke begärde någon förlängd specimenstid. Professionen kan således nu blifva tillsatt i vanlig ordning, och jag hoppas att Förslaget skall vara upprättadt åtmindstone till terminens slut, hvarefter tillsättningen kan ske i Augusti, om ej förr. Mycket glad är jag deröfver att Afzelius ej krånglade något vidare. Du nämnde i ditt bref att Sahlin började blifva otålig, och här har gått det ryktet, att han ej tänkte fortsätta sin ansökning. Huru jag deröfver varit till mods, kan du lätt föreställa dig. Nu hoppas jag likväl, att, om Sahlin haft några sådana funde-

Digitized by Google

ringar, han manligt slår dem ur hufvudet. Sant är visserligen att han här icke får större inkomster, men mera arbete. Dock bör han finna sig i detta, då han här ock erhåller ett större och fruktbarare fält för sin verksamhet. Och hvad man har uträttat här i verlden, det är hvad som mest tillfredsställer mot slutet af ens lefnad. Jag skulle således anse Sahlin sörja illa för sig sjelf, och illa äfven för vetenskapen och det allmänna, om han nu icke flyttade hit. Har han helsa och kraft att hålla privata lectioner, hvilket jag icke har haft och ej eller behöft, så kan han, likasåväl som Ribbing och några andra, i någon mon föröka sina inkomster. Och i det hela är det väl icke dyrare att lefva i Upsala än i Lund. Ändtligen är det ock godt, om han kan lemna plats och verksamhetsfält åt sin elev, Adjuncten Leander. Afzelius må stadna quar, der han är, till dess man kan blifva af med honom; ty af honom har Universitetet likaså litet som vetenskapen haft något gagn. Han har endast der gjordt ohägn, när han har blifvit anlitad. Redan för att förhindra *hans* menliga inflytelse borde Sahlin anse sig förbunden att söka hit; ty att hans anhängare här — de som önskade philosophien till fanders, om det lät sig göra att få dit henne, skulle, om Sahlin icke sökte, göra allt möjligt för att få fram honom, är nästan säkert.

Men nog för denna gången. Helsa Sahlin hjerteligen ifrån mig; jag förblifver som alltid din dig

tillgifnaste vän
Chr. Jac. Boström

Upsala 17/4 1864.

9.

Heders Broder!

Jemte det jag tackar dig för ditt kärkomna bref, sänder jag dig här återigen mina anmärkningar om helfvetesläran i en ny och något förbättrad upplaga. Den första såldes här ut på några dagar, såvidt den var reserverad för Upsala; och då

förläggaren ville trycka en ny, ansåg jag mig böra i vissa afseenden omrangera henne, i synnerhet i den sednare hälften, hvilken, såsom jag hoppas, nu blifvit något mindre oskaplig. Din anmärkning om bitterheten i henne kan jag erkänna såsom fullkomligt rigtig; men jag har haft mina skäl att ej söka mildra den i andra upplagan, då den en gång har framträdt offentligen i den förra. Det kunde synas, som om jag ångrade den eller ansåg den för orättvis eller för oförtjent af vederbörande; och detta gör jag verkeligen icke. Jag känner mitt folk, och vet hvad de äro värda, och jag vet äfven hvad de behöfva och tåla, om man vill göra någon inverkan på dem. De kunna nu lyckligtvis ej eller yrka på min afsättning, såsom de gjorde, när Lector Ljungberg förargade dem. För öfrigt tror jag nog, att äfven jag har förargat dem, och jag misstänker, att läran om helfvetet är för många långt vigtigare och intressantare eller långt angelägnare, än de flesta andra i deras dogmatik.

Helsa Sahlin hjertligen ifrån mig och lemna honom det andra medföljande exemplaret. Ingendera af Er är förut i något afseende okunnig om det, som innehålles i skriften; men jag har velat meddela henne såsom ett bevis på att den gamla invaliden ännu har intresse för sanningen, om än förmågan att göra henne gällande är ringa. Mina grundlinier till Propædeutiken har jag visst icke alldeles öfvergifvit; men mina krafter hafva under vintern varit så svaga, att jag varit mer än glad öfver att kunna såsom blott vegeterande hålla mig på benen. Att tänka på något för hufvudet ansträngande arbete, har derföre ej varit mig möjligt. Annars kan du väl tänka att viljan icke har felat mig.

Särdeles glädjande var det att Sahlin icke sjelf gifvit anledning till det här gängse ryktet om hans afträdande ifrån ansökningen. Jag hoppas nu att förslaget skall blifva uppsatt före terminens utgång, ehuru nuvarande Rector är ohjelpligt sölaktig. Competencebetänkandet är redan afgifvet.

De vetenskapliga frågor, om hvilka du nämnde i ditt bref, väntar jag, och skall jag försöka att besvara dem, om jag förmår. Mera kan jag ej lofva; ty min hand, och ofta nog äfven

Digitized by Google

mitt hufvud, är, såsom du nog kan märka, något svag. Munnen är bättre, om jag kunde få svara med denna. Men nog för denna gången. Jag önskar dig lyckligt slut på ditt mödosamma Rectorat, och förblifver din

dig tillgifnaste Vän
Chr. Jac. Boström

Upsala 12/5 1864.

10.

Heders Broder!

Jag skall försöka att svara några ord på ditt bref eller egentligen på de frågor du deruti framställer. Men du får beklagligen åtnöja dig med några antydningar; ty mitt hufvud vill icke numera rätt egna sig för att tänka, och min hand nekar mig äfven sin tjenst att skrifva, när jag något längre skall dermed sysselsätta mig. Kunde jag få språka med dig om dina frågor mundtligen, så tror jag att jag så temmeligen skulle kunna utreda och besvara dem nöjaktigt. Men om detta gör jag mig nu inga särdeles förhoppningar, då du så här vill hafva dem skriftligen besvarade. Din svaga helsa torde ock under sommaren tvinga dig att mera tänka på hennes förbättrande, än på dina speculationers fullföljande, och detta kan jag visst icke annat än gilla och godkänna. Här i Upsala finnes visserligen nu en ganska god Gräfenbergsinrättning, som begagnas af många; men någon kraftigare helsokälla finnes här icke, och en sådan torde vara behöflig för dig. Jag är således långt ifrån att påyrka någon din hitresa, huru intressant den än kunde vara mig. Men nu till ämnet.

Din första fråga synes mig vara denna: huru kan menniskan hafva något val, någon frihet, om Gud evigt vet icke blott alla hennes särskilta lifsformer, utan ock alla hennes bestämningar och handlingar i hvardera af dessa? — För att du må kunna besvara den frågan för dig, bör du veta och betänka följande:

Digitized by Google

1) Att intet sannt vetande — inga sanna tankar eller begrepp äro möjliga för oss eller för andra ändliga väsenden, hvilka icke på evigt d. v. s. tidlöst sätt innehållas och omfattas i det gudomliga sjelfmedvetandet, emedan i och för detta allt möjligt vetande äfven är verkligt, och med annat villkor ej kunde alls finnas till såsom vetande hos något enda väsende.

2) Att likväl Gud sjelf icke har några sinnliga, timliga och föränderliga förnimmelser såsom vi menniskor, utan blott eviga tankar eller begrepp, hvilka sjelfve, liksom t. ex. de mathematiska begreppen för oss, icke hafva någonting med tid och förändring att skaffa, äfven när de äro tankar om någonting timligt och föränderligt.

3) Att Guds tankar eller begrepp ej äro några abstracta eller overkliga föreställningar eller begrepp om någonting ifrån dem åtskiljdt verkligt och individuelt, utan äro fullkomligt bestämda eller individuella och det sannt verkliga, det rent och fullkomligt lefvande eller sjelfmedvetande sjelft.

4) Att derföre Gud förnimmer allt sannt och förnimbart varande sub specie æternitatis, på hvilket sätt äfven Tänkaren måste fatta sitt kunskapsföremål, om han skall fatta det absolut sannt eller speculativt.

5) Att icke heller Tänkaren, när han på sådant sätt fattar tingen, har någonting att göra med deras timliga, föränderliga och förgängliga exsistence, utan endast med deras eviga (tidlösa), oföränderliga och oförgängliga begrepp.

6) Att om ett väsende sinnligt förändras eller utvecklar sig successivt för sig sjelf och för vissa andra väsenden, så *tänkes* det ock säkerligen såsom sådant af Gud, men deraf följer icke att denna hans tanke derföre också är sjelf på något sätt föränderlig eller successivt sig utvecklande.

7) Att om ett väsende är väljande och fritt eller sjelfständigt bestämmer sin utvecklings beskaffenhet, så tänkes det visserligen såsom sådant af Gud, men deraf följer icke att denna hans tanke är sjelf en väljande och fri eller sjelfständigt sig utvecklande tanke.

8) Att när Gud tänker t. ex. en menniska i hela hennes

Digitized by Google

bestämdhet i tiden och således ock hela hennes phænomenverld, är denna hans tanke hvarken före eller efter eller ens samtidig med henne, emedan allt detta betecknar blott yttre tidsbestämningar, hvilka i anseende till honom och hans tankar icke ha någon betydelse och användbarhet.

9) Att ändtligen möjligheten af menniskans frihet icke på mindsta vis är beroende af tiden, ehuru dess yttringar framträda för henne i denna; ty om dessa framträda för henne långsammare eller hastigare eller ock uti ett enda nu, så äro de dock hvarken det mindsta friare genom det förra, eller det mindsta ofriare genom det sednare.

Menniskans frihet är nemligen icke beroende af tiden, utan af hennes eviga (tidlösa) väsende eller idé, i hvilken det ligger att hon ej blott utvecklar sig för sig sjelf successivt (i tiden), utan äfven i denna sin utveckling är (mer eller mindre) sig sjelf bestämmande och fri. Om och huruvida för öfrigt menniskan i allmänhet eller den och den menniskan i synnerhet (t. ex. jag sjelf) är fri eller icke, det kunna vi icke få veta omedelbart genom betraktande af hennes idé, utan blott genom betraktande af henne sjelf, sådan hon framträder och visar sig för oss i vår erfarenhet och i vårt förnuft. Men har jag genom denna betraktelse funnit, att friheten är för henne möjlig och verklig, och att den hör till hennes sanna, väsendtliga och nödvändiga bestämdhet, så är jag derigenom förvissad, att den också är tänkt i hennes eviga idé af Gud; ty det *sanna* förnimmandet är ingenting annat än förnimmandet af honom och hans ideer.

För att göra det anförda något begripligare för dig, vill jag försöka att uplysa det genom ett exempel. När du säger t. ex. Socrates, tänker du dig dervid säkerligen ett visst menskligt individuum *såsom sådant* d. v. s. du tänker dig en person, som är fullt bestämd eller individuell, om än dervid blott ganska få af hans bestämningar framträda för ditt medvetande med någon märkbarare klarhet och tydlighet. Huru mycket ligger nu, eller huru mycket har man att omfatta i begreppet om individen Socrates, när man vill tänka sig honom i hans fullstän-

Digitized by Google

diga bestämdhet eller individualitet? Först och främst icke blott hans närmaste personliga bestämningar, hans förnimmelser och handlingar och lefnadsöden och omgifningar, utan äfven hela den närvarande sinneverlden i hela dess extensiva och successiva oändlighet; ty endast genom den bestämda plats, hvilken individen Socrates intager i denna, och genom det bestämda förhållande, hvaruti han står till alla dess förflutna, närvarande och tillkommande momenter, är han *der* detta bestämda individuum och icke något annat. Men vidare höra också till Socrates på samma sätt alla de särskilta lifsformer, som äro för honom möjliga, ty utom dessa, såvida de finnas, vore han icke eller ett fullkomligt bestämdt individuum uti ett universum, der sådana lifsformer äro möjliga eller verkliga. Kort sagdt: till individen Socratis fulla begrepp och bestämdhet höra Gud och alla andra väsenden i universum utan undantag på sådant sätt, som de måste fattas, när de tänkas såsom hans bestämningar, och då han sjelf tänkes såsom det genom dem alla bestämda.

Men det är klart att Socrates sålunda fattad eller förnummen d. v. s. Guds fullkomliga idé om Socrates icke kan sjelf såsom sådan vara bestämd af tid och förändring; ty dels sammanfalla i henne såsom fulländad och alltomfattande det möjliga och det verkliga, och dels faller tiden blott *inom* de särskilta ofulländade phænomenverldarne såsom ett förnimmelsesätt hos de ändliga väsenden, i och för och genom hvilka dessa phænomenverldar exsistera *omedelbart*. Om jag t. ex. sammanfattar och tänker mig såsom en absolut enhet min närvarande phænomenverld i hela dess extensiva och successiva oändlighet, så att jag icke, för att så säga, lemnar det mindsta af honom utanföre, så är det omöjligt att jag kan tänka mig honom såsom sjelf i sin enhet och helhet varande föränderlig eller i tiden; ty jag skulle då nödgas att tänka mig någonting som ännu ej vore verkligt i honom, men vore bestämdt att blifva det, och jag skulle då äfven nödgas att tänka mig en tid före honom och en tid efter honom, samt att han i tiden i det hela intoge en viss vidd, hvilket allt står i påtaglig strid med min

Digitized by Google

förutsättning. Visserligen ingår i det så tänkta begreppet om honom, att han *inom sig* har tid och uppkomst och förändring och förgängelse för mig och för andra ändliga väsenden, såvida vi icke fatte honom i begreppet, utan endast i föreställningen och känslan och då måste fatta honom blott partielt och efter hand. Men deraf följer icke att äfven det absolut sanna och fullständiga begreppet om honom också skall vara sjelft timligt och föränderligt; ty om alla sanna begrepp utan undantag och således ock om det ifrågavarande gäller att de äro eviga och oföränderliga och oförgängliga i och för sig sjelfve och således ock i och för Gud. Begreppet om en förändring t. ex. behöfver ej sjelft vara en förändring eller föränderligt, och begreppet om en hundra dagars resa tar sjelft icke den mindsta längre tid än begreppet om en enda dags resa, då det i sig sjelft icke har något med tiden att skaffa. — Men att fatta någonting sådant det är i sitt begrepp, det är att fatta det absolut sannt eller såsom det fattas af Gud; och är då någonting blott menskligt eller empiriskt och phænomenelt, så fattas det äfven af Gud såsom någonting blott sådant; och utan att det så fattades af honom, vore det rent af omöjligt för oss att derom hafva eller förskaffa oss något egentligt begrepp. Endast våra orediga sensationer och känslor och föreställningar hafve vi blott för oss sjelfve, och detsamma kan äfven sägas om våra abstracta begrepp — såsom *abstracta,* ehuru det icke gäller om dem såsom *begrepp.*

Hvad särskildt vår menskliga frihet beträffar, så har Gud visserligen begrepp äfven om denna såsom tillhörande oss; men deraf följer icke att detta begrepp såsom sådant är väljande och fritt, liksom också ej deraf, att vårt sinnliga förnimmande är oredigt och växlande, följer att äfven hans vetande om det skall vara på samma sätt. Vår menskliga frihet är vår egen eviga andes sätt att förhålla sig till vår sinnliga bestämdhet, och på detta vårt sätt att förhålla oss utöfvar icke Guds eviga (tidlösa) vetande någon inverkan. Han inverkar nemligen på oss och vår verksamhet endast genom sin eviga närvaro i vår ande; men skall derigenom uppkomma någon verkan på det

Digitized by Google

sinnliga, så måste detta ske medelbart genom oss sjelfve; och såsom man vet hafve vi visserligen *förmågan* och möjligheten att bestämma oss i enlighet med vårt medvetande af Gud och det förnuftiga i allmänhet, men något tvång eller någon nödvändighet att verkligen göra det hafve vi deremot icke. Vår frihet hafve vi således för oss sjelfve; och en annan persons vetande kan icke utöfva någon inverkan på oss och vårt handlande, om vi ej göra detta hans vetande äfven till vårt eget och sjelfve derefter och derigenom bestämme oss.

Men utan tvifvel härleder sig den svårighet du finner uti den menskliga frihetens förenlighet med den gudomliga allvetenheten derifrån att du tänker dig denna allvetenhet såsom en *præ*scientia d. v. s. du hänför Guds vetande till tiden och tänker det såsom i all tid varande och deruti *beständigt* detsamma eller oföränderligt. Häruti tänker jag hufvudknuten ligger för dig, om du än icke sjelf derföre har gjort dig full redo. Men du bör lära dig inse att detta sätt att fatta det eviga icke är rationelt eller philosophiskt, utan i sjelfva verket blott sinnligt och empiriskt. Jag har redan nämnt att Guds vetande om oss och våra handlingar är hvarken föregående eller efterföljande eller ens samtidigt med dessa, emedan det icke alls är i *någon* tid. Men sub specie æternitatis måste man tänka allt, om man skall tänka det philosophiskt och rätt. Den empiriskt tänkande kan säga: om jag är fri, så kan väl ej Gud veta, hvilken handling jag skall göra, förrän jag gör den. Philosophen svarar: »det kan han verkligen icke; men han kan icke heller veta någonting om din handling, sedan den är gjord eller under det den göres. Han kan blott veta, att din handling ingår såsom bestämning i hans egen eviga (tidlösa) idé om dig, och är då din handling verkligen fritt eller arbitrairt företagen, så ingår han ock i den ideen såsom en verkligen fritt eller arbitrairt företagen handling. Ty Guds tankar äro evigt (tidlöst) sanna, det som tänkes uti dem må vara någonting som sker eller någonting som icke sker.» Det i och för sig sjelf eviga kan i och af oss fattas i hvilken tid, som heldst, liksom det i och för sig sjelf rumlösa (ideella, andliga) kan i och af oss

Digitized by Google

fattas i hvilket rum, som heldst. Men i och för sig sjelf är det naturligtvis i ingen tid och i intet rum.

Ännu en gång: några andra *sanna* tankar eller begrepp äro ej möjliga för oss, än de som äro ock evigt (tidlöst) tänkta af Gud, och dessa hans tankar äro fullkomligt bestämda, verkliga, lefvande och förnuftiga väsenden, då våra tankar eller begrepp deremot äro blott partiella, abstracta och overkliga klara förnimmelser af dessa. Och om vi i följd af klart och tydligt insedda grunder måste tänka oss en menniska såsom under ett visst tidsmoment till en viss grad väljande och fri, så kunne vi med detsamma ock vara förvissade att hon äfven af Gud på evigt (tidlöst) sätt tänkes just såsom sådan; ty något sannt vetande får man ej tänka sig såsom uteslutet ifrån den gudomliga allvetenheten.

Öfver din andra fråga kan jag yttra mig något kortare; ty svaret på henne är utan tvifvel betydligt lättare att fatta och förstå.

Enligt Leibniz var den verld, som finnes för oss i tiden och rummet, den enda sanna och verkliga; ty den var just den gudomliga ideen eller verldsplanen sjelf — såsom realiserad eller förverkligad. Då han nu inom den verlden fann vissa varelser, som icke voro fullkomligt förnimmande och förnuftiga i något afseende, såsom in specie djuren, så måste han naturligtvis ock tänka och säga, att de voro i och för sig sjelfve, hvad de der visade sig vara, när han erforderligt betraktade dem. Men detta kan icke den tänka och säga, som anser den sinnliga verlden i tiden och rummet vara endast ett phænomen och existera omedelbart såsom sådan blott i och för oss. Då jag nemligen ej finner hos djuret något actuelt i och för sig varande förnuft, men vet att allt det sannt och väsendtligt varande är förnuft eller förnuftigt väsende, så måste jag tänka och säga, att visserligen det sannt eller i och för sig sj. varande hos djuret är ett förnuft eller förnuftigt väsende, men att detta likväl icke framträder såsom sådant hos det för mig, och att derföre ock djuret sjelft såsom djur är endast ett phænomen för mig af det, som utgör dess väsende. Hos en ac-

Digitized by Google

tuelt förnuftig menniska finner jag deremot (af hennes handlingssätt) — *utom* det phænomenella eller sinnliga hos henne, äfven förnuft såsom varande till för henne och sig sjelf likasåväl som för mig, och derföre säger jag om henne, att hon inom vår verld är icke blott phænomen, utan äfven egentligt väsende, ett förnuft. Detsamma kan jag ej tänka och säga om djuret. I sjelfva verket är detta icke alls till för sig sjelft vare sig såsom djur eller såsom någonting annat, emedan det icke har något medvetande, utan endast en mer eller mindre dunkel och grumlig känsla. Derföre annihileras eller förgås också hos djuret, när det dör, allt hvad det här är såsom sådant. Af menniskan deremot förblir alltid någonting, af hvad hon här varit, oförgängligt, när hennes närvarande sinnlighet förgås; det quarblifvande af henne är nemligen hennes förnuftiga ande, hvilken äfven här exsisterade såsom verklig för henne eller sig sjelf, och hvilken i andra lifsformer ger henne nya sinnligheter och phænomenverldar. För öfrigt må anmärkas, att hvad jag här sagt om djuret gäller ock lika såväl om barnet, såvida det icke alls har utvecklat sig till något egentligare medvetande och något förnuft. Dör det i denna ålder, så blir ingenting återstående af hvad det *actuelt* har varit — för oss; ty det har då varit actuelt för oss blott såsom sinnligt och phænomenelt. Emedlertid hänföre vi dock alltid barnet äfven såsom sådant till de förnuftiga väsendena, och betrakte det följaktligen såsom någonting vida högre än ett djur. Detta sker nemligen med afseende derpå och derföre att vi vete att det är bestämdt till att *blifva* actuelt förnuftigt, om det får lefva, hvilket deremot icke är fallet med djuret.

Att vissa djur kunna yttra sig i vilda, grymma och förnuftsstridiga drifter bör du ej finna underligt, om du betänker, att hela den sinnliga verkligheten är endast relativt förnuftig och ändamålsenlig, samt att han följaktligen också är relativt oförnuftig och ändamålsvidrig för oss. Detta finne vi redan i det oorganiska t. ex. i jordbäfningar, stormar, öfversvämningar, pestsmittor och otaligt annat af samma slag; men äfven inom det organiskt vegetativa och animaliska, t. ex. i deras giftighet,

Digitized by Google

ohelsosamhet, våldsverkningar m. m. Det bör sål. icke förundra dig att djuret kan vända sig fiendtligt och skadligt emot oss; det kan till och med vår egen sinnlighet göra såsom vid sjelfmord, och naturligtvis är denna sinnlighet då icke särdeles förnuftig eller harmonisk och ändamålsenlig. Öfverflödigt torde det ock vara att fästa din uppmärksamhet derpå, att i allt phænomenelt är någonting väsendtligt alltid närvarande och deruti framträdande mer eller mindre, samt att vi menniskor icke *producera* eller frambringa det positiva och verksamma deruti. Det enda, som kan härledas ifrån oss, är det negativa och defectiva, som deruti förefinnes, och till att frambringa detta fordras ej någon verksamhet eller ansträngning å vår sida. Vår inskränkta synförmåga t. ex. kan utan möda förvandla hela den stora klotformiga Solen till en halfalnsbred, platt, lysande skifva för oss; och likaså kan vår inskränkta hörselförmåga förskapa en hel innehållsrik, harmonisk och melodisk musik till ett enda oredigt och likformigt ljud eller ljudande för oss. Till och med till att sätta hela vår sinnliga phænomenverld i rörelse för oss äro vi nog mäktige eller vanmäktige, emedan den rörelsen i det hela för oss härleder sig ifrån vår oförmåga att fatta vårt medvetandes innehåll bättre och fullkomligare.

Men med detta måste jag nu åtnöja mig, och sluta med att blott helsa dig vänskapligen ifrån Sahlin, som besökte mig i går, och att bedja dig om min helsning till vänner och bekanta i Lund. Rörande det academiska skeppet kan jag säga i allmänhet: allt väl om bord.

Jag är och förblifver din dig tillgifnaste

vän och broder

Chr. Jac. Boström

Upsala 6/3 1865.

Digitized by Google

11.

Heders Broder!

Jag har bekommit bägge dina bref, ehuru jag alltför länge har underlåtit att besvara dem. Orsaken dertill har varit en viss vanmagt å hufvudets vägnar; jag har på 3:ne månader ej vågat röra vid pennan vidare, än att jag nödtvungen har skrifvit ett par små bref till mina anhöriga. Om och huru vida jag nu kan åstadkomma något mera, för att samspråka med dig sjelf, det är hvad jag nu skall försöka. Möjligtvis kan jag skrifva någon sida om dag, och på sådant sätt kan det slutligen blifva ett helt bref deraf. Men att det har sina svårigheter, det kan jag redan märka af hvad jag hitintills har bringat på papperet. Hand och hufvud börja redan att darra på mig. Men som sagdt, det kan gå bättre och bli mera en annan gång.

I dina omdömen om *alla* de öfversända disputationerne instämmer jag fullkomligt, och på samma sätt gör äfven Sahlin. Schmidt synes mig vara ett speculativare *ämne* än Palm, ehuru den sednares afhandling är fullkomligare utförd. Hos den sednare saknar jag den insigten, att Plato hvarken *kunnat* eller velat skrifva en lära om Staten i ordets nu gällande bemärkelse, och att han derföre ej heller bör efter *vårt* statsbegrepp criticeras. Ordet *Δικαιοσύνη* kan också ej rätteligen öfversättas med vårt ord rättvisa, åtmindstone ej i dess formella eller juridiska bemärkelse. Det öfversättes rättare med ordet rättskaffenshet, eller helt enkelt med ordet sedlighet. På detta bör du fästa dina åhörares uppmärksamhet, när du dertill har anledning och tillfälle. Om Leanders afhandling*) har du visserligen rigtigt anmärkt, att den kunnat vara något mer concentrerad; men till min glädje och tillfredsställelse finner jag den dock öfver allt manlig och värdig en tänkare. Ingenstädes röjer den någon svaghet i tanken eller någon brist på rigtiga insigter. Högeligen önskligt vore det att han snart måtte utföra den sednare afdelningen; dermed vore någonting preste-

*) Leanders: Framställning och Granskning af Herbarts filosofiske ståndpunkt. (Utgifvarnes not.)

Digitized by Google

radt för vetenskapen, som säkerligen ej kunde presteras af någon Tysk, åtmindstone ej för det närvarande. Hvad slutligen Tit. Swahns disputation beträffar, så har han ju med henne icke ens kommit till sjelfva ämnet, och således är det svårt att om henne fälla något omdöme. Jag kan blott säga, att han genom henne ej har bevist sin *odugighet* såsom tänkare, men att han ej heller med henne har positivt bevist sin duglighet. Och detsamma är äfven fallet med hans förra disputation. I allmänhet skulle jag tro, att han icke bör uppmuntras till att fortgå på den academiska banan. Han synes mig dertill vara för svag och för trög.

Rörande erkännandet eller icke-erkänuandet af Tit. Borelii competence, må du gerna förfara efter bästa eget samvete och egen öfvertygelse; men det säkra är, att om jag vore i ditt ställe, skulle jag icke kunna förklara honom för skicklig och competent till en profession i philosophien. Han har nemligen icke blott icke documenterat sig såsom skicklig till en sådan plats, han har tvertom documenterat sig såsom fullkomligt oskicklig till den, och detta mer än tillräckligt, åtmindstone i alla sina sednare skrifter. För den theoretiska professionen har han ej heller i sednare tider presterat något slags lärdomsprof, om man ej dertill skall räkna hans Lärobok i Logiken. Men halten af denna har Dahlbäck uppvisat till en del; och det svar på dennes anmärkningar, som blifvit afgifvet af Borelius, röjer än mera än Läroboken sjelf mannens fullkomliga odugighet. Åtmindstone visar det sig så för mig och Sahlin. I ditt ställe skulle jag ock draga i betänkande att för skicklig och competent förklara en man, hvilken Professor Boström har *offentligen* förklarat för ett slags speculativ Haquin Bager, och om hvilken han likaledes har sagt, att Borelius tillräckligt har documenterat sig såsom obehörig att föra någon talan i philosophien. (Se min skrift om B. p.p. 1 och 84). Man kan visserligen misstänka, att dessa yttranden härleda sig ifrån personlig ovilja och polemisk förifran; men bevisen för deras rigtighet äro ju gifna i hela skriften, och skulle dessa ingenting bevisa mot Borelius, så vore de åtmindstone bevis på min

Digitized by Google

egen odugligbet såsom tänkare och critiker. För öfrigt kan jag försäkra, att jag ännu aldrig har på något sätt varit intagen af hat eller ovilja mot någon menniska, och sål. ej heller mot Borelius eller t. ex. Afzelius, ehuru jag i vetenskapens intresse har nödgats yttra mig ofördelaktigt om *dem*, såväl som om Beckman och Myrberg. Mot sådana der personer får man för vetenskapens skull ej vara beskedlig eller skonsam. Det är en pligt att inför den bildade allmänheten reducera dem till deras rätta mått och förhindra dem att på bildningens område göra ohägn, ehuru litet behagligt fullgörandet af en sådan pligt än må vara. Att jag för öfrigt och i alla andra afseenden, der det ej skadar, önskar äfven dem allt godt, borde jag icke behöfva säga för någon, och behöfver det allramindst för dig. Vilja dina och mina vedersakare icke frånkänna mig heder och samvete, så böra de än mindre kunna frånkänna mig speculativ förmåga. Utan den sednare hade jag väl icke blifvit Philosophiæ Professor framför en äldre medsökande, som redan var det; och utan henne hade jag väl icke varit förmögen att öppna nya åsigter i min vetenskap. Detta borde den boströmska philosophiens antagonister betänka, innan de underkänna mina omdömen om Borelius. De borde veta med sig sjelfve, att de äro bättre och grundligare tänkare, än jag och mina anhängare; ja de borde till och med hafva afgifvit offentliga och godkända prof derpå, förrän de uppträda och bestrida hvad jag har sagt om Borelius.

Vill man hafva bevis på Borelii odugligbet såsom Philosoph, så finner man dem öfverallt i hans skrifter. Man tage t. ex. pag. 52 i hans Critik af den boströmska philosophien 1:a häftet, der han vill bevisa att (den constitutionella) monarchien är den fullkomligaste statsformen. Den, som läser med någon uppmärksamhet och tankeförmåga detta omotiverade och osammanhängande och absurda drafvel, skall utan tvifvel säga, att en menniska, som kan bringa någonting sådant der på papperet och anse det för en deduction eller ett bevis, omöjligt kan vara skapt af vår Herre till någon tänkare. Vid hvar enda sats, ja snart sagdt vid hvart enda ord, som der yttras, kunde man göra

Digitized by Google

en eller flere frågor, som för det helas bevisande kraft behöfde besvaras, men på hvilka något svar icke finnes hos Borelius sjelf, och ej heller kan gifvas af någon annan. Dessutom skulle hela bevisningen, om den dugde till någonting, leda till det resultat, att monarchien vore ej blott den *högsta,* utan äfven den *enda* statsformen, hvilket han likväl ej vill godkänna. Han frågar ock sedan, huru staten, om han sjelf är en moralisk person, kan åt en physisk person *afstå* utöfningen af sin magt — enligt min åsigt. Han förstår sål. icke, att ingen person kan afstå någon rätt åt ett af sina organer, då han är deruti sjelf närvarande, och således ock sjelf uti och genom detta utöfvar sin magt. Men icke blott på detta stället, utan ock öfverallt i det följande finner man mångfaldiga prof på dels okunnighet, dels oreda och tanklöshet, eller i allmänhet på andelig bortkommenhet.

Hvad det andra häftet af hans critik öfver den boströmska philosophien beträffar, så kan jag väl icke här gifva någon critisk pröfning af dess innehåll, emedan dertill skulle erfordras en hel bok; men mitt allmänna omdöme är, att äfven denna skrift, då man närmare granskar dess satser, innehåller blott drafvel och gallimathias ifrån början till slut. Han talar der t. ex. om de 3:ne vetenskapsmethoderne, den analytiska, den synthetiska och den speculativa, och visar dervid att han om dessa methoder icke har några sanna och rediga begrepp. I annat fall skulle han kunnat finna och inse, att någonting annat än ett analyserande och ett syntheticerande af vårt medvetandes innehåll icke för oss är möjligt. Såvida den vetenskapliga methoden är Forskningsmethod, är hon nödvändigt blott analytisk; men såvida hon är Framställningsmethod för vetandets meddelande åt andra, kan hon i vissa vetenskaper vara synthetisk. Hon kan det nemligen i sådana, i hvilka analysen antingen redan är gjord eller ock lätt kan göras af den, som skall undervisas. I annat fall måste den analytiska methoden användas äfven vid undervisningen, hvarvid likväl det vetande, som sålunda meddelas, måste bli mindre redigt och evident, än det, som meddelas genom den synthetiska methoden, der denna är

Digitized by Google

möjlig och ändamålsenlig. Hvad Borelius kallar Platos dialectiska method, är ingenting annat, än den analytiska, om man förstår den rätt, och Borelii hegelska dialectik äfvensom Rosencrantz's såkallade genetiskt speculativa method är endast ett tomt sladder, när man gör sig väl redo för hvad den sägs vara. På sid. 7. får man dessutom veta, att philosophien har blott en enda omedelbart viss sats, nemligen Identitetssatsen A = A, att denna dock är endast en *tom* tautologi, samt att principium rationis sufficientis och principium exclusi tertii låta reducera sig till principium identitatis, alltså till »*tomma* tautologier, hvilka ej gifva några kunskaper»!

— —*)

12.

Heders Broder!

Många tacksägelser för de många och kärkomna bref, hvilka jag fått emottaga utaf dig, ehuru jag icke har svarat dig på dem, dels af lättja och dels ofta nog af oförmåga att sätta någonting på papperet. Särskildt får jag likväl tacka dig för dina bägge anföranden till protocollet i Faculteten och Consistorium, genom hvilka jag blifvit initierad i förhandlingarne i Lund rörande den lediga professionens återbesättande. Jag följer detta ärende med det lifligaste intresse, ehuru det kan tyckas numera ej synnerligt angå mig; och detta är något, som jag icke kan hjelpa, fastän jag ofta nog frågar mig, hvarföre jag om den saken skall bekymra mig. Consistorii protocoll öfver förslagets upprättande har jag ännu ej sett; men jag tänker bereda mig tillfälle att få se det, när Borelii och Swahns klagomål deröfver hitkomma till Mag. Engstrand.

Efter min tanke hade du handlat rättast och ändamålsenligast, om du helt enkelt hade förklarat Lector Borelius för in-

*) Afslutning af brefvet saknas. På originalet är med blyerts antecknadt: (1865). (Utgifvarnes not.)

Digitized by Google

competent. För en läsare af ditt betänkande, som hade hufvud och omdömeskraft, skulle du ganska betydligt försvaga vigten af ditt votum genom det obestridiga förhållande, att grunderna *mot* B:s competence äro långt starkare, än grunderna *för* henne. Och i allmänhet är det ganska oklokt, att i sådana der förhandlingar låta sig bestämmas af motiv, hvilka man icke honettement kan utsäga offentligen. Hade följden blifvit att Borelius fått första rummet å förslaget, hvad mer? Felet hade då varit andras, och hvarföre behöfvde du hjelpa andra ifrån att förhålla sig illa, då det skulle ske på din egen bekostnad? Borelius hade i alla fall icke fått Professionen, såvida det icke vore meningen att hädanefter *undertrycka* all philosophie i Sverige, hvilket jag icke kan förmoda, ehuru man vet att jag på det högsta ogillar den skedda omstörtningen af den gamla svenska Folkrepresentationen.

I anledning af denna omstörtning, och eftersom jag nu kommit att nämna derom, sänder jag dig här först och främst min lilla brochure, hvilken du sagt dig vilja se, och hvilken framdeles torde erhålla ett större erkännande, än den har för det närvarande. För mig sjelf åtmindstone synes den vara fullkomligt ovederläggelig, såsom förhållandet likaledes har varit med de Ringborgska brochurerne, hvarföre man också har funnit rådligast att helt enkelt ignorera dem. Men tiden och erfarenheten torde bibringa Sveriges inbyggare den öfvertygelsen, att man hade gjort bäst, om man väl hade behjertat deras innehåll, medan det ännu lät sig göra. Jag för min del ser i den skedda omstörtningen blott början till Sveriges fullkomliga undergång, måhända inom mindre tid, än ett halft sekel, såvida vi icke dessförinnan erhålla ett rent despotiskt och militäriskt regeringssätt såsom i Frankrike och Preussen, eller det gamla representationssättet i följd af bättre insigter återtages, hvilket väl icke är synnerligen troligt, men likväl ej heller rent af omöjligt.

Men vidare uppmanar jag dig äfven, att, när du läser Statsläran för dina åhörare, du icke låter den skedda omstörtningen det mindsta inverka på ditt sätt att fatta och framställa

Digitized by Google

den philosophiska Theorien för Folkrepresentationen i staten. Ett annat förhållande vore ovärdigt den sanna tänkaren och vetenskapsmannen, och icke blott vetenskapen utan ock fäderneslandet ålägger dig att derifrån hålla dig fri. Det sanna och rätta bör icke förtigas derföre att det orätta har blifvit rådande i lifvet; det är tv.om genom det förra, som det sednare bör visas vara orätt och, om möjligt, då äfven aflägsnas. Det kan ingen veta, hvad verkan det rättas framhållande för Ungdomen kan hafva med tiden, och i alla fall är det alltid en pligt för tänkaren att ärligt framhålla det. Så har ock Professor Sahlin förklarat sig skola göra, vederbörande må derom tänka och säga hvad heldst de behaga. Besinna, bäste broder, att äfven tänkaren och vetenskapsläraren är en *magt* i samhället och ingalunda den mindsta, om än hennes verkningar visa sig först längre fram, emedan hon verkar från djupet.

Men härom kunne vi ju få språka vidare under nästa sommare, i händelse jag då lefver, och i händelse du då kunde göra mig ett besök på några dagar, hvilket skulle vara mig i högsta grad kärt. Jag har så mycket att säga dig; men jag har liten eller ingen förmåga att säga det skrifteligen åtmindstone för det närvarande. Du ser redan af stilen, att det kostar rätt mycket på mig att föra pennan. Natten emot den 19:de sidstl. December var jag mycket nära att sluta mitt emeriterade lif. Det klämtade för eldsvåda omkring kl. 2, hvilket hade till följd att jag fick hjertklappning, och då blodet ej kunde få fritt lopp i mitt sjuka hjerta, hvars lidande genom en mångårig angina du känner, så kastade det sig på lungorna, hvarigenom jag var nära att quäfvas. Det onda resolverade sig emedlertid till blodspottning, och ehuru jag sedan icke kännt någon olägenhet af det, hafva dock mina krafter blifvit betydligt nedsatta dels genom inneliggandet en tid och dels genom svårigheten att ännu taga någon motion i fria luften. Men språka kan jag, när någon helsar på mig, hvilket likväl numera naturligtvis blir mer och mer sällsynt.

Ditt anförande till Consistorii protocoll gillar jag på det högsta, och äfven ett par yngre, som fått taga notice deraf,

Digitized by Google

hafva varit förtjusta icke blott öfver dess rigtiga innehåll, utan äfven öfver dess klara och eleganta framställningssätt. I stilens enkelhet, skönhet och klarhet är du måhända den största mästaren i vårt land för det närvarande; det tyckes, som om du naturligen ej *kunde* skrifva på annat sätt äfven i vetenskapliga ämnen.

Högst glädjande var det för mig och många andra härstädes och, jag förmodar, i hela landet, att Lunds Studenter ej läto hänföra sig till några vansinniga glädjeyttringar öfver den inträffade representationsomstörtningen. Och den märkvärdigt sköna och värdiga artikeln i tidningarne till svar på klandret deröfver sedan! De hafva derigenom hos mig och de tänkande i allmänhet förvärfvat sig ett högre anseende, än de någonsin förut hafva haft. Både lärare och lärjungar hafva i Lund förhållit sig värdigt. Här hafva väl icke flertalet, men likväl en ganska betydlig del förhållit sig annorlunda. Dock börja dessa redan att deröfver skämmas, och för mig fly de likasom för en buse, när jag någon gång sammanträffar med dem t. ex. på Gillet. Och på samma sätt förhålla sig äfven våra härvarande Adelsmän. Jag kallar dem också numera aldrig för Grefvar eller Friherrar. Vår gemensamma vän Eneroth berättas ock hafva skrifvit till Lotta Kræmer under adressen: Mamsell f. d. Fröken, emedan hon tvert emot fadren och bröderne tog parti för omstörtningen.

Vill du hafva dina Anföranden tillbaka? I sådant fall sänder jag dem till Lund, när du derom underrättar mig; men annars vill jag gerna behålla dem.

Hos Sahlins har jag ej varit sedan före Juhl; men före min sjukdom var jag der så ofta jag kunde, utan att frukta för att genera dem. Deras barn äro i högsta grad trefliga och snälla, och att få se dem och leka med dem en stund är snart sagdt min högsta glädje. Gudskelof att de allesammans varit friska under den annars rätt sjukliga sommaren och hösten.

Men nu måste jag sluta. Hälsa våra gemensamma vänner; lef väl och skrif, när du har tid, till din dig

tillgifnaste Vän

Upsala den 14:de Jan. 1866. Chr. Jac. Boström

Digitized by Google

II.

Bref till rektor C. J. Dahlbäck.

1.

Bästa Herr Magister!

Tryckningen är nu började och det behöfves manuscript. Jag har text, men kan icke skicka den ifrån mig förr, än jag får innumerera anmärkningarne. Har Hr Mag:n några sådana färdiga, så var god och lemna mig dem genom budet.

Vänskapsfullt
Chr. Jac. Boström

Upsala 7/7 1860.

2.

Bästa Herr Magister!

Hjertliga tacksägelser för Herr Magisterns välvilja att låta mig veta, huru det står till i Upsala, och likaså för allt det besvär Hr Mag:n har haft med mina portraiter, hvilka väl annars aldrig hade blifvit till. Hade jag kunnat föreställa mig att de skulle erhållas för så lågt pris, så hade jag utan tvifvel beställt det dubbla antalet; men äfven hvad jag erhållit kan vara tillräckligt för *mitt* behof. Mycket frågar jag icke sjelf efter min figur, och är jag en gång väl död och begrafven, så lär väl ej eller någon annan bry sig om, huru jag har sett ut — med undantag af Hr Mag:n och några få andra af mina

Digitized by Google

åhörare. Hade jag haft den lyckan att få behålla min helsa, så är det möjligt, att äfven jag hade kunnat uträtta något, som tjent att göra mig ihogkommen under någon tid; men genom min femåriga vistelse vid hofvet råkade min vetenskapliga verksamhet för att så säga i baklås, och sedan har instrumentet varit för illa skadadt, att den skulle kunnat fortgå såsom sig bordt. Emedlertid klagar jag icke öfver det, som har skett; jag kunde ock hafva haft det långt sämre, och *jag* är icke den enda, hvars planer och önskningar ej gått i fullbordan. Af det goda är litet dock bättre än intet, tänker jag. För öfrigt är det mot mina grundsatser att vara missnöjd med hvad man icke kan ändra.

Under min vistelse här på Östanå har jag druckit ett par glas Kissinger om morgnarne, och dermed tänker jag fortfara någon tid. Att jag är mycket bättre än jag var i Upsala, kan jag ej säga; men Gudskelof kan jag ej eller säga att jag är sämre. Ända till för ett par dagar sedan var vädret förtvifladt dåligt; dagligt regn och blott 11 a 12 graders värme. Nu tyckes det som om sommaren ändtligen ville visa sig, och detta hoppas jag skall bekomma mig väl; ty jag kan nu åtmindstone *sitta* ute större delen af dagen. För öfrigt vegeterar jag och tracterar mig med lättja och sömn. Tegnérs skrifter, hvilka jag här kommit öfver, hafva hitintills utgjort min enda lecture. Sedan griper jag väl till Runebergs, hvilka jag hitintills icke har läst.

Helsa min Madam, om Hr Magistern händelsevis går förbi mitt hem. Jag är säker på, att hon derföre skall vara tacksam, det enda hon för den artigheten kan göra. Huru snart jag vänder tillbaka till Upsala, kan jag nu icke säga; sannolikt sker det först en eller annan vecka in i Augusti. Allt ankommer på hurudan väderleken blir och huru pass väl jag här befinner mig. Märker jag att jag får större krafter, hvilket hitintills icke särdeles varit händelsen, så blir jag väl här något längre; annars kan jag likasåväl lefva och vegetera i Upsala, der jag har tillgång till Hr Mag:ns och Ribbings umgänge. Då den

Digitized by Google

öfre delen af hufvudet icke är synnerligt brukbar, så kan likväl munnen och den nedre delen möjligtvis vara det.

Hälsa ock andra och in specie Ribbing, när han träffas. Får Hr Mag:n någon anledning att vidare tractera mig med några ord ifrån Upsala, så haf den godheten att göra det; jag är derföre mycket tacksam. Jag slutar nu med att teckna mig

Herr Magisterns

hjertligt tillgifne vän och tjenare

Chr. Jac. Boström

Östanå 11/7 1860.

3.

Bästa Herr Magister!

För denna gången blott några få ord, jemte många tacksägelser för det sednaste kärkomna brefvet.

Jag kan säga, att jag i det hela befinner mig väl — efter omständigheterne. Mina promeneringsinstrumenter äro något upphjelpta, och af mitt hjertlidande har jag haft mindre känning denna sommare, än under förra årets. Endast mitt hufvud är ännu lika tjockt och ömt, så att jag ofta nödgas gå utan hatt på hufvudet under mina promenader. Men detta härleder sig utan tvifvel från den för starka och mindre lämpliga dieten här på stället, hvarföre jag hoppas att det skall gifva sig något, när jag kommer hem.

Efter min närvarande mening och afsigt torde jag infinna mig i Upsala omkring den 7:de Augusti. Träffas min Madam, så säg henne detta. Möjligtvis bestämmer jag tiden något närmare för henne längre fram. Fortfar vädret att vara så vackert, som det nu är, så kan det hända att jag dröjer någon dag längre; men många kan det ej blifva, om jag får följa min vilja. Terminen tillstundar, och Tentandi få icke vänta på mig.

Det var skada, att jag icke gaf närmare akt på Hr Mag:ns ämne före min afresa. Jag hade kunnat assistera, utom med Garve, äfven med Heussingers öfversättning, som står i bok-

Digitized by Google

hyllan vid dörren åt förstugan, och med Zumpts: Ciceros philosophische Schriften, som finnas bakom de främre böckerna i den motsatta bokhyllan, samt ändtl. med en Fransk Öfversättning in duodecimo, som finnes högt upp i den 3:e bokhyllan. Men dessa hjelpredor torde Hr Mag:n ej eller behöfva för *sitt* ändamål.

Jag ber om min helsning till Häggström och recommenderar mig i Hr Mag:ns egen fortfarande vänskap och välvilja. Hr Mag:n måtte väl icke afresa från Upsala före min ditkomst? Skulle dock sådant inträffa, så önskar jag Hr Mag:n allt godt och förblifver såsom alltid Hr Mag:ns

tillgifnaste vän och tjenare

Chr. Jac. Boström

Östanå 28/7 1860.

4.

Bästa Herr Lector!

Jemte det jag aflägger min hjertliga tacksägelse för den kärkomna skrifvelsen och de för mig så intressanta photographierne, sänder jag här en miniaturephotographie af min egen värda person, i händelse Hr Lectorn ännu har lust att se, huru den gamla uttjenta och numera äfven utslitna philosophiæ professoren såg ut för nära ett år tillbaka.

Herr Lectorns bref har ända hitintills fått ligga obesvaradt af den anledning, att jag i början af sidstl. November återigen anfölls af mitt vanliga lidande — af en svårare blodkastning åt hufvudet, hvarigenom jag hölls ett par veckor vid sängen, och sedan har för det mesta qvarhållits på mina rum, så att jag först under den sednaste tiden har kunnat om middagarne kräla omkring i granskapet af mitt logie, eller så långt ungefär, som till Gillet. Sedan det nästföregående anfallet i början af April 1862 har jag aldrig kunnat repa mig, och numera är mitt hufvud så svagt, att jag ingenting nyttigt kan

Digitized by Google

göra med det, knapt genomläsa en Tidning för dagen, utan att derigenom få svindel och kramp i underlifvet. Och hurudan handen är, kan Hr Lectorn se af det jag här skrifver. Af sådana anledningar har jag så mycket som möjligt afhållit mig ifrån allt skrifvande, och när det ej kunnat undvikas, har jag inskränkt mig till det mindsta möjliga, hvarmed således äfven Hr Lectorn för denna gången får vara belåten.

Af mina Grundlineer har ingenting utkommit sedan sommaren 1862, då jag lät trycka det 10:de halfarket, hvarvid Lect. Sundström var mig behjelplig. Det sidsta Capitlets sednaste § har jag påbörjat, och denna önskar jag att kunna fullända och lemna efter mig den nu förestående våren. Men för öfrigt blir hela arbetet sannolikt endast ett fragment. Emedlertid anser jag sjelf, att det i alla fall förtjenar att bibehållas åt efterkommande, till dess att något utförligare och bättre blir produceradt. Det kan hända att jag bedrar mig, men, oss emellan sagdt, anser jag fragmentet innehålla fullt ut så mycket af philosophie, som Leibniz's Monadologie och flere andra skrifter af ännu betydligare omfång. Är den vunna metallen ägta, så behöfver den icke hafva så stor volum för att vara af värde. Hufvudsaken är att dess värde inses och att man deraf gör ett bruk, som leder till någonting godt.

Man har sagt mig, att Hr Lectorn söker Rectoratet i Fahlun; men om och huruvida det är sannt vet jag icke. Skulle det verkligen så vara, så önskar jag Hr Lectorn af hjertat all framgång, ehuru Umeå Läroverk derpå blir mycket lidande, och svårligen kan få sin förlust ersatt. Jag lefver så indraget och skiljd från allt sällskap numera, att ingen af de få, som någon gång besöka mig, har kunnat säga, huru långt ärendet är avanceradt, hvilka medsökande Hr Lectorn har, och hvilka utsigter till framgång, som erbjuda sig. Skulle det ega sin rigtighet att Lect. Törnebladh ock söker, så är det visserligen att hafva en svår medtäflare; men när det är fråga om ett Rectorat, skulle jag för min del utan betänkande föredraga Hr Lectorn, om jag vore Läroverkets Ephorus. Det behöfves andra egenskaper för en sådan plats, än för ett Lectorat rätt och slätt.

Digitized by Google

Dock är han stiftets barn, och detta kan göra mycket till i ett Consistorium. — Skulle Hr Lectorn verkligen erhålla platsen, och jag sjelf lefva, när Hr L:n tillträder den, så hoppas jag att ännu en gång här i Lifvet få träffa Hr L:n. —

I Philosophien har här varit något stilla under hösten. Ribbing har varit på Riksdagen, och Afzelius, som skött professionen efter mig, har borstat sig emot mig och min philosophie; men så att ingen har kunnat förstå, hvarthän han har velat, och att hans auditorium sluteligen har blifvit nästan tomt, ehuru han vid början af terminen sade sina åhörare uttryckeligen, att de i sina tentamina måste kunna, hvad han i sina föreläsningar skulle meddela dem. Vid slutet af terminen sade han, att han ansåg sig arbeta fåfängt, då min philosophie, hvilken han icke kunde gilla, synbarligen tog öfverhanden. Mannen är halft bortkommen — —. Och — — all — — philosophie ligger fullkomligt utom hans portée; så döma nu äfven de något mer försigkomne ibland de studerande.

Af dugliga ämnen härstädes har jag Mag. Docens Engstrand OG. och Mag. Doc. Wikner Gothob.; den sednare från sidsta promotionen och lofvande att blifva en annan Claëson. Sahlin söker sig hit till Upsala och blir således min efterträdare, om ingenting vidrigt inträffar. Detta gläder mig mycket. I Lund synes Adjuncten derstädes Leander kunna ersätta hans plats erforderligt. Alltså har jag lemnat min plats med goda adspecter för den närmaste framtiden åtmindstone.

Jag har nu skrifvit — currente calamo — mer, än jag tilltrodde mig kunna åstadkomma. Men det är tid att jag nu slutar, känner jag. Helsa alla vänner och bekanta ifrån Herr Lectorns

tillgifne vän och ödmjukaste tjenare

Chr. Jac. Boström

Upsala 24/12 1863.

Digitized by Google

III.

Bref till Kammarherre Nils Tersmeden.

Välborne Herr Kammarherre!

Under den lifliga oro öfver det, som skall komma, hvari jag för det närvarande befinner mig, vågar jag till lindring och förströelse uppvakta Herr Kammarherren med några ord, för hvilka jag utbeder mig att de ej måtte ogunstigt upptagas eller anses för alltför obehöriga. För den nerfsvaga handens felaktiga tjenstgöring vid deras tecknande torde jag äfven få anhålla om benäget öfverseende.

Fäst, Herr Kammarherre, vid debatten sina ståndsbröders uppmärksamhet derpå, att om Svenska Adeln vid det närvarande högst farliga tillfället har mod och högsinthet nog att, utan afseende på någonting annat än sin pligt, rädda sitt fädernesland och sig sjelf, så skall den derigenom tillvinna sig icke blott ära och högaktning, utan ock välförtjent tacksamhet och tillgifvenhet hos alla mer tänkande och välsinnade i landet. Och dessa äro visst icke så få, som många missledde af Tidningarne torde villja inbilla sig. De hojta och skrika visserligen icke, och de skryta ej heller lögnaktigt öfver sin stora talrikhet, såsom våra så kallade reform- eller rättare revolutionsvänner tillåta sig att göra. Men att de i alla fall äro talrika nog, är ganska säkert.

Om deremot vår Adel vid detta tillfället ger vika för den tanklösa opinionen och således antingen af tanklöshet eller feg-

Digitized by Google

het medverkar till Statens ofelbara undergång, så kommer visst ingen enda att ens nu genast derföre visa den någon erkänsla eller tacksamhet; ty de tänkande skola då anse den hafva förhållit sig illa och icke uppfyllt sin pligt såsom Folkets egentligt *politiska* stånd, och de tanklöse skola anse sig hafva blott sina opinionsyttringar och sin mängds vilja, men i synnerhet sina hotelser, att tacka för sin framgång. Af de förra skola således Adelns medlemmar skörda blott harm och ovilja, och af de sednare ej heller någonting annat än förakt eller likgiltighet. Och alla försök att sedan åt adelskapet tillvinna eller bibehålla något anseende eller ens någon betydelse skola ofelbart vara och förblifva fruktlösa. Af 36:te aphorismen i min lilla brochure kan man lätt finna, hvad *jag* för min del i det fallet anser mig förpligtad och berättigad att göra, ehuru jag utan tvifvel långt mera än andra ofrälse har hitintills hyst aktning och tillgifvenhet för vår Adel, emedan jag bättre än andra har kännt, hvad den vid svåra tillfällen har varit värd. Hos den råa hopen, som ledes endast af gamla vanor, kan visserligen förhållandet bli annorlunda för en tid; men i ett vildt democratiskt samhälle i allmänhet, och i vårt svenska samhälle i synnerhet, hvarest så många slitas om brödet och lönerne i staten, kan dock samma förhållande ej blifva långvarigt.

För öfrigt bör Ridderskapet och Adeln redan i blotta sättet och medlen, hvarmed man denna gång har sökt att genomdrifva det tanklösa, för att ej säga det vanvettiga förslaget, finna tillräckliga skäl att med indignation förkasta det. Några andra skäl borde det ståndet för egen del icke behöfva, och några andra borde det icke ens anse nödigt och nyttigt att inför Folket åberopa. Spartanerne läto till och med ett godt och allmännyttigt förslag falla, när någon ovärdigare medborgare hade framställt det, och när han sökt att med agitationer och intriger genomdrifva det. Sedan läto de det framställas af en annan och värdigare, om de ansågo att det borde antagas. Och på ungefär samma sätt bör ock den Svenska Adeln i närvarande fall förhålla sig. Den bör betänka, hvilken förderflig lära den

Digitized by Google

bibringar vår tanklösa allmänhet, om den äfven genom ett enda exempel låter den veta och erfara att man kan drifva fram hvad som heldst, blott man väl håller tillhopa och skränar och väsnas och hotar med våldsamheter. Ett sådant exempel har mångfaldiga andra till sina följder, och när ett sådant tänkesätt har blifvit rådande i ett samhälle, kan hvarken dess ordning och lugn eller ens dess bestånd och tillvaro räcka länge. Jag för min del kan icke, med den kännedom jag har om samhällets väsende, tillmäta ens en 50årig öfrig lifstid åt vårt Sverige, om det nymodiga representationssättet nu deruti blir infördt och gällande. Vår mägtiga granne i öster skall nog veta att begagna sig af den villervalla och de partistrider, som i sådant fall måste uppkomma. Svenska Adeln har nu i sin magt att förlänga Sveriges lefnadstid; underlåter den att deraf begagna sig, så säger jag, som Kosciuszko om Polen: finis Sveciæ. Och i det fallet må jag tacka Gud att jag snart kan få sluta mina ögon tillsammans för alltid.

Den råa och barbariska meningen, att blotta öfvervigten vare sig i nummertal eller i massa och armstyrka har att bestämma och afgöra om rätten och det rätta i samhället, har beklagligen börjat i sednare tider bli ganska utbredd och herrskande inom vårt fädernesland. Möjligen äro ock flere af Adelns medlemmar, likasom sjelfva Justitiæ Ministern, i följd af tanklöshet äfvenledes fångna i denna förvillelse. Men Adeln borde dock veta och framhålla för de lägre stånden, att uti all ordning, som skall vara förnuftig, är alltid det högre nödvändigt fåtaligare än det lägre, utan att det derföre är eller bör vara det mindre betydande. I en armée äro soldaterne flere än corporalerne, desse flere än companiecheferne, desse flere än regementscheferne o. s. v. ända intill den högsta befälhafvaren, hvilken är ensam. Men hvad förnuftigt skulle en armée kunna uträtta, om flertalet der hade mera att säga och betyda än fåtalet? Dessutom beror i samhället rätten aldrig på flertalet, utan endast på den förnuftiga bestämmelse, hvilken den fysiska eller moraliska personen der har att uppfylla. En oerhörd

Digitized by Google

oreda och bortkommenhet i det allmänna rättsmedvetandet har under de sednare tiderne tagit öfverhand. Nationen har förlorat sin fordomdags så lefvande och verksamma förnuftsinstinct, hvilken då i det offentliga lifvet ledde henne så säkert och ändamålsenligt.

Om någon af Ridderskapets och Adelns medlemmar skulle inbilla sig, att någonting ondt eller några olägenheter från folkets sida kunna träffa dem sjelfve eller deras stånd, i händelse de förkasta det hufvudlösa förslaget, så böra de upplysas derom att denna inbillning eller fruktan härleder sig endast från deras egen okunnighet om folkens beskaffenhet i allmänhet och om svenska folkets lynne och våra svenska förhållanden i synnerhet. Folken gripa aldrig till våldsamma medel och åtgärder, utan att de lida oerhördt, och utan att lidandet träffar kännbart ej blott det hela, utan äfven alla eller dess flesta medlemmar hvar för sig. Men genom förslagets förkastande kan ingen enda *på allvar* säga eller tänka, att han lider eller skall lida det mindsta. Hela affairen är endast en *ambitionsfråga* för några fåfänga democratiska ofrälse narrar, för hvilka Adeln är förhatlig, emedan de sjelfve ej äro adelsmän, och vidare endast en *consequencefråga* för några tanklösa halfbildade, för hvilka samhället är endast ett oorganiskt sällskap eller bolag, och med hvilkas bolagstheori ståndens tillvaro derföre ej låter förena sig. Men med dessa frågor befattar sig Folket i det hela litet eller intet, och huru de än må afgöras, kommer det visst icke att derföre röra vare sig händer eller fötter. Från det hållet har man således rent ingenting att frukta. Om pöbelupplopp i en hufvudstad, tillställda af Tidningar och andra illasinnade medborgare, är naturligtvis icke här fråga. Dessa böra afstyras genom de vanliga polismedlen eller i nödfall med några ovanligare.

Om det vore mig tillåtet att säga, hvad jag sjelf i Herr Kammarherrens ställe vid detta tillfälle skulle göra, så vore det, att jag under debatten ej skulle *särdeles* urgera någonting annat än följande trenne punkter: 1) nödvändigheten och pligten

Digitized by Google

särdeles för Adeln att icke medgifva någon framgång åt de olagliga agitationer, som redan en längre tid varit bedrifna, och åt de skamlösa stormlöpningar på Rikets Ständer med adresser, som nu sednast hafva pågått, emedan ett sådant medgifvande måste i högsta grad blifva förderfligt för vårt Samhälle; 2) omöjligheten för Adeln af skäl, som redan äro nämnda, att tillvinna sig någon den mindsta ära eller erkänsla och tacksamhet af någon enda derigenom att den låter det hvilande förslaget gå fram och blifva gällande; och 3) grundlösheten och origtigheten af all fruktan för någonting ondt från folkets sida i det hela för Adeln och dess medlemmar, om de på dessa skäl förkasta förslaget. På vigten af dessa punkter böra alla på Riddarehuset församlade kunna erforderligt förstå sig; men om representationsförslagets fel och brister torde icke ens hälften ibland dem kunna fälla ett verkligt och sakkunnigt omdöme. Om dessa fel och brister kan derföre ock discurreras fram och tillbaka inför sådana personer, utan att detta leder till något resultat, och att uppoffra tid eller möda på sådant är derföre ock ingenting värdt. Denna tactik borde efter min tanke begagnas af flere eller de fleste Talare, som uppträda emot förslaget; ty först på detta sättet kan punkternes vigt blifva tillräckligt inpreglad och senterad. För öfrigt är det min öfvertygelse att Sveriges så ärofulla Adel med vida större heder eller, om man så vill, med vida mindre vanheder ger vika för öppet våld och tvång, än för skamlösa *fordringar* och *hotelser*. Detta borde vår Adel väl betänka, om den vill förhålla sig ädelt och värdigt.

Om min lilla brochure har jag ej hört det mindsta från Stockholm. Tidningarne hafva naturligtvis tigit om henne liksom ock om Herr Ringborgs, och sjelf förmodar jag att icke ens ett eller ett par dussin af våra Riksdagsmän hafva tagit någon notis om henne. Och äfven om dem, som hafva gjort det, är jag förvissad att icke ens hälften har kunnat rätt fatta hennes innehåll och bevisningskraft. Detta är sorgligt, icke för mig sjelf, som är utan all ärelystnad, utan för Svenska Folket,

Digitized by Google

hvars medlemmar nu i allmänhet äro så förslöade till sitt rättsmedvetande och sin tankekraft.

Med vördsam anhållan om benäget öfverseende för *att* jag har skrifvit och för *hvad* jag har skrifvit tecknar jag slutligen

Med största högaktning
Välborne Herr Kammarherrens
ödmjukaste tjenare
Chr. Jac. Boström

Upsala d. 29:de Novemb. 1865.

Anm. Emedan originalet ej varit oss tillgängligt vid korrekturläsningen, utan endast tvenne, dock i (oafsedt stafningen) *nästan* allt öfverensstämmande afskrifter, kunna vi icke gå i borgen för den fullständiga likheten med originalet, i all synnerhet icke för denna likhet i fråga om de få olikheterna (som ej bero på tydliga oriktigheter i den ena) i de båda afskrifterna. *Dessa* olikheter äro:

Sid. 554, rad. 8 ofvnfr. står i den ena afskriften: anses alltför
Sid. 554, rad. 7 nedfr. står (i den ena afskr.): torde inbilla sig
Sid. 555, rad. 2 ofvnfr. står (i den ena): den erkänsla
Sid. 555, rad. 18 ofvnfr. står (i den ena): förhållandet visserligen
Sid. 556, rad. 17 ofvnfr. står (i den ena): ögon för alltid
Sid. 556, rad. 14 nedfr. står (i den ena): Möjligtvis
Sid. 556, rad. 12 nedfr. står (i den ena): äfven fångna
Sid. 556, rad. 6 nedfr. står (i den ena): ända till den
Sid. 557, rad. 10 ofvnfr. står (i den ena): endast härleder sig
Sid. 557, rad. 12 ofvnfr. står (i den ena): svenska folket i synnerhet
Sid. 557, rad. 10 nedfr. står (i den ena): icke derföre att röra hvarken händer
Sid. 558, rad. 15 ofvnfr. står (i den ena): af dem kunna
Sid, 558, rad. 15 nedfr. står (i den ena): detta sätt
Sid. 558, rad. 1 nedfr. står (i den ena): för mig, som

Se vidare: Upplysningar till III Delen af Boströms Skrifter.

Digitized by Google

Digitized by Google

Bilagor

till

Boströms Skrifter.

Digitized by Google

I.

Fortsättning af Boströms ofullbordade psykologi från 1830-talet.

Förord.

Boströms ofullbordade psykologi utgafs af honom sjelf på 1830-talet, före 1833, i tryck, men var ej i bokhandeln tillgänglig; utan titelblad, titel och årtal för utgifningen; 60 sidor. Den har sedan tryckts 1883, i Första Delen af Boströms Skr. (s. 112—156), men med åtskilliga ändringar i stafningssättet.

Det exemplar af denna skrift, som egdes af framlidne prof. Sigurd Ribbing, är inbundet och har: 1) på bandets rygg inskriften Psychologie; 2) inuti på det första otryckta bladet skrifvet: Sigurd Ribbing Jan. 1835; och 3) i slutet med (sannolikt) Ribbings stil skrifven den här tryckta »Fortsättning» (af Boströms psykologi), upptagande i Ribbings exemplar skrifsidorna 61—78, 80 och 81.

Af prof. C. Y. Sahlin är Ribbings »Fortsättning» genomsedd och muntligen till undertecknad angifven ss. till det allra mesta säkerligen afskrifven efter ett af Boström författadt schema. Då emellertid ovisst är, huruvida Ribbing afskrifvit Boströms eget manuskript eller en annans afskrift af manuskriptet eller ock en annans manuskript efter Boströms muntliga föredrag, så hafva vi infört denna »Fortsättning» i Bilagorna.

Det i Boströms Skr., Del. I, tryckta slutar med:

säga, att de af honom *tänkas*, d. ä. . . .

Mellan *detta* tryckta och Ribbings afskrift finnes en lucka. Den i Ribbings exemplar införda »Fortsättning» börjar med ny mening uti Capitlet 13.

G. J. K.

Digitized by Google

Capitel 13.

Uppfattningen af det yttre mångfalldiga i dess endast formella bestämningar är Mathematiken, eller den vetenskap, hvari menniskans Theoretiska förmåga blir medvetande af naturens allmänna former, ss. nödvändiga formella lagar.

Uppfattningen af det yttre mångfalldiga i dess materiella bestämningar sker i Naturvetenskapen; och af de olika arterna af materiella bestämningar i de olika arterna af naturvetenskap.

Med benämningen *konstbegrepp* betecknar man sådane allmänna föreställningar, hvilkas innehåll först genom det andliga lifvets fria Theoretiska, och hvilkas omfång först genom det andliga lifvets fria Practiska verksamhet uppkommit.

Determination af en föreställning är en närmare bestämning af samma föreställning, hvarigenom föreställningar, som äro densamma underordnade, fattas ss. särskilda.

Förhållande mellan föreställningar är en föreställnings bestämning i anseende till en annan.

Generiskt begrepp är i förhållande till ett annat ett sådant, som inbegriper detta ss. en del.

Specielt begrepp är i förhållande till ett annat ett sådant, som i detta andra inbegripes till sitt omfång ss. en del.

Capitel 14.

Om menniskans förståndiga handlingsförmåga eller menniskans förstånd i Practisk betydelse.

Menniskans förståndiga handlingsförmåga är förmåga af sjelfbestämning efter allmänna föreställningar om phænomenerna

Digitized by Google

innom sitt eget lif och innom det yttre, samt om bådas förhållande till hvarandra; och hvarje function, i hvilken hon ss. sådan yttrar sig, kallas en function af vilja i lägre eller formell betydelse eller en function af förståndig vilja eller en förståndig vilja. Benämningen vilja nyttjas nemligen för att beteckna dels sjelfva förmågan, dels hvar och en dess function.

(Nota)

Såsom förståndig står menniskans pract. förmåga icke liksom på Sinnlighetens ståndpunct under naturdrifternas eller särskilda yttre och tillfälliga förhållandens omedelbara inflytelse. Ty hon fattar här det mångfalldiga i dessa drifter och förhållanden under formen af allmänna föreställningar och utvecklar genom reflexion derpå mer eller mindre allmänna regler för sin verksamhet. Ju mera utvecklad denna reflexion är, desto mera utbildas dessa regler till ett system af lefnadsregler eller till en lefnadsplan. Den enskilda handlingen blir då en tillämpning af dessa regler; och detta sker genom en förnyad akt af reflexion eller öfverläggning, genom hvilken, sedan regeln är gifven, man pröfvar det förhållande, hvaruti de flera möjliga handlingarne stå till det åsyftade ändamålet; och denna reflexions afslutning sker genom beslutet, d. v. s. sjelfbestämningen till den ena eller andra af dessa möjliga handlingar.

Med väsende menar man sammanfattningen af ett tankeobjects fortfarande och oföränderliga bestämningar, och dessa, ss. sådane, sägas för detta tankeobject vara väsendtliga. —

Sålunda utvecklar sig den förståndiga handlingsförmågan ss. ordnande lifvets mångfalldiga förhållanden, och ej blott individens, utan äfven der en större eller mindre mängd af individer skall handla med gemensam vilja. Så ordnar den familjens lif och Statens i hela mångfallden af dess functioner. Men emedan den pract. functionens innehåll bestämmes efter dess Theoretiska, och detta hos förståndet ej är ett fritt bildadt, utan blott en mer eller mindre allmänn föreställning om lifvets phænomena mångfalld, så kunna förståndets pract. functioner ej heller åsyfta något annat än ett ordnande af detta mångfalldiga. Men emedan lifvet ej är en stillastående form, utan är

Digitized by Google

ett i en mångfalld af former sig utvecklande väsendtligt innehåll, så råkar förståndet, såvida det vill handla utan förnuftets ledning, i afseende på handlingens innehåll, ofta i strid med denna utveckling, då det tror sig kunna hämma densamma genom stillastående former eller leda den genom abstracta Theorier. Likasom derföre förståndet i dess Theoret. verksamhet utvecklar till medvetande en mängd af motsatta begrepp, hvilkas enhet det ej inser, och hvilkas motsägelse det följagteligen ej kan upplösa; så står ock i pract. hänseende individen på förståndets ståndpunct alltid till en viss grad i strid med det samlif, hvaraf han utgör en del. Ty utgående från det enskilda åsyftar individen här det större eller mindre samlifvets bestånd, emedan det är ett villkor för hans eget; det egoistiska är derföre här hans yttersta mål och derigenom måste alltid uppkomma en, om ock mer eller mindre fördold, allas strid mot alla.

Capitel 15.

Om menniskans förstånd i Aestetisk betydelse.

Den bildande förmåga, som betecknas med namnet æstetisk, yttrar sig, ss. förut blifvit nämndt, först i sådane sinnligen bildade functioner eller functioner af inbildningskraft, som ej ledas af förståndets ordnande, eller förnuftets skapande förmåga; alltså ega den minsta grad af frihet.

Fri, ehuru ännu endast i formell betydelse, yttrar sig denna förmåga, i det den i sina bildningar ger verklighet och åskådlighet åt förståndets ordnande tanke. Den bildande förmågan är här antingen en blott formelt förståndig, eller ock en både materielt och formelt förståndig. Det blott formelt bildande förståndet fästar ej sitt afseende på något visst innehåll eller något yttre ändamål, utan vill endast bildande åskådliggöra förståndets regelmässiga och symmetriska former. Det både ma-

Digitized by Google

terielt och formelt bildande förståndet yttrar sig derigenom, att det upptager och bildar något visst innehåll ur det yttre lifvets förhållanden och behof.

Capitel 16.

Om menniskans förnuftiga tankeförmåga eller förnuft i Theoretisk betydelse.

Förmågan att förnimma och till klart medvetande utveckla det varandes väsende eller förmågan af sanning i egentlig och högsta betydelse kallas tankeförmåga i högre eller förnuft i Theoret. betydelse; och hvarje function, i hvilken hon yttrar sig, kallas en tanke i högre betydelse eller ett förnuftsbegrepp eller en idée.

(Nota)

Såvida menniskan fattar tingen blott i deras phænomena och yttre förhållanden, såvidt äro de för henne till endast ss sådane. Genom menniskans Theoret. sinnlighet och förstånd erhåller hon ingen insigt i tingens väsen: ty phænomenerne äro endast de ändliga, i viss tid och rum tillvarande utvecklingsformerne af hvad tingen egentligen äro eller af deras väsende; och huru många sådane tillvarelseformer än af det reflecterande förståndet omfattas och ordnas, förlora dock dessa derigenom ej sina endast ändliga betydelser och gifva alltså ingen adæqvat kunskap om det sig utvecklande lifvet sjelft eller om väsendet. Med ett tings väsende menas nemligen hvad det egentligen är, eller dess fortfarande betydelse i det hela, och detta väsende är den fortfarande grund, hvarutur phænomenerne af tingets tillvaro utveckla sig. Endast då väsendet inses, endast då kan betydelsen af dess phænomener fullständigt begripas, emedan allt för att inses måste inses ur sin grund. Men då tinget äfven ss. väsende betragtadt måste hafva sin grund, utur hvilken det är hvad det är; så kan äfven sjelfva väsendet endast då fullständigt begripas, när det ur dess grund be-

Digitized by Google

gripes. Men väsendet kan i dess grund endast såvida begripas, som det begripes i och med det hela, hvarunder det är underordnadt. Derföre bemödar sig menniskan att med sin kunskap omfatta denna på engång enhet och helhet eller denna grund och detta väsende, hvarigenom verlden är till. Begreppet af en så beskaffad fullständig kunskap är verldens grund, och verlden är begreppet vetenskap i dess mest omfattande och djupa betydelse. Men ss. en vetenskap ifrån menniskans inskränkta plats i verlden är den dock ett aldrig fullt upphinneligt mål. — Om förnuftskänslorna, se sid. 17. —

Det andeliga lifvet har med lifvet i allmännhet den caracter gemensamt, att det är ett sträfvande att utveckla och gifva verklighet åt det innehåll, som genom dess idée är potentiâ gifvet; men hos det andliga lifvet ss. förnuftigt är detta sträfvande ett medvetande och fritt. Det börjar denna utveckling i Theoret. hänseende, i sina båda rigtningar ss. sinnlighet och förnuft ursprungligen genom dunkla förnimmelser. Om de sinnliga förnimmelsernas utveckling är redan taladt. På samma sätt sträfvar menniskan att till klart medvetande utveckla hvad i hennes inre förnuftiga lif tillkännagifver sig ss. dess innehåll eller såsom det ursprungliga i hennes lif; och utgående från denna grund söker hon begripa sitt lif och dess mångfalldiga förhållanden. Den kunskap, som således utvecklas, är ej utifrån eller ifrån mångfallden af de phænomener, som skola förklaras, genom abstraction uppkommen, utan är utgången från lifvet sjelft ss. sådant. Derföre är ock denna kunskap i egentlig mening lefvande; den är nemligen en kunskap, som, då den har menniskolifvet sjelft till sitt föremål, uppfattar de former, i hvilka det innifrån sträfvar att verkliggöra sig, ss. utvecklingsformer af menniskoandens innehåll eller af menskighetens idée; — och då den har till sitt föremål den yttre verlden, så söker den begripa hvad tingen ss. individer, ss. arter, ss. slägten och deras förhållanden hafva till sin betydelse i lifvet, hvad i det hela är deras plats, och hvad de således äro och skola vara, och sålunda fattar menniskan tingens, ar-

Digitized by Google

ternas, slägtenas väsende eller idée och dermed äfven lagarne eller ändamålen för deras tillvaro.

Hvar och en Theoret. function åtföljes af ett mer eller mindre klart medvetet omdöme, genom hvilket vi uttrycka vårt medvetande om, och huruvida denna functions innehåll är sannt, eller med andra ord den såsom föreställande function motsvaras af ett lika beskaffadt objectivt innehåll. Detta omdöme kallas *försannthållande*. *Visshet* hafva vi om en föreställnings sanning, då vi äro klart medvetande af en tillräcklig grund för densamma, hvartill hörer vissheten såväl om grundens sanning, som om härledningen dertill. Försannthållandet kan med afseende på beskaffenheten af denna visshet vara olika, ända ifrån en dunkel känsla och till medvetandet om det föreställdas nödvändighet. De olika graderna af försannthållande kallar man *veta, tro, förmoda*. Ett försannthållande med objectiv visshet om föreställningarnes sanning är ett *vetande*. Hvad man anser ss. sannt, utan att derom ha ett vetande, det *tror* man. Vanligen menar man med tro ett sådant försannthållande, som har sin grund i menniskans erkännande af en föreställnings öfverensstämmande med hennes öfriga föreställningssätt; men ej i hennes vetande om denna föreställnings innehålls objectiva öfverensstämmelse med hvad hon förut vet vara sannt; ej heller om dess förnuftsnödvändighet. *Tro* kan vara af flera olika arter. Sålunda kallar man *tro* eller specielt *historisk tro* ett försannthållande, som grundar sig på andra menniskors intygande. Det finnes äfven en tro, hvars innehåll är för menniskan tillförlitligt omedelbarligen och med lifvet sjelft; menniskan kan åt denna tro öfverlemna sig med samma visshet, som åt ett vetande i egentlig mening, från hvilket denna tro skiljer sig derigenom endast, att dess föremål ännu är ett till sitt innehåll outveckladt och oklart. Det är visserligen menniskans Theoret. bestämmelse att oupphörligen utveckla sitt medvetande, men hon kan dock aldrig umbära tro; utan skall denna för henne alltid utgöra en dunkel grund, som delvis allt mera och mera, men aldrig helt och hållet kan utträda i vetandets klarhet. Härmed får ej förblandas *vantro*, som är en förvänd tro antingen i sin grund

Digitized by Google

eller i sin rigtning eller i båda. Öfvergången derifrån till otro är lätt. Vantron har sin grund i orediga och origtiga förmenanden, dels om de sinnliga föreställningarnes, dels om idéernas beskaffenhet; och är genom sin oregelbundenhet underkastad känslorna, önskningarne och begären. — *Förmoda* eller *mena* är den svagaste grad af försannthållande; ett sådant, för hvilket hvarken objectiva eller subjectiva grunder synas fullt tillräckliga; medvetandet af dessa grunder kan äfven vara endast en dunkel känsla, i hvilket fall man äfven kallar en förmodan ett anande af sanningen. Med ett sådant begynner nästan all forskning.

I följd af det timliga lifvets ofullkomlighet kan menniskan ej blott vara oviss om det, som hon tänker, är sannt eller ej, eller *vara tviflande;* utan hon kan äfven anse det sanna ss. osannt och det osanna ss. sannt, eller *befinna sig i villfarelse.*

Det som menniskan anser såsom sannt, dock med större eller mindre tvifvel, det är för henne *sannolikt.* Det som hon anser ss. sannt ur grunder, som äro henne tillräckliga, derom är hon öfvertygad.

Capitel 17.

Om menniskans förnuftiga handlingsförmåga eller förnuft i Practisk betydelse.

Menniskans förnuftiga handlingsförmåga är förmåga af sjelfbestämning efter föreställningar om sitt och tingens väsende eller efter förnuftsbegrepp eller idéer; och hvarje function, i hvilken hon ss. sådan yttrar sig, kallas en function af vilja i högre betydelse, eller en function af förnuftig vilja eller en förnuftig vilja.

(Nota)

Menniskans förnuftiga handlingsförmåga yttrar sig, när menniskans handlingar härleda sig från medvetandet af lifvets väsende. Hvad individens lif till hela sitt väsende är och alltså hvad det i följd af sin ursprungliga betydelse och dess plats i

Digitized by Google

det hela kan varda, detta är det aldrig fullkomligt i dess timliga verklighet; men ss. lif är dess bestämmelse att vara ett sträfvande att timligen varda, hvad det genom sitt väsende potentiâ är. Då menniskan sålunda handlar är hennes timliga vilja öfverensstämmande med hvad hennes väsende ursprungligen vill; hennes väsende åter vill timligen verkliggöra sitt förnuftiga innehåll, d. v. s. hvad det är genom sin grund eller genom Gud, och alltså vill det timligen verkliggöra Guds vilja, såvidt det genom menskligheténs plats i det hela och individens plats i menskligheten är möjligt. Såvidt menniskan jemte medvetandet om sitt väsendes ursprung och beroende af Gud, eller att hon är väsende af Guds väsende, har medvetande deraf, att hennes förnuftiga vilja är Guds vilja i henne, och såvidt hon i förhållande till denna Gudomliga vilja ej har någon motsatt egen vilja, såvidt är hennes handlande religiöst och hennes förnuftighet är fromhet. I förhållande till den yttre verlden uppenbarar sig den förnuftiga viljan derigenom att menniskan i hela detta förhållande vill det, som motsvarar hvarje särskildt förhållandes och hvarje föremåls väsende, inseende att hvarje föremåls väsende är detta föremåls ursprungliga vilja eller lag. Sålunda låter menniskan allt utveckla sig ostördt och befordrar i allt sitt handlande verklig frihet. — Detta handlande är på engång ett fritt och ett nödvändigt eller lagbundet. Det är fritt, ty det är lifvets ursprungliga vilja; det är nödvändigt, ty det är dess eget tillvarelsesätt. Men nödvändigheten är här aldrig en utifrån uppkommen efter ändliga föreställningar. Ej heller finnes något godtycke eller något val. — Den förnuftiga handlingen står ej i en så beskaffad motsats mot den förståndiga, att den vill upphäfva densamma eller behöfver det för att sjelf vara till; men den vill upptaga den i sig eller genomtränga den med sitt innehåll, på det den må blifva ett uttryck af förnuftighet. Den kan ej heller umbära förståndet: ty den förnuftiga handlingen är aldrig en handling blott i allmännhet, utan har alltid sin bestämda plats i den ändliga verkligheten, samt följagteligen sitt individuelt särskilda sätt. Den måste nemligen dels vara passad efter tiden, hvaruti den skall ingripa, d. v. s.

Digitized by Google

det speciella syftemålet och ändamålet måste stå i öfverensstämmelse med hvad de närvarande utvecklingsformerna af lifvet fordra och medgifva. Den måste således förutgås af ett begripande af dessa utvecklingsformer. Vidare måste den förnuftiga handlingen vara öfverensstämmande med individens inre och yttre kall i lifvet. *Klokhet* är förmåga att bedömma, hvilka medel under vissa gifna omständigheter äro de rätta för realiserandet af syftemålet. Men klokheten får ej lösslita sig från det förnuftigas innehåll eller endast bedömma medlen med afseende på tjenligheten hos dem att realisera en speciell handling, utan afseende på deras egen moraliska beskaffenhet; ty handlingen, ehuru till sitt syftemål förnuftig, kan genom medlen för dess yttre framträdande blifva oförnuftig. — Liksom på de förutgående utvecklingsgraderne af det andliga lifvet, gå äfven på den förnuftiga det Theoretiska och det Practiska parallelt med hvarandra. Den till verklig förnuftighet utvecklade anden vill, hvad han ss. förnuftig tänker. — *Vishet* är förmåga, att i tanken uppfatta och i handling verkliggöra lifvets högsta förnuftiga syftemål. Men liksom vetenskapen eller det Förnuftigas Theoretiska yttersta syftemål är ett aldrig fullt upphunnet mål, så är äfven den fullkomliga friheten eller det Förnuftigas Pract. syftemål aldrig fullt förverkligadt. Ty lifvet är på engång ett evigt och ett timligt: ss. evigt är det ett oföränderligt vara; ss. timligt är det ett föränderligt varda, ett sträfvande att allt mer och mer verkliggöra hvad det såsom evigt potentiâ är. — *Samvete* är menniskans förmåga att bedömma, huruvida hennes timliga och andliga utveckling är öfverensstämmande med eller stridande emot förnuftets eviga vilja, och att derefter gilla eller ogilla sina handlingar.

Capitel 18.

Om menniskans förnuft i Æstetisk betydelse.

Menniskans förmåga att förmedelst inbildningskraften eller sin sinnliga bildningsförmåga gifva sinnlig tillvaro eller form

Digitized by Google

af phænomen åt idéer kallas förnuft i æstet. betydelse; och inbildningskraften, sålunda försinnligande förnuftets idéer, kallas diktande inbildningskraft eller fantasi i högre bemärkelse.

(Nota)

Inbildningskraften är ej här en blott efterbildande eller reproductiv förmåga; ej heller en under förståndets ledning ordnande förmåga; utan den är en med frihet bildande förmåga, emedan det är det ursprungliga och väsendtliga, som den åskådligt framställer under sinnlig form. Likasom menniskan i sina högsta yttringar ss. Theoretisk, ser i phænomenerna väsendet och begriper de förra såsom det senares timliga utvecklingsformer; och likasom hon i sina högsta yttringar ss. Practisk sträfvar att göra den ursprungliga friheten gällande ss. den timliga utvecklingens lag och att derigenom upphöja denna utveckling till en verkeligen fri; likaså gifver hon i sina högsta yttringar ss. Æstetisk åt idéerna eller förnimmelserna af det eviga och väsendtliga åskådlig tillvaro eller phænomenets form. Denna fria utbildningsförmåga i förening med talent, eller obehindrad förmåga af den yttre framställningen, är det skapande i skön konst eller fri konst. Denna fria bildande förmåga är skapande, alldenstund hon ej blott bildar form, utan i och med detsamma äfven frambildar ett innehåll. Men den är icke skapande i den betydelse, att den kan gifva åt sina skapelser väsendets verklighet; den kan endast gifva dem väsendets betydelse. Den sköna konsten kan således framställa dels menniskan och menniskolifvet, dels naturlifvet. I det förra fallet kan hon söka framställa menniskan ss. menskligheteus urbild och fulländning, hvilket dock är ett aldrig fullt upphinneligt konstens mål; eller kan hon framställa menniskan i någon af hennes bestämningar, eller ock menniskorna i deras förhållanden till hvarandra. *(Ideal* är en försinnligad Idée). Äfven de ensidigaste yttringar af menskligt lif kunna blifva föremål för konstens framställning, så länge i dem något menskligt lif uppenbarar sig. Derföre kan äfven det onda vara konstföremål, såsom en förvänd rigtning af den menskliga friheten. Endast de helt och hållet sinnligt råa och djuriska yttringarne af men-

Digitized by Google

niskans lif ligga utom konstens område. Föröfrigt må konsten hafva ur naturlifvet eller menniskolifvet hämtat ämnena för sina framställningar, så har hon ej att efterbilda det yttre ss. sådant, utan det är det inre eller lifvet, som hon har att under dess olika former framställa. Hvad konsten förmedelst snille och talent har frambragt, det är skönt i detta ords inskränktare betydelse. I vidsträcktare betydelse skönt är lifvet, då det med högsta fullkomlighet och följakteligen i inre lagbundenhet yttrar sig. — Väsenden af högre fullkomlighet än menniskan kan konsten ej omedelbarligen framställa; men medelbarligen bemödar den sig derom, dels genom att i storlek och uttryck upphöja menniskogestalten öfver dess vanliga mått, dels genom att sätta den i förening med ting, hvilka ss. sinnebilder skola beteckna denna högre fullkomlighet; dels genom båda sätten gemensamt. — Äfven sådant, som ej har någon individuelt timlig tillvaro, utan finnes ss. egenskaper och bestämningar hos det existerande, t. ex. föreställningar, dygder, laster, själstillstånd, söker konsten att åskådligt framställa. Detta sker dels på ett mera omedelbart sätt, så framt det, som skall framställas, är något menniskans själstillstånd, och ss. sådant betecknas af ett ljud, en ställning, åtbörd, min, o. s. v.; dels mer omedelbart genom symboler och myther. En symbol eller sinnebild är i allmännhet något åskådligt, som i följd af en större eller mindre öfverensstämmelse tjenar till betecknande af något ej sinnligen åskådligt. En myth är antingen en berättelse eller saga i allmännhet, eller ock en sådan, som antingen tjenar till omklädnad för en lära eller såsom historisk framställer en öfversinnlig sanning.

Capitel 19.

Om affecter.

Affecter äro till hög grad stegrade, vanligen hastigt försvinnande känslor. I sitt förhållande till det ändliga lifvets öfriga functioner äro de i följd af sin onaturliga styrka häm-

Digitized by Google

mande eller åtminstone försvårande deras förståndiga och förnuftiga utveckling. Sålunda hindra de uppmärksamheten på såväl yttre som inre förnimmelser, och i allmännhet såväl de Theoretiska som Practiska functionernas frihet. I afseende på det subjectiva själstillståndets beskaffenhet af angenämt eller oangenämt under affecterne, äro dessa antingen alltid på samma sätt bestämda eller ock föränderliga. De förra äro antingen alltid angenäma eller alltid oangenäma. De, som alltid äro lika, uppkomma antingen ur en liflig föreställning om något oss medelbarligen eller omedelbarligen beträffande, närvarande eller redan inträffadt godt (t. ex. glädjens affect); eller ock ur en liflig föreställning om något oss beträffande, närvarande eller redan inträffadt ondt (t. ex. sorgens, ångrens, vredens affecter); eller ur en liflig föreställning om något oss sannolikt träffande ondt (fruktans affect); eller ock ur en liflig föreställning om något oss framtida träffande godt (hoppets affect). — Föränderliga affecter äro de, som kunna angenämt eller oangenämt afficiera oss, allt efter beskaffenheten af den förnimmelse, hvarigenom de väckas. Sådane äro förundrans och beundrans affecter. I afseende på de förnimmelsers beskaffenhet af sinnliga, förståndiga eller förnuftiga, genom hvilka affecterna väckas, indelas dessa i Sinnlighetens, Förståndets och Förnuftets.

Capitel 20.

Om passioner.

Passioner äro till hög grad af styrka stegrade begär, ofta äro affecter med dem förenade. Då affecterne mer eller mindre hämma de öfriga själsfunctionerna, så skärpa deremot passionerna vanligen förståndets verksamhet i valet af medel till deras syftemåls uppnående; och då de förra vanligen äro hastigt öfvergående, så fortfara deremot passionerna ofta tills deras syftemål är uppnådt, äfven om det endast genom långsamt verkande medel kan vinnas. Deremot kunna de lätt stegras till

Digitized by Google

en sådan styrka, att de mer eller mindre beherrska förnuftet. Den ursprungliga passionen, hvarifrån alla andra kunna härledas, är egoism eller menniskans hänförande af allt till sina individuella timliga syftemål, och hennes sträfvande att utan hörsamhet för förnuftets lagar verkställa det, som befordrar hennes syftemål. De härledda passionerna kunna indelas i 1:o sådane, som närmast hafva afseende på den begärandes person; 2:o sådane, som närmast hafva afseende på andra personer; 3:o sådane, som närmast hafva afseende på tingen. Passionerne af första slaget äro dels sådane, uti hvilka den häftigt begärande sinnliga menniskan eftersträfvar ett tillstånd för dess egen skuld (passioner efter nöjen); dels sådane, uti hvilka den häftigt begärande sinnliga menniskan eftersträfvar ett tillstånd ss. medel för sina individuella syftemål (passioner efter frihet). Passionerna af andra slaget dels behandla andra personer ss. sjelfva syftemål, och sträfva endast att med dem komma i en närmare förening eller ock att aflägsna dem ifrån sig (kärlekens och hatets passioner); dels sträfva att behandla andra personer ss. medel för sina egna syftemål (högmodets, ärelystnadens och herrsklystnadens passioner). Passionerna af tredje slaget eftersträfva tingen ss. dels sjelfva utgörande syftemål (passioner efter njutningar), dels ss. medel (passioner efter egendom).

Capitel 21.

Om Temperament.

Temperament är det individuellt olika sätt, hvarpå lifvet ss. såväl andeligt som kroppsligt är till hos särskilda menniskor. Temperamenterna kunna indelas uti det Choleriska, det Sangviniska, det Melancholiska och det Flegmatiska. Det Choleriska Temperamentet (det varmblodiga) har stor receptivitet och stor reactionsförmåga. Det Sangviniska (det lättblodiga) har öfvervägande receptivitet och ringare reactionsförmåga. Det Melancholiska (det tungblodiga) har öfvervägande reactions-

Digitized by Google

förmåga och ringare receptivitet. Det Flegmatiska (det kallblodiga) har ringa receptivitet och ringa reactionsförmåga. Betraktar man de olika Temperamenterna särskildt uti deras andliga och kroppsliga bestämningar, så visa de sig i förra hänseendet på följande sätt: det Flegm. temp. ss. öfvervägande drift till lugn, till ostördt förblifvande i ett närvarande angenämt tillstånd; det Sangv. ss. öfvervägande drift till njutning; det Melanch. ss. öfvervägande drift till inre verksamhet det Choler. ss. öfvervägande drift till yttre verksamhet. I kroppsligt hänseende betragtade visa sig Temperamenterne på följande sätt: hos det Flegm. temp. är reproductionssystemets verksamhet öfvervägande, hvilket har minsta både receptivitet och reactionsförmåga; hos det Mel. är ven-systemet (venæ, alla ådror, som föra blodet från kroppen till hjertat) öfvervägande, hvilket har ringa receptivitet, men kraftig, fast lugn och jemn reactionsförmåga; hos det Sangv. är artére- och lungsystemet (arterielt blod, det som flyter från hjertat ut i kroppen) öfvervägande, hvilket har mycken receptivitet, men en ringare reactionsförmåga; hos det Chol. är nervsystemet öfvervägande, i hvilket, särdeles i Cerebralsystemet (hjernan med alla derifrån utgående nerver), den högsta både receptivitet och reactionsförmåga visar sig.

Tillägg.

Capitel 2.

Phænomen? det som visar sig för mig, ss. ändlig, ss. ett ändligt ting. —

Derigenom att vi i vårt medvetande måste sönderdela ett begrepps prædicater, uppkomma många isolerade begrepp, som ej finnas i sjelfva verket, t. ex. Phænomen, Rum eller föreställningen om ett utom hvartannat, Tid, o. s. v.

Digitized by Google

Capitel 5.

Delfunction? En del af det, som ingår i en function function = yttring af en kraft).

Capitel 6.

Ande? En förnuftig tanke (neml. Guds).

Anatomie? läran om menniskans kroppsliga natur ss. blott rumfyllande.

Chemi? läran om huru det yttre verkar ss. kraft.

Physiologi? Läran om organismens functioner, ss. functioner af ett. lefvande väsen.

Instinct? rigtningen innifrån och utåt. Svarar emot vår sjelfbestämnings- eller practiska förmåga.

Organ? Den kroppsliga form, genom hvilken organismen förrättar någon function.

Capitel 8.

Schema? Om jag t. ex. föreställer mig flera individer af ett djurspecies, och vill beskrifva hvad alla individer af detta species ha gemensamt, så abstraherar jag från allt det individuella hos hvarje Individ, och sammanfattar sedan hvad de ha gemensamt.

Digitized by Google

II.

Ur Upsala-Posten 1863.

(Den 7 Nov.)

Hyllning.

Förliden Thorsdag*) kl. 4 e. m. uppvaktades professor emeritus Boström med sång och lefverop af studentcorpsen — — —. I de hjertligaste ordalag hembar herr professorn corpsen sin tacksamhet för den honom bragta hedersbevisningen, hvarvid han, så godt vi ur minnet kunna återgifva hans ord, yttrade *det han å ena sidan ej kunde annat än med djup smärta och saknad skiljas från den ungdom, vid hvilken han så innerligt varit fästad, och hvilken han under sin långa lärareverksamhet lärt sig älska och värdera; men å andra sidan vore han ock nöjd och glad deröfver att nu få lemna sin plats åt yngre och friskare krafter och sjelf få öfverlemna sig åt lugnet och hvilan, för hvilka hans framskridna ålder numera ensamt egnade sig.*

Hr professorn *bad* derefter *att för sista gången få fästa ungdomens uppmärksamhet på vigten och betydelsen af sitt läroämnes, philosophiens, studium och derpå att i theoretiskt afseende ingen borde skattas högre än hans philosophie, hvadan philosophien ej borde vara för någon likgiltig. Härmed ville* hr professorn *dock ingalunda hafva sagt, att hvar och en borde bli philosoph, hvilket han tvärtom ansåge vara hvarken behöfligt eller ens nyttigt; han ville dermed blott säga, att den äkta philosophiska andan och sinnet, som söker det sanna och väsendtliga i lifvet och tingen samt sträfvar till dettas förverkligande och förkofran i verlden, denna anda*

*) Den 5 November. (Utgifvarnes not.)

Digitized by Google

borde hos hvar och en finnas, han behöfde härför icke vara philosoph ex professo, lika litet som man för att vara christen behöfde vara theolog. Att åter icke hafva intresse för och icke vilja fråga efter den philosophiska vetenskapen, vore att vilja vara okunnig, och att rent utaf förakta densamma, utvisade en råhet, som anstode ingen och allraminst universitetets studerande ungdom.

Detta ville hr professorn *nu för sista gången hafva sagdt, icke för sin egen skuld, utan för den studerande ungdomens och dess efterträdares samt dermed ock för fäderneslandets och hela mensklighetens väl. Han hade visserligen många gånger förut yttrat detsamma, dock,* tillade hr professorn, *till det, som ligger en mest på hjertat, tröttnar man ej att återkomma. Det vore likväl öfverflödigt att vidare orda mycket härom till Upsala studenter, hvilka,* såsom hr professorn sade, *gjort sig kända för ett icke blott ungdomligt och lifligt, utan äfven allvarligt uppfattande af vigtiga frågor; det vore ock just från härvarande universitet, som de skickligaste lärare uti den philosophiska vetenskapen på sednare tider utgått, och sålunda härifrån som philosophiens sanningar spridt och skulle sprida sig till det uppväxande slägtet.* Härefter *tackade* hr professorn *ännu en gång för den honom visade äre-betygelsen* och uttalade slutligen under djup rörelse i de varmaste ordalag *sitt hjertliga farväl, hvarvid* han *nu, likasom flere gånger förut,* yttrade *den önskan och förhoppning, att han ej skulle blifva glömd, utan bibehållas uti sina lärjungars välvilja och hogkomst lika troget, som han å sin sida städse skulle bevara minnet af den academiska ungdomen.**)

*) Kursiveringen af utgifvarne.

III.

Om Boströms bref till P. Wieselgren.

Uti Wieselgrenska släktens ego finnes ett bref från Boström till Domprosten P. Wieselgren. Då hela den brefsamling, i hvilken detta bref förekommer, ej får offentliggöras förr än efter viss tids förlopp, kan ej detta bref här införas. Rörande detta bref har följande meddelande af Kyrkoherden E. Klingstedt ställts till vårt förfogande och meddelas här, såsom på sakens nuvarande ståndpunkt synnerligen upplysande:

»Det har, med tillmötesgående välvilja, tillåtits mig läsa de bref, som vexlats emellan Boström och dompr. P. Wieselgren och som, enligt efterlefvandes mig meddelade beslut, icke skola offentliggöras inom 50 år efter Wieselgrens död. Någon hufvudsaklig eller principiell tanke går man dock sannolikt icke miste om, till följd af detta brefs utelemnande, då det icke ännu får tryckas; Boströms bref är endast *ett* och har skrifvits med anledning af en honom af W. tillsänd apologetisk exhortation. Med en handstil, hvars klarhet påminner om Carl Aug. Nicanders, svarar Boström förmedelst en tillämpning af sina kända principiella satser på de speciella dogmerna om Christi gudom och Treenigheten. Då B. dervid andrager sådana argument som dessa: att ett individuelt personligt väsen icke kan vara predikat åt ett annat; att θεός i Novum aldrig betyder Christus, lika visst som P. Wieselgren aldrig kan sägas vara Boström; att alexandrinerna fatta θεός såsom appellativ; och att alla *tänkande* förnekat de dogmatiska närornas förnuftsgiltighet m. m.; så förefaller detta allt såsom redan förut i

Digitized by Google

andra af Boström författade skrifter nedskrifna uttalanden. Det enda nya, som det ofvan nämnda Boströmska brefvet torde komma att meddela, är ett ytterst kännetecknande drag, hvilket framträder i några uttryck, som låta läsaren förstå: att hela århundraden försvunnit utan att kunna uppvisa en enda *tänkande* människa; känslans heroer saknades deremot aldrig i tillräcklig mängd. Men dessa egendomliga uttalanden äro vi icke berättigade att afskrifva ur B:s bref.

Måhända det bör påminnas derom, att äfven Augsb. Bekännelsen i art. I innehåller det uttalandet, att »Person» (i trinitetsläran) icke utmärker *egenskap* uti en annan.»

Digitized by Google

Upplysningar

till

Tredje Delen af Boströms Skrifter.

Digitized by Google

Digitized by Google

Upplysningar.

1. **Om Förnuftets förhållande till Uppenbarelsen, af D:r A. Tholuck.**

Originalet förekommer i Skandia, 1833, I: 2, sid. 348—397 och är med tecknet — st — undertecknadt.

Sid. 3, rad. 11 ofvnfr. står: denna uppsats...

Såsom titel för Boströms artiklar i periodiska skrifter (tidskrift eller tidning) hafva vi användt ordet *uppsats*, emedan Boström begagnat just detta ord dels *här* om recensionen af Tholucks arbete, dels i sin skrift »C. J. Boström och hans filosofi» om alla sina där omtalade artiklar i periodiska skrifter.

Sid. 3, rad. 13 ofvnfr. står: bedömma...

Uti nu ifrågavarande uppsats använder originalet alltid formen dömma. I andra af Boströms skrifter, äfven i af honom själf till tryckning befordrade och i manuskripter af hans hand, förekommer formen döma. Då vi icke kunna i sådana fall afgöra för en uppsats i en periodisk skrift, om en där begagnad form är Boströms eller om den är den periodiska skriftens utgifvares stafningsform, i synnerhet då i några af Boströms skrifter begagnas två (eller flere) sådana former t. o. m. i *samma* skrift — och då det endast kan vara vår mening att i Boströms här samlade skrifter återgifva såvidt möjligt hans eget, men icke de period. skrifternas utgifvares stafningssätt, synes det oss vara likgiltigt, hvilken af dessa två i svenska språket användbara former i nu åsyftade skrift eller i liknande skrifter begagnas.

Digitized by Google

Denna anmärkning gäller äfven om åtskilliga andra uttryck i de uppsatser, som Boström författat för periodiska skrifter under 1830-talet och 1850-talets förra hälft. Med afseende på dessa uppsatser eger det förhållande rum, att det icke finnes några *fullt* samtidiga (= samma år författade) och på samma gång tillräckligt många eller vidlyftiga manuskripter af Boströms egen hand — hvad beträffar 1830-talet inga manuskripter alls före 1838, 1850-talets förra hälft åter endast några *få* och mycket *korta* fullt med några tidningsuppsatser samtidiga manuskripter, näml. yttranden, hvilka tillhöra Upsala Universitets protokoller — ej heller några fullt samtidiga af Boström själf till tryckning befordrade skrifter. Bland på svenska språket af Boström författade och till tryckning af honom själf befordrade arbeten höra endast följande till perioden före 1855: 1) En ofullbordad Psychologie (införd i I Delen af Boströms Skrifter), tryckt första gången (utan att i bokhandeln utlämnas) på 1830-talet, före 1833 (rörande hvilken må anmärkas, att stafningssättet i densamma, sådant det förekommer i I Delen af Boströms Skrifter, är i åtskilliga uttryck afvikande från originalet). 2) Satser om Lag och Lagstiftning, tryckt 1845 (om hvilket arbete likaledes gäller, att stafningssättet i I Delen af Boströms Skr. är i åtskilliga uttryck afvikande från originalet). 3) Ett ark af Den Philosophiska Statslärans Propædeutik, tryckt 1851 ss. disputation. Då de i periodiska skrifter under 1830-talet och förra hälften af 1850-talet förekommande, af Boström författade uppsatserna tillhöra åren 1833, 1834, 1850, 1852, framgår däraf, att ingen af de ofvannämda 3 skrifterna är fullt samtidig med någon af dessa uppsatser. — Men äfven *om* ett af de nu nämda fallen kunde sägas hafva inträffat, om man t. ex. finge anse »Psychologien» tillräckligt samtidig med Skandia-uppsatsen, och arket af Propædeutiken med uppsatserna i Tiden och Svenska Tidningen, eller om de med

Digitized by Google

Tiden och Svenska Tidningen samtidiga manuskripterna i Upsala Universitets protokoller vore tillräckligt många eller vidlyftiga för att några slutsatser i frågan kunde af dem dragas, så skulle man dock icke, för så vidt det gäller *vissa* uttrycksformer, kunna *med bestämdhet* sluta till, hvilketdera af tvänne (eller flere) användbara former Boström gett företrädet eller uteslutande begagnat eller på ett gifvet ställe begagnat. Stundom förekomma nämligen, om vi först fästa oss vid af Boström själf till tryckning befordrade skrifter, båda (eller alla) formerna för vissa ord i samma arbete (när detta är något vidlyftigare) eller i samtidiga arbeten, och intetdera då undantagsvis; men äfven när det sistnämnda icke är fallet, utan en uttrycksform eller alla uttrycksformer utom en verkligen förekomma endast undantagsvis, hindras man från nämnda slutsatser dära f att Boströms ofta efter midten af 1830-talet inträffande ohelsa högst sannolikt icke tillät honom att läsa eller åtminstone så noggrannt, som behöfdes, läsa korrekturen, *eller*, då detta *icke* var fallet (såsom väl är antagligt 1833), däraf, att det ju är ganska möjligt, att Boström betraktade såsom tillåtligt användandet af båda (eller alla) formerna omvexlande, när de båda (eller alla) i språket förekomma — *eller* möjligen icke alls fäste sig vid, hvilket af tvenne (eller flere) användbara uttryck han den ena eller andra gången händelsevis nedskref på papperet. Och hvad manuskripterna beträffar, så kunde man icke, äfven om tillräckligt många sådana eller något vidlyftigare sådant med Boströms egen handstil funnes samtidigt med ett tryckt arbete af honom, med *full* säkerhet ens från de ord, hvilka genomgående stafvas olika i det af Boström skrifna och i det tryckta, sluta till det af honom för tryckning gillade eller ogillade, begagnade eller icke begagnade stafningssättet, då man i åtminstone *ett* fall bestämdt vet, att han ville att stafningen *skulle* vara olika i det skrifna

Digitized by Google

och i det tryckta, nämligen i fråga om bokstafven, som tecknas än w, än v. Han *skref* (nästan utan undantag) alltid rent svenska ord med w, under det han i alla de af honom sjelf till tryckning befordrade skrifterna stafvade dessa ord (nästan utan undantag) med v. Undantagen från detta tillvägagående med nämnda bokstaf äro så få, att de måste betraktas såsom skriffel i de skrifna och ss. tryckfel i eller skriffel för de tryckta arbetena. (Såsom t. ex. i «Psychologien» — originalet — ordet Wara å sid. 15, 16.) — Äfven må erinras om, att, hvad tidningsuppsatserna beträffar, möjligen författaren ej *fått tillfälle* att läsa ens *ett* korrektur.

Det nu sagda gäller om följande uttrycksformer, som ej skilja sig från hvarandra genom någon olika betydelse eller genom något annat än genom stafningens olikhet: *andelig* och *andlig; begge* och *bägge; bordt* och *bort; christelig* och *christlig; döma* och *dömma; egenteligen* och *egentligen; ej eller* och *ej heller; enskilda* och *enskilta; fadern* och *fadren; för öfrigt* och *föröfrigt; heldst* och *helst; hemta* och *hämta; idé*, *idee* och *idée* (stafvas i »Psychologien» oftast ide); *interesse* och *intresse; i synnerhet* och *isynnerhet; jemföra* och *jemnföra; lika så väl, lika såväl*, *likaså väl* och *likasåväl; länge sedan* och *längesedan; magt* och *makt; mindst* och *minst; mon* och *mån; nämda* och *nämnda; philosophi* och *philosophie; practisk* och *praktisk; punct* och *punkt; sannt* och *sant; sidsta* och *sista; sjelf* och *sjelft* (såsom attribut till neutrum); *skiljnad, skillnad* och *skilnad; skräma* och *skrämma; stadna* och *stanna; så kallade* och *såkallade; så länge* och *sålänge; så vidt* och *såvidt; särskilda, särskildta* och *särskilta; tvertom* och *tvärtom; vexla* och *växla; vilkor* och *villkor; väsendtlig* och *väsentlig; å sido* och *åsido; åtmindstone* och *åtminstone; ägta* och *äkta;* m. fl. d. Till dylika uttrycksformer räkna vi också en mängd, som stafvas än med böjningsändelsen a, än med böjningsändelsen e. Sådana äro: *flera* och *flere; nämnda*

Digitized by Google

och *nämnde; philosopherna* och *philosopherne; vi veta* och *vi vete;* m. fl. d. (I Satser om Lag och Lagstiftning — för att anföra ett hithörande exempel å Boströms olika stafningssätt i af honom sjelf utgifven skrift från äldre tider — förekomma sidorne, medlemmarna, medlemmarne, utan att detta stafningssätt kan ens sägas bero på välljudets fordringar å det ställe, där den ena eller den andra uttrycksformen förekommer.) Däremot hafva vi tillämpat den grundsatsen att äfven i nu ifrågavarande uppsatser i periodiska skrifter noga iakttaga originalets stafningssätt å uttryck, som, om de också hafva samma betydelse, likväl *böra* och i lexikon *måste* betraktas såsom tvenne särskilda uttryck, t. ex. *bland* och *ibland; ej* och *icke; emot* och *mot; från* och *ifrån; i* och *uti;* m. fl. d.; äfvensom, såsom af det föregående följer, å sådana uttryck, som visserligen *i fråga om stafning* endast skiljas åt genom böjningsändelsen a eller e, men dessutom åtskiljas genom en skiftning *i betydelsen,* såsom t. ex. uttrycken *tanka* och *tanke.*
Sistnämnda grundsats hafva vi äfven följt med afseende på några ord, hvilka skulle, enligt de nu uppställda grundsatserna, hänföras till den allraförst nämnda kategorien af uttryck (samma ord, med samma betydelse och endast någon modifikation i stafning), såvida de icke skiljde sig från hvarandra något mera än de ofvan uppräknade af nämnda kategori i fråga om uttalet och därigenom i motsats mot de sistnämnda utöfva något nämnvärdt inflytande på satsbyggnadens välljud. Sådana uttryck äro: *likasom* och *liksom; mer* och *mera; väsendena* och *väsenderne;* m. fl. d.
Ytterligare må i detta sammanhang nämnas, att, om i någon af nämnda uppsatser i periodiska skrifter genomgående förekommer något uttryck, stafvadt på ett sätt, som ej alls igenfinnes i något af Boströms egenhändiga manuskripter eller af honom själf till tryckning befor-

Digitized by Google

drade arbeten — hvartill vi ej räkna skriften »C. J. Boström och hans filosofi», emedan den endast är ett oförändradt aftryck af den i Biografiskt lexikon med dettas stafning införda uppsatsen — hafva vi iakttagit den grundsatsen att ej så noga fästa oss vid det af Boström i hans ofvan åsyftade skrifter uteslutande begagnade, att vi ej kunnat tillåta begagnandet af det i ifrågavarande arbete uteslutande begagnade, emedan vi ju icke kunna veta om ej Boström, af skäl att han föga fäste afseende vid stafningen af dessa uttryck eller af andra skäl har tillåtit utgifvaren af skriften att i detta fall stafva enligt sina stafningsprinciper. Sådana uttryck äro t. ex. *affekt, charakter, inbildning, instruktion, monark, objectif,* m. fl.

Med användande af här framställda grundsatser tro vi oss hafva kommit Boströms åsikter om *stafning i tryckt skrift* så nära som möjligt är i de skrifter, där, såsom vi sökt påpeka, så mycken ovisshet måste råda i denna fråga.

Andra i något afs. vigtiga, från originalen gjorda afvikelser, som antingen icke äro endast lätt insedda, meningen ej störande tryckfel, eller ock icke äro endast rättelser af i originalet förekommande otvetydiga fel eller mot Boströms bestämdt kända skrifsätt — i synnerhet så snart fråga är om klarheten genom riktig interpunktion — stridande eller med detsamma mindre öfverensstämmande skrifsätt, skola i det följande angifvas, dock undantagandes följande afvikelser, hvilka här en gång för alla angifvas: *där, människa, nämligen, själf, objekt (subjekt)*, hvilka ord några få gånger förekomma blott i *vår* upplaga, äro tryckfel i st. f. der, menniska, nemligen, sjelf, object (subject); oss vetterligen har Boström aldrig skrifvit eller låtit trycka de förstnämda uttrycksformerna.

Sid. 3, rad. 11 nedfr. Uti originalet äro styckena 4—6, 8, 9, 11—15, 17—22 något inskjutna å sina resp. sidor.

Digitized by Google

Sid. 4, rad. 1 nedfr. Det citat, som här afslutas, är hemtadt från sid. 23 i Tholucks arbete.

Sid. 6, rad. 6 ofvnfr. bör stå (ss. i originalet): χαιρει...

Sid. 8, rad. 9 nedfr. står (ss. i originalet): I)?... liksom sid. 6, rad. 15, 14 nedfr. står: III)... IV)... Tecknet) är på dessa ställen både en del af ett parentestecken och en del af ett nummertecken.

Sid. 10, rad. 1 nedfr. står (ss. i originalet): sanning, d. ä. Ân begagnar Boström (i de af honom sjelf till trycket befordrade skrifter, äfvensom i för oss tillgängliga af hans egen hand skrifna manuskripter) skiljetecknet »komma», än begagnar han det *icke:* framför sådana uttryck, som d. ä., t. ex., d. v. s., utan att vi kunnat finna någon bestämd grund för det ena eller det andra. I de flesta fall utesluter han det. Med afseende på denna interpunktionsfråga hafva vi (i uppsatserna i de periodiska skrifterna på 1830- och 1850-talen) följt samma grundsats som rörande stafning af de uttryck, hvilka här ofvan i anm. till sid. 3, rad. 13 ofvnfr. blifvit angifna ss. hörande till första kategorien.

Sid. 12, rad. 17 nedfr. Huruvida i (framför *den grad* och framför *den mening)* skall kursiveras eller icke, kan ej afgöras, då här förekommer i originalet spärrad stil i st. f. kursiv. För att undvika dylik otydlighet hafva vi i III Delen af B:s skrifter aldrig användt spärrad stil, utan i dess ställe alltid kursiv.

Sid. 20, rad. 2 nedfr. står ss. i originalet och i Tholucks arbete: inre!

Sid. 25, rad. 8 ofvnfr. står i originalet: ex., att...
Då på mångfaldiga ställen (ehuru ej alltid) i Boströms af honom sjelf till tryckning befordrade skrifter och egenhändiga manuskripter efter en kort hufvudsats tecknet »komma» uteslutes framför bisatsen, som börjar med: att... hafva vi med afseende härpå följt den i anm. till sid. 10, rad. 1 nedfr. uttalade grundsatsen. På samma sätt hafva vi förfarit äfven i andra liknande interpunk-

Digitized by Google

tionsfall. Så snart tydligheten fordrat utsättande af skiljetecken, hafva vi i de flesta fall ej tvekat att ditsätta det, oaktadt det ej förekommer i originalet.

Sid. 26, rad. 12 ofvnfr. står ss. i originalet: tänka sig?

Sid. 28, rad. 5 nedfr. står ss. i originalet: sjelft vara identiskt med sin tanke (om sig sjelf)...

Sid. 29, rad. 14 nedfr. Sidan 361 åsyftas här ofvan sidan 13.

Sid. 30, rad. 15 ofvnfr. bör stå (ss. i originalet) punkt efter Bok...

Sid. 37, rad. 5 nedfr. står (ss. i originalet): släppa den.» Bör stå: släppa den».

Sid. 37, rad. 4 nedfr. står (ss. i originalet): behof »till harmoni... Bör, i enlighet med Tholuckska originalet, stå: behof, »till harmoni...

Sid. 40, rad. 13 nedfr. Den tidskrift, i hvilken Tholucks arbete först trycktes, var »Litterarischer Anzeiger für christliche Theologie und Wissenschaft ueberhaupt» för år 1830.

Sid. 41, rad. 8, 9 ofvnfr. På grund af Boströms not sid. 3 här ofvanför, har originalets parentestecken på innevarande ställe utbytts mot tecknet — —, emedan parentesen här är icke af Boström, utan af Tholuck. Utbytet har här gjorts i enlighet med Boströms eget förfarande i en sednare skrift (se Boströms skrift: Den speculativa philosophen Johan Jacob Borelius i Calmar).

2. Förnuft och Uppenbarelse, Fortsatt Afhandling af Bergquist.

Originalet förekommer i Svenska Litteratur-Föreningens Tidning, 1834, N:o 10 (5 mars) och 11 (12 mars), spalterna 145—155, 161—168, och är med tecknet — st — undertecknadt. Denna tidning var veckotidning; utkom hvarje onsdag (äfven ifall helgdag).

Sid. 47, rad. 2 ofvnfr. står (ss. i orig.): Jacobsson. Den citerade författaren skref sig sjelf Jakobsson.

Sid. 47, rad. 9, 10 ofvnfr. står (ss. i orig.): Afhandling om För-

Digitized by Google

nuft och Uppenbarelse. Den ordagranna titeln är: Förnuft och Uppenbarelse. Afhandling af Bengt Jakobsson Bergquist. — Vi erinra härvid därom, att Boström i denna och flere följande uppsatser (liksom i föregående uppsats) mycket ofta inom citationstecken icke citerar ordagrannt, utan åtnöjer sig med, att hans citat återger *tankegången* riktigt, hvarvid han gör än tillägg än uteslutningar i den citerade texten.

Sid. 47, rad. 16 nedfr. står i originalet citationstecken före Men ... Då emellertid intet citationstecken afslutar det citat, som börjar med ordet förutskickas i den närmast föregående meningen, måste citationstecknet före ordet Men betraktas såsom tryck- eller skriffel och Boströms citat antagligen tänkas såsom fortsatt till och med ordet sjelf i nästa rad.

Sid. 48, rad. 13 ofvnfr. står (ss. i orig.): vidsträckt.» Riktigare vore kanske: vidsträckt». Det förra kan dock möjligen försvaras därmed, att den mening Boström citerar är äfven i citatet afslutad (i Bergquists arbete så lydande: Men huru stort och vidsträckt är icke undersökningsfältet!). Jemf. anm. till sid. 47, rad. 9, 10 ofvnfr.

Sid. 49, rad. 16 nedfr. står i originalet: »Funnet!» utropade ... Det sista citationstecknet måste dock vara tryck- eller skriffel.

Sid. 51, rad. 16 nedfr. står i originalet: dotter»,...

Sid. 52, rad. 10 nedfr. står (ss. i orig.): Supernaturalismen ... Detta ord, som i Skandia-uppsatsen ensamt användes, användes omväxlande med Supranaturalismen i nu ifrågavarande uppsats. Då båda formerna äro användbara, och man ej vet, hvilken form Boström då (1833, 34) på de särskilda ställena användt, är det ju likgiltigt, hvilken form *här* begagnas. Långt sednare, 1859, i uppsatsen »C. J. Boström och hans filosofi» skrifver Boström om Skandia-uppsatsen, att den är »rigtad mot den ensidiga theologiska supranaturalismen» — såvida icke denna

Digitized by Google

form i denna uppsats får stå för Biografiskt lexikons räkning, där uppsatsen ursprungligen stod att läsa.

Sid. 53, rad. 7 nedfr. står i originalet: förklaringsgrunden ... Bergquist har: förklarings-grunden ...

Sid. 55, rad. 8 ofvnfr. bör skiljetecknet utgå efter: lärer ... likaledes rad. 16 ofvnfr. efter: hvad?) ..., oaktadt det förekommer på båda ställena i originalet.

Sid. 56, rad. 7, 8 ofvnfr. står (ss. i orig.): följande 12 och 13 sidorne ... Boström har antingen skrifvit så, som det står, och i så fall menat tolfte och trettonde sidorne; eller skrifvit: följande 12:te och 13:de sidorne; eller: följande sidorne 12 och 13.

Sid. 56, rad. 12 ofvnfr. står (ss. i orig.): innom och utom fäderneslandet, ... Bör enligt Bergquists interpunction stå: , innom och utom fäderneslandet, ...

Sid. 58, rad. 15 ofvnfr. står (ss. i orig.):?) ... Men enligt Boströms vanliga sätt att interpunktera borde här stå punkt efter parentesen.

Sid. 58, rad. 17 nedfr. står (ss. i orig.) två gånger: åskådligtgöras ... Bergquist har skrifvit: åskådliggöras ...

Sid. 60, rad. 3, 2 nedfr. står (ss. i orig.): Mathematiken ... Bergquist har Mathematikern ... Jemf. anm. till sid. 47, rad. 9, 10 ofvnfr.

Sid. 61, rad. 11 ofvnfr. står i originalet: Mathematiken ... Bör såsom af meningen framgår vara Mathematikern.

Sid. 63, rad. 3 nedfr. står (ss. i orig.): sådant. Bör stå: sådant?

3. Svar på anmärkningar etc.

Originalet förekommer i Sv. Litt. För. Tidning, 1834, Bihang N:o 3, 4 (9, 16 April), spalterna 17—23, 25—28 och är med tecknet — st — underteckuadt. Svaret gäller en uppsats i Sv. Litt. För. Tidn., 1834, Bih. N:o 1, 2 (26 Febr., 5 Mars), undertecknad: — H. Detta tecken

Digitized by Google

betyder: Butsch. Denne var akad. adj.; blef sedermera biskop.

Sid. 68, rad. 12, 10 nedfr. Sidd. 356—359: åsyftas här ofvan sidd. 9—12. Sidd. 361—365: sidd. 13—17. Sidd. 375—381: sidd. 25—29.

Sid. 69, rad. 3, 2 nedfr. Boström har sannolikt skrifvit: aldrig kan, utan motsägelse af förnuftet, antagas...

Sid. 70, rad. 17, 14, 9 nedfr. Sidd. 376—379: åsyftas här ofvan sidd. 26—28. Sidd. 356, 357, 359: sidd. 9, 10, 12. Sid. 358: sidd. 10, 11.

Sid. 70, rad. 2, 1 nedfr. Erinringarne rörande 3:e och 4:e sidd. i Bihanget göras i de följande styckena 10—12.

Sid. 71, rad. 8 ofvnfr., liksom sid. 73, rad. 13 nedfr. hafva vi satt punkt efter Förf.»..., oaktadt den icke finnes i originalet.

Sid. 72, rad. 5 ofvnfr. När det säges: Rec. går vidare... så menas därmed, att rec. öfvergår till andra sidor än 3:e och 4:e. 13:de st. handlar näml. om en anm., som sträcker sig inpå sid. 5, och 14:de st. om en anm. å sid. 2, hvarefter alla de följande styckena 15—25 handla om anmärkningar någon sida efter sid. 4. Med uttrycket sidor menas här öfverallt: spalter; af hvilka 2 upptaga en sida i vanlig mening.

Sid. 73, rad. 10 ofvnfr. Sidd. 357, 381: åsyftas här ofvan sid. 10, 29.

Sid. 73, rad. 13, 14 ofvnfr. står i orig.: ståndpunkt.»... Härom gäller samma anmärkning, som till sid. 48 rad. 13 ofvnfr. (I Butschs skrift står: Satsen, då den betraktas skild från sin försats, är således en erfarenhetssats, som såsom sådan rätteligen kan bedömas endast från den christliga erfarenhetens ståndpunkt.)

Sid. 73, rad. 10 nedfr. står i originalet: villkor.» Hvilketsomhelst kan här stå: .» eller ». Hvilket man väljer, beror på, om man betraktar den, äfven i Tholucks arbete, härmed afslutade meningen efter tecknet kolon såsom en fullt självständig mening eller ej.

Digitized by Google

Sid. 74, rad. 10 ofvnfr. står i originalet: 387,)... Vi ha satt: 387),... Vi äro dock icke fullt vissa om riktigheten af denna ändring.

Sid. 74, rad. 10 ofvnfr. Sidd. 357, 387: åsyftas här ofvan sidd. 10, 34.

Sid. 74, rad. 17, 18 ofvnfr. Sidd. 362—368; 376, 381: åsyftas här ofvan sidd. 14—19; 26, 29.

Sid. 75, rad. 3 ofvnfr. Sista dubbla citationstecknet gäller utom för ordet förvandtskap äfven för hela citatet, som börjar med enkelt citationstecken sid. 75, rad. 1 ofvnfr.

Sid. 77, rad. 13 nedfr. Parentesen är i denna uppsats den enda, som icke är Boströms, utan Butschs.

Sid. 81, rad. 5 ofvnfr. Författaren, som där omnämnes, är dåvarande professorn, sedermera biskopen C. E. Fahlcrantz.

4. Om Voteringar.

Originalet förekommer i Tiden, 1850, N:o 14 (16 Febr.). Tiden utgafs 2 ggr i veckan, hvarje helgfri Onsdag och Lördag.

Sid. 85, rad. 13 ofvnfr. står (ss. i originalet): nyttigt eller... Antagligen har Boström skrifvit: nyttigt, eller..., emedan tydligheten, som var alltid hans förnämsta interpunktions-grundlag, här så fordrade.

Sid. 89, rad. 3, 4 ofvnfr. står (ss. i orig.): beskaffenhet som ... Ibland utesluter Boström »komma» framför som.

Sid. 91, rad. 5 nedfr. står i originalet: omöjligt att...

Här må anmärkas, att i Upsala Univ:s protokoller finnes för 1850 ett enda manuskript af Boströms egen hand (i Större Akad. Kons. 6 Febr.). Det upptager i innevarande III Del af Boströms Skr. ej fullt en trycksida. Af detta yttrande lära vi, att Boström *där* stafvade: aflaggda, Calmare, ej eller, enskilta, jemförelse, jemnlika, Practiska, såvida, Sökandernes, väsendtliga.

Digitized by Google

5. Rörande Förändrandet af Folkrepresentationen i Sverige.

Originalet förekommer i Tiden, 1850, N:o 25 (30 Mars) och 26 (3 April).

Sid. 92, rad. 3 ofvnfr. står i originalet: Sverige [1]).
Då i de flesta uppsatserna af Boström i Tiden står: *) **) o. s. v., hafva vi användt detta beteckningssätt i alla uppsatserna, hvarigenom ingen olägenhet i och för citering uppkommer. *Här* hafva vi i st. f. *). satt .*) då noten hör till hela titeln och ej blott till Sverige.

Sid. 92, rad. 15 nedfr. bör stå (ss. i orig.): införde i...

Sid. 93, rad. 15 ofvnfr. står i originalet: säkert, om... Boström begagnar båda sätten.

Sid. 93, rad. 6, 5 nedfr. bör naturligtvis stå: rättighet är... I originalet står: rättighet, är...

Sid. 94, rad. 7 ofvnfr., liksom sid. 97, rad. 11 nedfr. och sid. 109, rad. 15 ofvnfr., har skiljetecken (,) utsatts, ehuru det visserligen ej är fel, om det ss. i originalet saknas.

Sid. 109, rad. 14, 15 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): Näringsståndet... (utan kursivering).

6. Professor Boström i Upsala och en Aftonbladist i Stockholm.

Originalet förekommer i Tiden, 1850, N:o 43 (1 Juni).

Mot Aftonblads-artikeln (24 April): Envigeskamp mellan professor Boström i Upsala och nittonde århundradet i Sverige.

Sid. 119, rad. 5 ofvnfr. står visserligen i originalet staterna ..., men dels på grund af sjelfva meningen, som fordrar stater..., dels på grund af hvad i nästa uppsats (sid. 131, rad. 3 ofvnfr.) säges, är sannolikt, att Boström skrifvit stater...

Digitized by Google

7. **Ytterligare om Professor Boström och en Aftonbladist i Stockholm.**

Originalet förekommer i Tiden, 1850, N:o 72 (11 Sept.) och 73 (14 Sept.).

Mot Aftonblads-artikeln (10 Aug.): Professor Boströms Hejduk i »Tiden».

Sid. 121, rad. 10—6 nedfr. står (ss. i orig.) i citatet: Per ... i Boströms eget yttrande med anledning af citatet: Pehr ...

Sid. 126, rad. 9 nedfr. står (ss. i orig.): som det nyss nämndes ... Möjligen stod i Boströms manuskript: som det, hvilket nyss nämndes ...

Sid. 127, rad. 7 nedfr. Parentesen är Aftonbladets, men de därpå följande orden intill det nya citationstecknet, rad. 5 äro Boströms.

Sid. 128, rad. 14 nedfr. Uttrycket klumsigt ansluter sig till den i svenska allmogespråk förekommande formen klumsen, som betyder dvalhändt, stel i fingrarna af köld.

Sid. 131, rad. 1 nedfr. står i originalet: toma ... I Boströms »Psychologie» (originalet) förekommer ordet toma på ett ställe.

Sid. 134, rad. 3 nedfr. står visserligen i originalet: densamma ..., men sannolikt har Boström skrifvit: densamme ..., som är att hänföra till det längre bort stående medborgare och ej till det närmare stående rättighet.

Sid. 135, rad. 1 nedfr. står genom tryckfel i originalet: inundiaira ... (hvilket uttryck i intet språk förekommer, ej heller kan från något språk härledas). Incendiair artikel = brandartikel.

8. **Ytterligare om Förändrandet af Folkrepresentationen i Sverige.**

Originalet förekommer i Tiden, 1850, N:o 88 (6 Nov.).

Med några ändringar och med uteslutande af några noter är

Digitized by Google

denna uppsats införd i en brochure af Boström med titeln: Äro Rikets Ständer berättigade att för Svenska Folket besluta och fastställa det nu hvilande så kallade representationsförslaget? Denna brochure utgafs 1865 mot det Kongl. förslaget af år 1863, hvilket förslag sedermera antogs af Riksdagen 1865 i december och af konungen proklamerades 1866 i juni.

Äfven i denna uppsats äro tecknen till noterna: 1, 2, o. s. v., hvilka tecken användes i följd genom hela uppsatsen, utbytta mot *) **) o. s. v. för hvar sida.

Sid. 139, rad. 15 nedfr., liksom sid. 143, rad. 4 ofvnfr. och sid. 144, rad. 12 nedfr., har skiljetecken (,) utsatts, ehuru det visserligen icke är fel, om det ss. i originalet saknas.

Sid. 142, rad. 5 ofvnfr. står: rättighet men ... Bör stå (ss. i orig.): rättighet; men ...

Sid. 144, rad. 20 nedfr. står (ss. i orig.) skiljetecknet »komma» framför ordet till. I brochuren af 1865 är detta skiljetecken borttaget.

Sid. 145, rad. 22, 21 nedfr. står i originalet: Ombud. I brochuren 1865 likaså. Då emellertid Boström dels ej ens i samma uppsats var konseqvent i fråga om stor eller liten bokstaf, dels lät till det mesta 1865 endast omtrycka den första upplagan, utan att ändra stafningen, på samma gång han i det 1865 gjorda tillägget stafvade en del ord olika med dem från år 1850, och dessutom här är fråga om stafningen af endast en tidningsuppsats — så göra vi oss ej samvete öfver att låta ombud här qvarstå utan att betrakta det ss. tryckfel.

Af att i rad. 3 och 2 nedfr. å sid. 146 ordet tillåta står afstafvadt på två rader: till-låta ..., får man ej draga den slutsatsen, att Boström skulle ha afstafvat tillåta på detta sätt, enär hvarken på detta ställe, ej heller annorstädes — oss vetterligen — i Boströms skrifter någon sådan afstafning förekommer.

Digitized by Google

9. Om gränsorna för Rikets Ständers rätt etc.

Originalet förekommer i Tiden, 1850, N:o 100 (18 Dec.). Närmast under öfverskriften står: (Insändt.)

Sid. 150, rad. 5 ofvnfr. står: beskönja. Beskö̈na och Beskönja = utsmycka, framställa i gynnsam (urskuldande) belysning, bemantla o. s. v. Jfr. Tyskans beschönen och beschönigen. »Beskönja, v. n. 2. Fucare, Prætexere. Hujus verbi usus tantum est in Præs. Ind. et Infinit.». Abr. Sahlstedt, Svensk Ordb. (1773). Fucare betyder färglägga, sminka, och prætexere pryda, bruka något såsom svepskäl, bemantla.

Sid. 150, rad. 4 nedfr. står: Kap. *läs* (ss. i orig.): Cap.

10. Mellan uppsatserna i Tiden å ena sidan och uppsatsen i Svenska tidningen å andra sidan har Boström 1851 utgifvit första arket af Grundlineer till Philosophiska Statslärans Propædeutik, nämligen de första 20 §§. och en del af (nästan hela) den 21; motsvarande i de år 1859 utgifna arken §§. 1—22 och en del af §. 23 (nästan hela). Nya §§ uti 1859 års ark äro §§. 2, 13, 22. Utesluten är uti 1859 års ark: §. 20 uti 1851 års ark. Denna sistnämnda § hade följande lydelse:

§. 20.

Sedeläran och Rättsläran kunde tillsammans kallas *Rättslära i vidsträckt bemärkelse,* emedan de bägge handla om det *Rätta* i menskliga väsendens fria verksamhet eller handlingar.

De äro bägge vetenskaper om rättigheter och pligter, den förra om de enskilta eller moraliska, den sednare om de publika eller juridiska. På visst sätt skulle hela den theoretiska philosophien

Digitized by Google

kunna kallas Theologien i vidsträckt bemärkelse, emedan äfven Anthropologien och Ethnologien dock hafva väsendet eller Gudomligheten och hans ideer till sina objecter, och emedan det philosophiska vetandet blott såvida är sannt, som det är identiskt med det Gudomliga. Äfvenledes skulle hela den practiska philosophien kunna kallas Religionslära i vidsträckt bemärkelse, då Sedligheten och Rätten bägge äro organiska momenter och följder af Urreligionen, och då de med annat vilkor ej vore, hvad de böra vara. Sedligheten, kunde man säga, är den privata menskligheten religion inom *dess* sphær, liksom rätten den offentliga menskligheten religion inom *dess* sphær.

Vidare äro 1859 dels uti alla §§. utvidgningar gjorda (§. 13 — 1859 års §. 15 — dock högst obetydligt utvidgad) och mindre ändringar vidtagne, dels här och där en uteslutning gjord. Af ändringarne må här endast nämnas följande, som röra sjelfva hufvudstyckena af §§. 14, 15, 18, 19 år 1851, som äro §§. 16, 17, 20, 21 år 1859: 1) den enskilta (particulaira, privata) menskligheten och 2) den naturligen samfäldta (universella), offentliga (publika) menskligheten hafva utbytts mot 1) Menniskan, enskilda (privata) menniskan och det privata samhället och 2) Folkstammen (nationen), Racen, Slägtet, Rätten, Det offentliga Samhället, Staten, Statssystemet och Statssystemernas system (menskligheten).

En §, nämligen §. 12 år 1851, är år 1859 ss. §. 14 något väsendtligare omarbetad.

§. 14 (1859) lydde 1851 på följande sätt:

§. 12.

Menniskans Philosophie indelas i *Theoretisk* och *Practisk* med afseende på det egentliga väsendets olika förhållande till menniskans theoretiska och practiska förmåga eller verksamhet.

Digitized by Google

Det egentliga väsendet (Gud och hans ideer) är alla ändliga väsendens och följaktligen äfven menniskans yttersta *Grund.* Men såsom sådant är det 1) för hennes theoretiska förmåga alla ändliga väsendens *Urväsen* — deras absoluta Ursak och Ursubstans, uti och genom hvilket allt i och af dem måste *begripas;* 2) för hennes praktiska förmåga alla fria väsendens *Urreligion* — deras absolut högsta Lag och Ändamål, hvarefter och hvartill allt i och af dem *bör göras.* Det är således i theoretiskt afseende blott innehåll och object för hennes betraktelse eller vetande — hennes förstånd, men i practiskt afseende tillika object och innehåll för hennes fria verksamhet eller handlande — hennes vilja, uti och genom hvilken det i och för henne bör förverkligas. Saknade menniskan friheten, så hade denna indelning af Philosophien ingen betydelse.

11. Aphorismer i Statsrätten.

Originalet förekommer i: »Svenska Tidningen. Dagligt Allehanda i Stockholm.» 1852, N:o 46 (25 Febr.) och 47 (26 Febr.).

Sid. 159, rad. 4 nedfr. bör stå (ss. i orig.): Gudomligheten.

Sid. 162, rad. 8, 7 nedfr. står: konungabrefvet af den 25 September 1777. Detta lyder (se Skarin, Svea Rikes Lag): Då någon angifves vid domstol att hafva gjort förklenliga tillmälen och fällt hårda omdömen om Konungen och Regeringssättet, skall domaren, utan minsta tidsutdrägt, till K. M:t inberätta målet, hvaruti brottet består och hvem det angifvit, då K. M:t äfven genast vill sig utlåta, huruvida, efter de sig företeende omständigheter, saken må alldeles nedläggas eller med ransakningen fortfaras.

Digitized by Google

Bland protokollerna i Större Akad. Konsistorium finnes endast ett yttrande af Boström, hvilket hör till året 1852 (6 Nov.); detta är skrifvet med hans egen handstil. Af detta, som upptager endast två trycksidor i förevarande III Del af Boströms Skrifter, läre vi att *i detta protokoll* stafvade Boström följande ord sålunda: bedöma; emedlertid; flere (anmärkningar); fogdarne, fogdarnas och fogdarnes; (är) förbudet; mindst; samvetsgranhet; (consistorium) sjelf och (consistorium) sjelft; sjelfva åboerne; stämmorne; upläsningar; åtminstone.

Bland protokollerna i Filos. Fakulteten finnes endast ett yttrande af Boström tillhörande 1852 (30 Okt.); detta är egenhändigt skrifvet af Boström. Det upptager ej fullt en trycksida i förenämnde Del. Af Boströms stafning därstädes är särskilt att inhämta, att han *där* stafvade: gynsamt; intresse; i synnerhet; sednare; upsatser.

12. Program vid Rectoratets nedläggande.

Originalet har följande ord å titelbladet: Till vetenskapernas vårdare, gynnare och vänner vördsamt af Kongl. Academiens n. v. Rector Christopher Jacob Boström Philos. Pract. Professor R. N. O. Af dessa ord hafva de första af utgifvarne satts såsom öfverskrift öfver själfva texten i programmet, hvilken i originalet saknar öfverskrift, hvaremot på »titelbladet» satts: Program vid Rectoratets nedläggande.

Denna skrift är af skrifterna i denna III Del den första, som af Boström själf till trycket befordrats.

Sid. 169, 170 står (ss. i originalet): Nordstjerne Orden, Wasa Orden ... Men sid. 176 står (ss. i orig.): Nordstjerne-Orden, Svärds-Orden ... (liksom det sistnämda ordet s. 177).

Sid. 170, rad. 9 nedfr. står, ss. i originalet genom skrif- eller tryckfel, Rundbom i st. f. Runbom. Jfr. sid. 460 och 461 här ofvan.

Digitized by Google

Sid. 173, rad. 7 ofvnfr. står i originalet på detta enda ställe: Akademien...

Sid. 173, rad. 11 nedfr. står i originalet: framlidna... rad. 5, 4 nedfr.: framledne...

Sid. 174, rad. 17 ofvnfr. står i originalet: Literatur-Sällskapet... men bör stå (enl. sällskapets eget skrifsätt): Litteratur-Sällskapet... (såsom i texten är satt).

Sid. 174, rad. 9 nedfr. står ss. i originalet: Mynt- och Skådepenningar.

Sid. 176, rad. 11 nedfr. användes i originalet på detta enda ställe formen lämna (i ordet öfverlämna).

13. Den speculativa philosophen Johan Jacob Borelius i Calmar.

Man observere i detta arbete den olika stafningen af en mängd ord i Borelii skrifter, som af Boström citeras, och i Boströms egna tillfogade anmärkningar dels i Boreliska texten, dels i noterna.

Med afseende på åtskilliga ord, som af Boström stafvas på olika sätt i detta arbete, äfvensom i fråga om interpunktionen, då äfven deri olikhet råder i detta arbete, hafva vi följt samma grundsats, som är angifven i upplysningar här ofvan till sid. 3 rad. 13 ofvnfr., sid. 10 och sid. 25. Utom de der nämnda uttrycken må här äfven påpekas: critik (kritik); criticera (critisera); emedlertid (emellertid). Vi hafva icke bundit oss vid Boströms stafning eller interpunktion i sådana fall å hvarje särskilt ställe, då manuskriptet icke föreligger, och vi ej veta, huruvida han varit i stånd att noggrannt läsa korrekturet.

Hvad beträffar citaten efter Borelius, hvilka här i allmänhet äro ordagranna, hafva vi rättat de i Boströms citering förekommande mycket få oriktigheterna i stafning, interpunktion och uttryck.

Parenteser i den Boreliska texten hafva af Boström i allmänhet ändrats till streck på ömse sidor om de i paren-

Digitized by Google

tesen ställda orden. Då några gånger så ej skett, hafva vi vidtagit denna ändring.

Sid. 229, rad. 9, 8 nedfr. Boströms anmärkning förfaller, då Borelius har rättat i de hans arbete medföljande rättelserna orden: vara-förnimmas, vara-vara ... till orden: vara = förnimmas, vara = vara ..., hvilka rättelser Boström ej observerat.

Sid. 238, 239, not. 134. Citatet ur Phil. Statsläran propædeutik, 33 §., är ordagrannt med undantag af: 1) att Boström i citatet skrifvit: det ändliga och oändliga ... i st. f.: det oändliga och det ändliga ... 2) att vi skrifvit: sjelf ... på båda de första ställena i citatet (där Boström skrifvit sjelft på det ena och sjelf på det andra) 3) att vi skrifvit: det oändliga ... (enligt det citerade stället, i olikhet med citatet).

Sid. 239 står i originalet: accidentielt ..., men på ett föreg. ställe, s. 210, står i originalet: accidentelt ... Vi hafva behållit båda formerna.

Sid. 240, rad. 6, 7 ofvnfr. hafva vi borttagit citationstecknen före ordet Vid och efter ordet inbördes, emedan de citerade orden ej äro ordagrannt Borelii.

Ett protokoll i Större Ak. Kons. och två bref till Professor Nyblæus samt tre bref till Rektor Dahlbäck, alla Boströms egenhändiga manuskripter, äro daterade 1860 och finnas här ofvan införda.

Bland de många lärorika upplysningar rörande Boströms system, som lämnas oss i »Johan Jacob Borelius» vilja vi här framhålla 3:ne:

1) Boström lärer, att det gifves en *relation inom* det absoluta, som icke hindrar det absoluta att vara absolut, *och* en *relation*, i hvilken det absoluta icke kan stå utan att icke vara absolut, nemligen relationen till något *jemte* (vid sidan af) det absoluta. Detta framgår af sidd. 200, 201 och not. 134. I föreg. skrifter lärer han, att de i det absoluta väsendet ingående väsendena allesammans — eftersom de ss. sjelfständiga icke kunna vara

Digitized by Google

identiska med det absoluta eller med hvarandra — äro relativa väsenden, dock endast så mycket relativa, som behöfves för att vara sjelfständiga, således *i det enda afseendet* relativa, att de i och för det absoluta (Gud, den Allvetande) äro (icke identiska med, utan) flere momenter uti det absoluta (den Allvetande). Se t. ex. II Del. s. 488, st. 26. Närmare är detta utveckladt i prof. Leanders afhandling, Boströms lära om Guds ideer, och där af honom visadt vara nödvändigt för att förklara huru fenomenell uppfattning kan finnas.

2) Boström lärer i sammanhang härmed, att Gud har omedelbar och medelbar uppfattning: omedelbar af Sig själf och öfriga väsenden sådana de äro för en *fullkomlig* uppfattning, se 3); medelbar af Sig själf och öfr. väsenden sådana de äro ofullkomligt till för ofullkomliga väsenden. Detta framgår af noterna 84, 97, 100, 109.

3) Boström lärer om de ändliga väsendenas absoluta fullkomlighet hos Gud, att den består uti, att de i och för Gud äro förnumna *sådana de i alla afseenden äro* (= sådana de af *alla* väsenden förnimmas); hvaremot de äro alla i mer eller mindre mon ofullkomliga för (inför) sig sjelfva, då de nämligen icke förnimma sig sjelfve sådana de i alla afseenden äro (sådana de af *alla* väsenden förnimmas). Han lärer således, att äfven ofullkomligheten i de ändl. väsendenas uppfattnings-föremål *hör med* till den fullständiga uppfattning af väsendena, hvilken Gud har, ehuru nämda föremål äro endast *medelbart* (= *såsom hans* uppfattning af *deras* uppfattnings föremål) till för honom. Detta framgår af noterna 109—111.

I dessa 3 punkter skiljer Boström sig alldeles bestämdt ifrån en Ny-Boströmiansk åsikt, som förnekar: 1) *all* relation *inom* det absoluta, 2) skillnad mellan omedelbar och medelbar uppfattning hos Gud och 3) att Gud har uppfattning af ofullkomligheten hos de ändliga väsendena och hos deras uppfattnings-föremål. Huruvida Ny-

Digitized by Google

Boströmianismen har rätt är *en* fråga. *En annan* är huruvida, såsom stundom har sagts, Boström själf delat denna åsigt i vissa af sina yttranden. För vår del äro vi öfvertygade att 1) Boström har rätt och att 2) han åtminstone i sin från och med 1830-talet uttalade åsigt aldrig yttrat sig så, att han kan sägas i någon mån hafva biträdt dessa Ny-Boströmianska åsikter. Alla hans skrifter efter 1820-talet ådagalägga det sednare; liksom möjligheten af filosofisk förklaring af fenomenverldar fordrar det förra. Skulle man kunna säga, att han i sina tidigaste latinska uppsatser (1820-talet) stundom fällt yttranden, som gå i nyssnämnda Ny-Boströmiánska riktning, har han sedan öfvergifvit denna ståndpunkt.

14. Afskedsord till den studerande ungdomen.

Boströms sista föreläsning hölls den 12 Maj 1863 och afslutades med här ofvan ur Upsala-Posten N:o 40 (23 Maj) införda afskedsord till den studerande ungdomen. Den här införda titeln är Upsala-Postens öfverskrift. Enligt uppgift därstädes äro dessa afskedsord stenografiskt upptecknade. Med några ändringar i uttryck, moderniserad stafning och någon olikhet i interpunktion äro dessa afskedsord införda i Nyblæi »Den filos. forskn. i Sverige» IV delen 1:ste h. sidd. 8—10.

Uti ett enda akad. protokoll, 3 Sept. 1863 i Större Akad. Konsistoriet, förekommer ett med afskedsorden samtidigt yttrande af Boström, skrifvet med hans egen hand Yttrandet upptager ej mycket mer än en trycksida. Där läsa vi: ej eller, enskilta, förmonlig, förnemligast, prac tisk, så snart, åtmindstone.

15. Anmärkningar om helfvetesläran.

Först i tredje upplagan tillökad med: Bihang om den eviga osaligheten.

Digitized by Google

Under Boströms lifstid utkommo 3 upplagor, alla år 1864 (1:sta upplagan annonserades 16 apr., 2:dra 11 maj och 3:dje 7 sept.). Såsom af det följande synes, var fjärde upplagan af Boström själf utarbetad för tryckning, när döden (d. 22 mars 1866) trädde emellan hans afsigt och dess verkställande. Denna af Boström själf anordnade upplaga är nu (i närvarande del af Boströms Skrifter) tryckt för första gången. Ett exemplar af denna »fjärde upplaga» öfverlämnades den 11 okt. 1880 till Upsala Universitets bibliotek af dåvarande docenten P. Wikner. Boström har däri med egen hand infört rättelserna och tilläggen. Detta exemplar hade (enligt doc. Wikners meddelande vid öfverlämnandet af detsamma till biblioteket) efter Boströms död på grund af Boströms egen uttalade vilja lämnats till doc. Wikner. Efter detsamma är tryckningen noggrannt verkställd, med här nedan nämnda mycket få ändringar.

Utom detta af Boström renskrifna exemplar finnes äfven ett annat exemplar, ett (före det här ofvan nämda) af Boström med blyerts skrifvet koncept, som efter prof. Glas's död af prof. Hammarsten öfverlämnats till Upsala Universitets bibliotek, med prof. Glas's här följande påskrift: De med blyertspenna gjorda anteckningarna och tilläggen äro skrifna af författaren sjelf, prof. Chr. Jac. Boström, och voro af honom ämnade att ingå i 4:de upplagan af »anmärkningar om helvetesläran m. m.», men hans plötsligen af hjertförlamning vållade död satte p härför. Vir probus et integer!

O. Glas.

Uti stafningen verkställd ändring, hvilken af Boström i ifrågavarande upplaga utförts på ett ställe eller några ställen, men ej på alla, har af oss genomförts öfverallt. (Så är t. ex. förhållandet med christelig, ej heller, åtmindstone.) Då Boström, som sagdt, i de tryckta skrifter, som han själf utgifvit, för rent svenska ord använder v, oaktadt han alltid i sina samtidiga, oss bekanta manuskrip-

Digitized by Google

ter i sådant fall använder — med få undantag — w, hafva vi naturligtvis ej i Helfvetesläran användt w, där det förekommer i rättelserna och tilläggen af Boströms egen hand till den fjärde upplagan.

Sid. 260, rad. 18 nedfr. förekommer i tredje upplagan efter ordet phænomenet en i »fjärde upplagan» utesluten parentes, nämligen: (t. ex. trötthet såsom orsak till insomnande)...

Sid. 270, rad. 17 nedfr. står (ss. i originalet): de omyndiga... Boström har antagligen skrifvit eller åtminstone tänkt skrifva: *de* omyndiga...

Då Boström i »fjärde upplagan» låtit införa å sid. 275, rad. 10 ofvnfr. ordet omedelbart, kan man väl taga för gifvit att hans mening varit att införa det äfven straxt nedanför — rad. 19 ofvnfr. — mellan ordet deremot och ordet en, ehuru han ej kommit att utföra sin afsigt.

Sid. 283, rad. 6 nedfr. står: yttersta domen... (jfr sednare skrifter s. 313, rad. 2 ofvnfr. och noten till sid. 303). Läran därom räknas här till de absurda phantasierna (i en sednare skrift till portenta superstitionis). Då denna lära förekommer (under namnet yttersta) i bibeln, är vår öfvertygelse, att ordet yttersta i enlighet med bibelns anda måste där tolkas såsom liktydigt med: i högsta instansen. Samtiden (inclusive människan själf) fäller dom i första instansen, historien i den andra, men den afgörande offentliga domen eller domen i högsta instansen fälles i den tillkommande världen af Kristus själf. Fattar man ordet yttersta på nu nämda sätt, utesluter icke den »yttersta» domen den himmelska konungens nåd efter äfven denna dom. Finge man tolka ordet yttersta sålunda, skulle naturligtvis icke Boström vidare kalla denna lära en absurd phantasie (eller räkna den till portenta superstitionis). Äfven i fråga om en eller annan lära i bibeln, utom den nu nämda, gäller, att det är denna lära enligt den vanliga

Digitized by Google

tolkningen (hvilken dock Boström ofta anser vara bibelns verkliga mening), som han förkastar, ej den förnuftsenligare tolkningen, vid hvilken han ej skulle ha något att anmärka, om han blott kunde anse den vara bibelns verkliga mening. Jfr. sid. 267, noten 13, här ofvan.

Sid. 288, rad. 4 nedfr. står (ss. i orig.): som utan... Bör stå: som, utan...

Hvad beträffar detta Boströms arbete och de följande religiösa skrifterna af honom, må här påpekas, att hans uppgift såsom filosof var först och främst att strängt framhålla Gudsbegreppet i dess renhet. Detta har han i sina nu ifrågavarande arbeten med synnerlig styrka genomfört. Han har därvid varit besjälad af samma stora tanke, som flere andra af människoslägtets höge andar, ss. t. ex. Augustinus och Luther — nämligen den religiösa ideens renhet. Med afseende på somliga af hans uttalanden gäller detsamma som med afseende på somliga af Augustini och af Luthers — att dessa måste, för att ej missförstås, kompletteras af andra uttalanden (af dem sjelfva eller af andra), i hvilka den *etiska* idéen framträder i sin rätta dager utan att göra intrång på den *religiösa* ideen. Liksom den *religiösa* framställningen måste framhålla Guds absoluta självständighet, måste den *etiska* framställningen framhålla människans relativa självständighet. Föreningen af dessa båda framställningar torde väl medgifvas äfven af teologer vara all filosofis liksom all positiv teologis svåraste problem. Augustinus förleddes vid sitt fasthållande af Guds absoluta självständighet till den hedniska läran om predestinationen, som, konseqvent tagen, nekar all självständighet å människans sida i fråga om hennes eviga salighet. Hans lära om Guds självständighet måste i nyssnämda punkt ej blott kompletteras, utan äfven rättas. Hvad åter Luther i sina *senare* arbeten, när han talar om t. ex. människans trälbundna vilja, och Boström i sitt arbete om Helfvetes-

Digitized by Google

läran beträffar, äro vi öfvertygade, att de i dem så riktigt och djupt uppfattat Guds absoluta själfständighet, att deras uppfattningar ej behöfva rättas, utan endast, *för att ej missförstås,* kompletteras af den etiska betraktelsen. Att bevisa rigtigheten af denna vår öfvertygelse är här ej rätta platsen. För öfrigt må ingen tilltro sig att kunna bedöma dessa Boströms uttalanden rätt utan en grundlig kännedom om hans system i hans fullfärdiga framställning af detsamma *i dess helhet.* Ur detta följer hans här framställda satser med logisk nödvändighet och röja för ingen del någon slapphet i tankegången. Till det härmed åsyftade oriktiga omdömet hvilket vi nu velat tillbakavisa, har endast okunnigheten kunnat göra sig skyldig.

16. Öppet sändebref etc.

Originalet förekommer i Upsala-Posten, 1864, N:o 63 (6 Aug.) och är icke undertecknadt. Beckmans uppsats utkom den 28 maj, således, enligt den i det föreg. angifna tiden för Boströms 3:ne upplagor af Helfvetesläran, mellan den 2:dra och den 3:dje upplagan. Upsala-Posten utkom 2 ggr i veckan.

Uti de i Upsala-Posten införda artiklarne förekomma likasom i Helfvetesläran Han, Hans och Honom i fråga om Gud omvexlande med han, hans och honom, utan att man egentligen kan finna skäl för den olika användningen å de särskilta ställena. I Helfvetesläran inträffar, att mestadels förekommer den stora bokstafven (H) i den egentliga texten, den lilla bokstafven (h) i noterna och bihanget. Vi hafva låtit denna olikhet qvarstå i Helfvetesläran, hvilken af Boström själf till tryckning afsetts.

Hvad föregående tidskrifts- och tidningsuppsatser beträffar, ha vi, såsom nämndt, ej rörande vissa ords stafning iakttagit sträng noggrannhet, då vi ej velat binda Boströms stafning vid tidskriftens eller tidningens. Från denna grundsats göra vi naturligtvis ett undantag med afseende

Digitized by Google

på de i Upsala-Posten intagna efterskrifterna till »Helfvetesläran», hvilka trycktes samma år som eller det närmaste året efter Helfvetesläran och de flesta säkerligen samtidigt med de i manuskript tillgängliga tilläggen och ändringarne af Boströms egen hand, hvilka vid författandet afsågos att till trycket befordras, nämligen så till vida som vi efter detta Boströms egenhändiga manuskript rättat tidningsuppsatserna i fråga om ord, som i det nämnda manuskriptet stafvats eller angifvits såsom börande stafvas på *ett* bestämdt sätt.

Sid. 299, rad. 9 nedfr. står: yttrat nederst på sidan 24 och öfverst på sid. 25. Härmed afses följande yttrande af Beckman: »Det enkla och ofelbara, för alla fattliga slut, han här från sin ståndpunkt kunnat och bort göra, var ju detta: eftersom Gud icke alls kan tillskynda *någon* osalighet, så kan han icke heller tillskynda *evig* osalighet. Hvarföre har han då tagit omvägar och valt en annan stödjepunkt för sin förkastelse af läran om en *evig* osalighets möjlighet? Vågade han icke sjelf lita på hållbarheten af den bevisning, med hvilken han sökt ådagalägga osalighetens omöjlighet öfverhufvud?»

17. Den ursprungliga och sanna christendomen etc.

Originalet förekommer i Upsala-Posten, 1865, N:o 20 (11 Mars), och är undertecknadt med C. J. B.

Sid. 302, rad. 13 nedfr. står i originalet: Uplag. pag. 27. Vi hafva ändrat till: Upplag. pag. 27. Skälet till ändringen är, att Boström sjelf på titelbladet till den 3:e upplagan af »Helfvetesläran» lät trycka: Upplaga. På samma ställe åsyftas med pag. 27 o. följ. i ifrågavarande Del af Boströms skr. sid. 273—275.

18. Huru en theolog försvarar den gamla barbariska föreställningen om straffet.

Originalet förekommer i Upsala-Posten, 1865, N:o 23 (22 Mars), och är undertecknadt med C. J. B. — »Granskaren» är A. F. Beckman.

Digitized by Google

Sid. 308, rad. 19 ofvnfr. har originalets Scolastikerne blifvit ändradt till Scholastikerne.

Sid. 311, rad. 8, 7 nedfr. står: N:o 21, N:o 20. Det förra är 15 Mars (Beckmans), det sednare är 11 Mars.

Sid. 312, rad. 11 ff. nedfr. stå några ord om Christi satisfactio vicaria. För att förstå dessa ord rätt må man läsa Anm. till Helfvetesläran, noten 13 (se här ofvan s. 267).

19. Huru ännu en annan theolog söker försvara den gamla barbariska föreställningen om straffet.

Originalet förekommer i Upsala-Posten, 1865, N:o 40 (20 Maj) och 42 (27 Maj), och är icke undertecknadt.

»En annan Theolog» är O. F. Myrberg. (Hans uppsats 8, 12 April.)

Sid. 321, rad. 9 ofvnfr. citeras pag. 15 ur Helfvetesläran. Därmed åsyftas i här ifrågav. Del af Boströms Skr. s. 264. Sid. 322, rad. 12 nedfr. citeras pag. 9, 15, 29 ur Helfvetesläran. Därmed åsyftas i ifrågavarande Del af Boströms Skr. sid. 259 (260), 264, 275.

Wikner säger om Boströms skriftliga polemiker, sedan han sagt, att de icke kunna hvad formen beträffar fullt rättfärdigas och att här ovilkorligen ligger ett fel: »Men det kan förstås. Det är den enkla, barnsliga öppenheten, som glömmer eller snarare icke vet utaf, att hon kan såra. Att Boström med sina beskyllningar för oförnuft och tanklöshet skulle kunna såra en medmenniska, föll honom aldrig in. — — Detta, som kan synas otroligt för den, som utifrån betraktar saken, är klart för hvar och en, som lärt känna Boström i det personliga umgänget. Äfven der kunde man få höra samma skarpa ord, som skaffat sig rum i hans skriftliga polemiker, men då alltid till en förvånande grad mildrade af tonens och minspelets oefterhärmliga godmodighet.»

Digitized by Google

20. Aro Rikets Ständer berättigade etc.

Äfven här liksom i Upsala-Postens uppsatser hafva vi tillåtit oss att med ledning af Fjärde upplagan af Anmärkningar om Helfvetesläran göra några ändringar i fråga om stafning af vissa ord, helst som här tydligt framträder den ojemnhet i stafning, hvilken beror därpå, att en äldre uppsats i de flesta fall oförändrad (af år 1850) blifvit införlifvad med en af nyare datum (1865). Boström har visserligen gjort äfven i fråga om stafning en och annan ändring, men icke fullständigt eller fullt konseqvent i enlighet med sina grundsatser på 1860-talet, uti den del af uppsatsen, som härstammar från 1850-talet. Äfven om uppsatsens nya del gäller emellertid detsamma, som vi förut sagt om andra Boströms af honom själf till trycket befordrade arbeten, för hvilka ej något manuskript är oss tillgängligt: om somliga ords stafning kunna vi intet med visshet afgöra.

Sid. 333, rad. 12, 11 nedfr. Att hvad här står kan sägas 1865, beror därpå, att nästan hela skriften från 1850 är här så godt som ordagrannt införd; också är detta antydt i noten 1) å sid. 339.

Sid. 335, rad. 2 nedfr. bör stå (ss. i orig.): slägträttighet;...

21. Ur Större Akademiska Konsistoriets protokoller.

Vi hafva satt protokollerna och brefven i den ordningen, att först kommer Större Akadem. Konsistoriets protokoller, emedan det första protokollet är dateradt 1842; att därefter kommer Fil. Fakultetens protokoller, emedan dessas första protokoll är dateradt 1844; att därefter kommer brefven till Professor Nyblæus, emedan det första är dateradt 1856; att därefter kommer brefven till Rektor Dahlbäck, emedan det första är dateradt 1860; och att sist kommer brefvet till Kammarherre Tersmeden, emedan det är dateradt 1865.

Digitized by Google

Protokollerna äro med få undantag skrifna med Boströms handstil; undantagen komma att här nedan angifvas.

Sid. 351, rad. 9 nedfr. bör stå (ss. i originalet): till godo, och att...

Sid. 352, rad. 4 nedfr. står ss. i originalet: omnämde vetenskaper...

Sid. 353, rad. 12 nedfr. står ss. i originalet: befries...

Sid. 354, rad. 7 nedfr. står i orig.: intresse; emedan ...

Sid. 355, rad. 7 nedfr. bör stå (ss. i originalet): Commerce-Rådet...

Sid. 356, rad. 12 nedfr. står ss. i orig.: än att meddela...

Sid. 356, rad. 3 nedfr. står i orig.: gånger... Vid denna tid skref Boström vanligen: gångor.

Sid. 359, rad. 14, 15 ofvnfr. står ss. i orig.: att hvad ... framställer, är...

Sid. 364, rad. 5, 6 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): i synnerhet...

Sid. 368, rad. 3 nedfr. står i orig.: upkommit... Detta är nog icke skriffel. Boström begagnar understundom, när han skrifver, och i den tryckta Psychologien mycket ofta, formen up. Uti protokollerna hafva vi öfverallt ändrat den till upp. Däremot hafva vi låtit den qvarstå på ett och annat ställe i brefven, äfven för att därmed angifva, att den icke är skriffel.

Sid. 369, rad. 1 ofvnfr. står (ss. i orig.): nämda... I protokollerna är formen nämda lika vanlig som formen nämnda.

Sid. 370, rad. 13 nedfr. står ss. i orig.: det hela sjelf...

Sid. 373, rad. 14 nedfr. står: intimerad... Ordet, från franskan (intimer), betyder: kungöra, tillkännagifva.

Efter sid. 374 bör insättas ett i arbetets sista ark infördt yttrande af Boström, hvilket af utgifvarne förbisetts, till dess att protokollerna voro redan tryckta. Detta yttrande har erhållit sidtalen 374 b. och 374 c.

Protokollet N:o 8. Handstilen är möjligen *icke* Boströms från och med orden: *då att i alla fall förblifva endast ett sken* — uti tionde stycket, sid. 379, rad. 6 nedfr. — och protokollsyttrandet ut. I manuskriptet börjar en

Digitized by Google

ny sida med de nyssnämnda orden (då att...). Stilen *kan* dock vara Boströms.

Sid. 375, rad. 17 nedfr. står: insinuera... Betyder här (ss. i Sv. språket var vanligt genom århundraden): anbefalla, rekommendera.

Sid. 376, rad. 6 nedfr. står i orig.: upkommit...

Sid. 378, rad. 17 ofvnfr. står i orig. ss. på de flesta ställen i protokollerna: a... Vi ha alltid där ändrat det till à...

Sid. 382, rad. 5 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): skull,...

Sid. 382, rad. 4 nedfr. står i orig.: anhållet...

Sid. 383, rad. 14 nedfr. står (ss. i orig.): åsyfter... Vi hafva bibehållit denna form, på grund af ett oss benäget gjordt meddelande af Lektor N. Linder, däruti han för sin del visserligen tillstyrker ändring till åsyftar, men tillika säger sig »tro, att Boström såsom *norrbottning* kunde ha en benägenhet att skrifva åsyfter».

Protokollen N:o 10—13 äro skrifna samma år som Satser om Lag och Lagstiftning.

Sid. 385, rad. 17 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): om detta,...

Sid. 385, rad. 17 nedfr. står i orig.: vaka och verka... Måste vara skriffel.

Sid. 386, rad. 4 ofvnfr. står ss. i orig.: Religionens och förnuftets...

Sid. 386, rad. 5, 6 ofvnfr. står i orig.: sålångt...

Sid. 386, rad. 21—19 nedfr. står ss. i orig.: ej promoveras af Theologiska Faculteten, utan af... Hans Maj:t Konungen...

Sid. 387, rad. 15 ofvnfr. står i orig. (äfven på några andra ställen): Medecinska...

Sid. 387, rad. 11 nedfr. står i orig.: veterligen... Boström skrifver nästan alltid: vetterligen.

Sid. 387, rad. 10 nedfr. bör stå (ss. i orig.): och likväl är...

Sid. 387, rad. 7 nedfr. står (ss. i orig.): detta år... Betyder läsår.

Sid. 389, rad. 20, 19 nedfr. står ss. i orig.: Consistorii Le-

Digitized by Google

damot..., men i raden 4 nedfr., också ss. i orig.: Consistorii-Ledamot...

Sid. 389, rad. 9 nedfr. slutar ss. i orig. citeringen midt i meningen, hvarefter följer — antagligen — Boströms eget tillägg, meningen ut.

Sid. 390, rad. 10 ofvnfr. Ej tydligt i originalet om ». eller .»

Protokollet N:o 13. Saken föredrogs den 2 Dec.; men prot. är dateradt den 9 Dec. Möjligen är handstilen i detta yttrande en annans än Boströms. Dock har öfverskriften (med namnteckningen därstädes) afgjordt Boströms handstil.

Sid. 391, rad. 13 ofvnfr. står i orig.: förnämligast... Boström skrifver nästan alltid förnemligast.

Sid. 391, rad. 7 nedfr. bör stå (ss. i orig.): jemte eller framföre den...

Sid. 391, rad. 3 nedfr. står i orig.: vitsordad... Boström skrifver nästan alltid vittsordad.

Sid. 393, rad. 13, 14 ofvnfr. står ss. i orig.: i första rummet... i det andra... och i det tredje...

Sid. 394, rad. 15 ofvnfr. står i orig.: presterat... Boström skrifver oftast præsterat.

Protokollet N:o 16 är samtidigt med: Uppsatserna i Tiden. Se ofvanför anm. till Voteringar (sid. 596).

Protokollet N:o 17 är samtidigt med: Första arket af Grundlineer till den Phil. Statslärans Propædeutik.

Sid. 397, rad. 4 ofvnfr. Mellan *sensitiva.* och *Jag* förekommer i originalet ett icke så litet stycke öfverstruket.

Protokollet N:o 18 är samtidigt med: Uppsatsen i Svenska Tidningen. Se ofvanför anm. till Aphor. i Statsrätten (sid. 603).

Sid. 398, rad. 5, 6 ofvnfr. står (ss. i orig.): skänk eller något sammanskott af... den vara... Urspr. stod i originalet: skänk eller gåfva af... den vara... När Boström utbytte ordet gåfva mot de båda orden något sammanskott, glömde han antagligen att ändra ordet den till de eller till det.

Digitized by Google

Sid. 398, rad. 15 nedfr. bör stå (i olikhet med origin.): Fogdarne skola vara...

Sid. 399, rad. 1 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): lidande,...

Sid. 399, rad. 10 ofvnfr. står i orig.: upläsningar...

Sid. 399, rad. 14 nedfr. står i orig.: rygtesvis...

Sid. 399, rad. 3 nedfr. står i orig.: upbärande...

Sid. 400, rad. 16 nedfr. står i orig.: bygnaden... På öfriga ställen i protokollet: byggnaden.

Sid. 401, rad. 14 ofvnfr. står i orig.: iagttagas... I Boströms första af honom sjelf till tryckning befordrade på svenska språket författade skrift, Psychologie (från 1830-talets första hälft) förekommer på en mängd ställen formen betragtas. I analogi härmed har han här undantagsvis skrifvit iagttagas.

Sid. 402, rad. 7 nedfr. bör stå (ss. i orig.): bordt...

Sid. 403, rad. 12 nedfr. står: L. L. O. O. Betyder Linguarum Orientalium (Pluralis af Lingua Orientalis = Österländskt språk).

Sid. 406, rad. 15, 16 ofvnfr. står i orig.: m. m. hvilka...

Sid. 406, rad. 6 nedfr. står ss. i orig.: under tiden,...

Sid. 406, rad. 1 nedfr. står i orig.: 99 §. För konseqvensens skull (jemf. raden 3 ofvnfr.) hafva vi satt: 99. §.

Sid. 407, rad. 13 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): Wilhelm...

Sid. 407, rad. 17 ofvnfr. bör stå (i olikhet med orig.): Gustaf Håkan Jordan...

Sid. 408, rad. 2 ofvnfr. står i orig.: vidsträktare... Äfven på några få andra ställen förekommer samma form.

Sid. 409, rad. 6 ofvnfr. står i orig.: förhoppningar att...

Sid. 409, rad. 7 nedfr. står i orig.: §. berättiga... Men då Boström nästan utan undantag skiljer mellan §. = paragrafen och § = paragraf, hafva vi här satt: § berättiga...

Sid. 412, rad. 2 ofvnfr. står ss. i orig.: befalde...

Sid. 414, rad. 16 ofvnfr. står i orig.: Academien än...

Sid. 415, rad. 13, 12 nedfr. står i orig.: vigtigare att vi..

Sid. 416, rad. 2 ofvnfr. bör stå (i olikhet med orig.): subsistance...

Digitized by Google

Sid. 416, rad. 14 nedfr. står i orig.: Rm:t;...
Sid. 420, rad. 5 ofvnfr. står i orig.: quar ...
Sid. 420, rad. 15 ofvnfr. står i orig.: ibland oss som...
Protokollet N:o 26 är samtidigt med: Den speculativa Philosophen Johan Jakob Borelius i Calmar.
Sid. 423, rad. 9 ofvnfr. står i orig.: subsistence... Bör vara subsistance...

22. Ur Filosofiska Fakultetens protokoller.

Protokollsyttrandena 1—4 äro icke skrifna med Boströms handstil.
Sid. 425, rad. 9 nedfr. står (ss. i orig.): Vi ega visserligen... endast... Meningen fordrar tydligen, att ettdera utgår af orden: visserligen, endast. Möjligen har ettdera inkommit genom misstag af Notarien, som skrifvit protokollet.
Sid. 426, rad. 3 ofvnfr. Boström har sannolikt skrifvit: afhjelpes och...
Sid. 426, rad. 4, 5 ofvnfr. står (ss. i orig.): Studerande Ungdomen... under det att å sid. 425, rad. 11 nedfr. står (också ss. i orig.): studerande ungdomen...
Sid. 426, rad. 11 nedfr. bör stå (ss. i orig.): Wilh.
Sid. 428, rad. 16 nedfr. bör stå (ss. i orig.): i synnerhet...
Sid. 428, rad. 15 nedfr. står i orig.: hälsa... Boström använder såväl i protokollerna som i brefven än formen hälsa än formen helsa t. o. m. i samma protokoll eller i samma bref.
Sid. 428, rad. 4 nedfr. står ss. i orig.: ovillkorligt... (men sid. 429 rad. 14 ofvnfr.: ovilkorligt...)
Sid. 429, rad. 6, 7 ofvnfr. står (ss. i orig.): Präster... Sällan af Boström använd form.
Sid. 429, rad. 10 ofvnfr. står (ss. i orig.): möjlighet... Föga likt Boströms skrifsätt.
Sid. 429, rad. 14 nedfr. Boström har nog skrifvit det tydligare: de, mer eller mindre längesedan, upphört...
Sid. 430, rad. 15 nedfr. börjar det fingerade yttrandet med:

Digitized by Google

du har ... och fortsätter med 2:ne nya meningar (Men ... Och ...). I enlighet med originalet.

Sid. 431, rad. 15 nedfr. står (ss. i orig.): sista ... Ehuru i rad. 7 nedfr. står: sidstnämnda ...

Sid. 431, rad. 5 nedfr. Här, liksom på flere ställen, står i originalet det oriktiga dispence.

Sid. 432, rad. 16, 15 nedfr. står ss. i orig.: att hvad man ..., blir utan ...

Sid. 432, rad. 5 nedfr. Otydligt i originalet om: torde ... eller: borde ... Sannolikast borde.

Sid. 433, rad. 16 nedfr. Här har sannolikt Boström skrifvit: följakteligen ock kanhända företaga ...

Sid. 435, rad. 3 ofvnfr. Här, i detta af Boström *icke* handskrifna yttrande, står i orig.: 60 à 70 ...

Sid. 436, rad. 16 nedfr. står ss. i orig.: flera ...

Sid. 436, rad. 14, 13 nedfr. står ss. i orig.: Candidat Examen ...

Sid. 437, rad. 14 ofvnfr. står ss. i orig.: ingen Studerande kan uppnå ...

Sid. 437, rad. 13 nedfr. står i orig.: distingverande ...

Sid. 439, rad. 15 ofvnfr. Boström har här säkerligen skrifvit den Theoretiska eller den Practiska (jfr. det följ.). Äfven är det icke likt Boström att, ss. i originalet står i det följande, skrifva i början (två gånger) Philosophie m. m. d. och i fortsättningen Philosophien m. m. d.

Sid. 440, rad. 3 nedfr. står i orig.: antagna; ...

I sista raden s. 440 står ss. i orig.: 10 och 12 ... I första raden s. 441 står ss. i orig.: 9 eller 11 ...

Sid. 441, rad. 12 nedfr. står i orig.: Sant ...

Man observere med afseende på alla här ofvan lämnade upplysningar rörande Boströms yttranden till Fil. Fakultetens protokoller, att Boström ej skrifvit med egen handstil ett enda ord uti desamma.

Sid. 443, rad. 11 nedfr. står i orig.: löneinkomster, ...

I Protokollet N:o 6 äro *möjligen* de sista fyra styckena skrifna med en annan handstil än Boströms. Säkert är

Digitized by Google

det dock icke. Flere fel, hvartill sannolikt Boström ej skulle ha gjort sig skyldig, förekomma emellertid just i dessa stycken. Särskildt anmärkningsvärdt är, att, då Boström öfverallt annars skrifver Canzleren, står här i originalets sista stycke: Cancelleren.

Sid. 447, rad. 17 nedfr. står i orig.: naturvetenskapen... Och i rad. 6 nedfr. i orig.: naturvetenskaperne...

Sid. 448, rad. 1 ofvnfr. står ss. i orig.: Professor och Laborator...

Sid. 449, rad. 18, 17 nedfr. står i orig.: för Ordinarie...

Sid. 449, rad. 9, 8 nedfr. står i orig.: i Historien och Chemien...

Sid. 449, raderna 5 och 3 nedfr. är Banco i orig. förbigånget.

Rörande de 3 sista anm. ihågkomme man, att handstilen *möjligen* icke är B—ms.

Protokollet N:o 7 har Boströms handstil, utom *möjligen* sista meningen.

Sid. 450, rad. 1 nedfr. står i orig.: att när...

Sid. 451, rad. 15 ofvnfr. står i orig.: bestrida, ...

Sid. 452, rad. 15 ofvnfr. står i orig.: ovanligt; ty... Är nog misskrifning.

Sid. 453, rad. 11, 12 ofvnfr. står (ss. i originalet): under flere Terminer... föreläsningar och examina... Med *möjligen* någon annans handstil är i originalet ordet flere öfverstruket och i stället skrifvet: 3:ne... äfvensom de sista orden i meningen fått följande lydelse genom inskjutande af några ord: föreläsningar och i *en* Termin de till bemälte Professor hörande examina...

Protokollet N:o 9 är samtidigt med Uppsatsen i Svenska Tidningen. (Se anm. sid. 603.)

Sid. 454, rad. 10 ofvnfr. står i orig.: upsatser...

Protokollet N:o 10 är dateradt den 9 Mars; men Boströms *skriftliga* anförande måtte ej ha lämnats förr än senare, ty det är dateradt den 18:de Mars.

Sid. 455, rad. 16 nedfr. står i orig.: att det som...

Sid. 460, rad. 14 nedfr. står i orig.: quarhålla...

Digitized by Google

Protokollet N:o 12. I protokollet den 7 okt. §. 6 sista raden heter det: ... »Professor Boström till protokollet afgaf följande reservation.» (Bil. 6). Denna måtte ha varit muntlig, ty Boström har själf daterat den d. 28 oktober. Nu har någon annan först strukit öfver »28 oktober» och sedan under det öfverstrukna satt återställningstecken (...); hvarjemte han bredvid skrifvit 15 Nov. 1854, beroende derpå att §. 6 i prot. för $^{7}/_{10}$ ej blef justerad förr än den 15 Nov.; detta var första ärendet, som företogs nämnda dag. Bilagan är insatt först den 28 okt.; men denna dag behandlades ej §. 6 i förra protokollet.

Sid. 462, rad. 7 ofvnfr. står ss. i orig.: agtning...

Sid. 462, rad. 9 ofvnfr. står i orig.: samhälle der...

Sid. 462, rad. 12 ofvnfr. står ss. i orig.: tviflar...

Sid. 462, rad. 10 nedfr. står ss. i orig.: regeln skull...

Sid. 462, rad. 7, 6 nedfr. står ss. i orig.: förtjänster...

Sid. 464, rad. 6 ofvnfr. står i orig.: Wingquist...

Sid. 465, rad. 6 nedfr. står ss. i orig.: förnemsta...

Sid. 466, rad. 7 ofvnfr. står i orig.: Den som...

Sid. 468, rad. 4 ofvnfr. står ss. i orig.: väl ej eller eger...

Sid. 468, rad. 7 nedfr. står ss. i orig.: i Chemie, i Botanik, Statistik...

Sid. 468, rad. 2 nedfr. står i orig.: pratiskt... (med hvarken c eller k).

Sid. 469, rad. 8 nedfr. står i orig.: Pedanter...

Sid. 471. Boströms skrifvelse till Ärkebiskopen remitterades *i afskrift* till Fakulteten samma dag den i original inlemnades till Ärkebiskopen, neml. den 2:dra Oktober (med 1:sta Okt. ss. undertecknad dato). Den föredrogs emellertid i Fakulteten icke förr än den 17 Oktober. Afskriften finnes också bland Bilagorna för den 17 Oktober.

Sid. 473, rad. 9 ofvnfr. står ss. i protokolls-orig.: förbjudet...

Protokollet N:o 17. Den här meddelade reservationen af-

Digitized by Google

gafs muntligen till protokollet den 31 Maj, men inlämnades skriftligen först den 5 Juni.

Sid. 474, rad. 7 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): flere år...

Sid. 474, rad. 16 ofvnfr. står ss. i orig.: Cum Laude adprobatur...

Sid. 474, rad. 14 nedfr. står ss. i orig.: åsigter af...

Sid. 474, rad.. 9, 8 nedfr. står ss. i orig.: Kyrkan, och i Statens...

Sid. 474, rad. 4, 3 nedfr. står ss. i orig.: den tid och det arbete, som är behöflig...

Sid. 475, rad. 8 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): hjelpbetyg...

Sid. 476, rad. 2 nedfr. bör stå (ss. i orig.): med det ofvanföre...

Sid. 477, rad. 1 ofvnfr. står i orig.: så väl...

Sid. 477, rad. 15 nedfr. bör stå (ss. i orig.): flere år...

Sid. 478, rad. 10, 11 ofvnfr. står i orig.: kunnat anmäla sig... Vi hafva här insatt de två orden: eller velat, i den öfvertygelse, att de genom misstag ej inkommit i texten, hvari vi styrkas genom jemförelse med sid. 372, rad. 10 nedfr. och sid. 479, rad. 13 nedfr.

Sid. 478, rad. 18 ofvnfr. bör stå (ss. i originalet): aflidne. Dock begagnar Boström lika väl formen afledne; liksom formen sidstledne (utskrifvet) i föregående protokoll för samma år som detta eller 1858 (s. 473, r. 2 nedfr.).

Sid. 478, rad. 17 nedfr. står ss. i orig.: Jag vill endast fästa...

Sid. 478, rad. 8 nedfr. står i orig.: väkte...

Protokollet N:o 19. Anförandet är af Boström dateradt den 19 Maj, men framfördes vid sammanträdet den 14 Maj.

Sid. 481, rad. 11 ofvnfr. står i orig.: gjordt...

Sid. 481, rad. 18 ofvnfr. står i orig.: Universitets Tidskrift

Sid. 484, rad. 3, 2, 1 nedfr. står (ss. i orig.): deteriori eller deterrima d. v. s. att vända... a parte potiore... Före uttrycket d. v. s. har stått ett komma, som är till hälften utraderadt. Urspr. har det stått: potiori... men det sista i är ändradt till e.

Alla protokollsyttranden här, såväl Konsistorii som Fakul-

Digitized by Google

tetens, äro kollationerade med originalen af Biblioteks-amanuensen C. W. Stjernberg; större delen äfven af Professor H. Edfeldt; de äro endast delvis kollationerade med originalen af undertecknad, Keijser.

Obetydligare ändringar, som så att säga »falla utaf sig sjelf», äro hvarken här eller i det följande angifna.

23. Bref till Prof. Nyblæus.

Sid. 489, rad. 6 ofvnfr. står i originalet: afsigt att...

Sid. 489, rad. 6 nedfr. står i orig.: gjordt...

Sid. 491, rad. 8 ofvnfr. står i orig.: en och samma linea... Men linea är öfverstruket. Öfverstrykningen är dock så gjord, att man kan stanna i tvekan, om här ej i stället är en *understrykning*.

Sid. 491, rad. 21, 20 nedfr. står i orig.: giltigheten af hvad du här sagt, ligger...

Sid. 492, rad. 2 ofvnfr. står i orig.: t. ex. ibland någon af de äldre... Naturligtvis har Boström här skrifvit miste. Förf. af »Upplysningar» har vågat här införa en ändring.

Sid. 492, rad. 13 ofvnfr. bör ordet tillgifnaste flyttas (enligt orig.) på en särskild rad (ofvanför Boströms namn).

Sid. 493, rad. 14 nedfr. står i orig.: Idealism och Rationalism ... Det sistnämnda ordet är dock med rätta *af annan hand* utstruket och ersatt med Realism.

Sid. 494, rad. 4 ofvnfr. Boström begagnar i detta bref båda formerna: substans och substance.

Sid. 494, rad. 13 ofvnfr. står i originalet grek. bokstafven φ såsom första bokstafven till ordet Philosophien (i förkortad form), liksom på alla ställen i brefvet af år 1858 utom sid. 493, rad. 20 ofvnfr. (där begynnelsebokstäfverna äro Ph). Vi hafva utbytt denna grek. bokstaf öfverallt i detta bref emot Ph och icke mot ph, emedan på det i parentesen här ofvan nämda stället står Ph. I följande bref, alla på 1860-talet, där omvexlande Ph

Digitized by Google

och ph förekomma undantagsvis vid sidan af det allmänt förekommande φ, eller intet annat än φ förekommer, hafva vi öfverallt, när meningen ej fordrat Ph, utbytt den grek. bokst. mot ph.

Sid. 494, rad. 10 nedfr. står i orig.: &c.; men ...

Sid. 494, rad. 9 nedfr. ser man icke tydligt, om i originalet står: icke. eller icke? eller icke!

Sid. 495, rad. 13, 15 ofvnfr. står i orig.: 3:e ...

Sid. 495, rad. 17 nedfr. står möjligen i orig.: Sich ...

Sid. 496, rad. 2 ofvnfr. står ss. i orig.: sjuklighet...

Sid. 496, rad. 15 ofvnfr. står i orig.: Väs.

Sid. 497, rad. 18 ofvnfr. står i orig., liksom på många andra ställen i brefven: följl... (på några ställen: följl:n ...) Förkortning af följaktligen. Vi hafva öfverallt i brefven på detta sätt utskrifvit hela ordet, eftersom Boström, där det är utskrifvet, begagnar denna form: följaktligen.

Sid. 498, rad. 13, 14 ofvnfr. står ss. i orig.: Själskrafterna ... kroppskrafterne ...

Afdelningen, som börjar å rad. 4 nedfr. på sidan 499 och slutar med raden 12 ofvnfr. på sidan 500, är för oss icke fullt klar. Någon klargörande ändring hafva vi ej vågat företaga.

Sid. 500, rad. 3, 4 ofvnfr. står i orig.: sedliga *characteren*... Meningen fordrar dock: *sedliga characteren* ...

Sid. 500, rad. 13 nedfr. synes i originalet ordet förslappad först hafva varit förslavad, som sedan blifvit ändradt, men så otydligt, att det *ser ut* som förslafvad, men möjligen skulle *kunna vara* förslap̄ad. Då förslappad är mest öfverensstämmande med meningen för öfrigt, hafva vi beslutit oss att införa detta ord i den tryckta texten.

Sid. 501, rad. 17 nedfr. bör stå (ss. i orig.): *ideer* ...

Sid. 501, rad. 5 nedfr. står i orig.: något, som ... Boström använder dock ofta icke skiljetecknet »komma» i så korta uttryck som: något som kan vara — den är lek ...

Sid. 501, rad. 2 nedfr. står i orig.: vara; ...

Digitized by Google

Sid. 503, rad. 8 nedfr. står i orig.: kunskap;... Bör nog vara: kunskap,...

Sid. 504, rad. 14 ofvnfr. står uti originalet ordet ant. så skrifvet, att man snarare skulle tro, att det betecknade: antagligen..., men meningen ger vid handen, att det sannolikast menas: antingen...

Sid. 504, rad. 4 nedfr. står i orig.: grundade;...

Sid. 504, rad. 3 nedfr. står i orig.: tv. om... Då endast några rader ofvanför står: tvertom... hafva vi här låtit trycka: tvertom...

Sid. 505, rad. 8 ofvnfr. står ss. i orig.: liten men...

Sid. 505, rad. 11 nedfr. bör stå (ss. i orig.): denna sidan... Dock använder Boström äfven obestämd form.

Sid. 508, rad. 14 ofvnfr. står ss. i orig.: Denna...

Sid. 509, rad. 10 ofvnfr. I originalet är med blyerts efter ordet bestämdhet satt ett streck såsom motsvarande strecket före ordet en (i rad. 9 ofvnfr.). Detta är dock gjordt af någon annan än Boström. B. begagnar mycket ofta ett enda sådant streck för att liksom genom en paus fästa uppmärksamheten på det efter strecket *närmast* följande, hvarefter han fortsätter meningen *omedelbart* efter det särskilt uppmärksammade uttrycket.

Sid. 510, rad. 9, 8 nedfr. Tanken vore nog tydligare uttryckt med följande interpunktion: kommer, genom analyserande och abstraction, från den osinnliga...

Sid. 512, rad. 9 nedfr. står i orig.: systemet, d. v. s. ideernas... Boström begagnar visserligen emellanåt kommatecknet framför d. v. s. Dock vanligast begagnar han det icke. *Här* beror nog kommatecknet därpå, att Boström först skrifvit ordet nemligen, derefter strukit öfver detta och insatt i stället förkortningen: d. v. s., hvarvid han underlåtit att stryka öfver kommatecknet före nemligen.

Sid. 514, rad. 10 ofvnfr. står (ss. i orig.): quinnans... Öfverallt i detta bref skrifver Boström detta ord med u.

Sid. 514, raderna 17 och 14 nedfr. hafva vi utsatt »komma»

Digitized by Google

före: d. v. s. och före: o. s. v., eftersom dessa förkortningar höra till de ord, som efterföljas af det förkortningarne i orig. närmast föregående kommatecknet.

Sid. 514, rad. 9 nedfr. står ss. i orig.: tv. om ...

Sid. 515, rad. 11 ofvnfr. står ss. i orig.: Så som ...

Sid. 516, rad. 11—13 ofvnfr. För att förstå denna menings öfverensstämmelse med det följande måste man lägga märke till ordet: snarare.

Sid. 516, rad. 14 nedfr. står (ss. i orig.): oagtadt. På de flesta ställena i detta bref användes i detta ord g. Endast på ett ställe k (se rad. 15 nedfr. å sid. 517 där i originalet urspr. stått g, men detta ändrats till k).

Sid. 516, rad. 7 nedfr. står (ss. i orig.): sj. Då Boström använder, ss. biord till neutrala hufvudord, än formen: sjelf, än formen: sjelft, hafva vi här låtit brefvets förkortade uttryck qvarstå.

Sid. 516, rad. 3 nedfr. står ss. i orig.: materier ...

Sid. 516, rad. 1 nedfr. står i orig.: vidsträktare ...

Sid. 517, rad. 1 ofvnfr. står ss. i orig.: materialer ...

Sid. 517, rad. 6, 8 ofvnfr. står i orig.: korpralskap och korpralskapen. Men samma sida, rad. 11 ofvnfr.: corporalerne.

Sid. 517, rad. 8, 9 ofvnfr. står i orig. dels: obj. på hvilka ... dels: verksamh. än ... Då B. ofta låter ett förkortadt ords »punkt» tjena som »komma», hafva vi efter regeln ditsatt »komma» på de ställen, där vi utskrifvit orden.

Sid. 517, rad. 13, 17 ofvnfr. står (ss. i orig.): Officerscorpsens och Officeraren. Men samma sida rad. 18 ofvnfr. står (ss. i orig.) af orsak, som lätt inses: officer.

Sid. 517, rad. 4 nedfr. står i orig.: upmärksamhet ... Samma sida, rad. 1 nedfr. står (i orig.): uppmärksamhet ...

Sid. 518, rad. 17 ofvnfr. står i orig.: uppstälda ...

Sid. 518, rad. 16 nedfr. står ss. i orig.: andeliga ...

Sid. 518, rad. 2 nedfr. står ss. i orig.: gånger ...

Sid. 519, rad. 15 ofvnfr. står i orig.: upfattning ...

Sid. 519, rad. 12 nedfr. står (ss. i orig.): sål. Förkortningen kan betyda antingen således eller sålunda.

Digitized by Google

Sid. 520, rad. 4 ofvnfr. står ss. i orig.: kunna...

Sid. 520, rad. 12 ofvnfr. står: vid slutet af pag. 40... Åsyftas i II Delen af Boströms Skrifter: vid slutet af sid. 273 och början af sid. 274.

Sid. 521. Från och med raden 8 ofvnfr., till och med ordet liknelse å raden 4 nedfr. är detta bref aftryckt i Fjerde Delen; 1:sta afd. af Nyblæi Den Filosofiska forskningen i Sverige, s. 5, 6. 1895. Redan förut var följande del af samma bref aftryckt i en not till Leanders arbete, Boströms lära om Guds ideer, som utkom 1886: (med uteslutande af meningen om Lektor Widmarks bok) från och med raden 2 nedfr. å sidan 520 till och med ordet liknelse å sidan 521, rad. 4 nedfr.

Sid. 521, rad. 6 nedfr. står i orig.: upsatser...

Sid. 522, rad. 8 och 7 nedfr. Pag. 39, och pag. 43 (nedpå sidan): åsyftas i II Delen af Boströms Skr. sid. 272 (273), och sid. 276 (midt på sidan).

Sid. 523, rad. 1 ofvnfr. P. 52: åsyftas i II Delen af Boströms Skr. sid. (283) 284.

Sid. 523, rad. 1 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): sjelf — i...

Sid. 523, rad. 9 ofvnfr. står i orig.: 59... Bör vara 58. Pagina 52 och 58: åsyftas i innevarande Del af Boströms Skr. sid. 220 och 224. För öfrigt bör här stå: 102 *).

Sid. 524, rad. 17 nedfr. står ss. i orig.: föröfrigt...

Sid. 526, rad. 6 ofvnfr. står i orig.: Faculteten';...

Sid. 528, rad. 16 nedfr. står i orig.: pretensionernas...

Sid. 530, rad. 15 nedfr. står (ss. i orig.): grundlinier... På detta enda ställe. Annars: grundlineer eller någon förkortad form.

Brefvet N:o 10 innehåller bland annat en bekräftelse 1865 på riktigheten af mom. 1—3 af våra betraktelser öfver Boströms yttranden 1860 uti »Johan Jacob Borelius» härofvan sid. 605, 606.

I Festskriften till Boströms minne ingår af samma bref ss. facsimile: från och med raden 9 nedfr. sid. 533 till och med raden 12 nedfr. sid. 535.

Digitized by Google

Sid. 533, rad. 8 nedfr. står ss. i orig.: uplysa ...

Sid. 535, rad. 5 ofvnfr. står ss. i orig.: känslan och ...

Sid. 535, rad. 5 nedfr. står i orig.: förhålla oss till ...

Sid. 538, rad. 13 nedfr. står (ss. i orig.): följaktligen ... Icke förkortadt.

Sid. 539, rad. 11 ofvnfr. står i orig.: förefinnas ...

Sid. 541, rad. 5 nedfr. Pag. 1 och 84: åsyftas här ofvan sid. 181, 243, 244.

Sid. 542, rad. 14 nedfr. står ss. i orig.: anhängare; ...

Sid. 542, rad. 9 nedfr. står ss. i orig.: philosophien 1:a häftet...

Sid. 544, rad. 10 ofvnfr. står i orig.: *toma*...

Sid. 545, rad. 3 ofvnfr. står ss. i orig.: obestridiga ...

Sid. 546, rad. 2 ofvnfr. står ss. i orig.: den sanna ...

Sid. 547, rad. 16 nedfr. står i orig.: Fadren ...

Lika litet i brefven som i protokollerna är hvarje kommateringsändring här angifven.

Originalen till de här aftryckta brefven finnas i Lunds Universitets bibliotek. Tre af dem äro förut, ehuru ej fullständigt, tryckta i II Delen.

24. Bref till Rektor Dahlbäck.

Utom de här införda fyra brefven till Rektor Dahlbäck, af hvilka de trenne första afsändts inom eller till Upsala, det sista till Umeå, har Boström äfven skrifvit till honom tvänne mycket korta bref endast vidrörande privata förhållanden, af hvilken grund dessa bref här icke införts. Så mycket må dock, med Rektor Dahlbäcks tillstånd, om dem meddelas: att det ena är dateradt Upsala $^{26}/_{6}$ 1860 och afsändt inom Upsala, och att af detsamma framgår, att Boström då var resfärdig till Östanå; samt att det andra är dateradt Upsala $^{17}/_{8}$ 1865 och afsändt till Falun, och att af detsamma således framgår, att han icke då befann sig på Östanå. I sammanhang härmed må nämnas, att äfven Lektor C. J. Sundström har i sin ego ett

Digitized by Google

bref från Boström till honom, hvilket ej heller, såsom berörande endast privata förhållanden, här blifvit intaget. Utgifvarne hafva äfven kännedom om befintligheten af några andra bref från Boström, hvilka, somliga på grund af deras privata natur, somliga af andra grunder det icke tillåtits oss att publicera.

Sid. 548, rad. 5 ofvnfr. står: Tryckningen... Härmed åsyftas tryckningen af Den Speculativa Philosophen Johan Jacob Borelius i Calmar.

Sid. 548, rad. 11 ofvnfr. bör stå: $^{7}/_{2}$ 1860... Originalets 3 ser ut som 7.

Sid. 553, rad. 16 ofvnfr. De uteslutna orden kunde mycket väl här aftryckts. Boström skulle dock helt säkert i tryck ändrat några af dessa ord.

Originalen finnas i Rektor Dahlbäcks ego. Kollationeringen har verkställts af honom och undertecknad.

25. Bref till Kammarherre Tersmeden.

De två afskrifter af detta bref, hvilka omnämnas å sidan 559 i *Anmärkningen* om detta bref, äro den ena en i Prof. Edfeldts och den andra en i undertecknads ego befintlig afskrift. Den sistnämnda är dock endast en afskrift af en afskrift, som tillhört Landshöfding Treffenberg. Af dessa har Prof. Edfeldts i fall af olikhet afskrifterna emellan alltid följts, med undantag i fråga om olikheten å sid. 554, rad. 8 ofvnfr. och å sid. 557, rad. 12 ofvnfr.

Till de å sid. 559 uppräknade olikheterna torde ock böra läggas att:

Sid. 555, rad. 12 nedfr. står (i den ena afskr.): denna gången... Äfven här har Edfeldtska afskriften följts i texten.

Originalet finnes i Kammarjunkar C. H. Tersmedens ego.

Digitized by Google

26. Bilagor.

Till de i själfva bilagorna lämnade upplysningarne om den s. k. »Fortsättning» af Boströms ofullbordade »Psychologie» må här läggas några få ord.

Prof. C. Y. Sahlin gör den inskränkningen i sitt omdöme om detta arbete ss. författadt af Boström, att han anser det vara *till det allra mesta* afskrifvet efter ett af Boström författadt schema. Han anser nämligen, att om de tillägg, som i början af »Fortsättning» (sid. 564) äro gjorda till 13:de kapitlet, kan man hysa tvekan, huruvida de härröra från Boström; vidare att å sid. 565 det stycke, som börjar med orden Med väsende menar man..., omöjligen kan i Boströms schema ha intagit den plats det här eger; och slutligen att man med bestämdhet kan påstå om de i slutet förekommande s. k. »Tillägg» (sid. 577, 578), att dessa icke äro af Boström författade.

Sid. 567, rad 1 nedfr. fattas i originalet ordet: endast.

Sid. 568, rad. 5 ofvnfr. Sid. 17: åsyftas I Del. sid. 123, 124.

Sid. 577, rad. 14, 13 nedfr. står i orig.: öfvervägande, hvilket särdeles ... Är ändradt till: öfvervägande, i hvilket, särdeles ...

Sid. 577, rad. 11 nedfr. står i orig.: förmåga, visar sig ... Är ändradt till: förmåga visar sig ...

Sid. 578, rad. 2 ofvnfr. bör stå (ss. i orig.): function (function ...

Sid. 579, 580. Det här införda talet af Boström är enligt tidningens egen uppgift återgifvet »så godt vi ur minnet kunna återgifva hans ord». Därföre har det af oss hänförts till »Bilagor».

27. Tillägg och Rättelser till Upplysningarne.

Sid. 587, rad. 6 ofvnfr. står: hvilketdera *läs:* hvilkendera

Sid. 588, rad. 5 ofvnfr. står: dessa *läs:* utom vissa nom. propria alla dessa

Digitized by Google

Sid. 590, rad. 4 nedfr. står: aldrig skrifvit eller låtit *läs:* aldrig skrifvit (utom någon gång säkerligen af misstag) eller låtit själf

Sid. 591, rad. 12 nedfr. står: aldrig *läs:* aldrig (utom i några få ord i Rektorsprogrammet, hvilka stå ss. ett slags rubriker och såsom sådana böra framträda skilda från de i programmet talrika kursiverade orden)

Sid. 592, rad. 7 ofvnfr. står: 361 åsyftas *läs:* 361: åsyftas

Sid. 602, rad. 7 ofvnfr. står ss. i orig. praktiska ... Men rad. 13 ofvnfr. står ss. i orig.: practiskt ...

Sid. 605, rad. 15 nedfr. står ss. på flere ställen i det följande för korthetens skull protokoll i st. f. protokollsyttrande.

Sid. 605, rad. 3 nedfr. står: I föreg. skrifter lärer han *läs:* Härmed sammanhänger, att han i föreg. skrifter lärer

Sid. 606, rad. 14 ofvnfr. står: se 3); *läs:* (jämf. följande mom., där fullkomlighet tages i en annan bem., nämligen = fullständighet, omfattande äfven *all* fenomenalitet; då den däremot *här* är = motsatsen till *all* fenomenalitet);

Sid. 611. Här införda »Fjärde upplagan» af »Helfvetesläran» har kollationerats med originalet, utom af undertecknad, äfven af Bibliotekarien L. Bygdén.

Sid. 623. Efter raden 2 nedfr. bör inskjutas följande rad: Sid. 485, rad. 12 ofvnfr. står ss. i orig.: doctorsskapet...

Sid. 624, rad. 3 ofvnfr. står: delvis *läs:* till en mindre del

Sid. 624. Efter raden 13 ofvnfr. bör inskjutas följande rad: Sid. 491, rad. 12 ofvnfr. står ss. i orig.: uptaga ...

Intet protokoll eller bref (utom ofvan nämda) har uteslutits.

Då ingenting vid ett arbete i III Delen af Boströms Skr. nämnes om kollationeringen med originalet, har densamma verkställts af undertecknad.

G. J. Keijser.

Digitized by Google

Rättelser

till

Första och Andra Delen af Boströms Skrifter.

Digitized by Google

Digitized by Google

1 Delen.

Sid. 95, rad. 9 ofvnfr. står: han derför *läs:* den derför
Sid. 96, rad. 8 ofvnfr. står: qvaliteterna *läs:* qvaliteter
Sid. 98, rad. 3 ofvnfr. står: vara densamma *läs:* ss. detsamma
Sid. 101, rad. 13 ofvnfr. står: dessa *läs:* den
Sid. 102, rad. 15 nedfr. står: hvari *läs:* som
Sid. 102, rad. 5 nedfr. står: verlden *läs:* verld
Sid. 103, rad. 1 ofvnfr. står: eller hans *läs:* eller
Sid. 104, rad. 4 ofvnfr står: Således har *läs:* Således i
Sid. 104, rad. 7 ofvnfr. står: detta *läs:* detsamma
Sid. 104, rad. 18 ofvnfr. står: den, att *läs:* att
Sid. 104, rad. 12 nedfr. står: monaderna *läs:* monader
Sid. 105, rad. 12 nedfr. står: moraliskt helt *läs:* moraliskt
Sid. 105, rad. 10 nedfr. står: förblef *läs:* förblef dock
Sid. 114, rad. 16 nedfr. bör väl stå: bem. (i st. f. mening). I texten står endast: egentl., det följande ordet är utelämnadt.
Sid. 118, rad. 5 ofvnfr. står: det absoluta sjelfmedvetandet och *läs:* det absol. sjelfmedvetande och
Sid. 118, rad. 14 nedfr. står: ock *läs:* att
Sid. 120, rad. 16 nedfr. står: omedelbart *läs:* omedelbarast
Sid. 121, rad. 16 ofvnfr. står: väsen *läs:* väsenden
Sid. 123, rad. 14 ofvnfr. står: , *läs:* ;
Sid. 124, rad. 2 ofvnfr. står: dunkla *läs:* dunklare
Sid. 124, rad. 14 ofvnfr. står: ursprung *läs:* Urgrund
Sid. 131, rad. 5 nedfr. står: närvaro af *läs:* närvaro el.
Sid. 137, rad. 6 nedfr. står: han *läs:* kan
Sid. 145, rad. 3 nedfr. Här börjar nytt stycke.
Sid. 149, rad. 2 nedfr. står: character *läs:* characterer
Sid. 156, rad. 6 ofvnfr. står: vara: *läs:* vara;
Obs. att den från originalet i många afseenden afvikande stafningen å sid. 93—156 har icke här blifvit rättad. Här må endast påpekas att originalet har öfverallt: sednare och sinnlig, samt nästan öfverallt §. i bet. af paragrafen (men § i bet. af paragraf).
Sid. 173, rad. 16 ofvnfr. står: sino *läs:* sine
Sid. 177, rad. 9, 8 nedfr. står: inaminata, inaminatis *läs:* inanimata, inanimatis
Sid. 180, rad. 4 nedfr. står: inaminatæ *läs:* inanimatæ
Sid. 181, rad. 6 nedfr. står: XVIII *läs:* XVII
Sid. 189, rad. 18 nedfr. står: principe *läs:* principio [I orig. står: principo]

Digitized by Google

Sid. 215, rad. 2 ofvnfr. står: AC *läs:* ET
Sid. 231, rad. 4 ofvnfr. är percipiens öfversatt med förnimmande väsende
Sid. 231, rad. 12 ofvnfr. är mentem öfversatt med: ett förnimmande väsende, ehuru det egentl. bort öfversättas med: anden. Så äfven sid. 233, rad. 2 ofvnfr.
Sid. 241, rad. 19 ofvnfr. står: referar *läs:* refererar
Sid. 253, rad. 7 nedfr. står: andar eller väsenden *läs:* andar
Sid. 263, rad. 18 nedfr. står: förnimmes *läs:* förnimmas
Sid. 267, rad. 8 nedfr. står: det absoluta *läs:* de absoluta
Sid. 357, rad. 14 ofvnfr. står: från *läs:* ifrån
Sid. 375, rad. 19 nedfr. står: fortfara *läs:* fortföra
Sid. 379, rad. 15 nedfr. står: missförstånd, *läs:* missförstånd;
Sid. 382, rad. 7 nedfr. står: och corporationer eller stånd *läs:* eller corporationer och stånd
Sid. 386, rad. 10 ofvnfr. står: afseende *läs:* afseendet
Sid. 386, rad. 13, 12 nedfr. står: concipierande *läs:* conciperande
Sid. 388, rad. 18 nedfr. står: mer än en *läs:* mer än *en*
Sid. 389, rad. 4 nedfr. står: staten *läs:* Staten
Sid. 391, rad. 9 ofvnfr. står: förhållande *läs:* förhållandet
Sid. 391, rad. 12 nedfr. står: att de så länge *läs:* att de, sålänge
Sid. 392, rad. 13 nedfr. står: proponeras; *läs:* proponeras,
Sid. 394, rad. 12 ofvnfr. står: öfverläggningarne. *läs:* öfverläggningarne?
Sid. 395, rad. 1 nedfr. står: tvertom *läs:* tvertom;
Sid. 396, rad. 8 nedfr. står: (Jemf. § 14: 1. 4). *läs:* Jemf. §. 14: 1. 4.
Sid. 400, rad. 21 nedfr. står: ; hvilket *läs:* , hvilket
Sid. 401, rad. 21 nedfr. står: Romare *läs:* Romarne
Sid. 401, rad. 6, 5 nedfr. står: Aristoteles' *läs:* Aristotelis
Sid. 406, rad. 11 ofvnfr. står: S. *läs:* Så
Sid. 409, rad. 6 ofvnfr. står: scandalisera *läs:* scandaliserade af
Sid. 411, rad. 14 nedfr. står: mindre än *läs:* mindre
Sid. 417, rad. 2 ofvnfr. står: Likaväl *läs:* Likväl
Sid. 418, rad. 3 ofvnfr. står: öppenhjertlighet *läs:* öppenhjertighet
Obs. Från originalet afvikande stafning i I Delens arbeten har icke här blifvit rättad (annat än undantagsvis).

II Delen.

Sid. 98, rad. 8 nedfr. står: verkan i *läs:* verkan och
Sid. 239, rad. 5 ofvnfr. står: § 1. *läs:* §. 1. [Så i alla öfverskrifterna.]
Sid. 245, rad. 15 ofvnfr. står: om det *läs:* om *det*
Sid. 245, rad. 17 ofvnfr. står: kallat *läs:* kallar
Sid. 245, rad. 1 nedfr. står: väsende *läs:* väsenhet
Sid. 252, rad. 13 nedfr. står: väsende. *läs:* väsende. —
Sid. 252, rad. 8 nedfr. står: senare *läs:* sednare [Boström skrifver, såvidt vi kunnat finna, aldrig senare.]
Sid. 252, rad. 7 nedfr. står: eller *läs:* efter
Sid. 254, rad. 8 ofvnfr. står: liksom *läs:* likasom

Digitized by Google

Sid. 255, rad. 11 nedfr. står: samordnade *läs:* sammanordnade
Sid. 261, rad. 5 nedfr. står: samt *läs:* och
Sid. 264, rad. 16 nedfr. står: och ideala *läs:* och den ideala
Sid. 266, rad. 8 ofvnfr. står: negerande af *läs:* negerande om
Sid. 267, rad. 12 nedfr. står: formala *läs:* formella
Sid. 268, rad. 10 nedfr. står: formala *läs:* formella
Sid. 270, rad. 7 ofvnfr. står: det (oändliga) *läs:* (det oändliga) [Så ock raden 12 nedfr.]
Sid. 270, rad. 17 nedfr. står: soluta *läs:* solut
Sid. 270, rad. 10 nedfr. står: materiala *läs:* materiella
Sid. 278, rad. 4 ofvnfr. står: relativ *läs:* relativ,
Sid. 280, rad. 10 ofvnfr. står: Ändlig *läs:* *Ändlig*
Sid. 281, rad. 13 ofvnfr. står: oss och af *läs:* oss af
Sid. 281, rad. 16 nedfr. står: practisk *läs:* all practisk
Sid. 281, rad. 8 nedfr. står: kunna *läs:* kunne [Så i många liknande fall.]
Sid. 282, rad. 5 ofvnfr. står: blott erkänna *läs:* erkänna blott
Sid. 282, rad. 19 nedfr. står: hon hunnit *läs:* hon har hunnit
Sid. 283, rad. 15 nedfr. står: (§§ *läs:* (i §§.
Sid. 284, rad. 14 ofvnfr. står: , en *läs:* — en
Sid. 301, rad. 12 ofvnfr. står: annat *läs:* annars
Sid. 301, rad. 1 nedfr. står: och *läs:* eller
Sid. 313, rad. 1 ofvnfr. står: tredje *läs:* andra
Sid. 313, rad. 4 nedfr. står: skola förstå *läs:* skola särdeles förstå
Sid. 314, rad 4 nedfr. står: kan han *läs:* han kan
Sid. 321, rad. 1 ofvnfr. står: *och* *läs:* och
Sid. 323, rad. 10 nedfr. står: statens *läs:* staten
Sid. 324, rad. 3 ofvnfr. står: vara norm, utan är alltid en *läs:* vara en norm, utan är alltid endast en
Sid. 330, rad. 15 nedfr. står: om den *läs:* om *den*
Sid. 332, rad. 8 ofvnfr. står: härvid *läs:* därvid
Sid. 333, rad. 6 nedfr. står: fordras *läs:* erfordras
Sid. 336, rad. 9 ofvnfr. står: sådant *läs:* sådant veto
Sid. 337, rad. 8 ofvnfr. står: domare *läs:* sina domare
Sid. 337, rad. 15 ofvnfr. står: vara *läs:* vara sjelf
Sid. 339, rad. 4 ofvnfr. står: , genom *läs:* genom
Sid. 346, rad. 15 ofvnfr. står: de icke *läs:* det icke
Sid. 354, rad. 13 nedfr. står: statsförfattningars *läs:* statsförfattningarnes
Sid. 354, rad. 10 nedfr. står: äro *läs:* äro alla
Sid. 355, rad. 13 ofvnfr. står: samstämmande *läs:* sammanstämmande
Sid. 355, rad. 12 nedfr. står: valriken *läs:* i valriken
Sid. 355, rad. 10 nedfr. står: arfriken *läs:* i arfriken
Sid. 358, rad. 10 ofvnfr. står: liksom *läs:* likasom
Sid. 362, rad. 4 ofvnfr. står: ändtligt *läs:* ändligt
Sid. 363, rad. 1 ofvnfr. står: deras *läs:* de sednares
Sid. 364, rad. 17 ofvnfr. står: myndiga *läs:* sjelfmyndiga
Sid. 364, rad. 1 nedfr. står: och fria *läs:* och det fria
Sid. 368, rad. 17 ofvnfr. står: likväl *läs:* likaväl
Sid. 373, rad. 16 nedfr. står: frågornas *läs:* frågornas olika
Sid. 375, rad. 5 ofvnfr. står: sammanvaro *läs:* samvaro.

Digitized by Google

Sid. 379, rad. 9 nedfr. står: representationen *läs:* representation
Sid. 380, rad. 4 nedfr. står: blott begagna: *läs:* begagna blott
Sid. 387, rad. 17 ofvnfr. står: afskiljde *läs:* åtskiljde
Sid. 396, rad. 14 nedfr. står: som *läs:* som om
Sid. 405, rad. 5 ofvnfr. står: Det *läs:* *Det*
Sid. 406, rad. 15 nedfr. står: blott *läs:* blotta
Sid. 407, rad. 8 ofvnfr. står: längre *läs:* länge
Sid. 409, rad. 18 nedfr. står: ophorer *läs:* ephorer
Sid. 413, rad. 8 ofvnfr. står: 104 *läs:* 105
Sid. 415, rad. 1 nedfr. står: 95 *läs:* 96
Sid. 416, rad. 8 nedfr. står: lag och *läs:* lag eller
Sid. 417, rad. 5, 4 nedfr. står: ipse naturales civiles *läs:* ipse naturalis civilis
Sid. 418, rad. 8 nedfr. står: a. s. *läs:* A. S.
Sid. 419, rad. 13 ofvnfr. står: särskiljda *läs:* *särskiljda*
Sid. 419, rad. 13 nedfr. står: privata *läs:* (privata)
Sid. 436, rad. 12 ofvnfr. står: inskränkt *läs:* vidsträckt
Sid. 444, rad. 17 ofvnfr. står: Äktenskapet *läs:* *Äktenskapet*
Sid. 451. Öfverskriften bör vara: B) Criminal-Justicen. Cap. I. A) Brott och straff i staten.
Sid. 451, rad. 5 ofvnfr. har antagligen stått i orig.: Brott, criminalförbrytelse, i vidstr. bem.
Sid. 451, rad. 6 nedfr. står: ej den *läs:* den ej
Sid. 456, rad. 10 ofvnfr. står: åsyftat *läs:* åsyftar
Sid. 457, rad. 4 nedfr. står: B) *läs:* C)
Sid. 458, rad. 16 nedfr. står: form eller *läs:* eller
Sid. 459, rad. 6 ofvnfr. står: deras *läs:* hans
Sid. 459, rad. 8, 9 ofvnfr. står: föreningen *läs:* föreningar
Sid. 459, rad. 12 nedfr. står: af *läs:* af brottens
Sid. 460, rad. 3 nedfr. står (två gånger): hennes *läs:* hans
Sid. 462, rad. 11 nedfr. står: §§ 35—37 *läs:* §§. 34—36
Sid. 463, rad. 2 ofvnfr. står: B) *läs:* A)
Sid. 463, rad. 5 nedfr. står: samverkat *läs:* sammanverka
Sid. 468, rad. 13, 14 ofvnfr. bör stå: *landsförvisning;* 3) *lifstidsfängelse;* eller b) *relative* såsom med 1) *deportation* och 2) *confination.*
Sid. 474, rad. 2, 5 ofvnfr. står: Justitiæ- *läs:* Justice-
Sid. 476, rad. 2 nedfr. Boströms manuskript, det exemplar, som stått utg. till buds, slutar nederst på en sida utan afslutningsstreck med ordet giltiga. Men i en afskrift stå följande ord efter giltiga: Domaren skall utfärda stämning, i hvilken han bör utsätta målet. Bevisningen inför rätta går ut på *corpus delicti* (allt som rör brottet).
Sid. 499, rad. 12 nedfr. står: än‸enda *läs:* än en enda
Sid. 503, rad. 13 nedfr. står: regeringssätten *läs:* regeringsrätten
Sid. 503, rad. 7 nedfr. står: hela) *läs:* hela
Sid. 505, rad. 19 nedfr. står: contrasignera *läs:* att contrasignera
Sid. 507, rad. 17 nedfr. står: stånd *läs:* stånd äfven
Sid. 512, rad. 8 nedfr. står: vilja dråp *läs:* vilja-dråp
Fel i Brefven äro rättade i III Delen.
Obs. Från orig. afvikande stafning i II Delens arbeten är här ej rättad (annat än undantagsvis).

Digitized by Google

7 b.

Den 18 Nov. 1843.

Man har hitintills mig vetterligen icke infört Recensioner af Academiska Afhandlingar i Consistorii omröstningsprotokoll, och jag måste önska, att man äfven hädanefter ej måtte derpå inlåta sig. En recension af ett vetenskapligt arbete är sjelf ett arbete af samma slag, eller bör åtmindstone så vara, och det är för ingen del gifvet, att hvad den Recenserande yttrar är i sig sjelf mera vigtigt, än hvad den Recenserade har framställt. Häröfver har således hvar och en rättighet att afgöra för sig sjelf efter egen förmåga och insigt, dock utan allt anspråk på ofelbarhet; ty ingen bör i sådana frågor vilja utgifva sig för den högsta och competentaste bedömaren. Skulle t. ex. jag sjelf uttala *mitt* omdöme om den recension af Doctor Delldéns specimen, hvilken Professor Bergfalk nu låtit inflyta i Consistorii protocoll, så måste det blifva, att flere ibland de anmärkningar, som deruti förekomma, gälla blott under den förutsättningen, att Speciminanten ej endast velat *bestämma Folkrättens* princip, utan tillika utreda sjelfva *Rättens* princip och derjemte företaga sig speciella Folkrättsfrågors afgörande. Om andra anmärkningar skulle jag säga, att de röja en viss obekantskap med practiska vetenskapens begrepp och deras följder, om andra, att de äro förmodade consequenser af Speciminantens satser, hvilka dock deraf för ingen del följa m. m. Kort sagdt: jag skulle kunna framställa flere och, enligt min mening, vigtigare anmärkningar mot den bedömande recensionen, än denna innehåller mot den bedömda dissertationen. Men äfven jag kunde härutinnan hafva orätt; följaktligen egde ännu andra att deröfver fälla *sina* omdömen o. s. v. i oändlighet. Häraf torde man finna, huru ändamålslöst det är, att såsom Facultetsledamot ens vilja offentligen och utom Faculteten anföra grunderne för sina vittsord öfver academiska specimina, och äfven huru olämpligt det är, att öfver sådana vitts-

Digitized by Google

ord vilja uppkalla den högsta Myndigheten i staten till domare, vare sig emellan Faculteterne och andra lärda utom dem, eller emellan Facultetsledamöterne sjelfva. Om en sökande tillåter sig en sådan obehörighet *utom* Consistorium, så betänker han icke, att den som inom staten ej vill erkänna sina laglige domare, han bör ej eller vilja der *lagligen* få rätt. Och om en Facultetsledamot gör ett dylikt försök *inom* Consistorium, så betänker han icke, att hans förfarande är åtmindstone ändamålslöst. Den Högsta Myndigheten i staten kan ej såsom sådan inlåta sig på vetenskapliga frågors skärskådande och afgörande; för yttersta decisionen af sådana gifves ingen mensklig auctoritet; också beror ej decisionens giltighet af någons vilja, såsom händelsen är med konungens beslut eller befallningar. Sådana recensioner, som den ifrågavarande, kunna således ej tjena Kongl. Maj:t till någon upplysning; de kunna på sin höjd väcka villrådighet och misstankar mot sökande och Embetsbröder, utan att dessa äro i tillfälle att undanrödja dem. Väl är jag förvissad, att Konungens Vishet lämnar dem utan afseende och verkan; men äfven vi böre för framtiden afstyra dem, om vi vilje upprätthålla vår värdighet, och tillbörligt uppfylla det kall, som är oss anförtrodt. Att dertill medverka har varit den hufvudsakliga afsigten med hvad jag här anfört. —

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be re[illegible]
the Library on or before the
stamped below.

A fine of five cents a day
by retaining it beyond the
time.

Please return promptly.

DUE AUG -8 '46

DUE AUG 22 '46

DUE SEP -7 '46

DUE SEP 12 '46

DUE SEP 24 '46

DUE OCT 30 '46

DUE FEB 17 '47

Digitized by Google

Digitized by Google